

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Pētījums veikts Valsts kancelejas administrētā projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) Aktivitātes Nr. 3.2.
„Strukturālo reformu ieviešanas ietekmes novērtēšana”
(iepirkuma ID Nr. MK VK 2011/27ESF) ietvaros
Projektu 100% finansē Eiropas Sociālais fonds

STARPZIŅOJUMS PAR LATVIJAS IZGLĪTĪBAS NOVĒRTĒJUMU RADOŠĀS IZGLĪTĪBAS JOMĀ

atbilstoši līgumam
Nr. 9 no 2012. gada 20. februāra
„Sākotnējās ietekmes (Ex-ante) novērtējums strukturālo reformu īstenošanai izglītības politikas jomā, lai veicinātu radošo prasmju apguvi”

Izpildītājs:
SAFEGE Baltija

2012. gada 11. jūnijs

(Papildināts saskaņā ar VK komentāriem 2012. gada 19. jūlijā)

Saturs

I.	Izglītības standartu analīze	4
	Valsts izglītības standarti.....	4
	1. Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā	4
	2. Noteikumi par valsts Vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem	12
	3. Profesionālās vidējās izglītības standarts un valsts arodizglītības standarts	18
	Pamatizglītības mācību priekšmetu standarti (MK noteikumi Nr. 1027):	26
	4. Matemātika 1.-9.kl.	26
	5. Fizika 8.-9.kl.	35
	6. Dabas zinības 1. – 6. kl.	43
	7. Svešvaloda 3.-9.kl.	53
	8. Literatūra 4.-9. kl.	62
	9. Mūzika 1.-9. kl.	70
	10. Vizuālā māksla 1.-9.kl.	77
	11. Sociālās zinības 1.-9. kl.	85
	12. Sports 1.-9.kl.	96
	13. Mājturība un tehnoloģijas 1.-9.kl.	102
	Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standarti.....	109
	14. Matemātika.....	109
	15. Mazākumtautību valoda un literatūra (mazākumtautību izglītības programmās).....	117
	16. Ķīmija.....	127
	17. Informātika	135
	18. Bioloģija.....	142
	19. Ģeogrāfija	149
	20. Literatūra	157
	21. Mūzika.....	164
	Dokumentu, kuru mērķi ir līdzīgi valsts izglītības standartiem, analīze.....	170
	22. Integrētā mācību programma 6-gadīgiem bērniem.....	170
	23. Metodisko norādījumu valsts un pašvaldību dibinātajām izglītības iestādēm profesionālās ievirzes izglītības programmu mākslā, mūzikā un dejā izstrādei un noformēšanai analīze	182
II.	Interviju un anketēšanas rezultāti.....	191
	24. Anketēšanas rezultāti	191
	25. Interviju rezultāti	201
III.	Fokusgrupa.....	213
	26. Fokusgrupas dalībnieku izvēles kritēriji	213
	27. Diskusijas mērķis un tematiskais ietvars	214
	28. Fokusgrupas diskusijas gaita, galvenās atziņas un secinājumi	215
IV.	Labās prakses piemēru izvēle un analīze.....	219
	29. Labās prakses piemēru identificēšana	219
	30. Labās prakses piemēru analīze	220
	31. Atsevišķu labās prakses piemēru analīze. Gadījumu studijas (case study)	224
V.	Pedagogu sagatavošanas studiju programmu, studiju kursu aprakstu analīze.....	239
	32. Pedagogu sagatavošanas studiju programmu atlase	239
	33. Augstskolu studiju programmās fiksētie un apkopotie dati par radošuma komponentiem 241	
	34. Augstskolu studiju kursu aprakstos apkopotie dati un secinājumi	245

35.	<i>Secinājumi par studiju kursu aprakstos ietvertajiem radošuma komponentiem</i>	257
VI.	Augstskolu Pedagogu profesionālās pilnveides programmu B moduļos fiksētie un apkopotie dati un to analīze radošuma aspektā.....	258
36.	<i>Augstskolu studiju programmās apkopotie dati par radošuma komponentiem</i>	258
VII.	Secinājumi.....	261
37.	<i>Secinājumi par Latvijas izglītības sistēmas priekšrocībām un šķēršļiem radošas izglītības veicināšanā.</i>	261
38.	<i>Secinājumi par pedagogu studiju programmās ietvertajiem radošuma komponentiem</i> 264	
39.	<i>Secinājumi par pedagogu studiju kursu aprakstos ietvertajiem radošuma komponentiem</i>	265
40.	<i>Secinājumi par pedagogu profesionālās pilnveides programmu B moduļu radošuma komponentiem</i>	266
PIELIKUMI.....		268
1.	pielikums: Visu interviju atbilžu apkopojums (sadalījumā pa jautājumiem)	268
2.	pielikums: Fokusgrupas dalībnieku izvēles pamatojums	279
3.	pielikums: Gaigalavas pamatskolas sasniegumi 2011./2012. mācību gadā	280
4.	pielikums. Labās prakses piemēru īss raksturojums	282
	Labās prakses piemēru izvēles pamatojums saskaņā ar izvirzītajiem atlases kritērijiem	283
6.	pielikums: Studiju programmās fiksētās satura vienības.....	284
7.	pielikums: Studiju kursu aprakstos fiksētās satura vienības: LU SI A daļas studiju kursi.	287
8.	pielikums: Studiju kursu aprakstos fiksētās satura vienības: LU SI B daļa (Sākumizglītības skolotājs).....	294
9.	pielikums: Radošuma komponentu saturošās satura vienības: RPIVA (studiju kursi pirmsskolas skolotāju programmai)	302
10.	pielikums: Radošuma komponentu saturošās satura vienības: Daugavpils Universitātes profesionālās izglītības mūzikas skolotājs.....	306
11.	pielikums: Radošuma komponentus saturošās satura vienības studiju kursu aprakstā Rēzeknes Augstskolā.....	309
12.	pielikums: Radošuma kategoriju saturošās satura vienības: pedagogu profesionālās pilnveides programmas B modulī Daugavpils Universitātē	316
13.	pielikums: Radošuma kategoriju saturošās satura vienības: pedagogu profesionālās pilnveides programmas B modulī Rēzeknes augstskolā	317
14.	pielikums: Radošuma komponentus saturošās satura vienības: Pedagogu profesionālās pilnveides programmas B modulī Liepājas Universitātē.....	319

I. Izglītības standartu analīze

Valsts izglītības standarti

Standartu analīzes secība un tajā ievērotie principi:

1) katrs standarts tika vērtēts – analizējot to, cik lielā mērā standartā atspoguļots radošums. Novērtējums balstās gan uz radošumu atspoguļojošu atslēgas vārdu lietojuma skaitu, to nozīmību, kā arī ņemot vērā to, ka radošā darbība var izpausties dažādās darba formās netieši. Novērtējuma sadaļā izteikti arī vispārīgi pieņēmumi, uz kuriem balstīts standarta izvērtējums. Atsevišķos gadījumos piedāvāti, pēc pētnieku domām, labāki standarta prasību formulējumi;

2) balstoties uz pedagogu profesionālo organizāciju (biedrību) un/vai ekspertu (t.sk., atbilstošā mācību priekšmeta VISC darbinieka) ieteikumiem un radošuma analīzes metodoloģiju, tika izveidots iespējamo atslēgas vārdu saraksts (sk. pirmās 3 - 4 tabulas pēc katra standarta saturiskā novērtējuma), kurā prognozēti iespējamie atslēgas vārdu lietojuma varianti dažādos kontekstos;

3) pēc tam standarta teksts tika analizēts – uzskaitot visus gadījumus, kuros kāds no atslēgas vārdiem ir minēts (sk. otrā lielā tabula pēc katra standarta saturiskā novērtējuma). Tabulas pirmajā ailē atrodama atslēgas vārda sakne, otrajā ailē fiksēts atslēgas vārda saknes lietojumu skaits un dots izvērtējums vai konkrētais atslēgas vārds lietots radošuma kontekstā (pēc gradācijas: atbilst, daļēji atbilst, neatbilst), trešajā ailē citēti konkrētie izteikumi ar atslēgas vārda ietvērumu.

Galveno atslēgas vārdu lietošanas daudzums atspoguļots standartu saturiskajā novērtējumā kopā ar teksta secīgo analīzi. Standarti analizēti no tāda pedagoga pozīcijām, kurš nezina standarta izveidošanas vēsturi, peripetijas un iespējamās diskusijas standarta tapšanas gaitā. Katra standarta novērtējuma beigās atrodami galvenie ieteikumi un secinājumi.

1. Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā

1.1. Vispārējs pamatizglītības standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Pamatizglītības standartu nosaka Ministru kabineta (turpmāk MK) 2006.gada 19. decembra noteikumi Nr.1027 „Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem”.

Pamatizglītības standartā ir minēts pietiekami daudz radošo prasmju, radošas darbības formu un prasību. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu uzskaitē un analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt ievērojamu daudzumu izteikumu, kas liecina par radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot praktisku prasmju attīstīšanu un radošuma kā personības īpašības izkopšanu.

Pamatizglītībā skolēni apgūst **pamatprasmes**, attieksmes un vērtības, kas paver iespēju visai tālākai izaugsmei, tāpēc šajā pirmajā un obligātajā izglītības pakāpē nepieciešama iepazīšanās ar daudzveidīgu radošās darbības pieredzi, iegūstot motivāciju attīstīt arī turpmāk savu radošumu, radošās spējas. Skolēna attīstības labā pamatizglītības pakāpē svarīgi panākt radošu izteikšanos pēc iespējas visās (mākslas, sociālo, eksakto zinību, veselības un valodu) jomās, vienlaikus diagnosticējot virzienus, kur darboties padodas vislabāk, kur veicas radošu ideju un risinājumu meklējumos. Kopumā radošo spēju un prasmju attīstība pamatizglītībā ir atkarīga gan no metodikas un skolotāja pedagoģiskajām spējām un prasmēm, gan arī no tehniskām iespējām (veikt

eksperimentus, novērot dabu, pētīt avotus, t.i., no mācību līdzekļiem, bibliotēkas iespējām, instrumentiem, aparatūras, tehnoloģijām). Savukārt precīzi formulētas standarta prasības, ja tās paredz daudzveidīgas, t.sk. radošas darbības, var palīdzēt pamatskolu tehniskā nodrošinājuma pilnveidē, kas nepieciešams radošām darbībām mūsdienu jauno tehnoloģiju laikmetā.

Radošums tieši Pamatizglītības standarta **mērķos nav minēts**, uzsvērtas pamatzināšanas un prasmes: 2.1. *nodrošināt izglītojamo ar sabiedriskajai un personiskajai dzīvei nepieciešamajām pamatzināšanām un pamatprasmēm*. Gribētos domāt, ka pamatprasmju skaitā ir arī radošas prasme. Iespēja īstenot otro (2.2.) mērķi – *radīt pamatu izglītojamā turpmākajai izglītībai* – iespējams optimāli vien tad, ja šajā ‘pamatā’ ir ietverta arī radoša darbošanās. To pašu var teikt par nākamo mērķi: 2.3. *veicināt izglītojamā harmonisku veidošanos un attīstību*. Nemīnot konkrēti radošas prasmes vai radošuma attīstību, pamatzglītības mērķi tomēr zaudē, salīdzinot tos ar profesionālas izglītības un profesionālās ievirzes izglītības mērķiem.

Radošuma dimensija toties atklājas **pamatizglītības programmu galvenajos uzdevumos**, īpaši 3.5. uzdevumā: *nodrošināt iespēju gūt radošās darbības pieredzi*. Labi, ka uzdevums uzsver darbības aspektu, jo radošas prasmes var apgūt pamatā – darbībā un personiskā pieredzē. Netieši radošu prasmju apguvi var saturēt 3.3. uzdevums: *nodrošināt iespēju apgūt mācīšanās pamatprasmes un informācijas tehnoloģiju izmantošanas pamatiemaņas*. Mācīšanās pamatprasmēs var ietilpt radoši uzdevumi, radošumu veicinošas metodes, līdzīgi ir ar informāciju tehnoloģiju izmantošanu. Taču šis pēdējais uzdevums priekš pamatskola beigu posma šķiet par vieglu. Jo informāciju tehnoloģiju pamatiemaņas visdrīzāk tiek apgūtas daudz agrāk.

Radošas prasmes tradicionāli tiek saistītas ar mākslu izglītību. Tā ir paredzēta kā viena no Pamatizglītības satura jomām 4.3. *māksla*, kas tālāk konkretizējas mācību priekšmetos: 6.12. *literatūra*; 6.13. *mūzika*; 6.14. *vizuālā māksla*. Radošo prasmju un radošas darbošanās iespējas tomēr ir arī mācību priekšmetos 6.17. *mājturība un tehnoloģijas*; 6.2. *dabaszinības* un arī pārējos, t. sk. sociālajos, mācību priekšmetos. Būtiski vai tas ir atspoguļots konkrēto mācību priekšmetu saturā un prasībās. Diemžēl nekur standarta tekstā **nav minēta mākslinieciskā pašdarbība** (jeb amtiermākslas nodarbības). Taču tā ir būtiska radošo prasmju un spēju attīstītāja, kurā rezultējas mūzikā, mākslā un citos mācību priekšmetos apgūtais, turklāt publiski konstatējamās, novērtējamās un sabiedriski vērtīgās formās (koncerti, izstādes utt.). Atruna, ka māksliniecisko pašdarbību dažkārt apmaksā no interešu izglītības līdzekļiem, nemaina lietas būtību. Lai gan tā nav kā obligāta mācību stunda, tomēr arī izvēles iespējas, ja reiz tādas skolās pastāv ir, pēc pētnieku domām, jāfiksē standartā. Līdzīgi kā tas ir Vispārējā vidējā izglītībā (kur mākslinieciskā pašdarbība ir minēta. Sk. Vispārējā vidējā izglītības standarta 13. punktu).

Radošuma dimensija parādās standarta IV. sadaļā „Izglītojamo iegūtās pamatzglītības vērtēšanas pamatprincipi un kārtība” 14.2. punktā: *pozitīvo sasniegumu summēšanas princips. Iegūtā pamatzglītība tiek vērtēta, summējot pozitīvos sasniegumus iegaumēšanas un izpratnes, zināšanu lietošanas un radošās darbības līmenī*. Tātad arī vērtēšanā tiek paredzēts radošās darbības līmenis.

Sadaļā „**izglītības jomām raksturīgie mācību priekšmeti un galvenie uzdevumi**” īsi raksturoti izglītības jomu un mācību priekšmetu uzdevumi, kuros var atrast norādes par radošo prasmju attīstību. Tā *tehnoloģiju un zinātņu pamatu mācību priekšmetu jomā* atrodamie formulējumi: *veicināt pētniecības darba pamatu apguvi, vērojot parādības un procesus dabā, izmantojot matemātiskos modeļus un informācijas tehnoloģijas, kā arī attīstīt daudzveidīgu mācību pieredzi* – var saturēt radošas darba formas. Tomēr tieši tas nav prasīts. Līdz ar to arī mācību priekšmetu standartu veidotāji un īstenotāji var interpretēt šos galveno uzdevumus bez radošās dimensijas vai minimāli pievērsties radošo prasmju attīstīšanai. Svarīgākais formulējumā ir teikuma daļa par

‘pētniecības darba pamatu’ apguvi, kurā gribētos saskatīt radošuma dimensiju. Minēti arī matemātiskie modeļi un informācijas tehnoloģijas.

Labāk, radošuma aspektā, formulēti galvenie uzdevumi **valodu** jomā: *veidot valodas kompetenci, tas ir, saprast runātā un rakstītā teksta domu; radoši izteikt savas domas rakstos un runā*. Tātad konkrēti paredzēta radoša izteikšanās. To papildina uzdevums: *pilnveidot patstāvīgas mācīšanās prasmes*. Patstāvīgums un radošums ir saistītas lietas.

Viens no galvenajiem uzdevumiem **mākslu** jomai ir: *rosināt izteikt sevi radošajos darbos, piedalīties mākslinieciskajā darbībā (piemēram, dziedāt, spēlēt, zīmēt, veidot, rakstīt), attīstīt mākslas darba uztveri*. Formulējums, pēc pētnieku domām, varētu būt tiešāks un noteiktāks. Rosināšanas vietā varētu būt ‘nodrošināt iespēju’ vai ‘palīdzēt izteikt sevi’, vai ‘iesaistīt radošajos darbos’. Pretējā gadījumā uzdevums var tikt uztverts kā neobligāts un nerezultatīvs, tāds, kurā nav jāpanāk rezultāts (rosinājām, bet neizteicās, atteicās piedalīties, negribēja utt.).

Radošums iezīmēts arī galvenajos uzdevumos jomā „Cilvēks un sabiedrība” – konkrēti uzdevumā: *attīstīt pieredzi patstāvīgi, radoši un argumentēti interpretēt pagātnes un mūsdienu notikumus*. Līdztekus patstāvīgumam, uzsverta radoša un argumentēta interpretācija, kas ir visai augsta prasība pamatskolas vecuma skolēniem. Taču šis radošumu paredzošais uzdevums neattiecas uz mājturību un tehnoloģiju un sporta mācību priekšmetiem, kuru specifika galvenajos jomas uzdevumos nav atspoguļota vai grūti nojaušama. Tas, protams, nenozīmē, ka šajos mācību priekšmetos trūktu radošuma. Drīzāk otrādi. Standarta veidotāji vienkārši nav šo mācību priekšmetu būtību atspoguļojuši jomas galvenajos uzdevumos.

Standartā atsevišķi izdalīta sadaļa „**Izglītības jomās ietvertie izglītošanas aspekti un to vispārīgais saturs**”. Acīmredzot minētie izglītošanas aspekti jāsaprot kā dimensijas, kas caurstrāvo ikviena mācību priekšmeta saturu un izglītības procesu. *Pašizpaušmes un radošais aspekts* ietver šādu apgalvojumu par ‘vispārīgo saturu’: **Radošās darbības pieredze. Patstāvīga iespēja meklēt un atrast risinājumu praktiskām problēmām, atklāt kopsakarības**. Zināmā mērā šeit vērojama dublēšanās ar jomu uzdevumiem. Izlasot šo sadaļu, gribētos secināt, ka radošās darbības pieredzei jābūt jebkura mācību priekšmeta satura sastāvdaļai. Neskaidrāks ir otrs teikums. Visticamāk vārda ‘patstāvīga’ (iespēja) vietā domāts vārds ‘pastāvīga’ (iespēja), t.i., iespēja visu laiku, nepārtraukti (pastāvīgi) meklēt un atrast risinājumus un atklāt kopsakarības. Būtiski ir nākamie teikumi. *Atjautības, iztēles kopšana. Iespēja nodarboties ar māksliniecisko jaunradi, sportu*. Atjautība un iztēle ir nepieciešama radošas personības īpašība, kas patiešām jāizkopj. Diemžēl mācību priekšmetu standartos atjautības attīstīšana tieši nav paredzēta (tā nav minēta nevienā no analizētajiem mācību priekšmetu standartiem). Mākslinieciskās jaunrades pieminēšana kļiedē bažas par radošuma nepietiekamību mākslu jomā (pie jomu galvenajiem uzdevumiem). Ja skatās kontekstā ar šo (pašizpaušmju un radošo) aspektu, tad ir pamats cerēt, ka mākslu jomā notiek pievēršanās arī skolēnu mākslinieciskajai jaunradei (t. sk. komponēšanai, improvizācijai utt.).

Citi aspekti daļēji un netieši saistās ar radošumu (piemēram, sadarbības aspektā: *prasme pieņemt lēmumu un uzņemties atbildību par tā īstenošanu. Prasme atbildīgi rīkoties konfliktsituācijās, ekstremālās situācijās*; sadarbības aspektā: *prasme sazināties (sarunāties, rakstīt, lasīt) vairākās valodās. Prasme publiski uzstāties, izteikt un pamatot savu viedokli*; mācīšanās aspektā: *prasme patstāvīgi mācīties, arī plānot un organizēt mācīšanās procesu. Dažādu zināšanu un prasmju apgūšana un lietošana praktiskā darbībā*; matemātikas aspektā: *matemātikas izmantošana praktiskajā dzīvē*). Atzīstams ir vairākkārtīgs uzsvars uz praktisku darbību, praktisko dzīvi, lai gan realitātē, visticamāk skolu mācību procesā un mācību literatūrā tas pagaidām ir vājākais punkts. Jāatzīst tomēr, ka „izglītošanas aspekti” un to satura dimensijas dublē „mācību jomas” un to

galvenos uzdevumus (piemēram, matemātikas aspekts un joma „Tehnoloģiju un zinātņu pamati”, saziņas aspekts un Valodu joma).

Balstoties uz pētījuma metodoloģijā piedāvāto pieeju, un, vienojoties ar vairāku skolotāju profesionālo biedrību jeb asociāciju (matemātikas, latviešu valodas, mājturības, mūzikas) pārstāvjiem, Pamatizglītības standarta teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **50 izteikumi un atslēgas vārdi** (sk. atslēgas vārdu tabulu), ar kuriem **varētu raksturot radošas darbības aspektus pamatskolā**. Tie tika izvēlēti pēc 3 pētījuma metodoloģijā izvēlētiem kritērijiem: 1) atrodot radošu personību raksturojošus vārdus, 2) radošo procesu raksturojošus vārdus un jēdzienus (darbības, metodes, paņēmienus), kā arī 3) radošā procesa produktus, rezultātus (sk. atslēgas vārdu tabulas nr 1.- 4.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoša darbība, radoši izteikt) standartā minēts 7 reizes. Vārds **jaunrades** minēts 1 reizi. Vārds **patstāvīgi** (patstāvīga mācīšanās, patstāvīga domāšana) parādās 6 gadījumos. **Interpretēšana** minēta 1 reizi. Personības īpašības **atjautība** un **iztēle** minētas katra 1 reizi. Konstatēts tikai 1 vārda pētniecībā lietošanas gadījums („veicināt **pētniecības** darba pamatu apguvi”). **Problēmu risināšana** minēta 1 reizi. Produktivitāte parādās 2 formulējumos (produktīva domāšana, produktīva darbība). Prasme **plānot** minēta 1 reizi. Risināšana 1 reizi (atrast **risinājumu** praktiskām problēmām).

Nav minēta spēja uzņemties **iniciatīvu, prognozēšana**, nav minētas **jaunas** (modernās, informācijas, digitālās) **tehnoloģijas**. **Eksperimentēšana** NAV minēta ne reizes. Standartā nav minēta projektējoša darbība (projekti). Nav minēta netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta risinājumu iespēja, kā arī **variēšana, analīze, izgudrošana, inovatīva darbība** (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes apkopojuma tabulu nr 5.).

Analīzē tika ņemta vērā Pamatizglītības specifika. Pamatizglītībā jāapgūst galvenokārt pamatprasmes. Taču pamatizglītības standarta uzdevumos tomēr parādās *radošas darbības pieredzes aspekti*. Tas ir labs un daudzsološs sākums. Vienīgi pašos pamatizglītības mērķos iztrūkst radošuma dimensijas. Katram izglītības veidam un jomai, protams, ir savi uzdevumi, tomēr visus tos vieno virzība uz to, lai jauniešiem veidoties par vispusīgi attīstītu, radošu personību. Pietrūkst tieši radošas personības aspekts mērķī. Jo atsevišķas personības īpašības (atjautība un iztēle) ir paredzēts attīstīt. Pamatizglītībā jauniešiem saskaras ar diezgan daudzām reproducējamām darbībām, paņēmieniem, zināšanām, kas veido mācību satura pamatmasu. Tāpēc vēl jo svarīgāki ir virzieni, kuros varētu izpausties radošums, radoša darbība, kas attīstītu jauniešu radošās spējas un prasmes. Un tāda joma ir mākslinieciskā pašdarbība, kas jau pastāv izglītība iestādēs, bet diemžēl nav atradusi savu vietu standartā. Pētnieciskās darbības apguve, jaunrade, eksperimentēšana, improvizācija var veicināt radošumu. Radošās darbības nozīmīgums un sekmes ir arī atkarīga no aparatūras un materiālu pieejamības.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties gan personības attīstībai caur radošo darbību, gan dažādām metodēm, pētniecības, eksperimentēšanas, novatorisma un nestandarta risinājumu aspektam, kā arī projektu metodei. To nepieciešams vismaz pieminēt kādā no formulējumiem. Tā var izpausties arī kā individuāls, grupas vai klases nozīmīgs projekts, kurā summētos apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes (izdomāt, projektēt, pārveidot, meklēt risinājumus, radīt). Ieteicama arī pētniecisku darbu kolekciju, sacerējumu un skolēnu darbu izstāžu paredzēšana standarta prasībās. Kādā no sadaļām ieteicams atrunāt mākslinieciskās pašdarbības – kā radošo spēju un prasmju attīstīšanas veida – vietu un statusu pamatizglītībā.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Pamatizglītības standartā ir **pietiekami** atspoguļota. Tā izpaužas galvenajos uzdevumos, satura jomās un aspektos. Taču tā būtu jāiestrādā arī

pamatizglītības mērķos, kā arī pārbaudes formās un principos (piemēram, paredzot skolēniem mācību procesa nobeigumā pārbaudes darbu pie kāda nozīmīga projekta, piemēram, savas klases vai skolas vides izkopšanā), kas liktu apvienot vairākas apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Svarīgi, lai iegūtās radošās darba prasmes un pieredze īstenotos publiski vērtējamā un nozīmīgā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus mācību priekšmetu un stundu robežām. Šādas iespējas pastāv mākslinieciskajā pašdarbībā – tāpēc šo Latvijai tradicionālo radošās darbības pašizpausmju formu būtu jāatspoguļo standartā. Standartā ieteicams pārstrādāt mācību jomu un izglītošanas aspektu sadaļas, padziļinot tajās radošuma dimensiju un novēršot dublēšanos.

1.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju pamatzglītībā

1. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošais aspekts, radoši izteikties
spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatoriska pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade, tehniskā jaunrade

2. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava, ir tendēta uz radošumu, radošu darbību; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīles-	veicināt brīvības mīlestību
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantāzēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi,
diverģent -	diverģentā domāšana
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana

3.tabula

Radošās darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs

interpret -	interpretēšana, interpretācija
komponē -	komponēšana, komponēt, sakomponēt dziesmu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, kompozīcija, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem)
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacerējumu veidošana, sacer(ēt) dzejoli, sacer(ēt) pasaku, sacer(ēt) stāstu
domrakst -	uzrakstīt domrakstu, domraksts kā radošas izteikšanās veids
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizācijas uzdevumi, improvizēt
patstāv -	patstāvīgi darbi, patstāvīgi uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē -	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, gleznu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt (dabu, sabiedrību)
izpēt -	izpētīt, izpēte
pētīš -	pētīšana, pētnieciskā jaunrade, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, prognostika
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta
jaundarb -	jaundarbu izstādes, jaundarbu radīšana
veido -	veidot, veidošana (mākslā, skulptūrā)

4.tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu):

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
asoci-	asociāciju raisīšana, asociogrammas, asociatīvā domāšana
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums)
referāt-	referāts, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
disput -	disputi, disputi
prāta vētra	„prāta vētra” kā paņēmiens, t. sk. nestandarta risinājumu meklēšanai
pārveido-	pārveidojošā darbība, pārveido savu vidi, pārveido formulējumus
salīdzina	salīdzina, salīdzina pēc shēmas, salīdzina un izvērtē
hipotē-	izvirza hipotēzi, pārbauda hipotēzi
analizē-	analizē procesus, analizē dabas parādības, analizē un meklē sakarības
plāno-	plāno savu darbību, projektu plānošana
produktiv-	produktivitāte, produktīva domāšana

1.2. Pamatizglītības standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

5.tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš-	7	nodrošināt iespēju gūt radošās darbības pieredzi (3.5) ; iegūtā pamatizglītība tiek vērtēta, summējot pozitīvos sasniegumus iegaumēšanas un izpratnes, zināšanu lietošanas un radošās darbības līmenī (14.2); radoši izteikt savas domas rakstos un runā (1. 2., 4 aile); rosināt izteikt sevi radošajos darbos, piedalīties mākslinieciskajā darbībā (1. 3., 4 aile); patstāvīgi, radoši un argumentēti interpretēt pagātnes un mūsdienu notikumus (1. 4., 4 aile); pašizpaušmes un radošais aspekts (2.1., 2 aile); radošās darbības pieredze (2.1. ,3 aile); <i>Šeit un turpmāk: ja kāds izteikums lietots vaiākkārtīgi, tad pirms tā norādīts reižu skaits (piemēram, 2 x). Aiz formulējuma iekavās norādīts dokumenta punkts, kurā tas atrodams.</i>
radītspēja	0	-
oriģin -	0	-
novatori	0	-
inovācij-	0	-
inovat-	0	-
jaunrad-	1	iespēja nodarboties ar māksliniecisko jaunradi , sportu (2.1., 3. aile)
drosm-	0	-
brīvības mīl-	0	-
iniciat-	0	-
zinātkār-	0	-
fantāzija	0	-
intuīcija	0	-
intuit -	0	-
improviz -	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	8, no tiem 6 atbilst, 1 neatbilst, 1 neskaidrs	2 x: pilnveidot patstāvīgas mācīšanās prasmes (1. 4., – 4 aile); mācību sasniegumus vērtē: izglītojama, patstāvīgi novērtējot savus sasniegumus (26. 2.); attīstīt pieredzi patstāvīgi , radoši un argumentēti interpretēt pagātnes un mūsdienu notikumus (1. 4., - 4. aile); intelektuālās darbības pieredze - patstāvīga , loģiska, bez pretrunām, motivēta, kritiska un produktīva domāšana (2.2., 3 aile); prasme patstāvīgi mācīties (2. 6. , 3. aile); <i>neskaidri: patstāvīga</i> iespēja meklēt un atrast risinājumu praktiskām problēmām, atklāt kopsakarības (2.1., 3. aile) (?); <i>neatbilst: izglītības iestādes šādu mācību priekšmetu standartus izstrādā patstāvīgi un saskaņo tos ar Valsts izglītības satura centru¹(10);</i>

¹ Šeit un turpmāk: gadījumos, kur no konteksta izriet, ka atslēgas vārds nav lietots radošuma nozīmē, teksts ir pārsvītrots.

atvērt-	0	-
atjautīb-	1	atjautības , iztēles kopšana (2. 3., 3 aile)
iztēl-	1	iztēles kopšana (2. 3., 3 aile)
diverģent-	0	-
atklā -	2, no tiem 1 neattiecas	atklāt kopsakarības (2. 1., 3 aile); ~~neattiecas: prasību atklātības un skaidrības princips~~ (14. 1.);
izgudro -	0	-
interpret -	1	argumentēti interpretēt pagātnes un mūsdienu notikumus (1. 4., 4 aile);
komponē	0	-
kompozīc-	0	-
sacer-	0	-
domrakst -	0	-
eseja -	0	-
nestandart -	0	-
projekt -	0	-
model-	0	-
izstād -	0	-
pētnie -; pēt -	1	veicināt pētniecības darba pamatu apguvi (1.1., 4 aile)
izpēt -	0	-
pētīš -	0	-
problēmu risinā -	1	patstāvīga iespēja meklēt un atrast risinājumu praktiskām problēmām (2. 1. , 3. aile)
progno -	0	-
jaundarb-	0	-
veido -	1	rosināt izteikt sevi radošajos darbos, piedalīties mākslinieciskajā darbībā (piemēram, dziedāt, spēlēt, zīmēt, veidot , rakstīt) (1. 3., - 4 aile);
eksperiment-	0	-
referāt-	0	-
diskusij-	0	-
disput-	0	-
prāta vētra	0	-
pārveido-	0	-
salīdzina	0	-
hipotē-	0	-
analizē-	0	-
produktīv- (domāšana)	2	nobeiguma vērtēšana, nosakot izglītojamā zināšanu un prasmju apguves līmeni, kā arī izglītojamā produktīvās darbības prasmes temata vai loģiskas temata daļas, semestra, mācību gada, kursa vai izglītības pakāpes nobeigumā (27.4.). intelektuālās darbības pieredze - patstāvīga, loģiska, bez pretrunām, motivēta, kritiska un produktīva domāšana (2. 2., 3. aile)
plāno	1	Prasme patstāvīgi mācīties, arī plānot un organizēt mācīšanās procesu.(2. 6., 3 aile)

2. Noteikumi par valsts Vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem

2.1. Vispārējās vidējās izglītības standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. *ANALĪZE, SECINĀJUMI*

Vispārējās vidējās izglītības standartu nosaka MK 2008.gada 2.septembra noteikumi Nr.715 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem”.

Vispārējās vidējās izglītības standartā ir paredzēta radošo spēju attīstīšana. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu uzskaitē un analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt vairākus izteikumus, kas liecina par radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot radošo spēju attīstīšanu un radošā potenciāla izkopšanu. Paredzētas arī vairākas vērtēšanas un pārbaudes formas, kurās iespējams radoši izpausties un izvērtēt skolēna radošumu.

Vispārējās vidējās izglītībā skolēni apgūst prasmes, attieksmes un vērtības, kas paver iespēju studijām augstskolā un profesijas izvēlei, tāpēc šajā izglītības pakāpē nepieciešama iepazīšanās ar daudzveidīgu radošās darbības pieredzi, iegūstot motivāciju attīstīt arī turpmāk savas radošās spējas. Priekš skolēna attīstības Vispārējās vidējās izglītības pakāpē svarīgi panākt radošu izteikšanos tajos virzienos, kur darboties padodas vislabāk, kur turpināsies studijas. Taču tā kā jaunieši šajā vecumā nereti nav vēl izvēlējušies savu turpmāko izglītības ceļu vai arī mēdz radikāli mainīt savas domas, tad radošuma izpausmju iespējām jābūt paredzētām visos programmu virzienos un mācību priekšmetos. Radošo spēju un prasmju attīstība Vispārējā vidējā izglītībā ir atkarīga arī no tehniskām iespējām (veikt eksperimentus, lasīt bibliotēkā; skolā nepieciešami atbilstoši instrumenti, aparatūras, tehnoloģijas).

Radošums tieši Vispārējās vidējās izglītības standarta visu vispārējās vidējās izglītības programmu **mērķos nav minēts**. Uzsvērtas zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas izaugsmei un turpmākai izglītībai: 2.1. *nodrošināt izglītojamo ar zināšanām un prasmēm, kas ir nepieciešamas personiskai izaugsmei un attīstībai, pilsoniskai līdzdalībai, nodarbinātībai, sociālajai integrācijai un izglītības turpināšanai*. Gribētos domāt, ka ‘personiskai izaugsmei’ un ‘izglītības turpināšanai’ nepieciešamo prasmju skaitā ir arī radošās prasmes. Īstenot otro (2.2.) mērķi – *veicināt izglītojamā pilnveidošanos par garīgi, emocionāli un fiziski attīstītu personību un izkopt veselīga dzīvesveida paradumus* – iespējams optimāli vien tad, ja ir iegūta arī radošas darbības pieredze. To pašu var teikt par nākamo mērķi: 2.3. *sekmēt izglītojamā sociāli aktīvu attieksmi*. Ceturtajā mērķī 2.4. *izkopt izglītojamā prasmī patstāvīgi mācīties un pilnveidoties, motivēt mūžizglītībai un apzinātai karjeras izvēlei* – tieši patstāvīgas mācīšanās un pilnveidošanās virzienā var iekļauties radošo prasmju un radošuma attīstīšana. Tomēr neminot konkrēti radošās prasmes vai radošuma attīstību, Vispārējās vidējās izglītības mērķi ievērojami zaudē, salīdzinot tos ar Vidējās profesionālas izglītības mērķiem.

Katram mērķim standartā ir pakārtota virkne Vispārējās vidējās izglītības programmu **galveno uzdevumu**. Radošo spēju izkopšanas aspekts atklāts šādos **pirmo** mērķi detalizētāk raksturojošajos uzdevumos: 3.3. *veicināt radošo un intelektuālo spēju attīstību*. Gribēts domāt ka arī 3.4. uzdevumā – *pilnveidot moderno informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošanas prasmes* – domāts radoši izmantot attiecīgās tehnoloģijas. Taču citu (ne pašu IT) uzdevumu risināšanai, un ne primitīvā lietotāja līmenī.

Radošuma izkopšana visnopietnāk paredzēta **otrā** mērķa īstenošanas uzdevumos, konkrēti 4.3. uzdevumā *pilnveidojot radošās darbības pieredzi, sekmēt izglītojamā emocionālo un radošo*

spēju attīstību. Būtisks ir gan darbības aspekts, gan radošo spēju aspekts. Radošā darbība noved pie radošo spēju attīstības. Turklāt svarīga arī emocionālā attīstība. Emocionālais fons radošumam. No šāda viedokļa formulējums ir visizsmeļošākais (radošuma attīstīšanas ziņā).

Trešā mērķa īstenošanai noteikto uzdevumu vidū izceļas 5.2. uzdevums: *pilnveidot latviešu valodas, mazākumtautību valodas (mazākumtautību izglītības programmās) un svešvalodu kompetences kā personības garīgās, intelektuālās attīstības un pašrealizācijas līdzekli daudz kultūru sabiedrībā*. Lai gan radošums uzdevumā tieši nav minēts, tomēr personības garīgā un intelektuālā attīstībā un pašrealizācijā visticamāk neiztikt bez radošas valodas rīku pielietošanas. Atbildīgums, kultūras vides (radoša?) veidošana iezīmēta 5.4. uzdevumā: *veicināt ieinteresētību un izpratni par savu vietu sabiedrībā, Latvijas un pasaules kultūras mantojumu, atbildīgu iekļaušanos kultūrvides veidošanā, pamatojoties uz demokrātijas principiem un humānām vērtībām*. Uzdevuma formulējums tomēr, pēc pētnieku domām, ir izstiepts un valodā smagnējs.

Radošuma dimensija tiešāk atklāta **ceturtnā** mērķa uzdevumu grupā: 6.1. *pilnveidot praktiskā un patstāvīgā darba prasmes*; un, it sevišķi, 6.2. uzdevumā: *izmantot mācību darbā atbilstošus un daudzveidīgus mācīšanās paņēmienus un tehnoloģijas, apzinoties savu radošo potenciālu*. Šajā formulējumā radošais potenciāls saistīts tikai ar tā apzināšanos. Varētu vēlēties, lai būtu pasvītota tā apzināta un mērķtiecīga kopšana, izmantojot daudzveidīgus paņēmienus un tehnoloģijas. Turklāt teikums būtu saprotamāks, ja tiktu pārkārtots otrādi (sākumā rakstot par radošā potenciāla kopšanu, un tikai pēc tam raksturojot tam nepieciešamos līdzekļus).

Kopumā mērķu un uzdevumu daļa iegūtu, ja būtu labāk strukturēta. Jo šobrīd vērojama dublēšanās un smagnēja izteiksme (gari, sarežģīti teikumi). Uzskatāmāk būtu, ja pēc katra mērķa uzreiz sekotu tam atbilstīgie uzdevumi. Nav īsti skaidrs, bet no konteksta noprotams, ka katrs no četriem virsmērķiem un tiem pakārtotie uzdevumi iezīmē Vispārējās vidējas izglītības specializācijas virzienus (matemātikas, dabaszinātņu un tehnikas virziens, humanitāro un sociālo zinību virziens utt.). Tādā gadījumā radošuma aspektam vajadzētu būt vienlīdz pietiekami iezīmētam katrā no mērķiem, vai vismaz katrā galveno uzdevumu kopā.

Radošās prasmes tradicionāli tiek saistītas ar mākslu. Trīs mākslas mācību priekšmeti arī paredzēti mākslu jomā: 9.6.1. *literatūra*; 9.6.2. *mūzika*; 9.6.3. *vizuālā māksla*. Standarta noteikumi paredz mācību priekšmetu izvēles kārtību, kas domāta, lai nodrošinātu pēc iespējas daudzpusīgāku izglītojamo attīstību, arī gadījumos, kad notiek specializēšanās kādā no izglītības programmu virzieniem. Tas vērtējams pozitīvi, jo paver labākas iespējas daudzveidīgu radošo spēju attīstībai.

Būtisks ir nosacījumu 13. punktss: *Izglītības iestādes izglītības programmā var iekļaut šo noteikumu 9.punktā minētos mācību priekšmetus, kas paplašina izglītības programmas virzienam raksturīgās izglītības jomas, kā arī mākslinieciskās pašdarbības nodarbības*. Tā ir **vienīgā atsauce** uz šo būtisko radošās darbības, konkrēti mākslinieciski radošās darbības, veidu, kas tradicionāli raksturīgs Latvijai un, kas var tikt uzskatīta par Latvijas panākumu mūzikā un mākslā atslēgu. Mākslinieciskā pašdarbība arī nosaka un izskaidro Dziesmu svētku tradīciju un izcilos sasniegumus profesionālajā mākslā un mūzikā. Taču nelielā atsauce, turklāt tikai pieļāvuma formā, neatspoguļo šo radošās darbības dimensiju pietiekami.

Sadalās par vērtēšanu un pārbaudi atrodami radošo darbības un apgūto prasmju demonstrējoši pārbaudes un vērtēšanas darbu veidi un metodes:

25.2. kārtējā vērtēšanā – *novērošana, saruna, aptauja, uzdevumu risināšana, darbs ar tekstu, laboratorijas darbs, eksperiments, demonstrējums, vizualizēšana, individuāls vai grupas projekts, eseja, referāts, diskusija, darbu mape, mājas darbs vai tamlīdzīgs metodiskais paņēmieni*;

25.3. nobeiguma vērtēšanā – *rakstisks vai kombinēts pārbaudes darbs, laboratorijas darbs, pētniecisks darbs, domraksts, individuāls vai grupas projekts, darbu mape, ieskaite, eksāmens vai tamlīdzīgs metodiskais paņēmieni*.

Būtiskās metodes un formas, kurās var vistiešāk un labāk izpausties radošums: laboratorijas darbs, eksperiments, projekts, eseja, diskusija, referāts, pētniecisks darbs, domraksts (arī vispārīgos formulējumos – eksāmens, ieskaite, mājas darbs, darbu mape – raksturotie paņēmieni var saturēt radošas darbības un to rezultātus).

Balstoties uz pētījuma metodoloģijā piedāvāto pieeju, un, vienojoties ar vairāku skolotāju profesionālo biedrību jeb asociāciju (matemātikas, latviešu valodas, angļu valodas, mūzikas) pārstāvjiem, standarta teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **53 izteikumi un atslēgas vārdi** (sk. atslēgas vārdu analīzes tabulas nr. 6 – 9.), ar kuriem **varētu raksturot radošas darbības aspektus pamatskolā**. Tie tika izvēlēti pēc 3 kritērijiem: atrodot 1) radošu personību raksturojošus vārdus, 2) radošo procesu raksturojošus vārdus un jēdzienus (darbības, metodes, paņēmienus), kā arī 3) radošā procesa produktus (rezultātus).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka jēdziens **radošs** (radoša darbība, radošās spējas) standartā minēts 4 reizes. Vārds **patstāvīgi** (patstāvīga mācīšanās, patstāvīga domāšana) parādās 3 gadījumos. Konstatēts tikai 1 vārda pētniecībā lietošanas gadījums (**pētniecisks darbs** - 25. 3.). Standartā 2 reizes minētas vārds projekts (individuāls vai grupas **projekts** (25.2., 25. 3.). Standartā pa vienai reizei minēti: **domraksts, eseja, eksperiments, referāts, diskusija**. 2 reizes minēts vārds **tehnoloģijas**.

Problēmu risināšana nav minēta ne reizi. Prasme **plānot** nav minēta. Vārds **jaunrade** nav minēts ne reizi. **Interpretēšana** nav minēta ne reizi. Nav minēta spēja uzņemties **iniciatīvu, prognozēšana**. Nav minēta **netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta** risinājumu iespēja, kā arī **variēšana, analīze, izgudrošana, inovatīva darbība** (sk. kvantitatīvās analīzes apkopojuma tabulu nr 10.).

Analīzē tika ņemta vērā Vidusskolas specifika. Tajā notiek specializācija – vairākas izglītības programmas, kurās jāapgūst dažādas kompetences. Ir labi, ka Vispārējās vidējās izglītības standarta galvenajos uzdevumos tomēr parādās *radošas darbības un radošo spēju attīstīšanas* aspekti. Vienīgi Vispārējās vidējās izglītības mērķos iztrūkst nepārprotami izteikta radošuma dimensijas. Katram izglītības Vidējās izglītības virzienam un jomai, protams, ir savi uzdevumi, tomēr visus tos vieno mērķis, lai jaunietis veidojas par daudzpusīgu, radošu personību. Pietrūkst tieši radošas personības aspekta izglītības pakāpes mērķi.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties gan personības attīstībai caur radošo darbību, gan dažādām metodēm, pētniecības, jaunrades, likumsakarību interpretēšanas, novatorisma un nestandarta risinājumu aspektam. To visu varētu vismaz pieminēt kādā no uzdevumu formulējumiem. Ieteicams ietvert arī pētniecisku darbu kolekciju, sacerējumu un skolēnu radošo darbu izstāžu iespējas standarta prasībās (kā formas kārtējā vērtēšanā un atsevišķos gadījumos varbūt arī kā gala vērtējumu formas). Apsverama ir iespēja, ka izglītības un mācību priekšmetu standarti iezīmētu (aprakstītu) arī materiāli tehnisko bāzi, kas nepieciešama to īstenošanai, t. sk. radošuma, radošos prasmju un spēju attīstībai.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Vispārējās vidējās izglītības standartā ir atspoguļota **daļēji**. Tā izpaužas galvenajos uzdevumos. Taču tā būtu jāiestrādā arī Vispārējās vidējās izglītības mērķos, kā arī jāpastiprina vērtēšanas formās (piemēram, paredzot skolēniem mācību procesa nobeigumā pārbaudes darbos radošuma dimensiju vērtēšanā). Nepieciešams, lai Vispārējās vidējā standarta mērķi un uzdevumi būtu saskaņoti un saistīti ar mācību priekšmetu mērķiem, uzdevumiem un saturu. Apsverama iespēja tādu radošas darbošanās jomu kā māksliniecisko pašdarbību pieskaitīt pie pilntiesīgiem mācību priekšmetiem, kas, skolēnam, kurš ar to nodarbojas, dod punktus kopējā nosacījumā, vērtējumā un rezultātu sistēmā (iespējams izstrādāt mācību priekšmeta standartu mākslinieciskajā pašdarbībā). Svarīgi, lai jauniešiem būtu iespējams savas radošās darba prasmes un pieredzi īstenot publiski vērtējamos un nozīmīgos veiktos, kas ļautu viņam celt savu pašapziņu, radoši pašizpausties, pierādīt sevi ārpus mācību priekšmeta un dažkārt arī ārpus skolas robežām (mākslinieciskā pašdarbība šādas iespējas sniedz). Vispārējās vidējās izglītības standartā nav tieši reglamentēts kopējais mācību stundu daudzums un mācību priekšmetu daudzums, kas būtu skolēnam apgūstams. Līdz ar to var rasties nevienlīdzība arī radošo prasmju izkopšanas iespējās.

2.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju vispārējā vidējā izglītībā

6.tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatoriska pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade, tehniskā jaunrade

7.tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava, ir tendēta uz radošumu, radošu darbību; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīlestīb-	veicināt brīvības mīlestību
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantāzēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai

atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi,
diverģent -	diverģentā domāšana
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana

8.tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs
interpret -	interpretēšana, interpretācija
komponē -	komponēšana, komponēt, sakomponēt dziesmu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, kompozīcija, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem)
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacerējumu veidošana, sacer(ēt) dzejoli, sacer(ēt) pasaku, sacer(ēt) stāstu
domrakst -	uzrakstīt domrakstu, domraksts kā radošas izteikšanās veids
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizācijas uzdevumi, improvizēt
patstāv -	patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē -	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, gleznu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt (dabu, sabiedrību)
izpēt -	izpētīt, izpēte
pētīš -	pētīšana, pētnieciskā jaunrade, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, prognostika
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta
jaundarb -	jaundarbu izstādes, jaundarbu radīšana
veido -	veidot, veidošana (mākslā, skulptūrā)

9.tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu):

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
asoci-	asociāciju raisīšana, asociogrammas, asociatīvā domāšana
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums)
referāt-	referāts, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
disput -	disputi, disputi

prāta vētra	„prāta vētra” kā paņēmieni, t. sk. nestandarta risinājumu meklēšanai
pārveido-	pārveidojošā darbība, pārveido savu vidi, pārveido formulējumus
salīdzina	salīdzina, salīdzina pēc shēmas, salīdzina un izvērtē
hipotē-	izvirza hipotēzi, pārbauda hipotēzi
analizē-	analizē procesus, analizē dabas parādības, analizē un meklē sakarības
plāno-	plāno savu darbību, projektu plānošana
produktiv-	produktivitāte, produktīva domāšana
tehnoloģijas	jaunās tehnoloģijas, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas

2.3. Vispārējās vidējās izglītības standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

10.tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	reizes	Citāti
radoš-	4	veicināt radošo un intelektuālo spēju attīstību (3.3.); pilnveidojot radošās darbības pieredzi, sekmēt izglītojamā emocionālo un radošo spēju attīstību (4.3.); izmantot mācību darbā atbilstošus un daudzveidīgus mācīšanās paņēmienus un tehnoloģijas, apzinoties savu radošo potenciālu (6.2.);
radīspēja	0	-
oriģin -	0	-
novatori	0	-
inovācij	0	-
inovat	0	-
jaunrad	0	-
drosm	0	-
brīvības mīles	0	-
iniciatīv	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz-	0	-
intuīcij-	0	-
intuit -	0	-
improviz -	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	4, no tiem 1 neattiecas	izkopt izglītojamā prasmi patstāvīgi mācīties un pilnveidoties (2.4.); Lai izkoptu izglītojamā prasmi patstāvīgi mācīties un pilnveidoties , motivētu mūžizglītībai un apzinātai karjeras izvēlei, galvenie uzdevumi ir šādi (6.): pilnveidot praktiskā un patstāvīgā darba prasmes (6.1.); <i>neatbilst: izglītības iestādes šādu mācību priekšmetu standartus izstrādā patstāvīgi</i> (14);
atvērt-	0	-
atjautīb-	0	-
iztēl-	0	-
diverģent	0	-
atklā -	1, neatbilst	<i>neatbilst: prasību atklātības un skaidrības princips</i> (16.1)
izgudro -	0	-
interpret -	0	-

komponē-	0	-
kompozīc-	0	-
sacer-	0	-
domraksti	1	domraksts (25.3.)
eseja -	1	eseja (25. 2)
nestandart -	0	-
projekt -	2	2 x individuāls vai grupas projekts (25.2., 25. 3.)
model-	0	-
izstād -	0	-
pētnie -	1	pētniecisks darbs (25. 3.)
izpēt -	0	-
pētīš -	0	-
problēm risin-	0	-
progno -	0	-
jaundarb-	0	-
veido -	20, no tiem daļēji atbilst tikai 1	<i>20 vārda saknes lietojumi citā nozīmē, piemēram, pilnveido prasmes, veido programmas utt. no tiem daļēji atbilst: veicināt ieinteresētību un izpratni par savu vietu sabiedrībā, Latvijas un pasaules kultūras mantojumu, atbildīgu iekļaušanos kultūrvides veidošanā, pamatojoties uz demokrātijas principiem un humānām vērtībām (5.4.);</i>
asoci	0	-
eksperiment	1	eksperiments (25. 3.)
referāt	1	referāts (25.2.)
diskusij-	1	diskusija (25. 2.)
disput-	0	-
prāta vētra	0	-
pārveid-	0	-
salīdzina	0	-
hipotē-	0	-
analizē-	0	-
produktīv-	0	-
plāno	0	-
tehnoloģijas (jaunās, IT tehnoloģijas)	2	pilnveidot moderno informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošanas prasmes (3.4.); izmantot mācību darbā atbilstošus un daudzveidīgus mācīšanās paņēmienus un tehnoloģijas , apzinoties savu radošo potenciālu (6.2.);

3. Profesionālās vidējās izglītības standarts un valsts arodizglītības standarts

3.1. Profesionālās vidējās izglītības standarta un valsts arodizglītības standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Profesionālās vidējās izglītības standartu nosaka MK Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu nr.211.

Profesionālās vidējās izglītības standartā un valsts arodizglītības standartā konstatēts salīdzinoši **mazs** radošo prasmju, radošuma attīstīšanas, radošas darbības formu un prasību daudzums. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu

analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt atsevišķu radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot praktisku prasmju attīstīšanu un radošuma kā personības īpašības izkopšanu.

Profesionālajā izglītībā skolēni apgūst pamatā **praktiskā darba prasmes**, taču tās, cita starpā, nepieciešami ietver arī radošus risinājumus – izmantot apgūto nestandarta situācijās, novatoriski pielietojot iegūtās zināšanas un prasmes, veidojot inovatīvus risinājumus un oriģinālus produktus. Svarīgi jaunieša radošai pašizpaušmei profesionālajā izglītībā ir panākt radošu izteikšanos konkrētos sava darba rezultātos. Tas ir atkarīgs gan no metodikas un skolotāja spējām parādīt cik radoši profesionālajā jomā apgūtais var tikt izmantots praksē, gan arī no tehniskām iespējām veikt jaundarbu izgatavošanu, arī no prakses iespējām un kvalitātes.

Radošums atspoguļojas Profesionālās vidējās izglītības un valsts arodizglītības standarta **mērķos**: 2.1. *sagatavot izglītojamo darbībai noteiktā profesijā, veicinot viņa pilnveidošanos par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu, atbildīgu un radošu personību*. Šis mērķis paredz radošas personības attīstību, arī „radošam garam” un radošai pašizpaušmei svarīgo brīvības dimensiju. Pārējie mērķi radošo aspektu tieši neskar, bet akcentē *konkurētspēju, zināšanu un prasmju* apguvi (tās nediferencējot), *attieksmes*, īpaši pret *līdzcilvēkiem un valsti, pilsoņa pienākumus* un *motivāciju profesionālajai attīstībai*.

Standarts tālāk apraksta programmu veidošanā principus un saturu – ļoti vispārīgā veidā. Radošās prasmes var ietilpt jebkurā no definētajām prasmju grupām: 7.1. *pamatprasmes profesijā*; 7.2. *speciālās prasmes profesijā*; 7.3. *kopīgās prasmes nozarē*; 7.4. *vispārīgās prasmes un spējas*. Var izteikt pieņēmumu, ka radošās prasmes ietver 7.4. punktā minētās *vispārīgās prasmes un spējas*, kā arī jo īpaši *speciālās prasmes profesijā*, varbūt mazākā mērā – *kopīgās prasmes nozarē*.

Izglītības programmu obligātā izglītības satura sadalījums (10.1.sadaļā) nosaka: *programmas apjomu - mācību stundu skaitu izglītojamajam visos mācību gados kopā, ietverot programmā noteiktās kontaktstundas un patstāvīgo darbu*. Tieši patstāvīgā darbā var notikt jaunieša radošā potenciāla īstenošanās un radošo prasmju izkopšana.

Radošums tika īpaši meklēts profesionālās vidējās izglītības un arodizglītības vērtēšanas pamatprincipos un kārtībā, jo, kā norādīts sākumā, profesionālajā izglītībā svarīga ir radošās darbības rezultāti gala produktos. Radošumu var veicināt deklarētais princips 11.1. *pozitīvo sasniegumu summēšana*, kā arī 11.4. *vērtēšanas formu dažādība*.

Radošuma aspekts atklāts Profesionālās vidējās izglītības un Valsts arodizglītības programmu galvenajos uzdevumos: 1.6. *sekmēt radošas darbības pieredzes apguvi un attīstīt jaunrades spējas*.

Radošās darbībai nepieciešamo motivāciju uzsvērtā sadaļā „Profesionālās vidējās izglītības programmas galveno uzdevumu izpildē sasniedzamais līmenis izglītojamajam atbilstoši trešā līmeņa profesionālajai kvalifikācijai”, kurā paredzēts, ka izglītojamiem *ir izveidota motivācija radošai pašizpaušmei*. Tas pats formulējums attiecas uz arodizglītību. Izteikums, pēc petnieku domām, ir nedaudz neveikls, jo motivāciju nevar pieprasīt, izveidot un to grūti konstatēt, bet var veicināt, jo motivāciju radošai pašizpaušmei atrod, izvēlas, izveido cilvēks pats. Tāpēc kategoriskā formā izteiktais apgalvojums var radīt pretēju efektu, un vienkārši var netikt izpildīts.

Radošās prasmes var saskatīt 2. 1. uzdevumā: *attīstīt vispārīgās intelektuālās darbības prasmes un spējas*. Tas ietver šādus kritērijus: *spēj veikt intelektuālu darbību zināšanu, izpratnes, lietošanas un vienkāršas analīzes līmenī. Izmanto zināšanas un teorētisko izpratni plaša spektra kompleksā darbībā*. Kompleksās darbības gan nav detalizētāk izskaidrotas. Formulējums ļoti vispārīgs. Skaidrāk radoša zināšanu un prasmju apguves līmeņa pazīmes izteiktas pēdējā tabulas sadaļas

teikumā: *izmanto plaša diapazona zināšanas un prasmes labi formulētu, bet nepazīstamu un neprognozējamu problēmu risinājumā.* Neprognozējamu problēmu risinājums jau satur radošu, netipisku pieeju. Turpretī analogisks formulējums arodizglītības jomā paredz tikai prasību: *veic kompleksas (sarežģītas) darbības - pārsvarā prognozējamās situācijās.* Profesionālās izglītība kvalifikācijas prasības paredz spēju *patstāvīgi veikt izpildītāja darbu, ietverot veicamā darba plānošanu un pārraudzību.* Tās ir svarīgas prasības radošās darbības attīstīšanai.

2. 8. uzdevums paredz *pilnveidot spēju pētīt, analizēt un vērtēt dabā un sabiedrībā notiekošos procesus.* Uzdevums līdzās pētniecībai (kas ir svarīgs radošo prasmju attīstīšanas elements) paredz arī analīzi un vērtēšanu. Uzdevuma atšifrējums prasībās attiecina vispārīzglītojošo satura komponentes saistību ar profesionālo izglītību: *prot izmantot zināšanas par dabaszinātņu faktiem un likumiem profesionālajā darbībā.* Tas nozīmē zināmo pielietot (radoši) – citā jomā. 2.11. uzdevums *paredz attīstīt pašnovērtējuma, patstāvīgas darbības un lēmumu pieņemšanas prasmes, veicināt attieksmju veidošanos un vērtību izpratni, kas nepieciešamas profesionālai izausmei.* Uzsvērts patstāvīgas darbības aspekts, kas veicina radošu prasmju izkopšanu. Paredzēts rezultāts, kas skar un apraksta arī radošai personībai nepieciešamas īpašības: *prot izdarīt pamatotu izvēli un patstāvīgi pieņemt lēmumu pazīstamos un mazpazīstamos apstākļos. Spēj uzņemties iniciatīvu.* Iniciatīvas uzņemšanās spēja ir būtiska radošas personības pazīmē. Šie formulējumi diemžēl neattiecas uz arodizglītību.

4.1. uzdevumā *attīstīt mācīšanās prasmes un interesi par izglītības turpināšanu atbilstoši savām spējām un vajadzībām,* formulētas radošas personības iezīmes un spējas: *pašizglītoties un apgūt jaunas prasmes. Ir motivēts jaunu tehnoloģiju apguvei. Ir motivēts profesionālās karjeras attīstībai. Ir motivēts izglītības turpināšanai.* Šoreiz šīs pašas prasības attiecas arī uz arodizglītību.

Tālāk prakses sadalījumā ir paredzēti *praktiskie un laboratorijas darbi vispārīzglītojošos un profesionālajos mācību priekšmetos un praktiskās mācības.* Šie formulējumi varētu liecināt, ka, ja jau paredzēti laboratorijas darbi, tad, iespējams arī eksperimenti, kas ir sevišķi svarīgi radošai eksakto un tehnisko mācību priekšmetu apguvei.

Kopumā teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **17 izteikumi un atslēgas vārdi** (sk. atslēgas vārdu tabulas nr.11. – 14.), ar kuriem **varētu raksturot vidējās profesionālās izglītības un arodizglītībā pieejamos radošas darbības aspektus.** Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **30 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem.**

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoša personība, radoša darbības pieredze, radoša pašizpaušme) standartā minēts 4 reizes. **Patstāvīga** darbība (patstāvīgi lēmumi, patstāvīga dzīve) parādās prasībās 6 gadījumos. **Plānošana (plāno)** minēta 4 reizes. Vārdu salikums „**jaunrades spējas**” minēts 1 reizi. **Interpretēšana** minēta 1 reizi.

Konstatēts tikai 1 vārda pētīt lietošanas gadījums („pilnveidot spēju pētīt”), kas attiecas uz radošuma aspektu eksaktajās zinībās. **Problēmu risināšana** minēta 1 reizi. Minēta personības īpašība: spēja „uzņemties **iniciatīvu**” – 1 reizi. Vienreiz minēta **neprognozējamu problēmu risināšana.** 2 reizes minētas **jaunas tehnoloģijas.** **Eksperimentēšana** NAV minēta ne reizes. Standartā nav minēta projektējoša darbība (projekti). Nav minēta netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta risinājumu iespēja, kā arī **variēšana, izgudrošana, inovatīva darbība.** (sk. atslēgas vārdu lietošanas apkopojuma tabulu nr. 15.)

Analīzē tika ņemta vērā profesionālās un arodizglītības specifika. Profesionālajā izglītībā un arodizglītībā problemātiski visiem prasīt būt radošiem, pēc tās izpratnes, ko mēdz tieši saprast ar

”radošumu” un „radošām prasmēm”. Taču izglītības standarta mērķos parādās pilnveidošanās par *radošu personību* – kā viens no mērķiem. Un tas ir labs un daudzsološs sākums, sākot analizēt standartu. Tālāk standartā radošuma dimensija diemžēl atsegtā visai skopi. Katram izglītības veidam un jomai, protams, ir savi uzdevumi, tomēr visus tos vieno mērķis, lai jaunieši veidojas par vispusīgi attīstītu, radošu personību. Profesionālā un arodizglītība pieder pie jomām, kuros jaunieši vairāk saskaras ar reproducējošām darbībām. Tāpēc vēl jo svarīgāk standartā ir iezīmēt tos virzienus, kuros varētu izpausties radošums, radoša darbošanās, kas attīstītu jauniešu radošās spējas un prasmes. Pētnieciskās darbības apguve, jaunrade, jaunu inovatīvu produktu veidošana var veicināt radošumu. Radošās darbības nozīmīgums un sekmes ir arī atkarīga no aparatūras un materiālu pieejamības, prakses iespējām.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties inovāciju, jaunrades, pētīšanas, eksperimentēšanas, novatorisma un nestandarta risinājumu aspektam, kā arī projektu metodei. Tā var izpausties arī kā grupas vai klases nozīmīgs projekts (izgatavotas mēbeles, interjera iekārtas, izplānota un uzcelta jaunbūve, izgudrots vai pilnveidots aparāts, rīks, jaunu izstrādājumu izstāde), kurā atklātos apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes (izdomāt, projektēt, pārveidot, meklēt risinājumus, radīt). Ieteicams arī pētniecisku eseju, referātu, prezentāciju paredzēšana standarta prasībās.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Profesionālās un arodizglītība standartā ir **daļēji** atspoguļota. Tā izpaužas vispārējos formulējumos. To var izvērst un pilnveidot, piemēram, paredzot jauniešiem mācību procesa nobeigumā pārbaudes darbu pie kāda nozīmīga projekta, kas liktu apvienot vairākas apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Svarīgi, lai iegūtās praktiskā darba prasmes īstenotos sabiedriski nozīmīgā veikumā, kas ļautu jauniešiem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus mācību priekšmetu (un varbūt par skolas) robežām, un saņemt sabiedrības vērtējumu. Standarts ir nepārskatāms, jo aptver visdažādākās profesionālās jomas un vairāk pievēršas reglamentējošiem noteikumiem, nevis saturam, kā arī satur atsauces uz dažādos laikos pieņemto normatīvo aktu pielietojumu. Standartā varētu būt uzsvars uz vispārējām prasmēm un kompetencēm, kas arī ietvertu sevī radošas personības aspektus, kā arī detalizēts atsevišķu jomu izglītības saturs un prasības.

3.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju profesionālajā vidējā izglītībā un arodizglītībā

11.tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatoriska pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade, tehniskā jaunrade

12.tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava, ir tendēta uz radošumu, radošu darbību; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīles-	veicināt brīvības mīlestību
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantazēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi,
diverģent -	diverģentā domāšana
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana

13.tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs
interpret -	interpretēšana, interpretācija
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, kompozīcija, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem)
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacer(ēt) stāstu
domrakst -	uzrakstīt domrakstu, domraksts kā radošas izteikšanās veids
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizācijas uzdevumi, improvizēt
patstāv -	patstāvīgi darbi, patstāvīgi uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē -	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, gleznu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt (dabu, sabiedrību)
izpēt -	izpētīt, izpēte
pētīš -	pētīšana, pētnieciskā jaunrade, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, prognostika

jaun -	jaunas receptes, jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jaunas tehnoloģijas
jaundarb -	jaundarbu izstādes, jaundarbu radīšana
veido -	veidot, veidošana (mākslā, skulptūrā)

14.tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu):

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
asoci-	asociāciju raisīšana, asociogrammas, asociatīvā domāšana
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums)
referāt-	referāts, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
disput -	disputi, disputi
prāta vētra	„prāta vētra” kā paņēmiens, t. sk. nestandarta risinājumu meklēšanai
pārveido-	pārveidojošā darbība, pārveido savu vidi, pārveido formulējumus
plāno-	plāno savu darbību, projektu plānošana
produktiv-	produktivitāte, produktīva domāšana

3.3. Profesionālās vidējās izglītības un arodizglītības standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

15.tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

vārda sakne	reizes	citāti
radoš-	4	sagatavot izglītojamo darbībai noteiktā profesijā, veicinot viņa pilnveidošanos par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu, atbildīgu un radošu personību (2.1.) Sekmēt radošas darbības pieredzes apguvi un attīstīt jaunrades spējas; 2 x ir izveidota motivācija radošai pašizpaušmei (P.i. galvenie uzdevumi 1.6.)
radīspēja	0	-
oriģin -	0	-
novatori	0	-
inovācij	0	-
inovat	0	-
jaunrad	1	attīstīt jaunrades spējas . (P.i. programmu galvenie uzdevumi 1.6.)
drosm	0	-
brīvības mīlestīb -, brīv	1	sagatavot izglītojamo darbībai noteiktā profesijā, veicinot viņa pilnveidošanos par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu , atbildīgu un radošu personību (2.1.)
iniciatīv	1	Spēj uzņemties iniciatīvu (P.i. programmu galvenie uzdevumi 2.11)
zinātkār -	0	-
fantāz	0	-
intuīcij	0	-
intuit -	0	-
improviz -	0	-
iedvesm -	0	-

patstāvī -	10, no tiem – 4 neatbilst, 1 izraisa šaubas; 6 reizes formulējumi atbilst radošuma aspektam	(10.1.) programmas apjomu - mācību stundu skaitu izglītojamajam visos mācību gados kopā, ietverot programmā noteiktās kontaktstundas un patstāvīgo darbu ; (?) balstoties uz cilvēces ētisko pieredzi, sekmēt vērtību sistēmas veidošanos, kas nepieciešama patstāvīgai dzīvei sabiedrībā (1.2.); prot patstāvīgi iegūt un novērtēt informāciju . (2.1.); patstāvīgi interpretē pieejamo informāciju (2.1.); 2 x Spēj patstāvīgi veikt izpildītāja darbu un sasniegt rezultātu ierobežotā laikā; attīstīt pašnovērtējuma, patstāvīgas darbības un lēmumu pieņemšanas prasmes (2.11); prot izdarīt pamatotu izvēli un patstāvīgi pieņemt lēmumu pazīstamos un mazpazīstamos apstākļos (2.11); 2 x patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 15 (otrajā vietā arodizglītībā – 10 %) procentu no programmas apjoma. (piezīme pie programmas apjoma)
atvērt-	0	-
atjautīb-	0	-
iztēl-	0	-
diverģent	0	-
atklā -	1 - neatbilst	izglītojamā zināšanām, prasmēm un attieksmēm noteikto kritēriju atklātība un skaidrība (11.3.)
izgudro -	0	-
interpret -	1	patstāvīgi interpretē pieejamo informāciju (2.1)
komponē-	0	-
kompozīc-	0	-
sacer-	0	-
domrakst-	0	-
eseja -	0	-
nestandart -	0	-
projekt -	0	-
model-	1 - neatbilst	~~Gūt priekšstatu par Eiropas Savienību kā mūsdienu Eiropas sociālekonomisko attiecību modeļi (2.10)~~
izstād -	0	-
pētnie -	0	-
izpēt - pēt -	1	Pilnveidot spēju pētīt , analizēt un vērtēt dabā un sabiedrībā notiekošos procesus (2.8.)
pētīš -	0	-
problēmu risinā - probl -	1	Izmanto plaša diapazona zināšanas un prasmes labi formulētu, bet nepazīstamu un neprognozējamu problēmu risinājumā (2.1);
progno -	2, no tiem 1 neatbilst	Izmanto plaša diapazona zināšanas un prasmes labi formulētu, bet nepazīstamu un neprognozējamu problēmu risinājumā (2.1.); Veic kompleksas (sarežģītas) darbības – pārsvarā prognozējamās situācijās (2.1.)
jaundarb-	0	-
veido -	6 neatbilst	(veido programmas utml.)
asoci	0	-
eksperiment	0	-
referāt	0	-
diskusij	0	-
disput	0	-

prāta vētra	0	-
pārveido-	0	-
produktīv-	0	-
plāno-	4	Spēj patstāvīgi veikt izpildītāja darbu, ietverot veicamā darba plānošanu un pārraudzību (2.2.); Plāno darbību atbilstoši apstākļiem, iespējām un savām spējām. Plāno laiku saskaņā ar uzdevumu.(2.11.) <i>arodizglītībā</i> : Plāno darbību atbilstoši apstākļiem, iespējām un savām spējām.

Pamatizglītības mācību priekšmetu standarti (MK noteikumi Nr. 1027):

Pamatizglītības mācību priekšmetu standartus nosaka MK noteikumi Nr.1027 „Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem”.

4. Matemātika 1.-9.kl.

4.1. Matemātikas 1.-9.klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Pamatizglītības mācību priekšmeta standartā „Matemātika” ir pietiekami daudz radošo prasmju, radošas darbības formu un prasību. Standartu analizējot gan **kvantitatīvi** (meklējot radošas prasmes atspoguļojošus vārdus un izteikumus), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt radošo izpaušmju paredzēšanu, galvenokārt pētniecisko prasmju attīstīšanu, kā arī pārveidošanu un konstruēšanu, kas pamatskolas vecumā atzīstamas par radošām darbībām.

Eksaktajos mācību priekšmetos, pēc Matemātikas skolotāju asociācijas pārstāvju domām, skolēni apgūst **pētnieciskās prasmes** – novērojot, salīdzinot, pētīt un atklājot priekš sevis cilvēces vēsturē (zinātnes vēsturē) jau atklātas matemātiskās likumsakarības, gūstot būtisku, priekš sevis jaunu informāciju. Svarīgs radošai pašizpaušmei matemātikā ir praktiskais aspekts, lai apgūtā teorija tiktu radoši izmantota praktisku problēmu risināšanā un projektēšanā. Radošums matemātikā ir atkarīgs no metodikas un skolotāja spējām ieinteresēt, aizraut skolēnu un parādīt cik radoši matemātikā apgūtais var tikt izmantots citās jomās. Būtiska ir arī mācību literatūra matemātikā (grāmatas, uzdevumu krājumi), kas to saistītu ar citiem mācību priekšmetiem, īpaši dabas zinībām, jo matemātika veido dabas zinātņu metodoloģisko pamatu.

Iepriekš raksturotā matemātikas universālā nozīmē atspoguļojas Pamatizglītības mācību priekšmeta "Matemātika" **mērķi**: *veidot skolēnu izpratni par matemātiskām metodēm un attīstīt prasmes tās lietot pasaules izzināšanā, citos mācību priekšmetos un daudzveidīgā darbībā. Kā redzams tieši vārds ‘radošums’ mācību priekšmeta mērķi neparādās. Uzsvērta matemātikas loma ‘pasaules (zinātniskā) izzināšanā’.*

Radošuma dimensija būtiski atklāta **uzdevumos**. Pirmais no tiem (2.1.) paredz *apgūt prasmes izpildīt darbības ar reāliem skaitļiem, izmantot sakarības un analītiskas metodes, pētīt plaknes ģeometriskās figūras un to īpašības, attīstīt telpiskos priekšstatus*. Tātad uzdevums ir pētīt figūras, to īpašības, attīstīt telpiskos priekšstatus, kā arī izmantot analītiskas metodes. Pētīšana pieder pie radošām darbībām. Nākamais uzdevums 2.2. paredz *apgūt prasmes pētīt un risināt praktiskus uzdevumus, izmantojot matemātiskos modeļus, iegūstot, sakārtojot, analizējot datus un prognozējot iegūstamo rezultātu*. Radošās prasmes var tikt izkoptas pētīšanas gaitā un risinot praktiskus uzdevumus, arī analīzē, bet it sevišķi prognozēšanā. Pēdējais uzdevums 2.3. paredz *veicināt domāšanas attīstību, veidojot prasmi izteikt matemātiski pamatotus spriedumus un apgūstot problēmrisināšanas pieredzi*. Tieši problēmrisināšana ir būtisks radošo spēju attīstīšanas veids eksakto zinību jomā. Uzdevumi tātad līdzās pētīšanai paredz arī problēmrisināšanu un praktisku uzdevumu risināšanu kā obligātus mācību uzdevumus.

Radošas izziņas process detalizētāk atspoguļots **obligātā mācību satura** apakšsadaļā 3.3. *ģeometriskās figūras un to pētīšana*, kā arī 5. sadaļā: *matemātisko modeļu veidošana un pētīšana ar matemātikai raksturīgām metodēm*. Detalizēti tas atklājas 5.2. apakšsadaļā: *matemātisko modeļu veidošana un analizēšana* - punktos 5.2.1. *problēmas precizēšana, tās formulēšana, izmantojot matemātisko modeli*; un 5.2.2. *matemātiskā modeļa atrisināšana un atrisinājuma interpretācija*. Problēmas formulēšana, atrisināšana un atrisinājuma interpretācija trenē radošas domāšanas spēju.

Radošu darbība var saskatīt arī 4. sadaļā *matemātikas lietojums dabas un sabiedrības procesu analīzē*, konkrētāk punktā 4.2.1. *informācijas iegūšana, apstrāde un analīze*.

Tieši dabas procesu analīzes paredzēšana matemātikā liecina par starpdisciplināru pieeju un iespējamu mācību satura integrāciju. Svarīgi lai tas tiktu atspoguļots arī prasībās beidzot katru no 3 klašu grupām (1.-3., 4. – 6., 7. – 9.).

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi radošas darba formas un prasmes tiek minētas 6.2.4. punktā, kas paredz, ka skolēns *galvā aptuveni novērtēt sagaidāmo skaitlisko aprēķinu rezultātu*. Tātad trenēta tiek prognozēšanas prasme. 6.2.5. punktss paredz, ka skolēns *prot risināt praktiskus uzdevumus, kas saistīti ar sadzīves, dabaszinātņu, vides un veselības jautājumiem*. Formulējumā uzsvērta starpdisciplināra pieeja, matemātikas izmantošana citās jomās, praktiskā darbībā (līdzīgi praktisko pusi uzsver arī 6.3.2.punktss). Šajā vecuma posmā arī salīdzināšana var tikt uzskatīta kā radoša, interpretatīva darbība – 6.5. punktā. Līdzīgi attīstošas ievirzes darbības minētas 7. 4. – 7.6. un 7. 8. punktos. Prognozēšana un sava viedokļa izteikšana paredzētas 8.5. ptā - *prot izteikt savu viedokli*; un 8.6. punktā: *prot izvirzīt pieņemumu reālas problēmas risināšanai*. Formulējums īpaši svarīgs tāpēc, ka sagatavo induktīvās metodes apgūšanai (pieņemuma (hipotēzes) izvirzīšana problēmas risināšanai). Tālāk tas atsegts 8.8. punktā – *prot izmantot atbilstošus paņēmienus problēmas risināšanai*; un 8.9.punktā – *prot matemātiski risināt problēmu*.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi, radošā darba pazīmes var saskatīt 10.2.4. punktā, kas nosaka, ka skolēns *prot izmantot daļas pamatīpašību tās pārveidošanā*. Matemātikas pielietojamības izkopšanu tālāk attīsta 10.2.8. punkts: *aprēķināt attālumu kartē pēc dotā mēroga*; kā arī 10.4.5. punkts: *risināt praktiskus uzdevumus, kas saistīti ar sadzīves, dabaszinātņu, vides un veselības jautājumiem, apzinās to nozīmi ikdienas dzīvē*, līdzīgi 10. 7. punktā. Arī 10.11. – 10. 13. punkti un 10. 19. punkts, kas paredz prasmi uzzīmēt un raksturot figūras, minētajā vecuma posmā trenē ģeometriskās projektēšanas un telpiskās domāšanas prasmes. Iztēli un prognozēšanu attīsta 11.3. punkta prasība *novērtēt apgūto ģeometrisko figūru lielumu pēc acumēra*.

Eksperimentu un pētījumu saistību ar matemātiku raksturo 11.6. punkta prasība: *savākt un pierakstīt dažādos eksperimentos, pētījumos un aptaujās iegūtos datus, tos sakārtot, sistematizēt, attēlot vizuāli*. Tiek trenēta tālāk prasmes (12.4.) *uzklausīt un izprast dažādus viedokļus*.

12.5. punktā turpinās prasības izvērsums, kas attiecas uz induktīvās metodes apguvi un izmantošanu: *izvirzīt hipotēzes reālās problēmas formulēšanai matemātiskā valodā*. Hipotēzes izvirzīšana, turklāt reālas problēmas formulēšanai, attiecas uz radošuma komponentu. Taču formulējums varētu būt skaidrāks, ja ‘reāla problēma’ tiktu raksturota ar piemēriem. Arī 12.7. punkta formulējumā: *lietot piemērotus paņēmienus, lai atrisinātu problēmas, izmantojot skaitliskus modeļus*, gribētos skaidrojumu par kādām problēmām ir runa (Vai tās būs aktuālas problēmas šajā vecumā? Vai skolēns tās uztvers kā priekš sevis būtiskas, interesantas un risināmas problēmas? Tas pats attiecas uz iepriekš minētajiem 8. 6. – 8. 9. punktiem).

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi turpinās dažādu pārveidojošu darbību uzskaitījumi (14. 4. 1., 14. 5.4., 14. 7.1.), kas saistās ar patstāvīgu un radošu domāšanu. Prognozēšanas prasmi, „acumēru” paredz 14.5.8. punkta prasība: *novērtēt darbību rezultātus aptuvenos aprēķinos*.

Praktiskus uzdevumus un starpdisciplināritātes principu paredz 14.8.4. punkts: *risināt praktiskus uzdevumus, kas saistīti ar sadzīves, dabaszinātņu, vides un veselības jautājumiem, sastādot vienādojumus, to sistēmas, noteikt atšķirību starp teksta uzdevuma atrisinājumu un atbilstošā vienādojuma vai vienādojumu sistēmas atrisinājumu*; tas pats attiecas uz 14.10.1. punktu (*uzdot*

funkciju tabulāri, grafiski, ar formulu, vārdiski, izmantojot piemērus no dabas, sabiedrības, tehnikas). Arī salīdzināšanā (14. 9.3.) un paskaidrošanā (14. 9. 4.) šajā vecuma posmā var izpausties skolēna radošais talants. Konstruēšanas prasmi paredz 14.10.3.punkts: *konstruēt un shematiski attēlot kvadrātfunkcijas, lineāras, apgrieztās proporcionalitātes, kvadrātsaknes funkciju grafikus koordinātu plaknē.* Priekš 9. klases visai sarežģītas prasmes paredz 14.10.5. punkts: *izmantojot minēto funkciju grafikus, noteikt definīcijas un vērtību apgabalus, augšanas un dilšanas intervālus, funkcijas saknes, intervālus, kuros funkcijas vērtībām ir nemainīga zīme, funkcijas lielāko un mazāko vērtību, funkciju grafiku krustpunktus ar koordinātu asīm, kā arī 14.10.7. analizēt dabas, tehnikas un sabiedrības procesus, vispirms sastādot to matemātiskos modeļus minēto funkciju formā.* Saistība starp matemātiskiem modeļiem un dabas, tehnikas un sabiedrības procesiem, to analīze izmantojot funkcijas ir nopietna zinātniskās izziņas prasme. Šāda prasība tomēr var izrādīties neīstenojama visiem šī vecuma skolēniem. 14. 13., 14. 15 – 14. 18. un 14. 22., 14. 30. , 14. 31. punkti paredz konstruēšanu, pētīšanu, risināšanu ģeometrijas darbībās, kas attīsta telpisko domāšanu, prognozēšanu un radošu savu zināšanu izmantošanu. Paredzēta pētniecisku jautājumu izvirzīšana un prognozējoša darbība 15.5. punktā: *formulēt jautājumus par nepieciešamajiem datiem, kas jāvāc un jāapkopo, apsverot, kādi secinājumi no tiem tiks izdarīti un kāda statistiskā analīze nepieciešama.* Pētniecisko darbību paredz arī 15.6. punkta pirmā daļa: *savākt datus no dažādiem piemērotiem avotiem, ietverot eksperimentus, pētījumus un aptaujas,* 15.7. punkts savukārt paredz *precīzi un objektīvi interpretēt un apspriest datus - atbildēt uz izvirzītajiem jautājumiem, izdarot secinājumus no datiem.*

16.1. punkta prasība – *pažīt dažādu valodas konstrukciju precīzo loģisko jēgu, pāriet no kāda fakta formulējuma uz tam ekvivalentu formulējumu* – prasa papildus paskaidrojumus: par kādiem (kuriem) fakti formulējumiem ir runa, un, kas domāts ar ekvivalentiem formulējumiem. Līdzīgi 16.8. punkta prasība – *reālu problēmu formulēt matemātiskā valodā* – prasītos pēc skaidrojuma – par kādām problēmām tieši ir runa. Šādu paskaidrojumu var dot iekavās, kā piemēru.

Standartā paredzētas loģiskas vērtēšanas prasmes (16.6. *formulēt pamatojumus un novērtēt pamatojuma pareizību*), kā arī sava viedokļa pamatošanas un aizstāvēšanas prasme (16.7. *objektīvi izvērtēt dažādus viedokļus, pamatot un aizstāvēt savu viedokli*), kas trenē radošai izpausmei nepieciešamas personības īpašības kā drosmi, mērķtiecību, komunikabilitāti, ieinteresētību un noteiktību.

Pētnieciskās prasmes un spējas apraksta 16.9. punkts: *izveidot un apkopot doto vai iegūto matemātisko informāciju, atklāt likumsakarības, tās paplašināt un vispārināt, pārbaudīt un izskaidrot vispārinājumu;* kā arī 16.10. punkts: *izvēlēties un lietot piemērotus paņēmienus, lai atrisinātu problēmas, izmantojot algebriskus un ģeometriskus modeļus* un 16.12. punktā: **pētīt matemātisko sakarību un iegūtos rezultātus interpretēt reālās problēmas atrisinājumā.**

Šajos formulējumos saskatāmas savam vecumam augsta līmeņa pētnieciskās prasmes. Vienīgi prasītos pēc kāda piemēra, kas skaidrotu, kas domāts ar „reālo problēmu”.

1) Standarta prasības kopumā ir visai detalizētas, tās vietām izteiktas specifiskā matemātikas zinātnes valodā. Tas var sagādāt grūtības jebkuram neprofesionālim (vecākam, skolēnam) saprast, ko īsti un kādā līmenī paredz apgūt standarts.

2) Standartā paredzēta matemātikas saistība ar citām jomām (daba, sabiedrība, tehnika) un matemātikas izmantošana tajās. Taču tikpat kā nav tiešas norādes par konkrētu sasaisti ar citiem mācību priekšmetiem, kuros šīs jomas var tikt pētītas ar matemātiskām metodēm. Līdz ar to standartā paustā integratīvā pieeja prasībās var izrādīties formāla – reālajā skolas dzīvē starppriekšmetu sasaistes var nebūt. Taču radoša matemātikas izmantošana dzīvē ir viens no veidiem kā izpausties skolēnu radošām spējām un tās trenēt. Lai rosinātu pedagogus, mācību programmu un mācību grāmatu autorus drošāk un radošāk izmantot matemātiku ‘praktisko

problēmu risināšanā', apsverama iespēja standartā nosaukt piemēru veidā un kaut nedaudz raksturot šādas problēmas.

3) Ir saprotams, ka sākotnējā matemātikas apguves periodā skolēna iespējas ir ierobežotas sakarā ar trūcīgo pieredzi un nelielo apgūtā matemātiskā instrumentārija apjomu. Tomēr arī ar visai minimālām matemātiskajām prasmēm iespējams lielāku vērību pievērst radošajiem uzdevumiem, atjautības trenēšanai, uzdevumiem ar vairākiem risināšanas veidiem utt.

Teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti (sadarbībā ar Matemātikas skolotāju asociāciju) **16 specifiski izteikumi un atslēgas vārdi** (sk. atslēgas vārdu sarakstu pielikumā), ar kuriem **var raksturot pamatskolas skolēniem pieejamos radošas darbības aspektus matemātikā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **25 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu tabulas nr. 16. – 19.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoši, radoša darbība, radīt) standartā nav minēts. Toties konstatēti 11 vārda **pētīt** lietošanas gadījumi, to skaitā 5 vārda **pētīšana** lietojumi, kas attiecas uz radošuma aspektu eksaktajās zinātnēs. Visbiežāk minētas vārdi ir risināšana, risinājumi, **risina** uzdevumus (kopā 40 reizes). To atbilstība radošuma dimensijai atkarīga no konteksta. Izteikums 'matemātiskie modeļi' izmantots 11 reizes, no tām 5 reizes minēta **matemātisko modeļu veidošana. Pārveidojošas** darbības, (pārveidošana) paredzēta 9 prasībās. Konstruēšanas darba paņēmiens minēts 8 reizes (**konstruē**). **Formulēšana** (formulēt jautājumu, hipotēzi, formulējums) minēta 8 reizes. **Praktiski uzdevumi** pieminēti 7 reizes. **Novērtēšana** (galvā, pēc acumēra) minēta 6 reizes. **Interpretācijas** prasme paredzēta 3 formulējumos.

Problēmu risināšana (tiešā nozīmē) minēta 3 reizes. Tikai 1 reiz minēta prasība **atklāt likumsakarības. Prognozēšana** tieši minēta 1 reizi (lai gan kvalitatīvā teksta analīze liecina, ka to var saskatīt netieši arī citos formulējumos). Prasme iegūt **jaunu** informāciju (no datiem) minēta 1 reizi. Prasme **izvirzīt hipotēzi** tieši minēta 1 reizi. **Eksperimenti** pieminēti 2 reizes, bet ne kā metode vai prasība, bet kā datu avots. **Domāšanas attīstības veicināšana** tieši minēta 1 reizi (tas nenozīmē, ka domāšanas attīstība matemātikas mācību priekšmetā tiktu veicināta maz, bet drīzāk to, ka standarta autoriem, acīmredzot, licies pašsaprotami, ka darbošanās matemātikā – vecina domāšanas attīstību).

Ne reizes nav minēta **patstāvīga** darbība, patstāvīgi uzdevumi, patstāvīgi risinājumi (lai gan mācību procesā visticamāk tas notiek lielākajā daļā matemātikas stundu). Nav minēti arī **atjautības** uzdevumi vai atjautības trenēšana un **plānošana**. Standartā nav minēta projektējoša darbība un **projekti**. Nav minēta netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta risinājumu iespēja, kā arī **variēšana**. (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 20.)

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Matemātikā var būt problemātiski visiem prasīt būt radošiem, jo pilnīgi jaunas sakarības šeit izgudrot skolēnam praktiski nav iespējams – tā domā matemātikas skolotāji, ar kuriem konsultējās pētnieki standarta analīzes gaitā. Tas reti izdodas pat matemātikas zinātniekiem. Matemātika pieder pie mācību priekšmetiem, kuros skolēns mācās apgūt to instrumentāriju, kas palīdz praktisku dzīves situāciju risinājumus un paver iespēju zinātniskai pētniecībai un procesu izpratnei (piemēram, statistikā). Radošums matemātikā izpaužas tās pielietojamībā. Tāpēc svarīga ir matemātikas un citu cilvēkdarbības jomu saistība. Standarta formulējumos tā ir atrodama, taču prasītos pēc lielākas detalizācijas pakāpes un skaidrības. Jo tieši teorijas atrautība no prakses, no reālās dzīves ar tās problēmām, matemātikas apguves procesu var padarīt sausu un neradošu. Līdz ar to kavējot skolēna personisku radošu izpaušmi matemātikā. Matemātikas apguve var veicināt radošumu, taču tas atkarīgs gan no tā, kā skolotājs organizēs mācību procesu, gan no mācību grāmatām un uzdevumu krājumiem.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties atjautības un nestandarta uzdevumu risināšanas aspektam, kā arī projektu metodei. Tā var izpausties kā starpdisciplināri projekti (vienam skolēnam vai to grupai), kuros ar matemātiskām metodēm tiktu risināti citu mācību priekšmetu uzdevumi vai kopīgi projekti. Ieteicams minēt arī moderno IT tehnoloģiju plašāku izmantošanu. Standarta valodu vajadzētu padarīt vieglāku, uztveramāku arī nespeciālistiem un prasību formulējumus papildināt ar precizējošiem paskaidrojumiem un piemēriem.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā Matemātikā ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, izvēršot starpdisciplināru projektu metodi, kas liktu apvienot vairākos mācību priekšmetos apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Ieteicams standartā minēt atjautības uzdevumus.

4.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju matemātikā

16.tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts
radītspēja,	spēja radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi,
novatori -	novatorisms, novatorisks risinājums, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju uzdevums
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes

17.tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs, izgudro uzdevumu
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē uzdevumu, rezultātu, grafiku
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
patstāv -	patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē-; modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, veido modeli, modeļus
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt
izpēt -	izpētīt, izpēte
pētīš -	pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām, problēmrisinoši uzdevumi
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, rezultātu prgnozēšana
jaun -	jauni risinājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna

	skatpunkta, jaunas informācijas saskatīšana, iegūšana
pārveido	pārveido uzdevumu, pārveidojumi
patstāvī -	patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
risin-	vairāki risinājumi, jauni risinājumi, negaidīti risinājumi, neatrisināmi uzd.
hipotē-	izvirza hipotēzi, apspriež hipotētiskus risinājumus

18.tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai MATEMĀTIKĀ

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
variē (vari -)	variē dažādus paņēmienus, risinājumus, variabli uzdevumi, risinājumi;
atjaut -	atjautība, atjautības uzdevumi, atjautīgi risinājumi
plān-plānv-	plāno, ieplāno, izplāno (savas darbības, risinājumus), plānveidīgi īsteno savu ideju
netradicion-	netradicionāls uzdevums, netradicionāls risinājums, netradicionāla domāšana
konstrukc-konstruē-	konstrukcijas uzdevumi konstruēt, konsruē
cietais rieksts	„cietais rieksts”
olimpiād-	olimpiādes uzdevums
problēmuzdev-	problēmuzdevums
izpētīt un salīdzināt,	izpētīt un salīdzināt risinājumus, izpētīt un salīdzināt problēmu uzdevumus, salīdzināt lielumus (<i>radoša darbība sākumskolā</i>)
formulē-	formulēt jautājumu, formulēt uzdevumu, formulēt problēmu
novērtē-	novērtēt, vai ir iespējams, novērtē vai ir iespējams, novērtē iespējas, novērtē galvā, pēc acumēra novērtē iespējamo rezultātu
vairāk	uzdevumi ar vairākām atbildēm, risina uzdevumus ar vairākiem atbilžu variantiem
diverģent -	diverģentā domāšana
domāš -	matemātiskās domāšanas attīstīšana, domāšanas attīstība
veidošana	matemātisko modeļu veidošana
praktisku-	risināt praktiskus uzdevumus, praktisku uzdevumu risināšanā izmantot apgūtas matemātiskās prasmes, praktisku problēmu risināšana

4.3. Matemātikas 1.-9.klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

19.tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	0	-
radītspēja, spēja radīt	1 - neatbilst	Neatbilst: Mācību priekšmeta "Matemātika" uzdevums ir radīt skolēnam iespēju:
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
atklā-	1	izveidot un apkopot doto vai iegūto matemātisko informāciju,

		atklāt likumsakarības , tās paplašināt un vispārināt, pārbaudīt un izskaidrot vispārinājumu (16.9.);
izgudro -	0	-
interpret -	3, no tiem 1 daļēji atbilst	matemātiskā modeļa atrisināšana un atrisinājuma interpretācija (5.2.2); 16.12. pētīt matemātisko sakarību un iegūtos rezultātus interpretēt reālās problēmas atrisinājumā (16.12.); <i>daļēji atbilst:</i> precīzi un objektīvi interpretēt un apspriest datus - atbildēt uz izvirzītajiem jautājumiem, izdarot secinājumus no datiem (15.7.);
nestandart -	0	-
patstāv -	0	-
projekt -	0	-
modelē-	0	-
modeļ-	11	apgūt prasmes pētīt un risināt praktiskus uzdevumus, izmantojot matemātiskos modeļus , iegūstot, sakārtojot, analizējot datus un prognozējot iegūstamo rezultātu (2.2); matemātisko modeļu veidošana un pētīšana ar matematikai raksturīgām metodēm (5., 8., 12., 16.); matemātisko modeļu veidošana un analizēšana (5.2.); <i>konkretizējot: matemātiskā modeļa atrisināšana un atrisinājuma interpretācija</i> (5.2.2). lietot piemērotus paņēmienus, lai atrisinātu problēmas, izmantojot skaitliskus modeļus (12.7); veidot un analizēt procesu matemātiskos modeļus ar aritmētiskās progresijas /ģeometriskās progresijas palīdzību (14.11.4); izvēlēties un lietot piemērotus paņēmienus, lai atrisinātu problēmas, izmantojot algebriskus un ģeometriskus modeļus (16.10);
pētnie -	0	-
pēt -	12, no tiem 1 daļēji atbilst, 1 neatbilst	pētīt plaknes ģeometriskās figūras un to īpašības, attīstīt telpiskos priekšstatus (2.1); apgūt prasmes pētīt un risināt praktiskus uzdevumus, izmantojot matemātiskos modeļus, iegūstot, sakārtojot, analizējot datus un prognozējot iegūstamo rezultātu (2.2); ģeometriskās figūras un to pētīšana (3.3.); <i>4 x matemātisko modeļu veidošana un pētīšana</i> ar matematikai raksturīgām metodēm (5., 8., 12. 16); pētīt figūru savstarpējo novietojumu (14.16); savākt datus no dažādiem piemērotiem avotiem, ietverot eksperimentus, pētījumus un aptaujas (15.6.); pētīt matemātisko sakarību un iegūtos rezultātus interpretēt reālās problēmas atrisinājumā (16.12); <i>daļēji atbilst: savākt un pierakstīt</i> dažādos eksperimentos, pētījumos un aptaujās iegūtos datus , tos sakārtot, sistematizēt, attēlot vizuāli (11.6); <i>neatbilst: grupēt elementus pēc dotajiem nosacījumiem, noteikt prasītā veida grupu skaitu</i> (15.11);
izpēt -	0	-
pētīš -	5	<i>4 x matemātisko modeļu veidošana un pētīšana</i> ar matematikai raksturīgām metodēm (5., 8., 12. 16); ģeometriskās figūras un to pētīšana (3.3)
problēmrisin -	1	veicināt domāšanas attīstību, veidojot prasmi izteikt matemātiski pamatotus spriedumus un apgūstot problēmrisināšanas pieredzi (2.3)
problēmu(as)	4, no tiem 2	prot izvirzīt pieņēmumu reālas problēmas risināšanai (8.6);

risin-	daļēji atbilst	prot izmantot atbilstošus paņēmienus problēmas risināšanai (8.8.); <i>2 x daļēji atbilst:</i> prot lietot shēmas, stabiņu diagrammas un tabulas, prezentējot problēmas risinājumu (12.9); lietot diagrammas un shēmas, prezentējot problēmas risinājumu (16.13);
progno -	1	apgūt prasmes pētīt un risināt praktiskus uzdevumus, izmantojot matemātiskos modeļus, iegūstot, sakārtojot, analizējot datus un prognozējot iegūstamo rezultātu (2.2);
jaun -	1	veidot un analizēt informācijas apkopojumus ar matemātisku saturu un iegūt no tiem jaunu informāciju (15.9.)
pārveido	9, no tiem 1 daļēji atbilst	izmantot daļas pamatīpašību tās pārveidošanā (10.2.4.); pārveidot parastu daļu par galīgu decimāldaļu un otrādi (10.3.3); pārveidot parastu daļu par galīgu vai bezgalīgu decimāldaļu (14.3.1); pārveidot parastu daļu par bezgalīgu periodisku decimāldaļu un otrādi (14.4.1.); lietot pakāpju īpašības skaitlisku izteiksmju pārveidojumos (14.5.4); lietot kvadrātsaknes īpašības skaitlisku izteiksmju pārveidojumos (14.5.7); izmantot algebriskas daļas pamatīpašību tās pārveidojumos (14.6.9.); pārveidot vienādojumu vai vienādojumu sistēmu, iegūstot tiem ekvivalentas izteiksmes (14.7.2.); <i>daļēji atbilst:</i> noteikt, kuri pārveidojumi nodrošina skaitlisko nevienādību ekvivalenci (14.9.1);
patstāvī -	0	-
risin-	40	<i>Vārds parādās dažādos veidos, un tikai no konteksta kļūst skaidrs vai tas attiecas uz radošumu, radošām prasmēm</i>
hipotē-	1	izvirzīt hipotēzes reālās problēmas formulēšanai matemātiskā valodā (12.5) ;
variē	0	-
(vari -)	0	-
atjautība -	0	-
plān-	0	-
plānv-	0	-
netradicion-	0	-
konstrukc-	1 daļēji atbilst	<i>daļēji atbilst:</i> formulēt matemātikas kursā sastopamos jēdzienus un apgalvojumus, novērtēt to pareizu lietošanu, pazīt dažādu valodas konstrukciju precīzo lōgisko jēgu , pāriet no kāda fakta formulējuma uz tam ekvivalentu formulējumu (16.1);
konstr-	9, no tiem 1 neatbilst, 1 daļēji atbilst	konstruēt un shematiski attēlot kvadrātfuncijas, lineāras, apgrieztās proporcionalitātes, kvadrātsaknes funkciju grafikus koordinātu plaknē (14.10.3); konstruēt paralelogramu (dots: divas malas un leņķis starp tām, divas malas un diagonāle), rombu (dots: mala un leņķis, diagonāle un leņķis, diagonāles) (14.22); konstruēt nogriežņa viduspunktu, leņķa bisektrisi, nogriežņa vidusperpendikulu, perpendikulu no punkta pret taisni, ar doto leņķi vienādu leņķi, taisni caur doto punktu, kas paralēla dotajai taisnei (14.13); konstruēt trijstūri (dots: trīs malas, divas malas un leņķis starp tām, mala un tās pieleņķi) (14.18); konstruēt trijstūrī ievilkto un tam apvilktu riņķa līniju (14.25); konstruēt dotajai figūrai simetrisku figūru attiecībā pret doto punktu/taisni (14.30); atrast (uzzīmēt/ konstruēt)

		ģeometrijas kursā aplūkoto figūru simetrijas asis centru (14.31); <i>daļēji atbilst:</i> formulēt matemātikas kursā sastopamos jēdzienus un apgalvojumus, novērtēt to pareizu lietošanu, pazīt dažādu valodas konstrukciju precīzo loģisko jēgu , pāriet no kāda fakta formulējuma uz tam ekvivalentu formulējumu (16.1.); <i>neatbilst:</i> nekonstruējot lineāras funkcijas un kvadrātfunkcijas grafikus, noskaidrot to novietojumu koordinātu plaknē, aprēķināt parabolas virsotnes koordinātas (14.10.6);
cietais rieksts	0	-
olimpiād-	0	-
problēmuzdev-	0	-
salīdzināt (sākumskolas posmā – līdz 6. klasei)	3	prot salīdzināt un sakārtot pēc lieluma naturālos skaitļus, pierakstīt salīdzināšanas rezultātus (6.5); prot salīdzināt , šķirot, sakārtot objektus pēc norādītas vai paša izvēlētas pazīmes (7.8.). prot salīdzināt pēc lieluma patvaļīgā formā dotus racionālos skaitļus (10.6);
formulē-	8	problēmas precizēšana, tās formulēšana , izmantojot matemātisko modeli (5.2.1); izvirzīt hipotēzes reālās problēmas formulēšanai matemātiskā valodā (12.5); formulēt jautājumus par nepieciešamajiem datiem, kas jāvērtē un jāapkopo, apsverot, kādi secinājumi no tiem tiks izdarīti un kāda statistiskā analīze (15.5); <i>vienā punktā vārda sakne parādās 3 reizes:</i> formulēt matemātikas kursā sastopamos jēdzienus un apgalvojumus, novērtēt to pareizu lietošanu, pazīt dažādu valodas konstrukciju precīzo loģisko jēgu, pāriet no kāda fakta formulējuma uz tam ekvivalentu formulējumu (16.1) (<i>neskaidri izteikts:</i> „pāriet no kāda fakta formulējuma uz tam ekvivalentu formulējumu”); nav skaidrs, kas domāts ar ‘ekvivalentu formulējumu’, neskaidrs arī, ko nozīmē: ‘fakta formulējums’);
novērtē- (galvā, pēc acumēra)	7, no tiem 1 daļēji atbilst	galvā aptuveni novērtēt sagaidāmo skaitlisko aprēķinu rezultātu (6.2.4); veikt četras aritmētiskās darbības ar parastās daļas vai galīgas decimāldaļas formā dotiem racionāliem skaitļiem vienkopus, kāpināt tos kvadrātā vai kubā rakstos un ar kalkulatoru, aptuveni galvā novērtēt izteiksmes sagaidāmo rezultātu (10.4.2); prot uzzīmēt noteikta lieluma leņķi, izmērīt ar transportieri leņķa lielumu, novērtēt to pēc acumēra (10.13); novērtēt apgūto ģeometrisko figūru lielumu pēc acumēra (11.3); novērtēt darbību rezultātus aptuvenos aprēķinos (14.5.8); formulēt pamatojumus un novērtēt pamatojuma pareizību (16.6); <i>daļēji atbilst:</i> formulēt matemātikas kursā sastopamos jēdzienus un apgalvojumus, novērtēt to pareizu lietošanu, pazīt dažādu valodas konstrukciju precīzo loģisko jēgu, pāriet no kāda fakta formulējuma uz tam ekvivalentu formulējumu (16.1);
vairāk	0	-
diverģent -	0	-
domāš -	1	veicināt domāšanas attīstību , veidojot prasmi izteikt matemātiski pamatotus spriedumus un apgūstot problēmrisināšanas pieredzi (2.3).

veidošana-	5	matemātisko modeļu veidošana un pētīšana ar matemātikai raksturīgām metodēm (5., 8., 12., 16.); matemātisko modeļu veidošana un analizēšana (5.2)
praktiskus uzdevumus	7	apgūt prasmes pētīt un risināt praktiskus uzdevumus , izmantojot matemātiskos modeļus, iegūstot, sakārtojot, analizējot datus un prognozējot iegūstamo rezultātu (2.2); risināt praktiskus uzdevumus , kas saistīti ar sadzīves, dabaszinātņu, vides un veselības jautājumiem (6.2.5); prot pāriet no lielākām uz mazākām mērvienībām, risinot praktiskus uzdevumus (7.4); risināt praktiskus uzdevumus , kas saistīti ar sadzīves, dabaszinātņu, vides un veselības jautājumiem, apzinās to nozīmi ikdienas dzīvē (10.4.5); atsevišķos gadījumos pāriet no mazākām mērvienībām uz lielākām, risinot praktiskus uzdevumus (11.4.); risināt praktiskus uzdevumus , kas saistīti ar sadzīves, dabaszinātņu, vides un veselības jautājumiem, sastādot vienādojumus, to sistēmas, noteikt atšķirību starp teksta uzdevuma atrisinājumu un atbilstošā vienādojuma vai vienādojumu sistēmas atrisinājumu (14.8.4); pāriet no vienas mērvienības citā, risinot praktiskus uzdevumus (15.3);

5. Fizika 8.-9.kl.

5.1. Fizikas 8.-9.klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Pamatizglītība mācību priekšmeta standartā „Fizika” ir ievērojams radošo prasmju, radošas darbības formu un prasību daudzums. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un frāžu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot pētīšanas, eksperimentāla izziņas procesa apguvi.

Fizikā skolēni apgūst **pētniecisko prasmju pamatus** – atklājot priekš sevis cilvēces vēsturē (zinātnes vēsturē) jau zināmas likumsakarības, gūstot priekš sevis jaunu, būtisku informāciju un izpratni. Skolēnu radošo prasmju un pašizpausmju attīstīšanā svarīgi ir radīt interesi par fizikālajiem procesiem un likumsakarībām dabā. Tas ir atkarīgs no metodikas un skolotāja prasmes parādīt cik nozīmīga ir fizikālo procesu izpratne un cik radoši fizikā atklātais var tikt izmantots, kur tas ir sastopams praktiskajā dzīvē.

Radošums vai radošās prasmes tieši nav minētas mācību priekšmeta "Fizika" **mērķī**: *pilnveidot izglītojamā izpratni par dabas vienotību un sekmēt līdzatbildīgas attieksmes veidošanas apkārtējās vides kvalitātes uzlabošanai, izziņot fizikālās parādības un procesus, to cēloņus un likumsakarības.* Pieeja ir vairāk priekšmetiska, mazāk orientēta uz personības radošo izpausmju aspektiem. Tomēr tā paredz pilnveidot skolēna izpratni un akcentē izziņu, kas var saturēt arī radošu pieeju pētniecības procesiem. Ņemot vērā skolēnu vecumu un eksakto zinātņu iepazīšanas pašu sākumu, būtiska ir norāde par atbildīgas attieksmes veidošanās nepieciešamību (pret dabu). Tāpat atzīstama ir mērķī minēta darbīgā (un gribētos domāt – arī radošā) ievirze uz vides kvalitātes uzlabošanu. Vienīgā iebilde: mērķa formulējums ir visai garš un smagnējs valodā.

Radošuma aspekts tieši iezīmējas vienā no 3 **uzdevumiem**: 3.2. *apgūt pētniecības darba pamatus fizikā*. Uzdevumā atklāta pētniecības nozīme. Pirmais uzdevums savukārt akcentē izpratnes un izskaidrošanas (sev, citiem) svarīgumu: 3.1. *izprast un izskaidrot fizikālās parādības un procesus, kā arī lietot zināšanas par fizikālajām parādībām, jēdzieniem, sakarībām un vienībām*. Pamatskolas skolēnam jauna mācību priekšmeta apguves sākumposmā, tas ir pietiekoši nopietns, bet izpildāms uzdevums. Uzdevumā iezīmējas arī zināšanu praktiskā lietojuma nozīme.

Pētniecības kā radošas darbošanās nosacījumi un paņēmieni detalizētāk atspoguļoti **obligātā mācību satura** vairākos komponentos: 4.2. *fizikālo parādību un procesu izpratne*; 4.3. *modeļu izpratne un lietojums fizikas apgūvē*; 4.4. *funkcionālo sakarību izpratne un lietošana problēmu risināšanā (uzdevumu risināšana)*. Tātad konstatējama problēmrisinoša pieeja, kurā var izpausties arī radošuma aspekts, t. sk., arī uzdevumu risināšanā.

Pētniecībai atsevišķi veltīta viena sadaļa obligātajā mācību saturā: 5. *„Pētniecības darba pamati fizikā”*. Būtībā šī sadaļa (komponents) raksturo pētniecības darba pamatprincipus (pētījuma secību jeb kārtību): 5.2. *eksperimenta plānošana*; 5.3. *eksperimentālā darbība datu ieguvei*; 5.4. *informācijas avotos un eksperimentos iegūto datu apstrāde un analīze*; 5.5. *iepazīstināšana ar iegūtajiem rezultātiem un to apspriešana*. Šajā obligātā mācību satura sadaļā atklājas eksperimenta nozīme, kas ir dabas zinātniskās izziņas stūrakmens. Plānošana, eksperiments, datu apstrāde un analīze, kā arī rezultātu apspriešana – ir zinātniska pētījuma principiālais karkass. Un to tātad pamatskolas Fizikas mācību priekšmetā 2 gados paredzēts apgūt. Varētu diskutēt vai tas ir mācību satura tematiskais izklāsts. Drīzāk metodes apraksts. Acīmredzot paredzēts, ka pētīšanas struktūrshēma tiks izmēģināta un apgūta vairākkārt, iepazīstoties ar dažādām fizikas jomām, kas uzskaitītas pirmajā obligātā mācību satura sadaļā: *Izpratne par fizikālajām parādībām un procesiem (mehāniskajiem, gaismas, skaņas, siltuma, elektriskajiem un magnētiskajiem procesiem)*.

Nākamajā obligātā satura sadaļā 6. *„Fizika un ilgtspējīga attīstība”* atspoguļota fizikas kultūrvēsturiskā loma un saistība ar praktisko dzīvi. To atspoguļo apakšsadaļas: 6.1. *fizika un tās attīstības vēsture*; 6.2. *fizika un tehnoloģijas*; 6.3. *fizika sadzīvē un medicīnā*; 6.4. *fizika un vide*. Visās šajos paredzētajos mācību satura virzienos var izpausties arī radošais aspekts (izņemot pirmo). Tomēr formulējumi ir ļoti vispārīgi.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi faktiski atklājas mācību satura tematiskais apjoms, piemēram, punktā 7.1.: *zina galveno fizikālo lielumu - ātrums, frekvence, masa, blīvums, spēks, spiediens, darbs, jauda, enerģija, temperatūra, siltuma daudzums, īpatnējais siltums, strāvas stiprums, spriegums, elektriskā pretestība, optiskais stiprums - apzīmējumus (simbolus) un vienības*. Būtība tas ir mācību satura izklāsts visai detalizētā pakāpē. Divos (7. 1. un 7. 2.) punktos uzskaitīti 34 jēdzieni, kurus jāzina un jāprot lietot. Prasība, kurā tieši var saskatīt radošo prasmju attīstīšanas iespējas, ir 7.3. punktā, kas paredz, ka skolēns *prot paskaidrot galveno fizikālo lielumu nozīmi (būtību)*. Turklāt iekavās lietotais vārds labāk raksturo prasību (jo vārds ‘nozīme’ var tikt lietots tiklab svarīguma, kā jēdzieniskās izpratnes nozīmē). Izskaidrošanas prasmi pieprasa punkti: 7. 6., 7.8., 7. 9. Paredzēta arī salīdzināšanas darbība 7. 7. punktā un modeļa jēdziena izpratnes apguve 7. 15., 7. 16. punktos. Praktisku radošu darbošanos – konstruēšanu – paredz 7.18. punkts: *konstruē attēlu lēcā un plakanā spoguļī*.

Kompleksu prasmju demonstrējumu paredz vairāki prasību punkti: 7.20. *prot paskaidrot fizikālā lieluma maiņu, ja dota atbilstoša funkcionāla sakarība*; 7.21. *prot paskaidrot fizikālā lieluma maiņu, ja dots funkcionālās sakarības grafiskais attēlojums*; 7.22. *izvēlas atbilstošo funkcionālo sakarību un lieto to fizikālā lieluma - frekvences, spiediena, darba, jaudas, enerģijas, siltuma daudzuma, īpatnējā siltuma, sprieguma, elektriskās pretestības un optiskā stipruma - aprēķināšanai*.

„8. *Pētniecības darba pamatu apguves*” komponentā radošu prasmju attīstīšana un trenēšana saskatāma punktos: 8.6. *formulē hipotēzi, kuru pārbauda, veicot eksperimentu*. Hipotēzes izvirzīšana un pārbaudīšana eksperimentā prasa radošu domāšanu, iztēlošanos, rezultātu prognozēšanu, praktisku rīcību eksperimenta izdarīšanā. Plānošanas aspektu izgaismo 8.7. punkta prasība: *plāno vienkārša fizikāla eksperimenta norisi (izvēlas eksperimenta gaitas aprakstu, veido to patstāvīgi vai sadarībā ar citiem skolēniem)*. Šajā formulējumā atklājas skolēna patstāvīguma (patstāvīgas darbības) prasība. Jāsaka gan, ka tā ir vienīgā vieta standartā, kur minēta patstāvīga darbošanās. Tas acīmredzot daļēji izskaidrojams ar fizikas eksperimentos izmantojamās tehnikas (aparātūru) iespējamo dārdzību. Tāpēc lielākoties eksperimenti paredzēti skolotāja ciešā pārraudzībā un kontrolē. Atsevišķi eksperimenti var būt arī bīstami gan to izdarītājiem, gan apkārtnē.

Saistībā ar konkrētām mācību satura tematiskajām vienībām eksperimentu nosacījumus definē 8.13. punkta prasība: *individuāli un grupā veic eksperimentus un pētījumus, lai izskaidrotu mehāniskās, gaismas, skaņas, siltuma, elektriskās un magnētiskās parādības un procesus*. Jaunais šajā punktā (līdztekus satura apjoma detalizācijai – līdz konkrētām parādībām) ir prasība veikt eksperimentu individuāli un grupā (tātad attīstot sadarbības, kopdarba prasmes, kas sevišķi svarīgas turpmāk, ja tiek izvēlēta profesija ar pētniecisku ievirzi).

Radoša pieeja var tikt izkopta īstenojot 8.16. punkta prasību: *apkopo, sakārto un pārveido iegūtos datus, izmantojot zīmējumus, tabulas, grafikus, diagrammas un funkcionālās sakarības (fizikas formulas)*. Paredzēta pārveidojoša, tātad radoši interpretējoša, darbība. 8.19. punktā formulēta meklējumu un kļūdu metode: *novērtē iegūto datu ticamību un precizitāti un spēj pieņemt lēmumu, ja nepieciešams, veikt atkārtotus mērījumus vai eksperimentus*. Spēja kritiski izvērtēt un uzņemties iniciatīvu atkārtoti eksperimentēt veicina radošai darbībai nepieciešamo personisko īpašību attīstību (neatmaidība, kritiskums, neapmierinātība ar sasniegto). Tālāk tas padziļināts 8.20. punkta prasībā: *izskaidro iegūtos datus, izdara secinājumus un izsaka prognozes tālākai iegūto rezultātu izmantošanai*. Akcents šajā formulējumā ir uz secināšanu un prognozēšanu – tieši attiecībā uz rezultātu reālo izmantojamību (produktivitāti).

Noslēdz visai izvērsto pētniecisko prasmju sadaļu 8.21. punkta prasība, kas paredz, ka skolēns *iepazīstina citus ar iegūtajiem rezultātiem (rakstos, mutvārdos vai izmantojot daudzveidīgu mediju tehnoloģiju), piedalās diskusijās, aizstāv un argumentē savu viedokli, lietojot fizikas terminus un jēdzienus*. Paredzēta diskusijas prasme un argumentēšanas prasme, kurā arī var atklāties skolēna radošais varējums.

Sadaļā 9. „*Fizika un ilgtspējīga attīstība*” iezīmētas praktiska rakstura prasmes, piemēram, 9.5. *saskata vienkāršo mehānismu modeļus ikdienā un tehnikā izmantojamās ierīcēs*. 9.6. *prot paskaidrot siltuma dzinēja darbības principu un tā lietderību*; 9.7. *saskata elektroenerģijas izmantošanas iespējas sadzīves un transporta ierīcēs*. Izpratne par fizikas zināšanu izmantojumu praksē var kalpot kā motivējošais faktors radošai pieejai fizikas likumsakarību turpmākai apguvei un pielietošanai.

Ekoloģiskajai dimensijai veltīts 9.16. punkts.: *apzinās fizikālo procesu (piesārņojums no siltumizolācijas materiāliem, siltuma dzinējiem, kurināmā sadegšanas produktiem, trokšņiem) ietekmi uz vidi un piedalās vides kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā*. Prasība ir būtiska, tomēr noformulēta ļoti vispārīgi. Varētu būt grūtības ar to praktisko īstenošanu, pārbaudi. Būtībā punkts vairāk attiecas uz vērtībizglītojošo attieksmju attīstīšanas pedagoģisko aspektu.

Līdzīgi ir ar 9.19. punktu: *iegūst mācīšanās pieredzi (pētniecības darbs, funkcionālo sakarību lietojuma prasmes dabas procesu norises skaidrojumā, prasme saskatīt enerģētiskās pārvērtības dabas procesos), kas nepieciešama vidējās izglītības iegūšanai*. Šāds formulējums nav prasība, bet

procesa apraksts. Lai tas kļūtu par prasību, būtu jāpārformulē teikums („ir ieguvis mācīšanās pieredzi” utt.).

Standarta teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un izvēlēti **19 izteikumi, frāzes un atslēgas vārdi** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 20. – 22.), ar kuriem **var raksturot pamatskolēniem pieejamos radošas darbības aspektus fizikā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **22 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem**.

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārdi **radošs** (radoši, radoša darbība) standartā nav minēti, toties konstatēti 3 vārda **pētniecība** un 2 vārda saknes **pētī** (pētīt, pētījums) gadījumi, kas tieši attiecas uz radošuma aspektu fizikā.

Eksperimentēšana (eksperimenti, eksperiments) minēta 10 reizes. Tas ir labs rādītājs salīdzinot ar eksakto mācību priekšmetu standartiem turpmākajās izglītības pakāpēs. Vārda sakne **novēro** (novērošana, novērojumi) lietots 2 reizes. Vārds **salīdzina** minēts 2 reizes, **saskata** – 4 reizes, **izskaidro** – 7 reizes, **analizē, formulē, secinājumi** – katrs 1 reizi. Vārds **patstāvīgi** parādās 1 reizi. **Hipotēzes** izvirzīšana (formulēšana) minēta 2 reizes. **Prognozēšana** minēta 1 reizi.

Problēmu risināšana minēta 1 reizes. **Plānošana** minēta 3 reizes. Nav minēts vārds **kļūda** (kļūdu labošana, kļūdu iespējamība, kļūdas novēršana, kļūdas neizbēgamība, meklējumu un kļūdu metode). **Pieņēmumi** nav minēti. **Praktiska** (pieredze, darbība) – nav minēta. Nav paredzēts, ka skolēni veido savu darbu **kolekcijas**, novērojumu, projektu **izstādes**. Nav minēta **jaunu, netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta** risinājumu iespēja. (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 23.).

Standartā nav minēta **projektējoša** darbība (projekti). Tas nenozīmē, ka projekti vispār netiktu praktizēti, taču, domājams, standarta veidotāji to nav uzskatījuši par vajadzīgu minēt, lai gan tas ir svarīgs radošo prasmju demonstrēšanas un konstatēšanas veids.

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Fizikas apguves sākumā nevar prasīt radošas, novatoriskas pieejas un atklājumus. Svarīgāka ir skolēnu ieinteresētība un praktiska darbošanās, izpratne un – iespēju robežās – eksperimenti. Fizika pieder pie mācību priekšmetiem, kuros skolēns, līdztekus mērķtiecīgai pētniecībai, mācās arī ievērot dažādus drošības noteikumus, kas var pasargāt no neapdomīgas un bīstamas eksperimentēšanas.

Pētniecisku prasmju apguve var veicināt radošumu un var arī neveicināt, tas lielā mērā atkarīgs no tā, kā skolotājs organizēs mācību procesu.. Pētnieciskā darbības nozīmīgums un sekmes fizikā ir atkarīgas arī no aparatūras pieejamības. Tāpēc svarīgs ir fizikas kabineta un/vai laboratorijas tehniskais nodrošinājums.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties arī **projektu** metodei. Tā var izpausties kā individuāls, grupas vai visas klases projekts (klases pētījums par skolas apkārtējo vidi, fizikālajiem procesiem dabā utt.), kurā rezultētos vairākas apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes (projektēt, prognozēt, novērot, pārveidot, saskatīt, salīdzināt, eksperimentēt, meklēt risinājumus). Ieteicams paredzēt arī **pētniecisku darbu izstāžu** veidošanas iespējas.

SECINĀJUMI. radošuma dimensija mācību priekšmetā „Fizika” ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesā veikt apkārtējas vides izpēti vai kādu citu starpdisciplināru (ar ķīmijas, matemātikas, fizikas, bioloģijas ietvērumu) pētījumu, kas liktu demonstrēt fizikā apgūtās prasmes un tās radoši izmantot. Svarīgi, lai iegūtās pētnieciskā darba prasmes īstenotos konkrētos veiktos, kas ļautu skolēniem pašizpausties praktiski.

5.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju fizikā

20. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja,	spēja radīt oriģinālus projektus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana, inovācijas jēdziena izpratne
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, tehniskā jaunrade
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

21. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, p. darbi, p. risinājumi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību apjēgšana
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
atjautī -	atjautība, atjautības uzdevumi,
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs, izgudro jaunus produktus balstoties uz fizikas zināšanām, vielu īpašībām
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretēt situācijas izmantojot zināšanas par fiziku, interpretēt novērojumu rezultātus, interpretēt datus
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē- modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana, izveidot dabas parādību modeļus, ekosistēmu modeļus,
izstād -	radošo darbu izstāde, fotogrāfiju izstāde par novērojumiem fizikā
pētnie - pēt -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (dabu), pētīt dabas parādības
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta kukaiņu izturēšanos, vielu īpašības
pētīš -	pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, spēj izdarīt secinājumus par jauninājumiem, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas) FIZIKĀ:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums), izdara eksperimentus, spēj izskaidrot eksperimentu rezultātus, izmanto eksperimenta metodi, spēj interpretēt eksperimentu rezultātus
novēro-	novērojumi meklējot būtisko, novērot fizikālu procesu, novērot procesus vērīgi, novērojumus apkopo shēmā, tabulā
vērīg-	attīstīt vērīgumu, vērīgi ieskatīties apkārtējā pasaulē, dabas procesos
izpr-	izprast dabas norišu cēloņus, attīstīt izpratni par likumsakarībām dabā, izprot sakarības fizikā
saskat-	saskatīt problēmu, saskata likumsakarības
salīdzin	salīdzina procesus, salīdzina izmantojot shēmu, salīdzina pētīšanas metodes
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības citiem, izskaidro mērījumu rezultātus
hipotē-	spēj izvirzīt hipotēzi, noformulēt savu hipotēzi, spēj izvirzīt hipotētiskus pieņēmumus, spēj novērtēt hipotēžu pamatotību
analizē, analīze-	analizē fizikālos procesus, analizē iespējamus risinājumus, analizē situācijas izmantojot fizikas zināšanas
konstruē-	konstruē modeļus, veido konstrukcijas, konstruē izstrādājumus ņemot vērā fizikālās likumsakarības
izmēģin-	izmēģina, izmēģinājumi, veic izmēģinājumus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, meklējumu un kļūdu metode.
prezent-	powerpointa prezentāciju sagatavošana, eksperimentu rezultātu prezentēšana
pieņēmum-	izvirza pieņēmumus, novērtē pieņēmumu atbilstību izmēģinājumu rezultātiem
cēloņ-	meklē cēloņus, saskata cēloņsakarības, pēta cēloņus un sekas
secin-	izdara secinājumus par novērojumiem, izdara secinājumus no iegūtajiem datiem, izdara mērījumus un secina
praktis-	pielieto zināšanas praktiskā darbībā, risina praktiskas problēmas
formulē	formulē problēmu, formulē pētniecisku jautājumu, formulē secinājumus
plāno	plāno eksperimentu gaitu, plāno novērojumus, plāno novērojumu laiku

5.3. Fizikas 8.-9.klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	0	-
radīt- radītspēja, spēja radīt	2 – neatbilst	Neatbilst: 3. Mācību priekšmeta "Fizika" uzdevums ir radīt izglītojamam iespēju ; 9.15. saskata cilvēku saimnieciskās darbības radītās problēmas saistībā ar vidi (dabas resursu – akmeņogļu, gāzes un naftas krājumu – izsīkšana, ozona slāņa biezuma samazināšanās, elektroenerģijas ražošanas ietekme);
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
zinātkār -	0	-

atklā-	2, no tiem 1 daļēji atbilst	9.1. izprot, kādā veidā notiek atklājums fizikā; <i>Daļēji atbilst:</i> 3.3. apzināties fizikas atklājumu un tehnoloģiju nozīmi , ietekmi uz vidi un to drošas izmantošanas iespējas.
patstāvī -	1	8.7. plāno vienkārša fizikāla eksperimenta norisi (izvēlas eksperimenta gaitas aprakstu, veido to patstāvīgi vai sadarbībā ar citiem skolēniem);
atjautī -	0	-
izgudro -	0	-
interpret -	0	-
nestandart -	0	-
projekt -	0	-
modeļ-	0	-
modeļ-	7, no tiem 5 daļēji atbilst	4.3. modeļu izpratne un lietojums fizikas apgūvē; 9.5. saskata vienkāršo mehānismu modeļus ikdienā un tehnikā izmantojamās ierīcēs ; <i>daļēji atbilst:</i> 7.15. ir iepazinies ar modeļa jēdzienu un tā lietošanas iespējām fizikas parādību pētīšanā ; 7.16. izmanto klasiskās elektronu teorijas, siltuma vadīšanas un elektriskās strāvas modeļus parādību vienkāršotai skaidrošanai (teorētiskie modeļi); 7.17. izmanto Brauna kustības, atoma, Saules sistēmas un vienkāršo mehānismu, savienoto trauku, elektrisko drošinātāju modeļus fizikālo parādību un procesu skaidrojumā ; 8.1. iegūst informāciju uzzīņu literatūras avotos (grāmatas, enciklopēdijas, laikraksti, žurnāli), specifiskos informācijas avotos (fizikālo lielumu tabulas, elektromagnētisko viļņu skala, ķīmisko elementu periodiskā tabula, modeļi);
izstād -	0	-
pētnie -	5, no tiem 1 daļēji atbilst, 1 neatbilst	3.2. apgūt pētniecības darba pamatus fizikā; 2 x 5., 8. Pētniecības darba pamati fizikā. <i>daļēji atbilst:</i> 9.17. dažādos informācijas avotos iegūst informāciju par profesijām, kas saistītas ar fiziku (arī apmeklējot dažādas rūpnīcas, zinātniskās pētniecības laboratorijas un medicīnas iestādes); <i>Neatbilst:</i> 9.3. zina ievērojamāko Latvijas fiziķu un ar fiziku saistīto zinātniskās pētniecības iestāžu pētījumu virzienus;
pēti -	3, no tiem 1 - daļēji atbilst, 1 - neatbilst	8.13. individuāli un grupā veic eksperimentus un pētījumus , lai izskaidrotu mehāniskās, gaismas, skaņas, siltuma, elektriskās un magnētiskās parādības un procesus; <i>Daļēji atbilst:</i> 8.22. apzinās pētījumu un eksperimentu nozīmi zināšanu ieguvē un izpratnes veidošanā. <i>Neatbilst:</i> 9.3. zina ievērojamāko Latvijas fiziķu un ar fiziku saistīto zinātniskās pētniecības iestāžu pētījumu virzienus;
izpēt -	0	-
pētīš -	1 – neatbilst	<i>Neatbilst:</i> 7.15. ir iepazinies ar modeļa jēdzienu un tā lietošanas iespējām fizikas parādību pētīšanā ;
progno -	1	8.20. izskaidro iegūtos datus, izdara secinājumus un izsaka prognozes tālākai iegūto rezultātu izmantošanai;
jaun -	0	-
eksperiment -	11, no tiem 1 daļēji atbilst 1	5.2. eksperimenta plānošana ; 5.3. eksperimentālā darbība datu ieguvei; 5.4. informācijas avotos un eksperimentos iegūto datu apstrāde un analīze ; 8.6. formulē hipotēzi, kuru

	neatbilst radošai darbībai	pārbauda, veicot eksperimentu ; 8.7. plāno vienkārša fizikāla eksperimenta norisi (izvēlas eksperimenta gaitas aprakstu, veido to patstāvīgi vai sadarbībā ar citiem skolēniem); 8.8. izmanto gatavas elektriskās shēmas vai skices eksperimenta plānošanā un veikšanā ; 8.13. individuāli un grupā veic eksperimentus un pētījumus, lai izskaidrotu mehāniskās, gaismas, skaņas, siltuma, elektriskās un magnētiskās parādības un procesus; 8.19. novērtē iegūto datu ticamību un precizitāti un spēj pieņemt lēmumu, ja nepieciešams, veikt atkārtotus mērījumus vai eksperimentus ; <i>Daļēji atbilst</i> : 8.9. pazīst ierīces , kas ir nepieciešamas novērojuma vai eksperimenta veikšanai ; <i>Neatbilst</i> : 8.22. apzinās pētījumu un eksperimentu nozīmi zināšanu ieguvē un izpratnes veidošanā.
novēro-	2, no tiem 1 daļēji atbilst	8.15. apraksta novērojumus , lietojot fizikas terminoloģiju; <i>daļēji atbilst</i> : 8.9. pazīst ierīces , kas ir nepieciešamas novērojuma vai eksperimenta veikšanai;
vērtīg-	0	-
saskat-	4	9.5. saskata vienkāršo mehānismu modeļus ikdienā un tehnikā izmantojamās ierīcēs; 9.7. saskata elektroenerģijas izmantošanas iespējas sadzīves un transporta ierīcēs; 9.15. saskata cilvēku saimnieciskās darbības radītās problēmas saistībā ar vidi (dabas resursu - akmeņogļu, gāzes un naftas krājumu - izsīkšana, ozona slāņa biezuma samazināšanās, elektroenerģijas ražošanas ietekme); 9.19. iegūst mācīšanās pieredzi (pētniecības darbs, funkcionālo sakarību lietojuma prasmes dabas procesu norises skaidrojumā, prasmē saskatīt enerģētiskās pārvērtības dabas procesos), kas nepieciešama vidējās izglītības iegūšanai;
salīdzin-	2	7.7. salīdzina gāzes, šķidrums un cietas vielas pēc to fizikālajām īpašībām; 8.18. salīdzina iegūto rezultātu atbilstību izvirzītajai hipotēzei un informācijas avotu datiem;
izskaidro	7	3.1. izprast un izskaidrot fizikālās parādības un procesus, kā arī lietot zināšanas par fizikālajām parādībām, jēdzieniem, sakarībām un vienībām; 7.8. izskaidro dažādu skaņas veidu rašanos, izplatīšanos un lietošanu; 7.9. izskaidro enerģijas veidu maiņu mehāniskajos, siltuma un elektriskajos procesos; 7.10. izskaidro elektromagnētisko viļņu rašanos un izplatīšanos; 8.13. individuāli un grupā veic eksperimentus un pētījumus, lai izskaidrotu mehāniskās, gaismas, skaņas, siltuma, elektriskās un magnētiskās parādības un procesus; 8.20. izskaidro iegūtos datus, izdara secinājumus un izsaka prognozes tālākai iegūto rezultātu izmantošanai; 7.6. izskaidro gaismas atstarošanas un laušanas parādību, apgaismojuma maiņu un krāsu veidošanos;
hipotē-	2	8.6. formulē hipotēzi , kuru pārbauda, veicot eksperimentu; 8.18. salīdzina iegūto rezultātu atbilstību izvirzītajai hipotēzei un informācijas avotu datiem;
analiz-	1	5.4. informācijas avotos un eksperimentos iegūto datu apstrāde un analīze ;
risin-	2	4.4. funkcionālo sakarību izpratne un lietošana problēmu

		risināšanā (uzdevumu risināšana).
konstruē-	1	7.18. konstruē attēlu lēcā un plakanā spoguļī;
izmēģin-	0	-
kļūd-	0	-
prezent-	0	-
pieņemum-	0	-
cēloņ-	1	2. Mācību priekšmeta "Fizika" mērķis ir pilnveidot izglītojamā izpratni par dabas vienotību un sekmēt līdzatbildīgas attieksmes veidošanos apkārtējās vides kvalitātes uzlabošanai, izzinot fizikālās parādības un procesus, to cēloņus un likumsakarības.
secin-	1	8.20. izskaidro iegūtos datus, izdara secinājumus un izsaka prognozes tālākai iegūto rezultātu izmantošanai
praktis-	0	-
formulē	1	8.6. formulē hipotēzi , kuru pārbauda, veicot eksperimentu;
plān	3, no tiem 1 daļēji atbilst	5.2. eksperimenta plānošana ; 8.7. plāno vienkārša fizikāla eksperimenta norisi (izvēlas eksperimenta gaitas aprakstu, veido to patstāvīgi vai sadarbībā ar citiem skolēniem); <i>daļēji atbilst</i> : 8.8. izmanto gatavas elektriskās shēmas vai skices eksperimenta plānošanā un veikšanā;
problēmu risin	1	4.4. funkcionālo sakarību izpratne un lietošana problēmu risināšanā (uzdevumu risināšana).

6. Dabas zinības 1. – 6. kl.

6.1. Dabas zinību 1. – 6. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Pamatizglītības mācību priekšmeta standartā „Dabaszinības” konstatēts ievērojams radošo prasmju, radošuma attīstīšanas, radošas darbības formu un prasību daudzums. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un frāžu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē, var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot pētīšanas, eksperimentālas izziņas un novērošanas prasmju attīstīšanu.

Dabaszinībās skolēni apgūst **pētniecisko prasmju pamatus** – novērojot un atklājot sev cilvēces vēsturē (zinātnes vēsturē) jau atklātas likumsakarības, gūstot sev jaunu, būtisku informāciju un izpratni. Svarīga radošai pašizpaušmei dabas zinībās ir ieinteresēšana, kas ir atkarīga no metodikas un skolotāja personības spējām aizraut skolēnu un parādīt, cik radoši dabas zinībās atklātais var tikt izmantots un kur tas ir sastopams praktiskajā dzīvē.

Radošums kā dabas izziņa, pētīšana un izprašana atspoguļojas mācību priekšmeta **mērķī**: *radīt un pilnveidot izglītojamā interesi par dabas sistēmu un procesu **pētīšanu**, veidojot izpratni par dabas daudzveidību un vienotību, lai sekmētu labvēlīgu attieksmi pret vides un veselības saglabāšanu un uzlabošanu.*

Radošuma aspekts iezīmējas arī visos 3 **uzdevumos**: 2.1. *apgūt pētniecības darba pamatus dabaszinībās*; 2.2. *izzināt dabas sistēmas un procesus, mācoties izprast dabas daudzveidību un vienotību*; 2.3. *izprast dabaszinātņu sasniegumu nozīmi cilvēku ikdienas dzīvē un apzināties vides un veselības saudzēšanas nepieciešamību, gūstot praktisku pieredzi vides kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā.* Uzdevumos atklāta pētniecības, izziņas un praktiskās pieredzes nozīme.

Pētniecības kā radošas darbošanās nosacījumi un paņēmieni detalizētāk atspoguļoti **obligātā mācību satura** komponentā: 3. *Pētniecības darba pamati*, konkrēti 3.2. punktā: *pētījuma plānošana*; īpaši 3.3. punktā **eksperimentālā darbība datu ieguvei**. Šajā obligātā satura sadaļā atklājas eksperimenta nozīme, kas ir dabas zinātniskās izziņas stūrakmens. Tālāk šis aspekts izvērsti 3.4. punktā: *informācijas avotos un eksperimentos iegūto datu apstrāde un analīze*; Minētajos formulējumos atsegta eksperimentālās darbības rezultātu analīze pētījumos. Arī 5.4. punktā uzvērtā *dabaszinātņu un tehnoloģiju nozīmes* apzināšanās netieši var sekmēt interesi par pašu pētīšanas un likumsakarību atklāšanas procesu.

Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi paredz 6.4. punktā, ka skolēns ar *skolotāja palīdzību vai patstāvīgi saskata vienkāršas problēmas*; 6.5.punktā - *formulē vienkāršus ar pētījumu saistītus jautājumus (Kāpēc? Kā būtu, ja...?) un apsver, kā varētu iegūt atbildes*; 6.6.punktā *ar skolotāja palīdzību plāno vienkārša eksperimenta norisi nepieciešamo datu ieguvei*; bet 6.7. punktā - *novēro objektus un parādības, apraksta novēroto (piemēram, vielu un materiālu īpašības, dabas ainavas, augus dažādos gadalaikos, skaņu izplatīšanos un atstarošanas)*; Dabas norišu novērošana un izpēte uzskatāma par pietiekamu radošuma izpausmi eksaktajās zinātnēs sākumskolā, īpaši, ja tā notiek problēmsituācijās un vedina skolēnu izvirzīt pētnieciskus jautājumus un plānot vienkāršus eksperimentus.

Eksperimentēšanu paredz arī 6.10. punkts, kas nosaka, ka skolēns *veic eksperimentus ar vielām (dabā sastopamās vielas, pārtikā izmantojamās vielas), materiāliem (māls, smiltis, koks, plastmasa, vilna, stikls, metāli vai to sakausējumi), strādājot individuāli vai grupā*. Būtiska ir prasības pēdējā daļa, kas paredz gan individuālu, gan kolektīvu darbošanos. Radošu raksturu šajā vecumā var gūt arī salīdzināšana un prognozēšana, kas minēta 6.16.punktā: *salīdzina iegūto datu atbilstību prognozētajam rezultātam un citu skolēnu iegūtajiem datiem*. Pētnieciskā darbība rezultējas secinājumos, kā tas paredzēts 6.17. punktā (*izdara vienkāršus secinājumus*). Tādējādi jau pašā sākumā skolēns vienkāršā, vecumam pieejamā veidā un līmenī apgūst pētnieciskā procesa visas stadijas. Pēdējā ir savu atklājumu prezentēšana un novērtēšana (6.20. punkts paredz, ka skolēns *novērtē savu un citu skolēnu ieguldījumu, meklējot atbildi uz pētniecības darba jautājumu*).

Interesi par dabas pētīšanu var radīt arī salīdzināšana, it sevišķi, pirmajās klasēs, kas minēta 7.3. punktā: *salīdzina augus un dzīvniekus pēc to dzīvības pazīmēm*. Mācību satura komponentēs ik pa brīdim atrodama eksperimenta metodes izmantošanas paredzēšana, piemēram, 7.8.punkts nosaka, ka skolēns *veic eksperimentus par sēklu elpošanu, augu augšanu no sēklām un augu daļām*;

Būtisku niansi pauž 8.8. punkts, kas paredz, ka skolēns *prot priecāties par dabas skaistumu*. Sākumskolas vecumā estētiskajam pārdzīvojumam ir svarīga motivējoša nozīme turpmākā attieksmju un intereses noturībai par dabu un tās radošu, bet saudzējošu izmantošanu.

Pamatprasības mācību priekšmetu apguvei, beidzot 6.klasi radošās prasmes tiek minētas 10. sadaļā *Pētniecības darba pamati*: 10.4.punktā, kas paredz, ka skolēns *ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi saskata problēmas* (nav gan minēts kādas tieši), tālāk 10.5. punktā: *formulē ar pētījumu saistītus jautājumus par konkrētu problēmu, izvērta vienkāršus pieņēmumus un izlemj, kā varētu iegūt atbildes*. Šādas prasības iezīmē pietiekami radošu izziņas procesa shēmu. Tās kulminācija ir 10.6. punktā, kas paredz, ka skolēns *plāno vienkārša eksperimenta norisi nepieciešamo datu ieguvei*. Svarīgi, lai šajā vecumā eksperimenti ne tikai tiktu plānoti, bet arī veikti. Tālākie punkti gan vairāk liecina par novērošanu un aprakstīšanu: 10.7. punkts— paredz, ka skolēns *veic sistemātiskus novērojumus un apraksta novēroto, pareizi lietojot atbilstošus dabaszinību terminus*. Eksperimentēšanu tomēr paredz un konkretizē 10.10.punkta prasība: *veic eksperimentus ar vielām un materiāliem, lai pētītu to īpašības vai pārvērtības (piemēram, pierāda izelpoto ogļskābo gāzi,*

skābekli gaisa sastāvā). Paredzēta tiek arī modelēšana: 10.13. punkts: *dabas sistēmu un procesu izziņāšanai izmanto vai izgatavo vienkāršus modeļus.*

Salīdzināšana, kļūdu meklēšana un atkārtota pētniecība atspoguļota 10.16. punktā: *salīdzina iegūto datu atbilstību izvīzītajiem pieņēmumiem, citu skolēnu iegūtajiem datiem.* 10.17. punkts paredz, ka skolēns *izskaidro iegūtos datus*; bet 10.18. punkts, prasa, lai skolēns *pamato nesakritības ar izvīzītajiem pieņēmumiem un spēj, ja nepieciešams, atgriezties pie kāda no iepriekšējiem pētniecības darba posmiem un veikt to atkārtoti.* Pētniecības procesa posmi prasībās izklāstīti secīgi un konsekventi (10.22. *novērtē paveiktā darba nozīmi, lai atbildētu uz pētniecības darba jautājumu, izprotot eksperimenta lomu izvīzītā pieņēmuma apstiprinājumam vai neatbilstībai.*) Minētie formulējumi īpaši svarīgs tāpēc, ka paredz attīstīt induktīvās metodes izmantošanu, pētnieciskā jautājuma izvīzīšanu, formulēšanu, problēmu saskatīšanu, dažādas informācijas izvērtēšanu, eksperimentēšana atbilstīgi pieņēmumam un tās rezultātu izvērtēšana attiecas uz radošuma komponentu. Eksperimentēšana minēta arī citos punktos (piemēram, 11.4. *eksperimentāli pamato augu sakņu darbību*; 11.13. *eksperimentāli novērtē ūdens un gaisa kvalitāti, izmantojot bioindikatorus*; 11.79. *eksperimentāli un pēc šķīdības līknēm salīdzina vielu šķīdību ūdenī*; 11.85. *veic eksperimentus ar skaņu, mainot tās augstumu un stiprumu.*)

Prasības paredz prognozēšanu un analīzi (piemēram, 11.51. *prognozē laikapstākļus, izmantojot barometra rādījumus un novērojumus dabā*; 11.52. *analizē laikapstākļu komponentus izvēlētajā laikposmā (dienā, mēnesī).*) Paredzētas tādas darbības kā *salīdzina, grupē, atšķir, raksturo, apraksta pārvērtības, izprot, novērtē.* Atsevišķo punktos iezīmēta praktiskā darbība, kas ir svarīga radošuma veicināšanā un attīstīšanā (piemēram, 11.77.punkts paredz, ka skolēns *izdala tīras vielas no maisījumiem nostādinot, filtrējot un sijājot*; 11.80. *pagatavo šķīdumus ar noteiktu izšķīdinātās vielas masas daļu*). Pēdējā prasība (12.20. punkts) apkopo visa kursa jēgu, paredzot, ka *ir iegūta motivācija tālākai dabaszinātņu mācību priekšmetu apguvei, zinot profesijas, kurās nepieciešamas dabaszinības iegūtās zināšanas.*

Teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un izvēlēti **19 izteikumi, frāzes un atslēgas vārdi** (sk. atslēgas vārdu sarakstu pielikumā), ar kuriem **var raksturot pamatskolas skolēniem pieejamos radošas darbības aspektus dabas zinībās.** Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **25 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem.** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 24. – 26.)

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārdi **radošs** (radoši, radoša darbība) standartā nav minēti, toties konstatēti 7 vārda **pētniecība** un 6 vārda saknes **pētī** (pētīt, pētījums) gadījumi, kā arī 2 reiz minēta **izpēte** un 1 reiz **pētīšana**, kas attiecas uz radošuma aspektu ķīmijā.

Eksperimentēšana (eksperimenti, eksperiments) minēta 25 reizes. Tas ir labs rādītājs salīdzinot ar eksakto mācību priekšmetu standartiem turpmākajās izglītības pakāpēs. Vārda sakne **novēro** (novērošana, novērojumi) konstatēta 23 gadījumos. Vārds **salīdzina** minēts 19 reizes, saskata – 7 reizes, **izskaidro** – 4 reizes. **Pieņēmumi** minēti 4 reizes, **analizē, formulē, secinājums** pa – 2 reizēm. Vārds **patstāvīgi** parādās 2 reizes. **Praktiska** (pieredze, darbība) – 2 reizes.

Problēmu risināšana minēta 7 reizes, no tiem 4 reizes radošas darbības aspektā. **Plānošana** minēta 3 reizes. Nav minēts vārds kļūda (kļūdu labošana, kļūdu iespējamība, kļūdas novēršana, kļūdas neizbēgamība, meklējumu un kļūdu metode). Meklēt, kļūdities un turpināt eksperimentēt un meklēt – tā ir būtiska radošās darbošanās dimensija dabas zinātnēs. Tomēr kvalitatīvajā teksta analīzē šis princips parādās izteikts citā veidā (piemēram, 10.18. punktā, kas prasa, lai skolēns *pamato nesakritības ar izvīzītajiem pieņēmumiem un spēj, ja nepieciešams, atgriezties pie kāda no iepriekšējiem pētniecības darba posmiem un veikt to atkārtoti.*)

Standartā nav minēta **projektējoša** darbība (projekti) un **prognozēšana**, kā arī **hipotēzes izvirzīšana** (iespējams uzskatīt, ka šāda jēdziena lietošana ir pāragra 6. klases skolēniem, hipotēzes vietā tiek lietots jēdziens ‘pieņēmums’). Nav paredzēts, ka skolēni veido savu (dabas objektu, augu, minerālu) **kolekciju izstādes**, kas varētu būt interesants uzdevums šajā vecumā.

Nav minēta **jaunu, netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta** risinājumu iespēja. Tieši nav nosaukta **uzdevumu risināšana** (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 27.). Tas gan nenozīmē, ka uzdevumi dabas zinībās netiktu uzdoti, taču, domājams, standarta veidotāji tādējādi centušies izvairīties no tradicionālām darba formām – teorētiskiem, rakstveida uzdevumiem, bez to saistības ar praktisku darbošanos, novērošanu, eksperimentēšanu.

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Dabas zinībās pirmajās klasēs nevar prasīt radošas novatoriskas pieejas un atklājumus. Svarīgāka ir skolēnu ieinteresētība un praktiska darbošanās, meklējumi, novērojumi, salīdzināšana. Katram mācību priekšmetam ir savi uzdevumi, kurus visus kopā īstenojot, jaunieši veidojas par vispusīgi attīstītu, radošu personību. Dabas zinības pieder pie mācību priekšmetiem, kuros skolēns, līdztekus mērķtiecīgai pētniecībai, mācās arī ievērot dažādus noteikumus, kas var pasargāt no neapdomīgas un bīstamas eksperimentēšanas, ka šajā vecumā var būt raksturīga bērniem.

Pētniecisku prasmju apguve var veicināt radošumu un var arī neveicināt, tas lielā mērā atkarīgs no tā, kā skolotājs organizēs mācību procesu. Piemēram, ja skolotājs gadījumā, kad skolēns ir saskatījis pētāmo problēmu, taču izvirzījis ačgārnu pieņēmumu, tūlīt norādīs, ka tas nekam neder, neļaujot skolēnam pašam nonākt pie secinājuma, ka viņa pieņēmums nav apstiprinājies, tad radošo spēju attīstība un spēja uzdrošināties būt radošam tiks bremsēta. Taču iet meklējumu un kļūdu ceļu dažos gadījumos ir riskanti no drošības viedokļa. Pētnieciskā darbības nozīmīgums un sekmes šajā vecumā grupā ir mazāk atkarīgas no materiālu (vielu, reaģentu, aparatūras utt.) pieejamības (jo mācību saturs saistās ar vienkāršāk novērojamiem un pētāmiem dabas procesiem). Tāpēc svarīgi, lai dabas zinībās būtu iespēja iziet ārā no klases, un veikt novērojumu dabā.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties nestandarta uzdevumu un situāciju risināšanas aspektam, kā arī **projektu** metodei. Tā var izpausties arī kā individuāls, grupas vai visas klases projekts (klases pētījums par skolas apkārtnes vidi, tajā sastopamo floru un faunu, iežiem, ģeogrāfiskām īpatnībām utt.), kurā rezultētos vairākas apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes (projektēt, prognozēt, pārveidot, saskatīt, salīdzināt, meklēt risinājumus). Ieteicams ietvert arī **pētniecisku darbu un kolekciju** (herbāriju, minerālu, dabas priekšmetu) **izstāžu** veidošanu standarta prasībās.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā „Dabas zinības” ir **labi** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesā veikt apkārtnes vides izpēti, kas liktu demonstrēt apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Svarīgi, lai iegūtās pētnieciskā darba prasmes īstenotos konkrētos veiktos un publiskās izstādēs, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas darbā.

6.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju dabas zinībās

24. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties

radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus projektus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana, inovācijas jēdziena izpratne
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, tehniskā jaunrade
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

25. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību apjēgšana
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi,
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs, izgudro jaunus produktus balstoties uz ķīmijas zināšanā, vielu īpašībām
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē situācijas izmantojot zināšanas par dabu, interpretē novērojumu rezultātus, interpretē datus
eseja -	raksta eseju par dabas parādībām, raksta eseju par izmaiņām dabā cilvēku darbības rezultātā
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē- modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana, izveidot dabas parādību modeļus, ekosistēmu modeļus,
izstād -	radošo darbu izstāde, fotogrāfiju izstāde par dabas parādībām, dabā atrodamu (skolēnu savāktu) objektu izstāde (akmeņu, izkaltētu augu utt.)
pētnie - pēt -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (dabu), pētīt dabas parādības
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta kukaiņu izturēšanos, vielu īpašības
pētīš -	pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, prognozēt laika apstākļus
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, spēj izdarīt secinājumus par jauninājumiem, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta

26. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas) DABAS ZINĪBĀS:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums), izdara eksperimentus, spēj izskaidrot eksperimentu rezultātus, izmanto eksperimenta metodi, spēj interpretēt eksperimentu rezultātus
novēro-	novērojumi meklējot būtisko, novērot dabu, novērot procesus vērtīgi,

	novērojumus apkopo shēmā, tabulā, novēro dabu, novēro putnu uzvedību
vēriņg-	attīstīt vēriņgumu, vēriņgi ieskatīties apkārtējā pasaulē, dabā
izpr-	izprast dabas norišu cēloņus, attīstīt izpratni par likumsakarībām dabā, izprot sakarības dabā
saskat-	saskatīt problēmu, saskata likumsakarības
salīdzin	salīdzina augu uzbūvi, salīdzina izmantojot shēmu, salīdzina pētīšanas metodes
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības citiem, izskaidro mērījumu rezultātus
hipotē-	spēj izvirzīt hipotēzi, noformulēt savu hipotēzi, spēj izvirzīt hipotētiskus pieņēmumus, spēj novērtēt hipotēžu pamatotību
analizē, analīze-	analizē vielu īpašības, analizē iespējamās risinājumus, analizē līdz tam neapskatītas parādības, analizē situācijas izmantojot ķīmijas zināšanas, patstāvīgi veic vielu analīzes ievērojot drošības apsvērumus
konstruē-	konstruē modeļus, veido konstrukcijas, konstruē izstrādājumus ņemot vērā vielu īpašības
izmēģin-	izmēģina, izmēģinājumi, veic izmēģinājumus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, meklējumu un kļūdu metode.
prezent-	powerpointa prezentāciju sagatavošana, eksperimentu rezultātu prezentēšana
pieņēmum-	izvirza pieņēmumus, novērtē pieņēmumu atbilstību izmēģinājumu rezultātiem
cēloņ-	meklē cēloņus, saskata cēloņsakarības, pēta cēloņus un sekas
secin-	izdara secinājumus par novērojumiem, izdara secinājumus no iegūtajiem datiem, izdara mērījumus un secina
praktis-	pielieto zināšanas praktiskā darbībā, risina praktiskas problēmas
formulē	formulē problēmu, formulē pētniecisku jautājumu, formulē secinājumus
plāno	plāno eksperimentu gaitu, plāno novērojumus, plāno novērojumu laiku

6.3.Dabas zinību 1. – 6. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

27. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	0	-
radīt- radītspēja, spēja radīt	2, no tiem 2 neatbilst	<i>neatbilst:</i> mācību priekšmeta "Dabaszinības" mērķis ir radīt un pilnveidot izglītojamā interesi par dabas sistēmu un procesu pētīšanu..(1); mācību priekšmeta "Dabaszinības" uzdevums ir radīt izglītojamam iespēju (2):
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
zinātkār -	0	-
atklā-	2, no tiem 1 neatbilst, 1 daļēji atbilst	<i>neatbilst:</i> zina par ievērojamākajiem dabaszinātņu atklājumiem un izgudrojumiem vides aizsardzības jomā (8.14); <i>daļēji atbilst:</i> zina ievērojamākos dabaszinātņu atklājumus un izgudrojumus un novērtē to nozīmi mūsdienās (12.18);
patstāvī -	2	ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi saskata vienkāršas problēmas (6.4); ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi saskata problēmas (10.4);

atjautība -	0	-
izgudro -	2, no tiem 1 neatbilst, 1 daļēji atbilst	<i>neatbilst: zina par ievērojamākajiem dabaszinātņu atklājumiem un izgudrojumiem vides aizsardzības jomā (8.14); daļēji atbilst: zina ievērojamākos dabaszinātņu atklājumus un izgudrojumus un novērtē to nozīmi mūsdienās (12.18);</i>
interpret -	0	-
eseja -	0	-
nestandart -	0	-
projekt -	0	-
modelē-	0	-
model-	6, no tiem 2 neatbilst	dabas sistēmu un procesu izzināšanai izmanto vienkāršus modeļus (6.13.); pastāsta par Zemes vietu Saules sistēmā, izmantojot modeļus (7.21); dabas sistēmu un procesu izzināšanai izmanto vai izgatavo vienkāršus modeļus (10.13.); zina atsevišķus zvaigznājus un saskata tos zvaigžņotās debesīs vai modeļos (11.31.); <i>neatbilst: izmanto vienkāršus uzziņu literatūras avotus (grāmatas, bērnu enciklopēdijas, Sarkano grāmatu, kalendāru) un specifiskus informācijas avotus (modeļus, Latvijas karti, globusu) (6.2); izmanto dažādus informācijas avotus (piemēram, grāmatas, žurnālus, Sarkano grāmatu), specifiskus informācijas avotus (modeļus, kartes, globusu), plašsaziņas līdzekļus un informācijas tehnoloģijas (10.2);</i>
izstād -	0	-
pētnie -	7	apgūt pētniecības darba pamatus dabaszinībās (2.1.); 3 x pētniecības darba pamatī (3., 6., 10.) novērtē savu un citu skolēnu ieguldījumu, meklējot atbildi uz pētniecības darba jautājumu (6.20.); pamato nesakritības ar izvirzītajiem pieņēmumiem un spēj, ja nepieciešams, atgriezties pie kāda no iepriekšējiem pētniecības darba posmiem un veikt to atkārtoti (10.18); novērtē paveiktā darba nozīmi, lai atbildētu uz pētniecības darba jautājumu , izprotot eksperimenta lomu izvirzītā pieņēmuma apstiprinājumam vai neatbilstībai (10.22.).
pētī -	6	pētījuma plānošana (3.2.); formulē vienkāršus ar pētījumu saistītus jautājumus (Kāpēc? Kā būtu, ja...?) un apsver, kā varētu iegūt atbildes (6.5.); formulē ar pētījumu saistītus jautājumus par konkrētu problēmu ..(10.5.); veic eksperimentus ar vielām un materiāliem, lai pētītu to īpašības vai pārvērtības (piemēram, pierāda izelpoto ogļskābo gāzi, skābekli gaisa sastāvā) (10.10); salīdzina dažādu vielu un materiālu pārvērtības ūdens un gaisa ietekmē (pūšana, trūdēšana, rūgšana, rūsēšana), izmantojot novērojumus apkārtējā vidē un pētījumu rezultātus (11.68);
izpēt -	2	attēlos un izpētes objektos parāda augu daļas (sakne, stumbrs, lapa, zieds un auglis) (7.4.); parāda dzīvnieku ķermeņa daļas attēlos un izpētes objektos (7.11.);
pētīš -	1	mācību priekšmeta "Dabaszinības" mērķis ir radīt un pilnveidot izglītojamā interesi par dabas sistēmu un procesu pētīšanu , veidojot izpratni par dabas daudzveidību un vienotību, lai sekmētu labvēlīgu attieksmi pret vides un veselības saglabāšanu un

		uzlabošanu (1.)
progno -	0	-
jaun -	0	-
eksperiment -	25	<p>eksperimentālā darbība datu ieguvei (3.3.); informācijas avotos un eksperimentos iegūto datu apstrāde un analīze (3.4.); ar skolotāja palīdzību plāno vienkārša eksperimenta norisi nepieciešamo datu ieguvei (6.6.); veic eksperimentus ar vielām (dabā sastopamās vielas, pārtikā izmantojamās vielas), materiāliem (māls, smiltis, koks, plastmasa, vilna, stikls, metāli vai to sakausējumi), strādājot individuāli vai grupā (6.10.); mērījumus un eksperimentus veic rūpīgi, atbilstoši darba aprakstam vai eksperimenta plānam (6.12.); veic eksperimentus par sēkļu elpošanu, augu augšanu no sēklām un augu daļām (7.8.); saskata dabā un ikdienas dzīvē ūdens agregātstāvokļu maiņu un veic eksperimentus par ūdens agregātstāvokļu maiņu (7.51.); zina par pastāvīgo magnētu pievilkšanos un atgrūšanos un veic vienkāršus eksperimentus ar magnētiem (7.76.). plāno vienkārša eksperimenta norisi nepieciešamo datu ieguvei (10.6.); veic eksperimentus ar vielām un materiāliem, lai pētītu to īpašības vai pārvērtības (piemēram, pierāda izelpoto ogļskābo gāzi, skābekli gaisa sastāvā) (10.10.); mērījumus un eksperimentus veic precīzi un akurāti, atbilstoši darba aprakstam vai eksperimenta plānam (10.12.); novērtē paveiktā darba nozīmi, lai atbildētu uz pētniecības darba jautājumu, izprotot eksperimenta lomu izvirzītā pieņēmuma apstiprinājumam vai neatbilstībai (10.22.); izprot galvenās dzīvības pazīmes un eksperimentāli pamato augu elpošanu un ūdens regulāciju augos (11.3.); eksperimentāli pamato augu sakņu darbību (11.4.); attēlos un dabā parāda augu orgānus, eksperimentāli pamato to nozīmi (11.6.); eksperimentāli nosaka organiskās vielas augu daļās (11.12.); eksperimentāli novērtē ūdens un gaisa kvalitāti, izmantojot bioindikatorus (11.13.); novērtē maņu orgānu lomu pasaules izzināšanā, pamatojoties uz eksperimentālo pieredzi (11.23); salīdzina vielas pēc blīvuma, kušanas un viršanas temperatūras, izmantojot literatūras datus un eksperimentu rezultātus (11.62.); eksperimentāli un pēc šķīdības līknēm salīdzina vielu šķīdību ūdenī (11.79.); veic eksperimentus ar skaņu, mainot tās augstumu un stiprumu (11.85.); aprēķina un eksperimentāli nosaka ātrumu, ja zināms ceļš un laiks (11.92)</p>
novēro-	23	<p>novēro objektus un parādības, apraksta novēroto (piemēram, vielu un materiālu īpašības, dabas ainavas, augus dažādos gadalaikos, skaņu izplatīšanos un atstarošanas) (6.7.); izprot Saules nozīmi dabā, pamatojoties uz saviem novērojumiem par dabas parādībām (7.23.); pastāsta par tuvāko upi, ezeru, strautu, izmantojot savus novērojumus (7.31.); skaidro pārmaiņas dabā dažādos gadalaikos, pamatojoties uz saviem novērojumiem (7.37.); pastāsta par tuvākās apkārtnes dabas ainavām un nosauc tajās esošos dabas objektus, izmantojot savus novērojumus (7.38.); zina galvenās vielu īpašības - agregātstāvoklis, krāsa, smarža un garša - un apraksta vielas pēc to īpašībām, pamatojoties uz saviem novērojumiem (7.47.); salīdzina ikdienā biežāk</p>

		<p>izmantojamos materiālus (stikls, papīrs, plastmasa, metālu sakausējumi, māls) pēc to īpašībām (izturība, cietība, lokanība, plastiskums, trauslums, siltuma vadītāšana), pamatojoties uz saviem novērojumiem (7.49.); raksturo gaisa īpašības, izmantojot savus novērojumus (7.59.); novēro skaņas izplatīšanos un atstarošanas. Zina par skaņas izplatīšanos gaisā, par skaņas atstarošanas (atbalss) un skaņas uztveršanu ar ausi (7.65.); novērojot ķermeņu kustību, prot paskaidrot kustības ātruma un virziena maiņu (7.69.); veic sistemātiskus novērojumus un apraksta novēroto, pareizi lietojot atbilstošus dabaszinību terminus (10.7.); salīdzina dažādu augu orgānus un dzīvības formas, pamatojoties uz novērojumiem (11.11.); novērtē pārmaiņas ekosistēmās, pamatojoties uz saviem novērojumiem (11.27.); pastāsta par dienas un nakts miju un to garumu un novēro Saules augstumu virs horizonta dažādos diennakts un gada laikos (11.32.); prognozē laikapstākļus, izmantojot barometra rādījumus un novērojumus dabā (11.51); raksturo dabas ainavas Latvijas teritorijā un to raksturīgākos dabas objektus, izmantojot savus novērojumus (11.56.); salīdzina dažādus materiālus (piemēram, gumija, kaučuks, polietilēns, alumīnijs, tērauds, varš) pēc to īpašībām, pamatojoties uz saviem novērojumiem un informācijas avotu datiem (11.64.); raksturo vielu un materiālu īpašību maiņu temperatūras ietekmē, izmantojot savus novērojumus (11.66.); apraksta, kādas pārvērtības notiek ar organiskām vielām (cukuru, cieti, celulozi), tās karsējot, pamatojoties uz saviem novērojumiem (11.67.); salīdzina dažādu vielu un materiālu pārvērtības ūdens un gaisa ietekmē (pūšana, trūdēšana, rūgšana, rūsēšana), izmantojot novērojumus apkārtējā vidē un pētījumu rezultātus (11.68.); novēro gaismas izplatīšanos un ēnas rašanos. (11.83.)</p>
vērīg-	0	-
izpr-	30	Atbilstība radošumam atkarībā no konteksta
saskat- (sākumskolā)	7	ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi saskata vienkāršas problēmas (6.4.); saskata sakarības starp atmosfēras spiediena pārmaiņām un laikapstākļu maiņu (11.49.); saskata sezonālas izmaiņas tuvākajās ekosistēmās (11.18.); saskata dabā un ikdienas dzīvē ūdens agregātstāvokļu maiņu un veic eksperimentus par ūdens agregātstāvokļu maiņu (7.51.); ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi saskata problēmas (10.4.); saskata līdzīgo un atšķirīgo dzīvnieku uzvedībā (dabā, mājās, zooloģiskajā dārzā) (11.19.); zina atsevišķus zvaigznājus un saskata tos zvaigžņotās debesīs vai modeļos (11.31.);
salīdzin- (sākumskolā)	19	salīdzina iegūto datu atbilstību prognozētajam rezultātam un citu skolēnu iegūtajiem datiem (6.16.); salīdzina augus un dzīvniekus pēc to dzīvības pazīmēm (7.3.); zina nokrišņu veidus - sniegs, lietus, krusa - un salīdzina tos (7.33.); salīdzina ķermeņus vai priekšmetus pēc to formas un lieluma (7.42.); salīdzina vielas un ķermeņus pēc masas (vieglāks, smagāks), ja to masa (g, kg) ir zināma (7.46.); salīdzina ikdienā biežāk izmantojamos materiālus (stikls, papīrs, plastmasa, metālu sakausējumi, māls) pēc to īpašībām (izturība, cietība, lokanība, plastiskums, trauslums,

		siltuma vadīšana), pamatojoties uz saviem novērojumiem (7.49.); salīdzina dažādu ikdienā izmantojamu vielu fizikālās pārvērtības (7.52.); salīdzina iegūto datu atbilstību izvirzītajiem pieņēmumiem, citu skolēnu iegūtajiem datiem (10.16.); salīdzina dažādu augu orgānus un dzīvības formas, pamatojoties uz novērojumiem (11.11.); salīdzina Zemes vietu Saules sistēmā ar pārējo planētu izvietojumu (11.30.); atšķir un salīdzina dažādus iežus (ģipšakmens, kaļķakmens, dolomīts, smilšakmens, krīts) pēc atsevišķām pazīmēm (krāsa, cietība, plastiskums) (11.38.); salīdzina un analizē Pasaules okeāna un tā daļu lielumu (11.43.); salīdzina kalnu upes un līdzenumu upes daļas (11.45.); salīdzina vielas pēc blīvuma, kušanas un viršanas temperatūras, izmantojot literatūras datus un eksperimentu rezultātus (11.62.); salīdzina dažādus materiālus (piemēram, gumija, kaučuks, polietilēns, alumīnijs, tērauds, varš) pēc to īpašībām, pamatojoties uz saviem novērojumiem un informācijas avotu datiem (11.64.); salīdzina dažādu vielu un materiālu pārvērtības ūdens un gaisa ietekmē (pūšana, trūdēšana, rūgšana, rūsēšana), izmantojot novērojumus apkārtējā vidē un pētījumu rezultātus (11.68.); salīdzina tīras vielas un maisījumus (11.75.); eksperimentāli un pēc šķīdības līknēm salīdzina vielu šķīdību ūdenī (11.79.); salīdzina kurināmā veidus pēc agregātstāvokļa un to sadegšanas produktu ietekmes uz vidi (11.87.);
izskaidro	4	izskaidro iegūtos datus (10.17.); iepazīstina citus ar iegūtajiem rezultātiem, izskaidrojot un pamatojot tos, lietojot dabaszinību terminus (10.20.); izskaidro elementāru ekosistēmu shēmu, norādot augu, dzīvnieku un mikroorganismu vietu tajā (11.26.); izskaidro ūdenskritumu un krāču veidošanos upēs (11.46.);
hipotē-	0	-
analiz-	2	salīdzina un analizē Pasaules okeāna un tā daļu lielumu (11.43.); analizē laikapstākļu komponentus izvēlētajā laikposmā (dienā, mēnesī) (11.52.);
risin-	1	piedalās pasākumos, kas saistīti ar apkārtējās vides kvalitātes uzlabošanu, kā arī vietējo vides problēmu risināšanā (12.13.);
konstruē-	0	-
izmēģin-	0	-
kļūd-	0	-
prezent-	0	-
pieņēmum-	4	formulē ar pētījumu saistītus jautājumus par konkrētu problēmu, izvirza vienkāršus pieņēmumus un izlemj, kā varētu iegūt atbildes (10.5.); salīdzina iegūto datu atbilstību izvirzītajiem pieņēmumiem , citu skolēnu iegūtajiem datiem (10.16.); pamato nesakritības ar izvirzītajiem pieņēmumiem un spēj, ja nepieciešams, atgriezties pie kāda no iepriekšējiem pētniecības darba posmiem un veikt to atkārtoti (10.18.);
cēlon-	0	-
secin-	2	izdara vienkāršus secinājumus (6.17.); izdara secinājumus (10.19);
praktis-	2	izprast dabaszinātņu sasniegumu nozīmi cilvēku ikdienas dzīvē un apzināties vides un veselības saudzēšanas nepieciešamību, gūstot

		praktisku pieredzi vides kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā (2.3.); izprot dabas resursu un enerģijas taupīšanas nepieciešamību un savā praktiskajā darbībā tos taupīgi izmanto (12.6.);
formulē	2	formulē vienkāršus ar pētījumu saistītus jautājumus (Kāpēc? Kā būtu, ja...?) un apsver, kā varētu iegūt atbildes (6.5.); formulē ar pētījumu saistītus jautājumus par konkrētu problēmu, izvirza vienkāršus pieņēmumus un izlemj, kā varētu iegūt atbildes (10.5.);
plāno	3	ar skolotāja palīdzību plāno vienkārša eksperimenta norisi nepieciešamo datu ieguvei (6.6.); plāno vienkārša eksperimenta norisi nepieciešamo datu ieguvei (10.6.);

7. Svešvaloda 3.-9.kl.

7.1. Svešvalodas 3.-9. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā ANALĪZE, SECINĀJUMI

Svešvalodu standartā 3. – 9. klasēm var atrast pietiekami daudz radošo prasmju un prasību, kuru izpildē nepieciešama radoša darbība. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt radošo pašizpaušmju paredzēšanu prasībās, gan beidzot 3. un 6. klasi, gan pabeidzot 9. klasi, kā arī valodas apguves līmeņu aprakstā.

Tiešā veidā radošums (radošā prasmes un spējas) nav minēts mācību priekšmeta "Svešvaloda" **mērķi**: *veidot izglītojamā valodas komunikatīvo kompetenci un sociokultūras kompetenci, lietojot svešvalodu mācībās, saziņā un sadarbībā mainīgajā daudz kultūru pasaulē*. Radoša pašizpaušme iespējama gan komunikācijā, gan sociokultūras kompetences īstenošanā. Prasme lietot valodu saziņā un mācībās prasa radošu pieeju. Taču tieši mērķa tekstā tas nav uzrakstīts. Tāpēc to var pievienot formulējumā beigās („... lietojot svešvalodu mācībās, saziņā un sadarbībā mainīgajā daudz kultūru pasaulē – radoši”).

Radošuma aspekts saskatāms **uzdevumos**: 3.1. *sazināties svešvalodā mutvārdos un rakstos*. Sazināšanās, it sevišķi saruna, vienmēr satur negaidītības un neparedzamības elementu, kas nodrošina to, ka skolēns spiests radoši izmantot apgūto valodas līdzekļus. Mazākā mērā tas var izpausties rakstos, it sevišķi mācību sākumposmā.

Interesantu radošuma dimensiju iezīmē 3.3. uzdevums: *sekmēt atvērību pret neierasto un vērtējošu attieksmi pret sevi, citiem, pasauli, apgūstot un salīdzinot dzimto valodu un svešvalodu, kā arī iepazīstot kultūru daudzveidību*. Atvērība kā personības īpašība mēdz būt radošu cilvēku iezīme. Skaidrs, ka mācību procesā jālieto spilgti, interesanti mācību līdzekļi un metodes, lai izvairītos no rutīnas, no ierastiem štampiņiem. Tomēr vārda ‘nepierasto’ vietā var izmatot arī vārdu: ‘jauno’ vai ‘dažādo’ (vai arī ar abiem šiem vārdiem papildināt teikumu). Mūsdienu uztveres kaleidoskopismā svarīgi trenēt prasmi ne tikai pievērst uzmanību acīs krītošajam, neierastajam un mainīgajam, bet arī tādām vērtībām kā spējai ieklausīties, iejusties citā cilvēkā, citā valodā, tradīcijā, t. sk. apzināties arī ierasto, tā jaukumu un, daudzos gadījumos, pat ierastā nepieciešamību. Salīdzināšana, t. sk. valodu, var būt interesanta un radoša, radošumu veicinoša. Arī daudzveidība var palīdzēt radoši izpausties, lai gan to negarantē.

Mazākā mērā radošais aspekts atspoguļojas abos parējos uzdevumos: 3.2. *apgūt pamatzināšanas par svešvalodas likumsakarībām un lietojuma funkcijām*; 3.4. *izprast valodu nozīmi citu mācību priekšmetu apgūvē*. Abi uzdevumi skar zināšanu un izpratnes aspektu, kurā, protams, var parādīties radoša pieeja, diemžēl bieži tikai zināšanu apgūšana sasitās ar reprodutīvām darba formām, it sevišķi mācību sākumposmā.

Radošā darbība paredzēta **obligātajā mācību saturā**. Tā visvairāk var izpausties 4. *Valodas komunikatīvās kompetences* 4.2. sadaļā: *valodas prasmes: klausīšanās, lasīšana, stāstīšana, sarunāšanās, rakstīšana, sarakstīšanās*. Īpaši tas sakāms par sarunu un sarakstīšanos. Tiesa gan nav norādīts kā tieši paredzēta sarakstīšanās: vai domātas vēstules, vai arī modernāki saziņas veidi (sociālie tīkli, *twitter*, *facebook*, īsziņas, datorčats).

Radošums var izpausties arī 5. *Sociokultūras kompetencē* un konkrēti 5.1. sadaļā: *kopīgais un atšķirīgais, sazinoties dzimtajā valodā un svešvalodā*. Kopīgā un atšķirīgā meklēšana ir ne tikai interesanta un noderīga, bet tajā var izpausties arī radoši, atjautīgi saredzot atšķirības un arī kopīgo. Netieši radošus impulsus var saturēt arī 5.3. temats: *valodu kontekstā ietvertā informācija par dažādu tautu kultūru*. Jāsaka, ka nākamais 5.4. temats iepriekšējo dublē konkretizējot informāciju par dažādu tautu kultūru: *kultūras parādības: dzīves apstākļi, svētki, paražas, cieņa pret citu tautu valodām un kultūru daudzveidību*. Pēc vārda „paražas” gan prasītos likt semikolu. Diskutabls ir arī tas vai ‘dzīves apstākļi’ ir ‘kultūras parādība’. Turklāt nav teikts kuru grupu, sabiedrību vai cilvēku dzīves apstākļi domāti. Šis temats ir neskaidri formulēt, tāpēc to var pārprast, kas savukārt var kavēt tā radošu īstenošanu. Precīzāks būtu formulējums: „apgūstamās valodas lietotāju kultūra: cilvēku sadzīve, svētki, paražas, tikumi; cieņa pret citu tautu valodām un kultūrām.”

Mācību saturs kopumā nav īpaši detalizēts. Tas vairāk uztverams kā principu uzskaitījums, jo acīmredzot autori ir vairījušies no tradicionāla, statistiska satura definējuma.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apgūvei, beidzot 3.klasi, radošās prasmes tiek minētas 7. sadaļā *Valodas komunikatīvā kompetence*. Tās var saskatīt 7.3. punktā, kas paredz, ka skolēns *vienkāršā veidā sazinās par ļoti labi zināmām tēmām*. Prasība ir vispārīga, to dublē un detalizētāk paskaidro nākamā: 7.4. *izmanto atsevišķus vārdus, pamatfrāzes un ļoti vienkāršus teikumus, lai atbildētu un uzdotu jautājumus par tuvākās apkārtnes lietām un priekšmetiem*. Jautājumi un atbildes šajā vecumā uzskatāmi par pietiekamiem radošo prasmju izpaušmei. Nākamā prasība – 7.5. *vienkāršos teikumos stāsta par savu dzīvesvietu un cilvēkiem, kurus pazīst* – atbilst vairāk reprodutīvajam līmenim. Līdzīgi arī tai sekojošā: 7.6. *raksta atsevišķus vārdus, pamatfrāzes un ļoti vienkāršus teikumus par sevi un savu tuvāko apkārtni*.

8. Sociokultūras kompetences prasībās šim vecuma posmam ietilpst 8.1. *iepazīstas ar valsti, kuras valodu apgūst*; un 8.2. *izrāda pozitīvu attieksmi un interesi par valodām*. Radošu prasmju apguve tajās tieši nav saskatāma.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apgūvei, beidzot 6.klasi radošuma izpaušmes var saskatīt 11. sadaļā *Valodas komunikatīvā kompetence*. Konkrēti šādās prasībās: 11.4. *sameklē konkrētu informāciju vienkāršos, ar ikdienas dzīvi saistītos tekstos*; 11.5. *sazinās ikdienišķās situācijās, kur notiek vienkārša informācijas apmaiņa par zināmiem tematiem vai darbībām*; 11.6. *iesaistās sarunā, bet tās uzturēšanai var būt nepieciešama sarunas biedra palīdzība*. Informācijas sameklēšana, sazināšanās un saruna prasa izmantot apgūtos valodas līdzekļus jaunās, neprognozējamās situācijās. Tas nozīmē radošu piepūli priekš šī vecuma skolēna. Par interesantu radošas pašizteikšanās formu var izrādīties 11.8. punkta prasība: *raksta īsas zīmītes, vienkāršus paziņojumus, pastkartes un ļoti vienkāršas vēstules*. Ņemot vērā šī vecuma skolēnu interesi un

pieredzi ar datortehniku un modernajām tehnoloģijām, prasību var papildināt ar vēl citām modernākām saziņas formām (raksta īsziņas, veido tekstu savam profilam sociālajā tīklā utt.)

12. sadaļā *Sociokultūras kompetence* ietverta prasība 12.2. *saredz kopīgo un atšķirīgo savas valsts un svešvalodā runājošās valsts iedzīvotāju saziņā un kultūras tradīcijās*. Prasība ir vērsta uz radošu pieeju. Tā var būt interese rosinoša un attīstīt pētniecības, analīzes prasmi. Tā trenē spēju ievērot un saskatīt, turklāt gan kopīgo, gan atšķirīgo. Diskutabla var izrādīties 12.3. punkta prasība: *ir iecietīgs pret svešo un nepazīstamo*. 1) Vārds ‘ieciētīgs’ latviešu valodā satur pasīvu un drīzāk negatīvu intonāciju (no vārda ‘paciest’, ‘ciest’). Daudz ietilpīgāks un ar pozitīvāku kontekstu ir vārds ‘cieņa’. Turklāt ‘ieciētība’ kā attieksme nesatur radošu aktivitāti, dinamiku. Radošumu labāk raksturo vārds ‘ieinteresētība’. 2) Rodas jautājums vai 6. klases skolēnam būtu jābūt iecietīgam pret pilnīgu visu ‘svešo’ un ‘nepazīstamo’. To var pārprast kā ieciētību pret morāli nepieņemamām darbībām (zagšanu, meliem, neuzticamību utt.). Turklāt formulējumā nav paša būtiskākā: norādes par apgūstamās valodas lietotāju sabiedrību un kultūru. Tāpēc šo punktu iespējams pārformulēt, piemēram, šādi: „izrāda interesi par atšķirīgo un nepazīstamo svešvalodā runājošās valsts iedzīvotāju kultūrā, ciena citas tautas valodu un kultūru”.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi, radošo prasmju un darbības veidi minēti 15. sadaļas *Valodas komunikatīvā kompetence* vairākos punktos 15.4. *sameklē konkrētu informāciju dažādu stilu un žanru tekstos*. Informācijas meklēšana var izvērsties par radošu procesu, ja tā atbilstoši ievirzīta un formulēta. Diemžēl prasībai trūkt konkrētības. Par kādiem stiliem un žanriem ir runa? Ja tas nav atspoguļots ļoti skopajā mācību satura izklāstā, tad to vajadzētu ietvert prasībās. Turklāt šķiet prasībā trūkst vārds „literatūras” (stilu un žanru tekstos). Lai gan iespējams, ka domāts ir plašāk. Taču no formulējuma tas netop skaidrs. Nekonkrēta un izplūdusi prasība kavēs radošai skolotāja un skolēna darbībai un būs grūtāk pārbaudāma. Radoša valodas lietošana var izpausties sarunā, to paredz 15.5. punkts: *piedalās sarunā par zināmiem vai interesējošiem, kā arī ar ikdienas dzīvi saistītiem tematiem*. Jau augstāku valodas līmeni prasa 15.6. punkta prasības īstenošana: *iesaistās diskusijās par labi zināmām un ar ikdienas dzīvi saistītām problēmām*. Diskusija neapšaubāmi ir radošu valodas prasmju izmantošanas veids. Komunikatīvo prasību kopu papildina 15.7. punkts, kas paredz, ka skolēns beidzot 9. klasi *pamato un paskaidro savus uzskatus un nodomus*. Pamatošana prasa izmeklētu un rafinētu valodas līdzekļu lietojumu, komplektā ar analītisko domāšanu. Radošu elementu var saturēt arī 15.8. punkta prasības īstenošana: *stāsta par dzirdēto, redzēto, piedzīvoto vai lasīto, izsakot savu attieksmi*.

Radošums var izpausties 15.9. punkta prasībā: *raksta saistītu tekstu par zināmiem vai interesējošiem jautājumiem* un 15.10. punktā: *raksta vēstuli par saviem pārdzīvojumiem un iespaidiem*. Vēstule šajā gadījumā iegūst domraksta jeb sacerējuma ekvivalenta iezīmes (pēc brīva, personiski nozīmīga temata). Ņemot vērā informāciju tehnoloģiju attīstību standartā varētu būt kāda prasība, kas saistītos ar komunikāciju sociālajos tīklos, jo kā zināms vēstules jauniešu vidū nez vai ir populāras un diez vai var izraisīt interesi un līdz ar to kalpot par veidu radošai pašizpaušmei.

Sadaļā 16. *Sociokultūras kompetence* paredzēta prasība 16.1. punktā, kas paredz, ka skolēns *ir iepazinis tās valsts kultūru, raksturīgākos iedzīvotāju paradumus un tradīcijas, kuras valodu apgūst, un salīdzina tās ar situāciju Latvijā*. Salīdzināšana var kļūt par radošuma atraisītāju, trenēt vērtīgumu un analīzes prasmes – saskatīt kopīgo un atšķirīgo. Taču prasība šķiet ir pārāk vispārīga un plaša. Diez vai 9. klases skolēns būs pilnībā iepazinis valsts kultūru, kuras valodu apgūst (tā to var izlasīt; un līdz ar to paveras lauks bezjēdzīgām prasībām pārbaudes darbos, kuras nekad skolotājs nevarēs uzminēt). Labākajā gadījumā iespējams apgūt tikai daļu kultūras. Tāpēc šo prasību vajadzētu detalizēt un konkretizēt. Neskaidras vai pārāk plašas prasības var radīt stresu pamatskolas beidzēju un skolotāju starpā un līdz ar to arī kavēt brīvu radošu gaisotni mācībās.

Sekojošās prasības 16.2. 16. 3. un 16. 4. punktos pozitīvā nozīmē atšķiras no līdzīgām prasībām 6. klasi beidzot ar to, ka tās ir precīzākas un ietver vārdus ar emocionāli un saturiski bagātāku un skaidrāku nozīmi. 16.2. *izprot kultūru dažādību un izmanto iegūto informāciju sevīs bagātināšanai* – uzsvērts personības un savas kultūras bagātināšanās aspekts. Radošums izpaužas informācijas pielietojamībā tieši attiecībā uz sevi pašu. Šāda visnotaļ svarīga prasība tomēr ir grūti pārbaudāma. 16.3. punkts paredz, ka skolēns *veido un uztur kontaktus ar vienaudžiem un pieaugušajiem, pieņem viedokļu daudzveidību*. Veidot un uztērēt kontaktus (domājams – ar svešvalodas starpniecību, kas tekstā kā pašsaprotams ir izlaists) nozīmē izmantot savas prasmes jaunās situācijās, kas veicina radošumu, izdomu, spēju improvizēt. Prasības otrā daļa var tikt uzlabota: „apzinās un izprot viedokļu daudzveidību” vai „apzinās un izprot dažādus viedokļus” Prasības noslēdz grūti pārbaudes darbos izmērāma, bet nozīmīga prasība: 16.4. *ar cieņu izturas pret citām tautām un valodām*.

Visvairāk radošo prasmju ietver 18. *Valodas prasmes līmeni nosakošie kritēriji*: 18.1. C2 – *spēj viegli saprast gandrīz visu dzirdēto vai lasīto. Atsaucot atmiņā izteiktos argumentus un viedokļus, spēj apkopot informāciju no dažādiem mutvārdu vai rakstiskiem avotiem un secīgi to izklāstīt. Spēj izteikties spontāni, raiti un precīzi, ņemot vērā nozīmju nianses pat komplicētās situācijās*. Tiesa gan uz tik augstu līmeni 9. klases standarts tieši nenorāda, aicinot īstenot vien B1 līmeni (14. sadaļa). Tas pats attiecas uz 18.2. punktu, kas apraksta līmeni C1 – *spēj saprast dažādas tematikas sarežģītus, garus tekstus un uztvert zemtekstu. Spēj izteikties radoši un spontāni, īpaši nemeklējot vārdus. Spēj atbilstoši un prasmīgi lietot valodu sociālajā, akadēmiskajā un profesionālajā jomā. Spēj izveidot skaidru, labi strukturētu, detalizētu tekstu par sarežģītiem jautājumiem, labi pārzinot tekstveides principus un lietojot atbilstošus saistījuma un saskaņojuma līdzekļus*. Šajā prasībā vienīgo reizi standartā parādās vārds ‘radoši’. Taču tā kā uz šo līmeni standarts neorientējas, tad jākonstatē, ka šis vārds neattiecas uz Pamatizglītības Svešvalodas mācību priekšmeta standartā formulēto saturu un prasībām.

Radošas prasmes attīstīt paredz arī 18.3. punktā B2 līmeņa apraksts – *spēj saprast galveno domu sarežģītos tekstos gan par konkrētiem, gan abstraktiem tematiem, arī diskusijās par profesionāliem jautājumiem savā specialitātē. Spēj sarunāties samērā brīvi un spontāni, saziņa ar dzimtās valodas lietotājiem noris bez aizķeršanās. Spēj skaidri un detalizēti izteikties par dažādiem tematiem, pamatot savu viedokli, izklāstot dažādu variantu priekšrocības un trūkumus*; šī līmeņa prasības jau atklātas standarta prasību iepriekš analizētajos punktos. Izņemot spontanitāti, kas ir sevišķi izteikta radošuma pazīme. Ieteicams šo līmeņa apraksta elementu ietvert prasībās, piemēram, beidzot 9. klasi.

Radošums saskatāms arī 18.4. punkta B1 līmeņa aprakstā: – ... *Spēj gandrīz vienmēr tikt galā situācijās, kādas var rasties, ceļojot pa vietām, kur runā apgūstamajā valodā. Spēj izveidot vienkāršu, saistītu tekstu par tuviem vai personīgi interesējošiem tematiem. Spēj aprakstīt pieredzēto, notikumus, sapņus, cerības un centienus, īsi pamatot un paskaidrot savus uzskatus, plānus*. Radošuma elementi ir arī 18.5. punktā A2 līmeņa aprakstā – ... *Spēj sazināties situācijās, kurās notiek vienkārša informācijas apmaiņa par zināmiem jautājumiem...* Tas pats attiecas uz 18.6. punkta A1 līmeni –.. *Prot iepazīstināt ar sevi un citiem, uzdot personiskus jautājumus un atbildēt uz tiem, piemēram, par savu dzīvesvietu, pazīstamiem cilvēkiem, par lietām, kas pieder. Spēj elementārā līmenī sazināties, ja otrs runā lēnām, skaidri, un ir gatavs palīdzēt otra*.

Standarta prasības daudzviet atkārtoto sasniedzamo līmeņu apraksta punktus

Kopumā teksta kvantitatīvajā analīzē tika apzināti un izvēlēti **30 izteikumi un atslēgas vārdi** (sk. pielikumu), kas varētu būt **raksturīgi radošuma aspektam svešvalodās**. Tie tika izmantoti,

analizējot standartu, līdz ar vēl **32 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 28. – 31.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radoši** standartā ir minēts 1 reizi. Taču šī valodas apguves C I līmeņa aprakstā sastopamā prasība netiek attiecināta uz Pamatizglītības pakāpi. Līdz ar to attiecībā un pamatskolas vecuma skolēniem prasība izteikties radoši nav attiecināma, vismaz nav izteikta standartā tieši. **Jaunrade, pašizpaušme, projekts** un **interpretācijas** prasme – nav minēta. **Patstāvības**, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts nav atsegt nekur (taču tas nenozīmē, ka reālajā mācību procesā tas neparādītos). Ne reizes NAV minēta **sacerēšana**, prasme sacerēt. Daļēji to kompensē vienkāršāka vārda ‘**raksta**’ lietošana (10 reizes), kas atkarībā no konteksta var nozīmēt radošu teksta sacerēšanu (6 gadījumos). **Saruna** (sarunāšanās) minēta 5 reizes. **Diskusija** minēta 2 reizes. Minēta **atvērtība** (pret neparasto) – 1 reizi. Spēja **pamatot** minēta 3 reizes. Spēja saredzēt kopīgo un **atšķirīgo** minēta 2 reizes. **Daudzveidība** minēta 3 reizes, no tām 1 reizi izteikti radošas darbības kontekstā.

Ne reizes nav minēta **tulkošana** (!), kā arī (teksta) **komentēšana, analīze. Nestandarta** un **netradicionāli** risinājumi vai pieejas nav minēti. **Neparastais** minēts 1 reizi. Nav minēti vārdi oriģinalitāte, novatorisms, iniciatīva, zinātkāre, iedvesma, improvizācija. Vārdu iztēle un fantāzija vietā ir minēti sapņi (1 reizi), bet C I līmeņa aprakstā, kas neattiecas uz Pamatizglītību. Tas pats attiecas uz radošai izpaušmei raksturīgo spontanitāti (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 32.).

Atšķirībā no citiem standartiem Svešvalodās var saskatīt mēģinājumus vairāk pievērsties tieši radošumam komunikācijā. Ir virkne praktisku prasmju un prasību, kas sekmē radošuma attīstību. Tomēr svešvalodas ar savu metodisko pieeju daudzveidību paver iespējas padziļināt radošas personības attīstības dimensiju, paredzot, improvizācijas spējas un iniciatīvas izkopšanu. Par šīm personības īpašībām un spējām standartā nav nekas teikts. Tāpat nav paredzēta iespēja (prasība) veidot projektus. Pārsteidz tas, ka nav paredzēta tulkošana tieši. Lai gan no konteksta skaidrs, ka lai īstenotu citas prasības skolēnam jāspēj iztulkot svešvalodas tekstus.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties projektu veidošanas paredzēšanai – standarta prasībās. Detalizētāk atklājot jaunrades formas (dažāda veida tekstu sacerēšana) un vairāk paredzot radošās darbības veidus – komunikācijā. Arī tādas, ka atbilst informatizācijas un komunikācijas laikmetam (interneta, *iPod*, moderno tehnoloģiju saziņas formās). Īpaši tas attiecas uz prasībām beidzot 9. klasi.

Iespējams paredzēt tādas radošā darba formas, kurās apvienojas svešvalodas un citu mākslas mācību priekšmetu elementi (mūzika, literatūra, vēsture) un praktisko mācību priekšmetu (mājturība un tehnoloģijas, informātika) elementi tieši jaunrades kopdarbā (piemēram, dziesmas sacerēšana svešvalodā, vēsturiskas hronikas, lugas fragmenta vai stāsta lasīšana, iestudēšana svešvalodā u.c.)

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Pamatizglītības mācību priekšmetā „Svešvalodas” ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesā darbu pie kāda interesanta projekta, kurā katrs skolēni varētu radoši izteikties. Būtiski ir pārstrādāt dažas diskutablas vai pārāk vispārīgas prasības, tās konkretizējot un detalizējot. Skaidrākas prasības pavērs labākas iespējas radošuma īstenošanai mācību darbā. Ieteicams vairāk un konkrētāk iezīmēt standartā norādes uz starp priekšmetu saikni un sadarbību (starpdisciplināritāti).

7.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju svešvalodā

28. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovat -	inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade
pašizpaušm-	pašizpaušmes veicināšana, pašizpaušties zināmās valodas formās

29. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava radošai darbībai, ir tendēta uz radošumu; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību, cilvēka radošumu:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīlest-; brīv-;	veicināt brīvība mīlestību, brīvi rīkoties ar valodas līdzekļiem, brīvi izmantot vārdus dažādās situācijās
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstību
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantazēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana, valodas intuīcija
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana,
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi izteikties svešvalodā
atvērt-	atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
tēlain-	tēlainā domāšana, tēlaini izteikties, tēlainas valodas kopšana

30. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklāt jaunu pieeju, atklāti izteikties
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretēt tekstu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, veidot teksta kompozīciju
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacerējumu veidošana, sacer(ēt); sacer(ēt) stāstu, sacerēt izdomātu situāciju un stāstīt par to svešvalodā
daudzveid-	valodas daudzveidība, izpausties daudzveidīgās jomās un valodas formās
domrakst -	uzrakstīt domrakstu svešvalodā
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizēt tekstu
projekt -	projektu veidošana, projekts, projektu konkursi, projektu izstādes
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, tekstu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt literāros darbus, pētīt laikrakstu tekstus

jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jauna teksta veidošana, jauniegūtās pieredzes izmantošana
--------	---

31. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu) SVEŠVALODĀS:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
portret-	sacerēt pašportretu svešvalodā, portretēt varoni
rakst-	rakstīt vēstuli, iesniegumu, sacerējumu svešvalodā
asoci-	asociāciju raisīšana, asociatīvā domāšana, asociāciju veidošana
diskusij -	diskusija, diskusiju metode, diskutēt par zināmu tēmu svešvalodā
aprakst-	veidot ainavas aprakstu svešvalodā, aprakstīt situāciju
vēstījumu-	sacerēt vēstījumu, raksta vēstījumus
pārspriedum-	rakstīt pārspriedumu, pārspriedumi
dialoģ-	veidot dialogu ar klasesbiedru svešvalodā, dialogs ar literāro varoni
pārdomu darb-	raksta pārdomu darbu
miniatūr-	miniatūras rakstīšana, miniatūru sacerēšana, izteikšanās miniatūras formā
izteiksm-	izteiksmīga lasīšana, izteiksmīga runa, lasīt ar izteiksmi dzejoli svešvalodā
teatr, taētr-	teatralizēt, spēlēt teātri, veidot teatralizētu uzdevumu
netradicion-	spēja runāt netradicionālā situācijā, netradicionāla izteiksme
sarun-	iesaistīties sarunā, sarunvalodas lietošana dažādās neprognozējamās sadzīves situācijās, brīvi sarunāties svešvalodā
model-	modelēt iespējamu situāciju un risināt to liekot lietā svešvalodu
plāno-	plānot mācību darbu, plāno valodas apguvi
lasīt -; lasa-; (sākumskolā)	lasīt nepazīstamu tekstu ar izteiksmi, lasa un komentē izlasīto svešvalodā, lasa laikrakstus un var par to pastāstīt
komentē-	komentēt svešvalodā notikumus klasē, sportā, politikā
izteik-; izsaka	neбайдās izteikties svešvalodā, izteikt savas domas, izsaka savas domas
kombin-	kombinē apgūtos izteikumus un vārdus
tulko-	tulko ar izpratni no svešvalodas dzimtajā (un otrādi), tulkot teikumus, tulkot nepazīstamu tekstu
anali-	analizē svešvalodas tekstu, analizēt nepazīstamu tekstu
izpr-	izprast nepazīstamu tekstu, lasa ar izpratni, izprot citu teikto
vari-	variē apgūtos izteikumus
pamato-	pamato savas domas, spēj izteikties pamatoti
argument-	argumentē savu viedokli
apkopo	apkopo informāciju no dažādiem avotiem, tekstiem
spontāni	spontāni izsakās, spontanitāte
atšķir	spēj noteikt kopīgo un atšķirīgo, atšķir vārdu nozīmes
iejust-; iejūt-	iejusties negaidītās situācijās, trenēt iejūtību, iejusties dažādas lomās

7.3. Svešvalodas 3.-9. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

32. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	1 neattiecas	Prasība netiek attiecināta uz pamatskolas līmeni: 18.2. C1 – ..

spēja radīt	uz Pamat-izglītību	Spēj izteikties radoši un spontāni, īpaši nemeklējot vārdus.
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovat -	0	
jaunrad -	0	-
pašizpaušm-	0	-
drosm -	0	-
brīvības mīlestīb-brīv-	2, no tiem 1 neatbilst	18.3. B2 – .. Spēj sarunāties samērā brīvi un spontāni, saziņa ar dzimtās valodas lietotājiem noris bez aizķeršanās .. ; <i>Neatbilst:</i> 18.4. B1 – spēj saprast svarīgāko skaidros izteikumos literārā valodā par zināmiem tematiem tekstos, kas saistīti ar darbu, skolu, brīvo laiku .
iniciat -	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz -	0	-
intuīcija	0	-
intuit-	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	0	-
atvērt-	1	3.3. sekmēt atvērtību pret neierasto un vērtējošu attieksmi pret sevi, citiem, pasauli, apgūstot un salīdzinot dzimto valodu un svešvalodu, kā arī iepazīstot kultūru daudzveidību;
iztēl-	0	-
tēlain-	0	-
atklā-	0	-
interpret -	0	-
kompozīc-	0	-
sacer -	0	-
daudzveid-	3, no tiem 2 daļēji atbilst	3.3. sekmēt atvērtību pret neierasto un vērtējošu attieksmi pret sevi, citiem, pasauli, apgūstot un salīdzinot dzimto valodu un svešvalodu, kā arī iepazīstot kultūru daudzveidību ; <i>daļēji atbilst:</i> 5.4. kultūras parādības: dzīves apstākļi, svētki, paražas, cieņa pret citu tautu valodām un kultūru daudzveidību . 16.3. veido un uztur kontaktus ar vienaudžiem un pieaugušajiem, pieņem viedokļu daudzveidību ;
domrakst -	0	-
esej-	0	-
nestandart -	0	-
improviz -	0	-
projekt-	0	-
izstād-	0	-
pētnie -	0	-
pēt-	0	-
jaun-	0	-
portret-	0	-
rakst-; sarakst-	10, no tiem	3.1. sazināties svešvalodā mutvārdos un rakstos ; 11.8. raksta

	2 daļēji atbilst un 1 netieši var izpausties radošums, 1 neattiecas uz Pamatizglītību	Īsas zīmītes, vienkāršus paziņojumus, pastkartes un ļoti vienkāršas vēstules ; 11.10. raksta īsu, vienkāršu tekstu par zināmām tēmām; 15.9. raksta saistītu tekstu par zināmiem vai interesējošiem jautājumiem; 15.10. raksta vēstuli par saviem pārdzīvojumiem un iespaidiem. 18.4. B1 – ... Spēj aprakstīt pieredzēto, notikumus, sapņus, cerības un centienus, īsi pamatot un paskaidrot savus uzskatus, plānus; <i>Netieši</i> : 4.2. valodas prasmes: klausīšanās, lasīšana, stāstīšana, sarunāšanās, rakstīšana , sarakstīšanās; <i>Daļēji atbilst</i> : 7.6. raksta atsevišķus vārdus, pamatfrāzes un ļoti vienkāršus teikumus par sevi un savu tuvāko apkārtni. 11.9. aizpilda vienkāršas veidlapas, ierakstot informāciju par sevi; <i>Netiek attiecināts uz pamatskolas līmeni</i> : 18.1. C2 – ... Atsaucot atmiņā izteiktos argumentus un viedokļus, spēj apkopot informāciju no dažādiem mutvārdu vai rakstiskiem avotiem un secīgi to izklāstīt;
asoci-	0	-
diskusij -	2	15.6. iesaistās diskusijās par labi zināmām un ar ikdienas dzīvi saistītām problēmām; 18.3. B2 – spēj saprast galveno domu sarežģītos tekstos gan par konkrētiem, gan abstraktiem tematiem, arī diskusijās par profesionāliem jautājumiem savā specialitātē.
aprakst-	1	18.4. B1 – ... Spēj aprakstīt pieredzēto , notikumus, sapņus, cerības un centienus, īsi pamatot un paskaidrot savus uzskatus, plānus;
vēstījūm-	0	-
pārsprīdum-	0	-
dialog-	0	-
pārdomu darb-	0	-
miniatūr-	0	-
izteiksm-	0	-
teatr, teātr-	0	-
netradicion-	0	-
sarun-	5	4.2. valodas prasmes: klausīšanās, lasīšana, stāstīšana, sarunāšanās , rakstīšana, sarakstīšanās; 11.6. iesaistās sarunā , bet tās uzturēšanai var būt nepieciešama sarunas biedra palīdzība ; 15.5. piedalās sarunā par zināmiem vai interesējošiem, kā arī ar ikdienas dzīvi saistītiem tematiem; 18.3. B2 – ... Spēj sarunāties samērā brīvi un spontāni, saziņa ar dzimtās valodas lietotājiem noris bez aizķeršanās.
model-	0	-
plāno-	0	-
lasīt -; lasa-; (sākumskolā)	4, no tiem 1 daļēji atbilst, 1 neattiecas uz Pamatizglītību	15.8. stāsta par dzirdēto, redzēto, piedzīvoto vai lasīto , izsakot savu attieksmi; 11.3. lasa un saprot vienkāršus tekstus par zināmām tēmām; <i>Daļēji atbilst</i> : 7.2. lasa un saprot pazīstamus vārdus un nosaukumus, kā arī ļoti vienkāršus teikumus; <i>Netiek attiecināts uz pamatskolas līmeni</i> : 18.1. C2 – spēj viegli saprast gandrīz visu dzirdēto vai lasīto .
komentē-	0	-
izteikties-	3, no tiem 2	18.3. B2 – .. Spēj skaidri un detalizēti izteikties par dažādiem

	netiek attiecināti uz Pamatizglītības līmeni	tematiem, pamatot savu viedokli, izklāstot dažādu variantu priekšrocības un trūkumus; <i>Netiek attiecināts uz pamatizglītības līmeni</i> : 18.1. C2 – ... Spēj izteikties spontāni , raiti un precīzi, ņemot vērā nozīmju nianse pat komplicētās situācijās; 18.2. C1 – .. Spēj izteikties radoši un spontāni, īpaši nemeklējot vārdus.
kombin-	0	-
tulko-	0	-
anali-	0	-
izpr-	2 – daļēji atbilst	<i>Daļēji atbilst</i> : 3.4. izprast valodu nozīmi citu mācību priekšmetu apgūvē. 16.2. izprot kultūru dažādību un izmanto iegūto informāciju sevis bagātināšanai;
vari-	1	18.3. B2 – ... Spēj skaidri un detalizēti izteikties par dažādiem tematiem, pamatot savu viedokli, izklāstot dažādu variantu priekšrocības un trūkumus;
pamato-	3	15.7. pamato un paskaidro savus uzskatus un nodomus; 18.3. B2 –... Spēj skaidri un detalizēti izteikties par dažādiem tematiem, pamatot savu viedokli , izklāstot dažādu variantu priekšrocības un trūkumus; 18.4. B1 – ... Spēj aprakstīt pieredzēto, notikumus, sapņus, cerības un centienus, īsi pamatot un paskaidrot savus uzskatus, plānus;
argument-	1 neattiecas uz Pamatizglītību	18.1. C2 – ... Atsaucot atmiņā izteiktos argumentus un viedokļus, spēj apkopot informāciju no dažādiem mutvārdu vai rakstiskiem avotiem un secīgi to izklāstīt.
apkopo	1 neattiecas uz Pamatizglītību	18.1. C2 – .. Atsaucot atmiņā izteiktos argumentus un viedokļus, spēj apkopot informāciju no dažādiem mutvārdu vai rakstiskiem avotiem un secīgi to izklāstīt.
spontāni	3, no tiem 2 neattiecas uz Pamatizglītību	18.3. B2 –... Spēj sarunāties samērā brīvi un spontāni , saziņā ar dzimtās valodas lietotājiem noris bez aizķeršanās. <i>Netiek attiecināts uz pamatizglītības līmeni</i> : 18.1. C2 – .. Spēj izteikties spontāni , raiti un precīzi, ņemot vērā nozīmju nianse pat komplicētās situācijās; 18.2. C1 – .. Spēj izteikties radoši un spontāni , īpaši nemeklējot vārdus.
atšķir	2	5.1. kopīgais un atšķirīgais, sazinoties dzimtajā valodā un svešvalodā; 12.2. saredz kopīgo un atšķirīgo savas valsts un svešvalodā runājošās valsts iedzīvotāju saziņā un kultūras tradīcijās;
iejust-; iejūt-	0	-

8. Literatūra 4.-9. kl.

8.1. Literatūras 4.-9. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Literatūras standartā 4. – 9. klasēm ir sastopama radošo prasmju, radošuma, radošas darbības formu un prasību paredzēšana. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt radošo pašizpaušmju paredzēšanu prasībās gan beidzot 6. klasi, gan pabeidzot 9. klasi, un dažos gadījumos detalizētu radošo darbību aprakstu standarta formulējumos.

Tas atspoguļojas mācību priekšmeta mērķī: *Mācību priekšmeta "Literatūra" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidojot literatūras kā vārda mākslas uztveres spējas, skolēnu lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpaušmi.* Radoša pašizpaušme un tēlainā domāšana ir būtiska dimensija mācību priekšmeta mērķī.

Radošuma aspekts atklāts arī uzdevumos: 3.2. *attīstīt tēlaino domāšanu un pašizpaušmes prasmes kā literāro darbu interpretētājam un paša radītu tekstu autoram.* Uzdevumā fiksēta mākslinieciskajai jaunradei būtiskā tēlainā domāšana, paredzēts attīstīt pašizpaušmes prasmes. Norādīts, ka skolēnam jāspēj interpretēt literāro darbu, un, kas ir sevišķi svarīgi, – jārada pašam teksts, jāklūst par autoru. Tiesa gan no uzdevuma nav skaidrs vai tas nozīmē mākslinieciski literāru tekstu vai tekstu vispār. Mazākā mērā radošais aspekts atspoguļojas pirmajā uzdevumā: 3.1. *apgūt vārda mākslas likumsakarības un izmantot iegūtās zināšanas lasīšanas procesā un daiļdarba interpretācijā.* Interpretācija – tāad personiski pārveidots, sev nozīmīgā veidā izteikts daiļdarba satura izklāsts – var tikt uzskatīta par vienu no ceļiem uz radošuma attīstību un sevis radošu pašizpaušmi. Pārējie divi uzdevumi skar vērtībizglītojošo un kultūras mantojuma dimensiju. Mācību satura kultūrvēsturisko aspektu īpaši pasvītro pirms mērķa – standarta pirmajā jeb ievadsadaļā – formulētais satura proporciju princips, kas vedina domāt, ka svarīgāka par literatūras mērķi sekmēt skolēna attīstību, tiek uzskatīta mācību satura proporcija starp latviešu folklorai, mitoloģijai un literatūrai veltīto apjomu un cittaute folklorai un mitoloģijai veltīto apjomu (satura tematika ieskicēta PIRMS mācību priekšmeta mērķa).

Radošā darbība paredzēta **obligātajā mācību saturā**. Konkrēti tas minēts 5. sadaļā, vispirms sadaļas virsrakstā: „*Literārā darba uztvere un radošā darbība*”. Tālāk radošā darbības aspekts parādās kā interpretācijas prasme 5.2. punktā: *literāro darbu uztvere, interpretēšana un vērtēšana*; kā arī detalizētāk atklāts 5.3. punktā: *daudzveidīga pašizpaušme literārā darba apguves procesā*. Tomēr no šī formulējuma neklūst skaidrs, kas tieši paredzēts pašizpaušmju daudzveidīgumā.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi, radošās prasmes tiek minētas 8.3. punktā, kas paredz, ka skolēns *izteiksmīgi lasa literāru tekstu, atklājot savu izpratni un attieksmi*. Radoša, interpretējoša jēga ir 8.7. punkta formulējumā: *veido aprakstu un vēstījumu par literārajiem un brīvajiem tematiem*. Konkrēti mākslinieciskas jaunrades darbību paredz 8.8. punkts, kas nosaka, ka skolēns *raksta pasakas, izmantojot tautas pasaku sižetiskās shēmas un kompozīciju*; kā arī 8.10. punkts: *inscenē dialogisku fabulu, dzejoli, pasaku*. Inscenēšana nozīmē teatrālas darbības elementus un radošu fabulas, dzejoļa, pasakas atainošanu. Uzrakstīta pasaka savukārt ir lieliska skolēna radošā fantāzijas un teksta radīšanas izpaušme. Nedaudz neskaidrs šķiet 8.11. punkts, kas paredz, ka skolēns *ir ieinteresēts radošajā pašizpaušmē, lasot literāru tekstu*. Visticamāk punktā 8.11. citādā veidā izteikta 8. 3. punktā jau vienreiz minētā ‘izteiksmīgā lasīšana’. Jau būtiskāks ir 8.12. punkts, kas paredz, ka skolēns beidzot 6. klasi *ir ieinteresēts fantazēt, veidot asociācijas, radīt jaunas idejas*. Šis punkts pilnībā atbilst radošuma attīstībai būtiskiem kritērijiem, īpaši mākslinieciskās darbības jomā, kurā ir esenciāli svarīgas fantāzijas, asociācijas un jaunas idejas. 8.13. punkts paredz, ka skolēns *ir ieinteresēts radošajā pašizpaušmē tekstveides procesā*. Nav gan pateikts kāda veida teksts ir domāts. Visi 3 minētie formulējumi skar skolēna personiskās motivācijas aspektu, kas izteikts ar vārdiem *ir ieinteresēts*. Ņemot vērā 6. klases skolēnu vecumu, tad tā varētu būt būtiska un nepieciešama pazīme turpmākajai radošuma attīstībai, bet ne pietiekama. Skolēna vēlamu un izkopjamo attieksmju sarakstu papildina 9.9. punkts, kas nosaka, ka skolēns *ir ieinteresēts padziļināt izpratni par autora personību, iepazīstot daiļdarbu*. Formulējums netieši attiecas uz motivāciju radoši darboties literatūrā (autora personības pievilcības iespaidā).

Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi, padziļinātā veidā atkārtojas jau iepriekš (8. 3. punktā) minētā izteiksmīgas lasīšanas prasme: 12.2. *izteiksmīgi lasa literāru tekstu*,

ievērojot paša lasītāja un literārā darba autora pozīciju. Būtiski radošuma aspektu atklāj 12.4., 12. 5., 12. 6. punkti, kas paredz, ka skolēns *raksta recenziju par literāru darbu; raksta argumentētu eseju par literāro un brīvo tematu; raksta pārspriedumu par literāro un brīvo tematu*. Rakstot minētos domraksta paveidus neapšaubāmi tiek attīstīta prasme radoši izteikties, sazobē ar analītiskās domāšanas attīstīšanu. Radošumu netieši veicinoša prasība ir 12.10. punktā, kas paredz, ka skolēns *iesaistās diskusijā par literāru darbu, tādējādi trenējot nepieciešamo drosmi, uzdrīkstēšanos (kas nepieciešama radošiem meklējumiem un radošām darbībām) un prasmi izteikt sava domas, pārliecināt citus*.

Visbūtiskākā prasība visā standartā ir 12.11.punkts, kas nosaka, ka skolēns *raksta jaunrades darbus*. Tiesa gan nav pateikts **kādus tieši** jaunrades darbus raksta (pasakas, romānus, noveles, sacerējumus, dzejoļus, pasakas, fabulas, kino scenārijus, komiksu tekstus, skečus?). Taču tieši šis formulējums ļauj uzskatīt, ka skolēnu jaunradei paredzēts veltīt uzmanību.

Standartā visai daudz ir aprakstīti vēlamie attieksmes, pašnovērtējuma un izpratnes aspekti, piemēram, 12.13. punktā: *apzinās vajadzību pilnveidot savas radošās spējas un lasītāja pieredzi*. Šāda skolēna attieksme jeb apzināšanas patiešām ir būtiska, tomēr 9. klases skolēna vecumā, visticamāk būtiskāku vietu ieņem darbība, t. sk. jaunrade, nekā apzināšanās. Apzināšanās drīzāk veidojas kā sekas no praktiskas radošas darbošanās, kas izraisa pārdzīvojumu, gandarījuma izjūtu un dod iespēju pašapliecināties.

Radošumu veicinošs aspekts, līdztekus analītiskajam, saskatāmas 13.5.punkta prasībā: *salīdzina dažādu tautu literāros darbus un saskata tajos kopīgo un atšķirīgo*.

Konsultējoties ar Latviešu valodas un literatūras skolotāju asociāciju (biedrību) teksta kvantitatīvajā analizē tika apzināti un izvēlēti **20 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **specifiski raksturīgi radošumam literatūras jomā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **30 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 33. – 36.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārdi **radoši** un **radīt** standartā minēti 12 reizes, **jaunrade** - 1 reizi un **pašizpaušme** - 5 reizes. **Interpretācijas** prasmes minētas 3 reizes. **Patstāvības**, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts nav atsegts nekur (taču tas nenozīmē, ka reālajā mācību procesā tas neparādītos). Ne reizes NAV minēta **sacerēšana**, prasme sacerēt. Daļēji to kompensē vienkāršāka vārda ‘**raksta**’ lietošana (13 reizes), kas atkarībā no konteksta var nozīmēt radošu teksta sacerēšanu (6 gadījumos). **Sacerējuma un domraksta** (kas NAV minēti ne reizes) jēdzienus, acīmredzot, aizstāj jēdzieni: **vēstījums** (1 reizi) un **pārspriedums** (1 reizi). Tāpat kā vārds inscenē, kas minēts 1 reizi, aizstāj ‘iestudē’, ‘spēlē teātri’, ‘uzved (izrādi, lugu)’. **Tēlainība** minēta 5 reizes, t.sk., 2 gadījumos paredzēta **tēlainās domāšanas** attīstīšana.

Vēstījuma, esejas un apraksta veidošanas sakarā 3 reizes minēts **brīvais temats**, kas sevišķi rosinošs radošai pašizpaušmei. Spēja **radīt jaunas idejas** minēta 1 reiz un **jaunrades darbus** 1 reizi. **Nestandarta** un **netradicionāli** risinājumi vai pieejas nav minēti. Tāpat nav minēti vārdi oriģināl(darbs), novatorisms, iniciatīva, zinātkāre, iedvesma, improvizācija. Vārda iztēles vietā ir minēta **fantāzija** (1 reizi) (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 37.).

Atšķirībā no citiem mācību priekšmetu standartiem, literatūras standartā var saskatīt mēģinājumus vairāk pievērsties tieši personības īpašībām, kas sekmē radošumu. Tās ir **fantāzija** un **tēlainā domāšana**. Tomēr literatūra ar savu žanrisko, stilistisko un formu daudzveidību paver iespējas padziļināt personības attīstības dimensiju, paredzot iedvesmas, oriģinalitātes, improvizācijas spējas un iniciatīvas izkopšanu. Par šīm personības īpašībām un spējām standartā nav nekas teikts.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties oriģināldarbu, sacerējumu, lugu, scenāriju, miniatūru veidošanas paredzēšanai – standarta prasībās. Mazāk uzsverot literatūrzinātnisko aspektu, bet detalizētāk atklājot jaunrades formas un vairāk paredzot dažādus radošās darbības veidus. Arī tādus, kas atbilst informatizācijas un komunikācijas laikmetam (internets, *iPod*, sociālie tīkli).

Īpaši tas attiecas uz prasībām beidzot 9. klasi. Piemēram, paša sacerēts oriģināldarbs kā savu spēju demonstrācija mācību priekšmeta apguves noslēgumā. Tas var izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (piemēram, pašsacerēta un iestudēta luga, uzņemta filma, internetā izveidots sacerējumu, humoristisku stāstu, aforismu, eseju, dzejas portāls), kurā rezultējas vairākas apgūtās prasmes, t. sk. radošās prasmes (iztēloties, iecerēt, projektēt, sacerēt, radīt tekstu, izteiksmīgi runāt, tēlot, dzejot, iestudēt). Iespējams paredzēt tādas radošā darba formas, kurās apvienojas literatūras un citu mākslas mācību priekšmetu elementi (mūzika, vizuālā māksla) un praktisko mācību priekšmetu (mājturība un tehnoloģijas, informātika) elementi tieši jaunrades kopdarbā.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā „Literatūra 4- 9. klasei” ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesa nobeigumā darbu pie kāda interesanta mākslinieciska vai sabiedriski nozīmīga projekta (piemēram, skolas literāras avīzes radīšanas internetā) – kā pārbaudījumu semestra ilgumā, kurā katrs skolēni varētu radoši izteikties. Svarīgi, lai iegūtās radošās prasmes īstenotos publiski vērtējamā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas, klases un mācību priekšmeta robežām.

8.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju literatūrā

33. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radīšanas spēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radīšanas spēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovat -	inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade
pašizpausm-	pašizpausmes veicināšana, pašizpausties dzejā

34. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava radošai darbībai, ir tendēta uz radošumu; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīlestīb-	veicināt brīvības mīlestību
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstību
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantāzēšana

intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvērtības iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
tēlain-	tēlainā domāšana, tēlaina izteiksme

35. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklāt jaunu pieeju, atklātnes izveidošana
interpret -	interpretēšana, interpretācija, ientertēt tekstu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, veidot teksta kompozīciju
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacerējumu veidošana, sacer(ēt) dzejoli, sacer(ēt) pasaku, sacer(ēt) stāstu
daudzveid-	viedokļu daudzveidība, izpausties daudzveidīgās literārajās formās
domrakst -	uzrakstīt domrakstu, domraksts kā radošas izteikšanās veids
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizācijas uzdevumi, improvizēt
projekt -	projektu veidošana, projekts, projektu konkursi, projektu izstādes
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, sacerējumu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt literāros darbus
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzties no jauna skatpunkta, jauna teksta veidošana, jauniegūtās pieredzes izmantošana radošajā darbībā
jaundarb -	jaundarbu izstādes, jaundarbu radīšana
portret-	sacerēt pašportretu, tēlu portreta veidošana, portretēt varoni
rakst-	raksta dzejoli, rakstīt sacerējumu, sarakstīt lugu, iejušanās rakstnieka lomā

36. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu):

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
asoci-	asociāciju raisīšana, asociatīvā domāšana, asociāciju veidošana
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
disput -	disputi, disputi
aprust-	māksliniecisks apraksts, mākslinieciski aprakstīt ainavu, veidot ainavas aprakstu
vēstījumu-	sacerēt vēstījumu nākamajām paaudzēm, raksta vēstījumus
pārspriedum-	rakstīt pārspriedumu, pārspriedumi
dialog-	veidot iekšēju (iedomātu) dialogu ar māksliniecisko tēlu, literāro varoni
pārdomu darb-	raksta pārdomu darbu
miniatūr-	miniatūras rakstīšana, miniatūru sacerēšana, izteikšanās miniatūras formā
izteiksm-	izteiksmīga lasīšana, izteiksmīga runa, lasīt ar izteiksmi

inscenē-	inscenējums, inscenēt situāciju, inscenēt lugu, inscenēt ainu
ilustrē-	ilustrācijas, ilustrāciju veidošana, darbības ilustrēšana, ilustrēt ar kustībām
spēl-	situāciju spēle, spēlēt teātri, spēlēt lomu, lomu spēles
iestudē-	iestudēt lugu, iestudēt lomu, darboties iestudējumā, veidot iestudējumu
dekor-	gatavot dekorācijas, dekorēt skatuvi, dekorēt savu sacerējumu, atklātņi
maket-	gatavot maketus skatuvei, maketēt dekorācijas
teatr, taētr-	teatralizēt, spēlēt teātri, veidot teatralizētu uzdevumu
netradicion-	netradicionālā māksla, netradicionāla izteiksme

8.3. Literatūras 4.-9. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

37. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš - radītspēja, spēja radīt	12, no tiem 1 neatbilst	Mācību priekšmeta "Literatūra" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidojot literatūras kā vārda mākslas uztveres spējas, skolēnu lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpaušmi (2); attīstīt tēlaino domāšanu un pašizpaušmes prasmes kā literāro darbu interpretētājam un paša radītu tekstu autoram (3.2); 3 x literārā darba uztvere un radošā darbība (5., 8., 12.,); ir ieinteresēts radošajā pašizpaušmē, lasot literāru tekstu (8.11); ir ieinteresēts fantazēt, veidot asociācijas, radīt jaunas idejas (8.12); ir ieinteresēts radošajā pašizpaušmē tekstveides procesā (8.13); novērtē paša vai cita radītu tekstu pēc paša izstrādātiem kritērijiem (12.12); apzinās vajadzību pilnveidot savas radošās spējas un lasītāja pieredzi (12.13); <i>neatbilst: mācību priekšmeta "Literatūra" uzdevums ir radīt izglītojamam iespēju</i> (3);
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	1	raksta jaunrades darbus (12.11);
pašizpaušm-	5	mācību priekšmeta "Literatūra" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidojot literatūras kā vārda mākslas uztveres spējas, skolēnu lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpaušmi (2); attīstīt tēlaino domāšanu un pašizpaušmes prasmes kā literāro darbu interpretētājam un paša radītu tekstu autoram (3.2); daudzveidīga pašizpaušme literārā darba apguves procesā (5.3); ir ieinteresēts radošajā pašizpaušmē , lasot literāru tekstu (8.11); ir ieinteresēts radošajā pašizpaušmē tekstveides procesā (8.13)
drosm -	0	-
brīvības mīlestīb- brīv-	3	veido aprakstu un vēstījumu par literārajiem un brīvajiem tematiem (8.7.); raksta argumentētu eseju par literāro un brīvo tematu (12.5); raksta pārspriedumu par literāro un brīvo tematu (12.6);
iniciat -	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz -	0	-

intuīcija	0	-
intuit-	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	0	-
atvērt-	0	-
iztēl-	0	-
tēlain-	5, no tiem 3 daļēji atbilst	mācību priekšmeta "Literatūra" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidojot literatūras kā vārda mākslas uztveres spējas, skolēnu lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpaušmi (2); attīstīt tēlaino domāšanu un pašizpaušmes prasmes kā literāro darbu interpretētājam un paša radītu tekstu autoram (3.2); <i>daļēji atbilst: nosaka</i> literārā darba valodas tēlainās izteiksmes līdzekļus (epitetus, salīdzinājumus, personifikācijas, metaforas) un ritma elementus dzejā (7.12); uztver literāro darbu kā tēlainu īstenības atspoguļojumu (11.1); analizē literārā darba valodas tēlainās izteiksmes līdzekļus (11.10)
atklā-	2 daļēji atbilst	izteiksmīgi lasa literāru tekstu, atklājot savu izpratni un attieksmi (8.3); atstāsta literārā darba saturu, atklājot tajā ietvertu informāciju par darbības vietu, laiku, personām un notikumiem (8.5) ;
interpret -	3	apgūt vārda mākslas likumsakarības un izmantot iegūtās zināšanas lasīšanas procesā un daiļdarba interpretācijā (3.1); attīstīt tēlaino domāšanu un pašizpaušmes prasmes kā literāro darbu interpretētājam un paša radītu tekstu autoram (3.2); literāro darbu uztvere, interpretēšana un vērtēšana (5.2);
kompozīc-	3, no tiem 1 neatbilst. 1 daļēji atbilst	raksta pasakas, izmantojot tautas pasaku sižetiskās shēmas un kompozīciju (8.8); <i>daļēji atbilst: raksturo</i> literārā darba kompozīciju un valodu (11.6) ; <i>Neatbilst: ir iepazīnis</i> literārā darba uzbūves elementus – tēmu, kompozīciju (sižetu, tēlus) un ~~literārā darba valodu~~ (7.8);
sacer -	0	-
daudzveid-	3, no tiem 2 neatbilst	daudzveidīga pašizpaušme literārā darba apguves procesā (5.3); <i>2 neatbilst: literatūras veidu un žanru daudzveidība</i> (4.3); informācijas avotu daudzveidība kultūras tradīciju apgūvē (6.3)
domrakst -	0	-
esej -	2, no tiem 1 neatbilst	raksta argumentētu eseju par literāro un brīvo tematu (12.5); <i>Neatbilst: ir iepazīnis</i> literatūras starpveidu – līroepiku (poēma, balāde) – un žanrus (romāns, novele, tēlojums, miniatūra, eseja , drāma , komēdija) (11.3) ;
nestandart -	0	-
improviz -	0	-
projekt -	0	-
izstād -	0	-
pētnie -	0	-
pēt -	0	-
jaun- jaunrad-	2	ir ieinteresēts fantazēt, veidot asociācijas, radīt jaunas idejas (8.12); raksta jaunrades darbus (12.11);
jaundarb -	0	-
portret-	0	-

rakst-	13, no tiem 5 neatbilst, 2 daļēji atbilst	raksta anotāciju un atsaukumi par literāru darbu (8.6) ; raksta pasakas , izmantojot tautas pasaku sižetiskās shēmas un kompozīciju (8.8); raksta recenziju par literāru darbu (12.4.); raksta argumentētu eseju par literāro un brīvo tematu (12.5); raksta pārspriedumu par literāro un brīvo tematu (12.6); raksta jaunrades darbus (12.11); <i>daļēji atbilst</i> : veido aprakstu un vēstījumu par literārajiem un brīvajiem tematiem (8.7); saskata un raksturo literārajos darbos ietvertos kultūrvēsturiskos faktus (13.4); <i>drīzāk neatbilst</i> : raksturo literārā darba varoņus un vērtē to nozīmi sižeta risinājumā (7.10) ; raksturo literārā darba kompozīciju un valodu (11.6); analizē literārā darba tēlu sistēmu (raksturus , dabas un vides tēlus) (11.8); saskata un raksturo literārajos darbos ietvertos kultūrvēsturiskos faktus (13.4); <i>neatbilst</i> : izglītojamā attieksmes raksturo šī pielikuma 7.14., 8.11., 8.12., 8.13., 9.7., 9.8. un 9.9.apakšpunktā minētās prasības (10);
asoci-	1	ir ieinteresēts fantazēt, veidot asociācijas , radīt jaunas idejas; (8.12)
diskusij -	1	iesaistās diskusijā par literāru darbu (12.10);
disput -	0	-
aprakst-	1	veido aprakstu un vēstījumu par literārajiem un brīvajiem tematiem (8.7);
vēstījum-	1	veido aprakstu un vēstījumu par literārajiem un brīvajiem tematiem (8.7);
pārspriedum-	1	raksta pārspriedumu par literāro un brīvo tematu (12.6.);
dialog-	1 daļēji atbilst	inscenē dialogisku fabulu, dzejoli, pasaku (-8.10.);
pārdomu darb-	0	-
miniatūr-	1 - neatbilst	<i>Neatbilst</i> : ir iepazinis literatūras starpveidu – līroepiku (poēma, balāde) – un žanrus (romāns, novele, tēlojums, miniatūra , eseja, drāma, komēdija) (11.3) ;
izteiksm-	4, no kuriem 2 neatbilst vai daļēji atbilst	izteiksmīgi lasa literāru tekstu, atklājot savu izpratni un attieksmi (8.3.); izteiksmīgi lasa literāru tekstu, ievērojot paša lasītāja un literārā darba autora pozīciju (12.2); <i>Neatbilst vai daļēji atbilst</i> : nosaka literārā darba valodas tēlainās izteiksmes līdzekļus (epitetus, salīdzinājumus, personifikācijas, metaforas) un ritma elementus dzejā (7.12.), <i>kā arī līdzīgs formulējums</i> 11. 10 punktā;
inscenē-	1	inscenē dialogisku fabulu, dzejoli, pasaku (8.10)
ilustrē-	0	-
spēl-	0	-
iestudē-	0	-
dekor-	0	-
maket-	0	-
teatr, taētr-	1 daļēji atbilst	salīdzina literāros darbus ar citu mākslas veidu darbiem (tēlotājmāksla, mūzika, teātris , kino) (11.2) ;
netradicion-	0	-

9. Mūzika 1.-9. kl.

9.1. Mūzikas 1.-9. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Mūzikas standartā 1. – 9. klasēm konstatēta ievērojama radošo prasmju, radošuma, radošas darbības formu un prasību paredzēšana. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē atklātas radošo pašizpaušmju prasības gan beidzot 3. un 6. klasi, gan pabeidzot 9. klasi.

Radošo spēju aspekts atspoguļojas mācību priekšmeta mērķī: *2. sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, atraisīt radošās spējas, veidojot priekšnoteikumus tam, lai katrs spētu kļūt par aktīvu mūzikas klausītāju vai dažādu veidu mūzikas amatieru kopu dalībnieku*. Radošās spējas mūzikā ir cieši saistītas gan ar emocionalitāti, gan aktīvu klausīšanos un, it sevišķi, muzicēšanu kopā.

Radošuma aspekts atklāts arī vienā no trim uzdevumos: *3.2. izkopt spēju ieklausīties skaņu pasaulē, uztvert mūziku emocionāli un attīstīt tēlaini asociatīvo domāšanu, prasmi raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus, iegūt praktiskai muzicēšanai nepieciešamo pieredzi*. Uzdevumā fiksēta muzikālajai jaunradei būtiskā tēlaini asociatīvā domāšana, paredzēts iegūt ‘muzicēšanai nepieciešamo pieredzi’. Skaidrāk gan būtu, ja uzdevums paredzētu iegūt **pašu** muzicēšanas pieredzi.

Radoša darbība paredzēta arī kā mācību satura sastāvdaļa: *5. Mūzikas uztvere un radošā darbība*. Tā iedalīta divās daļās 5.1. *praktiskā muzicēšana*; 5.2. *mūzikas klausīšanās*. Radošā darbība saistās ar praktisku muzicēšanu. Var būt atsevišķi radošu prasmju veidi mūzikā, kas saistās arī ar mūzikas klausīšanās analīzi un praktisku muzicēšanu miksētās formās (muzicēšana kopā ar klausīšanos). Skaidrs, ka praktiska muzicēšana sākas ar ieklausīšanos paša radītajās skaņās. Taču iespējams, ka šeit varēja būt vēl vien sadaļa ‘mūzikas radīšana’ (mūzikas sacerēšana).

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi var saskatīt radošās darbības iespējas, īpaši 8. Sadaļā „Mūzikas uztvere un radošā darbība”, ka paredz, ka skolēns 8.1. *skandē tautasdziesmas*; 8.2. *dzied vienbalsīgas dziesmas*; 8.3. *izmanto muzicēšanā "skanošos žestus" un skaņurīkus*; 8.4. *piedalās muzikālajās spēlēs un rotaļās*. Visās šajās darbībās var tikt attīstītas radošās prasmes lielākā vai mazākā mērā. Tomēr tas tieši nav nolasāms no šiem formulējumiem. Vienīgā tiešā norāde ir 8.6. punktā: *ir ieinteresēts radošā muzicēšanā*. Turklāt tā ir formulēta tā, ka nepaliek skaidrs, vai skolēns ir tikai ieinteresēts radošā muzicēšanā (no malas to vērot un novērtēt), vai arī to patiešām praktiski dara. Labāks formulējums būtu: “ir ieinteresēts un iesaistās radošā muzicēšanā”. Konkrēts radošas darbības veids ietverts 8.12. punkta formulējumā: *uztver mūziku emocionāli un attēlo to zīmējumos un kustībās*. Ieteicams iztēles un radošuma rosināšanai paredzēt muzikālo pasaku veidošanu, eksperimentēšanu ar skaņām, skaņu rīkiem, kas reālajā mācību procesā daudzviet arī notiek, tikai nav minēts standartā. Salīdzināšanas (interpretēšanas) prasmi paredz 9.5. punkts: *salīdzina viena un tā paša sižeta atspoguļojumu dažādos mākslas veidos*. To varētu pieskatīt pie radošas darbības.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi, radošās prasmes var tikt izkoptas 11.5. punktā paredzētajās darbībās: *zina un muzicēšanā izmanto apgūtos mūzikas izteiksmes līdzekļus (dinamikas pakāpes, skaņveides paņēmienus, tempus)*. Lai gan tieši tas nav pateikts, bet pastāvīga rīkošanās ar mūzikas izteiksmes līdzekļiem, to novatoriska, netriviāla izmantošana var veicināt radošumu. Tas pats sakāms par 12. sadaļā “Mūzikas uztvere un **radošā** darbība”

paredzētajām darbībām: 12.1. *skandē tautasdziesmas vai/un oriģināldzeju*; 12.2. *dzied vienbalsīgas dziesmas un kanonus*; 12.3. *izmanto muzicēšanā "skanošos žestus" un skaņurīkus*; 12.4. *piedalās gadskārtu ieražu spēlēs, rotaļās, darbībās*; 12.5. *dzied no galvas 20 klasē apgūtās dziesmas ar vārdiem (no tām vismaz puse - tautasdziesmas)*.

Būtiskākais formulējums, kas tieši nosaka radošu pašizteikšanos atrodams 12.6. punktā: *ir improvizēšanas pieredze, ir ieinteresēts radošā muzicēšanā*. Improvizēšana neapšaubāmi ir radoša muzikāla darbība. Turklāt prasa daudzveidīgu prasmju kombināciju. Ar radošumu saistīts arī 12.11. punkta formulējums: *nosaka dzirdamās mūzikas atbilstību situācijai un videi (koncertzālē, operā, baznīcā, ballē)*. Radošu pašizteikšanos paredz arī 12.14. punkts: *uztver mūziku emocionāli, izsaka/attēlo mūziku vārdos, krāsās un zīmējumos*. Šajā punktā parādās starpdisciplinārā pieeja. Iesaistītas radošās prasmes no dažādām jomām. Šādas darba formas veicina asociatīvi tēlaino domāšanu (kā tas ir deklarēts standarta mērķī). Daļēji to var saskatīt arī 13.7.punktā: *saprot, kā atšķiras vienas un tās pašas tēmas atspoguļojums dažādos mākslas veidos*.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi, līdzīgi kā iepriekš var saskatīt radošo prasmju attīstīšanas iespējas 15.5. punkta formulējumā: *zina un muzicēšanā izmanto apgūtās mūzikas izteiksmes līdzekļus un mūzikas valodas elementus*. Tas pats attiecas uz vairākiem punktiem 16. sadaļā "Mūzikas uztvere un radošā darbība", piemēram, 16.1. *dzied vienbalsīgas, divbalsīgas dziesmas un kanonus*. 16.3. *spēj muzicēt grupā atbilstoši savām spējām*.

Radošā darbība tieši paredzēta 16.2. punktā: *izmanto mūzikas instrumentus pavadījumu veidošanā*. Pavadījumu veidošana ir augsta prasība arī priekš 9. klases beidzējiem. Skaidrs, ka nav norādīta grūtības pakāpe, bet šķiet pat elementārā līmenī tas varētu būt grūti sasniedzams visās skolās visiem skolēniem. Tas pats attiecas uz 16.4.punktu: *dzied grupās klasē apgūtās dziesmas, sacer pavadījumu, muzicēšanā iesaistot visus dalībniekus atbilstoši katra interesēm*. Būtībā šeit parādās komponēšanas un kolektīvās improvizēšanas prasības. Tas tiešā veidā izteikts 16.5. punktā: *izmanto improvizēšanas pieredzi ansambļa muzicēšanā*. Šādas prasības ir visai augstas, un neapšaubāmi attīsta radošās spējas, un konkrēti - specialās muzikālās radošās spējas. Radošumu var attīstīt arī 16.6. punkta prasība: *saklausa tempa, dinamikas, reģistra atšķirības un skaņveides paņēmienus un saista tos ar mūzikas raksturu*. Šajā formulējumā parādās radošas interpretācijas un analīzes pazīmes.

Daļēji ar radošu interpretāciju saistās prasība: 16.10. *izprot mūzikas funkcionālo daudzveidību (sadzīves, reliģiskā, koncertmūzika, skatuves mūzika) un nozīmi cilvēka dzīvē*; Radoša starpdisciplināra pieeja ir izteikta 16.14. punktā: *uztver mūziku emocionāli, stāsta par dzirdēto mūziku, apraksta to, attēlo mūzikas noskaņu, tēlus un izteiksmes līdzekļus vizuāli*. Radošu interpretāciju un analītisku pieeju var saskatīt šādās prasībās: 17.7. *spēj argumentēti paust savu viedokli par dažādu veidu mūziku*; 17.8. *izprot mūzikai un citiem mākslas veidiem kopīgo un atšķirīgo*.

Konsultējoties ar Vispārīzglītojošo skolu mūzikas skolotāju asociācijas (biedrības) pārstāvjiem teksta kvantitatīvajā analīzē tika apzināti un izvēlēti **17 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **specifiski raksturīgi radošumam mūzikas jomā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **36 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 38. – 41.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārdi **radoši** (radošās spējas, radošā darbība, radoša muzicēšana) standartā minēti 7 reizes, **jaunrade** - ne reizi, **pašizpaušme** - ne reizes. **Improvizēšana** paredzēta 2 formulējumos, **sacerēšana** (pavadījumu) minēta 1 reizi. Atsevišķi vēl arī pavadījumu veidošana. **Interpretācijas** prasmes tieši nav minētas (lai gan netieši saskatāmas

dažos formulējumos). **Argumentēšanas** prasme minēta 1 reizi. **Tēlaini asociatīvā domāšana** minēta 1 reizi. Paredzēta **diskusija**, (radoša) **salīdzināšana**.

Patstāvības, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts nav atsegti nekur (taču tas nenozīmē, ka reālajā mācību procesā tas neparādītos). **Nestandarta** un **netradicionāli** risinājumi vai pieejas nav minēti, tāpat **izteiksmīgums**. Tāpat nav minēti vārdi oriģinalitāte, novatorisms, iniciatīva, iztēle, zinātkāre, iedvesma un fantāzija. Nav minēta **projektu** metode, jaunrades darbu **izstādes** iespējas (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 42.).

Atšķirībā no citiem standartiem mūzikā var saskatīt mēģinājumus vairāk pievērsties tieši praktiskām mākslinieciskām darbībām, kolektīvai muzicēšanai, t. sk., ansamblī, improvizēšanai, saklausīšanai, salīdzināšanai, kas sekmē radošumu. Uzsverta **asociatīvi tēlainā domāšanas** attīstīšana mērķī. Tomēr mūzika ar savu formu daudzveidību paver iespējas padziļināt radošumu attīstības dimensiju, paredzot komponēšanas, eksperimentēšanas (ar skaņu, skaņu rīkiem) oriģinalitātes un iniciatīvas izkopšanu. Par šīm personības īpašībām un radošas darbības veidiem standartā nav nekas teikts.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties arī komponēšanas, eksperimentēšanas, muzikālu pasaku, lugu, miniatūru veidošanas paredzēšanai – standarta prasībās. Mazāk uzsverot reproduktīvo aspektu, bet detalizētāk atklājot jaunrades formas un paredzot vairāk radošas darbības veidu. Varbūt arī tādus, kas atbilst informatizācijas un komunikācijas laikmetam (internets, *iPod* un citas moderno tehnoloģiju iespējas).

Īpaši tas attiecas uz prasībām beidzot 9. klasi. Piemēram, paša sacerēts oriģināldarbs (dziesma, miniatūra) kā sava varējuma demonstrācija mācību priekšmeta vai mācību gada apguves noslēgumā. Tas var izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (piemēram, pašsacerēta un iestudēta muzikāla luga), kurā rezultējas vairākas apgūtās prasmes, t. sk. radošās prasmes (iztēloties, iecerēt, projektēt, sacerēt mūziku, aranžēt, radīt vai izvēlēties atbilstošu tekstu, izteiksmīgi dziedāt, tēlot). Iespējams paredzēt tādas radošā darba formas, kurās apvienojas mūzikas un citu mākslas mācību priekšmetu elementi (literatūra, vizuālā māksla) un praktisko mācību priekšmetu (mājturība un tehnoloģijas, informātika) elementi tieši jaunrades kopdarbā. Šāda starpdisciplināra pieeja konstatējama atsevišķos standarta prasību formulējumos.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā „Mūzika 1.- 9. klasei” ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesa nobeigumā darbu pie kāda interesanta mākslinieciska projekta (piemēram, muzikāla luga) – kā pārbaudījumu semestra ilgumā, kurā katrs skolēni varētu radoši izteikties. Svarīgi, lai iegūtās radošās prasmes īstenotos publiski konstatējamā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas, klases un mācību priekšmeta robežām.

9.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju mūzikā

38. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radoša muzicēšana, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli sacerējumi, skolēnu oriģināldarbi

novatori -	novatorisks skaņdarbs, novatoriska pieeja, novatori
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade, muzikālā jaunrade

39. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava, ir tendēta uz radošumu, radošu darbību; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana, drosmē muzikāli izpausties
brīvības mīlestīb- ; brīv-	veicināt brīvības mīlestību, brīva improvizācija, brīvi rīkoties ar skaņām
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantazēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi atrisināt harmonijas uzdevumu
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi, atjautīgi muzikāli risinājumi
diverģent -	diverģentā domāšana
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
pašizpau-	pašizpaušmes mūzikā, pašizpaušties

40. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt mūzikas valodas elementus, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
interpret -	interpretēšana, interpretācija, mūzikas interpretēšana
komponē -	komponēšana, komponēt, sakomponēt dziesmu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, kompozīcija, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem)
sacer -	sacerēšana, sacer(ēt) mūzikai vārdus, sacer(ēt) skaņdarbu, sacer(ēt) lugu
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizatorisms, improvizācijas uzdevumi, improvizēt melodiju
patstāv -	patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
izstād -	kompozīciju izstāde, radošo darbu izstāde, pašgatavotu skaņu rīku izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt (mūziku, mūzikas kultūru)

izpēt -	izpētīt skaņdarba harmonisko valodu, izpēte
pētīš -	skaņas īpašību pētīšana, apgūt pētīšanas metodes, skaņdarbu pētīšana
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	mūzikas attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jauni skaņu salikumi
jaundarb -	jaundarbu izpēte, jaundarbu radīšana, skolēnu jaundarbi

41. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu):

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
asoci-	asociāciju raisīšana, asociogrammas, asociatīvā domāšana
eksperiment -	eksperimentēšana ar skaņām, eksperiments (kā darba uzdevums)
referāt-	referāts par, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
disput -	disputi starp dažādu stilu un mūzikas izpratnes uzskatu pārstāvjiem, disputi
salīdzin-	salīdzināšana, salīdzināt muzikālos stilus, meklējot kopīgo un atšķirīgo
analiz-	analizēt mūziku, analizēt laikmeta stilistiskos virzienus
meklē-	meklēt kopīgo un atšķirīgo, meklēt atrisinājumu disonansei
spēl-	izdomāt muzikālas spēles, spēlēt mūzikas instrumentu mainot tempa un citus apzīmējumus, piespēlēt melodijai pavadījumu
veidot	veidot melodijai pavadījumu, patstāvīgi veidot savu melodiju, izveidot skaņdarba struktūrshēmu, veidot pavadījumu ar skanošiem žestiem
pašgatav- paša gatavot-	pašgatavoti mūzikas instrumenti vai skaņu rīki, paša izgatavoti skaņu rīki
kombinē-	kombinēt mūzikas valodas elementus, kombinēt skaņas, kombinēt pavadījuma akordus
vari-	variēt mūzikas valodas elementus, variēt skaņas, variēt pavadījumu, skaņu variēšana, variācija veidošana, variācijas sacerēšana
izteiksm-	izteiksmīgi spēlēt, izteiksmīgi dziedāt, panākt izteiksmīgu priekšnesumu
saklausa un atšķir	saklausa un atšķir mūzikas stilus, spēj raksturot atšķirīgos elementu skaņdarbos, saklausa neatbilstošas skaņas zināmā akordā
tēlai-	tēlainā domāšana, tēlainība
argument-	argumentēti vērtē muzicēšanu, argumentē savu muzikālo izvēli

9.3. Mūzika 1.-9. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

42. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	7	2. Mācību priekšmeta "Mūzika" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, atraisīt radošās spējas, veidojot priekšnoteikumus tam, lai katrs spētu kļūt par aktīvu mūzikas klausītāju vai dažādu veidu mūzikas amatieru kopu dalībnieku. 5., 8., 12., 16.> Mūzikas uztvere un radošā darbība; 8.6. ir ieinteresēts radošā muzicēšanā; 12.6. ir improvizēšanas

		pieredze, ir ieinteresēts radošā muzicēšanā;
radītspēja,	0	-
oriģin -	1 daļēji	<i>daļēji atbilst:</i> 12.1. skandē tautasdziesmas vai/un oriģināldzeju ;
novatori -	0	-
jaunrad -	0	-
pašizpau-	0	-
drosm -	0	-
brīvības mīlest- ; brīv-	0	-
iniciat -	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz -	0	-
intuīcija	0	-
intuit-	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	0	-
atvērt-	0	-
atjautība -	0	-
dīverģent -	0	-
iztēl-	0	-
atklā-	0	-
interpret -	0	-
komponē -	0	-
kompozīc-	0	-
sacer -	1	16.4. dzied grupās klasē apgūtās dziesmas, sacer pavadījumu , muzicēšanā iesaistot visus dalībniekus atbilstoši katra interesēm;
eseja -	0	-
nestandart -	0	-
improviz -	2	12.6. ir improvizēšanas pieredze, ir ieinteresēts radošā muzicēšanā; 16.5. izmanto improvizēšanas pieredzi ansambļa muzicēšanā;
patstāv -	0	-
projekt -	0	-
izstād -	0	-
pētnie -; pēt -	0	-
izpēt -	0	-
pētīš -	0	-
problēmrisin -	0	-
progno -	0	-
jaun -	0	-
jaundarb -	0	-
asoci-	1	3.2. izkopt spēju ieklausīties skaņu pasaulē, uztvert mūziku emocionāli un attīstīt tēlaini asociatīvo domāšanu , prasmi raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus, iegūt praktiskai muzicēšanai nepieciešamo pieredzi;
eksperiment -	0	-
referāt-	0	-
disku -	1	13.6. diskutē par mūziku, spēj toleranti uz klausīt atšķirīgu viedokli;

disput -	0	-
salīdzin-	1	9.5. salīdzina viena un tā paša sižeta atspoguļojumu dažādos mākslas veidos
analiz-	0	
meklē-	1 - neatbilst	~~Neatbilst: 16.11. ir apmeklējis koncertus, operas vai baleta izrādes;~~
spēl-	3, no tiem visi 3 tikai daļēji atbilst	~~daļēji atbilst: 8.4. piedalās muzikālajās spēlēs un rotaļās; 12.4. piedalās gadskārtu ieražu spēlēs, rotaļās, darbībās; 12.9. nosaka kāda veida orķestris spēlē; atšķir mūzikas instrumentus, simfoniskā orķestra instrumentu grupas;~~
veido-	4 no tiem 1 atbilst, 2 netieši atbilst, 1 neatbilst	16.2. izmanto mūzikas instrumentus pavadījumu veidošanā ; ~~daļēji atbilst: 13.7. saprot, kā atšķiras vienas un tās pašas tēmas atspoguļojums dažādos mākslas veidos; 9.5. salīdzina viena un tā paša sižeta atspoguļojumu dažādos mākslas veidos. neatbilst: 2. mācību priekšmeta "Mūzika" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, atraisīt radošās spējas, veidojot priekšnoteikumus tam, lai katrs spētu kļūt par aktīvu mūzikas klausītāju vai dažādu veidu mūzikas amatieru kopu dalībnieku.~~
pašgatav-	0	-
kombinē-	0	-
vari-	0	-
izteiksm-	6, no tiem tikai 2 atbilst, 3 daļēji atbilst, 1 neatbilst	8.7. atšķir skaņu īpašības (augstums, stiprums, ilgums, tembrs, nokrāsa) un saklausa vienkāršākos mūzikas izteiksmes līdzekļus ; 16.14. uztver mūziku emocionāli, stāsta par dzirdēto mūziku, apraksta to, attēlo mūzikas noskaņu, tēlus un izteiksmes līdzekļus vizuāli. ~~daļēji atbilst: 3.2. izkopt spēju ieklausīties skaņu pasaulē, uztvert mūziku emocionāli un attīstīt tēlaini asociatīvo domāšanu, prasmīgi raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus, iegūt praktiskai muzicēšanai nepieciešamo pieredzi; 11.5. zina un muzicēšanā izmanto apgūtos mūzikas izteiksmes līdzekļus (dinamikas pakāpes, skaņveides paņēmienus, tempus); 15.5. zina un muzicēšanā izmanto apgūtos mūzikas izteiksmes līdzekļus un mūzikas valodas elementus; neatbilst: 4.4. mūzikas izteiksmes līdzekļi;~~
atšķir-	14, no tiem 4 atbilst, 1 neatbilst, 8 daļēji atbilst	16.6. saklausa tempa, dinamikas, reģistra atšķirības un skaņveides paņēmienus un saista tos ar mūzikas raksturu; 17.8. izprot mūzikai un citiem mākslas veidiem kopīgo un atšķirīgo ; 16.9. saklausa un atšķir dažādu laikmetu raksturīgākos vokālos, instrumentālos un vokāli instrumentālos žanrus; 13.7. saprot, kā atšķiras vienas un tās pašas tēmas atspoguļojums dažādos mākslas veidos. ~~daļēji atbilst: 8.7. atšķir skaņu īpašības (augstums, stiprums, ilgums, tembrs, nokrāsa) un saklausa vienkāršākos mūzikas izteiksmes līdzekļus; 8.9. atšķir raksturīgākos mūzikas instrumentus; 8.10. saklausa un atšķir žanrus: dziesma, deja, maršs; 12.7. saklausa tempa, dinamikas, reģistra atšķirības un skaņveides paņēmienus; 12.8. nosaka koru veidus, atšķir, kura kora balss grupa dzied; 12.9. .. ; atšķir mūzikas instrumentus, simfoniskā orķestra instrumentu grupas; 12.13. saklausa un atšķir raksturīgākos tautas mūzikas~~

		instrumentus; 8.8. atšķir solo dziedājumu no kora dziedājuma; <i>neatbilst</i> : 13.6. ..., spēj toleranti uz klausīt atšķirīgu viedokli;
Saklausa un raksturo (sākumskolā)	8, no tiem 2 atbilst, 6 daļēji atbilst	16.6. saklausa tempa, dinamikas, reģistra atšķirības un skaņveides paņēmienus un saista tos ar mūzikas raksturu; 16.8. saklausa un raksturo dažādu laikmetu raksturīgākos izpildītāju sastāvus; <i>daļēji atbilst</i> : 8.7. atšķir skaņu īpašības (augstums, stiprums, ilgums, tembrs, nokrāsa) un saklausa vienkāršākos mūzikas izteiksmes līdzekļus ; 8.10. saklausa un atšķir žanus: dziesma, deja, maršs; 16.9. saklausa un atšķir dažādu laikmetu raksturīgākos vokālos, instrumentālos un vokāli instrumentālos žanus; 12.7. saklausa tempa, dinamikas, reģistra atšķirības un skaņveides paņēmienus; 12.10. saklausa un atšķir raksturīgākos žanus: dziesma (solo dziesma, kora dziesma), deja (valsis, polka, polonēze, menuets), maršs; 12.13. saklausa un atšķir raksturīgākos tautas mūzikas instrumentus;
tēlai-	1	3.2. izkopt spēju ieklausīties skaņu pasaulē, uztvert mūziku emocionāli un attīstīt tēlaini asociatīvo domāšanu , prasmī raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus, iegūt praktiskai muzicēšanai nepieciešamo pieredzi;
argument-	1	17.7. spēj argumentēti paust savu viedokli par dažādu veidu mūziku;

10. Vizuālā māksla 1.-9.kl.

10.1. Vizuālās mākslas 1.-9. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vizuālās mākslas standartā 1. – 9. klasēm konstatēts ievērojams radošo spēju, prasmju, radošas darbības formu un prasību daudzums. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu un visai detalizētu to aprakstu standarta formulējumos.

Tas atspoguļojas mācību priekšmeta mērķī: *sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidot un attīstīt viņa radošās spējas, interesi par mākslu un radīt priekšnoteikumus tam, lai skolēns savu mākslinieciskās un radošās darbības pieredzi spētu daudzveidīgi izmantot*. Mērķi labi izgaismots centrālais jēdziens ‘radošās spējas’, kas ir tiklab emocionālās, tā intelektuālās attīstības daļa, formulējuma nobeigumā uzsvērtā radošās darbības pieredze un tās izmantošana. Centrālā teikuma daļa ir izteikta ar aktīvu nostāju: apņemšanos ‘pilnveidot un attīstīt’ (ne tikai sekmēt).

Radošuma aspekts atklāts vienā no 3 uzdevumiem: 2.2. *izkopt prasmi īstenot savas idejas un ieceres ar vizuālās mākslas līdzekļiem, analizēt un interpretēt savas radošās ieceres un mākslas darbus*. Sevišķi svarīga ir prasme īstenot idejas un ieceres. Jau pati ideju pieminēšana atšķir šo standartu no citiem. Visbeidzot paredzēta arī analīze un interpretācija – radošas prasmes.

Radīšanas process, radošā darbība detalizēti atspoguļota Mācību priekšmeta **obligātā mācību satura** sadaļās 4. *Mākslas uztvere un radošā darbība*. Tā ir atspoguļota arī 4.1. sadaļā *mākslas darba uztvere - raksturošana, analīze un interpretācija*. Analīze un interpretācija pieder pie radošām prasmēm. Vispilnīgāk radošuma komponents izpaužas 4.3. sadaļā *eksperimenti, atklājot jaunus tehniskus paņēmienus un izteiksmes līdzekļu salikumus*. Eksperimentēšana un atklāšana ir

radošā procesa būtiskākie aspekti. Tajos skolēns labprāt sevi izpauž un tas kalpo par motivējošo faktoru pievērsties mākslai vispār. Turklāt svarīgi, lai tiktu veicināta ne tikai ideju rašanās, bet arī to īstenošana. To arī paredz 4.4.sadaļa: *ideju īstenošana plaknē, telpā un laikā*.

Pārējās mācību satura tematiskās sadaļas (3., 5.) tiešā veidā nesatur norādes par radošuma attīstīšanu, lai gan katrā no tām var tikt attīstītas arī radošā darba prasmes. Daži no formulējumiem ir pārāk lakoniski un strupi (piemēram, *vizuāla vērtības dabā un kultūrvidē, savas vērtības mākslā*). Pēc stila prasītos veidot satura apraksta formulējumus vienādi, piemēram, lietojot ilgstošo tagadni („vizuālo vērtību atklāšana dabā un kultūrvidē”, „savu vērtību apzināšana mākslā un gaumes veidošana”).

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi, radošās prasmes tiek minētas 7. sadaļā „Mākslas uztvere un radošā darbība”, konkrēti paredzot, ka beidzot 3. klasei skolēns 7.1. *dabā un apkārtējā vidē saskata idejas radošiem darbiem; 7.2. izmanto dažādas vizuālās mākslas tehnikas, daudzveidīgus materiālus un to īpašības*. Formulējums īpaši svarīgs tāpēc, ka skar daudzveidības problēmu, kas saistīta ar nepieciešamo materiālu un līdzekļu pieejamību. Tieši nepasakot kādās tehnikās un materiālos var notikt šī radošā darbošanās, tiek atstāta vieta brīvai interpretācijai. Tā parasti vai nu kļūst par slogu mazturīgiem vecākiem, vai arī pretēji – skolotājs skopi izmanto dažādu materiālu iespējas (aprobežojoties ar zīmuļiem, A4 lapām un krītiņiem, kas lielā mērā ir „nāves spriedums” radošumam).

Prasība 7.4. punktā paredz, ka skolēns *eksperimentē un atklāj jaunus tehniskus paņēmienus*. Tas ir būtiski, ka jau no pašas pirmās klases skolēnam ir iespējas eksperimentēt un atklāt dažādas formas savai radošajai pašizpaušmei. Tas gan var izraisīt lokālas problēmas, sakarā ar neprasmī ievērot tīrību un neprasmī sākumā pārvaldīt savus instrumentus un materiālus (arī ar agrīnā vecuma skolēnu kustīgumu). Par šo aspektu standarta formulējumos nebija nekas atrodams, taču tas praksē parasti notiek.

Radošais aspekts var izpausties arī šķietami statiskākos procesos kādi ir mākslas darbu iepazīšana un vērtēšana: 8.3. *salīdzina viena un tā paša sižeta atspoguļojumu dažādos mākslas veidos*. Salīdzināšana nozīmē meklēt kopīgo un atšķirīgo, iedziļināties, pārdzīvot. 8.8.punktā paredzētais attiecas uz gaumes un individuālo izvēļu veidošanos: *prot izvēlēties sev tuvu mākslas darbu un komentēt savu izvēli*. Komentēšana trenē prasmi radoši izteikt savas izjūtas, novērošanas un analīzes spējas. Sev tuvu mākslas darbu izvēle un mākslas darbu salīdzināšana skar skolēna personiskās motivācijas, apzināšanās un izjūtu aspektu.

Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi, radošās prasmes tiek minētas 15. sadaļā „Mākslas valoda”: 10.6. punktā (skolēns) *prot salīdzināt vizuālās pazīmes noteikta stila ietvaros*. Tiek turpināta attīstīt iepriekšējā klašu grupā iepazītā salīdzināšanas prasme. Attiecībā uz 11.2. punkta prasību: *prot izmantot dažādas vizuālās mākslas tehnikas, daudzveidīgu un arvien jaunu materiālu klāstu* – var izteikt to pašu komentāru, ko par 7. 2. punktu.

Vairākos punktos un apakšpunktos (11.1., 11. 3. , 11.4.) norādīts uz ideju un ieceru īstenošanas ceļiem, novērojumiem un eksperimentiem. Minētās prasības parāda praktisku radošu ieceru īstenošanas ceļu. Īpaši tas attiecas uz 11.7.punktu: *prot plānot idejas īstenošanai paredzēto laiku ilgtermiņa darbos, aprēķināt tiem nepieciešamos resursus*. Individuāla un kolektīvā darba aspektu skar 11.5. punkta prasība: *izmanto plaknes un telpas iespējas, īsteno procesuālas radošas idejas individuāli un grupā*. Formulējumu ”procesuālas radošas idejas” vajadzētu skaidrot, jo tas var izraisīt dažādas interpretācijas (hepenings, *body art?*).

Daļēji radošumu var saskatīt 11.8. punktā, kurā paredzēts, ka skolēns *prot analizēt mākslas darbus, veidot stāstījumu un aprakstīt mākslas darba saturu, izteiksmes līdzekļus*. Stāstījums un apraksts par mākslas darbu nozīmē interpretēšanu un pārnesi – vienas jomas (vizuālās mākslas) norises un vērtības izteikt ar citas (literatūras) līdzekļiem. Svarīga ir 12.1. prasība: *saskata skaisto un neparasto dabā, kultūrvidē*. Saskatīt skaisto un īpaši neparasto ir mākslas pārdzīvojuma un radošas uztveres sākums. (Īpatnēji, ka skaistais visā standartā minēts tikai 2 vietās). Formulējumā: 12.4. *ir iepazinis mākslas darbu kolekciju; apzinās to kā vērtību* – gribētos domāt, ka ieviesusies kļūda. Visticamāk paredzēts iepazīt vairāk nekā vienu kolekciju. Varbūt domāta paša izglītojamā kolekcija? Šis formulējums jāprecizē!

Attīstīta tālāk tiek spēja izvēlēties un pamatot savu izvēli; atbilstoši vecumam – šoreiz jau vērtējot pēc dažādiem kritērijiem: 12.8. *prot izvēlēties sev tuvu mākslas darbu un paskaidrot savu izvēli, vērtējot pēc dažādiem kritērijiem*. Taču skaidrības labā būtu ieteicams sniegt kādu kritērija piemēru.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi, radošuma dimensija atspoguļota 15.sadaļā „Mākslas uztvere un radošā darbība”: 15.1. punktā paredzēts, ka skolēns beidzot pamatskolu *prot izvēlēties idejas saviem radošajiem darbiem dabā, kultūrvidē un sabiedrības procesos*, bet 15.3. punktā: *prot mērķtiecīgi izvēlēties nepieciešamo savas idejas izteikšanai; spēj patstāvīgi izlemt, kā rīkoties un attīstīt savu ideju*. Pēc būtības atkārtojas tā pati prasme, kas minēta prasībās 3. klases un 6. klases beidzējiem, niansēs to padziļinot. Formulējumos, kas sākas ar vārdiem ‘prot izvēlēties’, tos ieteicams tomēr nomainīt ar vārdiem ‘prot atrast’. Jo tas akcentētu aktīvāku un patstāvīgāku meklējumu ceļu, īpaši 9. klasē. Ja skolēns sākumskolā pārsvarā izvēlas no skolotāja piedāvātajām idejām, tad, pamatskolu beidzot, viņš pats meklē un atrod nepieciešamo savām idejām un tās īsteno.

Svarīgas kompleksas prasmes paredz 15.7. punkta prasība: *prot plānot vairākpakāpju uzdevumus un ilgtermiņa projektus, aprēķināt tiem nepieciešamos resursus...* Šeit vienīgo reizi minēta projektu veidošanas iespēja. Interpretācijas un analīzes prasmi un mākslas darba apceri esejas formā paredz 15.8. punkts: *prot analizēt un interpretēt mākslas darbus, izteikt savu viedokli par mākslas darba saturu, uzrakstīt to pārsprieduma (esejas) formā*. Radošas iespējas paver arī 16.6. punkta prasība: *prot diskutēt un toleranti uz klausīt atšķirīgus viedokļus par mākslu*. Tā noslēdz interpretatīvajām prasmēm un refleksijai veltīto prasību kopu.

Ieteicams dažas prasības apvienot piemēram 16. 4. un 16. 7. – tādā veidā atbrīvojot vietu kādam punktam, kas vismaz pieminētu moderno tehnoloģiju iespējas mākslā, un tieši radošā darbībā.

Konsultējoties ar vizuālā mākslas pedagogiem teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **12 izteikumi un atslēgas vārdi** (sk. pielikumā atslēgvārdus), kas **specifiski raksturīgi radošumam mājturības un tehnoloģiju jomā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **30 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 43. – 45.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoši, radoša darbība) standartā minēts 16 reizes. Tas ir lielākais šī vārda lietošanas daudzums, kas sastopams analizētajos standartos. Toties nav minēta **radīt spēja, jaunrade un pašizpaušme**. Prasme izvēlēties (radošuma aspektā) minēta 9 reizes. **Eksperimentēšana** minēta 4 reizes. Vārds **ideja** (radošas idejas, saskatīt ideju, īstenojot ideju, plānot idejas īstenošanu utt.) minēts 16 reizes. Prasme veidot **kompozīciju** tieši izteikta 2 reizes. Vārds **iecere** parādās 4 vietās (kā sinonīms idejai). Prasme **plānot** minēta 3 reizes, tāpat kā prasme **analizēt** un **salīdzināt**. **Novērojumi** minēti 1 reizi, bet 2 reizes – **neparastā** un **skaistā** saskatīšana. Standartā 1 reizi minēta **projektēšana** (ilgtermiņa projekti).

Patstāvības prasme, patstāvīga darba aspekts ir minēts tikai 1 reizi (patstāvīgi izlemt). Nav minēta iespēja veidot **savu darbu izstādes**, vienīgi iepazīt esošās (muzejos utt.). Nav minēta arī **pētīšana**,

pētniecība. Nekur nav minēti vārdi: gleznošana, glezna, skulptūra, arhitektūra, skice, akvarelis; tikai 2 reizes minēts vārds **krāsa**.

Prognozēšana nav minēta. **Jaunu, netradicionālu** risinājumu iespēja savos darbos nav minētas. Nav paredzēta materiālu un risinājumu **variēšana, kombinēšana, pārveidošana, modelēšana, problēmu risināšana**. Nekur nav minētas jaunās (digitālas, informācijas) **tehnoloģijas** un komunikāciju līdzekļi (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 46). Tā kā nekur netiek nosauktas konkrētas darba formas (gleznošana, skulptūru veidošana, filmēšana, fotografēšana), tad tas paver iespēju neskaidrībām un dažādām interpretācijām.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties inovāciju, novatorisma un oriģināldarbu veidošanas aspektam, izvērst projektu veidošanas metodi. Īpaši tas attiecas uz prasībām beidzot 9. klasi. Piemēram, paša izgatavots darinājums, oriģināldarbs kā sava varējuma demonstrācija mācību priekšmeta apguves noslēgumā. Tas var izpausties arī kā grupas vai visas klases projekts (izstāde, instalācija, telpu izrotāšana), kurā rezultējas vairākas apgūtās prasmes t. sk. radošās prasmes (iztēloties, iecerēt, projektēt, pārveidot, gleznot, veidot, fotografēt, filmēt, kombinēt). Ieteicams arī vismaz nedaudz iepazīt moderno tehnoloģiju iespējas vizuālajā mākslā.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā „Vizuālā māksla 1- 9. Klasei” ir **labi** atspoguļota. Taču to var vēl uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesa nobeigumā darbu pie kāda skolas mērogā nozīmīga projekta – kā gala pārbaudījumu visa 9. klases gada vai semestra ilgumā. Svarīgi, lai iegūtas radošās darba prasmes un iemaņas īstenotos sabiedriski nozīmīgā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas, klases un mācību priekšmeta robežām (piemēram, izstādes veidā). Nepieciešams arī precīzāk definēt materiālus un tehnikas, ko skolēni lieto un apgūst. Tas atvieglotu materiāli tehniskā nodrošinājuma veidošanu un dotu vienlīdzīgākas iespējas visā Latvijas teritorijā skolēniem apgūt daudzveidīgās radošā darba prasmes, ko paredz standarts.

10.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju vizuālajā mākslā

43. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade

44. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana

interpret -	interpretēšana, interpretācija
kompozīc-	kompozīciju veidošana, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem), veido kompozīciju plaknē vai telpā
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizēt ar krāsām
patstāv -	patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas uzdevumi
modelē- modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana, veido modeli, modeļus
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, gleznu izstāde
pētnie - pēt -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (dabu, mākslas valodu, izteiksmes līdzekļus)
izpēt -	izpētīt mākslinieka stilistiskos paņēmienus, izpēte
pētīš -	pētīšana, pētnieciskā jaunrade, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmu risināšana,
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta
jaundarb -	jaundarbu izstādes, jaundarbu radīšana
atjautī -	atjautība, atjautīgi risinājumi
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums), eksperimentē ar materiāliem, krāsām

45. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai VIZUĀLAJĀ MĀKLĀ:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
izstrādājuma idej-	izstrādājuma ideju radīšana, izstrādājuma idejas apspriešana, izvērtēšana, izstrādājuma idejas īstenošana
iecer- (radīšana)	ieceres radīšana, ieceres īstenošana, ieceru konkurss, ieceru izteikšana, ieceru apspriešana
pašizpauzm -	pašizpauzmes, pašizpauzme (dažādos materiālos, tehnikās)
idejas skic-	prasme veidot idejas skici (skices), veido krāsu skici kompozīcijai
paša izgatavot-	paša izgatavots izstrādājums, paša izgatavota dekorācija, atklātne, paša izgatavota skulptūra, instalācija
kombinē -	kombinē dažādus materiālus, spēj kombinēt dažādus paņēmienus
variē-; vari -	variē dažādus materiālus, paņēmienus, risinājumus, veido variācijas
plān- plānv-	plāno, ieplāno, izplāno (savas darbības, risinājumus, izstrādājumus), spēj izplānot idejas īstenošanu, plānveidīgi īsteno savas prasmes izstrādājumu veidošanā; plānveidīgi īsteno savu ideju,
netradicion-	netradicionāls materiālu lietojums, netradicionāla domāšana
veido pārveido	veidot, veidošana (mākslā, skulptūrā), pārveido
anali-	analizē vizuālās izteiksmes līdzekļus,
apsprīe-	apsprīē savu radošo darbu vizuālās vērtības
meklē-	meklē atbilstošus krāsu salikumus, meklējumu un kļūdu ceļā atrod risinājumu,
tehnolog-	izmanto modernās tehnoloģijas, digitālās tehnoloģijas
salīdzin-	salīdzina mākslas darbus, stilus, žanus

novēro-	novēro dabu, veic novērošanu, vēro mākslas darbu
neparast-	saskata neparsto, atrod neparastus risinājumus, izsaka neparastas idejas

10.3. Vizuālās mākslas 1.-9. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

46. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	16	1. Mācību priekšmeta "Vizuālā māksla" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidot un attīstīt viņa radošās spējas , interesi par mākslu un radīt priekšnoteikumus tam, lai skolēns savu mākslinieciskās un radošās darbības pieredzi spētu daudzveidīgi izmantot; 2.2. izkopt prasmi īstenot savas idejas un ieceres ar vizuālās mākslas līdzekļiem, analizēt un interpretēt savas radošās ieceres un mākslas darbus; 4x: 4., 7., 11., 15. Mākslas uztvere un radošā darbība; 7.1. dabā un apkārtējā vidē saskata idejas radošiem darbiem ; 7.6. prot pastāstīt par sava radošā darba ieceri un procesu; 11.1. prot dabā un apkārtējā vidē saskatīt daudzveidīgas idejas radošajiem darbiem ; 11.4. novērojumos un eksperimentos atklāj daudzveidīgus izteiksmes līdzekļu salikumus un izmanto tos radošajos darbos ; 11.5. izmanto plaknes un telpas iespējas, īsteno procesuālas radošas idejas individuāli un grupā; 15.1. prot izvēlēties idejas saviem radošajiem darbiem dabā, kultūrvīdē un sabiedrības procesos; 15.5. prot radoši izmantot plaknes, telpas un laika iespējas radošu ideju īstenošanai individuāli un grupā; 15.6. prot pamatot sava darba ideju un raksturot radošā darba ieceres īstenošanas procesu un rezultātu;
radīšanas spēja,	0	-
oriģin -	1 neatbilst	~~Neatbilst: 8.4. ir iepazinis atsevišķu mākslas darbu oriģinālus;~~
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
atklā-	4	4.3. eksperimenti, atklājot jaunus tehniskus paņēmienus un izteiksmes līdzekļu salikumus; 7.4. eksperimentē un atklāj jaunus tehniskus paņēmienus; 11.4. novērojumos un eksperimentos atklāj daudzveidīgus izteiksmes līdzekļu salikumus un izmanto tos radošajos darbos; 15.4. eksperimentos atklāj izteiksmes līdzekļu izmantošanas un kompozīcijas veidošanas iespējas;
interpret -	3	2.2. izkopt prasmi īstenot savas idejas un ieceres ar vizuālās mākslas līdzekļiem, analizēt un interpretēt savas radošās ieceres un mākslas darbus; 4.1. mākslas darba uztvere - raksturošana, analīze un interpretācija ; 15.8. prot analizēt un interpretēt mākslas darbus, izteikt savu viedokli par mākslas darba saturu, uzrakstīt to pārsprieduma (esejas) formā;
kompozīc-	5, no tiem 2 neatbilst, 1 daļēji	15.4. eksperimentos atklāj izteiksmes līdzekļu izmantošanas un kompozīcijas veidošanas iespējas; 10.1. zina un mākslas darbos salīdzina izteiksmes līdzekļus - līnijas, krāsas, siluetus, formas,

	atbilst	faktūras, ritmu, kontrastu, kompozīciju ; <i>daļēji atbilst</i> : 10.3. izprot kompozīciju kā vizuālo izteiksmes līdzekļu organizētu sakārtojumu; <i>neatbilst</i> : 6.3. ir iepazinis kompozīciju kā dažādu vizuālu izteiksmes līdzekļu sakārtojumu; 14.3. zina atšķirīgus kompozīcijas principus;
nestandart -	0	-
improviz -	0	-
patstāv -	1	15.3. ...; spēj patstāvīgi izlemt , kā rīkoties un attīstīt savu ideju;
projekt -	1	15.7. prot plānot vairākpakāpju uzdevumus un ilgtermiņa projektus , aprēķināt tiem nepieciešamos resursus;
modelē- modeļ-	0	-
esej	1	15.8. prot analizēt un interpretēt mākslas darbus, izteikt savu viedokli par mākslas darba saturu, uzrakstīt to pārsprieduma (esejas) formā;
izstād -	1	<i>Neatbilst</i> : 8.7. ir iepažinījis mākslas muzejus un izstādes , kā arī tuvākās apkārtnes kultūrvēsturiskās vietas;
pētnie -pēt -	0	-
izpēt -	0	-
problēmrisin -	0	-
izvēlēties risin-; izvēl;	10, no tiem 1 daļēji atbilst	8.8. prot izvēlēties sev tuvu mākslas darbu un komentēt savu izvēli ; 11.3. prot izvēlēties nepieciešamos materiālus savas idejas izteikšanai; 12.8. prot izvēlēties sev tuvu mākslas darbu un paskaidrot savu izvēli , vērtējot pēc dažādiem kritērijiem; 15.1. prot izvēlēties idejas saviem radošajiem darbiem dabā, kultūrvidē un sabiedrības procesos; 15.2. prot izmantot dažādas vizuālās mākslas tehnikas un materiālus, saskaņot savu ideju ar izvēlētās tehnikas un materiāla specifiskajām īpašībām; 15.3. prot mērķtiecīgi izvēlēties nepieciešamo savas idejas izteikšanai; spēj patstāvīgi izlemt, kā rīkoties un attīstīt savu ideju; 15.9. prot atrast, izvēlēties un izmantot informāciju par vizuālo mākslu dažādos informācijas avotos. <i>Daļēji atbilst</i> : 7.3. izvēlas piemē-rotākos materiālus vai tehnikas no skolotāja piedāvātā klāsta;
progno -	0	-
jaun -	3	4.3. eksperimenti, atklājot jaunus tehniskus paņēmienus un izteiksmes līdzekļu salikumus; 7.4. eksperimentē un atklāj jaunus tehniskus paņēmienus; 11.2. prot izmantot dažādas vizuālās mākslas tehnikas, daudzveidīgu un arvien jaunu materiālu klāstu;
jaundarb -	0	-
atjautī -	0	-
eksperiment -	4	4.3. eksperimenti , atklājot jaunus tehniskus paņēmienus un izteiksmes līdzekļu salikumus; 7.4. eksperimentē un atklāj jaunus tehniskus paņēmienus; 11.4. novērojumos un eksperimentos atklāj daudzveidīgus izteiksmes līdzekļu salikumus un izmanto tos radošajos darbos; 15.4. eksperimentos atklāj izteiksmes līdzekļu izmantošanas un kompozīcijas veidošanas iespējas;
pašizpaušm -	0	-
idejas skic- ideju īsteno	16	2.2. izkopt prasmi īstenoēt savas idejas un ieceres ar vizuālās mākslas līdzekļiem, analizēt un interpretēt savas radošās ieceres un mākslas darbus; 4.4. ideju īstenošana plaknē, telpā un laikā; 7.1.

		dabā un apkārtējā vidē saskata idejas radošiem darbiem; 7.7. prot plānot idejas īstenošanai paredzēto laiku mācību stundas ietvaros; 11.1. prot dabā un apkārtējā vidē saskatīt daudzveidīgas idejas radošajiem darbiem; 11.3. prot izvēlēties nepieciešamos materiālus savas idejas izteikšanai ; 11.5. izmanto plaknes un telpas iespējas, īsteno procesuālas radošas idejas individuāli un grupā; 11.6. prot izteikt un pamatot sava darba ideju ; 11.7. prot plānot idejas īstenošanai paredzēto laiku ilgtermiņa darbos, aprēķināt tiem nepieciešamos resursus; 15.1. prot izvēlēties idejas saviem radošajiem darbiem dabā, kultūrvidē un sabiedrības procesos; 15.2. prot izmantot dažādas vizuālās mākslas tehnikas un materiālus, saskaņot savu ideju ar izvēlētajās tehnikas un materiāla specifiskajām īpašībām; 15.3. prot mērķtiecīgi izvēlēties nepieciešamo savas idejas izteikšanai ; spēj patstāvīgi izlemt, kā rīkoties un attīstīt savu ideju ; 15.5. prot radoši izmantot plaknes, telpas un laika iespējas radošu ideju īstenošanai individuāli un grupā; 15.6. prot pamatot sava darba ideju un raksturot radošā darba ieceres īstenošanas procesu un rezultātu; <i>daļēji atbilst:</i> 14.2. saprot, kā var attēlot idejas dažādos vizuālās mākslas veidos;
paša izgatav-	0	-
kombinē -	0	-
vari-	0	-
plān -	3	7.7. prot plānot idejas īstenošanai paredzēto laiku mācību stundas ietvaros; 11.7. prot plānot idejas īstenošanai paredzēto laiku ilgtermiņa darbos, aprēķināt tiem nepieciešamos resursus; 15.7. prot plānot vairākpakāpju uzdevumus un ilgtermiņa projektus, aprēķināt tiem nepieciešamos resursus;
veidopārveido	0	-
ieceres (radīšana)	4	2.2. izkopt prasmi īstenot savas idejas un ieceres ar vizuālās mākslas līdzekļiem, analizēt un interpretēt savas radošās ieceres un mākslas darbus; 7.6. prot pastāstīt par sava radošā darba ieceri un procesu; 15.6. prot pamatot sava darba ideju un raksturot radošā darba ieceres īstenošanas procesu un rezultātu;
netradicion-	0	-
anali-	3	2.2. izkopt prasmi īstenot savas idejas un ieceres ar vizuālās mākslas līdzekļiem, analizēt un interpretēt savas radošās ieceres un mākslas darbus; 11.8. prot analizēt mākslas darbus, veidot stāstījumu un aprakstīt mākslas darba saturu, izteiksmes līdzekļus; 15.8. prot analizēt un interpretēt mākslas darbus, izteikt savu viedokli par mākslas darba saturu, uzrakstīt to pārsprieduma (esejas) formā;
apspriež	0	-
meklē	0	-
tehnolog-	0	-
salīdzin-	3	8.3. salīdzina viena un tā paša sižeta atspoguļojumu dažādos mākslas veidos; 10.1. zina un mākslas darbos salīdzina izteiksmes līdzekļus - līnijas, krāsas, siluetus, formas, faktūras, ritmu, kontrastu, kompozīciju; 10.6. prot salīdzināt vizuālās pazīmes noteikta stila ietvaros;
novēro-	1	11.4. novērojumos un eksperimentos atklāj daudzveidīgus

		izteiksmes līdzekļu salikumus un izmanto tos radošajos darbos;
neparast-	2	12.1. saskata skaisto un neparasto dabā, kultūrvidē, 8.1. saskata skaisto un neparasto dabā un kultūrvidē, ir saudzīga attieksme pret to;

11. Sociālās zinības 1.-9. kl.

11.1. Sociālo zinību 1.-9. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Sociālo zinību standartā 1. – 9. klasēm ir paredzētas radošas darbības izkopšanas formas, uzdevumi un prasības. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt dažādu radošu pašizpaušmes veidu iekļaušanu prasībās gan beidzot 3. un 6. klasi, gan pabeidzot 9. klasi. Dažos gadījumos ir detalizēti radošo darbību apraksti standarta formulējumos.

Mācību priekšmeta mērķī radošo spēju un radošuma attīstību gan tieši **nevar** saskatīt. 1. *Mācību priekšmeta "Sociālās zinības" mērķis ir sekmēt sociālo procesu izpratni, kā arī izglītojamā gatavību pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus personiskajā, profesionālajā un sabiedriskajā dzīvē demokrātiskā sabiedrībā.* Taču radošas pašizpaušmes iespējas var atklāties standartā mērķī paredzētajā darbībā: „pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus”. Sociāli atbildīga rīcība nozīmē radoši izvērtēt alternatīvas un rīkoties mainīgajās dzīves situācijās meklējot optimālākos risinājumus. Var diskutēt par to, kādu nozīmi (noskaņu) pauž pirms tam minētā „gatavība”. Vārda ‘gatavības’ vietā varētu tikt lietots vārds „spēju”. Vēl aktīvāku mērķa formulējumu padarītu vārds ‘attīstīt’. Tātad mērķis varētu būt: „sekmēt sociālo procesu izpratni, kā arī attīstīt izglītojamā spēju pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus” (nevis tikai „sekmēt .. izpratni, kā arī gatavību”, jo gatavība vēl nenozīmē, ka skolēns šo gatavību īsteno dzīvē, sekmēt un atbalstīt drīzāk vajadzētu pašu lēmumu pieņemšanu jeb izdarīšanu. Taču šis nav principiāls formulējums, kas būtiski ietekmētu radošumu sociālajās zinībās.)

Radošuma aspekts atklāts vairākos standartā deklarētajos uzdevumos. Tā piemēram 2.3. uzdevumā tas var īstenoties pētnieciskajā darbībā: *apgūt sabiedrisko norišu un personības attīstības pētīšanas un interpretēšanas prasmes un sociālo zinību mācīšanās prasmes.* Uzdevumā fiksētas pētīšana un interpretēšanas prasmes, kas paver iespēju izpausties arī radošai pieejai. Interpretācija – tātad personiski pārveidota, sev nozīmīgā veidā izteikta kādas norises jēga – var tikt uzskatīta par vienu no ceļiem uz radošas domāšanas attīstību un sevis radošu pašizpaušmi.

Uz aktīvu, darbīgu ētisku pozīciju orientē 2.6. uzdevums: *apzināt un izkopt savus ētiskos uzskatus un pieņemt ar tiem saskaņotus lēmumus.* Uzdevums prasa savu ētisko uzskatu izkopšanu un lēmumu pieņemšanu atbilstoši tiem. Izkopšana nozīmē treniņu, apzinātus (gribas domāt – radošus) meklējumus un risinājumus. Uzdevums uzsver uzskatu un lēmumu (rīcības) vienību. Aktīvo ētisko pozīciju iespējams varētu vēl padziļināt, piemēram, pārformulējot uzdevumu šādi: „apzināti un atbildīgi veidot savus ētiskos uzskatus un atbilstoši tiem rīkoties” vai, saskaņojot uzdevumu ar standarta mērķi, formulēt šādi: „palīdzēt veidot sociāli atbildīgus ētiskos uzskatus un attīstīt prasmī rīkoties atbilstoši tiem” (vārds rīcība ietver dinamiskāku jēgu – kā pastāvīga savu uzskatu īstenošana dzīvē).

Radošuma iespējas var saskatīt 2.7. uzdevumā: *apzināties veselības un dzīvības vērtību, savu un citu atbildību par veselību un veselīgu vidi, izkopt veselīgus paradumus.* Izkopt – nozīmē meklēt

alternatīvas (neveselīgiem piedāvājumiem), radoši kombinēt iespējas, kas atrodamas apkārtējā vidē (dabas un sociālajā), trenēt gribu, piepūlēties, veidot paradumus. Radoša pieeja var uzpausties arī 2.4. uzdevuma īstenošanā: *izkopt saskarsmes un sadarbības prasmes*. Sadarbības prasmes var izkopt un īstenot saskarsmē radoši.

2.5. uzdevums pievēršas demokrātijas un kultūras jomai, jo piedāvā *apgūt demokrātiskas pilsoniskās līdzdalības prasmes un izkopt tolerantu attieksmi pret kultūru daudzveidību*. Līdzdalībā var izpausties radošais aspekts, skolēnam kritiski izvērtējot un pieņemot dažādu kultūru vērtības, t. sk. radošas pašizpaušmes formas (dejā, literatūrā, tradīcijās, ģērbšanās stilā, dizainā, uzvedībā, žestos utt.). Taču līdzdalības prasmju apguves motivācijas pamatā ir attieksmes. No radošuma attīstības viedokļa būtu jāizvērtē, kādas attieksmes labāk motivē līdzdalībai (piemēram, tolerance vai cieņa). Vārds ‘tolerants’ ir ar neitrālāku intonāciju nekā ‘ieciētīgs’, kas latviešu valodā ir vārds ar pasīvāku jēgu (atvasināts no vārda ‘paciest’). Standarta veidotāji varētu apsvērt, vai atbilstošāks no vērtībizglītojošā viedokļa nebūtu vārds ‘cieņa’. Tātad: „izkopt cieņu pret kultūru līdzaspastāvēšanu”. Cits formulējuma variants: „izkopt cieņu pret ikvienu cilvēku, citām kultūrām un tautām”. Var izkopt tikai neitrāli tolerantu attieksmi pret kultūru daudzveidību, bet var cienīt konkrēti katru cilvēku, katras tautas kultūru (runa, protams, nav par subkultūrām) un katru tautu, jo esenciāli svarīgāka par daudzveidību ir pati kultūra vai kultūras, pat ja tās būtu vienveidīgas. Pati daudzveidība ir iespējama tikai tāpēc, ka pastāv kultūra, ir kultūras. Tāpēc formulējumā būtiskākais, pēc pētnieku domām, ir vārds ‘kultūra’; ‘kultūras’ – daudzskaitlī, nevis vārds ‘daudzveidība’. Minētajiem apsvērumiem ir netieša saistība ar radošuma dimensiju, tāpēc tie uztverami tikai kā ierosinājums polemikai un dziļākai šo formulējumu analīzei.

Mazāk radošais aspekts atspoguļojas citos uzdevumos, kas koncentrējas uz izpratnes veidošanu par dažādām sociālajām parādībām un jomām (ekonomiku, satiksmes drošību, veselību, ētiku).

Nedaudz distancēts, pasīvs raksturs ir **obligātā mācību satura** sadaļu formulējumiem, piemēram, 3. *Gatavība sociāli atbildīgai nostājai*. Vārdi „sociāli atbildīgai” - uzrunā. Taču vārdam ‘nostāja’ (no vārda – stāvēt, kas var asociēties ar „stāvēt malā”) ir pasīvāka intonācija (tāpēc labāk skanētu: ”Gatavošanās sociāli atbildīgai rīcībai” vai „Sociālās atbildības īstenošana dzīvē”). Pieņemams, no radošo prasmju un spēju attīstīšanas viedokļa, ir formulējums: 3.1. *pārdomāti personiskie ētiskie uzskati*. Pārdomas nozīmē piepūli, radošu salīdzināšanu, izvērtēšanu. Lai gan ņemot vērā mērķi formulēto ideju par sociālo atbildību, tātad – sabiedrības kopību un indivīdu savstarpējo saistību, labāks virsraksts satura sadaļai par ētiku būtu: „pārdomāti un sociāli atbildīgi ētiskie uzskati”. Tas uzdevumā atspoguļotu mērķa ideju. Atšķirībā no 2. 5. uzdevuma, satura sadaļa 3.3. *pilsoniskās līdzdalības prasmes un toleranta attieksme pret atšķirīgām kultūrām*, satur lielāku konkrētību, taču nepamatoti sašaurina satura apjomu. Jo ‘kultūras daudzveidības’ vietā tagad minētas ‘atšķirīgas kultūras’. Izvirzās virkne jautājumu. Kā būs ar līdzīgām kultūrām? Vai pret tām nav jābūt tolerantai attieksmei? Un kā ar pašas Latvijas kultūru? Vai tā pieder pie ‘atšķirīgajām kultūrām’? Pastāv pieņēmums, ka, lai veidotu attieksmi pret kaut ko tālu, svešu un atšķirīgu, vispirms jābūt attieksmei un cieņai pret sev tuvāko: savas valsts kultūru. Iespējams, ka konkrētāks, pamatizglītības pakāpei atbilstošāks un radošu pieeju labāk atsedzošs formulējums būtu: „Pilsoniskās līdzdalības prasme un cieņa (cieņas pilna attieksme) pret Latvijas kultūru un citām kultūrām”. Šāds formulējums norādītu, ka pamatskolā vispirms tiks attīstīta cieņu pret savas valsts kultūru, tad pret visām pārējām (un ne tikai pret atšķirīgajām).

Obligātā mācību satura sadaļā 4. *Sociālpolitisko un ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un interpretēšana*, sastopams formulējums: 4.1. *mērķtiecīga, atbildīga, iecietīga sadarbība mācību un sociālo problēmu risināšanā*. Mērķtiecīgums un atbildība šeit kulminē sadarbībā, kas var ietvert radošu pieeju, meklējumus un radošus sadarbības modeļus, kā arī radošu problēmu risināšanu. Daži formulējumi neko nepievieno iepriekš noteiktajiem uzdevumiem, tikai atkārtos tos,

piemēram, *sabiedrības un personības pētīšana un interpretēšana*. Atklāts jautājums ir – kādā apjomā, kādā veidā? Vai tā ir psiholoģija, vai socioloģija? Cik dziļi šīs jomas tiks apgūtas? Šādi mācību satura formulējumi, lai gan it kā ietver radošuma aspektu (vismaz var ietvert), tomēr ir pārāk plaši un nekonkrēti. Daudzsološs formulējums ir 5.2. *personības tikumiskā izaugsme*. Tas ļauj cerēt, ka paredzētajai izaugsmei būs radošs raksturs. Vārds tikumisks saistās ar konkrētu cilvēka īpašību (tikumu) izkopšanu. Savukārt 5.3. punkts: *garīgā veselība*, ir neskaidrs. Vai runa ir par psihisko veselību, garīgumu (*mentality*) vispār (kas ietver pamatā intelektuālo aspektu), vai mistisko garīgumu (*spirituality*)? Lielākā daļa obligāto mācību saturu definējošo punktu ir vispārīgi virsraksti (piemēram, „*ražotājs ekonomikā*”, „*cilvēks un sabiedrība*”) bez jebkādas konkretizācijas.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi, radošuma aspektā var izcelt 6.2. punkts prasību: *attīsta pozitīvu pieeju dzīvei (optimismu) un 6.4. punktu: novērtē dalīšanās prieku (prot dalīties ar citiem)*. Prieks un optimisms ir radošās darbības priekšnoteikums, vēl jo vairāk, ja no kaut kā jāatsakās cita labā vai ar kaut ko jādalās. Tas liek domāt un radoši pieņemt lēmumus, kas būtu izdevīgi ne tikai sev, bet citiem. Arī prasība 6.3. *izprot palīdzības nozīmi, ir izpalīdzīgs, vērtējama pozitīvi*. Izpalīdzība norāda uz spēju iejusties, rīkoties: palīdzēt, tātad radoši izmantot situācijas, aktīvi risinot problēmas.

Konkrēti radošas prasmes paredz 6.11. punkta prasība: *izvēles situācijā ikdienā izvērtē vairākas alternatīvas un pieņem ekonomiskās izvēles situācijā pamatotu lēmumu*. Alternatīvu izvērtēšana un pamatota izvēle pieder pie radošās darbības. Sadarbības prasme uzsvēta 7.2. punktā: *prot strādāt pāri – uzklausa otra domas, saskata otra vajadzības un izpilda darbu atbilstoši skolotāja norādījumiem*. Radošā sadarbības virzienā šo prasmi pavērš 7.4. punkta prasība: *ir draudzīgs, ieinteresēts un atsaucīgs, strādājot pāri, kā arī 7.8.: prot ieplānot laiku, iekārtot darba vietu mācībām, izvēlēties un turēt kārtībā mācību uzdevumam nepieciešamos mācību piederumus*. Prasmes, kas minētas ir vienkāršas, bet vecumposmam būtiskas, kas neizslēdz radošu pieeju. Līdzīgi ir ar 7.14. punkta prasību: *prot atrast un izmantot mācību uzdevumam nepieciešamo informāciju*. Savukārt 8.3. punkta prasība pat 3. klases skolēnam var izrādīties visai komplicēta: *apzinās un ar piemēriem ilustrē to, ka cilvēka ētisko rīcību var noteikt prāts, jūtas un gribasspēks, lai gan tā ietver radošuma elementu*. Arī 8.4.punkta prasība: *saprot, ka cilvēkiem var būt atšķirīgi ētiskie uzskati, un ar piemēriem no savas pieredzes ilustrē dažādas uzvedības, rīcības un attiecību izpausmes* – var dažādi saprast, tā var radīt pārpratumus un kontrastē ar daudz vienkāršāko un vecuma posmam atbilstošāko 6.1. punkta prasību. Tāpēc šajā punktā varētu atstāt tikai teikuma otro daļu (*ar piemēriem no savas pieredzes ilustrē dažādas uzvedības, rīcības un attiecību izpausmes*). Īsāk izsakot 8.6. punkta prasību (*prot izvēlēties pieklājīgu uzvedību konkrētā situācijā (piemēram, skolā, uz ielas, sabiedriskajā transportā)*) var rakstīt: *pieklājīgi uzvedas*.

Skolēnam 3. klasē radošu piepūli prasīs 8.8. punkta prasība: *salīdzina, kas kopīgs un kas atšķirīgs dažādiem cilvēkiem (piemēram, intereses, vērtības, izskats, uzskati)*. Turklāt uzskaitījuma iekavās trūkst vārda – ‘uzvedība’. Atsevišķos punktos līdztekus zināšanām svarīgāka būtu prasme, piemēram, 8.12. punktā *zina, kā rūpēties par savu veselību ikdienā (personīgā un zobu higiēna, veselīgs uzturs un fiziskā aktivitāte)*. Tāpēc formulējumu var papildināt ar „zina un prot rūpēties par savu veselību” utt. Svarīgs formulējums, kur skolēns var izpaust sevi, ir 8.23. punkta prasība: *prot pastāstīt par ģimenes un dzimtās vietas nozīmi savā dzīvē*. Radošās prasmes ir cieši saistītas ar praktisku darbību, rīcību, prasmi atbildīgi rīkoties, tāpēc, piemēram, 8.30. punkta prasību: *zina, ka pastāv dažādi noteikumi; izprot, kādas var būt sekas, tos ievērojot un neievērojot*, var pārformulēt: „zina un prot ievērot dažādus noteikumus ..”(tālāk kā tekstā). Pat noteikumus var ievērot jeb īstenot radoši. Savukārt tikai kaut kā zināšana pati par sevi vēl nedod iespējas izpausties radošumam.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi atsevišķi formulējumi varētu būt skaidrāki, lai tajos varētu izpausties radoša skolēna attīstība, piemēram, 10.1. *izprot saikni starp*

rīcību un sekām; pauž savu tikumisko izvēli. (Nav īsti skaidrs, ko nozīmē ‘pauž savu tikumisko izvēli’. Skaidrāk būtu: „rīkojas tikumiski” vai „radoši izvēlas tikumiski visatbilstošāko rīcību”). Pie radošas darbības un radošas attieksmes pret dzīvi un tās iespējām pieder mērķtiecīgums un mērķu izvirzīšana, tiekšanās uz mērķi. Šādu virzību paredz 10.2. punkts: *apzinās dzīves mērķa nozīmību un prot pastāstīt par savu dzīves mērķi citiem.* Vēl aktivizējošāka prasība būtu, ja to pārformulētu šādi: „apzinās mērķa nozīmi, spēj formulēt savas dzīves mērķus, iztēloties to īstenošanas virzienus un pastāstīt par savas dzīves mērķiem citiem”. Radošumu attīstoša prasība ir 10.3. punktā: *izmantojot savu pieredzi un mākslas tēlus, izskaidro solidaritātes un izpalīdzības nozīmi cilvēku attiecībās.* Tas prasa ne vien empātijas, bet arī iztēles, iejušanās, prognozēšanas un argumentēšanas spēju. Radošas prasmes paredz 10.12. punkta prasība: *ekonomiskās izvēles situācijā izvērtē alternatīvas, ar ekonomiskiem apsvērumiem pamato savu izvēli un pieņem lēmumu, kā rīkoties.* Radoša pieeja sevišķi svarīga mūsdienu mainīgā ekonomiskā vidē. Spēja saskatīt, pamatot un īstenot alternatīvas ir radoša spēja.

Spēja iejusties prasa radošu piepūli, tāda ir 11.5. punkta prasība: *spēj iejusties citu cilvēku situācijā un apzinās, ka cita cilvēka rīcību nosaka viņa vērtības, uzskati, pārlicība.* Līdzīgi arī netieši minētā prognozēšana, kas saskatāma 11.4. punktā: *novērtē grupu darba priekšrocības un iespējamās grūtības mācību mērķu sasniegšanai.* Radošas prasmes atspoguļo 11.7. punkta prasība: *strādājot grupā, iesaistās sadarbības problēmu (viedokļu neuzklausīšana, dominēšana, personības, nevis uzskatu kritizēšana) konstruktīvā risināšanā, kā arī 11.8. punkts: izstrādā grupas darba noteikumus atbilstoši mācību uzdevumam.* Radošas personības iezīme ir prasme izvirzīt mērķus un situācijai atbilstošus jautājumus. Prasībā 11.13. teikts: *prot mērķtiecīgi uzdot jautājumus par apspriežamo tematu.* Vēl skaidrāk būtu prasīt: „prot uzdot mērķtiecīgus jautājumus”. Būtiski, lai paši jautājumi būtu mērķtiecīgi, resp., atbilstoši, sakarīgi. Svarīga prasme, kas nepieciešama radošai personībai, ir spēja būtisko atšķirt no nebūtiskā, tā prasīta 11.16. punktā: *atbilstoši mācību uzdevumam atšķir būtisku informāciju no maznozīmīgas.* Mūsdienu informācijas pārblīvībā tā ir vitāli nepieciešama un izkopjama prasme.

Vērtībizglītībā un radošuma izkopšanā svarīga ir 12.2. punkta prasība: *prot paskaidrot, balstoties uz personisko pieredzi, kas ir ētiskais ideāls, kāda rīcība ir tikumiska un kāda netikumiska (iekšējie, ārējie faktori), kas ir sirdsapziņa.* Ideāla izvirzīšana un tiekšanās ideālo īstenot ir radošas darbības motivējošākais, virzošākais spēks. Neskaidrs vienīgi tas, kas domāts ar ‘iekšējiem un ārējiem faktoriem’. Prasībā 12.12. *izprot, ka augot un attīstoties mainās arī pienākumi, atbildība un savstarpējās attiecības, nepieciešams precizēt tās būtību.* Iespējams aizstāt vārdu ‘mainās’ ar ‘pieaug’. Vai arī „mainās un pieaug” (jo svarīgākie pienākumi un tikumi taču nemainās, vienīgi pieaug, kļūst nopietnāki, plašāki, sarežģītāk īstenojami). Būtiska un radošu interpretāciju paveroša ir 12.36. punkta prasība: *prot ilustrēt ar piemēriem saistību starp tiesībām un pienākumiem.* Analītiska un radoša ievirze ir 12.39. prasībai: *prot salīdzināt un saskatīt dažādu tautu kopīgās un atšķirīgās iezīmes, to izpausmes paražās un tradīcijās.*

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi, padziļinātā veidā atkārtojas vairākas jau iepriekš minētās prasības. Radošumu netieši veicinoša prasība ir 14.1. *pauž savu tikumisko izvēli, to pamatojot.* Vienīgi nav skaidri pateikts kā pauž: vārdos vai rīcībā? Skaidrāk būtu: „prot pamatot savus tikumiskos uzskatus un izvēles” vai „pauž savu viedokli par tikumību un prot izvēlēties tikumiski pamatotu rīcību”.

Būtiska prasība, kas paver radošas izteikšanās iespējas ir 14.2. punktā: *spēj piedalīties diskusijā par eksistenciāli nozīmīgiem jautājumiem (piemēram, mīlestība un naidis, dzīvība un nāve, laicīgais un svētais, dzīves jēga).* Varbūt vienīgi „spēj piedalīties” vietā – „piedalās”, jo prasībai jābūt īstenojamai (darbībā) un pārbaudāmai.

Neskaidra ir 14.4. punkta prasība: *ir iecietīgs pret atšķirīgo (izņemot gadījumus, ja tiek aizskarta personības un sabiedrības drošība)*. Izvirzās vairāki jautājumi. Ko nozīmē atšķirīgais? Kādā jomā? Vai pret jebko atšķirīgu jābūt iecietīgam? Un ja nu aizskarta ir nevis drošība, bet cilvēka cieņa, piemēram, vārdisku apvainojumu gadījumā. Kā ir, ja apdraudēta ir nevis drošība, bet īpašums? Ko darīt, ja ir jāsastopas ar atšķirīgu rīcību no sabiedrībā vispārpieņemtās morāles viedokļa, kas raksturīga zaglim? Vai pret to arī būtu jāizturas iecietīgi? Ieteicams pārdomāt šī formulējuma jēgu. Iespējams, ka pasīvas iecietības vietā labāk derētu vārds 'cieņa'. Apsverami šādi varianti: „ir satīcīgs, draudzīgs, ar cieņu izturas pret dažādu uzskatu pārstāvjiem, prot argumentēt savu viedokli, izprot nevardarbīgu konfliktu risinājumu priekšrocības, prot piedot citiem”. Formulējumiem jābūt tādiem, kas veicina radošu pašizpaušmi, primitīva jebkā atšķirīga paciešana nav ne radoša, nedz produktīva. Būtiskākais ir sadarbība, aktivitāte, komunikācija un kopīgi, radoši risinājumi problēmām, kas prasa katra cilvēka unikālās cieņas atzišanu. Tā ir fundamentāla, vispārcilvēciska vērtība, kas diemžēl nekur standartā nav minēta. Tomēr teiktais nenozīmē, ka jāakceptē jebkura cilvēka rīcība, jo var būt arī tāda rīcība, kas neatbilst morāles normām un cilvēka unikālajai cieņai.

Plašu radošu prasmju spektru un radošu pieeju prasa 14.13. punkta prasība: *izvēles situācijā, balstoties uz ekonomiskiem apsvērumiem un ievērojot godīguma, taisnīguma un cilvēkmīlestības principus, izvērtē vairākas alternatīvas, prognozē pieņemtā lēmuma īstenošanas sekas un pieņem lēmumu darbībai*. Līdzīgu augsti vērtējama no radošuma viedokļa ir 15.2. punkta prasība: *pauž savu viedokli vai piedāvā problēmas risinājumu un uzklausa citu viedokli kopīgo mācību un sociālo mērķu sasniegšanai*. Problēmu risināšana, viedokļu saskaņošana mērķu sasniegšanai pieprasa radošu sociālo rīcību. Līdzīgas nozīmes ziņā ir 15. 3. – 15. 5. prasības.

Būtiska no metodiskā viedokļa ir 15.8. prasība: *sadarbojas ar citiem, piedaloties vietējai sabiedrībai nozīmīgos projektos*. Tieši projektos visradošāk var izpausties sociālās prasmes un zināšanas. Radošumam nepieciešamo fleksibilitāti (elastību) paredz 15.10. punkta prasība: *atbilstoši grupas mērķiem izstrādā un, ja nepieciešams, ierosina mainīt grupas darba noteikumus*.

Vairākas no prasībām attiecas uz mācīšanās prasmēm, piemēram, 15.14. *ir atradis sev piemērotāko veidu, kā organizēt mācīšanos, un spēj pastāstīt par to citiem*, un 15.15. *prot kopā ar grupas biedriem formulēt mācību sasniegumu kritērijus un vērtēt savu un citu skolēnu veikumu atbilstoši kritērijiem*. Radošums var izpausties sociālo procesu pētniecības jautājumu izvirzīšanā un izmantošanā: 15.16. *izmanto mērķtiecīgu jautājumu uzdošanu kā personības un sabiedrības pētīšanas instrumentu*. Prognozēšana, cēloņu un seku mijšakarību izpratne un analīze pieder pie radošām prasmēm: 15.22. *prot prognozēt savas rīcības sekas, balstoties uz cēloņu un seku mijšakarību izpratni*. Iepriekš minētais rezultējas spējā argumentēti paust viedokli: 15.23. *prot analizēt dažādus viedokļus, izvērtējot faktus, un argumentēti aizstāvēt savu viedokli*.

Augsta līmeņa interpretēšanas un analīzes prasmes paredz 16.2. punkta prasība: *prot raksturot ētiskās pamatvērtības kristietībā, folklorā un to mijiedarbību ar sekulārajām vērtībām*, kā arī 16.3. prasība: *prot raksturot vismaz divu dažādu sociālo grupu ētiskos ideālus, izmantojot piemērus no dzīves, vēstures, mākslas*. Radošums var izpausties arī konfliktu risināšanā, to paredz 16.8. punkta prasība: *zina par konfliktu veidiem un prot piedāvāt savu konflikta risināšanas ceļu*.

Argumentēta pierādīšana prasa radošu domāšanu, tas vēlreiz atspoguļojas 16.40. punkta prasībā: *prot izskaidrot un argumentēti pierādīt, ka profesionālās darbības izvēle ir viens no faktoriem, kas nosaka cilvēka vietu sabiedrībā*. Kopumā visai daudz no pēdējās sadaļas prasībām vairāk definē apgūstamās zināšanas. **Nekur standartā netiek runāts par ideoloģijām**, t. sk. totalitārām (kas tomēr bija un ir drauds gan radošumam, gan arī demokrātijai, un tāpēc vien pieminēšanas vērtas

sociālo zinību standartā, vēl jo vairāk tādēļ, ka grāmatā "Sociālās zinības 9. klasei"² minēta globalizācija (117. lpp.) un ekonomiskās sistēmas, kuru pamatā ir ideoloģijas (139. lpp), bet Pamatizglītības Vēstures standartā prasīta vairāku ideoloģiju zināšana (12.7. punkts)³. Tāpēc apsverama ir doma īsi ideoloģijas minēt standartā un paredzēt radošus uzdevumus ideoloģiju salīdzināšanai.).

Sadarbībā ar Ētikas pedagogu asociāciju teksta kvantitatīvajā analīzē tika apzināti un izvēlēti **25 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **specifiski raksturīgi radošumam sociālo zinību jomā (pamatskolā)**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **24 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem**. (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 47. – 49.)

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārdi **radoši un radīt** standartā NAV sastopami. **Pētīšana** minēta 7 reizes. Par spēju uzņemties **atbildību** un **sociālo atbildību** runāts 8 reizes. **Interpretēšana** minēta 6 reizes, **plānošana** – 6 reizes, **sadarbības** prasme 5 reizes, **problēmu risināšana** minēta 4 reizes, **prognozēšana** minēta 3 reizes. Vārds **salīdzina** lietots 2 reizes, **cēloņi** – 5 reizes, **izskaidro** 4 – reizes. Par prasmī **izkopt** (prasmes, attieksmes, paradumus) rakstīts 4 vietās. Prasme **analizēt** minēta 4 reizes. **Alternatīvas** minētas 3 reizes. **Patstāvīga** darbība minēta 2 reizes. Prasme **saskaņot lēmumus** minēta 2 reizes, **konfliktu risināšana** – 2 reizes, ētiskie **ideāli** – 2 reizes. Piedalīšanās **projektos** minēta **TIKAI 1 reizi**. Prasme patstāvīgi **formulēt** minēta 2 reizes, **pierādīt** – 1 reizi, **spēja iejusties** minēta 1 reizi. **Kļūdu** atzīšana minēta 1 reizi. **Secinājumi** minēti 1 reizi. Dalīšanās **prieks** minēts 1 reizi.

Spēja **radīt jaunas idejas** un **jaunrades darbus** nav minēta ne reizi. **Nestandarta** un **netradicionāli** risinājumi vai pieejas nav minēti. Tāpat nav minēti vārdi oriģinalitāte, novatorisms, inovācijas, iniciatīva, ideja, iztēle, zinātkāre, iedvesma (sk. kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 50.).

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams precizēt un pārstrādāt neskaidrās vai divdomīgi izprotamās standarta prasības un uzdevumus. Jo neskaidri formulējumi nevar sekmēt radošo prasmju attīstību. Būtu ieteicams kādā no standartu sadaļām vai prasībām tomēr iestrādāt tiešas norādes uz radošuma, radošo spēju attīstību. Sākumskolas posmā ieteicams ietvert tādas prasības, kas paredz drosmes, brīvības mīlestības, patiesības meklējumu, iniciatīvas attīstīšanu. Ieteicam pārskatīt obligātā satura formulējumus, papildinot un konkretizējot, lai kļūtu skaidrāks tematu apguves plašums un dziļums.

Kas attiecas uz prasībām beidzot 9. klasi, tad vēlama paredzēto zināšanu apjoma samazināšana koncentrējoties uz būtiskāko, ietverot arī ideju, ideoloģiju un ideālu analīzi. Plašāk izvērsama būtu projektu metodes izmantošana. Iespējams paredzēt tādas radošā darba formas, kurās apvienojas sociālo zinību un citu mācību priekšmetu elementi (mūzika, vizuālā māksla, dabas zinības, mājturība un tehnoloģijas, valodas) tieši jaunrades kopdarbā.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā „Sociālās zinības 1. - 9.” **ir atspoguļota**. Taču to var uzlabot, pārstrādājot virkni diskutablu un neskaidru prasību, kā arī precizējot mācību satura apjomu. Iespējams izmantot projektu metodi arī kā pārbaudes darbu semestra ilgumā, kurā katrs skolēni varētu radoši piedalīties (piemēram, sava ciema, skolas, novada sociālās un/vai ekonomiskās struktūras izpēte, iedzīvotāju aptauja kādā sociāli svarīgā problēmā, tās risinājumu iespēju analīze, vai piedalīšanās veselību veicinošā projektā, labdarība akcijas organizēšana u. tml.).

² Andersone, G., Catlaks, G., *Sociālās zinības 9. klasei* – Rīga: Zvaigzne ABC, 2010

³ Sk. *Latvijas un pasaules vēsture. Mācību priekšmeta standarts 6.-9.klasei* – „4.1.2.20. padomju totalitārisms Latvijā; 12. 7. sociālisms, nacionālisms, .. fašisms, komunisms”.

11.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju sociālajās zinībās

47. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja,	spēja radīt oriģinālus projektus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācija, inovāciju atbalstīšana, inovācijas jēdziena izpratne
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

48. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, p. darbi, p. risinājumi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību apjēgšana
atklā-	atklāt, atklājums, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības sabiedrībā
atjaut -	atjautība, atjautības uzdevumi,
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē situācijas izmantojot zināšanas par sabiedrības ekonomiku, interpretē novērojumu rezultātus, interpretē datus
eseja -	raksta eseju par sociālām parādībām, raksta eseju par izmaiņām cilvēku uzvedībā, esejā pamato savus ētisko ideālus, esejā pauž savu pasaules uzskatu
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
referāt -	raksta referātu par sabiedrības parādībām, referātā apraksta pētījumu
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode
modelē- modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, situāciju modelēšana, izveidot sociālo struktūru modeļus, salīdzināt sabiedrības modeļus,
pētnie - pēt -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (sabiedrību, sociālu grupu)
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta dažādu cilvēku (sabiedrību) paradumus
pētīš -	pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, prognozēt sabiedrības procesus
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, spēj izdarīt secinājumus par jauninājumiem, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta

49. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu) SOCIĀLAJĀS ZINĪBĀS:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
novēro-	novērojumi meklējot būtisko, prot novērot cilvēkus, novēro procesus vērīgi, novērojumus apkopo shēmā, tabulā, novēro klasesbiedru uzvedību
vērīg-	attīstīt vērīgumu, vērīgi ieskatīties apkārtējā pasaulē, sabiedrībā, dabā
izpr-	izprast sabiedrības attīstības cēloņus, attīstīt izpratni par likumsakarībām sabiedrībā
salīdzin-	salīdzina vērtību modeļus, salīdzina izmantojot shēmu, salīdzina sociālo procesu pētīšanas metodes, salīdzina politiskās iekārtas
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības citiem, izskaidro sabiedrības problēmu cēloņus
analizē, analīze-	analizē sabiedrībā dominējošos viedokļus, analizē iespējamās risinājumus, analizē sociālos procesus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, spēj piedot kļūdas
prezent-	powerpointa prezentāciju sagatavošana, aptauju rezultātu prezentēšana
pieņemum-	izvirza pieņemumus, novērtē pētījumu rezultātu atbilstību pieņemumiem
cēloņ-	meklē cēloņus, saskata cēloņsakarības, pēta cēloņus un sekas
secin-	izdara secinājumus par procesiem sabiedrībā, izdara secinājumus no iegūtajiem aptauju datiem, veic aptauju un secina
praktis-	pielieto zināšanas praktiskā darbībā, risina praktiskas sociālas problēmas
formulē	formulē problēmu, formulē pētniecisku jautājumu, formulē secinājumus
plāno	plāno mācību procesu, plāno aptauju, plāno mācību laiku
iejust-; iejūt	spēj iejusties cita cilvēk situācijā, iejūtība
sadarb-	sadarbības prasme, sadarbojas ievērojot visu intereses
atbildī-	pieņem sociāli atbildīgus lēmumus, izprot sociālo atbildīgumu
saskaņ-	saskaņo vēlmes ar vajadzībām, saskaņo tiesības ar pienākumiem
izkop-	izkopj attiecības, izkopj spēju piedod, izkopt atbildīgumu
priek-; priec-	prot priecāties par cita un saviem panākumiem, prot radīt prieku, novērtē prieka nozīmi attiecībās
risina konflikt-	atbildīgi risina konfliktsituācijas, prot risināt konfliktus nevardarbīgām metodēm
alternat-	meklē alternatīvas, apsver alternatīvus variantus rīcībai
konstrukt-	piedāvā konstruktīvus risinājumus sociālām problēmām, konstruktīva kritika
pierād-	spēj pierādīt savu viedokli, atšķir pierādījumus no viedokļiem
ide-	spēj izvirzīt un īstenot augstus ētiskos ideālus, spēj atšķirt idejas no faktiem, prot ideālo atšķirt no reālā, prot novērtēt ideālu nozīmi sabiedrības attīstībā

11.3. Sociālo zinību 1.-9. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

50. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	0	-
radītspēja	0	-
oriģin -	0	-
novatori -	0	-

inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
zinātkār -	0	-
atklā-	0	-
patstāvī-	2	11.14. zina, kādos informācijas avotos meklējama informācija par sociālpolitiskiem, ekonomiskiem jautājumiem; prot to patstāvīgi atrast dažādos informācijas avotos (uzziņu literatūra, plašsaziņas līdzekļi, datorresursi) un izmantot mācību uzdevumu veikšanai; 15.18. atbilstoši mācību mērķim patstāvīgi izvēlas un lieto piemērotus informācijas avotus;
atjaut -	0	-
interpret -	6	2.3. apgūt sabiedrisko norišu un personības attīstības pētīšanas un interpretēšanas prasmes un sociālo zinību mācīšanās prasmes; 4.4. sabiedrības un personības pētīšana un interpretēšana; 4 x (4., 7., 11., 15.) Sociālpolitisko un ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un interpretēšana
eseja -	0	-
referā -	0	-
nestandart -	0	-
projekt -	1	15.8. sadarbojas ar citiem, piedaloties vietējai sabiedrībai nozīmīgos projektos ;
modelē-	0	-
modeļ-	0	-
pētnie -	0	-
pētī - pētīš -	7	2.3. apgūt sabiedrisko norišu un personības attīstības pētīšanas un interpretēšanas prasmes un sociālo zinību mācīšanās prasmes; 4.4. sabiedrības un personības pētīšana un interpretēšana; 4x 4. 7., 11., 15. Sociālpolitisko un ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un interpretēšana: 15.16. izmanto mērķtiecīgu jautājumu uzdošanu kā personības un sabiedrības pētīšanas instrumentu;
izpēt -	0	-
problēm-; risin-	4	4.1. mērķtiecīga, atbildīga, iecietīga sadarbība mācību un sociālo problēmu risināšanā ; 11.7. strādājot grupā, iesaistās sadarbības problēmu (viedokļu neuzklausīšana, dominēšana, personības, nevis uzskatu kritizēšana) konstruktīvā risināšanā ; 15.2. pauž savu viedokli vai piedāvā problēmas risinājumu un uzklausa citu viedokli kopīgo mācību un sociālo mērķu sasniegšanai; 15.3. prot saskaņot savas un citu vajadzības, meklējot problēmu risinājumus ;
progno -	3	11.10. prot prognozēt mācību uzdevuma veikšanai nepieciešamo laiku; 14.13. izvēles situācijā, balstoties uz ekonomiskiem apsvērumiem un ievērojot godīguma, taisnīguma un cilvēkmīlestības principus, izvērtē vairākas alternatīvas, prognozē pieņemtā lēmuma īstenošanas sekas un pieņem lēmumu darbībai; 15.22. prot prognozēt savas rīcības sekas, balstoties uz cēloņu un seku mijšakarību izpratni;
jaun -	4 - neatbilst	<i>Neatbilst</i> (4 x vārdā jaunieši)
novēro-	1	7.13. pēc skolotāja norādījuma izmanto dažādus informācijas

		ieguves veidus (intervē, anketē, novēro);
vērtīg-	0	-
salīdzin-	2	8.8. salīdzina , kas kopīgs un kas atšķirīgs dažādiem cilvēkiem (piemēram, intereses, vērtības, izskats, uzskati); 12.39. prot salīdzināt un saskatīt dažādu tautu kopīgās un atšķirīgās iezīmes, to izpausmes paražās un tradīcijās;
izskaidro	5, no tiem 1 daļēji atbilst	10.3. izmantojot savu pieredzi un mākslas tēlus, izskaidro solidaritātes un izpalīdzības nozīmi cilvēku attiecībās; 12.15. zina, kā uzturs un fiziskā aktivitāte ietekmē veselību; zina un var izskaidrot veselīga uztura noteikumus; prot izvēlēties veselīgu uzturu; 16.40. prot izskaidrot un argumentēti pierādīt, ka profesionālās darbības izvēle ir viens no faktoriem, kas nosaka cilvēka vietu sabiedrībā; 16.46. zina pašvaldību kompetences un izskaidro valsts iekšējās un ārējās funkcijas <i>daļēji atbilst</i> : 16.53...; izskaidro jēdzienus : nācija, tauta, tautība, pilsonība, pilsonis;
anali-	4	15.23. prot analizēt dažādus viedokļus, izvērtējot faktus, un argumentēti aizstāvēt savu viedokli; 15.24. prot atbilstoši mērķim analizēt , novērtēt un izmantot intervijā iegūto informāciju; 15.25. prot atbilstoši uzdevumam sastādīt anketu, apkopot un analizēt aptaujas rezultātus. 16.26. ...; analizē dažādas ar ceļu satiksmes un citiem drošības noteikumiem saistītas situācijas ;
kļūd-	1	14.3. spēj izvērtēt savu rīcību, izmantojot ētisku argumentāciju, ja nepieciešams, atzīt savas kļūdas un aizspriedumus un mainīties;
prezent-	0	-
pieņemum-	0	-
cēloņ-	5	11.19. prot dažādās dzīves situācijās saskatīt un izvērtēt cēloņu un seku mījsakarības ; 12.6. izprot nesaskaņu cēloņus; novērtē pieklājīgas uzvedības nozīmi sadarbības veicināšanā; 15.22. prot prognozēt savas rīcības sekas, balstoties uz cēloņu un seku mījsakarību izpratni; 16.11. izprot dažādu emociju un stresa cēloņus ; zina, kā pārvarēt negatīvas emocijas un stresu, kā rīkoties psiholoģiskas krīzes gadījumos; 16.23. izprot, ka atkarība ir slimība; nosaka un pamato apreibinošo vielu lietošanas cēloņus ; izprot apreibinošo vielu ietekmi uz cilvēka fizisko, psihisko un sociālo veselību;
secin-	1 - daļēji	<i>Daļēji atbilst</i> : 11.3. prot strādāt grupā - uzklausa un pārdomā citu uzskatus, neizdarot pārsteidzīgus secinājumus , atzīst citu vajadzības un intereses, kā arī ņem vērā citu domas, emocijas, pieredzi, attieksmes, pārlicību;
praktis-	0	-
formulē	3, no tiem 1 daļēji atbilst	11.20. prot saskatīt dažādus viedokļus, prot formulēt savu viedokli; 15.15. prot kopā ar grupas biedriem formulēt mācību sasniegumu kritērijus un vērtēt savu un citu skolēnu veikumu atbilstoši kritērijiem; <i>Daļēji atbilst</i> : 11.12. prot kopā ar skolotāju formulēt mācību sasniegumu kritērijus un vērtēt savu un vienaudžu veikumu atbilstoši kritērijiem;
plāno	7, no tiem 1 neatbilst	4.2. mācību darba plānošana un vērtēšana; 7.8. prot ieplānot laiku, iekārtot darba vietu mācībām, izvēlēties un turēt kārtībā mācību uzdevumam nepieciešamos mācību piederumus; 11.11. spēj secīgi izpildīt mācību uzdevumu un plānot mācību uzdevuma

		izpildi; 12.16. izprot, kāpēc nepieciešams ievērot personīgo higiēnu un plānot laiku darbam un atpūtai; 14.14. ...; plāno savu turpmākās profesionālās darbības jomu , izvērtējot savas spējas, intereses un sabiedrības vajadzības; 15.13. prot plānot mācību darba secību , mācīšanās gaitā vērtēt savu mācīšanos un veikt nepieciešamās korekcijas mācību uzdevuma veikšanas secībā; <i>neatbilst:</i> 16.17. zina par ~~ģimenes plānošanas~~ nozīmi un iespējām;
iejust-; iejūt	2, no tiem 1 daļēji atbilst	11.5. spēj iejusties citu cilvēku situācijā un apzinās, ka cita cilvēka rīcību nosaka viņa vērtības, uzskati, pārliecība; <i>daļēji atbilst:</i> 16.12. izprot , kā notiek jaunieša garīgā pilnveidošanās (attīstās intelekts, personīgā attieksme, vērtību sistēma, iejūtīgums pret citiem cilvēkiem);
sadarb-	9, no tiem 4 daļēji atbilst	2.4. izkopt saskarsmes un sadarbības prasmes; 4.1. mērķtiecīga, atbildīga, iecietīga sadarbība mācību un sociālo problēmu risināšanā; 11.7. strādājot grupā, iesaistās sadarbības problēmu (viedokļu neuzklausīšana, dominēšana, personības, nevis uzskatu kritizēšana) konstruktīvā risināšanā ; 15.1. ar piemēriem ilustrē sekmīgu sadarbību ; 15.8. sadarbojas ar citiem, piedaloties vietējai sabiedrībai nozīmīgos projektos; <i>daļēji atbilst:</i> 11.1. izprot sadarbības priekšrocības; 12.6...; novērtē pieklājīgas uzvedības nozīmi sadarbības veicināšanā; 12.22. izprot cilvēku, institūciju un valstu sadarbības nozīmi tīras vides uzturēšanā; ...; 15.6. pārvalda savas emocijas saskarsmē un sadarbībā ;
atbildī-	16, no tiem 6 daļēji atbilst un 2 neatbilst	1. Mācību priekšmeta "Sociālās zinības" mērķis ir sekmēt sociālo procesu izpratni, kā arī izglītojamā gatavību pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus personiskajā, profesionālajā un sabiedriskajā dzīvē demokrātiskā sabiedrībā; 4 x 3., 6., 10., 14. gatavība sociāli atbildīgai nostājai; 14.9. ...; nosaka savu un sabiedrības atbildību par veselību un drošību; 15.9. uzņemas atbildību par savu ieguldījumu kopīgo mācību mērķu sasniegšanai; <i>daļēji atbilst:</i> 4.1. mērķtiecīga, atbildīga , iecietīga sadarbība mācību un sociālo problēmu risināšanā; 2.7. apzināties veselības un dzīvības vērtību, savu un citu atbildību par veselību un veselīgu vidi, izkopt veselīgus paradumus; 6.6. apzinās savu saistību ar vidi un atbildību par to; 12.12. izprot, ka augot un attīstoties mainās arī pienākumi, atbildība un savstarpējās attiecības; 12.13. izprot, kā izpaužas savstarpējas rūpes un atbildība ģimenē; 16.16. izprot ģimenes partnerattiecību būtību un savstarpējo atbildību un izsaka savu viedokli par vērtībām ģimenē (mīlestību, savstarpēju cieņu, atbildību , uzticību, godīgumu); <i>neatbilst:</i> 8.24. lieto jēdzienus: cilvēku grupas, savstarpējās attiecības, atbildība ; 10.8. apzinās , ka cilvēks pats ir atbildīgs par savu veselību un drošību; novērtē savus veselību ietekmējošos paradumus ;
saskaņ-	3, no tiem 1 neatbilst	2.6. apzināt un izkopt savus ētiskos uzskatus un pieņemt ar tiem saskaņotus lēmumus ; 15.3. prot saskaņot savas un citu vajadzības, meklējot problēmu risinājumus; <i>neatbilst:</i> 12.6. izprot ~~nesaskaņo~~ cēloņus; novērtē pieklājīgas

		uzvedības nozīmi sadarbības veicināšanā;
izkop-	3	2.4. izkopt saskarsmes un sadarbības prasmes ; 2.5. apgūt demokrātiskas pilsoniskās līdzdalības prasmes un izkopt tolerantu attieksmi pret kultūru daudzveidību; 2.6. apzināt un izkopt savus ētiskos uzskatus ..; 2.7. ..., izkopt veselīgus paradumus ;
priek-; priec-	1	6.4. novērtē dalīšanās prieku (prot dalīties ar citiem);
risina konflik	2, no tiem 1 neatbilst	16.8. zina par konfliktu veidiem un prot piedāvāt savu konflikta risināšanas ceļu ;
alternat-	3	6.11. izvēles situācijā ikdienā izvērtē vairākas alternatīvas un pieņem ekonomiskās izvēles situācijā pamatotu lēmumu; 10.12. ekonomiskās izvēles situācijā izvērtē alternatīvas , ar ekonomiskiem apsvērumiem pamato savu izvēli un pieņem lēmumu, kā rīkoties. 14.13. izvēles situācijā, balstoties uz ekonomiskiem apsvērumiem un ievērojot godīguma, taisnīguma un cilvēkmīlestības principus, izvērtē vairākas alternatīvas , prognozē pieņemtā lēmuma īstenošanas sekas un pieņem lēmumu darbībai;
konstrukt-	1	11.7. strādājot grupā, iesaistās sadarbības problēmu (viedokļu neuzklausīšana, dominēšana, personības, nevis uzskatu kritizēšana) konstruktīvā risināšanā ;
pierād-	1	16.40. prot izskaidrot un argumentēti pierādīt , ka profesionālās darbības izvēle ir viens no faktoriem, kas nosaka cilvēka vietu sabiedrībā;
ide-	2	12.2. prot paskaidrot , balstoties uz personisko pieredzi, kas ir ētiskais ideāls , kāda rīcība ir tikumiska un kāda netikumiska (ieکشējie, ārējie faktori), kas ir sirdsapziņa; 16.3. prot raksturot vismaz divu dažādu sociālo grupu ētiskos ideālus , izmantojot piemērus no dzīves, vēstures, mākslas;

12.Sports 1.-9.kl.

12.1. Sporta 1.-9. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Sporta standartā 1. – 9. klasēm konstatēts neliels radošas darbības formu un prasību daudzums. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē ir sastopamas atsevišķas pazīmes, kas ļauj saskatīt standarta formulējumos radošo aspektu.

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Sportā, it sevišķi mācību procesa sākumposmā, var būt problemātiski prasīt radošu darbību, pēc tās izpratnes, ko mēdz tieši saprast latviešu valodā ar "radošumu" un „radošām prasmēm”, jo skolēniem jāapgūst virkni pamatiemaņu, noteikumu un principu, kas vēlāk palīdzētu gan fizisko spēju attīstībai, gan veselīga dzīves veida izkopšanai. Tāpēc svarīgākais virziens, kur var izpausties radoša pieeja, ir prakse – tas, cik patstāvīgi skolā apgūtais tiek izmantots mājās, arī kopīgas rotaļās un spēlēs ar vienaudžiem un sacensībās (bet to standarta prasībās nevar ietvert). Tad, kad apgūtas pamatiemaņas – vingrinājumi, paņēmieni un paņēmieni kompleksi – tie var tikt variēti, kombinēti, radoši izmantoti dažādās situācijās gan sporta nodarbībās, gan ārpus tām (bez skolotāja uzraudzības). Katram mācību priekšmetam ir savi uzdevumi, kurus visus kopā apgūstot, jauniešiem veidojas par vispusīgi attīstītu,

radošu personību. Sports pieder pie mācību priekšmetiem, kuros skolēns līdztekus mērķtiecīgai fiziskai attīstībai mācās ievērot arī dažādus noteikumus, kas var pasargāt no traumām. Tāpat radošumu sportā nav tik viegli ietvert standarta prasībās, tas atkarīgs no katra pedagoga metodiskajām prasmēm – līdztekus standarta prasību īstenošanai atvēlēt zināmu laiku – brīvākām skolēnu pašizpausmēm. Būtisks radošuma klātbūtnes rādītājs ir rotaļu elementi mācību satura apgūvē sākumposmā.

Mācību priekšmeta **mērķi** tiešā veidā radošās prasmes vai radoša darbība nav minēta. *1. Mācību priekšmeta "Sports" mērķis ir nostiprināt un uzlabot izglītojamo veselību, sekmēt zināšanu apguvi, attīstot fiziskās spējas un pamatprasmes sistemātiskās fiziskās aktivitātēs.* Radoša darbība var izpausties tieši fizisko spēju un pamatprasmju attīstīšanās. Arī veselības uzlabošana var būt radoša – izvēloties stratēģijas un taktikas veselīga dzīves veida īstenošanā. Taču tas no mērķa formulējuma tieši neizriet.

Radošuma aspekts netieši var tikt saskatīts **uzdevumos**: *2.1. nodarboties ar sistemātiskām fiziskām aktivitātēm atbilstoši izglītojamā veselības stāvoklim, nostiprinot un uzlabojot veselību, attīstot fiziskās spējas, sekmējot harmonisku fizisko un garīgo attīstību.* Harmoniska fiziska u garīgā attīstība nevar notikt bez paša izglītojamā radošas piedalīšanās, aktīvi izmantojot un variējot to, kas apgūts sporta nodarbībās.

Radošais process tiešāk atspoguļots divos pēdējos uzdevumos: *2.4. apgūt rotaļu un dažādu sporta veidu vingrojumu un vingrinājumu pamatprasmes, 2.5. apgūt un pīlnveidot patstāvīgā darba un sadarbības prasmes.* Tieši patstāvīgums, patstāvīga darba prasmes – patstāvīga darbība veselības un savu fizisko spēju attīstīšanās – ir lauks, kurā izpausties radošumam. Tomēr patstāvīguma un praktiskas darbības aspektu būtu ieteicams ietvert arī divos citos uzdevumos, kas aprobežojas tikai ar ‘izpratnes sekmēšanu’.

Mācību priekšmeta obligātais saturs ietver atsevišķus tematus, kur var izpausties skolēna radošums. Piemēram, *3.1.1. personīgās higiēnas noteikumi un norādīšanās fiziskajās aktivitātēs.* Arī šajā aspektā nepieciešama paša izglītojamā līdzdalība, kas var saturēt radošus risinājumus. Tas pat sakāms par virkni tematu, kas saistīti ar konkrētiem sporta vai fizisko aktivitāšu veidiem *4. Pamatprasmes sporta veidu vingrojumos un vingrinājumos: 4.1. individuālajos sporta veidos - vingrošanā un tai radniecīgajos sporta veidos (akrobātikā, aerobikā), vieglatlētikā, orientēšanās sportā, dejās; 4.2. sporta spēlēs - basketbolā, futbolā, volejbolā, handbolā, florbolā, frīsbijā, badmintonā; 4.3. atbilstoši klimatiskajiem apstākļiem un izglītības iestādes materiāli tehniskajam nodrošinājumam vienā no šādiem sporta veidiem - slēpošanā, slidošanā, peldēšanā.* Katrā no sporta veidiem ir iespēja individuāli pašizpausmei un apgūtā variēšanai. Lielāka brīvības pakāpe (noteikumos, aktivitātes struktūrā) dod labākas iespējas izpausties individuālajam stilam, radošiem risinājumiem, piemēram, orientēšanās sportā, kurā līdztekus fiziskajai attīstībai nepieciešama arī citu, t. sk. analītisku prasmju pielietošana, kas nāk no citiem mācību priekšmetiem (kartes lasīšana – no ģeogrāfijas). Tomēr jebkurā sporta veidā, bet it sevišķi sporta spēlēs, ir mainīgas situācijas, kurās nepieciešams izvēlēties risinājumus vai tos radīt uz vietas – momentā. Šādi var tik trenēts radošums – spēja strauji pieņemt lēmumus, intuīcija, acumirkliņa analīze.

Daudzsološs, bet neskaidrs ir 6. obligātā mācību satura temats: *Sabiedriskajai un personiskajai dzīvei nepieciešamās pamatprasmes.* Te nepieciešama detalizētāks skaidrojums, kuras tieši pamatprasmes domātas. No konteksta šķiet, ka tās ir veselīga dzīves veida īstenošanai nepieciešamās prasmes, kurās var ietilpt arī radošās prasmes. Taču tieši tas nav nolasāms. Šim punktam trūkst konkrētības.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi, radošās prasmes var netieši saskatīt prasībās, kas vērstas uz indivīda personisku iesaisti un līdzdalību, piemēram, 7.1.5. punkta prasība: *sistemātiski apgūst sporta veidu vingrinājumus sava organisma attīstībai un pareizas stājas veidošanai*. Formulējums īpaši svarīgs tāpēc, ka skar skolēna personisko ieinteresētību sava organisma attīstības vajadzībās. Lielākas iespējas ir veidot savu pieeju un variēt pamatiemaņas situācijās, kurās iesaistīti vairāki dalībnieki, grupā vai pārī, piemēram, 8.1.2. prasība: *izpilda vispārattīstošos vingrojumus individuāli un pāros*. Radošu pašizpaušmi un daudzveidīgu prasmju attīstību sekmējoša ir 8.1.9. punkta prasība: *izpilda kustības mūzikas ritmā*. Muzikālās kustības (ritmika) ietver improvizācijas elementus, kuros izpaužas un tiek trenētas radošās spējas. Nepieciešams to ietvert prasības formulējumā: „izpilda kustības un improvizē tās mūzikas ritmā”. Sadaļā 11. *Sabiedriskajai un personiskajai dzīvei nepieciešamās pamatprasmes* ietvertās prasības nepieciešams izteikt tā, lai tās būtu ar nepārprotamu ievirzi uz aktivitāti un darbību, piemēram, 11.4. *ievēro mācīto rotaļu noteikumus*. Pamatprasmes šai gadījumā ir ne tikai rotaļu noteikumu ievērošana, bet pati iekļaušanās rotaļās – rotaļāšanās, kas ir radošuma attīstības būtisks nosacījums šajā vecumposmā. Tāpēc prasību ieteicams pārformulēt: „ar interesi iesaistās mācību rotaļās un ievēro to noteikumus”.

Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi, radošās prasmes tiek minētas 15. sadaļā „*Pamatprasmes individuālo sporta veidu vingrojumos un vingrinājumos*”: 15.1.2. punktā (skolēns/skolēni) *prot veidot piramīdas pēc zīmējumiem*. Šī prasme paredz plānošanu un viena veida informācijas (vizuālās) pārnesanu citā – konkrētā konstrukcijā. Prasību 15.1.5. punktā – *izpilda vispārattīstošo vingrojumu kopumus mūzikas pavadījumā* – var papildināt: ”izpilda vispārattīstošo vingrojumu kopumus un improvizē kustības mūzikas pavadījumā”.

Radoša pašizpaušme sākas tur, kur skolēnam ir iespēja izvēlēties un variēt apgūto. Šādu iespēju paredz prasības 15.3. *slēpošanā (atbilstoši apvidum)*: 15.3.1. *prot pāriet no viena slēpošanas soļa uz citu*; 15.3.2. *prot izvēlēties nobrauciena stāju*; 15.3.4. *prot izvēlēties piemērotāko bremzēšanas veidu*. Līdzīgi 15.6. *orientēšanās sportā*: 15.6.3. *prot veikt orientēšanās distanci labi pārredzamā apvidū*. Veicot orientēšanās distanci ir jāizvēlas maršruts un tas jākorrigē atbilstoši apstākļiem.

Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi, iespējas radošumam var saskatīt 21.1.3. punkta prasībā: *izvērtē un rīkojas atbilstoši situācijai, ievērojot drošības un uzvedības noteikumus sporta aktivitātēs un atpūtas brīžos*. Situācijas izvērtēšana un sekojoša rīcība nozīmē nevis tikai reproduktīvu atdarināšanu, bet radošu apgūto izmantošanu. Radoša pieeja var izpausties tur, kur iespējams variēt un kombinēt apgūto, piemēram, 22.1.1. *izpilda akrobātisko vingrinājumu vienkāršas kombinācijas ar iepriekš apgūtajiem saistelementiem*. 22.6. orientēšanās sportā, prasības beidzot 9. klasi ir pieaugušas: 22.6.1. *nosaka virzienu un to kontrolē, pārvietojoties apvidū*; 22.6.2. *nosaka attālumu kartē un dabā*; 22.6.3. *prot veikt orientēšanās distanci, izmantojot līnijveida orientierus*. Darbības, kas sasaista dažādos mācību priekšmetos apgūto ir īpaši noderīgas radošuma trenēšanai.

Prasībās 9. klasi parādās norādes uz patstāvīgumu: 25.1. *izmanto mācītos vingrojumu kopumus veselības nostiprināšanai*, 25.3. *izvērtē godīgas spēles principu un darbojas sporta spēlēs bez tiesneša*. Vārda ‘izvērtē’ vietā nepieciešams vārds ‘ievēro’ (vai ‘apzinās un ievēro’).

Kopumā teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **27 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **varētu būt raksturīgi radošuma izpausmēm sportā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **19 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgvārdu tabulas nr. 51. – 53.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoši, radoša darbība) standartā nav minēts. **Patstāvīga darba** aspekts atsegts 1 reizi. Standartā 16 reizes minēta attīstīšana, (fizisko spēju)

attīstība. **Rotāja** minēta 5 reizes. **Izvēle** minēta 3 gadījumos. Divas reizes minēts vārds ‘**vispārattīstoši**’ (vingrinājumi).

Nav minēta **projektēšana** (projekti), **prognozēšana** un **plānošana**. Nav tieši paredzēta apgūtā **variēšana, kombinēšana, pilnveidošana, improvizēšana**. Nav paredzēta salīdzināšana, izmēģināšana, izskaidrošana – darbības, kurās var izpausties radošums. Nav minēta **analīze**. Nav teikts, ka skolēns var pats izdomāt vingrinājumus vai spēles, izvēlēties distances utml. Neparādās jēdzieni spēles **stratēģija, taktika**. (sk. kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 54.).

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties patstāvīguma attīstīšanai, improvizēšanai, radošai apgūtā izmantošanai. Īpaši tas attiecas uz prasībām beidzot 9. klasi. Piemēram, spēja vadīt vingrojumus vai spēles jaunāka vecuma skolēniem, kombinēt un variēt apgūtos paņēmienus, izstrādāt un īstenot spēles taktiku utml. Skolēns var arī pats izdomāt vingrinājumus pēc analogijas ar apgūtajiem, un pārējie tos izvērtēt pedagoga vadībā. Nepietiekams ir akcents uz rotaļām un rotaļu elementiem apgūstot jaunus paņēmienus un sporta veidus (īpaši agrīnā vecumā). Nepieciešams, kur iespējams, norādīt uz starpdisciplinārām saitēm un projektiem (pagaidām to var saskaņot tikai nedaudz, piemēram, saistībā ar kustībām – minēta mūzika, un saistībā ar orientēšanās sportu – minēta karte (no ģeogrāfijas)).

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā Sports 1- 9. klasei ir **maz** atspoguļota. To var uzlabot pārstrādājot standartu, detalizējot obligāto mācību saturu, pilnveidojot mērķi un uzdevumus, prasībās iestrādājot patstāvīguma, improvizācijas, radošas izdomas un darbības elementus.

12.2. *Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju sportā*

51. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši vingrojumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radošas spēles
radīspēja,	spēja radīt oriģinālus, jaunus risinājumus,
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināli risinājumi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana,
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

52. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgi vingro, p. uzdevumi, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga vingrošana, patstāvīga apgūtā izmantošana
atklā-	atklāt, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāšana
atjautība -	atjautība, atjautīgi risinājumi
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē situācijas izmantojot zināšanas par cilvēka organismu un veselību, interpretē novērojumu rezultātus
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta situācija, nestandarta pieeja
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektēšana,

modelē-; model-	modelēt, modelē, modelēšana, modeļi, modelēt situācijas spēlē
pētnie - pēt-; pētīš -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt, pētī cilvēka fiziskās īpašības, pētīt sporta vēsturi; pētīšana
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta spēles noteikumus
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jauni vingrojumi

53. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu) SPORTĀ:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
diskusij -	diskusija, diskusiju metode, diskutēt par veselības uzlabošanas metodēm
novēro-	novēro meklējot būtisko, novērojumus apkopo shēmā, tabulā, novērot sevi
vērīg-	attīstīt vērīgumu, vērīgi seko līdzī procesiem savā organismam
izpra-	izprast veselīga dzīves veida cēloņus, attīstīt izpratni par likumsakarībām
saskat-	saskatīt problēmu, saskata likumsakarības
plān	plāno novērojumu gaitu, plāno spēles gaitu, plānveidīgi izskaidro norises
salīdzin	salīdzina izmantojot shēmu, salīdzina dažādas metodes, salīdzina peldēšanas stilus, salīdzina un izskaidro sportistu sasniegumus
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības, izskaidro spēles noteikumus citiem
analizē, analīze-	analizē organisma augšanas īpatnības, analizē iespējamās risinājumus, analizē situācijas spēlē, patstāvīgi analizē datus
izmēģin-	izmēģina, izmēģinājumi, izmēģina jaunu paņēmienus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, meklējumu un kļūdu metode.
tehnol-	izmanto modernās tehnoloģijas
pamato	pamato savu rīcību, pamato savus lēmumus, pamato teorētiskos pieņēmumus
veido	veido savu spēles stilu, veido savus veselīgas dzīves paradumus, veido rotaļas
izkopj	izkopj prasmi novērot, izkopj veselīgu dzīves veidu, izkopj savu veiklību
kombinē	kombinē apgūtās metodes, kombinē apgūtos vingrojumus
vari-	variē metodes, variē dažādus vingrojumus, variē paņēmienus
netradicion	analizē netradicionālas metodes, netradicionāli risinājumi
argument	argumentē savu viedokli, meklē argumentus sava viedokļa pamatošanai
meklē	meklē kļūdas, meklē risinājumus, meklē izskaidrojumus
doma-; izdom	izdomā jaunus vingrojumus, pamato savas domas
attīstoš-; attīst-	attīstošās spēles, vērtē savu attīstību, prot noteikt (izvēlēties) savai fiziskajai attīstībai nepieciešamos elementus
cēlo-; sekas	meklē cēloņus un sekas, apzinās cēloņsakarības, vērtē savas rīcības sekas
prakti-, prak	praktizē veselīgu dzīves veidu, teoriju pielieto praksē, veic praktiskus uzdevumus
impoviz-	impovizē dejas soļus, impovizē kustības mūzikas pavadījumā
vada	vada spēli, vada vingrojumu secību (jaunāka vecuma bērniem)
izvēl	izvēlas vingrojumu secību, izvēlas optimālāko paņēmieni, izvēlas taktiku

12.3. Sporta 1.-9. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

54. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	0	-
spēja radīt	0	-
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
atklā-	0	-
interpret -	0	-
nestandart -	0	-
patstāv -	1	2.5. apgūt un pilnveidot patstāvīgā darba un sadarbības prasmes;
projekt -	0	-
modelē-	0	-
pētnie-; pēt -;	0	-
izpēt -	0	-
problēmrisin -	0	-
risin-	0	-
progno-	0	-
jaun -	0	-
diskusij -	0	-
vērīg-	0	-
novēro-	0	-
plān -	0	-
salīdzin-	0	-
izskaidr-	0	-
saskat-	0	-
anali-	0	-
netradicion-	0	-
izmēģin-	0	-
kļūd-	0	-
izkopj-	0	-
tehnol	0	-
pamato	0	-
kombinē-	0	-
vari-	0	-
formulē	0	-
secin-	0	-
salīdzin-	0	-
argument-	0	-
meklē-	0	-
domā-; izdom	0	-
attīst-; attīstoš	16 attīst 2 attīstoš	1. Mācību priekšmeta "Sports" mērķis ir nostiprināt un uzlabot izglītojamo veselību, sekmēt zināšanu apguvi, attīstot fiziskās spējas un pamatprasmes sistemātiskās fiziskās aktivitātēs.

		2.1. nodarboties ar sistemātiskām fiziskām aktivitātēm atbilstoši izglītojamā veselības stāvoklim, nostiprinot un uzlabojot veselību, attīstot fiziskās spējas, sekmējot harmonisku fizisko un garīgo attīstību ; 5. Fizisko spēju attīstība veselības nostiprināšanai un uzlabošanai. 7.1.5. sistemātiski apgūst sporta veidu vingrinājumus sava organisma attīstībai un pareizas stājas veidošanai; 8.1.2. izpilda vispārattīstošos vingrojumus individuāli un pāros; 10. Fizisko spēju attīstība veselības nostiprināšanai un uzlabošanai: veic koordinācijas, ātruma, izturības, lokanības un spēka vingrinājumus divas reizes mācību gadā, uzrādot individuālo rezultātu attīstības dinamiku . 15.1.5. izpilda vispārattīstošo vingrojumu kopumus mūzikas pavadījumā; 17. Fizisko spēju attīstība veselības nostiprināšanai un uzlabošanai: 17.1. izprot, ka fiziskās aktivitātes attīsta vispārējo fizisko sagatavotību; 17.2. veic koordinācijas, ātruma, izturības, lokanības un spēka vingrinājumus divas reizes mācību gadā, uzrādot individuālo rezultātu attīstības dinamiku . 21.1.4. zina fizisko vingrinājumu un vides ietekmi uz sava organisma attīstības procesiem un veselības nostiprināšanas iespējām dzīves laikā; 24. Fizisko spēju attīstība veselības nostiprināšanai un uzlabošanai: 24.1. izprot, kas ir fiziskās spējas - koordinācija, ātrums, izturība, lokanība, spēks - un to kompleksā attīstība ; 24.2. veic koordinācijas, ātruma, izturības, lokanības un spēka vingrinājumus divas reizes mācību gadā, uzrādot individuālo rezultātu attīstības dinamiku .
cēlo-; sekas	0	-
prakti-	0	-
improviz-	0	-
taktik-	0	-
veido-	1	15.1.2. prot veidot piramīdas pēc zīmējumiem;
vada-	0	-
izvēl-	3	15.3.2. prot izvēlēties nobrauciena stāju; 15.3.4. prot izvēlēties piemērotāko bremsēšanas veidu; 21.1.1. izvēles situācijā izvērtē sporta apģērba piemērotību fiziskajām aktivitātēm telpā un āra apstākļos;

13. Mājturība un tehnoloģijas 1.-9.kl.

13.2. Mājturības un tehnoloģiju 1.-9. klasei standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Mājturības un tehnoloģiju standartā 1. – 9. klasēm konstatēts ievērojams radošo prasmju, radošuma, radošas darbības formu un prasību daudzums. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu un visai detalizētu to aprakstu standarta formulējumos.

Tas atspoguļojas mācību priekšmeta mērķī: *pilnveidot izglītojamā izpratni par cilvēka dzīvesvides drošības un kvalitātes nosacījumiem un iespējām tās uzlabošanai, veicināt izglītojamā praktiskās rīcības un sociālās sadarbības prasmju attīstību, lai ikviens spētu patstāvīgi plānot un organizēt*

personīgo mājturību, pildīt drošības nosacījumus, adekvāti rīkoties ekstremālās situācijās un ar izpratni un **radoši** iesaistītos tehnoloģisko procesu īstenošanā.

Radošuma aspekts atklāts arī uzdevumos: 6.2. *praktiskā darbībā veidot un radoši lietot dažādu materiālu apstrādes un izstrādājumu darināšanas prasmes, vienlaikus gūstot izpratni par tehnoloģiskā procesa norisi*; 6.3. *attīstīt prasmes risināt problēmas, attīstīt pašapziņu un izkopt individualitāti, gūt radošas darbības un personības pašizpaušmes pieredzi, apzināties savas intereses un spējas saskaņot mācību priekšmetā iegūtās pieredzes izmantošanas iespējas sadzīvē, brīvā laika organizēšanā un karjeras izvēlē.*

Radīšanas process detalizēti atspoguļots obligātā mācību satura sadaļās 8. 1.- 8.3.: *izstrādājuma idejas, ieceres radīšana un noformēšana; projektēšana; izstrādājuma izgatavošana*; kā arī 9. sadaļā „Savu iespēju apzināšanās dzīvesvides pilnveidošanai”. Daļēji to var saskaņot 9.1. punktā *ieguldījums dzīvesvides uzturēšanā un mainīšanā*; bet konkrētāk standarts piedāvā to 9.2. punktā *pašizpaušmes un jaunrade*.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi, radošās prasmes tiek minētas 11. sadaļā „Tehnoloģiju praktiska un radoša lietošana cilvēka dzīvesvides uzlabošanai”, konkrēti paredzot, ka beidzot 3. klasei skolēnam *ir pieredze veidot un noformēt savas idejas skici*. Bet 12.3.punktā tiekts, ka skolēns *apzinās paša izgatavotā izstrādājuma vienreizīgumu, noderīgumu, izjūt to kā pašizpaušmes veidu un savu spēju apliecinājumu*. Formulējums īpaši svarīgs tāpēc, ka skar skolēna personiskās motivācijas, apzināšanās un izjūtu aspektu, nevis tikai uzskaita darinājumu veidus vai apgūstamās prasmes.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi, radošās prasmes tiek minētas 15. sadaļā „Tehnoloģiju praktiska un radoša lietošana cilvēka dzīvesvides uzlabošanai”: 15.2. punktā (skolēns) *saskata vajadzību pēc izstrādājuma vai tehniska risinājuma mājās*; un 15.3. punktā *iepazīst un analizē etnogrāfisko materiālu un saskata iespēju etnogrāfijas radošā izmantošanā mūsdienīgos izstrādājumos; prot veidot vienkāršu kompozīciju un/vai rasējumu vienā vai divos skatos*. Kompozīciju veidošana un etnogrāfiskā materiāla radoša izmantošana mūsdienīgos produktos var tikt uzskatīta par visai augstu radošo prasmju un spēju izpaušmes veidu. Sadaļas 15.5. punktā paredzēts, ka skolēns beidzot 6. klasi *prot radīt un lietot skices, vienkāršus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus, shēmas, lai plānotu praktisko darbību, informētu par to citus, izmantotu izstrādājumu izgatavošanā*. Minētais formulējums parāda praktisku radošu ieceru īstenošanas ceļu.

Daļēji radošumu var saskaņot 15.6. punktā, kurā paredzēts, ka skolēns *prot izvēlēties izstrādājuma ieceres īstenošanai nepieciešamos materiālus, aprēķināt to izmaksas, daudzumu, izmantot un kombinēt dažādus materiālus*. Ieceru un izvēļu īstenošanai paredzētas kombinācijas prasmes.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 9.klasi, radošuma dimensija atspoguļota 19. sadaļā „Tehnoloģiju praktiska un radoša lietošana cilvēka dzīvesvides uzlabošanai”: 19.3. punktā paredzēts, ka skolēns, beidzot pamatskolu, *prot patstāvīgi veidot kompozīciju, izmantojot dažādus ierosmes avotus (piemēram, etnogrāfiju, tautas mākslu, amatniecību, profesionālo mākslu, dabu), priekšmeta izgatavošanai nepieciešamo skici, tehnisko zīmējumu, rasējumu*; *prot izmantot no dažādiem informācijas avotiem iegūtus rasējumus, piegrieztnes; spēj pamatot un prognozēt savas idejas un darbības rezultātu*. 19.5. punktā prasīts, ka skolēns *patstāvīgi veido, pārveido, variē un izmanto sarežģītākus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus (trīs skatos), kā arī plānus un kinemātiskās elektroinstalācijas, celtniecības shēmas, rīkojas saskaņā ar tām*.

Kompozīciju veidošana, skices, zīmējuma un rasējuma izmantošana un it sevišķi spēja prognozēt savas idejas rezultātus, spēja patstāvīgi veidot, pārveidot un variēt zīmējumus un rasējumus, liecina par ievērojamu radošās darbības pieredzi. To apliecina arī 19.9. punkts, kas nosaka, ka skolēns *prot izvēlēties, apvienot atbilstošākās tehnoloģijas savas idejas īstenošanai, plānveidīgi tās lietot izstrādājuma tapšanas gaitā un cilvēka dzīvesvides kvalitatīvai pārveidošanai; spēj pamanīt jaunu, netradicionālu materiālu lietojuma piedāvājumu un prot to pēc izvēles radoši izmantot savos izstrādājumos; izgatavo iecerēto izstrādājumu, izmantojot nepieciešamos instrumentus un materiālus.*

Sadarbībā ar Mājturības skolotāju asociāciju un Latvijas Universitātes atbilstošo kursu pedagogiem teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **12 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **specifiski raksturīgi radošumam mājturības un tehnoloģiju jomā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **30 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu tabulas nr. 55 – 57.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoša darbība) standartā minēts 9 reizes, **radīt spēja** 1 reizi, **jaunrade un pašizpaušme** 1 reizi, prasme veidot **kompozīcijas** 2 reizes. **Patstāvības**, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts atsegti 4 reizes (netieši vēl 3 reizes). Standartā minēta **projektēšana**, kas pieder pie sarežģītām augsta līmeņa radošām prasmēm (1 reizi). Uzsvērta prasme risināt dažādas tehniskas problēmas un izvēlēties risinājumus (3 reizes). **Prognozēšana** minēta 1 reizi. **Jaunu, netradicionālu** risinājumu iespēja savos izstrādājumos minēta 1 reizi. Paredzēta materiālu un risinājumu **variēšana, kombinēšana, plānošana, pārveidošana un dzīves vides pilnveidošana**. Paredzēta savu **ideju un ieceru** atspoguļošana skicē, zīmējumos, rasējumos un **patstāvīga izstrādājumu radīšana**. (sk. kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 58.).

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties inovāciju, novatorisma un oriģināldarbu veidošanas aspektam. Īpaši tas attiecas uz prasībām beidzot 9. klasi. Piemēram, paša izgatavots darinājums, oriģināldarbs kā sava varējuma demonstrācija mācību priekšmeta apguves noslēgumā. Tas var izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (skolas vai klases dzīves vides pilnveidošanā un uzlabošanā), kurā rezultējas vairākas apgūtās prasmes t. sk. radošās prasmes (iztēloties, iecerēt, projektēt, pārveidot).

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā Mājturība un tehnoloģijas 1- 9. klasei ir **labi** atspoguļota. Taču to var vēl uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesa nobeigumā darbu pie kāda skolas mērogā nozīmīga projekta praktiskā dzīves vides uzlabošanas jomā – kā gala pārbaudījumu visas 9. klases gada vai semestra ilgumā. Svarīgi, lai iegūtas radošās darba prasmes un iemaņas īstenotos sabiedriski nozīmīgā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpaušties, pierādīt sevi ārpus stundas, klases un mācību priekšmeta robežām.

13.3. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju mājturībā un tehnoloģijās

55. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja,	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori

inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatoriska pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, tehniskā jaunrade

56. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs
interpret -	interpretēšana, interpretācija
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, kompozīcija, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem)
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizācijas uzdevumi, improvizēt
patstāv -	patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē- modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana, veido modeli, modeļus
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, gleznu izstāde
pētnie - pēt -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (dabu, sabiedrību)
izpēt -	izpētīt, izpēte
pētīš -	pētīšana, pētnieciskā jaunrade, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, prognostika
jaun -	jaunas receptes, jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta
jaundarb -	jaundarbu izstādes, jaundarbu radīšana
veido- (pārveido)	veidot, veidošana (mākslā, skulptūrā), pārveido
patstāvī -	patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
atjautī -	atjautība, atjautības uzdevumi, atjautīgi risinājumi
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums), eksperimentē ar materiāliem

57. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai MĀJTURĪBĀ UN TEHNOLOĢIJĀS:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
izstrādājuma idej-	izstrādājuma ideju radīšana, izstrādājuma idejas apspriešana, izvērtēšana, izstrādājuma idejas īstenošana
iecer- (radīšana)	ieceres radīšana, ieceru īstenošana, ieceru konkurss, ieceru izteikšana, ieceru apspriešana
pašizpauzm -	pašizpauzmes, pašizpauzme (dažādu materiālu izstrādājumos)
izstrādājuma	izstrādājuma radīšana, izgatavošana, izstrādājuma darināšana

idejas skic-	prasme veidot idejas skici (skices)
paša izgatavot-	paša izgatavots izstrādājums, paša izgatavota izstrādājuma, darinājuma apspriešana
vajadzīb- pēc uzlabojum	apzinās vajadzību pēc uzlabojuma, uzlabojumiem
veido rasējum-	veido savas iecere rasējumu, veido rasējumu, spēj savu ideju īstenot rasējumā
kombinē -	kombinē dažādus materiālus, spēj kombinēt dažādus paņēmienus
vari-	variē dažādus materiālus, paņēmienus, risinājumus, veido variācijas
plān- plānv-	plāno, ieplāno, izplāno (savas darbības, risinājumus, izstrādājumus), spēj izplānot idejas īstenošanu, plānveidīgi īsteno savas prasmes izstrādājumu veidošanā; plānveidīgi īsteno savu ideju,
netradicion-	netradicionāls materiālu lietojums, netradicionāla domāšana

13.4. Mājturības un tehnoloģiju 1.-9. klasei standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

58. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	9	ar izpratni un radoši iesaistītos tehnoloģisko procesu īstenošanā (5); praktiskā darbībā veidot un radoši lietot dažādu materiālu apstrādes un izstrādājumu darināšanas prasmes (6.2); gūt radošas darbības un personības pašizpaušmes pieredzi (6.3); 4 x tehnoloģiju droša, praktiska un radoša lietošana cilvēka dzīvesvides uzlabošanai (8., 11., 15., 19.); saskata iespēju etnogrāfijas radošā izmantošanā mūsdienīgos izstrādājumos (15.3); spēj pamanīt jaunu, netradicionālu materiālu lietojuma piedāvājumu un prot to pēc izvēles radoši izmantot savos izstrādājumos (19.9);
radītspēja, spēja radīt	2 no tiem 1 neattiecas	<i>neattiecas</i> : radīt iespēju (6); <i>attiecas</i> : prot radīt un lietot skices, vienkāršus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus, shēmas (15.5)
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	1	pašizpaušmes un jaunrade (9.2)
atklā-	0	-
izgudro -	0	-
interpret -	0	-
komponē -	0	-
kompozīc-	2	prot veidot vienkāršu kompozīciju un/vai rasējumu vienā vai divos skatos(15.3); prot patstāvīgi veidot kompozīciju , izmantojot dažādus ierosmes avotus (piemēram, etnogrāfiju, tautas mākslu, amatniecību, profesionālo mākslu, dabu), priekšmeta izgatavošanai nepieciešamo skici, tehnisko zīmējumu, rasējumu (19.3);
nestandart -	0	-
improviz -	0	-
patstāv -	7 no tiem 3	veicināt izglītojamā praktiskās rīcības un sociālās sadarbības

	daļēji attiecas	prasmju attīstību, lai ikviens spētu patstāvīgi plānot un organizēt personīgo mājturību (5); prot patstāvīgi veidot kompozīciju (19.3); patstāvīgi veido, pārveido, variē un izmanto sarežģītākus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus (trīs skatos) (19.5.); spēj patstāvīgi novērtēt tehnoloģiskā procesa plānveidību, secīgumu, rezultāta atbilstību iecerei, izstrādājuma tehnisko un māksliniecisko kvalitāti, funkcionalitāti atbilstoši kritērijiem un pamatot savu vērtējumu (19. 10); <i>daļēji</i> : ir pieredze darboties rūpīgi, patstāvīgi vai kopā ar citiem (11.9); spēj patstāvīgi plānot laiku mājas darbu veikšanai (14. 5); patstāvīgi spēj novērtēt nepieciešamību risināt praktisku problēmu (19.2);
projekt -	1	projektēšana (8.2)
modeļ- modeļ-	1	konstruē priekšmetus un modeļus pēc tehniskā zīmējuma, shēmas vai šablona (11.5.);
izstād -	0	-
pētnie - pēt -	0	-
izpēt -	0	-
pētīš -	0	-
problēmrisin -	0	-
problēmu risin- (izvēlēties risin-)	3	attīstīt prasmes risināt problēmas (6.3.); saskata vajadzību pēc izstrādājuma vai tehniska risinājuma mājās(15.2) ; patstāvīgi spēj novērtēt nepieciešamību risināt praktisku problēmu; spēj izvēlēties piemērotu un savām iespējām atbilstošu tehnoloģisko risinājumu (19.2)
progno -	1	spēj pamatot un prognozēt savas idejas un darbības rezultātu (19.3)
jaun -	1	spēj pamanīt jaunu , netradicionālu materiālu lietojuma piedāvājumu un prot to pēc izvēles radoši izmantot savos izstrādājumos (19.9)
jaundarb -	0	-
veido - (pārveido, pilnveido)	19 no tiem 5 neatbilst 7 daļēji atbilst	ir pieredze veidot un noformēt savas idejas skici (11.3), prot veidot vienkāršu kompozīciju un/vai rasējumu vienā vai divos skatos (15.3); 2 x spēj saskatīt iespējas un sniegt kvalitatīvus priekšlikumus dzīvesvides mainīšanā un pārveidošanā (19.1; 20.1.); prot patstāvīgi veidot kompozīciju , izmantojot dažādus ierosmes avotus (piemēram, etnogrāfiju, tautas mākslu, amatniecību, profesionālo mākslu, dabu), priekšmeta izgatavošanai nepieciešamo skici, tehnisko zīmējumu, rasējumu (19.3); patstāvīgi veido, pārveido , variē un izmanto sarežģītākus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus (trīs skatos), kā arī plānus un kinemātiskās elektroinstalācijas, celtniecības shēmas (19.5); prot izvēlēties, apvienot atbilstošākās tehnoloģijas savas idejas īstenošanai, plānveidīgi tās lietot izstrādājuma tapšanas gaitā un cilvēka dzīvesvides kvalitatīvai pārveidošanai ; (19.9); <i>daļēji</i> : prot gatavot vienkāršus priekšmetus, telpu rotājumus, iesaiņot un noformēt dāvanas (aplicējot, lokot, veidojot , pinot, vijot), izmantojot tekstilmateriālus, papīru, stieples, plastilīnu, dabas materiālus (11.9); 4 x savu iespēju apzināšanās dzīvesvides pilnveidošanai

		(12., 9., 16., 20.); 2 x vērtē savu ieguldījumu mājas vides uzturēšanā un pārveidošanā (19.1; 20.1.);
eksperiment -	0	-
izstrādājuma idejas, ieceres	1	izstrādājuma idejas, ieceres radīšana un noformēšana (8.1);
pašizpaušm -	3	gūt radošas darbības un personības pašizpaušmes pieredzi (6.3), pašizpaušmes un jaunrade (9.2); apzinās paša izgatavotā izstrādājuma vienreizīgumu, noderīgumu, izjūt to kā pašizpaušmes veidu un savu spēju apliecinājumu (12.3)
idejas skic-	1	ir pieredze veidot un noformēt savas idejas skici (11.3)
paša izgatavot-	1	apzinās paša izgatavotā izstrādājuma vienreizīgumu , noderīgumu, izjūt to kā pašizpaušmes veidu un savu spēju apliecinājumu (12.3);
vajadzīb- pēc uzlabojum	1 daļēji atbilst	saskata vajadzību pēc izstrādājuma vai tehniska risinājuma mājās (15.2) ;
rada rasē-veido rasējum-	5 no tiem 1 atbilst daļēji	2 x prot veidot vienkāršu kompozīciju un/vai rasējumu vienā vai divos skatos (15.3, 19.5.); prot radīt un lietot skices, vienkāršus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus , shēmas, (15.5); prot patstāvīgi veidot kompozīciju, izmantojot dažādus ierosmes avotus (piemēram, etnogrāfiju, tautas mākslu, amatniecību, profesionālo mākslu, dabu), priekšmeta izgatavošanai nepieciešamo skici, tehnisko zīmējumu, rasējumu ; (19. 3); <i>daļēji: prot izmantot</i> no dažādiem informācijas avotiem iegūtus rasējumus (19. 3),
kombinē -	1	prot izvēlēties izstrādājuma ieceres īstenošanai nepieciešamos materiālus, aprēķināt to izmaksas, daudzumu, izmantot un kombinēt dažādus materiālus (15.6);
variē (vari -)	3, no tiem 1 neatbilst, 1 daļēji atbilst	patstāvīgi veido, pārveido, variē un izmanto sarežģītākus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus (trīs skatos) (19. 5); <i>neatbilst: zina pilnvērtīga uztura pazīmes (uztura bioloģiskā, enerģētiskā vērtība), iespējas, kā var variēt un savstarpēji aizstāt produktus</i> (18. 10); <i>daļēji: prot izvēlēties</i> (pēc tehnoloģisko un ekonomisko aprēķinu veikšanas) optimālo variantu ieceres īstenošanai (19. 6);
plāno -	10, no tiem 6 daļēji vai vāji atbilst	mācību priekšmeta "Mājturība un tehnoloģijas" mērķis ir pilnveidot izglītojamā izpratni par cilvēka dzīvesvides drošības un kvalitātes nosacījumiem un iespējām tās uzlabošanai, veicināt izglītojamā praktiskās rīcības un sociālās sadarbības prasmju attīstību, lai ikviens spētu patstāvīgi plānot un organizēt personīgo mājturību (5); prot radīt un lietot skices, vienkāršus tehniskos zīmējumus un/vai rasējumus, shēmas, lai plānotu praktisko darbību, informētu par to citus, izmantotu izstrādājumu izgatavošanā (15.5); prot novērtēt ēdiena kvalitāti un izteikt priekšlikumus garšas uzlabošanai, plānot tematisku maltīti , izvēlēties tai piemērotus ēdienus (18.11.); <i>daļēji 6 x:</i> attīstīt prasmes mājas darbu plānošanā un veikšanā (6.1., 7.3., 14.4., 14.5., 16. 2., 18.5);
plānv- (plānveidīgi)	2, no tiem 1 daļēji atbilst	prot izvēlēties, apvienot atbilstošākās tehnoloģijas savas idejas īstenošanai, plānveidīgi tās lietot izstrādājuma tapšanas gaitā un cilvēka dzīvesvides kvalitatīvai pārveidošanai (19.9); <i>daļēji:</i>

		spēj patstāvīgi novērtēt tehnoloģiskā procesa plānveidību , secīgumu, rezultāta atbilstību iecerei (19. 10),
netradicion-	1	spēj pamanīt jaunu, netradicionālu materiālu lietojuma piedāvājumu un prot to pēc izvēles radoši izmantot savos izstrādājumos (19. 9);

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standarti

14. Matemātika

14.2. Matemātikas standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standartā „Matemātika” ir minētas radošas darbības formas prasībās. Standartu analizējot gan **kvantitatīvi** (meklējot radošas prasmes atspoguļojošus vārdus un izteikumus), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt pētniecisko prasmju attīstīšanu, kas atspoguļotas mācību priekšmeta apguves pamatprasībās.

Eksaktajos mācību priekšmetos skolēni apgūst **pētnieciskās prasmes** – pētot un atklājot sev cilvēces vēsturē (zinātnes vēsturē) jau atklātas matemātiskās likumsakarības, gūstot būtisku, sev jaunu informāciju un trenējoties radoši risināt problēmas ar matemātiskiem paņēmieniem. Svarīgs radošai pašizpaušmei matemātikā ir praktiskais aspekts, lai apgūtā teorija tiktu radoši izmantota praktisku problēmu risināšanā un projektēšanā. Radošums matemātikā ir atkarīgs no metodikas un skolotāja spējām ieinteresēt, aizraut skolēnu un parādīt, cik radoši matemātikā apgūtais var tikt izmantots citās jomās. Būtiski, lai šāda ievirze ir arī mācību literatūrai matemātikā un lai mācību priekšmetam ir saistība ar citiem mācību priekšmetiem, īpaši dabas zinībām, jo matemātika veido dabas zinātņu metodoloģisko pamatu. Saskaņā ar iepriekš minētajiem pamatpieņēmumiem tika analizēts standarts.

Iepriekš raksturoto matemātikas universālo nozīmi mēģināts atspoguļot mācību priekšmeta "Matemātika" **mērķi**: 1. *pilnveidot prasmi lietot matemātiskās metodes pasaules izziņāšanā un daudzveidīgā darbībā, paplašinot izpratni par matemātisko modeļu lomu dabas un sabiedrības procesu aprakstīšanā un attīstot matemātiskās spriešanas prasmes*. Kā redzams vārdi ‘radošums’, ‘radošās prasmes’ vai ‘radošās spējas’ mācību priekšmeta mērķi tieši neparādās. Radošā dimensija var izpausties matemātisko metožu izmantošanā ‘pasaules izziņāšanā’. Domājams, ka ‘daudzveidīgo darbību’ skaitā, kas minētas standarta mērķī, ir ietvertas arī radošo prasmju attīstošas darbības. Arī ‘matemātiskā spriešanā’ var izpausties radošas pieejas. Tomēr to tieši mērķī nevar nolasīt. Vidējā teikuma daļa ievērojamu uzmanību pievērš izpratnes paplašināšanai par matemātikas lomu dabas un sabiedrības procesu aprakstīšanā. Taču būtu ieteicams to papildināt arī ar vārdu ‘pētniecībā’ (pētīšanā). Turklāt gribētos, lai tiktu paplašināta ne tika izpratne, bet skolēni iegūtu reālu pieredzi minēto dabas un sabiedrības procesu aprakstīšanā (un vēlams – arī pētīšanā). Citādi vidusskolas vecuma jauniešiem mērķis ir pārāk pasīvs un sašaurina izglītojamā iespējas iegūt nepieciešamo matemātikas praktiskas izmantošanas pieredzi.

Radošuma dimensija saskatāma Mācību priekšmeta “Matemātika” **uzdevumos** (2.). Pirmais no tiem (2.1.) paredz *radīt izglītojamajam iespēju: pilnveidot izpratni par matemātisko modeļu daudzveidību un prasmes darbā ar tiem*. Līdztekus izpratnei tālād paredzētas prasmes darbā ar matemātiskajiem modeļiem. Tas paver radošas darbības pieredzes iespējamību, bet to negarantē.

Nākamais uzdevums 2.2. paredz: *pilnveidot komunikatīvās un izziņas prasmes, risinot problēmsituācijas, formulējot spriedumus un veicot pamatojumus*. Formulējums saistās ar vairākiem radošas darbības elementiem: problēmsituāciju risināšana, spriedumu formulēšana, pamatošana. Turklāt tas var izpausties gan pilnveidojot izziņas prasmes, gan komunikatīvās prasmes (izmantojot matemātiku komunikācijā). Tieši problēmu risināšana ir būtisks radošo spēju attīstīšanas veids eksakto zinību jomā. Prasītos vienīgi redakcionāli labojumi: vārdu „veicot” (pamatojumu) aizstāt ar vārdu ‘izstrādājot pamatojumus’ vai vienkārši: ‘pamatojot’ (pamatojot risinājumus).

Pēdējais uzdevums 2.3. paredz: *pilnveidot izpratni par matemātikas nozīmi ikdienas dzīvē un matemātikas lomu citu zinātņu, sabiedrības un indivīda attīstībā*. Šajā uzdevumā radošumu tieši saskatīt nevar. Citādi būtu, ja tiktu paredzēta praktiska pārliecināšanās par matemātikas lomu minētajos virzienos. Uzdevums labāk atspoguļotu radošuma aspektu, ja paredzētu: „pilnveidot izpratni un iegūt pieredzi par to kā matemātika tiek izmantota ikdienas dzīvē un citās zinātnēs, kāda ir tās loma sabiedrības un indivīda attīstībā”.

Radošas izziņas process atspoguļots **obligātā** mācību satura komponentā 4. “*Pētnieciskā darbība*”. Tas sastāv no divām apakšsadaļām: 4.1. *izziņas darbība*; 4.2. *komunikatīvā darbība un sadarbība matemātikā*. Virsraksti ir ļoti vispārīgi un neļauj spriest kas tieši paredzēts obligātajā mācību saturā. Cerīgi izskatās tas, ka uzsvērtā darbība. Paredzēta izziņa, komunikācija un sadarbība. Ir iespēja izpausties radošumam, bet tas atkarīgs no konkrētā mācību satura, mācību grāmatām, metodikas un skolotāja – kā viņš šos vispārīgos formulējumus sapratīs.

Citos komponentos – (3.) “*Matemātiskie modeļi*” un (5.) “*Cilvēka, sabiedrības un vides mijiedarbības matemātiskie aspekti*” – arī ir tikai apakšvirsraksti bez mācību satura dziļuma vai plašuma konkretizācijas. Praktisku darbošanos, tai skaitā radošu darbību, varētu pieņemt, ka paredz 5.2. sadaļa: *matemātikas praktiskā lietojamība*. Šajā sadaļā iespējams varētu izpausties mācību priekšmeta mērķi un uzdevumos paredzēta matemātikas un citu jomu (t.sk. zinātņu jomu) saistība (starpdisciplināritāte).

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei radošas darba prasmes var tikt ietvertas 6.3., 6.4., 6.5 punktos, kas paredz, ka skolēns ne tikai izprot, bet arī lieto matemātiskas darbības (pārveidojumus): 6.3. *izprot izteiksmju definīcijas apgabala nozīmi, izpilda matemātisku izteiksmju (algebrisku, eksponenciālu, logaritmisku, trigonometrisku) identiskos pārveidojumus*. 6.4. *lieto vienādojumam (algebriskam, eksponenciālam, logaritmiskam, trigonometriskam), vienādojumu sistēmai piemērotus atrisināšanas algoritmus vai vispārīgās metodes (substitūcija, sadalīšana reizinātājos, grafiskais paņēmieni)*. Izvēloties un lietojot piemērotas metodes var izpausties radoša pieeja. Lai gan parasti tas nozīmē rīkoties pēc parauga. Tas pats attiecas uz punktiem 6.6. – 6.12.

Radošās prasmes paredzētas 7.2. punkta prasībā: *saskata un formulē pētāmo problēmu*. Tās tālāk padziļinātas 7.3. punkta prasībā: *plāno risinājumu; izvēlas vai izveido problēmai atbilstošu matemātisko modeli*. Risinājuma plānošana, modeļa izveide – svarīgi soļi ceļā uz patstāvīgu radošu darbību.

Radošuma dimensija izpaužas 7.4. prasībā: *lieto dažādus spriedumu iegūšanas veidus (empīrisku, induktīvo, deduktīvo); vispārina, klasificē, saskata analogijas, novērtē procesu tendences; izvērza hipotēzi, izmantojot iepriekšējās zināšanas vai darba gaitā iegūtos rezultātus*. Tātad runa ir ne tikai par empīrisku, induktīvo un deduktīvo metožu zināšanu, bet arī lietošanu, turklāt gan hipotēzes izvēršana, gan vispārināšana, procesu novērtēšana (tātad arī prognozēšana) un analogiju saskatīšana trenē radošu domāšanu un radošu pieeju izziņas procesā.

Pierādīšanas prasmes atspoguļotas 7.6. punkta prasībā: *izprot pierādījuma nepieciešamību, būtību un struktūru, lieto dažādus pierādījumu veidus*. Risinājumu meklējumi, to validitāte, uzlabojumi, konteksta dimensija, alternatīvu risinājumu mēģinājumi kā radoša procesa sastāvdaļas minētas 7.7. punkta prasībā: *izvērtē iegūtos rezultātus, to ticamību un atbilstību kontekstam, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu, iesaka uzlabojumus, piedāvā citu risinājumu*.

7.8. punkta prasība pieskaras arī informāciju tehnoloģiju jomai: *izmanto informācijas tehnoloģijas (IT) informācijas apkopošanai, sakārtošanai, pārveidošanai un aprēķiniem*. Būtiska prasība, formulējums ietilpīgs, tajā mēģināts aptvert visu, kas attiecas uz IT. To varētu tomēr izvērst un detalizēt.

Radošu pieeju ietver arī 7.10. punkta prasība: *izvērtē matemātiskus tekstus, izmanto tos atbilstīgi mērķim; pārveido informāciju no viena veida (vārdiska, simboliska, vizuāla, grafiska) citā, novērtē katra veida priekšrocības*. Savukārt 7.11. prasība paredz, ka skolēns: *formulē, argumentē, pamato viedokli (tai skaitā – matemātiskas sakarības, faktus, sava darba rezultātus), ciena citu viedokli*. Spēja formulēt un argumentēti pamatot savu viedokli pieder pie radošuma izpausmēm.

Mazākā mērā apmierina prasības, kas skaidro mācību satura komponenta “*Cilvēka, sabiedrības un vides mijiedarbības matemātiskie aspekti*” apguves dziļumu. Piemēram, 8.2. punkts paredz, ka izglītojamais tikai *saskata matemātikas saikni ar dabas un humanitārajām zinātnēm* (nevis iegūst pieredzi, kā tiek izmantota matemātikas šajās zinātnēs). Arī nākamās prasības paliek pasīvu priekšstatu līmenī, kas izteikts ar vārdiem ‘apzinās’, ‘novērtē’. 8.3. *apzinās pētnieciskās darbības prasmju nozīmi indivīda attīstībā, novērtē savu problēmrisināšanas, matemātiskās spriešanas, viedokļa formulēšanas un pamatošanas pieredzi*. Skaidrs, ka zināma pieredze jau ir uzkrāta un to vajag novērtēt. Tomēr būtiskāk ir šo pieredzi padziļināt. Turklāt nav skaidrs kādā veidā tā ir radusies. Jo iepriekšējās prasības faktiski nedeva kādu tiešu norādi par matemātikas metožu lietošanu uzdevumos, kuri ņemti no citām jomām (zinātnēm).

Tas pats sakāms par nākamajiem punktiem: 8.4. *novērtē matemātikas iespējas sabiedrībai nozīmīgu praktisku problēmu risināšanā*; 8.5. *apzinās matemātikas zināšanu un prasmju nozīmi ikdienas dzīvē, apgūstot dabas un sociālās zinātnes, tālākizglītībā un turpmākajā profesionālajā darbībā*. Formulējumos varētu būt atsegta prasība pēc konkrētu darbību pieredzes, nevis tikai refleksija par matemātikas nozīmī. (Ieteicamie formulējumi: „ir ieguvis pieredzi un novērtē to kā matemātika tiek izmantot praktisku problēmu risināšanā”; „apzinās un ir ieguvis pieredzi par to kā matemātikas zināšanas un prasmes izmantot ikdienas dzīvē, dabas un sociālajās zinātnēs, kā arī apzinās matemātikas nozīmi tālākizglītībā un turpmākajā profesionālajā darbībā”)

Nepieciešams padziļināt starpdisciplināro pieeju, turklāt tieši praktiski saistīt matemātikas apgūšanu ar citām zinātnēm un tās izmantošanu citās jomās un dzīvē vispār. Kopumā standarts ir īss, tas varētu būt detalizētāk izstrādāts, padziļinot radošuma dimensiju arī mērķu un uzdevumu daļā.

Teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti (sadarbībā ar Matemātikas skolotāju biedrību) **24 specifiski izteikumi un atslēgas vārdi**, ar kuriem **var raksturot vidusskolas skolēniem pieejamos radošas darbības aspektus matemātikā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **26 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 59. – 62.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoši, radoša darbība, radītspēja) standartā nav minēts. Toties konstatēti 4 vārda **pētīt** lietošanas gadījumi, to skaitā 3 vārda **pētīšana** lietojumi, kas attiecas uz radošuma aspektu eksaktajās zinātnēs. Visbiežāk minētais vārds ir **risina** (risinājumi, atrisina) – kopā 11 reizes, no tām 9 var tikt uzskatītas kā vārda lietojums radošuma aspektā.

Problēmu risināšana (arī problēmsituāciju risināšana) minētas 8 reizes, no tām 5 attiecas uz izteikuma lietojumu radošuma nozīmē. **Pamatošana** (pamato) minēta 5 reizes. Izteikums ‘matemātiskie modeļi’ izmantots 9 reizes, 3 gadījumos tas izteikti attiecas uz modeļu radošu izmantošanu. **Hipotēzes** izvirzīšana minēta 1 reizi. Matemātikas praktiska lietojamība minēta 2 reizes. **Formulēšana** (formulēt problēmu, hipotēzi) minēta 4 reizes. Informācijas tehnoloģijas minētas 2 reizes

Interpretācijas prasme nav paredzēta. Nav minēta prasība **atklāt likumsakarības**. **Prognozēšana** nav tieši minēta (lai gan kvalitatīvā teksta analīze liecina, ka to var saskatīt netieši arī citos formulējumos). **Eksperimenti** nav pieminēti. **Domāšanas attīstības veicināšana** tieši minēta nav (tas nenozīmē, ka domāšanas attīstība matemātikas mācību priekšmetā tiktu veicināta maz, bet drīzāk to, ka standarta autoriem acīmredzot licies pašsaprotami, ka darbošanās matemātikā – vecina domāšanas attīstību).

Ne reizes nav minēta **patstāvīga** darbība, patstāvīgi uzdevumi, patstāvīgi risinājumi (lai gan mācību procesā visticamāk tas notiek lielākajā daļā matemātikas stundu). Nav minēti arī **atjautības** uzdevumi vai atjautības trenēšana. Standartā nav minēta projektējoša darbība un **projekti** vispār. Nav minēta netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta risinājumu iespēja, kā arī variēšana, inovatīva darbība, novatorisms, uzdevumi ar vairākām risināšanas iespējām. (sk. kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 63.)

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Matemātikā var būt problemātiski visiem prasīt būt radošiem, jo pilnīgi jaunas sakarības šeit izgudrot skolēnam praktiski nav iespējams. Matemātika pieder pie mācību priekšmetiem, kuros skolēns mācās apgūt to instrumentāriju, kas palīdz praktisku dzīves situāciju risinājumos un paver iespēju zinātniskai pētniecībai un procesu izpratnei (piemēram, statistikā, modelēšanā, konstruēšanā). Radošums matemātikā izpaužas tās pielietojamībā. Tāpēc svarīga ir matemātikas un citu cilvēkdarbības jomu saistība. Standarta formulējumos tā ir atrodama, taču prasītos pēc konkrētības un skaidrības. Jo tieši teorijas atrautība no prakses, no reālās dzīves ar tās problēmām, matemātikas apguves procesu var padarīt sausu un neradošu. Līdz ar to kavējot skolēna personisku radošu izpausmi matemātikā. Matemātikas apguve var veicināt radošumu, taču tas atkarīgs gan no tā, kā skolotājs organizēs mācību procesu, gan no mācību grāmatām un uzdevumu krājumiem. Standarta formulējumi ar dot impulsu šai virzienā. Pagaidām tas standarta tekstā nav tieši nolasāms.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties projektu metodei un starpdisciplinārajai pieejai. Tā var izpausties kā starpdisciplināri projekti (vienam skolēnam vai to grupai), kuros ar matemātiskām metodēm tiktu risināti citu mācību priekšmetu uzdevumi vai kopīgi projekti. Standarta valodu vajadzētu padarīt vieglāku, uztveramāku arī nespeciālistiem un prasību formulējumus papildināt ar precizējošiem paskaidrojumiem un piemēriem.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā Matemātikā ir **daļēji** atspoguļota, pamatā prasību daļā. Taču to var uzlabot, piemēram, izvēršot starpdisciplināru projektu metodi, kas liktu apvienot vairākos mācību priekšmetos apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Nepieciešams pārstrādāt mērķu un uzdevumu daļu un detalizēt obligātā mācību satura daļu.

14.3. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju matemātikā

59. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, radīt	spēja radīt oriģinālus risinājumus, radīt jaunus risinājumus
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi
novatori -	novatorisks risinājums, novatoriska pieeja, novatori
inov	inovācijas, inovatīva domāšana

60. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava radošai darbībai; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību MATEMĀTIKĀ:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana, drosme aizstāvēt savu viedokli
intu-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās, matemātiskā intuīcija
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmas rosināšana,
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvērtība nestandarta domāšanai
atjautī -	atjautība, atjautības uzdevumi, atjautīgi risinājumi
diverģent -	diverģentā domāšana
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana

61. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
atklā-	atklāt alternatīvu risinājuma ceļu, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
interpret -	interpretēšana, interpretācija, uzdevuma teksta interpretēšana
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizatorisms, improvizācijas uzdevumi,
patstāv -	patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
mode-	matemātiskie modeļi, modelēšana
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt (dabu ar matemātiskām metodēm)
izpēt -	izpētīt matemātiskās sakarības, izpēta uzdevumu nosacījumus, izpēte
pētīš -	apgūt matemātiskās pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	procesu attīstības prognozēšana ar matemātiskām metodēm, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām

	paraudzīties no jauna skatpunkta, jauni risinājumi
--	--

62. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas) MATEMĀTIKA:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
pārveido	pārveido izteiksmi, pārveidojumu ceļā nonāk pie risinājuma
eksperiment -	eksperimenta rezultātu matemātiska apstrāde, eksperiments
risin-	risina uzdevumus, meklē risinājumu
hipotē-	izvirza hipotēzi, izvērtē vairākas hipotēzes, to pamatotību
vari-	variēt pieejas, variabli risinājumi
konstruē-	konstruē ģeometriskus objektus, konstrukcijas uzdevumi
olimpiād-	olimpiādes uzdevums
problēmuzd	problēmuzdevumi, risina problēmuzdevumus
cietais rieksts	„cietais rieksts” (uzdevumu tips)
salīdzin-	Dedukcijas un indukcijas salīdzināšana, salīdzināt risinājumus
analiz-	analizēt uzdevumu, analizēt vienādojumu
meklē-	meklēt jaunus risinājumus, meklēt atrisinājumu
plān-	plāno risināšanas gaitu, uzdevumu gaitas plānošana
netradicion-	netradicionāli risinājumi
kombinē-	kombinēt dažādus paņēmienus
argument-	argumentēti pierāda, argumentē savu risinājuma izvēli
tehnol-	izmanto informācijas tehnoloģijas matemātisku problēmu risinājumos
pierād-	pierāda teorēmu, meklē savu pierādījumu ceļu, argumentē pierādījumu ceļu
formulē-	formulē problēmu, formulē hipotēzi, formulē jautājumu
domāš-	attīstīt matemātisko domāšanu, attīstīt analītiski kritisko domāšanu
praktis-	praktiski risinājumi, risina praktiskus uzdevumus, praktiskais pielietojums
vairāk-	uzdevumi ar vairākām atbildēm, risina uzdevumus ar vairākiem atbilžu variantiem
pamato-	pamato viedokli, izstrādāt pamatojumu

14.4. Matemātikas standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

63. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš-	0	-
radīspēja, spēja radīt	1 neatbilst	Neatbilst: 2. Mācību priekšmeta “Matemātika” uzdevumi ir radīt ~~izglītojamajam iespēju~~ :
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
drosm -	0	-
intu-	0	-
iedvesm -	0	-
atvērt-	0	-
atjautī -	0	-
diverģent -	0	-

iztēl-	0	-
atklā-	0	-
interpret-	0	-
nestandart-	0	-
patstāv-	0	-
projekt-	0	-
mode-	9, no tiem 6 daļēji atbilst	1. Mācību priekšmeta “Matemātika” mērķis ir pilnveidot prasmi lietot matemātiskās metodes pasaules izzināšanā un daudzveidīgā darbībā, paplašinot izpratni par matemātisko modeļu lomā dabas un sabiedrības procesu aprakstīšanā un attīstot matemātiskās spriešanas prasmes; 2.1. pilnveidot izpratni par matemātisko modeļu daudzveidību un prasmes darbā ar tiem ; 7.3. plāno risinājumu; izvēlas vai izveido problēmai atbilstošu matemātisko modeli ; <i>daļēji atbilst</i> : 2 x 3., 6. Mācību satura komponents “Matemātiskie modeļi ”; 3.1. algebriski modeļi ; 3.2. ģeometriski modeļi ; 3.3. diskrēti modeļi ; 6.6. izprot ģeometriskos modeļus (piemēram, ģeometriskās figūras, ģeometriskie ķermeņi, pagrieziena leņķis, ģeometriskie pārveidojumi, darbības ar vektoriem) un to attēlošanu plaknē;
pētnie - pēt -	4, no tiem 1 daļēji atbilst	2 x 4., 7. Mācību satura komponents “ Pētnieciskā darbība ”; 7.2. saskata un formulē pētāmo problēmu ; <i>daļēji atbilst</i> : 8.3. apzinās pētnieciskās darbības prasmju nozīmi indivīda attīstībā, novērtē savu problēmrisināšanas, matemātiskās spriešanas, viedokļa formulēšanas un pamatošanas pieredzi;
izpēt -	0	-
pētīš -	0	-
problēmrisin -	1 daļēji atbilst	8.3. apzinās pētnieciskās darbības prasmju nozīmi indivīda attīstībā, novērtē savu problēmrisināšanas , matemātiskās spriešanas, viedokļa formulēšanas un pamatošanas pieredzi;
problēmu(as) risin-; problēm-situācijas	7, no tiem 2 daļēji atbilst	2.2. pilnveidot komunikatīvās un izziņas prasmes, risinot problēmsituācijas , formulējot spriedumus un veicot pamatojumus; 7.2. saskata un formulē pētāmo problēmu ; 7.7. izvērtē iegūtos rezultātus, to ticamību un atbilstību kontekstam, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu , iesaka uzlabojumus, piedāvā citu risinājumu; 7.3. plāno risinājumu; izvēlas vai izveido problēmai atbilstošu matemātisko modeli; <i>daļēji atbilst</i> : 8.4. novērtē matemātikas iespējas sabiedrībai nozīmīgu praktisku problēmu risināšanā ; 7.14. apzinās sadarbības priekšrocības, risinot problēmas , izvērtējot rezultātus.
progno-	0	-
jaun-	0	-
pārveido-	5, no tiem 1 daļēji atbilst	6.3. izprot izteiksmju definīcijas apgabala nozīmi, izpilda matemātisku izteiksmju (algebrisku, eksponenciālu, logaritmisku, trigonometrisku) identiskos pārveidojumus ; 6.8. lieto ģeometriskos pārveidojumus , pamatojot ģeometrisko figūru vai to elementu īpašības un savstarpējo novietojumu; 7.8. izmanto informācijas tehnoloģijas (IT) informācijas apkopošanai, sakārtošanai, pārveidošanai un aprēķiniem; 7.10. izvērtē matemātiskus tekstus, izmanto tos atbilstīgi mērķim; pārveido

		informāciju no viena veida (vārdiska, simboliska, vizuāla, grafiska) citā, novērtē katra veida priekšrocības; <i>daļēji atbilst:</i> 6.6. izprot ģeometriskos modeļus (piemēram, ģeometriskās figūras, ģeometriskie ķermeņi, pagrieziena leņķis, ģeometriskie pārveidojumi , darbības ar vektoriem) un to attēlošanu plaknē;
eksperiment-	0	-
risin-; atrisin-	11, no tiem 3 daļēji atbilst	2.2. pilnveidot komunikatīvās un izziņas prasmes, risinot problēmsituācijas , formulējot spriedumus un veicot pamatojumus; 6.4. izprot, ko nozīmē atrisināt vienādojumu, vienādojumu sistēmu; lieto vienādojumam (algebriskam, eksponenciālam, logaritmiskam, trigonometriskam), vienādojumu sistēmai piemērotus atrisināšanas algoritmus vai vispārīgās metodes (substitūcija, sadalīšana reizinātājos, grafiskais paņēmieni); 6.5. izprot, ko nozīmē atrisināt nevienādību, nevienādību sistēmu ar vienu vai diviem mainīgajiem; lieto nevienādībai (algebriskai, eksponenciālai, logaritmiskai, trigonometriskai), nevienādību sistēmai piemērotus atrisināšanas algoritmus vai vispārīgās metodes (intervālu metode, substitūcija, grafiskais paņēmieni); 7.3. plāno risinājumu ; 7.7. izvērtē iegūtos rezultātus, to ticamību un atbilstību kontekstam, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu , iesaka uzlabojumus, piedāvā citu risinājumu ; <i>daļēji atbilst:</i> 7.14. apzinās sadarbības priekšrocības, risinot problēmas , izvērtējot rezultātus; 8.3. apzinās pētnieciskās darbības prasmju nozīmi indivīda attīstībā, novērtē savu problēmrisināšanas , matemātiskās spriešanas, viedokļa formulēšanas un pamatošanas pieredzi; 8.4. novērtē matemātikas iespējas sabiedrībai nozīmīgu praktisku problēmu risināšanā ;
hipotē-	1	7.4. ... ; izvirza hipotēzi , izmantojot iepriekšējās zināšanas vai darba gaitā iegūtos rezultātus;
variē (vari -)	0	-
plān-	1	7.3. plāno risinājumu ; ...;
netradicion-	0	-
konstr-	0	-
cietais rieksts	0	-
olimpiād-	0	-
formulē-	4, no tiem 1 daļēji atbilst	2.2. pilnveidot komunikatīvās un izziņas prasmes, risinot problēmsituācijas, formulējot spriedumus un veicot pamatojumus; 7.2. saskata un formulē pētāmo problēmu ; 7.11. formulē , argumentē, pamato viedokli (tai skaitā – matemātiskas sakarības, faktus, sava darba rezultātus), ciena citu viedokli; <i>daļēji atbilst:</i> 8.3. apzinās pētnieciskās darbības prasmju nozīmi indivīda attīstībā, novērtē savu problēmrisināšanas, matemātiskās spriešanas, viedokļa formulēšanas un pamatošanas pieredzi ;
vairāk	0	-
domāš -	0	-
praktis-	2, no tām 1 daļēji atbilst	5.2. matemātikas praktiskā lietojamība . <i>Daļēji atbilst:</i> 8.4. novērtē matemātikas iespējas sabiedrībai nozīmīgu praktisku problēmu risināšanā ;

pamato-	5 no tiem 1 daļēji atbilst	6.7. lieto ģeometrisko figūru īpašības (teorēmas), pamatojot ģeometrisko figūru vai to elementu īpašības un savstarpējo novietojumu, aprēķinot ģeometrisko figūru un ķermeņu elementu, virsmas laukuma, tilpuma skaitliskās vērtības; 6.8. lieto ģeometriskos pārveidojumus, pamatojot ģeometrisko figūru vai to elementu īpašības un savstarpējo novietojumu; 7.11. formulē, argumentē, pamato viedokli (tai skaitā – matemātiskas sakarības, faktus, sava darba rezultātus), ciena citu viedokli; <i>daļēji atbilst</i> : 8.3. apzinās pētnieciskās darbības prasmju nozīmi indivīda attīstībā, novērtē savu problēmrisināšanas, matemātiskās spriešanas, viedokļa formulēšanas un pamatošanas pieredzi ;
tehnol-	2	7.8. izmanto informācijas tehnoloģijas (IT) informācijas apkopošanai, sakārtošanai, pārveidošanai un aprēķiniem; 7.13. izmanto IT informācijas iegūšanai un prezentācijai;

15. Mazākumtautību valoda un literatūra (mazākumtautību izglītības programmās)

15.1. Mazākumtautību valodas un literatūras standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

„Mazākumtautību valoda un literatūra” standartā var atrast daudz radošo prasmju un prasību, kuru izpildē nepieciešama radoša piepūle. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt sarežģītu radošo prasmju paredzēšanu prasībās.

Tiešā veidā radošums (radošas prasmes un spējas) nav minēts mācību priekšmeta “Mazākumtautību valoda un literatūra” **mērķi**: *pilnveidot izglītojamā dzimtās valodas un literatūras kompetences kā personības garīgās, intelektuālās attīstības un pašrealizācijas līdzekli daudz kultūru sabiedrībā*. Radošumu var uzskatīt par garīgās un intelektuālās attīstības komponentu. Formulējumā gan nav tieši pateikts, kas jāsaprot ar ‘garīgo attīstību’ (vai domāts ir intelektuāls garīgums (*mentality*) vai mistisks garīgums (*spirituality*). Abus jēdzienus latviešu valodā apzīmē ar vienu vārdu). Turklāt varētu domāt, ka garīgā un intelektuālā attīstība ir pretstatāmas. Ja lieto izteikumu ‘garīgā attīstība’ visplašākajā nozīmē, tad tā ietver arī intelektuālo attīstību. Uzsvērta personības pašrealizācija, taču trūkst sociokultūras aspekta. Nav iezīmēta valodas kā saziņas līdzekļa loma. Turklāt iztrūkst Latvijas komponenta. Mazākumtautību valoda un literatūra kā mācību priekšmets ir pirmkārt Latvijas kultūras un izglītības sistēmas fenomens. Ieteicams mērķa formulējumu pārstrādāt un izvērst, t. sk. radošuma aspektā (piemēram, „pilnveidot izglītojamā dzimtās valodas un literatūras kompetences kā personības garīgās attīstības, radošas pašrealizācijas un saziņas līdzekli Latvijas daudz kultūru sabiedrībā”). Ja ir nepieciešamība minēt mistisko garīgumu, līdztekus intelektuālajai attīstībai, formulējumu var izveidot šādi: „pilnveidot izglītojamā dzimtās valodas un literatūras kompetences kā personības garīguma, intelektuālās attīstības, radošas pašrealizācijas un saziņas līdzekli Latvijas daudz kultūru sabiedrībā”).

Radošuma aspekts saskatāms **uzdevumos**: 2.1. *veicināt literāra darba izpratni, retorikas un runas darbības apguvi, lai veiksmīgi piedalītos mākslinieciskā un cita veida komunikācijā*. Retorikas un runas mākslas apguve var saturēt radošuma elementus. Neparasti lietots izteikums ‘runas darbība’ – runāšanas vietā. Komunikācija, īpaši mākslinieciska (lai gan nav pateikts, kas tieši ar to domāts) attīsta radošas prasmes, piemēram, veidot izsmalcinātu poētisku vai, ja nepieciešams, lietišķu runas stilu, izvēlēties nepieciešamos valodas līdzekļus komunikācijai utt. Šāda veida uzdevums netieši

ietver radošas darbības iespējas. Tiešā veidā vārds ‘radoši’ minēts nākamajā uzdevumā: 2.2. *pilnveidot prasmī apgūt literāru darbu stilistiski žanrisko daudzveidību, stilistiku un valodas līdzekļu izmantošanas kultūru, lai radoši attīstītu dzimtās valodas tradīcijas diasporas apstākļos.* Valodas līdzekļu izmantošanas kultūra ietver radošuma aspektu. Daudzveidība var palīdzēt radoši izpausties, lai gan to negarantē. Turklāt iezīmēts arī virziens: ‘radoša dzimtās valodas tradīciju attīstība’. Svarīgu dimensiju iezīmē trešais uzdevums: 2.3. *attīstīt vajadzību un spēju piedalīties starpkultūru dialogā, pamatojoties uz izpratni par māksliniecisko un citu tekstu kopīgo uzbūvi.* Dialogs ir sevišķi pateicīgs radošuma attīstīšanas veids. Tas saistās ar spēju ieklausīties, interpretēt citu domas un, ja nepieciešams, mainīt pozīciju radoši meklējot patiesību un tik nepieciešamo etnisko saskaņu kopā. Par to vai māksliniecisko un citu tekstu kopīgā uzbūve ir starpkultūru dialogu nozīmīgi veicinošs faktors – var diskutēt.

Radošā darbības iespējas var saskatīt **obligātajā mācību saturā**. Tās var izpausties 3. *Komunikatīvā un valodas kompetencē*: 3.1. *publiskās un dialogiskās runas retorika*. Retorikā – runas mākslā var nozīmīgi attīstīt radošas spējas – izvēlēties valoda līdzekļus, paņēmienus un argumentus. Neprofesionāli varētu mulsināt izteikums ‘dialogiskā runa’. Acīmredzot kā pretstats monoloģiskai runai (sarunai pašam ar sevi? runāšanai neieklausoties citos?). Turklāt netop skaidrs vai dialogiskā runa ir publiskās runas paveids, pretstats vai tās abas ir viena līmeņa jēdzieni kādā augstākā runas veidu klasifikācijā. Turklāt nākamā mācību satura sadaļa 3.2. *publiskās runas veidi* – liek domāt, ka dialogiskā runa ir publiskās runas paveids. No radošuma stratēģijas viedokļa gribētos domāt, ka ar dialogisko runu jeb dialogu ir domāts princips (dialoga filozofijas kontekstā⁴), kurš ietver īpašas dialogiskas attieksmes pret uzrunāto vai uzrunātajiem, kas tad ir izkopjamas saziņā un ietver tādas valodas līdzekļu lietojuma metodes, lai šādu padziļinātu dialogu uzturētu.

Par nopietnu dialoga filozofijas izmantošanu liecina atkārtotā atsaukšanās uz šo attieksmju tipu nākamajās obligātā mācību satura sadaļās: 3.7. *lasītāja dialogs ar literāru tekstu*. Šeit visticamāk domāts iekšējs dialogs, kas nozīmē sarunu, iedziļināšanos tekstā un tā personisku pārdzīvošanu un interpretāciju sev nozīmīgā saturā. Doma turpinās 3.8.sadaļā: *literāra teksta uztvere un interpretācija*. Interpretācija pieder pie radošām prasmēm. Sadaļā 3.9. *daiļdarba sižetiskā, kompozicionālā un valodiskā struktūra*, tiešā veidā nav saskatāms radošais aspekts, taču tas var izpausties kompozīciju un struktūru pētniecībā. Kompozīciju un struktūru analīze var atklāt dažādas radošās iespējas un pamudināt uz personisko pašizteikšanos un apzinātu kompozīciju veidošanu.

Radošums var izpausties arī 4. *Sociokultūras kompetencē* un konkrēti 4.2. sadaļā: *dzimtā valoda starpkultūru saskarsmē*; daļēji 4.3. sadaļā *informācijas avotu izmantošana*; kā arī: 4.4. sadaļā *runas tradīcijas un starpkultūru dialogs*. Sadaļu nosaukumi daļēji dublē cits citu. Starpkultūru dialogs un saskarsme ir laba augsne radošo prasmju attīstībai. Par jaunradi, tātad kaut kā jauna radīšanu, teikts 4.5. sadaļā: *mākslinieciskās jaunrades tipi un stila modeļi nacionālajā literatūrā*. Jautājumus nespeciālistam varētu izraisīt izteikums ‘stila modeļi’. Interesants mācību satura temats var izrādīties 4.6. *literāra darba kultūras konteksts*. Kultūras konteksts padziļina un paplašina literatūras izpratnes apvārsni, kas var netieši sekmēt radošāku pieeju un oriģinālāku literārā darba interpretāciju. Neskaidri formulēta 4.7. sadaļa *klasiskā literatūra un citi literārie darbi*. Nevajadzīgi it kā pretstatīta klasiskā literatūra un jebkurš cits literārs darbs. Skaidrāk būtu: „klasiskā literatūra un cita veida literatūra” vai „klasiskā literatūra un citi literatūras veidi (tipi)”. Kultūras un literatūras saistību atkārtoti uzsver pēdējā sadaļa 4.8. *literatūra un kultūridentitāte*.

---

⁴ Par dialoga principu filozofijā un izglītībā sk. tuvāk: Buber, M. *I and Thou*, transl. by Ronald Gregor Smith, – Edinburgh: T. and T. Clark, 1937; 2nd Edition New York: Scribners, 1958; 1st Scribner Classics ed. NY: Scribner, 2000; Buber, M. *Das dialogische Prinzip*. – 5. durshges. Aufl. – Heidelberg: Schneider, 1984; Burbules, N. C. *Dialogue in teaching: Theory and practice*. – N. Y.: Teachers College Press, 1993; Jermolajeva, J. *Dialogiskā pieeja mācībās mūsdienu skolā. Promocijas darbs pedagogijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai*. – Rīga: Latvijas Universitāte, 1997

Literatūra ir būtisks faktors kultūras identitātē. Šeit radošuma aspektu gan tieši nevar saskatīt. Kopumā, līdzīgi kā citos Vidējās izglītības mācību priekšmetu standartos, obligātais mācību saturs iezīmēts tikai ar tematu virsrakstiem, atstājot detalizāciju – prasībām.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, radošās prasmes tiek minētas prasību sadaļā 5. *Komunikatīvā un valodas kompetence*: 5.1. punkta prasībā: *prot analizēt oratora publiskās runas mērķi, saturu, struktūru un izmantotos izteiksmes līdzekļus*. Prasme analizēt pieder pie pētnieciskām prasmēm, kas paver iespējas radošumam. Prasība 5.2. punktā paredz aktīvu argumentējošas runas veidošanu: *prot veidot informatīvu, argumentējošu, rosinošu un sviniģu publisko runu*. Argumentu izvēle vai radīšana, kopj izdomas spēju un atjautību. Vistiešāk radošu izpausmi paredz 5.3. punkta prasība: **radoši izmanto uzvedības stratēģijas neformālā un lietišķā sarunā un publiskā apspriešanā**. Tiesa nav izskaidrots, kas tieši domāts ar ‘uzvedības stratēģijām’, taču jebkura stratēģija prasa plānošanu un prognozēšanu, tātad prasmes, kas saistās ar radošu domāšanu. Atsevišķas prasības liek domāt par loģikas mācību priekšmeta elementu klātbūtni: 5.4. punkta prasībā: *pārzina argumentācijas paņēmienu un diskusijas pamattaktikas*. Skolēns tiek nopietni gatavots sabiedriskai un iespējams arī politiskai darbībai. Diskusija sekmē radošuma attīstību. Šo līniju turpina 5.5. punkta prasība: *pārvalda kritikas kultūru strīda un publisku pārrunu situācijās*. Kriticisms un argumentēta kritizēšana, kas acīmredzot jāsaprot ar ‘kritikas kultūru’, trenē radošās spējas reaģēt uz pārmaiņām, sarunas pavērsieniem un adekvāti pielietot valodas līdzekļus un argumentus. 5.10. *rada un rediģē dažādus mācību zinātniskā stila žanra tekstus: referatīvu ziņojumu, ievadrunu, anotāciju, tēzes, referātu, recenziju*. Teksta radīšana, īpaši izvērstās formās – referātā, recenzijā – ir radošas pašizteikšanās iespēja. Pētniecība minēta 5.11. punkta prasībā: *izprot pētnieciskā darba īpatnības*. Izpratnes aspektam gribētos pievienot dinamiskāku elementu, lai pētnieciskā darbība tiktu arī praktizēta, nevis tikai izprasta.

Radošās spējas un prasmes paredz 5.13. punkta prasība: *rada un rediģē dažādus publicistiskā stila žanra tekstus: rakstu, eseju, projekta prezentāciju*. Individuālais stils un radošums atklājas tieši rakstos un esejās. Pētnieciskās prasmes paredz 5.14. prasība: *analizē un vērtē tekstus no literārās valodas normu, stila un žanra prasību viedokļa*. Nozīmīgu faktoru iezīmē 5.16. punkta prasība: *nosaka (?) un izvērtē daiļdarba tēmu un ideju kā autora pasaules redzējuma koncepciju*. Idejas saskatīšana pieder pie nozīmīgām domāšanas prasmēm. Līdzīgi ir ar autora pasaules redzējuma koncepciju. Šajā prasībā literatūra saskaras ar filozofiju, tāpēc tas var izrādīties interesanti un pārdomas rosinoši skolēniem. Idejas, to izprašana un jaunu ideju radīšana ir būtiska radošuma dimensija. Mulsina formulējuma pirmie vārdi: ‘nosaka un izvērtē’. Vārda ‘nosaka’ vietā drīzāk der ‘apzinās’ vai ‘izprot’ (ideju un arī tēmu noteicis vai izvēlējis ir pats autors, šai gadījumā lasītājam vai pētniekam tā ir jāatpazīst, jāapzinās, jāatrod, nevis to jānosaka; tulkots no krievu valodas vārda ‘определяет’ – latviski atbilstoši kontekstam drīzāk derētu tulkot kā ‘atrod’ vai ‘noskaidro’). Vēl neskaidrāk latviski skan nākamā 5.17. punkta prasība: *nosaka (?) literāra darba patosu kā autora emocionāli vērtējošu attieksmi pret pasauli*.

Radošās prasmes bagātīgi atsegtas nākamajās prasībās: 5.18. *salīdzina autora, personisko un citu cilvēku viedokli par literāru darbu*. Salīdzināšana ir radošas darbības veids. Nedaudz valodiski neskaidrāka ir 5.19. punkta prasība: *pārvalda daiļdarba interpretācijas veidus*. Vienkāršāk būtu ‘interpretē daiļdarbu dažādos veidos’ vai ‘prot interpretēt daiļdarbu vairākos veidos’. Interpretācija ir būtiska prasme, kurā var izpausties radoša pieeja. 5.20. *recenzē un anotē daiļdarbu*; recenzēt nozīmē izprast, analizēt un argumentēti vērtēt. 5.21. *raksta referātus par literāriem tematiem*. Referāts var kļūt par radošu izpausmes veidu, ja veidots patstāvīgi. Dažādas sacerējumu jeb domrakstu formas uzskaitītas nākamajās prasībās: 5.22. *raksta domrakstus, izmantojot literatūras teorijas elementus*; un 5.23. *prot rakstīt vēstījuma, salīdzinājuma, cēloņu un seku pierādījuma esejas par literāru tematu*. Salīdzināšana, cēloņu n seku saskatīšana un pierādīšana ir teicami radošas domāšanas attīstīšanas paņēmieni. Analīzes prasmes iezīmēta 5.25. punkta prasībā: *analizē*

daiļdarbu kā mākslas tēlu daudzlīmeņu sistēmu. Daudzu līmeņu saskatīšana un analīze paplašina un padziļina redzesloku. Virkne prasību pievēršas mākslinieciskā un reālā attiecībām: 5.26. *izprot mākslinieciskā laika un mākslinieciskās telpas specifiku, salīdzinot māksliniecisko un reālo pasauli;* un 5.27. *izprot mākslas pasaules nosacītības pakāpi.* Pēdējais vārds izteikumā sarežģī prasību. Vienkāršāk: *izprot mākslas pasaules nosacītību.* Šajā formulējumā radošuma dimensija saskatāma tikai netieši. Lai gan ideālā un reālā apzināšana un to savstarpējās mijietekmes izpratne var sekmēt radošu pasaules pārveidošanas tieksmi. Analītisko prasmju izvērsums turpinās 5.28. punkta prasībā: *analizē daiļdarba sižetisko un kompozicionālo struktūru.* Diskusijas, taču ne tieši radošuma sakarā, var izsaukt 5.30. punkta prasība: *izprot romantiskā, reālistiskā un modernistiskā žanra attīstību.* Visticamāk ‘žanra’ vietā iederētos vārds ‘stila’. Un ja tā, tad rodas jautājums: kāpēc nav minēti citi stili (piemēram, klasicisma).

Sociokultūras kompetences (6.) prasību sadaļa, radošuma iespējas atspoguļo 6.3. punkta prasība: *prot atrast kopīgo un atšķirīgo valodas līmeņos, salīdzinot apgūstamās valodas.* Kopīgā un atšķirīgā meklēšana un salīdzināšana veicina radošu domāšanu un analīzi. 6.4. punkta prasību – *ievēro komunikatīvās sadarbības principus starpkultūru saskarsmē* – ir grūti pārbaudīt, lai gan tā ir svarīga etniskās un nacionālās saskaņas un sabiedrības saliedētības dēļ. Tā prasa regulārus kontaktus ar citām kultūrām, visticamāk realizējams tas ir mazākumtautību un latviešu valodas mācību valodu skolu komunikācijā un sadarbībā. 6.7. *izmanto mūsdienu informācijas avotus, veicot komunikatīvus uzdevumus.* Mūsdienu informatīvi avoti (visticamāk ar to domāts internets) komunikācijā ir radošas saziņas sastāvdaļa jauniešiem. Taču tie var izrādīties maldinoši. Tāpēc prasību ieteicams papildināt: „kritiski vērtē un izmanto mūsdienu informācijas avotus, veicot komunikatīvus uzdevumus.” Sarežģīts ir 6.8. punkta formulējums: *izmanto lasīšanas algoritmus saskaņā ar komunikatīvo mērķi.* Tas risina mērķa un līdzekļu izvēles problēmu (lai gan algoritmu vietā mazāk mulsinošs būtu vārds ‘paņēmienu’). Pati par sevi sarežģīta standarta valoda nesekmē radošuma attīstību, lai gan šajā gadījumā visticamāk sarežģīti nosauktas visai vienkāršas prasmes.

Ieklausīšanās (kā priekšnoteikums radošai iedzīvošanās spējai situācijā, runā vai mākslinieciskā tēlā) daļēji iezīmēta 6.9. punkta prasībā: *ir apguvis efektīvas klausīšanās paņēmienu.* Interesanta ir 6.11. punkta prasība: *izprot retorikas nacionālā ideāla īpatnības.* Ideālā apzināšanās un ideāli ir radošuma neatņemami priekšnoteikumi. Tie veidojas iztēlē un radošā domāšanā. Pievēršanās ideāliem, idejām un ideālajam, kas tik pat kā nav minēta citos standartos, pozitīvi atšķir Mazākumtautību valodas un literatūras standartu. Tomēr mulšina uzsvars uz retoriku. Kas ir retorikas nacionālais ideāls? Varbūt domāta retorikas vieta nacionālajā ideālā (identitātē)? Līdzīgu jautājumu izraisa 6.13. punkta prasība: *apzinās globalizācijas ietekmi uz retorikas nacionālā ideāla attīstību.* Un, ja neapzināsies? Kā šo apzināšanos konstatēt? Varbūt domāta globalizācijas ietekme uz valodu vispār, vai dažādu svešvalodu un globalizācijas faktoru ietekmi uz ikdienas runas veidu? Diez vai retorikas – runas mākslas – ideāli ir tik svarīgs mācību satura komponents. Daudz lielāka nozīme šķiet ir teātrim, kino un interneta saziņas veidiem, kas standartā mazāk iezīmēti.

Plašu literatūras stilu klāstu piedāvā 6.17. punkta prasība: *izšķir un raksturo baroka, klasicisma, sentimentālisma, romantisma, reālisma, modernisma, avangarda un postmodernisma stila modeļus.* Vienkāršāk būtu, ja ‘stila modeļu’ vietā rakstītu – ‘stilus’. Tikpat sarežģīti izteikta prasība ir 18. punktā: *analizē daiļdarbus kā nacionālo stila modeļu variantus* (!). Skaidrāka, bet arī pietiekami nopietna ir 6.19. punkta prasība: *salīdzina tipoloģiski līdzīgus literatūras tekstus.* To varētu papildināt: „salīdzina tipoloģiski līdzīgus un atšķirīgus literatūras tekstus”. Standartā lietoto terminoloģiju nedaudz noskaidro 6.20. punkta prasība: *izprot stila modeļu nacionālā varianta specifiku, salīdzinot ar vispārējo stila modeli.* Runa visticamāk (‘stila modeļu’ gadījumā) ir par katras tautas nacionālo literatūras īpatnību („nacionālo skolu”), kas atšķir to no tā paša laikmeta vai stila citu tautu autoru darbiem. Tomēr vai šāda specifiska analīze nav drīzāk jāatstāj augstskolu prasībām?

Daudz skaidrāk un izpildāmāka ir 6.21. punkta prasība: *nosaka līdzīgas tēmas, motīvus, tēlus un simbolus nacionālās un pasaules literatūras darbos*; kā arī 6.22. prasība: *prot izmantot informāciju par sociālo, kultūras un vēstures situāciju konkrētā laikposmā, raksturojot literatūras stila modeļus*. Vienīgi vārdkopas ‘stila modeļu’ vietā vienkāršāk skanētu ‘stilus’ vai ‘stilu paraugus’.

Plašu zināšanu spektru iezīmē 6.23. punkta prasība: *prot izmantot tēlotājmākslas, mūzikas un teātra mākslas izpratnes pieredzi, analizējot literatūras stila modeļus*. Prasība ir orientēta uz starpdisciplināru pieeju, tāpēc vērtējama pozitīvi, lai gan tā var tik plaši interpretēta. Atkal lietots apzīmējums ‘stila modeļi’.

Būtiski radošuma aspektu atklāj 6.24. punkta prasība: *piedalās pētnieciskos mācību projektos, kas veicina literārā mantojuma saglabāšanu un mūsdienu literārā procesa attīstību*. Projekti ir būtiska radošas darbības forma, kurā var izpausties vairākas prasmes. Nav norādīts vai domāti individuāli vai arī kolektīvi (grupas, klases) projekti.

Ideālā, kultūrvēstures un ētikas saistībai pievēršas 6.28. punkta prasība: *samēro nacionālos un pasaules kultūrvēsturiskos ideālus ar saviem ētikas principiem*. Vārda ‘samēro’ vietā var lietot arī ‘salīdzina’. Jāprecizē izteikums ‘pasaules kultūrvēsturiskos’. Labāk skan: „salīdzina nacionālos un kultūras ideālus pasaules vēsturē ar saviem ētikas principiem” vai „salīdzina nacionālos un pasaules tautu kultūrvēsturiskos ideālus ar saviem ētikas principiem. Salīdzināšana sekmē radošu pieeju.

Kopumā teksta kvantitatīvajā analīzē tika apzināti un izvēlēti **37 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas varētu būt **raksturīgi radošuma aspektam valodā un literatūrā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **32 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. tabulas nr. 64. – 67.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radoši** standartā ir minēts 2 reizes. **Jaunrade** minēta 2 reizes (abas netieši attiecas uz radošuma attīstīšanas aspektu), **projekts** – 2 reizes radošas darbības nozīmē, **interpretācijas** prasme – minēta 2 reizes. Sacerēšanas vietā lietots vārds **raksta** – 4 reizes radošas darbības (sacerēšanas) nozīmē. **Dialogs** (dialogisks) minēts 6 reizes (4 no tām kā saziņas mods un princips, kurā var atklāties radošums). **Diskusija** minēta 2 reizes. **Domraksts** minēts 1 reizi, **eseja** – 2 reizes. **Pētniecība** minēta 2 reizes. Vārds **analīzē** lietots 6 reizes, **salīdzina** – arī 6 reizes. Vārdi **ideja**, **ideāls** minēti 3 reizes. Vārdi **argumentējoši** un **argumentācija** konstatēti 2 gadījumos. Izteikums „**stila modeļi**” lietots 6 reizes. Spēja saredzēt **kopīgo** un **atšķirīgo** minēta 1 reizi. **Daudzveidība** minēta 1 reizi.

Patstāvības, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts nav atsegts nekur (taču tas nenožīmē, ka reālajā mācību procesā tas neparādītos). Ne reizes nav minēta tulkošana (!), kā arī (teksta) **komentēšana**. **Nestandarta un netradicionāli** risinājumi vai pieejas nav minēti.. Nav minēti vārdi: oriģinalitāte, novatorisms, iniciatīva, zinātkāre, iedvesma, improvizācija, spontamitāte, iztēle un fantāzija (sk. atslēga vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 68.).

Atšķirībā no citiem standartiem „Mazākumtautību valodas un literatūras” standartā var saskatīt mēģinājumus vairāk pievērsties tieši radošumam literatūrpētnieciskajā jomā un starpkultūru dialogā. Ir virkne prasmju un prasību, kas sekmē radošuma attīstību. Valodas un literatūra ar savu metodisko pieeju daudzveidību paver iespējas padziļināt radošas personības attīstības dimensiju, paredzot interpretācijas prasmes un dažāda veida tekstu veidošanas izkopšanu. Par radošas personības īpašībām standartā tieši nav teikts, tomēr ir virkne prasību, kas orientē uz loģikas un argumentācijas prasmju izkopšanu, filozofiskas apjēgas un analīzes trenēšanu. Tāpat paredzēta iespēja (prasība) veidot projektus. Daudz uzmanības pievērsts retorikai.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties radošās darbības veidiem – komunikācijā. Arī tādiem, kas atbilst informatizācijas un komunikācijas laikmetam (internets, *iPod*). Ieteicams samazināt retorikas īpatsvaru, par labu valodas lietojumam citās jomās (filmas, blogi, preses relīzes, sociālie tīkli), kur arī iespējams izpausties radoši un koncentrēti. Kā interesanta un praktiski noderīga radošās darbības forma var izrādīties teksta tulkošana no mazākumtautības valodas uz valsts valodu un otrādi. Pārskatāmi ir formulējumi, kas ir pārāk sarežģīti, pārprotami vai dažādi interpretējami. Iespējams padziļināt radošā darba formas, kurās apvienojas valodas, literatūras un citu mākslas mācību priekšmetu elementi (mūzika, literatūra, vēsture) un praktisko mācību priekšmetu (mājturība un tehnoloģijas, informātika) elementi tieši jaunrades kopdarbā (piemēram, dziesmas sacerēšana, vēsturiskas hronikas, lugas fragmenta vai stāsta iestudēšana u.c.) Tātad vairāk iezīmēt standartā norādes uz starp priekšmetu saikni un sadarbību (starpdisciplināritāti).

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Vidējās izglītības mācību priekšmeta „Mazākumtautību valodas un literatūras” standartā ir **labi** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, izvēršot projekta metodi, kurā katrs skolēni varētu radoši izteikties. Būtiski ir pārstrādāt dažas diskutablas, sarežģītas vai dažādi tulkojamas prasības, tās konkretizējot un vienkāršojot. Skaidrākas prasības pavērs labākas iespējas radošuma īstenošanai mācību darbā.

15.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju mazākumtautību valodās un literatūrā

64. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovat -	inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade
pašizpauš-	pašizpaušmes veicināšana, pašizpaušties dažādos žanros un stilos

65. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava radošai darbībai, ir tendēta uz radošumu; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību, cilvēka radošumu:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīlest-; brīv-;	veicināt brīvības mīlestību, brīvi rīkoties ar valodas līdzekļiem, brīvi izmantot vārdus dažādās situācijās, brīvais temats
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstību
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantāzēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana, valodas intuīcija
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana jaunradei, iedvesmas rosināšana,
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi izteikties rakstiski
atvērt-	atvērtības kultivēšana, atvērtšanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai

iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
tēlain-	tēlainā domāšana, tēlaini izteikties, tēlainas valodas kopšana

66. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklāt jaunu pieeju, atklāti izteikties
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretēt tekstu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, veidot teksta kompozīciju
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacerējumu veidošana, sacer(ēt); sacer(ēt) stāstu, sacer(ēt) lugu, sacer(ēt) dzejoli
daudzveid-	valodas daudzveidība, izpausties daudzveidīgās valodas formās
domrakst -	uzrakstīt domrakstu, domraksts
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja, raksta eseju
nestandart -	attīstīt nestandarta domāšanu, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizēt tekstu
projekt -	projektu veidošana, projekts, projektu konkursi, projektu izstādes
izstād -	mīļāko grāmatu izstāde, radošo darbu izstāde, sacerējumu izstāde
pētnie-; pēt -	pētniecība, pētnieciski darbi; pētīt literāros darbus, pētīt tekstus
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jauniegūtās pieredzes izmantošana

67. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas) Mazākumtautību VALODĀ un LITERATŪRĀ:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
portret-	sacerēt pašportretu, portretēt literāro varoni
rakst-; sarakst-	rakstīt vēstuli, sacerējumu, rakstīt dzejoli, sarakstīties ar literāro varoni
asoci-	asociāciju raisīšana, asociatīvā domāšana, asociāciju veidošana
diskusij -	diskusija, diskusiju metode, diskutēt par literatūras stiliem
disput -	disputi, disputi
vēstījumu-	sacerēt vēstījumu, raksta vēstījumus
pārspriedum-	rakstīt pārspriedumu, pārspriedumi
dialoģ-	veidot dialogu ar klases biedru, veidot iekšēju dialogu ar literāro varoni
pārdomu darb-	raksta pārdomu darbu
miniatūr-	miniatūras rakstīšana, miniatūru sacerēšana, izteikšanās miniatūras formā
aparakst-	māksliniecisks apraksts, mākslinieciski aprakstīt ainavu
teatr, taētr-	teatralizēt, spēlēt teātri, veidot teatralizētu uzdevumu
inscenē-	inscenējums, inscenēt situāciju, inscenēt lugu, inscenēt ainu
ilustrē-	ilustrācijas, ilustrāciju veidošana, darbības ilustrēšana, ilustrēt ar kustībām
spēl-	situāciju spēle, spēlēt teātri, spēlēt lomu, lomu spēles
iestudē-	iestudēt lugu, iestudēt lomu, darboties iestudējumā, veidot iestudējumu
dekor-	gatavot dekorācijas, dekorēt skatuvi, dekorēt savu sacerējumu (stāstu, eseju)
maket-	gatavot maketus skatuvei, maketēt dekorācijas
netradicion-	spēja runāt netradicionālā situācijā, netradicionāla izteiksme
neparast-	meklēt neparastus izteiksme līdzekļus, izvēlas neparastus vārdus
model-	modelēt iespējamu situāciju, izmantot dažādus valodas modeļus
plāno-	plānot mācību darbu, plāno valodas apguvi
izteik-; izsaka	izteikt savas domas, izsaka savas domas, izteiksmīgums

kombin-	kombinē apgūtos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus
tulko-	tulkot ar izpratni no valsts valodas - dzimtajā (un otrādi)
anali-	analizē nepazīstamu tekstu, analizēt tēlu sistēmu daiļdarbā
vari-	variē apgūtos valodas līdzekļus
pamato-	pamato savas domas, spēj izteikties pamatoti, meklē pamatojumu varoņa rīcībai
argument-	argumentē savu viedokli, izteikties argumentēti
spont-	spontāni izsakās, spontanitāte teksta radīšanā
iejust-; iejūt-	iejusties negaidītās situācijās, trenēt iejūtību, iejusties dažādas lomās, iejūtas literārā varoņa lomā
meklē	meklē negaidītas asociācijas, meklēt dažādus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, meklējumu ceļā atrod savu stilu
idej-; ideāl	analizē literārajā darbā ietvertās idejas, prot izteikt savu ideju tekstā, spēj novērtēt ideālu ietekmi uz reālo dzīvi,
tehnol-	izmanto informācijas tehnoloģijas savu literāro darbu noformēšanā, veidot literārus tekstus informācijas tehnoloģiju (interneta) saziņas formās
salīdzin-	salīdzina stilus, salīdzina dažādu autoru izmantoto valodu (izteiksmes veidu)
izkop-	izkopj savu stilus, izkopt valodu, izkopj izteiksmes veidu, izkopt jūtas
atšķir-	meklē kopīgo un atšķirīgo, atšķir dažādus stilus

15.3. Mazākumtautību valodas un literatūras standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

68. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš - spēja radīt	2	2.2. pilnveidot prasmi apgūt literāru darbu stilistiski žanrisko daudzveidību, stilistiku un valodas līdzekļu izmantošanas kultūru, lai radoši attīstītu dzimtās valodas tradīcijas diasporas apstākļos; 5.3. radoši izmanto uzvedības stratēģijas neformālā un lietišķā sarunā un publiskā apspriešanā;
oriģin-	0	-
novatori-	0	-
inovat-	0	-
jaunrad-	2 – daļēji atbilst	<i>Daļēji atbilst:</i> 4.5. mākslinieciskās jaunrades tipi un stila modeļi nacionālajā literatūrā; 6.16. prot paskaidrot reālistiskā, romantiskā un modernistiskā mākslinieciskās jaunrades tipa estētiskos un poētiskos principus ;
pašizpau-	0	-
drosm -	0	-
brīvības mīles- brīv-;	0	-
iniciat -	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz -	0	-
intuīcija	0	-
intuit-	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	0	-
atvērt-	0	-

iztēl-	0	-
tēlain-	3, no tiem 1 daļēji atbilst, 1 neatbilst	5.25. analizē daiļdarbu kā mākslas tēlu daudzlīmeņu sistēmu ; <i>daļēji atbilst</i> : 6.23. prot izmantot tēlotājmākslas , mūzikas un teātra mākslas izpratnes pieredzi , analizējot literatūras stilu modeļus; <i>neatbilst</i> : 6.21. ~~nosaka līdzīgas tēmas, motīvus, tēlus un simbolus nacionālās un pasaules literatūras darbos;~~
atklā-	0	-
interpret -	2	3.8. literāra teksta uztvere un interpretācija ; 5.19. pārvalda daiļdarba interpretācijas veidus;
kompozīc-	0	-
sacer -	0	-
daudzveid-	1	2.2. pilnveidot prasmi apgūt literāru darbu stilistiski žanrisko daudzveidību , stilistiku un valodas līdzekļu izmantošanas kultūru, lai radoši attīstītu dzimtās valodas tradīcijas diasporas apstākļos;
domrakst -	1	5.22. raksta domrakstus , izmantojot literatūras teorijas elementus;
esej-	2	5.13. rada un rediģē dažādus publicistiskā stila žanra tekstus: rakstu, eseju , projekta prezentāciju; 5.23. prot rakstīt vēstījuma, salīdzinājuma, cēloņu un seku pierādījuma esejas par literāru tematu;
nestandart -	0	-
improviz -	0	-
projekt-	3, no tiem 1 neatbilst	5.13. rada un rediģē dažādus publicistiskā stila žanra tekstus: rakstu, eseju, projekta prezentāciju ; 6.24. piedalās pētnieciskos mācību projektos , kas veicina literārā mantojuma saglabāšanu un mūsdienu literārā procesa attīstību; <i>Neatbilst</i> : 6.10. prot noformēt un prezentēt sava projekta rezultātus mutvārdos un rakstveidā;
izstād-	0	-
pētnie-; pēt-	2, no tiem 1 daļēji atbilst	6.24. piedalās pētnieciskos mācību projektos , kas veicina literārā mantojuma saglabāšanu un mūsdienu literārā procesa attīstību; <i>daļēji atbilst</i> : 5.11. izprot pētnieciskā darba īpatnības;
jaun-	0	-
portret-	0	-
rakst-; sarakst-	6, no tiem 2 neatbilst	5.13. rada un rediģē dažādus publicistiskā stila žanra tekstus: rakstu , eseju, projekta prezentāciju; 5.21. raksta referātus par literāriem tematiem; 5.22. raksta domrakstus , izmantojot literatūras teorijas elementus; 5.23. prot rakstīt vēstījuma, salīdzinājuma, cēloņu un seku pierādījuma esejas par literāru tematu; <i>Neatbilst</i> : 5.9. ~~ievēro literārās valodas normas mutvārdos un rakstveidā~~ ; 6.10. ~~prot noformēt un prezentēt sava projekta rezultātus mutvārdos un rakstveidā~~ ;
asoci-	0	-
diskus-; disput	2, no tiem 1 daļēji atbilst	5.6. prot korekti izteikt savu viedokli pārrunās un diskusijās ; <i>Daļēji atbilst</i> : 5.4. pārzina argumentācijas paņēmienus un diskusijas pamattaktikas ;
aprakst-	1 daļēji atbilst	<i>Daļēji atbilst</i> : 5.12. rada un rediģē dažādus lietišķā stila žanra tekstus: lietišķu sarunu, lietišķu telefona sarunu, paskaidrojumu, iesniegumu, lietišķu vēstuli, dzīves gaitas aprakstu (CV) ;

vēstījums-	1	5.23. prot rakstīt vēstījuma , salīdzinājuma, cēloņu un seku pierādījuma esejas par literāru tematu;
pārspriedum-	0	-
pārdomu darb-	0	-
miniatūr-	0	-
teatr, teātr-	1	6.23. prot izmantot tēlotājmākslas, mūzikas un teātra mākslas izpratnes pieredzi, analizējot literatūras stilu modeļus;
inscenē-	0	-
ilustrē-	0	-
spēl-	0	-
iestudē-	0	-
dekor-	0	-
maket-	0	-
netradicion-	0	-
neparast-	0	-
model-	7	4.5. mākslinieciskās jaunrades tipi un stila modeļi nacionālajā literatūrā; 6.17. izšķir un raksturo baroka, klasicisma, sentimentālisma, romantisma, reālisma, modernisma, avangarda un postmodernisma stila modeļus ; 6.18. analizē daiļdarbus kā nacionālo stila modeļu variantus ; 6.22. prot izmantot informāciju par sociālo, kultūras un vēstures situāciju konkrētā laikposmā, raksturojot literatūras stilu modeļus; 6.23. prot izmantot tēlotājmākslas, mūzikas un teātra mākslas izpratnes pieredzi, analizējot literatūras stilu modeļus ; 6.20. izprot stila modeļu nacionālā varianta specifiku, salīdzinot ar vispārējo stila modeļi ; <i>Daļēji atbilst:</i> 6.27. ir tolerants pret dažādiem kultūras un stilu modeļiem , dzīves normām un vērtībām;
plāno-	0	-
izteik-; izsak	2	5.1. prot analizēt oratora publiskās runas mērķi, saturu, struktūru un izmantotos izteiksmes līdzekļus ; 5.24. izsaka attieksmi pret izlasīto , pamatojoties uz savu lasītāja pieredzi;
kombin-	0	-
tulko-	0	-
analiz-	6	5.1. prot analizēt oratora publiskās runas mērķi, saturu, struktūru un izmantotos izteiksmes līdzekļus; 5.14. analizē un vērtē tekstus no literārās valodas normu, stila un žanra prasību viedokļa; 5.25. analizē daiļdarbu kā mākslas tēlu daudzlīmeņu sistēmu; 5.28. analizē daiļdarba sižetisko un kompozicionālo struktūru; 6.18. analizē daiļdarbus kā nacionālo stila modeļu variantus; 6.23. prot izmantot tēlotājmākslas, mūzikas un teātra mākslas izpratnes pieredzi, analizējot literatūras stilu modeļus;
vari-	0	-
pamato-	2	2.3. attīstīt vajadzību un spēju piedalīties starpkultūru dialogā, pamatojoties uz izpratni par māksliniecisko un citu tekstu kopīgo uzbūvi. 5.24. izsaka attieksmi pret izlasīto, pamatojoties uz savu lasītāja pieredzi ;
argument-	2, no tiem 1 daļēji atbilst	5.2. prot veidot informatīvu, argumentējošu , rosinošu un svinīgu publisko runu ; <i>daļēji atbilst:</i> 5.4. pārzina argumentācijas paņēmienus un diskusijas pamattaktikas;
spont-	0	-

iejust-; iejūt-	0	-
meklē-	0	-
idej-; ideāl	3	5.16. nosaka un izvērtē daiļdarba tēmu un ideju kā autora pasaules redzējuma koncepciju; 6.11. izprot retorikas nacionālā ideāla īpatnības; 6.13. apzinās globalizācijas ietekmi uz retorikas nacionālā ideāla attīstību ;
tehnol-	0	-
salīdzin-	6	5.18. salīdzina autora, personisko un citu cilvēku viedokli par literāru darbu; 5.23. prot rakstīt vēstījuma, salīdzinājuma , cēloņu un seku pierādījuma esejas par literāru tematu; 5.26. izprot mākslinieciskā laika un mākslinieciskās telpas specifiku, salīdzinot māksliniecisko un reālo pasauli ; 6.3. prot atrast kopīgo un atšķirīgo valodas līmeņos, salīdzinot apgūstamās valodas ; 6.19. salīdzina tipoloģiski līdzīgus literatūras tekstus ; 6.20. izprot stila modeļu nacionālā varianta specifiku, salīdzinot ar vispārējo stila modeli;
izkop-	0	-
atšķir-	1	6.3. prot atrast kopīgo un atšķirīgo valodas līmeņos, salīdzinot apgūstamās valodas;
dialo-	6, no tiem 2 daļēji atbilst	2.3. attīstīt vajadzību un spēju piedalīties starpkultūru dialogā , pamatojoties uz izpratni par māksliniecisko un citu tekstu kopīgo uzbūvi; 3.1. publiskās un dialogiskās runas retorika; 3.7. lasītāja dialogs ar literāru tekstu; 4.4. runas tradīcijas un starpkultūru dialogs ; <i>daļēji atbilst</i> : 6.12. saprot verbālas un neverbālas nacionālās uzvedības īpatnības starpkultūru dialogā ; 6.14. apzinās , ka retorikas tradīciju vispārējais raksturs ir starpkultūru dialoga pamats ;

16. Ķīmija

16.1. Ķīmijas standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vispārējās vidējās izglītība mācību priekšmeta standartā „Ķīmija” konstatēts pietiekams radošo prasmju, radošuma attīstīšanas, radošas darbības formu un prasību daudzums. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot pētniecības prasmju attīstīšanu.

Dabaszinātnēs (fizikā, bioloģijā un ķīmijā) skolēni apgūst **pētnieciskās prasmes** (kas dabaszinātnieku izpratnē ir **radošās prasmes**) - novērojot, eksperimentējot, atklājot priekš sevis cilvēces vēsturē (zinātnes vēsturē) jau atklātas likumsakarības, gūstot vispusīgu, priekš sevis jaunu informāciju. Svarīgs radošai pašizpaušmei ķīmijā ir procesuālais aspekts, kas ir atkarīgs no metodikas un skolotāja personības spējām ieinteresēt, aizraut skolēnu un parādīt cik radoši ķīmijas jomā atklātais var tikt izmantots citās jomās.

Radošums kā pētnieciskā darbība atspoguļojas mācību priekšmeta **mērķi**: *padziļināt izpratni par vielu daudzveidību, to pārvērtību norises likumsakarībām, pilnveidojot komunikatīvās un pētnieciskās darbības prasmes un sekmējot izglītojamā aktīvu līdzdalību sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā*. Uzsvērta pētnieciskā darbība, kurā patiešām var izpausties un attīstīties radošās spējas

Radošuma aspekts atklāts arī vienā no **uzdevumiem**: 2.2. *pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās darbības prasmes ķīmijā, risinot problēmas, pētot vai eksperimentējot, analizējot un novērtējot iegūto informāciju*. Uzdevums līdzās pētniecībai (kas var tikt dažādi interpretēta) paredz arī eksperimentēšanu kā iespējamu (bet ne obligātu) mācību procesa uzdevumu (par to liecina vārda ‘vai’ lietojums). Tātad iespējams pētīt citādi (teorētiski) – neeksperimentējot. Minēta arī analīze – tā ir plaši izprotama metode, kuru arī var izmantot radoši.

Radīšanas process detalizētāk atspoguļots **obligātā mācību satura** komponentā: 4. “*Pētnieciskā darbība*”. Sadaļās 4.1. *pētāmo problēmu formulēšana un darba plānošana*; 4.2. *datu ieguve un reģistrēšana*; kā arī daļēji komponentā “5. *Cilvēka, sabiedrības un vides mijiedarbības ķīmiskie aspekti*”: 5.1. *zinātnes atklājumu, izgudrojumu un pētījumu vērtību apzināšana ķīmijā*. Minētajā formulējumā atsegta atklājumu, izgudrojumu un pētījumu vērtības (nozīmības) apzināšana, kas netieši var sekmēt interesi par pašu pētīšanas, izgudrošanas un atklāšanas procesu. Šai gadījumā tieši izgudrošana saistās ar jauninājumiem, izgudrojumiem, kas ir radošā procesa produkts. Taču arī dabas likumsakarību, vielu īpašību izpēte uzskatāma par pietiekamu radošuma izpausmi eksaktajās zinātnēs.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei radošās prasmes tiek minētas 7. sadaļā Mācību satura komponenta “Pētnieciskā darbība” 7.1. punktā, kurā formulēta prasība skolēnam: *saskata un formulē risināmo/pētāmo problēmu un hipotēzi, izvērtējot informāciju no dažādiem avotiem*. Formulējums īpaši svarīgs tāpēc, ka paredz attīstīt induktīvās metodes izmantošanu, hipotēzes izvirzīšanu, formulēšanu, problēmu saskatīšanu, dažādas informācijas izvērtēšanu. 7.11. punktā turpinās prasību uzskaitījums, kas attiecas uz induktīvās metodes apguvi un izmantošanu: *formulē secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem), atbilstīgi izvirzītajai hipotēzei*. Eksperimentēšana atbilstīgi hipotēzei un tās rezultātu interpretēšana, izmantojot iegūtos datus, attiecas uz radošuma komponentu. Taču formulējums varētu būt skaidrāks (piemēram, pārveidojot teikumu otrādi: spēj pierādīt hipotēzi, balstoties uz eksperimentā iegūtajiem datiem, atbilstoši plānotajam rezultātam).

Ķīmijas pētniecības metodisko līniju dziļāk izgaismo 7.12. punkts, kas paredz, ka skolēns *skaidrojoši izvērtē iegūtos rezultātus, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu (eksperimenta/pētījuma metodi) un iesaka uzlabojumus vai piedāvā citus risinājuma veidus*. Trenējot prasmi saskatīt uzlabojumu iespējas un alternatīvus risinājumus, tiek attīstīta nestandarta, diverģentās domāšanas spēja.

Pētniecisko metožu izvēles un eksperimenta plānošanas problēma izvērstā 7.3. punktā, kas paredz, ka skolēns *plāno problēmas risinājumu un (vai) eksperimenta gaitu un izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, laboratorijas traukus un piederumus, modeļus, ierīces, iekārtas un vielas*. 7.4.punkts, paredz, ka skolēns *sintezē vielas, veic vielu kvalitatīvo un kvantitatīvo analīzi*. Tieši vielu sintēze, jaunu savienojumu radīšana (priekš jaunieša – tās ir jaunas vielas), vislabāk atbilst vidusskolēna radošajam potenciālam un var izraisīt noturīgu interesei par pētniecību ķīmijas jomā. Formulējums īpaši svarīgs tāpēc, ka skar praktisku radīšanas aktu (vielu sintēzi), kas savukārt var pozitīvi ietekmēt skolēna personisko motivāciju. Līdzīgi arī 7. 8. punkts papildina šo pašu pētniecisko prasību kopumu: *pārveido skaitliskos datus vizuālos attēlojumos un otrādi, raksturojot dispersās sistēmas, vielu pārvērtības un to norises likumsakarības*. Saprast, iztēloties un spēt saskatīt saistību starp skaitliskiem datiem un vizuālo to attēlojumu, analizējot vielu īpašības, sekmē ne vien specifiskās radošās prasmes, bet arī vispārējās, šai gadījumā iztēli. Tālāk 7.8 punkta ideju izvērsē 7.1.4 punkta otrā daļa: *pārveido vārdisko informāciju vizuālā formā, modeļos, simbolos un apzīmējumos un otrādi*.

Būtisks radošas brīvības attīstībā ir izmēģinājumu un kļūdu ceļš, tātad kļūdu pieļaušana, lai no tām mācītos un turpmāk izvairītos. Tas atspoguļots 7.10. punktā, kas paredz, ka skolēns: *analizē rezultātus, salīdzinot ar literatūras datiem, un novērtē to ticamību, iespējamo kļūdu cēloņus un to ietekmi uz rezultātiem.*

Vispārēju izpratni par dažādu nozaru sadarbību, kurā tieši visspilgtāk var izpausties radošās prasmes un spējas eksaktajās zinātnēs, paredz 8.2.punkts, kas izvirza prasību: *ir iepazīnis galvenās ķīmijas apakšnozares un to pētniecības virzienus, novērtē dažādu zinātņu nozaru sadarbības nozīmi ķīmijas apakšnozaru attīstībā.* To papildina 8.5. punkta prasība: *izprot vielu un materiālu ražošanas tehnoloģiju un ķīmijas inženierzinātnes attīstības mijiedarbību, analizējot tehnoloģiju izmantošanas pieredzi ķīmijā.* Tieši inženierzinātnēs visproduktīvāk izpaužas dažādu jomu sadarbība, kas vērsta uz jaunu produktu un inovāciju radīšanu. Tātad skar radošuma rezultatīvo aspektu. Radošuma aspekts izpaužas arī tajos formulējumos, kas paredz analīzi, novērošanu, salīdzināšanu, izvērtēšanu.

Teksta kvantitatīvajai analīzei sadarbībā ar VISC ķīmijas speciālistu tika apzināti un noskaidroti **22 izteikumi un atslēgas vārdi**, ar kuriem var raksturot vidusskolēniem pieejamos radošas darbības aspektus eksaktajās zinībās, īpaši ķīmijā. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **25 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 69. – 71.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoši, radoša darbība) standartā nav minēts, toties konstatēti 9 vārda **pētniecība** un ar pētīšanu saistīti vārdu lietošanas gadījumi, kas attiecas uz radošuma aspektu ķīmijā. 12 reizes minētas **tehnoloģijas** (t.sk. 3 reizes **informāciju tehnoloģijas**), no tām 8 reizes radošuma aspektā. **Problēmu risināšana** minēta 7 reizes. **Eksperimentēšana** minēta 6 reizes, no tiem 4 reizes radošas darbības aspektā. Vārdi **pamatošana** (un **pamatojoties uz**) minēti 3 reizes. **Plānošana** minēta 2 reizes. **Laboratorija** (iekārtas tajā) pieminēta 2 reizes. Minēta **kļūdu cēloņu** izvērtēšana (1 reiz). Vienreiz minēts vārds **argumentē**. Vienreiz prasībās paredzēts sintezēt vielas.

Standartā nav minēta projektējoša darbība (projekti) un **prognozēšana**. Nav minēta jaunu, netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta risinājumu iespēja, kā arī **variēšana, kombinēšana, inovatīva darbība**. (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 72.)

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Ķīmijā var būt problemātiski visiem prasīt būt radošiem, pēc tās izpratnes, ko mēdz tieši saprast latviešu valodā ar "radošumu" un „radošām prasmēm”, pretējā gadījumā daža laba skola var palikt bez ķīmijas kabineta un visiem, kas tur atrodas, vai labākajā gadījumā tikai sakropļotiem, saindētiem, apdedzinātiem jauniešiem. Katram mācību priekšmetam ir savi uzdevumi, kurus visus kopā apgūstot, jauniešiem veidojas par vispusīgi attīstītu, radošu personību. Ķīmija pieder pie mācību priekšmetiem, kuros skolēns līdztekus mērķtiecīgai pētniecībai mācās ievērot dažādus noteikumus, kas var pasargāt no nelaimēm lietojot ķīmiska vielas un produktus.

Pētnieciskās darbības apguve var veicināt radošumu un var arī neveicināt, tas lielā mērā atkarīgs no tā, kā skolotājs organizēs mācību procesu. Piemēram, ja skolotājs gadījumā, kad skolēns ir saskatījis pētāmo problēmu, taču izvirzījis ačgārnu hipotēzi, tūlīt norādīs, ka šī hipotēze nekam neder, neļaujot skolēnam eksperimentējot pašam nonākt pie secinājuma, ka viņa hipotēze nav apstiprinājusies, radošās prasmes neveidosies. Taču ejot izmēģinājumu un kļūdu ceļu dažos gadījumos ir riskanti no drošības viedokļa. Pētnieciskā darbības nozīmīgums un sekmes ir arī atkarīga no aparatūras un materiālu (vielu, reaģentu) pieejamības.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties inovāciju, novatorisma un nestandarta uzdevumu un situāciju risināšanas aspektam, kā arī projektu metodei. Tā var

izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (skolas vai klases pētījums skolas vai apkārtējas vides izpētē ar ķīmijas metodēm, piemēram, piesārņojuma analīze), kurā rezultētos vairākas apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes (projektēt, prognozēt, pārveidot, saskaīt, meklēt risinājumus, alternatīvas). Ieteicams ietvert arī pētniecisku eseju, referātu, prezentāciju paredzēšana standarta prasībās.

SECINĀJUMI. radošuma dimensija mācību priekšmetā Ķīmija ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesa nobeigumā darbu pie kāda skolas mērogā nozīmīga projekta praktiskā apkārtējas vides izpētes jomā (iespējams pat gada vai semestra ilgumā), kas liktu apvienot vairākos mācību priekšmetos apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Svarīgi, lai iegūtās pētnieciskā darba prasmes īstenotos sabiedriski nozīmīgā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas un mācību priekšmeta robežām.

16.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju ķīmijā

69. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, tehniskā jaunrade
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

70. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību apjēgšana
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi,
izgudro -	izgudrošana, izgudrojumi, izgudrojums, izgudrotājs, izgudro jaunus produktus balstoties uz ķīmijas zināšanā, vielu īpašībām
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē situācijas izmantojot ķīmijas zināšanas, interpretē novērojumu rezultātus, interpretē datus
eseja -	strukturēta eseja, sagatavo eseja par vielu īpašībām, par ekoloģisko izmaiņu faktiem
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi

modelē- modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana, izveidot dabas parādību modeļus, ekosistēmu modeļus, salīdzina dažādu molekulu un atomu modeļus
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, gleznu izstāde
pētnie - pēt -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (dabu), pētī vielu īpašības
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta vielu īpašības
pētīš -	pētīšana, pētnieciskā jaunrade, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, prognostika
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta

71. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas) ĶĪMIJĀ:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments (kā darba uzdevums), izdara eksperimentus, spēj izskaidrot eksperimentu rezultātus, izmanto eksperimenta metodi, spēj interpretēt eksperimentu rezultātus
referāt-	referāts, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
prāta vētra	„prāta vētra” kā metodisks paņēmiens, t. sk. nestandarta risinājumu meklēšanai
novēro-	novērojumi meklējot būtisko, novērot dabu, procesus vērīgi, novērojumus apkopo shēmā, tabulā
vērīg-	attīstīt vērīgumu, vērīgi ieskatīties apkārtējā pasaulē, dabā
izpra-	izprast dabas norišu cēloņus, attīstīt izpratni par likumsakarībām dabā,
saskat-	saskatīt problēmu, saskata likumsakarības
salīdzin	salīdzina reakciju ilgumu, salīdzina izmantojot shēmu, salīdzina pētīšanas un datu ieguves metodes
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības citiem, izskaidro mērījumu rezultātus
hipotē-	spēj izvīrīt hipotēzi, noformulēt savu hipotēzi, spēj izvīrīt hipotētiskus pieņēmumus, spēj novērtēt hipotēžu pamatotību
analizē, analīze-	analizē vielu īpašības, analizē iespējamus risinājumus, analizē līdz tam neapskatītas parādības, analizē situācijas izmantojot ķīmijas zināšanas, patstāvīgi veic vielu analīzes ievērojot drošības apsvērumus
konstruē-	konstruē modeļus, veido konstrukcijas, konstruē izstrādājumus ņemot vērā vielu īpašības
izmēģin-	izmēģina, izmēģinājumi, veic izmēģinājumus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, meklējumu un kļūdu metode
prezent-	powerpointa prezentāciju sagatavošana, eksperimentu rezultātu prezentēšana
meklē	iesaistās meklējumu procesā, meklē kļūdas mērījumos
argumentē	argumentē savu viedokli, argumentēti pamato
tehnol (IT)	izmanto informācijas tehnoloģijas, IT,
pamato	pamato hipotēzi, pamato viedokli
laborat-	laboratorijas darbi, veic pētījumus laboratorijā
sinte-	sinetēzē vielas, pēta sintēzes procesu

16.3. *Ķīmijas standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu*

72. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	0	-
radītspēja, spēja radīt	1 - neatbilst	mācību priekšmeta “Ķīmija” uzdevumi ir radīt izglītojamajam iespēju:
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
atklā-	1 – daļēji atbilst	<i>daļēji</i> : zinātnes atklājumu , izgudrojumu un pētījumu vērtību apzināšana ķīmijā (5.1.);
izgudro -	1- daļēji atbilst	<i>daļēji</i> : zinātnes atklājumu, izgudrojumu un pētījumu vērtību apzināšana ķīmijā (5.1.);
interpret -	0	-
nestandart -	0	-
patstāv -	0	-
projekt -	0	-
modelē- model-	2	plāno problēmas risinājumu un (vai) eksperimenta gaitu un izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, laboratorijas traukus un piederumus, modeļus , ierīces, iekārtas un vielas (7.3); pārveido vārdisko informāciju vizuālā formā, modeļos , simbolos un apzīmējumos un otrādi (7. 14.);
pētnie - pēt -	12, no tiem 3 daļēji atbilst	mācību priekšmeta “Ķīmija” mērķis ir padziļināt izpratni par vielu daudzveidību, to pārvērtību norises likumsakarībām, pilnveidojot komunikatīvās un pētnieciskās darbības prasmes un sekmējot izglītojamā aktīvu līdzdalību sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā (1); pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās darbības prasmes ķīmijā, risinot problēmas, pētot vai eksperimentējot, analizējot un novērtējot iegūto informāciju (2.2); 2 x mācību satura komponents “Pētnieciskā darbība”: (4., 7.), pētāmo problēmu formulēšana un darba plānošana (4.1) ; saskata un formulē risināmo/ pētāmo problēmu un hipotēzi , izvērtējot informāciju no dažādiem avotiem (7.1); skaidrojot iegūtos rezultātus, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu (eksperimenta/ pētījuma metodi) un iesaka uzlabojumus vai piedāvā citus risinājuma veidus (7. 12); 3 <i>daļēji</i> : zinātnes atklājumu, izgudrojumu un pētījumu vērtību apzināšana ķīmijā (5.1); apzinās sadarbības priekšrocības pētnieciskajā darbībā, risinot problēmas un analizējot informāciju ķīmijā (7.17). ir iepazīs galvenās ķīmijas apakšnozares un to pētniecības virzienus, novērtē dažādu zinātņu nozaru sadarbības nozīmi ķīmijas apakšnozaru attīstībā (8.2.);
izpēt -	0	-
pētīš -	0	-

problēmrisin -	0	-
problēmu risin- (izvēlēties risin-)	7, no tiem 2 daļēji atbilst	pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās darbības prasmes ķīmijā, risinot problēmas , pētot vai eksperimentējot, analizējot un novērtējot iegūto informāciju (2.2); saskata un formulē risināmo/pētāmo problēmu un hipotēzi, izvērtējot informāciju no dažādiem avotiem (7.1); plāno problēmas risinājumu un (vai) eksperimenta gaitu (7.3); skaidrojot iegūtos rezultātus, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu (eksperimenta/pētījuma metodi) un iesaka uzlabojumus vai piedāvā citus risinājuma veidus (7.12); <i>2 daļēji</i> : formulē secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem), atbilstīgi izvirzītajai hipotēzei (7.11) apzinās sadarbības priekšrocības pētnieciskajā darbībā, risinot problēmas un analizējot informāciju ķīmijā (7.17).
progno -	0	-
jaun -	0	-
jaundarb -	0	-
veido - (pārveido, pilnveido)	8 - no tiem 1 atbilst	pārveido skaitliskos datus vizuālos attēlojumos un otrādi, raksturojot dispersās sistēmas, vielu pārvērtības un to norises likumsakarības (7.8.); pārveido vārdisko informāciju vizuālā formā, modeļos, simbolos un apzīmējumos un otrādi (7. 14);
eksperiment -	6, no tiem 1 neatbilst, 1 daļēji atbilst	pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās darbības prasmes ķīmijā, risinot problēmas, pētot vai eksperimentējot , analizējot un novērtējot iegūto informāciju (2.2) ; plāno problēmas risinājumu un (vai) eksperimenta gaitu un izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, laboratorijas traukus un piederumus, modeļus, ierīces, iekārtas un vielas (7.3); formulē secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem), atbilstīgi izvirzītajai hipotēzei (7.11); skaidrojot iegūtos rezultātus, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu (eksperimenta/pētījuma metodi) un iesaka uzlabojumus vai piedāvā citus risinājuma veidus (7.12); <i>daļēji</i> : novērtē ķīmijas eksperimenta gaitā iegūto pierādījumu nozīmi teorētisko atziņu pamatošanā; <i>neatbilst</i> : ~~uzskatāmi un precīzi reģistrē novērojumos un mērījumos iegūtos datus (kvalitatīvos un kvantitatīvos), veido detalizētu eksperimenta/pētījuma aprakstu (7.5);~~
referāt-	0	-
diskusij -	0	-
prāta vētra	0	-
novēro-	1 neatbilst	~~neatbilst: uzskatāmi un precīzi reģistrē novērojumos un mērījumos iegūtos datus (kvalitatīvos un kvantitatīvos)..;~~
vēriņg-	0	-
saskat-	2	analizējot vielu, disperso sistēmu un to pārvērtību daudzveidību, saskata to vienojošās likumsakarības (6.5); saskata un formulē risināmo/pētāmo problēmu un hipotēzi, izvērtējot informāciju no dažādiem avotiem (7.1);
kombinē -	0	-
vari -	0	-

plāno -	2	pētāmo problēmu formulēšana un darba plānošana (4.1); plāno problēmas risinājumu un (vai) eksperimenta gaitu un izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, laboratorijas traukus un piederumus, modeļus, ierīces, iekārtas un vielas; (7.3)
plānv-	0	-
netradicion-	0	-
izmēģin-	0	-
kļūd-	1	analizē rezultātus, salīdzinot ar literatūras datiem, un novērtē to ticamību, iespējamo kļūdu cēloņus un to ietekmi uz rezultātiem (7.10.)
prezent-	0	-
meklē	0	-
argumentē	1	formulē un argumentē viedokli , pamatojoties uz likumsakarībām, faktiem, darba rezultātiem, ciena citu viedokli (7.15);
tehnol (IT)	12	sekmēt indivīda līdzdalību ilgtspējīgas sabiedrības veidošanā, apzinoties ķīmijas, tehnoloģiju , vides un sabiedrības mijiedarbību (2.3); tehnoloģiju attīstība ķīmijā un to ietekme uz sabiedrību (5.2); analizē apgriezenisko ķīmisko reakciju norisi dabā un ķīmiskās rūpniecības tehnoloģiskajos procesos (amonjaka, sērskābes, etanola ražošanā) (6.15); lieto informācijas tehnoloģijas (IT) datu ieguvē un reģistrēšanā (7.6); lieto informācijas tehnoloģijas (IT) datu matemātiskai apstrādei un pārveidei , likumsakarību un procesu skaidrošanai (7.9); iepa-zīstina citus ar saviem vai grupas darba rezultātiem, izmantojot informācijas tehnoloģijas (IT) un dažādus uzskates līdzekļus (7.16); izprot vielu un materiālu ražošanas tehnoloģiju un ķīmijas inženierzinātnes attīstības mijiedarbību, analizējot tehnoloģiju izmantošanas pieredzi ķīmijā (8.5); analizē dažādu faktoru (sociālo, ekonomisko, vides) ietekmi uz tehnoloģiju attīstību ķīmijā (8.6); <i>daļēji atbilst:</i> raksturo fizikālos, ķīmiskos un fizikāli ķīmiskos procesus ķīmiskajā rūpniecībā (naftas pārstrādē, metalurģijā, etanola ražošanā, silikātrūpniecībā), farmaceitiskajā rūpniecībā un vides tehnoloģijās (ūdens attīrīšanā, atkritumu pārstrādē) (6.11); novērtē tehnoloģiju attīstību ķīmijā un apzinās tās ietekmi uz indivīda dzīves kvalitāti un sabiedrības attīstību (8.7); izprot drošības noteikumu ievērošanas nepieciešamību , izmantojot vielas, materiālus un tehnoloģijas ķīmijā, rīkojas atbilstīgi savai un apkārtējo drošībai (8.10).
pamato-	3, no tiem 1 daļēji atbilst	formulē secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem), atbilstīgi izvirzītajai hipotēzei (7.11); formulē un argumentē viedokli, pamatojoties uz likumsakarībām , faktiem, darba rezultātiem, .. (7.15); <i>daļēji atbilst:</i> novērtē ķīmijas eksperimenta gaitā iegūto pierādījumu nozīmi teorētisko atziņu pamatošanā (8.4);
laborat-	2	7.3. plāno problēmas risinājumu un (vai) eksperimenta gaitu un izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, laboratorijas traukus un piederumus, modeļus, ierīces, iekārtas un vielas; 7.4. sintezē vielas, veic vielu kvalitatīvo un kvantitatīvo analīzi, precīzi ievērojot laboratorijas trauku un ierīču lietošanas noteikumus un drošas darba metodes;

sintezē	1	7.4. sintezē vielas , veic vielu kvalitatīvo un kvantitatīvo analīzi, precīzi ievērojot laboratorijas trauku un ierīču lietošanas noteikumus un drošas darba metodes;
---------	---	--

17. Informātika

17.1. Informātikas standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standartā „Informātika” ir minētas vairākas radošas darbības formas un prasības. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot pētniecību un praktisku darbību, kurā var izpausties skolēna radošā doma.

Informātikā skolēni apgūst **praktiskas prasmes** – tai skaitā dažādus drošības apsvērumus un praktiskus lietošanas paņēmienus. Tradicionāli mācību procesa sākumā informātikas mācību satura lielāko daļu veido zināšanu un tehnisku iemaņu apguve. Tāpēc skolēna radošai pašizpaušmei informātikā svarīgs ir procesuālais aspekts: organizēt procesu metodiski, tā, lai mācības rosinātu pētnieciskās intereses un dotu iespēju izvēlēties dažādus risinājumus un radoši izpausties (datorgrafikā, prezentāciju, datu grafiku veidošanā utml.). Tas ir atkarīgs arī no kopējām prasībām informātikā apgūto izmantot citos mācību priekšmetos un dzīves situācijās (arī ārpus stundas un skolas). Minētie apsvērumi tika ņemti vērā analizējot standarta tekstu.

Radošums tieši mācību priekšmeta **mērķi** nav minēts; to var saskatīt netieši: *sekmēt izglītojamā praktiskā un patstāvīgā darba iemaņas un prasmes informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošanā informācijas iegūšanā, apstrādē un veidošanā, kas nepieciešamas daudzveidīgās dzīves situācijās un citu mācību priekšmetu apgūvē.* 1) Uzsvērtā patstāvīga darba prasmes. Tieši patstāvīgums darbā ar datortehniku ir nepieciešams un dod iespējas skolēnam eksperimentēt un izmēģināt dažādus risinājumus, t. sk. grafiskus. Dažāda veida izvēlēs un apgūtā kombinācijās paveras iespējas izpausties skolēna radošajai izdomai. 2) Radošas prasmes trenē informācijas apstrāde un it sevišķi veidošana. 3) Būtiska dimensija, ko pasvīturo mērķis, ir starp priekšmetu saikne (starpdisciplināritāte) – informātika kā instruments daudzveidīgās situācijas un dažādās jomās.

Radošā darba iespējas saskatāmas vairākos no **uzdevumiem**: 3.2. *gūt praktiskā darba pamatiemaņas individuāli un sadarbībā ar citiem problēmu identificēšanā un risināšanā, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas.* Praktiskā darbība orientē uz rezultātu, produktivitāti, uzlabojumiem, īpaši ja šī darbošanās notiek sadarbībā ar citiem. Tajā var izpausties radoši risinājumi (lai gan tas uzdevumā tieši nav uzsvērts, tāpat atkarīgs no skolotāja). Problēmu risināšana ir uzdevums, kurā var izpausties individuālā pieeja un izdoma – tāpat arī radošums. Daudzveidīgumu pieredzē uzsver cits uzdevums: 3.3. *gūt daudzveidīgu mācību darba pieredzi, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas.* Brīvības un atbildības dialektisku saistību iezīmē 3.4. uzdevums: *gūt intelektuālās darbības brīvības un atbildības pieredzi demokrātiskā sabiedrībā.* Zināma brīvības pakāpe ir nepieciešama, lai veidotos radošas prasmes un atraisītos radošās spējas: izdomāt, eksperimentēt, pilnveidot. Vienlaikus jāapzinās atbildības robežas, kur eksperimentēšana ir jāpārtrauc – drošības vai ētisku apsvērumu dēļ. Motivāciju savai spēju attīstībai iezīmē noslēdzošais uzdevums: 3.7. *veidot motivāciju savu spēju attīstībai, lai kļūtu par pilntiesīgu informācijas sabiedrības locekli.* Nav gan pateikts kā šo motivāciju paredzēts veidot. Kopumā uzdevumos var saskatīt radošās darbības iespējas, lai gan tieši tas nav definēts.

Radoša darba iespējassaskatāmas arī **obligātajā mācību saturā**. Mazākā mērā tas attiecas uz pirmo mācību satura komponentu 4. “*Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pamatjēdzieni*”. Tālāk neseko atšifrējums, kuri pamatjēdzieni domāti, tāpēc komponents var tikt saprasts dažādi (vai nu pārāk plaši, vai šauri). Tiešāk radošuma dimensija atsegta 5. mācību satura komponentā: “*Praktiskā un pētnieciskā darbība*”. Pētījumu paredzēšana saista informātiku ar eksaktajiem un dabas zinību mācību priekšmetiem. Komponenta detalizācija ļauj nojaust daudzveidīgas radošo izpausmju iespējas šādās jomās: 5.2. *attēlu apstrāde*; 5.6. *prezentācijas materiālu sagatavošana un demonstrēšana*; 5.8. *tīmekļa lappušu veidošana*. Veidošana nozīmē jaunradi, tātad radītspējas attīstīšanu. Šie formulējumi ļauj apgalvot, ka radošums informātikā ir paredzēts – vismaz ir norādītas konkrēta darbības formas, kurās tas varētu izpausties.

Trešais mācību satura komponents – 6. „*Datorlietošanas ētiskie un tiesiskie aspekti savai un citu drošībai*” – diemžēl ir bez jēl kādas detalizācijas. Tas ir tikai vispārīgs virsraksts, kas mācību priekšmeta standartā kā valsts dokumentā ir nepieļaujami. Pozitīvi vērtējams ētiskā aspekta iezīmēšana, informātika ir viens no retajiem mācību priekšmetiem (izņemot pašu ētikas kursu), kur šāda dimensija pieminēta.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei – mācību satura komponenti skaidroti detalizētāk; būtībā pirmā komponenta gadījumā tas ir tematiskais mācību satura izvērsums. Ar radoša darba formām piesātinātākas ir prasības praktiskajā un pētnieciskajā darbībā: 8.4. *zina datorizētas attēlu apstrādes pamatprincipus, priekšrocības un trūkumus, prot izvēlēties veicamajam uzdevumam piemērotāko grafikas veidu – rastrgrafiku vai vektorgrafiku*. Izvēles iespējas paver iespēja radošai pieejai. Turklāt grafika ir virziens, kurā skolēns var radoši izpaust savas estētiskās izjūtas un dotības. Uz darbību vēl vairāk orientēta ir nākamā prasība 8.5. *prot izveidot un apstrādāt attēlu vai tā daļas un lietot attēlu ieguves un apstrādes ierīces un lietotnes*. Dažās šķietami vienkāršās prasībās: 8.7. *prot teksta dokumentā ievietot, rediģēt un formatēt tabulas, formulas, attēlus, satura un priekšmetu rādītāju, veikt pasta sapludināšanu* – tomēr paveras iespēja dažādībai un individuāliem risinājumiem, dažādu variantu izmēģināšanai, kas trenē radošo domāšanu.

Atsevišķas prasības saista informātiku ar matemātiku, tātad orientē uz starpdisciplināritāti: 8.9. *prot izklājlappās veikt aprēķinus, ģenerējot un izmantojot matemātikas un loģiskās standartformulas un funkcijas, veidot un formatēt diagrammas*. Īpaši pateicīgs lauks radošuma attīstīšanai ir diagrammu formatēšanā un veidošanā. Te var izpausties arī skolēnu estētiskā izjūta, individuālais stils. Prasība, kur paredz kaut ko izveidot – pieskaitāma pie radošuma izkopšanas 8.8. ..., *prot veidot, formatēt un modificēt izklājlappas*. Iespēja modificēt – tātad izmainīt pēc saviem ieskatiem – pieder pie radošumu veicinošām prasībām.

Pie radošām prasmēm pieskaitāma prasme projektēt: 8.11. *prot projektēt vienkāršas datubāzes ar vismaz divām datu tabulām un veidot attiecības (relācijas) starp tām, izgūt informāciju no datubāzes un apstrādāt to*. Vairākās prasībās uzskaitīto tehnisko paņēmieni apguve arī dod iespēju radoši izpausties: 8.12. *zina prezentācijas līdzekļu izmantošanas iespējas, prot veidot, formatēt un modificēt prezentācijas, lietot dažādus to slīdu demonstrēšanas efektus*. Tas pats attiecas uz 8.15. punkta prasības otro daļu: ..., *prot izveidot un modificēt tīmekļa lappuses, publicēt tās norādītajā serverī*. Prasme izveidot un modificēt tīmekļa lapas ir radoša darba prasme.

Prasību daļa noslēdzas ar ētiskās dimensijas iezīmēšanu, turklāt ne tikai zināšanu, bet prakses (ievērošanas) līmenī: 9.16. *zina, kas ir tīmekļa ētika, un ievēro to*.

Sadarbībā ar Infomātikas skolotāju asociāciju teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **32 izteikumi un atslēgas vārdi**, ar kuriem **var raksturot radošas darbības aspektus**

informātikā. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **19 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr.73. – 75.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka izteikums **radošā darbība** (radošās prasmes radošās spējas) standartā nav minēts. Konstatēts izteikuma **pētnieciskā darbība** lietojums 2 reizes. **Praktiskās darba prasmes** minētas 3 reizes. **Daudzveidība** minēta 2 reizes. **Patstāvīga darba** prasmes minētas 1 reizi. Vārds **tehnoloģijas** (komunikāciju, informācijas tehnoloģijas) minēts 8 reizes. **Formatēšana** minēta 5 gadījumos. Prasība **modificēt** minēta 4 reizes. Prasme **izveidot** tekstā parādās 4 reizes, no tām 3 – radošuma iespēju kontekstā. **Prezentācija** minēta 2 reizes. Prasmes **izvēlēties grafikus** minēta 1 prasībā (vārds minēts 3reizes). **Problēmu risināšana** minēta 1 reizi. **Meklēšanas** uzdevumi minēti 1 reizi. Spēja **ģenerēt** (radīt) minēta 1 reizi.

Izteikumi, kas saistīti ar vārdu **analīzē** (spējas analizēt, analizē problēmas) – nav konstatēti. Izteikumi par **cēloņiem** un/vai **sekām** (cēloņsakarībām) nav lietoti. Vārdi **modelēt, salīdzināt, pamatot** – nav minēti. **Plānošana, diskusija, jaunrade un prognozēšana** nav minētas. Nav minēti vārdi **secina, argumentē.** Nav minēta **jaunu, netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta** risinājumu iespēja, kā arī **variēšana, kombinēšana, inovatīva darbība.** (sk. analīzes tabulu nr. 76.)

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Informātikā būtiski ir panākt praktisku datorlietpratību, apgūt veselīgas datortehnikas izmantošanas prasmes, drošības apsvērumus un pasākumus internetā. Šajā ziņā standartā varētu būt lielāks uzsvars uz uzvedības (rīcības) praktizēšanu, trenēšanu. Taču šajā virzienā maz var izpausties radošums, lai gan tās ir pietiekami svarīgas iemaņas, bez kurām arī radošā darbība var būt neefektīva vai pat bīstama. Standartā diemžēl nav paredzētas diskusijas, kas var kļūt par interesantu un radošu pašizpaušmes veidu, kā arī tikai nedaudz iezīmēta starpdisciplinārā pieeja. Līdzīgi kā citos Vidējās izglītības standartos – mācību saturs iezīmēts ļoti vispārīgi. Prasību daļa tiek izmantota, lai detalizētāk atsegtu satura elementus. Pozitīvi vērtējam ētisko jautājumu paredzēšana mācībās.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams paredzēt diskusijas, kā arī izvērst starpdisciplināritāti (piemēram, saistību ar mākslu – datorgrafika, ar kulturoloģiju – datortehnoloģiju lomas apzināšana mūsdienu kultūrā, nākotnes procesu prognozēšana). Interesanti un radoši var izrādīties grupas vai visas klases nozīmīgi projekti vairāku mācību priekšmetu sadarbībā, kuros rezultētos vairākas apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Vispārējās vidējā izglītība mācību priekšmetā Informātika ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, iezīmējot projektu metodes iespējas: projektus, kas liktu apvienot vairākos mācību priekšmetos (dabas zinības, sociālajās zinībās, ģeogrāfijā, mākslās, kulturoloģijā) apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Salīdzinoši maz standarta atsegta pētnieciskā darbība (tā minēta viena mācību satura komponenta virsrakstā, bet pietiekami neatspoguļojas prasībās). Ieteicams izdalīt atsevišķu mācību satura tematu „radošā darbība”, un radošuma dimensiju tiešāk atspoguļot mācību priekšmeta mērķī un uzdevumos.

17.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju Informātikā

73. tabula

Vispārīgi atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties

radītspēja,	spēja radīt oriģinālus, jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

74. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, p. uzdevumi, p. informācijas atlase, p. Vērtēšana, patstāvīga darbība
atklā-	atklāt, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
atjautība -	atjautība, atjautīgi risinājumi
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretēt datus izmantojot informātikas zināšanas, interpretēt rezultātus
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi, projektē dabūzes
modelē-;model -	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -; pētīš -	pētīt, pētīt iespējas, pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta jaunas programmatūras
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi, risina problēmu
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -; jaunrade	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, veido jaunrades darbus datorgrafikā

75. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu) INFORMĀTIKĀ:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
diskusij -	diskusija, diskutē par atvērtā pinkoda priekšrocībām un trūkumiem
saskat-	saskatīt problēmu, saskata likumsakarības, saskata risinājumus
plān	plāno darba gaitu, plānveidīgi risina darba uzdevumus
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības citiem, izskaidro programmas lietošanu
analizē, analīze-	analizē iespējamus risinājumus, analizē situācijas darbā ar internetu izmantojot zināšanas informātika, analizē datorresursus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, meklējumu un kļūdu metode.
prezent-	prezentāciju sagatavošana, citos priekšmetos sasniegto rezultātu prezentēšana
tehnol-	izmanto modernā tehnoloģijas datu analizē
pamato	pamato hipotēzi, pamato teorētiskos pieņēmumus, pamato sava izvēles
izkopj	izkopj prasmi analizēt, izkopj resursu taupīšanas paradumus, izkopj
kombinē	kombinē apgūtās metodes, kombinē dažādas pieejas, kombinē attēlus un grafikus
vari-	variē metodes, veido prezentācijas dažādos variantos
formulē	formulē hipotēzi, formulē savu viedokli, formulē secinājumus
secin-	izdara secinājumus, secina
salīdzin	salīdzina datu ieguves metodes, salīdzina rezultātus

netradicion	izvērtē netradicionālas pieejas, netradicionāli risinājumi
argument	argumentē savu viedokli, meklē argumentus savas pieejas pamatošanai
meklē	meklē kļūdas, meklē risinājumus, meklē izskaidrojumus
domā-; izdom-; doma	attīsta kritisko domāšanu, pamato savas domas, izdomā kā problēmu atspoguļot izmantojot datortehnoloģija iespējas
attīstoš-	attīstošās spēles, attīstīt spēju operatīvi darboties
cēlo-; seka	meklē cēloņsakarības, pēta cēloņus un sekas datorvīrusu izplatībai
prakti-	praktiskie darbi, meklē praktiskus risinājumus, praktizē
formatē	formatē diagrammas
izveido	prot izveidot savu profilu, prot izveidot tīmekļa lapas
izmēģina	izmēģina dažādus variantus, izmēģina iespējas
brīv-	brīvi rīkojas veidojot risinājumus, brīvi kombinē apgūto
datorgrafika	ir apguvis datorgrafikas pamatus un strādā ar datorgrafikas programmām
modificē-	modificē pieejas, modificē izklājlapas
eksperimentē-	eksperimentē ar iespējām
ģenerē-	ģenerē idejas, risinājumus
idej-	prot īstenot savas idejas grafiski un tabulās, izsaka idejas
daudzveid-	daudzveidība, daudzveidīga pieredze, daudzveidīgas iespējas, spēj risināt daudzveidīgus uzdevumus un dzīves situācijas pielietojot datorlietpratību

17.3. Informātikas standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

76. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	0	-
radītspēja,	0	-
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
patstāv -	1	2. Mācību priekšmeta “Informātika” mērķis ir sekmēt izglītojamā praktiskā un patstāvīgā darba iemaņas un prasmes informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošanā informācijas iegūšanā, apstrādē un veidošanā, kas nepieciešamas daudzveidīgās dzīves situācijās un citu mācību priekšmetu apgūvē.
atklā-	0	-
interpret -	0	-
nestandart -	0	-
projekt -	1	8.11. prot projektēt vienkāršas datubāzes ar vismaz divām datu tabulām un veidot attiecības (relācijas) starp tām, izgūt informāciju no datubāzes un apstrādāt to;
modelē;modeļ-	0	-
pētnie-;pēt -; pētīš-;	2	2 x: 5., 8. Mācību satura komponents “Praktiskā un pētnieciskā darbība ”;
izpēt -	0	-
problēmu	1	3.2. gūt praktiskā darba pamatiemaņas individuāli un sadarbībā

risin-		ar citiem problēmu identificēšanā un risināšanā , izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas;
progno-	0	-
jaunrad -	0	-
jaun -	0	-
diskusij -	0	-
saskat-	0	-
plān -	0	-
izskaidr-	0	-
anali-	0	-
kļūd-	0	-
prezent-	2	5.6. prezentācijas materiālu sagatavošana un demonstrēšana; 8.12. ~~zina prezentācijas līdzekļu izmantošanas iespējas, prot veidot, formatēt un modificēt prezentācijas~~ , lietot dažādus to slīdu demonstrēšanas efektus;
tehnol	8	2. Mācību priekšmeta “Informātika” mērķis ir sekmēt izglītojamā praktiskā un patstāvīgā darba iemaņas un prasmes informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošanā informācijas iegūšanā, apstrādē un veidošanā, kas nepieciešamas daudzveidīgās dzīves situācijās un citu mācību priekšmetu apgūvē. 3.3. gūt daudzveidīgu mācību darba pieredzi, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas ; 3.5. gūt pieredzi profesijas izvēlei un tālākizglītībai, izprotot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju straujos attīstības tempus un nozīmi sabiedrības attīstībā; 2 x 4., 7. Mācību satura komponents “ Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pamatjēdzieni ”; 7.1. zina, kas ir datorikas nozare, un prot aprakstoši raksturot tās virzienus – datorzinātni, datorinženieriju, programminženieriju, informācijas tehnoloģiju, informācijas sistēmas .
pamato	0	-
izkopj-	0	-
kombinē -	0	-
vari -	0	-
formulē, formul	2 daļēji atbilst	8.7. prot teksta dokumentā ievietot, rediģēt un formatēt tabulas, formulas , attēlus, satura un priekšmetu rādītāju, veikt pasta sapludināšanu; 8.9. prot izklājlapās veikt aprēķinus, ģenerējot un izmantojot matemātikas un loģiskās standartformulas un funkcijas, veidot un formatēt diagrammas;
secin-	0	-
salīdzin-	0	-
netradicion-	0	-
argument-	0	-
meklē-	2 (1)	8.13. prot veikt informācijas meklēšanas uzdevumus tīmeklī, izmantojot tīmekļa pārlūkprogrammu un meklētājprogrammas , pareizi izmantot tīmekļa vietnēs esošo informāciju;
domā-	0	-
attīstoš-	0	-
cēlo-; sekas	4 neatbilst	<i>Neatbilst:</i> 9.5. ~~ievēro intelektuālā īpašuma un personas datu aizsardzības normas, zina, kādas sekas var izraisīt šo~~

		noteikumu neievērošana; 9.9. zina sekas, kādas var rasties lejupielādējot vai lietojot lejupielādētās datnes; 9.7. apzinās , kas ir datorvīruss, tā darbības sekas un pasākumus, kādi veicami, lai izvairītos no datorvīrusiem; 9.11. zina, kādas sekas var rasties datora, datu nesēja vai datu zādzības gadījumā un kā izsargāties no tām;
prakti-	3	2. Mācību priekšmeta “Informātika” mērķis ir sekmēt izglītojamā praktiskā un patstāvīgā darba iemaņas un prasmes informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošanā informācijas iegūšanā, apstrādē un veidošanā, kas nepieciešamas daudzveidīgās dzīves situācijās un citu mācību priekšmetu apguvē; 2 x 5., 8. Mācību satura komponents “ Praktiskā un pētnieciskā darbība ”
formatē	5	8.6. izprot datorizētas teksta apstrādes pamatprincipus, priekšrocības un trūkumus, prot veikt ikdienas uzdevumus, kas saistīti ar teksta dokumenta izveidošanu, rediģēšanu un formatēšanu ; 8.7. prot teksta dokumentā ievietot, rediģēt un formatēt tabulas, formulas, attēlus, satura un priekšmetu rādītāju, veikt pasta sapludināšanu; 8.8. zina izklājlapu lietošanas jomas un pamatjēdzienus, prot veidot, formatēt un modificēt izklājlapas; 8.9. prot izklājlapās veikt aprēķinus, ģenerējot un izmantojot matemātikas un loģiskās standartformulas un funkcijas, veidot un formatēt diagrammas ; 8.12. zina prezentācijas līdzekļu izmantošanas iespējas, prot veidot, formatēt un modificēt prezentācijas , lietot dažādus to slīdu demonstrēšanas efektus;
izveido	4, no tiem 1 daļēji atbilst	8.3. prot pārvaldīt un organizēt datnes un mapes, dublēt, pārvietot, izveidot un dzēst datnes un mapes, saspīest un atarhivēt datnes, veidot dublējumkopijas; 8.5. prot izveidot un apstrādāt attēlu vai tā daļas un lietot attēlu ieguves un apstrādes ierīces un lietotnes; 8.15. ..., prot izveidot un modificēt tīmekļa lappuses, publicēt tās norādītajā serverī. <i>Daļēji atbilst:</i> 8.6. ..., prot veikt ikdienas uzdevumus, kas saistīti ar teksta dokumenta izveidošanu , rediģēšanu un formatēšanu;
izmēģina	0	-
brīv-	1	3.4. gūt intelektuālās darbības brīvības un atbildības pieredzi demokrātiskā sabiedrībā;
datorgrafika	1 (3)	8.4. .. , prot izvēlēties veicamajam uzdevumam piemērotāko grafikas veidu – rastrgrafiku vai vektorgrafiku ;
modificē-	4	8.8. .. , prot veidot, formatēt un modificēt izklājlapas; 8.10. .. , prot izmantot datubāzes pārvaldības sistēmu, lai veidotu un modificētu tabulas, vaicājumus, formas un pārskatus; 8.12. .. , prot veidot, formatēt un modificēt prezentācijas , lietot dažādus to slīdu demonstrēšanas efektus; 8.15. .. , prot izveidot un modificēt tīmekļa lappuses , publicēt tās norādītajā serverī.
eksperiment -	0	-
ģenerē-	1	8.9. prot izklājlapās veikt aprēķinus, ģenerējot un izmantojot matemātikas un loģiskās standartformulas un funkcijas , veidot un formatēt diagrammas;
idej-	0	-

daudzveid-	2	2. Mācību priekšmeta “Informātika” mērķis ir sekmēt izglītojamā praktiskā un patstāvīgā darba iemaņas un prasmes informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošanā informācijas iegūšanā, apstrādē un veidošanā, kas nepieciešamas daudzveidīgās dzīves situācijās un citu mācību priekšmetu apguvē; 3.3. gūt daudzveidīgu mācību darba pieredzi , izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas;
------------	---	---

18. Bioloģija

18.1. Bioloģijas standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vispārējās vidējās izglītība mācību priekšmeta standartā „Bioloģija” ir minētas vairākas radošas darbības formas un prasības. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt radošo izpaušmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot pētniecības prasmju attīstīšanu.

Dabaszinātnēs (fizikā, bioloģijā un ķīmijā) skolēni apgūst **pētnieciskās prasmes** (kas dabaszinātnieku izpratnē ir **radošās prasmes**) - novērojot, eksperimentējot, atklājot priekš sevis cilvēces vēsturē (zinātnes vēsturē) jau atklātas likumsakarības, gūstot vispusīgu, priekš sevis jaunu informāciju. Svarīgs radošai pašizpaušmei bioloģijā ir procesuālais aspekts, kas ir atkarīgs no metodikas un skolotāja personības spējām ieinteresēt, aizraut skolēnu un parādīt kā bioloģijā apgūtais attiecas uz pašu cilvēku un citām jomām.

Radošums kā pētnieciskā darbība atspoguļojas mācību priekšmeta **mērķī**: *padziļināt izpratni par organismu daudzveidību, uzbūvi, procesiem un likumsakarībām dabā, pilnveidojot komunikatīvās un pētnieciskās darbības prasmes un veicinot izglītojamā aktīvu līdzdalību sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā*. Tas pēc uzbūves ir identisks ķīmijas standarta mērķim. Uzsvērtā pētnieciskā darbība, kurā var izpausties un attīstīties radošās spējas.

Radošuma aspekts atklāts arī vienā no **uzdevumiem**: 2.2. *pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās darbības prasmes bioloģijā risinot problēmas, pētot vai eksperimentējot, analizējot un novērtējot iegūto informāciju*. Uzdevums līdzās pētniecībai (kas var tikt dažādi interpretēta) paredz arī eksperimentēšanu kā iespējamu (bet ne obligātu) mācību procesa uzdevumu (par to liecina vārda ‘vai’ ‘lietojums’). Tātad iespējams pētīt citādi (teorētiski) – neeksperimentējot.

Radīšanas process detalizētāk atspoguļots **obligātā mācību satura** komponentā: 4. “Pētnieciskā darbība”, sadaļās 4.1. *pētāmās problēmas izvirzīšana un darba plānošana*; un 4.2. *datu ieguve un reģistrēšana*. Tā kā 4. 1. lietots vienskaitlis, tad varētu domāt, ka visa kursa laikā tiks pētīta tikai viena problēma. Visticamāk - tomēr nē! Jāsaprot, ka ar šo formulējumu mēģināts aprakstīt jebkuru pētniecisku darbību. Taču šāds pētniecības procesa principu (soļu) saīsināts saraksts īsti neatbilst mācību satura loģiskajai kārtībai, kurā tomēr būtu jādefinē precīzi tematiskais apjoms un dziļums – par ko tieši būs pētījumi, kuru mācību tematu apguvē.

Daļēji radošumu var saskatīt komponentā “5. *Cilvēka, sabiedrības un vides mijiedarbības bioloģiskie aspekti*”: 5.1. *zinātnes atklājumu, sasniegumu un pētījumu vērtību apzināšana bioloģijā*. Minētajā formulējumā atsegtā atklājumu un pētījumu vērtības (nozīmības) apzināšana, kas netieši var sekmēt interesi par pašu pētīšanas un atklāšanas procesu. Tomēr tas nav pateikts skaidri. Drīzāk runa ir par attieksmju un izpratnes veidošanu.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei daļēji radošas darbības iespējas paredz 6. Mācību satura komponents “Daba” punkts: 6.7. raksturo un salīdzina dažādu organismu uzbūvi. Salīdzināšana var kļūt par radošu meklējumu un analīzes procesu. To padziļina 6.9. punkta prasība: *analizē dažādu ekosistēmu struktūru, to komponentu mijiedarbību.* Analīzē var izpausties atjautīga un radoša pieeja, ja tā ir metodiski interesanti organizēta. Tas pats attiecas uz 6.12. punktu *analizē dzīvības procesu daudzveidību, saskatot to vienojošās likumsakarības.* Daži nākamie punkti šajā sadaļā ir neskaidri, lai varētu spriest - vai tajos paveras iespējas radošai darbībai: 6.14. *ir iepazinis dzīvības procesu izmantošanas iespējas tehnoloģijās;* 6.16. *ir iepazinis organismu ģenētiskās pārveidošanas iespējas.* Nav skaidrs - cik dziļi ‘ie pazinis’ un kā: tikai teorētiski, vai arī praktiski?

Radošās prasmes tiek minētas 7. sadaļā Mācību satura komponenta “Pētnieciskā darbība” 7.1. punktā, kurā formulēta prasība skolēnam: **saskata un formulē risināmo (pētāmo) problēmu un hipotēzi, izvērtējot informāciju no dažādiem avotiem.** Prasība īpaši svarīgs tāpēc, ka paredz attīstīt induktīvās metodes izmantošanu, hipotēzes izvirzīšanu, formulēšanu, problēmu saskatīšanu, dažādas informācijas izvērtēšanu. Nākamajā punktā uzsvērta prognozēšana: 7.2. *izvēlas dzīvības procesu raksturojošos lielumus un prognozē to savstarpējo atkarību.* Prognozēšanu paredz un detalizētu pētniecība procesa tālāku aprakstu dod 7.3. punkta prasība: *plāno problēmas risinājuma un (vai) eksperimenta gaitu, izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, darba piederumus, ierīces, bioloģiskos objektus un modeļus.* Tajā turpinās prasību uzskaitījums, kas attiecas uz induktīvās metodes apguvi un izmantošanu. Visbeidzot 7.4. punktā paredz, ka skolēns *veic novērojumus, mērījumus dabā un laboratorijas apstākļos.* Tas ir svarīgs punkts, jo tieši pasaka, ka jāveic novērojumi (jo attiecībā uz eksperimentēšanu prasības ir neskaidras: tā acīmredzot nav obligāta).

Tiek nostiprinātas analīzes prasmes 7.11. punkta prasībā: *analizē datus par dzīvo sistēmu daudzveidību, uzbūvi, procesiem un likumsakarībām, izvērtējot datu ticamību.* Visbeidzot pētnieciskā procesa aprakstā kulminācija ir 7.12. punkta prasība: *izdara secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem) atbilstoši izvirzītajai hipotēzei.* Eksperimentēšana atbilstīgi hipotēzei un tās rezultātu interpretēšana izmantojot iegūtos datus attiecas uz radošuma komponentu. Taču formulējums varētu būt skaidrāks (piemēram, pārveidojot teikumu otrādi: spēj pierādīt hipotēzi, balstoties uz eksperimentā iegūtajiem datiem, atbilstoši plānotajam rezultātam).

Atkārtota pētījuma gaitas pārskatīšanu un, ja nepieciešams, jaunus meklējumus paredz 7.13. punkta prasība: *skaidrojot iegūtos rezultātus, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu, iesaka uzlabojumus vai piedāvā citus risinājuma veidus.* Alternatīvu risinājumu meklēšana ir radoša darbība. Trenējot prasmi saskatīt uzlabojuma iespējas, tiek attīstīta nestandarta, diverģentās domāšanas spēja. Prognozēšanu, tagad vairs ne attiecībā uz mācību darbības vai eksperimentu plānošanu, bet attiecībā uz dabas procesiem nākotnē, paredz 7.14. punkts: *prognozē pārmaiņas dzīvajās sistēmās, izmantojot dažādus avotus iegūto informāciju.* Prognozēšana iesaista iztēli (vienlaikus balstoties uz analītiskās darbības un tās rezultātā iegūto datu un atziņu pamata), kas ir svarīgs radošuma komponents. Argumentācijas prasmi paredz arī 7.17. punkta prasība: *formulē un argumentē viedokli par dzīvības procesiem, pamatojoties uz faktiem, likumsakarībām, sava vai grupas darba rezultātiem, ciena citu viedokli.*

Vairāki punkti paredz informācijas tehnoloģiju izmantošanu pētniecībā un datu apstrādē: 7.6. *izmanto informācijas tehnoloģijas (IT) datu ieguvē un reģistrēšanā;* 7.8. *izmanto informācijas tehnoloģijas (IT) datu apstrādē.* 7.18. *iepazīstina ar saviem vai grupas darba rezultātiem, izmantojot dažādus uzskates līdzekļus un informācijas tehnoloģijas (IT);*

Prasības mācību satura komponentā 8. “*Cilvēka, sabiedrības un vides mijiedarbības bioloģiskie aspekti*” daļēji var tikt saprastas kā iespējas radošuma izpausmēm. Piemēram, 8.1. punktā: *analizē galvenos bioloģijas nozares sasniegumus, to lomu sabiedrības attīstībā, ņemot vērā dažādu faktoru (sociālo, ētisko, ekonomisko, vides) ietekmi un minot piemērus par ievērojamu pasaules un Latvijas zinātnieku lomu bioloģijas attīstībā*. Visticamāk paredzēta tikai teorētiska iepazīšanās ar sasniegumiem. Citiem vārdiem tas pats atsegts 8.6. punkta prasībā: *analizē dažādu faktoru (sociālo, ētisko, ekonomisko, vides) ietekmi uz bioloģijā pamatotu tehnoloģiju attīstību*. Būtiska un skolēnam interesanta prasība paredzēta 8.8. punktā: *analizē cilvēka darbības ietekmi uz organismiem un ekosistēmām, prognozē iespējamās izmaiņas*.

No visām pēdējā 3 komponenta prasībām tikai 8.10. punkta prasība paredz reālu rīcību (nevis tikai ‘apzināšanos’ un ‘izpratni’): *pamato videi draudzīgas rīcības nepieciešamību, izmantojot zināšanas bioloģijā, un apzinās indivīda un sabiedrības atbildību vides kvalitātes saglabāšanā, rīkojas videi draudzīgi*. ‘Rīkošanās videi draudzīgi’ nozīmē radoši izvēlēties praktiskas lietas un rīcības variantus, ko skolēns var izdomāt un savā dzīves praksē īstenot. Tas arī būtu ekoloģiskās izglītības mērķis. Gan teorētiska, gan praktiska ekoloģija. Lieks ir 8. 11. punkts, kas neko jaunu nepasaka, kas nebūtu principā jau pateikts 8. 10. un 8.7. punktos.

Kopumā teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **28 izteikumi un atslēgas vārdi**, ar kuriem var raksturot vidusskolēniem pieejamos radošas darbības aspektus bioloģijā. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **22 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu sarakstu tabulās nr. 77. – 79.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoši, radoša darbība) standartā nav minēts, toties konstatēti 10 vārda **pētniecība** un ar **pētīšanu** saistītu izteikumu lietošanas gadījumi, no kuriem 7 tieši attiecas uz radošuma aspektu bioloģijā. **Problēmu risināšana** minēta 6 reizes. **Eksperimentēšana** minēta 5 reizes, no tiem 4 reizes radošas darbības aspektā. **Prognozēšana** minēta 3 reizes. **Plānošana** minēta 3 reizes, **novērošana** – 1 reizi. Vienreiz prasībās minēta tieši „videi draudzīga rīcība”. Pa vienai reizei minēti vārdi **formulē, secina, argumentē**. 9 reizes minēts vārds **tehnoloģijas** no tiem 3 reizes IT. Divas reizes vienā teikumā minēts vārds **laboratorija** (laboratorijas piederumi, laboratorijas apstākļi).

Standartā nav minēta **projektējoša** darbība (projekti). Nav minēta **jaunu, netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta** risinājumu iespēja, kā arī **variēšana, kombinēšana, inovatīva darbība**. Nav minēta **diskusija**. (sk. kvalitatīvās atslēgas vārdu analīzes tabulu nr. 80.)

Analīzē tika ņemta vērā mācību priekšmetu specifika. Modernās bioloģijas un biotehnoloģiju sarežģītības dēļ var būt problemātiski panākt radošumu praktiskā darbībā (sarežģīti laboratorijas darbi, kas prasa īpašus apstākļus). Acīmredzot tāpēc izteikumi par laboratoriju sastopami tikai vienā teikumā. Bioloģija pieder pie mācību priekšmetiem, kuros skolēns līdztekus mērķtiecīgai pētniecībai apgūst galvenos priekšstatus par dabas un konkrēti dzīvības procesu daudzveidību. Bioloģijas viens no uzdevumiem ir panākt videi draudzīgu dzīves veidu, kas turpinātos pēc tam, kad izglītojamais būs pametis skolas solu. Šajā ziņā standartā varētu būt lielāks uzsvars uz ekoloģiska uzvedības (rīcības) praktizēšanu, trenēšanu. Pagaidām tas ir minēts tikai vienā formulējumā. Šādā rīcībā var izpausties radošums: spējā ekonomēt, izdomāt alternatīvus risinājumus, izvēlēties ekoloģiskus produktus utt. Standartā diemžēl nav paredzētas diskusijas, kas var kļūt par interesantu un radošu pašizpaušmes veidu.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams paredzēt diskusijas, nestandarta uzdevumu un situāciju risināšanu, kā arī projektu metodi. Tā var izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (skolas vai klases pētījums skolas vai apkārtnes vides izpētē, piemēram,

bioloģiskās daudzveidības analīzē), kurā rezultētos vairākas apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes. Ieteicams ietvert arī pētniecisku eseju, referātu paredzēšana standarta prasībās.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija mācību priekšmetā Bioloģija ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, uzticot jauniešiem mācību procesa nobeigumā darbu pie kāda skolas mērogā nozīmīga projekta praktiskā apkārtējas vides izpētes jomā (iespējams semestra ilgumā), kas liktu apvienot vairākos mācību priekšmetos (matemātika, ķīmijā, bioloģijā, IT) apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Svarīgi, lai iegūtās pētnieciskā darba prasmes īstenotos sabiedriski nozīmīgā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas un mācību priekšmeta robežām.

18.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju bioloģijā

77. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radīspēja,	spēja radīt oriģinālus, jaunus risinājumus, radīspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

78. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību apjēgšana
atklā-	atklāt, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
atjautība -	atjautība
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē situācijas izmantojot bioloģijas zināšanas, interpretē novērojumu rezultātus, interpretē datus
eseja -	strukturēta eseja, sagatavo eseja par bioloģisko sugu daudzveidību, par ekoloģisko izmaiņu faktiem
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, izveidot dabas parādību
modeļ-	modeļus, ekosistēmu modeļus, salīdzina dažādu ekosistēmu modeļus
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, projektu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt (dabu), pētī dzīvnieku un augu īpašības
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta augu uzbūvi
pētīš -	pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas

	metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta

79. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas) BIOLOĢIJĀ:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperiments, izdara eksperimentus, izskaidrot ekspertimentu rezultātus, izmanto e. metodi, interpretē eksperimentu rezultātus
referāt-	referāts, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju metode, diskutē par dzīvības izcelšanās cēloņiem
prāta vētra	„prāta vētra” kā metodisks paņēmieni, t. sk. nestandarta risinājumu meklēšanai
novēro-	novēro meklējot būtisko, novērot dabu, procesus vērīgi, novērojumus apkopo shēmā, tabulā
vērīg-	attīstīt vērīgumu, vērīgi ieskatīties apkārtējā pasaulē, dabā
izpra-	izprast dabas norišu cēloņus, attīstīt izpratni par likumsakarībām dabā,
saskat-	saskatīt problēmu, saskata likumsakarības
plān	plāno novērojumu gaitu, plāno eksperimentu, plānveidīgi izskaidro norises
salīdzin	salīdzina izmantojot shēmu, salīdzina pētīšanas un datu ieguves metodes
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības citiem, izskaidro mērījumu rezultātus
hipotē-	spēj izvirzīt hipotēzi, noformulēt savu hipotēzi, spēj izvirzīt hipotētiskus pieņēmumus, spēj novērtēt hipotēžu pamatotību
analizē, analīze-	analizē augu īpašības, analizē iespējamās risinājumus, analizē situācijas ekosistēmās izmantojot bioloģijas zināšanas, patstāvīgi veic analīzes ievērojot drošības apsvērumus, analizē dzīvnieku uzvedību
izmēģin-	izmēģina, izmēģinājumi, veic izmēģinājumus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, meklējumu un kļūdu metode.
prezent-	powerpointa prezentāciju sagatavošana, eksperimentu rezultātu prezentēšana
tehnol-	izmanto modernā tehnoloģijas datu analīzē
pamato	pamato hipotēzi, pamato teorētiskos pieņēmumus
veido	veido herbārijus, veido savus priekšstatus par dzīvības izcelšanos
izkopj	izkopj prasmi novērot, izkopj ekoloģiskus paradumus
kombinē	kombinē apgūtās metodes, kombinē novērojumus un eksperimentus
vari-	variē metodes, pamana variablas izturēšanas formas
formulē	formulē hipotēzi, formulē savu viedokli, formulē secinājumus
secin-	izdara secinājumus, secina
netradicion	analizē netradicionālas teorijas, netradicionāli risinājumi
argument	argumentē savu viedokli, meklē argumentus teorija pamatošanai
netradicion	analizē netradicionālas teorijas, netradicionāli risinājumi
meklē	meklē kļūdas, meklē risinājumus, meklē izskaidrojumus
laborat-	veic pētījumus laboratorijā, strādā laboratorijā, laboratorijas darbi

18.3. Bioloģijas standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

80. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
-------------	--------	--------

radoš -	0	-
radīspēja, spēja radīt oriģin -	1 netabilst	<i>Neatbilst: 2. Mācību priekšmeta "Bioloģija" uzdevumi ir radīt izglītojamajam iespēju:</i>
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
atklā-	1 daļēji atbilst	5.1. zinātnes atklājumu , sasniegumu un pētījumu vērtības apzināšanās bioloģijā
interpret -	0	-
nestandart -	0	-
patstāv -	0	-
projekt -	0	-
modelē- model-	1	7.3. plāno problēmas risinājuma un (vai) eksperimenta gaitu, izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, darba piederumus, ierīces, bioloģiskos objektus un modeļus ;
pētnie-; pēt -; pētīš-;	10, no tiem 1 daļēji atbilst, 2 neatbilst	1. Mācību priekšmeta "Bioloģija" mērķis ir padziļināt izpratni par organismu daudzveidību, uzbūvi, procesiem un likumsakarībām dabā, pilnveidojot komunikatīvās un pētnieciskās darbības prasmes un veicinot izglītojamā aktīvu līdzdalību sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā. 2.2. pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās prasmes bioloģijā, risinot problēmas, veicot pētījumus vai eksperimentus, analizējot un izvērtējot iegūto informāciju; 2 x: 4., 7. Mācību satura komponents "Pētnieciskā darbība"; 4.1. pētāmās problēmas izvēršana un darba plānošana; 7.1. saskata un formulē risināmo (pētāmo) problēmu un hipotēzi, izvērtējot informāciju no dažādiem avotiem; <i>daļēji atbilst: 7.19. apzinās sadarbības priekšrocības pētnieciskajā darbībā</i> , risinot uzdevumus un izvērtējot rezultātus bioloģijā. <i>Neatbilst: 5.1. zinātnes atklājumu, sasniegumu un pētījumu vērtības apzināšanās bioloģijā; 8.2. ir iepazinis galvenās bioloģijas apakšnozares, to pētījumu virzienus un novērtē dažādu zinātņu nozaru sadarbības nozīmi bioloģijas attīstībā;</i>
izpēt -	0	-
problēmrisin -	0	-
problēmu risin- (izvēlēties risin-)	6	2.2. pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās prasmes bioloģijā, risinot problēmas , veicot pētījumus vai eksperimentus, analizējot un izvērtējot iegūto informāciju; 7.1. pētāmās problēmas izvēršana un darba plānošana; 7.3. plāno problēmas risinājuma un (vai) eksperimenta gaitu, izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, darba piederumus, ierīces, bioloģiskos objektus un modeļus; 7.12. izdara secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem) atbilstoši izvērztajai hipotēzei; 7.13. skaidrojot iegūtos rezultātus, novērtē izvēlēto problēmas risinājumu , iesaka uzlabojumus vai piedāvā citus risinājuma veidus;

progno-	3	7.2. izvēlas dzīvības procesu raksturojošos lielumus un prognozē to savstarpējo atkarību ; 7.14. prognozē pārmaiņas dzīvajās sistēmās, izmantojot dažādos avotos iegūto informāciju; 8.8. analizē cilvēka darbības ietekmi uz organismiem un ekosistēmām, prognozē iespējamās izmaiņas ;
jaun -	1	<i>Neatbilst:</i> 6.17. izprot jaunu pazīmju rašanos un to nozīmi sugas izdzīvošanā;
eksperiment -	5, no tiem 1 daļēji atbilst	2.2. pilnveidot pētnieciskās darbības un komunikatīvās prasmes bioloģijā, risinot problēmas, veicot pētījumus vai ekspertimentus , analizējot un izvērtējot iegūto informāciju; 7.3. plāno problēmas risinājuma un (vai) eksperimenta gaitu , izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, darba piederumus, ierīces, bioloģiskos objektus un modeļus; 7.12. izdara secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem) atbilstoši izvirzītajai hipotēzei; 8.4. novērtē eksperimenta gaitā iegūto pierādījumu nozīmi teorētisko atziņu pamatošanā; <i>daļēji atbilst:</i> 7.5. uzskatāmi un precīzi reģistrē iegūtos datus, veido detalizētu eksperimenta aprakstu ;
referāt-	0	-
diskusij -	0	-
novēro-	1	7.4. veic novērojumus , mērījumus dabā un laboratorijas apstākļos, lietojot laboratorijas piederumus un ierīces individuāli vai grupā, saudzīgi izturas pret tiem un ievēro drošības noteikumus;
vērtīg-	0	-
saskat-	1	6.12. analizē dzīvības procesu daudzveidību, saskatot to vienojošās likumsakarības ;
plān -	3	2 x: 4.1., 7.1. pētāmās problēmas izvirzīšana un darba plānošana ; 7.3. plāno problēmas risinājuma un (vai) eksperimenta gaitu , izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes, darba piederumus, ierīces, bioloģiskos objektus un modeļus;
netradicion-	0	-
izmēģin-	0	-
kļūd-	0	-
prezent-	0	-
tehnol	9, no tiem 4 daļēji atbilst	6.14. ir iepazinis dzīvības procesu izmantošanas iespējas tehnoloģijās ; 7.6. izmanto informācijas tehnoloģijas (IT) datu ieguvē un reģistrēšanā; 7.8. izmanto informācijas tehnoloģijas (IT) datu apstrādē; 8.6. analizē dažādu faktoru (sociālo, ētisko, ekonomisko, vides) ietekmi uz bioloģijā pamatotu tehnoloģiju attīstību ; 7.18. iepazīstina ar saviem vai grupas darba rezultātiem, izmantojot dažādus uzskates līdzekļus un informācijas tehnoloģijas (IT) ; 8.5. izvērtē tehnoloģiju izmantošanas pieredzi bioloģijā, ietekmi uz sabiedrību un nākotnes perspektīvas; <i>daļēji un neskaidri:</i> 5.2. bioloģijā pamatotu tehnoloģiju ietekme uz sabiedrību ; 6.14. ir iepazinis dzīvības procesu izmantošanas iespējas tehnoloģijās ; 8.7. apzinās tehnoloģiju attīstības bioloģijā

		ietekmi uz indivīda dzīves kvalitāti; 2.3. pilnveidot izpratni par bioloģijas nozares un tehnoloģiju nozīmi indivīda un sabiedrības attīstībā un veicināt līdzdalību sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā.
pamato	7, no tiem 2 daļēji vai nekonkrēti atbilst	7.12. izdara secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem) atbilstoši izvirzītajai hipotēzei; 7.17. formulē un argumentē viedokli par dzīvības procesiem, pamatojoties uz faktiem , likumsakarībām, sava vai grupas darba rezultātiem, ciena citu viedokli; 8.6. analizē dažādu faktoru (sociālo, ētisko, ekonomisko, vides) ietekmi uz bioloģijā pamatotu tehnoloģiju attīstību; 8.10. pamato videi draudzīgas rīcības nepieciešamību, izmantojot zināšanas bioloģijā, un apzinās indivīda un sabiedrības atbildību vides kvalitātes saglabāšanā, rīkojas videi draudzīgi; 8.11. pamato veselīga dzīvesveida nozīmi indivīda attīstībā, izmantojot zināšanas bioloģijā. <i>Daļēji atbilst:</i> 8.4. novērtē eksperimenta gaitā iegūto pierādījumu nozīmi teorētisko atziņu pamatošanā ; 5.2. bioloģijā pamatotu tehnoloģiju ietekme uz sabiedrību;
kombinē -	0	-
veido-; pārveido	2, no tiem 1 daļēji atbilst	7.16. analizē, izvērtē bioloģijas tekstus un izmanto iegūto informāciju atbilstoši mērķim, pārveido bioloģisko procesu vizuālās un vārdiskās informācijas formas no viena veida citā ; <i>Daļēji atbilst:</i> 7.5. uzskatāmi un precīzi reģistrē iegūtos datus, veido detalizētu eksperimenta aprakstu ;
vari -	0	-
formulē	1	7.17. formulē un argumentē viedokli par dzīvības procesiem, pamatojoties uz faktiem, likumsakarībām, sava vai grupas darba rezultātiem, ciena citu viedokli;
secin-	1	7.12. izdara secinājumus , pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem) atbilstoši izvirzītajai hipotēzei;
argument-	1	7.17. formulē un argumentē viedokli par dzīvības procesiem, pamatojoties uz faktiem, likumsakarībām, sava vai grupas darba rezultātiem, ciena citu viedokli;
meklē-	0	-
laborat-	2 reiz vienā teikumā	7.4. veic novērojumus, mērījumus dabā un laboratorijas apstākļos, lietojot laboratorijas piederumus un ierīces individuāli vai grupā, saudzīgi izturas pret tiem un ievēro drošības noteikumus;

19. Ģeogrāfija

19.1. Ģeogrāfijas standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vispārējās vidējās izglītība mācību priekšmeta standartā „Ģeogrāfija” ir minētas vairākas radošas darbības formas un prasības. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes

atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot pētniecības prasmju attīstīšanu.

Ģeogrāfijā skolēni apgūst **pētnieciskās prasmes** – novērojot, analizējot un atklājot priekš sevis cilvēcei jau zināmās, atklātās likumsakarības, gūstot vispusīgu, priekš sevis jaunu informāciju par Zemeslodes un to apdzīvojošo sabiedrību mijietekmju procesiem un apstākļiem. Diskutabla ir paša mācību priekšmeta piederība – pie sabiedrības vai pie dabas zinībām. Būdam uz abu jomu robežas ģeogrāfija ir grūti klasificējama. Tas var izpausties arī mācību satura struktūrā un to komponentu nosaukšanā. Tradicionāli tomēr ģeogrāfijas mācību satura lielāko daļu veido informācija. Tāpēc skolēna radošai pašizpaušmei ģeogrāfijā svarīgs ir procesuālais aspekts: ne tikai apgūt zināšanas, bet apgūt tās radoši, interesanti, tā, lai mācības rosinātu pētnieciskās intereses un pilnveidotu radošās prasmes. Tas ir atkarīgs no metodikas un skolotāja personības spējām aizraut skolēnu un parādīt kā ģeogrāfijā apgūtais attiecas uz pašu cilvēku un var noderēt dzīvē. Minētie apsvērumi tika ņemti vērā analizējot standarta tekstu.

Radošuma aspektu netieši var saskatīt mācību priekšmeta **mērķi**: *pilnveidot izglītojamā izpratni par dabas, sociālo un ekonomisko procesu veidošanos un to attīstības mijiedarbību mūsdienu pasaules globālā, reģionālā mērogā un spēju līdzatbildīgi iesaistīties ilgtspējīgā sabiedrības attīstībā*. Uzsverta spēja līdzatbildīgi iesaistīties sabiedrības attīstībā. Tieši praktiski iesaistoties ilgtspējas radīšanā un īstenošanā var izpausties un attīstīties radošās prasmes. Tomēr radošās spējas vai darbības mērķi tieši nav minētas. Mērķi iztrūkst arī pētnieciskā virziena. Pilnveidot vajadzētu ne tikai izpratni, bet pētnieciskās prasmes (vai vismaz prasmi analizēt). Ja spējā iesaistīties ilgtspējīgā sabiedrības attīstībā ietilpst radošais moments, tad ir vietā to šajā teikuma daļā minēt. Mērķa formulējumu varētu uzlabot šādi: „pilnveidot izglītojamā pētnieciskās prasmes un izpratni par dabas, sociālo un ekonomisko procesu veidošanos un to attīstības mijiedarbību mūsdienu pasaulē: globālā un reģionālā mērogā, kā arī spēju līdzatbildīgi un radoši iesaistīties ilgtspējīgā sabiedrības attīstībā”.

Radošums tieši atklāts vienā no **uzdevumiem**: 3.4. *pilnveidot praktiskās, pētnieciskās un radošās darbības prasmes ģeogrāfijā, izmantojot dažādus informācijas avotus un daudzveidīgus paņēmienus*. Uzdevums līdzās pētnieciskajām paredz arī radošās darbības prasmes. Uzdevumā tās nosauktas tieši. Turklāt uzsverts paņēmieni daudzveidīgums un dažādu informācijas avotu izmantošana. Daudzveidīgums ir viens no komponentiem, kas veicina radošumu. Gan praktiskā, gan pētnieciskā, gan radošā darbība ir cieši saistītas. Tās orientē uz rezultātu, produktivitāti, uzlabojumiem.

Daļēji radošās darbības prasmes var saskatīt arī citos uzdevumos, piemēram, 3.1. *padziļināt zināšanas un izpratni par pasaules reģionu demogrāfisko un sociālo procesu veidošanos, attīstību, izvērtējot un apzinoties to daudzveidības cēloņsakarības*. Cēloņsakarību apzināšana un izvērtēšana pieder pie analītiskās darbības prasmēm. Vēl tiešāk radošās darbošanās iespējas iezīmē 3.2. uzdevums: *pilnveidot spējas analizēt teorijas, notikumus, sabiedrības un dabas vides mijiedarbībā radītās problēmas un vērtēt ģeogrāfijas zinātnes nozīmi globālā un reģionālā mēroga pētījumos*. Spēja analizēt nepieciešama pētniecībā. Īpaši svarīga ir tieši dažādu teoriju analīze, jo tās būtībā programmē (ietekmē) izglītojamā izpratnes horizontu. Teikuma beigu daļa šķiet saista ģeogrāfiju ar citām zinātnēm, tikai tas izteikts netieši, aplinkus (varētu būt tiešāka norāde: ģeogrāfijas saistība ar citām zinātnēm – tās nosaucot, tādējādi būtu iezīmēta starpdisciplinārā pieeja).

Radošs pētniecības process detalizētāk atspoguļots **obligātajā mācību saturā**. Mazākā mērā tas attiecas uz pirmo *mācību satura komponentu* 4. *“Kultūrvide laikā un telpā”*. Pats nosaukums var izraisīt diskusijas, jo drīzāk piederētos kultūras vēstures vai kulturoloģijas saturam. Ja ar kultūras vidi saprot visu cilvēka pārveidoto priekšmetisko pasauli (fizisko vidi), tad formulējums atbilst

ģeogrāfijas priekšmetam. Alternatīvs nosaukums varētu būt „Cilvēkvide” – ar to saprotot cilvēka radītos pārveidojumus un izmaiņas dabā (kas ne vienmēr ir saistītas ar apzinātu darbību: kultivēšanu un kultūru; jēdziens kultūra parasti attiecas uz pārveidojumu nozīmi, jēgu, garīgo dimensiju). Cits komponenta nosaukums varētu būt „Civilizācija laikā un telpā”. Domājams, ka tieši pievērsties laika izpratnes dimensijai ģeogrāfijā atliek mazāk mācību laika (tas ir vēstures uzdevums), tomēr vērtīgi, ja arī ģeogrāfijā šī dimensija tiek apzināta – palīdzot izprast, ka tautu tradīciju un dzīves veidu atšķirības izriet no to vēsturiskajām izvēlēm (un tas ir pamats radošas izvēles nozīmes apzināšanai). Svarīga ir arī cilvēces pastāvēšana nākotnē (ilgtspēja). Neskaidrs ir pirmā komponenta 4.1. temats: *pasaules telpiskā struktūra un ģeogrāfiskais novietojums*. Teikuma daļu var izlasīt arī tā: „pasaules .. ģeogrāfiskais novietojums”. Vai ar pasauli domāts Visums, Saules sistēma, mūsu planēta, cilvēce? Ģeogrāfija šķiet attiecas tikai uz Zemi (Zemeslodi). Pēc vārda ‘un’ nepieciešams kāds vārds, kas skaidrotu par kādu ģeogrāfisko novietojumu ir runa. Taujāšana par pasaules (Visuma) uzbūvi un rašanos, protams, izsauc interesi skolēnos, un var būt labs pamats radošai diskusijai. Vienīgi formulējumā tas jāpasaka tieši un precīzi (piemēram, „Pasaules telpiskā struktūra, Zemeslodes novietojums un ģeogrāfija”).

Temati 4.3. *pasaules apdzīvojuma daudzveidība un to veidojošie komponenti* un 4.4. *pasaules kultūru ģeogrāfiskā daudzveidība* nedaudz dublējot viens otru – uzsver būtisko daudzveidības problemātiku, kas ir svarīga radošas salīdzināšanas un analīzes prasmju izkopšanā. Vārda ‘pasaule’ lietojums tomēr būtu jāskaidro. Jo tikai no konteksta varbūt kļūst skaidrs, ka runa ir par Zemeslodi pirmajā gadījumā un par cilvēci – otrajā.

Mācību satura komponentā 5. “*Dabas un sabiedrības mijiedarbība*” radošas darbības var izpausties apgūstot 5.2. tematu: *cilvēka, sabiedrības ietekme ekosistēmās un ainavu veidošanās procesos pasaules reģionos, valstīs*. Taču tieši to nevar nolasīt temata formulējumā.

Mācību satura komponentā 6. “*Sabiedrība, valsts un vara*” – ģeogrāfijai šķiet nav paredzēta vieta (visticamāk šāds komponenta nosaukums ir sekas ģeogrāfijas piesaistei sociālajām zinībām, nevis dabas zinībām). Lai gan turpmākie temati atsedz arī saistību starp sabiedrības struktūrām (t. sk. valstīm) un dabu (resursiem).

Visticamāk radošas darbības iespējas atklājas 7. mācību satura komponentā “*Darbība*” – 7.1. tematā: *kartogrāfiskās, grafiskās darbības ģeogrāfisko procesu analīzē un modeļu veidošanā*. Temats uzsver analīzi un modeļu veidošanu, kur var izpausties radošas spējas un tikt trenētas radošas prasmes. Radošums saskatāms 7.3. tematā: *analītiski vērtējošā darbība*, un vistiešāk 7.4. tematā: ***radošā darbība***. Formulējums ir īss, taču dažādi interpretējams. Katru no komponentiem un tematiem nepieciešams konkretizēt kādās formās, tematos un kā tieši izpaudīsies radošā darbība. Nav skaidrs vai radošā darbība ir kāds atsevišķs mācību satura elements (temats), vai arī tā ir dimensija (prasmju kopums), kas īstojama jebkurā mācību satura daļā.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei radošas darbības veidi un apgūstamās prasmes raksturotas detalizētāk un tiešāk, piemēram, 8.8. punkta prasībā: *raksturo iedzīvotāju migrācijas veidus, salīdzina migrācijas plūsmas pasaules reģionos, valstīs*. Salīdzināšanā var izpausties radošuma elements. 8.10. punkta prasība paredz, ka skolēns: *saskata sociālo problēmu cēloņus un sekas pilsētu aglomerācijās*. Cēloņu un seku saskatīšana pieder pie analītiskām prasmēm. 8.12. punktas paredz: *analizē un vērtē dažādu reliģisku un etnisku konfliktu cēloņus un sekas pasaules reģionos*. Interesants temats, kurā var izkopt analīzes un vērtēšanas prasmes. Prasību varētu padziļināt orientējot uz šādu konfliktu risinājumu meklējumiem.

Arī komponenta “*Dabas un sabiedrības mijiedarbība*” prasībās 9.4. punktā saskatāmas radošuma iespējas, jo prasība paredz, ka skolēns *analizē un vērtē dabas procesu un parādību radītās sekas*

cilvēku dzīvē. Šajā gadījumā runa ir par pretējo procesu: ne vien cilvēki ietekmē dabu, bet arī daba cilvēku dzīvi (un reizēm šīs ietekmes sekas ir dramatiskas). Prasību 9.6. *apzinās dabas resursu taupīšanu un racionālu izmantošanu ilgtspējīgas sabiedrības attīstībai* var papildināt ar praktiskas darbības akcentu: „apzinās dabas resursu taupīšanas un racionālas izmantošanas nozīmi ilgtspējīgas sabiedrības attīstībai un prot taupīguma un racionālas izmantošanas principus īstenot praksē”.

Pētnieciskais aspekts atklāts 9.9. punkta prasībā: *analizē sabiedrības un dabas vides mijiedarbības aktuālās problēmas sauszemes un Pasaulē okeāna ekosistēmās.* Motivācijas nozīmi uzsver 9.10. punkta prasība: *ir motivēts darboties vides aizsardzības jomā Zemes daudzveidības saglabāšanā.* To var papildināt ar prasību motivāciju īstenot darbībā šādi: „ir motivēts un darbojas vides aizsardzības jomā Zemes daudzveidības saglabāšanā”. Pārējie šī komponenta prasību punkti skar zināšanas, izpratni un vērtēšanu. Arī to īstenošanā skolēns var izpausties radoši. Taču tas nav tieši konstatējams prasību formulējumos.

Vistiešāk radošuma aspekts izpaužas pēdējā mācību satura komponenta „*Darbība*” apguves prasībās: 11.3. *pilnveido prasmes no dažādiem avotiem iegūtās informācijas sakārtošanā grafiskos attēlos un modeļos*; 11.4. *izmanto matemātikas zināšanas un prasmes ģeogrāfiska satura uzdevumos, aprēķinot demogrāfiskos, dabas resursu un saimnieciskās darbības raksturojošos rādītājus.* Modelēšana, aprēķināšana, informācija sakārtošana – prasmes, kas nepieciešamas pētniecībā.

Pilnībā pētnieciskās prasmes (t. sk. prasme plānot) paredzētas 11.5. punktā: *plāno praktisko darbu atbilstoši tā mērķim un uzdevumam, izvēloties darba paņēmienus, darba norises gaitu un laiku, patstāvīgi veic ģeogrāfiskus pētījumus.* Tāad paredzēti pētījumi, turklāt patstāvīgi – tas ir veids kādā skolēns vislabāk var izpaust savu radošo varējumu. Līdztekus ģeogrāfiskajiem pētījumiem minētas arī sociālo pētījumu metodes 11.6. punktā: *izmanto sociālo pētījumu metodes (aptauja, anketēšana) un iegūto informāciju sakārto, analizē un izvērtē.* Iespēju izteikt savs domas un dalīties ar pētījumu rezultātiem un pamatot savu viedokli paredz 11.7. punkta prasība: *veido rakstu darbus par mūsdienā pasaules notikumiem, analizē problēmas, pamatojot savu viedokli un lietojot atbilstošu ģeogrāfijas terminoloģiju.*

Teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **28 izteikumi un atslēgas vārdi**, ar kuriem **var raksturot radošas darbības aspektus ģeogrāfijā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **22 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdus tabulās nr. 81. – 83.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka izteikums **radošā darbība** standartā ir minēts 2 reizes. Konstatēts izteikuma **pētnieciskā darbība** un **pētījumi** lietojums 5 reizes, no tām 3 tieši attiecas uz radošuma aspektu bioloģijā. Izteikumi, kas saistīti ar vārdu **analizē** (spējas analizēt, analizē problēmas) – konstatēti 8 reizes. Izteikumi par **cēloņiem** un/vai **sekām** (cēloņsakarībām) lietoti 7 reizes, no tām 5 reizes – radošas darbības sakarā. **Praktiska darbība** minēta 2 reizes. Vārds **modeļi** minēts 2 reizes, **salīdzina** – 2 reizes, **pamato** – 1 reizi. Izteikums „**patstāvīgi** veic pētījumu” minēts 1 reizi. **Plānošana** minēta 1 reizes, vārds **saskata** – 1 reizi.

Nav minēti vārdi **formulē**, **secina**, **argumentē**. Nav minētas **tehnoloģijas** (modernās, komunikāciju, informācijas tehnoloģijas, IT). Standartā nav minēta projektējoša darbība (projekti). Nav minēta jaunu, oriģinālu, nestandarta risinājumu iespēja, kā arī variēšana, kombinēšana, inovatīva darbība. Nav minēta **diskusija**. (sk. atslēgas vārdu kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 84.)

Analīzē tika ņemts vērā pieņēmums, ka ģeogrāfijas apguves rezultātā svarīgi ir panākt videi draudzīgu dzīves veidu, kas turpinātos pēc tam, kad izglītojamais būs pametis skolas solu. Šajā ziņā standartā varētu būt lielāks uzsvars uz ekoloģiskas uzvedības (rīcības) praktizēšanu, trenēšanu. Šādā

rīcībā var izpausties radošums: spējā ekonomēt, izdomāt alternatīvus risinājumus, izvērtēt un izvēlēties resursu taupīšanas metodes utt. Standartā diemžēl nav paredzētas diskusijas, kas var kļūt par interesantu un radošu pašizpaušmes veidu, kā arī projekti, kurus varētu veikt sazobē ar sociālajām vai dabas zinībām. Nav pietiekami iezīmētas starpdisciplinārās pieejas un moderno tehnoloģiju iespējas. Līdzīgi kā citos Vispārējās vidējās izglītības standartos – mācību saturs iezīmēts ļoti vispārīgi. Prasību daļa tiek izmantota, lai detalizētāk atsegtu mācību satura elementus.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams paredzēt diskusijas, kā arī projektu metodi. Tā var izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (individuāls vai visas klases pētījums skolas tuvākās vides vai plašākas apkārtējās vides ģeogrāfiskā izpētē un analīzē), kurā rezultētos vairākas apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes. Ieteicams iestrādāt starpdisciplināru pieeju mācību saturā. Nepieciešams pārstrādāt atsevišķus diskutablus formulējumus. Jebkura neskaidrība vai dažādi tulkojama prasība var traucēt radošām izpaušmēm.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Vispārējās vidējā izglītība mācību priekšmetā Ģeogrāfija ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var uzlabot, piemēram, iezīmējot projektu metodes iespējas apkārtējās vides izpētes jomā, kas liktu apvienot vairākos mācību priekšmetos (dabas zinības, sociālajās zinībās, ģeogrāfijā, IT) apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Ieteicams precizēt atsevišķus mācību satura tematus (t. sk. tematu „radošā darbība”).

19.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju ģeogrāfijā

81. tabula

Vispārīgi atslēgas vārdi:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radījspēja,	spēja radīt oriģinālus, jaunus risinājumus, radījspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatīva pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība

82. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību apjēgšana
atklā-	atklāt, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
atjautība -	Atjautība, atjautīgi risinājumi
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē situācijas izmantojot ģeogrāfijas zināšanas, interpretē novērojumu rezultātus, interpretē datus
eseja -	strukturēta eseja, sagatavo eseja par ekoloģisko izmaiņu sekām
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu izstādes,

	projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē- modeļ-	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, izveidot dabas parādību modeļus, ekosistēmu modeļus, salīdzina dažādu ekosistēmu modeļus
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, projektu izstāde
pētnie - pēt -; pētīš -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (dabu), pētī valstis, pētīt novadus, pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
izpēt -	izpētīt, izpēte, izpēta savas apkārtnes ģeogrāfiskos parametrus
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta

83. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu) ĢEOGRĀFIJĀ:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
referāt-	referāts, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju metode, diskutēt par valstu attīstība iespējam izmantojot zināšanas ģeogrāfijā par dabas resursiem
prāta vētra	„prāta vētra” kā metodisks paņēmieni, t. sk. nestandarta risinājumu meklēšanai
novēro-	novēro meklējot būtisko, novērot dabu, procesus vērīgi, novērojumus apkopo shēmā, tabulā
vērīg-	attīstīt vērīgumu, vērīgi ieskatīties apkārtējā pasaulē, dabā
izpra-	izprast dabas norišu cēloņus, attīstīt izpratni par likumsakarībām dabā
saskat-	saskatīt problēmu, saskata likumsakarības
plān	plāno novērojumu gaitu, plānveidīgi izskaidro norises
izskaidro	spēj izskaidrot likumsakarības citiem, izskaidro mērījumu rezultātus
hipotē-	spēj izvirzīt hipotēzi, noformulēt savu hipotēzi, spēj izvirzīt hipotētiskus pieņēmumus, spēj novērtēt hipotēžu pamatotību
analizē, analīze-	analizē iespējamus risinājumus, analizē situācijas ekosistēmās izmantojot ģeogrāfijas zināšanas, analizē valstīm pieejamos resursus
kļūd-	analizē kļūdas, meklē kļūdas, meklējumu un kļūdu metode.
prezent-	powerpointa prezentāciju sagatavošana, eksperimentu rezultātu prezentēšana
tehnol-	izmanto modernā tehnoloģijas datu analīzē
pamato	pamato hipotēzi, pamato teorētiskos pieņēmumus, pamato viedokli
izkopj	izkopj prasmi novērot, izkopj resursu taupīšanas paradumus
kombinē	kombinē apgūtās metodes, kombinē novērojumus un eksperimentus
vari-	variē metodes
formulē	formulē hipotēzi, formulē savu viedokli, formulē secinājumus
secin-	izdara secinājumus, secina
salīdzin	salīdzina izmantojot shēmu, salīdzina pētīšanas un datu ieguves metodes, salīdzina valstis
netradicion	analizē netradicionālas pieejas, netradicionāli risinājumi
argument	argumentē savu viedokli, meklē argumentus teorija pamatošanai
meklē	meklē kļūdas, meklē risinājumus, meklē izskaidrojumus
domā-	attīsta kritisko domāšanu, trenē kritisko domāšanu, pamato savas domas
attīstoš-	attīstošās spēles, attīstīt spēju iejusties citā kultūrā

cēlo-; seka	meklē cēloņsakarības, pēta cēloņus un sekas
prakti-	praktiskie darbi, meklē praktiskus risinājumus, praktizē resursu taupību

19.3. Ģeogrāfijas standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

84.tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	2	3.4. pilnveidot praktiskās, pētnieciskās un radošās darbības prasmes ģeogrāfijā, izmantojot dažādus informācijas avotus un daudzveidīgus paņēmienus; 7.4. radošā darbība .
radītspēja,	0	-
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovācij -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	0	-
atklā-	0	-
interpret -	0	-
nestandart -	0	-
patstāv -	1	11.5. plāno praktisko darbu atbilstoši tā mērķim un uzdevumam, izvēloties darba paņēmienus, darba norises gaitu un laiku, patstāvīgi veic ģeogrāfiskus pētījumus ;
projekt -	0	-
modelē- modeļ-	2	7.1. kartogrāfiskās, grafiskās darbības ģeogrāfisko procesu analizē un modeļu veidošanā ; 11.3. pilnveido prasmes no dažādiem avotiem iegūtās informācijas sakārtošanā grafiskos attēlos un modeļos ;
pētnie-; pēt -; pētīš-;	5, no tiem 2 daļēji atbilst	3.4. pilnveidot praktiskās, pētnieciskās un radošās darbības prasmes ģeogrāfijā, izmantojot dažādus informācijas avotus un daudzveidīgus paņēmienus; 11.5. plāno praktisko darbu atbilstoši tā mērķim un uzdevumam, izvēloties darba paņēmienus, darba norises gaitu un laiku, patstāvīgi veic ģeogrāfiskus pētījumus ; 11.6. izmanto sociālo pētījumu metodes (aptauja, anketēšana) un iegūto informāciju sakārto, analizē un izvērtē; <i>Daļēji atbilst:</i> 3.2. pilnveidot spējas analizēt teorijas, notikumus, sabiedrības un dabas vides mijiedarbībā radītās problēmas un vērtēt ģeogrāfijas zinātnes nozīmi globālā un reģionālā mērogā pētījumos ; 9.1. zina par ģeogrāfijas zinātnē veiktiem dabas parādību, sociālo procesu pētījumiem un starpvalstu līgumiem daudzveidīgās dabas vides saglabāšanai pasaules reģionos;
izpēt -	0	-
problēmrisin -	0	-
progno-	0	-
jaun -	0	-
eksperiment -	0	-
referāt-	0	-
diskusij -	0	-

novēro-	0	-
vēriņg-	0	-
saskat-	1	8.10. saskata sociālo problēmu cēloņus un sekas pilsētu aglomerācijās;
plān -	1	11.5. plāno praktisko darbu atbilstoši tā mērķim un uzdevumam, izvēloties darba paņēmienus, darba norises gaitu un laiku, patstāvīgi veic ģeogrāfiskus pētījumus;
netradicion-	0	-
kļūd-	0	-
izsakaidr-	0	-
izkopj-	0	-
prezent-	0	-
tehnol	0	-
pamato	1	11.7. veido rakstu darbus par mūsdienu pasaules notikumiem, analizē problēmas, pamatojot savu viedokli un lietojot atbilstošu ģeogrāfijas terminoloģiju.
kombinē -	0	-
vari -	0	-
formulē	0	-
secin-	0	-
salīdzin-	2	8.8. raksturo iedzīvotāju migrācijas veidus, salīdzina migrācijas plūsmas pasaules reģionos, valstīs; 10.6. izprot darbaspēka resursu nozīmi saimnieciskās darbības attīstībā, analizē un salīdzina ekonomiski aktīvo iedzīvotāju struktūru pasaules reģionos, valstīs;
argument-	0	-
meklē-	0	-
domā-	0	-
anali-	8	3.2. pilnveidot spējas analizēt teorijas, notikumus, sabiedrības un dabas vides mijiedarbībā radītās problēmas un vērtēt ģeogrāfijas zinātnes nozīmi globālā un reģionālā mēroga pētījumos; 8.3. raksturo demogrāfiskos procesus, attīstību atsevišķos reģionos un valstīs, analizējot to veidojošos komponentus; 8.12. analizē un vērtē dažādu reliģisku un etnisku konfliktu cēloņus un sekas pasaules reģionos; 9.4. analizē un vērtē dabas procesu un parādību radītās sekas cilvēku dzīvē; 9.9. analizē sabiedrības un dabas vides mijiedarbības aktuālās problēmas sauszemes un Pasaules okeāna ekosistēmās; 10.6. izprot darbaspēka resursu nozīmi saimnieciskās darbības attīstībā, analizē un salīdzina ekonomiski aktīvo iedzīvotāju struktūru pasaules reģionos, valstīs; 11.6. izmanto sociālo pētījumu metodes (aptauja, anketēšana) un iegūto informāciju sakārto, analizē un izvērtē; 11.7. veido rakstu darbus par mūsdienu pasaules notikumiem, analizē problēmas , pamatojot savu viedokli un lietojot atbilstošu ģeogrāfijas terminoloģiju.
attīstoš-	0	-
cēlo-; sekas	7, no tām 2 daļēji atbilst	10. saskata sociālo problēmu cēloņus un sekas pilsētu aglomerācijās; 8.12. analizē un vērtē dažādu reliģisku un etnisku konfliktu cēloņus un sekas pasaules reģionos; 9.7.

		<p>skaidro mežu teritoriju platību samazināšanās tendences, tuksnešu teritoriju paplašināšanās cēloņus; 10.5. raksturo pārtikas nodrošinājuma problēmas cēloņus un sekas attīstītās un attīstības valstīs; 9.4. analizē un vērtē dabas procesu un parādību radītās sekas cilvēku dzīvē; <i>Daļēji atbilst</i>: 3.1. padziļināt zināšanas un izpratni par pasaules reģionu demogrāfisko un sociālo procesu veidošanos, attīstību, izvērtējot un apzinoties to daudzveidības cēloņsakarības; 10.12. izprot globālo finanšu, darbaspēka un pakalpojumu veidošanās cēloņus un likumsakarības;</p>
prakti-	2	<p>3.4. pilnveidot praktiskās, pētnieciskās un radošās darbības prasmes ģeogrāfijā, izmantojot dažādus informācijas avotus un daudzveidīgus paņēmienus. 11.5. plāno praktisko darbu atbilstoši tā mērķim un uzdevumam, izvēloties darba paņēmienus, darba norises gaitu un laiku, patstāvīgi veic ģeogrāfiskus pētījumus;</p>

20. Literatūra

20.1. Literatūras standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vidējās izglītības mācību priekšmeta standartā „Literatūra” ir minētas radošās prasmes, radošo spēju attīstība, radošas darbības formas. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt radošo pašizpaušmju ietveršanu gan prasībās, gan obligātā mācību satura formulējumos.

Radošuma dimensija atspoguļojas mācību priekšmeta mērķī: *sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstību, izpratni par literatūras daudzveidību un ieinteresētību folkloras un literatūras mantojuma izzināšanā*. Radošās spējas, kā viens no 3 spēju veidiem, šajā formulējumā atrodas līdzās emocionālajām un intelektuālajām. Nedaudz neparasti skan izteikums ‘emocionālās spējas’. Ierastāks vārds būtu ‘emocionalitāte’. Turklāt radošās spējas un intelektuālās spējas, kas pēc jēgas varbūt pilnībā nepārklāj viena otru, tomēr nebūtu pretstatāmas. Vienkāršāks formulējums būtu: „sekmēt izglītojamā emocionalitātes, intelekta un radošo spēju attīstību .. (tālāk kā tekstā)”. Iespējams, ka vārda ‘sekmēt’ vietā labāk iederētos aktīvākais „palīdzēt” vai „veicināt”. Arī izziņas process, kas minēts formulējuma beigās, var būt saistīts ar radošumu, radošu pieeju.

Neloģisks šķiet uzdevumu daļas virsraksts un pirmais uzdevums: 2. *Mācību priekšmeta “Literatūra” uzdevumi ir radīt izglītojamajam iespēju: 2.1. sekmēt prasmi vērtēt latviešu un pasaules literatūras tendences, apzinoties literatūras nozīmi nacionālās un individuālās identitātes attīstībā*. Vārds ‘sekmēt’ šajā gadījumā ir lieks. Tā vietā skaidrāks būtu vārds „attīstīt” (prasmi utt.). Tikpat diskutabls ir pēdējais vārds. Vai identitāte attīstās? Identitātes jēdziens drīzāk nozīmē kaut ko stabili, maz mainīgu, pēc kā var individualitāti vai nāciju pazīt (identificēt). Iederīgāki šajā gadījumā būtu vārdi: „saglabāšanā”, „pārmantošanā”, varbūt – „izkopšanā”. (Iespējamais uzdevuma formulējums: „radīt izglītojamajam iespēju: 2.1. attīstīt (izkopt) prasmi vērtēt latviešu un pasaules literatūru, kā arī tendences tajās, apzinoties literatūras nozīmi nacionālās un individuālās identitātes pārmantošanā”). Kopumā pirmais uzdevums tieši neattiecas uz radošumu.

Otrais uzdevums līdztekus izpratnei iezīmē analīzes prasmi: 2.2. *pilnveidot izpratni par literatūras virzieniem, veidiem, žanriem un prasmi analizēt literāro darbu mākslinieciskajā veselumā*. Prasme analizēt dot iespēju radoši izpausties jaunieša radošumam, tā var ietvert prasmi interpretēt.

Trešais uzdevums vislabāk atbilst radošo spēju attīstībai, kas deklarēta mērķī: 2.3. *attīstīt tēlaino un analītisko domāšanu literārā darba uztverē*. Uzdevumā fiksēta mākslinieciskajai jaunradei būtiskā tēlainā domāšana. Šajā gadījumā gan tēlainā, gan analītiskā (kritiskā) domāšana ir vienlīdz svarīgas radošo spēju un radošuma attīstībai.

Mācību priekšmeta obligātais saturā pirmie divi komponenti (“Literatūra – kultūras sastāvdaļa”, “Literatūra – vārda māksla”) tieši neliecina par radošo spēju, radošo prasmju attīstīšanas nodomiem tajos, lai gan praktiskajā mācību procesā bez radošuma klātbūtnes visticamāk neiztieks neviena literatūras stunda. Vienkārši pārāk īsie formulējumi neļauj to pienācīgi atklāt. Dažas no obligātā mācību satura komponentu sadaļām izteiktas neveiklā valodā: 4.2. *literatūras virzienu, veidu un žanru ietekme literārā darba mākslinieciskajā veselumā*. Ietekme parasti attiecas **uz** kaut ko. Izlaižot šo vārdu teksts kļūst vāji saprotams. Šobrīd abas teikuma daļas šķiet nesaderīgas. Citādi būtu, ja ‘ietekmes’ vietā tiktu lietots vārds ‘nozīme’. Turklāt, lai aptvertu visu būtisko ietekmju kopumu uz literāro darbu kā māksliniecisku veselumu, nebūtu jāaizmirst autora personība, no vienas puses, un kultūrvēsturiskais fons (laikmeta paradigma) – no otras. Pretējā gadījumā standarta formulējums vedina uz tādu literatūras mācīšanas pieeju, kas priekšplānā izvirza klasifikāciju problemātiku, nevis literārā darba pārdzīvošanu, iedzīvošanos tā tēlu pasaulē un, pēc tam, arī kritisku izvērtēšanu. Tas radošuma aspektā ir daudz svarīgāk par klasifikācijām, žanrisko piederību un citām literatūrzinātniskajām finesēm. Radošo spēju attīstības kontekstā būtiskāka ir prasme un vēlēšanās lasīt, pārdzīvot izlasīto un izmantot savas personiskās vērtību sistēmas („kultūras bagāžas”) veidošanā.

Uz radošo spēju attīstību tieši orientēts tikai trešais obligātā mācību satura komponents: 5. *“Radošā darbība”*. Tas detalizētāk paskaidrots ar 3 apakšsadaļām. Pirmajā – 5.1. *literāro darbu uztvere un sev nozīmīgu atziņu veidošana* – uzsvērts literatūras personiskais nozīmīgums. Otrajā izvēsta analītiskā dimensija – 5.2. *literārā darba analīze un interpretācija*. Īpašs lauks radošai izpaušmei ir interpretācija. Interpretācija – tād personiski apjēgts, sev nozīmīgā veidā izteikts daiļdarba saturs – var tikt uzskatīta par vienu no ceļiem uz radošuma attīstību. Visbeidzot kā kulminācija ceļā no reproduktīvas darbība uz radošu izziņu un radošu pašizpaušmi ir trešā apakšsadaļa: 5.3. *radoša pašizteikšanās: pētniecība un jaunrade*. Formulējums ļoti īss, bet konkrēts un ar dziļu nozīmi. Gan pētniecībā, gan, jo sevišķi, jaunradē pilnībā var izpausties radošās spējas un tikt pilnveidotas. Tomēr jaunradi varētu konkretizēt ar apakšpunktiem.

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei radoša darba formas var saskatīt 6.2. punktā: *salīdzina dažādu tautu literatūras parādības*. Salīdzināšana (meklējot atšķirīgo un kopīgo) var būt radošs un interesants process, it sevišķi, ja tajā izmanto iepriekš atrastus un noskaidrotus kritērijus vai salīdzināšanas struktūrshēmu. Vienīgi „parādību” vietā labāk lietot jēdzienu ‘literāros darbus’, vai vienkārši – literatūru. Nav saprotams, kāpēc 6.6. punkta prasībā – *saskata antīkās, renesanses, romantisma, reālisma, modernisma un postmodernisma literatūras iezīmes* – izlaista viduslaiku literatūra (bruņinieku dzeja un romāni ar tajos ietvertu bruņnieciskuma ētiku ir gana pievilcīga lasāmviela vidusskolas vecumposma jauniešiem). Tikpat svarīgi būtu apzināties arī klasicisma literatūras estētiskās īpatnības un savdabīgo šarmu. Katrā ziņā radošuma aspektā svarīgi būtu iepazīt pilnu spektru literatūras vēsturisko stilu, kas dotu iespēju dažādu laikmetu literāros paņēmienus un tēlus izmantot savā jaunradē. No dažādu klasifikāciju viedokļa nebūtu slikti arī izdalīt (un iepazīt) reliģisko literatūru (ar tās žanrisko daudzveidību) kā kontrapunktu sekulārajai. Prasība 6.8. *raksturo literārajos darbos ietvertās kultūrvēsturiskās parādības*, tikai iegūtu, ja vārda „parādību” vietā būtu izteikums: „kultūrvēsturiskās vērtības un laikmeta iezīmes” (Ieteicamais formulējums: „saskata,

raksturo un analizē literārajos darbos ietvertās vērtības un laikmeta kultūras iezīmes”). Savukārt 6.9. prasībā – *apzinās literatūras nozīmi nacionālās un individuālās identitātes attīstībā* – varētu pēdējo vārdu aizstāt ar citu: „veidošanā” vai „tapšanā”. Prasību 8.2. punktā (*apzinās literāro darbu lasīšanu kā savas pilnveides iespēju*) – ieteicams precizēt: „apzinās literāro darbu lasīšanu kā savas personības pilnveides iespēju”. Šāda prasība gan nav pārbaudāma, taču tā norāda uz nepieciešamību veidot un atbalstīt motivāciju pilnveidoties, t. sk., radošajā aspektā, kā izglītības procesa būtisku elementu.

Skolēna radošuma attīstībā būtisku vietu ieņem eksistenciālie jautājumi. Tie izraisa interesi un pārdomas, piesaista literatūrai, tajā izteiktajām idejām. Jādomā, ka šo nepieciešamo mācību satura komponentu paredz 8.3. punkta prasība: *apzinās un izjūt literārā darbā ietvertās garīgās vērtības*. Tieši ideju un ideālu trūkums ir viens no radošo spēju un radošuma attīstību kavējošiem faktoriem. Jaunietis, kurš uztver un apzinās idejas, spēj tādas radīt vai izvēlēties arī pats. Ideāli var būt gan ētisko, gan estētisko vērtību nesēji. Tāpēc formulējumu var papildināt: „apzinās un izjūt literārā darbā ietvertās garīgās vērtības un idejas; spēj novērtēt ideālā un reālā mijiedarbību un tās atspoguļojumu literārajos darbos”. Šāds papildinājums padziļinātu mācība satura tematisko nopietnību un veicinātu radošu domāšanu un izpratni par nepieciešamību un iespējamību ideālus un idejas (t. sk., tās, kas sastopamas literāros darbos) iemiesot dzīvē.

Jaunrades aspekts tieši atklāts 8.6. punkta prasībā: *raksta dažādus tekstus (recenzijas, pārspridumus, pētnieciskos un jaunrades darbus), izkopjot individuālo stilu*. Tekstu sarakstā nav gan minēti sacerējumi (domraksti), acīmredzot to vietu ieņem „pārspridums”. Pētniecība un jaunrade ir vistiešākās radošuma attīstītājas. Tiesa jaunrades darbi nav tālāk detalizēti. Jādomā, ka to vidū būs arī mākslinieciskas jaunrades darbi. Protams, ne katram skolēnam būs pa spēkam uzrakstīt poēmu, bet tādas formas kā miniatūra, stāsts, eseja, fabula u.c., ja tās tiktu minētas kā piemēri, skaidrāk iezīmētu prasības robežas. Pretējā gadījumā šo prasību var saprast visšaurākajā, gan pārspīlēti plašā nozīmē. Prasības beigu daļā izteiktais papildinājums – ‘izkopjot individuālo stilu’ – padziļina radošo spēju aspektu. Individuālais stils ir radošas personības iezīme.

Prasību daļu noslēdz 8.7. punkts: *apzinās vajadzību vērtēt un pilnveidot savas radošās prasmes*. Tas varētu būt vēl tiešāks: „apzinās kāpēc un kā savas radošās prasmes vajag pilnveidot un vērtēt.” Saprotams – šāda prasība arī nav pārbaudāma, bet domāta pedagoģiskā procesa orientēšanai uz izglītojamā personisko – iekšējo motivāciju un attieksmju sfēru.

Kopumā teksta kvantitatīvajā analizē tika apzināti un izvēlēti **23 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **specifiski raksturīgi radošumam literatūras jomā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **33 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu tabulas nr.85. - 88.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka jēdziens **radošs** (radošās spējas, radošās prasmes, radoša darbība) standartā minēts 5 reizes, **jaunrade** - 2 reizes. **Interpretācijas** prasme minētas 1 reizi. Ne reizes NAV minēta **sacerēšana**, prasme sacerēt. Daļēji to kompensē vienkāršāks vārds ‘**raksta**’, kas lietots 1 reizi, **Sacerējuma un domraksta** (kas NAV minēti ne reizes) jēdzienus acīmredzot aizstāj jēdziens: **pārspridums** (1 reizi). **Tēlainā domāšana** minēta 1 reizi (paredzēta **tēlainās domāšanas** attīstīšana). Vārds „daudzveidīga” minēts 2 reizes. Vienu reizi lietots vārds **ideja**. Nekur nav minētas **modernās tehnoloģijas**. Nav paredzēta tāda darbības forma kā **projekts**.

Patstāvības, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts nav atsegt nekur (taču tas nenozīmē, ka reālajā mācību procesā tas neeksistētu). Nav minēts vārds **pašizpaušme**. Vārdi inscenē, ‘iestudē’, ‘spēlē teātri’, ‘uzved (izrādi, lugu)’ nav sastopami dokumenta tekstā. Nav minēti konkrēti literārie žanri (eseja, stāsts, fabula, miniatūra utt.). Nav minēts **brīvais temats**, kas sevišķi rosinošs radošai pašizpaušmei. **Nestandarta un netradicionāli** risinājumi vai pieejas nav minēti. Tāpat nav minēti

vārdi oriģinalitāte, novatorisms, iniciatīva, iztēle, zinātkāre, fantāzija, iedvesma, improvizācija. (sk. atslēgas vārdu lietojuma kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 89.)

Literatūra ar savu žanrisko, stilistisko un formu daudzveidību paver iespējas padziļināt personības radošās attīstības dimensiju, paredzot iedvesmas, oriģinalitātes, improvizācijas spējas un iniciatīvas izkopšanu. Par šīm personības īpašībām un spējām standartā nav nekas teikts.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams ar piemēriem (sacerējums, luga, scenārijs, miniatūra, dziesmas teksts) konkretizēt jaunrades darbu raksturu un apjomu vai vismaz iezīmēt virzienu – standarta prasībās. Mazāk uzsverams literatūrzinātniskais aspekts, vairāk pievērsoties pašu izglītojamo jaunradei un vairāk paredzot radošās darbības veidus. Tai skaitā tādas, kas atbilst informatizācijas un komunikācijas laikmetam (interneta, *iPod*, datora saziņas formās – blogs, profils, relīze).

Īpaši tas attiecas uz prasībām beidzot literatūras kursu (piemēram, paša sacerēts oriģināldarbs kā savu spēju demonstrācija mācību priekšmeta apguves noslēgumā). Tas var izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (piemēram, pašu sacerēta un/vai iestudēta luga, uzņemta īsfilma, internetā izveidots klases literārais portrets, humoristisku stāstu, aforismu, eseju, dzejas portāls), kurā atklājas vairākas apgūtās prasmes, t. sk. radošās prasmes (iztēloties, iecerēt, projektēt, sacerēt, radīt tekstu, izteiksmīgi runāt, tēlot, dzejot, rakstīt scenāriju, iestudēt). Iespējams paredzēt tādas radošā darba formas, kurās apvienojas literatūras un citu mākslas mācību priekšmetu elementi (mūzika, vizuālā māksla) un informātikas elementi tieši jaunrades kopdarbā.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija vidējā izglītības mācību priekšmetā „Literatūra” ir **daļēji** atspoguļota. Taču to var uzlabot iestrādājot standartā konkrētākas prasības un obligātā mācību satura komponentus. Var paredzēt mācību procesa beigu posmā darbu pie kāda interesanta mākslinieciska vai sabiedriski nozīmīga projekta (piemēram, skolas literārās avīzes radīšanas internetā) – kā pārbaudījumu semestra ilgumā, kurā katrs skolēns varētu radoši izteikties. Svarīgi, lai iegūtās radošās prasmes īstenotos publiski novērtējamā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas, klases un mācību priekšmeta robežām.

20.2 . Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju literatūrā

85. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radošās spējas, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovat -	inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade
pašizpaušm-	pašizpaušmes veicināšana, pašizpaušties dzejā

86. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava radošai darbībai, ir tendēta uz radošumu; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību, cilvēka radošumu

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīlestīb-	veicināt brīvības mīlestību
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstību
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantazēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
tēlain-	tēlainā domāšana, tēlaina izteiksme

87. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklāt jaunu pieeju
interpret -	interpretēšana, interpretācija, ientpretēt tekstu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, veidot teksta kompozīciju
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacerējumu veidošana, sacer(ēt) dzejoli, sacer(ēt) fabulu, sacer(ēt) stāstu, sacerēt kino scenāriju
daudzveid-	viedokļu daudzveidība, izpausties daudzveidīgās literārajās formās
domrakst -	uzrakstīt domrakstu, domraksts kā radošas izteikšanās veids, raksta domrakstu
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja, raksta eseju
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizācijas uzdevumi, improvizēt
projekt -	projektu veidošana, literārs projekts, projektu konkursi, projektu izstādes
izstād -	jaundarbu izstāde, radošo darbu izstāde, sacerējumu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;
pēt -	pētīt literāros darbus
jaun -	jauna pieeja, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jauna teksta veidošana, jauniegūtās pieredzes izmantošana radošajā darbībā
portret-	sacerēt pašportretu, tēlu portreta veidošana, portretēt varoni

88. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu) LITERATŪRĀ:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
rakst-	raksta dzejoli, rakstīt sacerējumu, sarakstīt lugu, spēj iejusties rakstnieka lomā
asoci-	asociāciju raisīšana, asociatīvā domāšana, asociāciju veidošana
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
disput -	disputi, disputi
aprakst-	māksliniecisks apraksts, mākslinieciski aprakstīt ainavu, veidot ainavas aprakstu

vēstījumu-	sacerēt vēstījumu nākamajām paaudzēm, raksta vēstījumus
pārspriedum-	rakstīt pārspriedumu, pārspriedumi
dialog-	veidot iekšēju (iedomātu) dialogu ar māksliniecisko tēlu, literāro varoni
pārdomu darb-	raksta pārdomu darbu
miniatūr-	miniatūras rakstīšana, miniatūru sacerēšana, izteikšanās miniatūras formā
izteiksm-	Izteiksmīgi deklamēt, izkopt izteiksmīgu runu, lasīt ar izteiksmi
inscenē-	inscenējums, inscenēt situāciju, inscenēt lugu, inscenēt ainu
ilustrē-	ilustrācijas, ilustrāciju veidošana, darbības ilustrēšana, ilustrēt ar kustībām
spēl-	situāciju spēle, spēlēt teātri, spēlēt lomu, lomu spēles
iestudē-	iestudēt lugu, iestudēt lomu, darboties iestudējumā, veidot iestudējumu
dekor-	gatavot dekorācijas, dekorēt skatuvi, dekorēt savu sacerējumu (stāstu, eseju)
maket-	gatavot maketus skatuvei, maketēt dekorācijas
teatr, taētr-	teatralizēt, spēlēt teātri, veidot teatralizētu uzdevumu
neparast-	meklēt neparastus izteiksme līdzekļus, izvēlas neparastus vārdus
iejust-; iejūt-;	iejusties literārā tēla lomā, izkopt iejūtību
meklē	meklē negaidītas asociācijas, meklē hiperbolas tekstā, meklējumu ceļā atrod savu stilu
netradicion-	netradicionāla izteiksme, netradicionāla pieeja
idej-; ideāl	analizē literārajā darbā ietvertās idejas, īsteno savas idejas ar literāriem paņēmieniem, prot izteikt savu ideju tekstā, spēj novērtēt ideālu ietekmi uz reālo dzīvi
tehnlo-	izmanto informācijas tehnoloģijas savu literāro darbu noformēšanā, veidot literārus tekstus informācijas tehnoloģiju (interneta) saziņas formās

20.3. Literatūras standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

89. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš - radītspēja, spēja radīt	5	1. Mācību priekšmeta “Literatūra” mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstību, izpratni par literatūras daudzveidību un ieinteresētību folkloras un literatūras mantojuma izzināšanā; 2x 5., 8. Mācību satura komponents “ Radošā darbība ”; 5.3. radoša pašizteikšanās : pētniecība un jaunrade; 8.7. apzinās vajadzību vērtēt un pilnveidot savas radošās prasmes .
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
inovat -	0	-
jaunrad -	2	5.3. radoša pašizteikšanās: pētniecība un jaunrade ; 8.6. raksta dažādus tekstus (recenzijas, pārspriedumus, pētnieciskos un jaunrades darbus), izkopjot individuālo stilu;
pašizpaušm-	0	-
drosm -	0	-
brīvības mīlestīb-; brīv-	0	-
iniciat -	0	-
zinātkār -	0	-

fantāz -	0	-
intuīcija	0	-
intuit-	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	0	-
atvērt-	0	-
iztēl-	0	-
tēlain-	1	2.3. attīstīt tēlaino un analītisko domāšanu literārā darba uztverē.
atklā-	0	-
interpret -	1	5.2. literārā darba analīze un interpretācija ;
kompozīc-	1 daļēji atbilst	<i>daļēji atbilst</i> : 7.4. raksturo kompozīcijas un formas īpatnības literārajā darbā;
sacer -	0	-
daudzveid-	2	1. Mācību priekšmeta “Literatūra” mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstību, izpratni par literatūras daudzveidību un ieinteresētību folkloras un literatūras mantojuma izzināšanā. 7.3. izprot un raksturo tēlu daudzveidīgumu literārajos darbos;
domrakst -	0	-
esej -	0	-
nestandart -	0	-
improviz -	0	-
projekt -	0	-
izstād -	0	-
pētnie -	2	5.3. radoša pašizteikšanās: pētniecība un jaunrade. 8.6. raksta dažādus tekstus (recenzijas, pārspriedumus, pētnieciskos un jaunrades darbus), izkopjot individuālo stilu;
jaun- jaunrad-		5.3. radoša pašizteikšanās: pētniecība un jaunrade . 8.6. raksta dažādus tekstus (recenzijas, pārspriedumus, pētnieciskos un jaunrades darbus), izkopjot individuālo stilu;
jaundarb -	0	-
portret-	0	-
rakst-	1	8.6. raksta dažādus tekstus (recenzijas, pārspriedumus, pētnieciskos un jaunrades darbus), izkopjot individuālo stilu;
asoci-	0	-
diskusij	0	-
disput -	0	-
aprakst-	0	-
vēstījūm-	0	-
pārspriedum-	1	8.6. raksta dažādus tekstus (recenzijas, pārspriedumus , pētnieciskos un jaunrades darbus), izkopjot individuālo stilu;
dialog-	0	-
pārdomu darb-	0	-
miniatūr-	0	-
izteiksm-	0	-
inscenē-	0	-
ilustrē-	0	-
spēl-	0	-

iestudē-	0	-
dekor-	0	-
maket-	0	-
teatr, teātr-	0	-
iejust-; iejūt-;	0	-
neparast-	0	-
meklē	0	-
netradicion-	0	-
idej; ideā	1 daļēji	7.2. raksturo literārā darba tēmu, problēmu un ideju ;
tehnolo	0	-

21. Mūzika

21.1. Mūzikas standarta saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Vispārējās vidējās izglītības Mūzikas mācību priekšmeta standartā konstatēta radošo prasmju, radošuma, radošas darbības formu un prasību paredzēšana, bet tikai dažos formulējumos. Standartu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē atklātas ļoti maz radošo pašizpaušmju prasības.

Radošuma aspekts atspoguļots mācību priekšmeta mērķī: 1. *sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo attīstību, ieinteresētību Latvijas un pasaules mūzikas kultūras izziņāšanā, kļūstot par aktīvu mūzikas klausītāju un muzicēšanas dalībnieku*. Radošums mūzikā ir cieši saistīts gan ar emocionalitāti, gan aktīvu klausīšanos un, it sevišķi, muzicēšanu, bet vidusskolas posmā arī ar intelektuālo attīstību.

Radošas darbības prasmes minētas arī vienā no trim uzdevumos: 2.3. *pilnveidot emocionālo un racionālo mūzikas uztveri, kā arī radošās darbības prasmes*. Uzdevumā fiksēta muzikālajai jaunradei būtiskā emocionālā uztvere (pārdzīvojums) un arī racionalizācija, paredzēts pilnveidot ‘radošās darbības prasmes’. Ne šeit, ne tālāk tomēr tās nav pietiekami detalizētas.

Radoša darbība paredzēta arī kā mācību satura komponentā 5. **“Radošā darbība”**. Tā iedalīta 3 daļās: 5.1. *mūzikas klausīšanās*; 5.2. *vērtējošā darbība un interešu veidošanās*; 5.3. *muzicēšana, radošo spēju pilnveide*. Jāšaubās vai visus šeit uzskaitītos darbības veidus viennozīmīgo varētu pieskaitīt pie ‘radošās darbības’. Mūzikas klausīšanās var būt radoša, bet var būt formāla un neradoša. Var būt atsevišķi radošu prasmju veidi mūzikā, kas saistās arī ar mūzikas klausīšanos. Dažos gadījumos mūzikas klausīšanai nav obligāti jābūt radošai, un tā tāda arī nemēdz būt vienmēr. Tāpēc komponenta virsraksts ir maldinošs. Labāk atbilstu formulējums „Mūzikas uztvere un radošā darbība”. Radošo spēju pilnveide saistās ar praktisku muzicēšanu un daļēji ar mūzikas analīzi, tā izaug no radošo prasmju apguves un treniņa, tāpēc par radošām spējām būtu labāk runāt mācību priekšmeta mērķī, mācību saturā pievēršoties radošām prasmēm un radošas darbības pieredzei. Mācību satura apraksts nekur neparedz improvizāciju vai radošu mūzikas interpretāciju (atšķirībā no pamatizglītības standarta).

Pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei daudzviet var netieši saskatīt radošās darbības iespējas, piemēram 6.8.punkta prasībā: *ir iepazinis mūsdienu tehnoloģiju lietojumu mūzikā*. Izmantojot mūsdienu tehnoloģija var patiešām pat sacerēt mūziku – tātad radoši darboties, turklāt bez pārāk lielas muzikālas pieredzes. Diemžēl formulējums ir vispārīgs, no tā netop skaidrs – cik

tālu un kādā mērā ir iepazinis tehnoloģiju lietojumu – tikai teorētiski vai arī praktiski. Neskaidras prasības var izpildīt formāli – tikai pastāstot par tehnoloģiju lietojumu.

Arī tālākajā prasību tekstā radoša darbība tieši nav nolasāma. Nojaušams, ka radošas prasmes varētu tikt attīstītas īstenojot 7.3. un 7.5. punkta prasības: *prot analizēt mūzikas izteiksmes līdzekļus; prot raksturot mūzikas tēlainību*. Visās šajās darbībās var tikt attīstītas radošās prasmes lielākā vai mazākā mērā. Tomēr tas tieši nav pateikts.

Radošo prasmju apgūšana galvenokārt sakoncentrēta pašos pēdējos prasību punktos: 8.5. *attīsta muzicēšanas prasmes*. Muzicēšanās prasmēs var ietilpt radošais komponents. Parasti arī ietilpst. Taču nav skaidrs kādās formās tas vidusskolā paredzēts (dziedot, spēlējot mūzikas instrumentus, improvizējot, sacerot pavadījumu?) 8.6. punkta prasība ir vēl plašāka un nekonkrētāka: *prot daudzveidīgi izmantot savu radošās darbības pieredzi*. Prasība patiešām uzsver radošo aspektu. Tomēr vadoties pēc šāda formulējuma NAV iespējams sastādīt nevienu pārbaudes darbu, nedz arī šo prasību sakarīgi pārbaudīt un izvērtēt. Tas tāpat ir atstāts neobligāto mācību programmu, mācību grāmatu un pašu skolotāj ziņā. Ņemot vērā to, ka mūzika ir viens no obligāti izvēlamiem mācību priekšmetiem – šāda pieeja uzskatāma par bezatbildīgu. Prasībām vajadzētu būt skaidrām, nepārprotamām un īstenojamām.

Pēdējā standarta prasība 8.7. *pilnveido muzikālās spējas* – **vispār NAV prasība**, bet gan uzdevums, jo tā ir vispārīgi izteikta, turklāt nevis kā fiksējams rezultāts, bet kā nebeidzams process. Tāds varētu būt visa mācību priekšmeta mērķis vai apkopojošs rezumējums, nevis pārbaudāma prasība.

Kopumā teksta kvantitatīvajā analīzē tika apzināti un izvēlēti **19 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **specifiski raksturīgi radošumam mūzikas jomā**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **36 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu tabulas nr. 90. – 93.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radošās spējas, radošā darbība) standartā ir minēts **6 reizes**, **vienreiz** minēta **analizēšanas** prasme („analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus”), **jaunrade** - ne reizi, **pašizpaušme** - ne reizes, **improvizēšana** ne reizes, **sacerēšana** ne reizes, **komponēšana** – ne reizes. **Tēlainība** (mūzikas) minēta 1 reizi. **Vienu reizi** minēts **mūsdienu tehnoloģiju** lietojums.

Interpretācijas prasmes tieši nav minētas (lai gan netieši nojaušams dažos formulējumos, kas saistīti ar mūzikas „raksturošanu”). **Argumentēšanas** prasme nav minēta. Nav paredzētas **diskusijas**, (radoša) **salīdzināšana**. **Patstāvības**, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts nav atsegt nekur (taču tas nenozīmē, ka reālajā mācību procesā skolās tas nebūtu, vienkārši standarta autori to nav fiksējuši). **Nestandarta** un **netradicionāli** risinājumi vai pieejas nav minēti, tāpat **izteiksmīgums**. Nav minēti vārdi oriģinalitāte, novatorisms, zinātkāre, iedvesma un fantāzija. Nav minēta **projektu** metode (sk. atslēgas vārdu lietojuma kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 94.).

Atšķirībā no Pamatizglītības standarta Vidējās vispārējās izglītības standarts mācību priekšmetā „Mūzika” ir nabadzīgāks, tai, skaitā radošo prasmju un radošas darbības nodrošināšanā un paredzēšanā. Tas ir ļoti īss, nekonkrēts un konspektīvs. Varbūt tāds ir bijis mērķis standarta autoru vai pasūtītāju mērķi. Taču nav saprotams, kas no tā iegūst, jo standarta prasības ir vispārīgas un, daudzos gadījumos, nepārbaudāmas.

Mūzika ar savu formu daudzveidību paver iespējas padziļināt radošuma attīstības dimensiju, paredzot komponēšanas, eksperimentēšanas (ar skaņu, jaunajām tehnoloģijām, instrumentiem) oriģinalitātes, iztēles un iniciatīvas izkopšanu. Par šīm personības īpašībām un radošas darbības veidiem standartā nav nekas teikts.

IETEIKUMI. Turpmākā standarta pilnveides procesā ieteicams pievērsties arī radošās darbības aspektam, tai skaitā paredzot nelielu muzikālu miniatūru sacerēšanu, kolektīvu improvizēšanu, komponēšanas elementus, eksperimentēšanu, muzikālu iestudējumu iespējas – standarta prasībās. Mazāk uzsvērt reproduktīvo, pasīvo mūzikas uztveri un stāstīšanu par mūziku (tās „raksturošanu”), bet detalizētāk atklāt jaunrades formas un paredzēt vairāk radošās darbības veidu, iezīmējot arī informatizācijas un komunikācijas laikmetam (interneta, *iPod*, datora, samplera, mikseru, ierakstu tehnikas) raksturīgās iespējas.

Var paredzēt dažādas radošās darbības formas: paša sacerētu oriģināldarbu (dziesmu, miniatūru) kā sava varējuma demonstrāciju, sava interneta profila muzikālu noformējumu, mūzikas piemeklēšanu klipiem, pašu veidotām videofilmām. Tas var izpausties arī kā grupas vai visas klases nozīmīgs projekts (piemēram, pašsacerēta un iestudēta muzikāla izrāde), kurā rezultējas vairākas apgūtās prasmes, t. sk. radošās prasmes (iztēloties, projektēt, sacerēt mūziku, aranžēt, radīt vai izvēlēties atbilstošu tekstu, izteiksmīgi dziedāt, tēlot, izmantot ierakstītus skaņas efektus un mūziku). Iespējams paredzēt tādas radošā darba formas, kurās apvienojas mūzikas un citu gan mākslas mācību priekšmetu (literatūra, vizuālā māksla), gan sociālo zinību (kulturoloģija, vēsture, filozofija), gan praktisko mācību priekšmetu – informātikas, fizikas, matemātikas (akustikā) – elementi tieši jaunrades kopdarbā. Šāda starpdisciplināra pieeja nav konstatējama nevienā standarta prasību formulējumā.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetā „Mūzika” ir atspoguļota **nelielā** apjomā. Taču to var uzlabot, pilnībā pārstrādājot un papildinot standartu ar daudzveidīgām un konkrētām radošā darba formām. Jauniešiem mācību procesā var uzticēt darbu un rosināt viņus veidot interesantus mākslinieciskus projektus (piemēram, izmantojot modernās tehnoloģijas) – arī paredzēt uzdevumu vai pārbaudījumu (projektu) semestra ilgumā, kurā katrs skolēns varētu radoši izteikties. Svarīgi, lai iegūtās radošās prasmes īstenotos publiski vērtējamā veikumā, kas ļautu skolēniem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus stundas, klases un mācību priekšmeta robežām.

21.2. *Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju mūzikā*

90. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radoša muzicēšana, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja,	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja
oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli sacerējumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisks skaņdarbs, novatoriska pieeja, darboties kā novatoriem
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade, muzikālā jaunrade

91. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava, ir tendēta uz radošumu, radošu darbību; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību;

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana, drosme muzikāli izpausties, drosme aizstāvēt savu viedokli
brīv-	veicināt brīvības mīlestību, brīva improvizācija, brīvi rīkoties ar skaņām

iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantazēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi atrisināt harmonijas uzdevumu
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi, atjautīgi muzikāli risinājumi
diverģent -	diverģentā domāšana
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
pašizpau-	pašizpaušmes mūzikā, pašizpaušties

92. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt mūzikas valodas elementus, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana
interpret -	interpretēšana, interpretācija, mūzikas interpretēšana
komponē -	komponēšana, komponēt, sakomponēt dziesmu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, kompozīcija, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem)
sacer -	sacerēšana, sacer(ēt) mūzikai vārdus, sacer(ēt) skaņdarbu, sacer(ēt) lugu
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizatorisms, improvizācijas uzdevumi, improvizēt melodiju
patstāv -	patstāvīgi darbi, p. uzdevumi, p. pētīšana, p. informācijas atlase, p. vērtēšana, patstāvīga likumsakarību atklāšana
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
izstād -	kompozīciju izstāde, radošo darbu izstāde, pašgatavotu skaņu rīku izstāde
pētnie - pēt -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi; pētīt (mūziku, mūzikas kultūru)
izpēt -	izpētīt skaņdarba harmonisko valodu, izpēte
pētīš -	skaņas īpašību pētīšana, apgūt pētīšanas metodes, skaņdarbu pētīšana
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	mūzikas attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jauni skaņu salikumi
jaundarb -	jaundarbu izpēte, jaundarbu radīšana, skolēnu jaundarbi

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas ar mērķi izkopt radošumu):

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
asoci-	asociāciju raisīšana, asociogrammas, asociatīvā domāšana
eksperiment -	eksperimentēšana ar skaņām, eksperiments (kā darba uzdevums)
referāt-	referāts par, referātu rakstīšana, referāts (kā projekts vai pārbaudes forma)
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
disput -	disputi starp dažādu stilu un mūzikas izpratnes uzskatu pārstāvjiem, disputi
salīdzin-	salīdzināšana, salīdzināt muzikālos stilus, meklējot kopīgo un atšķirīgo
analiz-	analizēt mūziku, analizēt laikmeta stilistiskos virzienus
meklē-	meklēt kopīgo un atšķirīgo, meklēt atrisinājumu disonansei
spēl-	izdomāt muzikālas spēles, spēlēt mūzikas instrumentu mainot tempa un citus apzīmējumus, piespēlēt melodijai pavadījumu
veidot	veidot melodijai pavadījumu, patstāvīgi veidot savu melodiju, izveidot skaņdarba struktūrshēmu, veidot pavadījumu ar skanošiem žestiem
pašgatav- paša gatavot-	pašgatavoti mūzikas instrumenti vai skaņu rīki, paša izgatavoti skaņu rīki, paša izgatavoti (ierakstīti) skaņu ieraksti
kombinē-	kombinēt mūzikas valodas elementus, kombinēt skaņas, kombinēt pavadījuma akordus
vari-	variēt mūzikas valodas elementus, variēt skaņas, variēt pavadījumu, skaņu variēšana, variācija veidošana, variācijas sacerēšana
izteiksm-	izteiksmīgi spēlēt, izteiksmīgi dziedāt, panākt izteiksmīgu priekšnesumu
saklausa un atšķir	saklausa un atšķir mūzikas stilus, spēj raksturot atšķirīgos elementu skaņdarbos, saklausa neatbilstošas skaņas zināmā akordā
tēlai-	tēlainā domāšana, tēlainība
argument-	argumentēti vērtē muzicēšanu, argumentē savu muzikālo izvēli
tehnol-	izmantot informācijas tehnoloģijas muzicēšanā, tehnoloģiski apstrādāt skaņu

21.3. Mūzikas standartā minēto vārdu un izteikumu apkopojums, kas liecina par radošumu

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	6	1. Mācību priekšmeta “Mūzika” mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo attīstību, ieinteresētību Latvijas un pasaules mūzikas kultūras izzināšanā, kļūstot par aktīvu mūzikas klausītāju un muzicēšanas dalībnieku. 2.3. pilnveidot emocionālo un racionālo mūzikas uztveri, kā arī radošās darbības prasmes; 5., 8. Mācību satura komponents “ Radošā darbība ”; 5.3. muzicēšana, radošo spēju pilnveide; 8.6. prot daudzveidīgi izmantot savu radošās darbības pieredzi;
radītspēja,	0	-
oriģin -	0	-
novatori -	0	-
jaunrad -	0	-
pašizpau-	0	-
drosm -	0	-
brīv-	0	-

iniciat -	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz -	0	-
intuīcija	0	-
intuit-	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	0	-
atvērt-	0	-
atjautība -	0	-
diverģent -	0	-
iztēl-	0	-
atklā-	0	-
interpret -	0	-
komponē -	0	-
kompozīc-	0	-
sacer -	0	-
eseja -	0	-
nestandart -	0	-
improviz -	0	-
projekt -	0	-
izstād -	0	-
pētnie -; pēt -	0	-
izpēt -	0	-
pētīš -	0	-
problēmrisin -	0	-
problēmrisin-	0	-
progno -	0	-
jaun -	0	-
jaundarb -	0	-
asoci-	0	-
eksperiment -	0	-
referāt-	0	-
disku -	0	-
disput -	0	-
salīdzin-	0	-
analiz-	1	7.5. prot analizēt mūzikas izteiksmes līdzekļus;
meklē-	0	-
spēl-	0	-
veido-	7, no tiem 2 citā kontekstā daļēji atbilst, 5 neatbilst	<i>Daļēji atbilst:</i> 8.7. piln veido muzikālās spējas. 5.2. vērtējošā darbība un interesu veidošanās ; <i>Neatbilst:</i> 2.2. sekmēt mūzikas daudzveidības iepazīšanu, attīstot muzikālo gaumi un veidojot estētisko vērtību izpratni par mūzikas valodu; 2.3. piln veidot emocionālo un racionālo mūzikas uztveri ..; 6.3. izprot autora, izpildītāja un klausītāja mainīgās attiecības dažādos laikmetos un mūzikas veidos ; 7.1. zina un raksturo dažādu laikmetu nozīmīgākos mūzikas žanrus, izprot to veidošanās priekšnosacījumus;
pašgatav-	0	-
kombinē-	0	-

vari-	0	-
izteiksm-	3, no tiem 1 neatbilst, 2 netieši atbilst	<i>Daļēji atbilst: 7.5. prot analizēt mūzikas izteiksmes līdzekļus; 7.6. zina un lieto ar mūzikas izteiksmes līdzekļiem saistītos nozīmīgākos jēdzienus un terminus. Neatbilst: 4.3. ~~mūzikas izteiksmes līdzekļi.~~</i>
saklausa un atšķir-	0	-
tēlai-	1 daļēji	7.3. prot raksturot mūzikas tēlainību ;
argument-	0	-
tehnol-	1	6.8. ir iepazinis mūsdienu tehnoloģiju lietojumu mūzikā;

Dokumentu, kuru mērķi ir līdzīgi valsts izglītības standartiem, analīze

22. Integrētā mācību programma 6-gadīgiem bērniem

22.1. Radošums „Integrētajā mācību programmā sešgadīgiem bērniem” ANALĪZE, SECINĀJUMI

Integrētajā mācību programmā sešgadīgiem bērniem konstatēts ievērojams radošo prasmju, radošas darbības formu un prasību daudzums. Programmu analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analīzē), gan arī **kvalitatīvā** satura analīzē var konstatēt radošo izpausmju paredzēšanu un visai detalizētu to aprakstu programmas formulējumos.

Tiešā veidā radošums **nav** atspoguļots mācību mērķī: *Sekmēt bērnu vispusīgu un harmonisku attīstību dzīvei nepieciešamo zināšanu un prasmju apguvē, pamatojoties uz pozitīvas attieksmes veidošanu un mācīšanos darot*. Taču uzsvars uz ‘mācīšanos darot’ var saturēt radošas darbības iespējas.

Radošuma aspekts tiešā veidā atklāts uzdevumos (īpaši septītajā): *Radīt iespēju katram bērnam atbilstoši viņa dotumiem un spējām ... (7) **darboties radošā pašizpaušmē un izkopt prasmi klausīties, vērot, iedvesmoties un līdzpārdzīvot***. Izteikums ‘darboties radošā pašizpaušmē’ satur norādi uz radošumu, lai gan vārdu izvēle ir īpatnēja. Nozīmīgas radošuma aspektā ir arī nosauktās prasmes ‘klausīties’, ‘vērot’, ‘iedvesmoties’. Īpaši pēdējā – ir svarīga radošuma motivācijas sekmēšanā.

Arī citi uzdevumi netieši var sekmēt radošuma dimensijas attīstību un saturēt radošus uzdevumus un darba formas: (4) *bagātināt vārdu krājumu, apgūt klausīšanās, runāšanas, lasīšanas un rakstīšanas prasmes dzimtajā valodā*; (5) *veidot matemātiskās prasmes, kas izmantojamas daudzveidīgās dzīves situācijās*. Daudzveidība ir labs fons radošām izvēlēm un izpaušmēm (t.sk. matemātiskā). Līdzīgi ar klausīšanos, runāšanu un lasīšanu. Bažas rada rakstīšanas uzsveršana. Par to varētu diskutēt cik tālu šajā prasmē būtu jāpildveidojas pirmsskolniekiem un vai tas sekmē, vai traucē viņu radošo spēju attīstību (piemēram, kā ir ar burtu rakstību). Jo forsēta intelektuālā attīstība var nonākt pretrunā ar otro programmā deklarēto uzdevumu: *attīstīt pozitīvu attieksmi ...* (pozitīva attieksme pret mācībām pirmsskolā veidosies vien tad, ja piedāvātie uzdevumi būs paveicami, interesanti un ne pārāk grūti pirmsskolniekiem).

Radošo spēju attīstības motivācijai būtisks ir savu spēju pašapzināšanās, drosmes un

izaicinājuma aspekts, ko netieši var saskatīt pirmspēdējā uzdevumā: (8) *attīstīt prasmi apzināties paveiktā vienreizīgumu, izjust to kā savas varēšanas un spēju izpausmi.*

Programmas paraugu veido, bez jau analizētajiem 1) *mācību mērķiem un uzdevumiem*, arī 2) *mācību saturs*; 3) *mācību satura apguves secība* (sadalīta 34 nedēļās); 4) *mācību satura apguvei izmantojamie līdzekļi*. Uz trijiem komponentiem jeb kompetencēm balstīts mācību satura izklāsts Latviešu valodā, Matemātikā, Dabas zinībās, Sociālajās zinībās, Sportā, Ētikā, Vizuālajā mākslā, Mājturībā un tehnoloģijās, Mūzikā un Kristīgajā mācībā. Mācību jomas būtībā ir mācību priekšmeti kādi tie ir pamatizglītībā. Vai tas būtu atbilstoši arī pirmsskolai – varētu diskutēt. Radošuma aspektā ieteicams būtu vairāk uzvērt starpdisciplināro pieeju, nenojaucot pilnībā mācību jomu (priekšmetu) robežas, bet sekmējot integratīvas atsevišķu tematu apguves formas (apsverams varētu būt mācību satura izklāsts pa tematiem: gadalaiki, svētki utt.).

Latviešu valodā kā mācību satura komponenti nosauktas *Komunikatīvā kompetence, Valodas kompetence, Sociokultūras kompetence*. Kā radošas darbība un pašizpaušmes formas var uzskatīt mācību satura elementus, kas minēti zem nosauktajiem 3 virsrakstiem, piemēram, *runāšana: stāstīšana par savām interesēm, redzēto, dzirdēto; atbilžu uz jautājumiem veidošana; ...; daiļdarba personāža atveidošana*. Īpaši jāatzīmē daiļdarba personāžu atveidošana, kas saistīta ar iztēlošanos, iejušanos lomā, un var ietvert teatralizēšanas un interpretēšanas elementus, kas, neapšaubāmi pieder pie radošas pašizteikšanās. Tiesa pedagoga var mulsināt abu jēdzienu – komponents un kompetence – lietošana. *Rakstīšana: burtu, vārdu, teikumu, īsa teksta rakstīšana* – varētu būt problēma daudziem bērniem šajā vecumā. Pārspīlēta cenšanās par katru cenu iemācīt rakstīt var bremsēt šī vecuma bērniem nepieciešamo spontanitāti, prieku un aktivitāti. Pārāk grūtu prasību izvirzīšana ne vienmēr sekmē radošumu.

Matemātikā kā mācību satura komponenti nosauktas: *Matemātiskā instrumentārija izveide, Pētnieciskā un praktiskā darbība, Cilvēka, sabiedrības un vides mijiedarbība*. Dabaszinībās kā mācību satura komponenti nosaukti: *Dabas sistēmas un procesi, Pētniecības darba pamati, Cilvēka un vides mijiedarbība*. Matemātikā un Dabas zinībās 2 komponenti kā redzams ir līdzīgi, bet 1 atšķiras. Šķiet, ka radniecīgi mācību priekšmeti radošuma aspektā tikai iegūtu, ja komponenti būtu vienādi abos. Pētniecības paredzēšana abās mācību jomās ir pozitīvi vērtējama radošo prasmju un spēju apguves kontekstā. Dabas zinībās turklāt pētnieciskais komponents atsegts arī mācību satura formulējumos: *Tuvākās apkārtnes, dabas objektu, priekšmetu un pedagoga demonstrējumu novērošana. Eksperimenti ar augiem. Vienkāršu pētniecisku jautājumu (kāpēc?) formulēšana*. Eksperimenti un pētnieciski jautājumi pieder pie radošuma dimensijas. Matemātikā tas izteikts mazākā mērā, bet noprotams formulējumos: *Salīdzināšana (vairāk, mazāk, tikpat). Objektu salīdzināšana, kārtošana un grupēšana pēc dotās pazīmes. Ciparu un skaitļu lietošana dažādās sadzīves situācijās*. Salīdzināšana un grupēšana pirmsskolas vecumā var tikt uzskatīta par pietiekami radošu, netriviālu darbību.

Sociālajās zinībās kā mācību satura komponenti nosaukti: *Gatavība sociāli atbildīgai nostājai, Sociālpolitisko un ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un interpretēšana, Izpratne par cilvēka un sabiedrības attīstības norisēm un likumsakarībām*. Otrais un trešais komponents dublē viens otru. ‘Sociālpolitiskās un ekonomiskās norises’ un ‘cilvēka un sabiedrības attīstības norises’ būtība ir viens un tas pats – vismaz pirmsskolas bērnu izpratnes līmenim nepieciešamā kontekstā. Taču pozitīvi vērtējama ir ‘pētīšanas’ un ‘interpretācijas’ minēšana. Tās ir radošuma attīstīšanā būtiskas prasmes. Tiesa gan nekur citur programmā tālāk (izņemot šo virsrakstu) interpretēšanas prasme vai interpretējoša darbība nav minēta (diskusijas varētu būt par to – vai vienkāršas, pirmsskolai atbilstošas prasības un satura vadlīnija, kas programmā minētas, ir jānovieto zem ļoti sarežģītiem virsrakstiem. Tas var radīt neizpratni

skolotājos un līdz ar to kavēt radošo darbību). Mācību satura izklāstā nevienā no šiem komponentiem (izņemot otrā komponenta virsrakstu) tiešā veidā radošu darbību saskatīt nevar.

Sportā kā mācību satura komponenti nosaukti: *Zināšanas un izpratne sportā. Pamatprasmes vingrojumos un vingrinājumos. Fizisko spēju attīstība veselības nostiprināšanai un uzlabošanai.* Mācību satura izklāstā nevienā no šiem komponentiem tiešā veidā radošo darbību saskatīt nevar.

Ētikā kā mācību satura komponenti nosaukti: *Tikumiskās vērtības un ētiskais mantojums. Pašnoteikšanās un tikumiskā izaugsme. Saskarsmes tikumiskais pamats.* Daļēji radošuma izpausmes saskatāmas un var tikt īstenotas satura elementos: *Laba rīcība un slikta rīcība. Rūpes par tuvāko un vidi. Draudzības izpausmes ikdienā. Mīlestība pret tuvāko. Situācijai atbilstošu emociju izpausme. Cieņa un uzticamība. Labie darbi saskarsmē ar dabu un sadarbībā ar cilvēkiem.* Rīcības atšķiršana, salīdzināšana un izvērtēšana sekmē kritisko domāšanu, savukārt rūpes par cietiem, draudzība, mīlestība, sadarbība, savu emociju izpausme atbilstoši situācijai var ietvert radošuma elementus (uzvedības formu izvēli, variēšanu, piemērošanu situācijai). Neskaidrs ir pēdējais formulējums: *iecieta pret atšķirīgo cilvēkus.* Iecietība nozīmē paciest, turklāt vai būtu jāpacieš viss, kas ir citos cilvēkos vai viņu izpausmēs – par to var diskutēt (reizēm šāda attieksme var izrādīties bīstama, ja runa ir par no morāles viedokļa atšķirīgu un nepieņemamu vai bērnu apdraudošu rīcību). Varētu padomāt vai šo formulējumu nevar aizstāt ar kādu citu – skaidrāku (piemēram, ‘ciena dažādas tradīcijas’, ‘ciena cilvēkus ar īpašām vajadzībām’, ‘izvērtē atšķirīgo cilvēku uzvedību’, ‘izprot satiecības vērtību’, ‘apzinās iecietības robežas konkrētās situācijās’ u.tml. Atvērtība dažādībai un atšķirīgajam ir viens no radošo spēju attīstības veicinošiem faktoriem, tomēr diez vai to būtu jākultivē uz bērnu drošības rēķina, kas var notikt, ja iecietība pret atšķirīgo attieksies arī uz amorālām vai bīstamām „atšķirīgā” izpausmēm.).

Vizuālajā mākslā kā mācību satura komponenti nosaukti: *Mākslas valoda. Mākslas uztvere un radošā darbība. Māksla – kultūras sastāvdaļa.* Otrais komponents satur tiešu norādi uz radošo darbību. Tā paredzēta arī konkrētās formās: *Redzētā, dzirdētā un izjustā attēlošana. Krāsu jaukšana un uzklāšana uz virsmas. Apveidu (siluetu) zīmēšana, griešana un kārtošana.* Minētajās darba formā bērni var izpausties radoši (bet var arī izpausties tikai reproduktīvi – tas ir atkarīgs no konkrētiem darba uzdevumiem).

Mājturībā un tehnoloģijās kā mācību satura komponenti nosaukti: *Zināšanas un izpratne mājturībā un tehnoloģijās. Tehnoloģiju droša, praktiska un radoša lietošana. Mājturības prasmju un tehnoloģiju izmantošana.* Otrajā komponenta virsrakstā – tieši paredzēta ‘tehnoloģiju .. radoša lietošana’. Radoša darbošanās var notikt sekojošos mācību satura elementos: *Droša materiālu un darba piederumu izmantošana. Dabas materiālu un tekstilmateriālu vēršana, vīšana un pīšana. Papīra burzīšana, locīšana, griešana un līmēšana. Veidošana (no vienas pikas plastiska materiāla, no dabas materiāliem); īpaši – konstruēšanā.* Trešajā komponentā paredzēta arī: *Materiāla izvēle un atlase radošam darbam. Apgūto prasmju izmantošana ikdienas situācijās un radošā darbībā.* Radošas darbības saistība ar praksi ir atbilstoši šī vecumposma specifikai.

Mūzikā kā mācību satura komponenti nosaukti: *Mūzikas valoda. Mūzikas uztvere un muzikāli radošā darbība. Mūzika kā kultūras sastāvdaļa.* Kā redzams muzikāli radošā darbība ir uzsvērtā kā viens no komponentiem. Konkrēti radošā darbība veidi šajā komponentā, kas atspoguļo radošumu, ir: *Instrumentālā muzicēšana: skanošo žestu un skaņurīku izmantojums pavadījuma spēlē un improvizācijā. Muzikāli ritmiskās kustības: vienkāršākie deju soļi, sastāšanās veidi,*

tautas deju raksturīgākie satvērieni, kustību improvizācija. Tieši ‘improvizācija’ un ‘pavadījuma spēle’ ir izteikti muzikāli radošas darbības. Tiesa gan tās ir visai sarežģīta prasmes pirmsskolas vecuma bērniem. Pavadījumu labākajā gadījumā varēs spēlēt uz skaņu rīkiem vai sitaminstrumentiem. Kā redzams no formulējumiem mūzika satur arī dejas (horeogrāfijas) elementus. Kustību improvizācijas ir atbilstošs pirmsskolas vecuma radošas darbības veids.

Kristīgajā mācībā kā mācību satura komponenti nosaukti: *Zināšanas un izpratne par Dievu un Viņa radītās pasaules kārtību. Kristīgās dzīves prasmju apguve. Kristīgās vērtības un morāle.* Radošums var tikt īstenots otrajā un trešajā komponentā raksturotajos mācību satura elementos: *Rūpes par Dieva radību. Mīlestības izpausmes vārdos un darbos. Mīlestība un gādība ģimenē. Dalīšanās prieks ar citiem. Draudzīgas attiecības.* Īpaši jāizceļ pēdējais formulējums: *Brīvība izvēlēties labo.* Vienīgā vieta visā programmā, kur minēts vārds ‘brīvība’ (arī citos standartos tas praktiski neparādās). Brīvība un brīvības mīlestība ir viens no radošuma sekmējošiem faktoriem un radošas personības iezīmēm.

Radošo izpausmju formas detalizētāk atspoguļots sadaļā „**Mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks**”. Sadaļas sākumā (17. lpp.) raksturoti „Bērnam sasniedzamie rezultāti, kuri tiek īstenoti visa mācību gada laikā”. Tiešā veidā radošuma aspekts minēts vienā no sasniedzamo prasmju formulējumiem: *izmanto apgūtās prasmes ikdienas situācijās un radošā darbībā.* Kopumā sasniedzamās prasmes noformulētas pietiekami vispārīgi un ir salīdzinoši vienkāršas. Šī sadaļa nepieprasa nesasniedzamus rezultātus. Līdz ar to paveras iespējas pedagogiem mierīgāk un radošāk strādāt un pievērsties arī audzēkņu radošuma attīstīšanai.

Detalizētāki radošo prasmju izkopšanas aspekti raksturoti „**Mācību satura apguves secības izkārtojumā**” pa nedēļām. 1. – 3. nedēļā īpaši radošuma attīstīšana atspoguļota šādās metodēs: *Eksperimenti ar krāsu jaukšanu. Eksperimenti ar balsi un skaņurīkiem. Telpisku radošu darbu no dabas materiāliem veidošana, netieši tā var tikt attīstīta ar metodēm – Kustību rotaļas. Didaktiskās spēles. Lomu spēles; kā arī rezultēties konkrētās prasmēs: salīdzina objektus pēc formas, krāsas, lieluma un lietojuma. Grupē objektus pēc kopīgās pazīmes (forma, krāsa, lielums), daudzuma un lietojuma. Darina telpiskus radošus darbus no dabas materiāliem, piemēram, koku lapām, piepēm, zariņiem, smiltīm, akmeņiem, gliemežvākiem; un attieksmēs – ir ieinteresēts pētīt skaņas, noskaidrot to avotus, rašanās veidu.* Tiesa dažos gadījumos nevar īsti izsekot saistībai starp katru no minētajām visai radošajām metodēm un tām atbilstošajām prasmēm, kas metodes izmantošanas rezultātā būtu jāapgūst (mācību metodēs minētā eksperimentēšana ar skaņām rezultējas vien tādās muzikālās prasmēs ka klausās, atšķir un atdarina dažādas izcelsmes skaņas (t.sk. sadzīves trokšņus un skanējumus), raksturo to īpašības; savukārt grupēšanas un salīdzināšanas prasmei tikai netieši var saskatīt atbilstošu metodi (visticamāk – ‘didaktiskās spēles’, varbūt ‘āra nodarbības’), kas to attīstītu. Tas pats attiecas uz attieksmēm). Prasmes raksturotas kā darbības, piemēram, grupē, salīdzina utt.

Katrai no nedēļu grupām ir tematiskais kopsaucējs, kas jāvērtē pozitīvi, jo atsevišķās radošās un cita veida darbības un prasmes piesaista konkrētam tematiskajam kodolam. 1.–3. nedēļa: **ESI SVEIKS!** 4.–7. nedēļa un 8.–11. nedēļa: **ES UN PASAULE RUDENĪ.** 12.–15. nedēļa: **ES CEĻĀ UZ ZIEMASSVĒTKIEM.** 16.–19. nedēļa: **ES UN PASAULE ZIEMĀ.** 20.–23. nedēļa: **ES UN ZIEMAS PRIEKI.** 24.–27. nedēļa: **ES UN PASAULE PAVASARĪ.** 28.–31. nedēļa: **ES UN PASAULE AP MANI.** 32.–34. nedēļa: **ES ZINU, ES PROTU, ES VARU!** Vienīgi tematiskie cikli varētu būt daudzveidīgāki un radošo iztēli veicinošāki. Lai gan skaidrs, ka tie vairāk domāti pedagogu darba organizēšanai (tā, piemēram, 4.–7. nedēļa un 8.–11. nedēļām varētu būt atšķirīgi tematiskie kopsaucēji). Netieši virsrakstos saskatāma orientācija uz bērna individualitāti, bet mazāk ņemot vērā pārējos grupas biedrus vai ģimenes locekļus (tā nebūtu, ja,

piemēram, temats par Ziemassvētkiem skanētu: „es un mana ģimene ceļā uz Ziemassvētkiem”; cits formulējums, kas uzsvērtu indivīda saistību ar citiem, arī kolektīvā, varētu būt: „es un mani draugi Ziemā” vai „Ziemas prieki mūsu grupā” .tml.).

Visās nedēļu grupās konsekventi uzsvērtā burtu rakstīšana prasme un metodes, kas to attīsta. Visās nedēļu grupās ir paredzētas radošās prasmes attīstošas darba formas, metodes un uzdevumi. Lai programmu būtu parocīgāk izmantot, varētu ieteikt izkārtot un tiešāk saistīt kreisajā tabulu pusē minētās metodes un darba paņēmienus ar konkrētām prasmēm un attieksmēm tabulu labajā pusē.

Atsevišķas radošas darba formas, piemēram, *pasakas dramatisācija*, rezultējas interesantās un nopietnās radošā prasmēs (īstenībā – darbībās): *piedalās pasakas inscenējumā, kas ietver dziedāšanu, dejošanu un sitaminstrumentu orķestra spēli* (taču iztrūkst atbilstošās attieksmes tabulas labajā pusē. Sk. 39 lpp.).

Positīvi vērtējama **mācību līdzekļu** uzskaites sadaļa, kas nepieciešami atbilstošu radošu un cita veida darbību īstenošanai. Apsverama ir ideja šādu sadaļu ieviest arī CITU mācību priekšmetu standartos visās izglītība pakāpēs un veidos. Būtiski ir tas, ka norādīts mācību līdzekļa saturiskais apraksts nevis tehniskā specifikācija vai konkrētais izpildījums, kas var radoši variēties atkarībā no veidotāja. Atsevišķi vienkāršākie mācību līdzekļi var tikt izveidoti konkrētajā skolā, kurā īsteno šo programmu, vai pat pirmsskolā (vienā no formulējumiem parādās vārdi: „pašdarināti (skaņu rīki)”). Vienīgi ieteicams pie mācību līdzekļiem minēt arī modernās tehnoloģijas, piemēram, nepieciešamie attēli un fotogrāfijas var tikt uzglabāti digitālā formā un rādīti uz interaktīvām tāfelēm.

Kopumā teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **20 izteikumi un atslēgas vārdi**, kas **specifiski raksturīgi radošuma attīstīšanai pirmsskolā**. Tie tika izmantoti, analizējot programmu līdz ar vēl **27 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem**. (sk. atslēgvārdu un to iespējamo lietojumu tabulas nr .106 – 110.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radoša darbība** (radoši darbi) programmā minēts **26 reizes!** **Veidošanas** (atveidošanas, skaņu veidošanas u.c.) prasmes minēta 26 reizes, no tām – 20 reizes radošuma kontekstā. **Ekspirenti** minēti 12 reizes. **Improvizācija** minēta 10 reizes, **salīdzināšana** – 12 reizes, vārds ‘**saskata**’ – 12 reizes. **Grupēšana** minēta 4 reizes. **Pētniecība** un **pētīšana** kopā minētas 6 reizes (radošuma kontekstā), **kombinēšana** – 2 reizes. Vārds ‘**iztēlojas**’ tekstā parādās 2 reizes. **Pašizpaušme** minēta 1 reizi, vārds **kompozīcija** –minēts 1 reizi, **sacerēšana** –1 reizi, **izgudrošana** – 1 reizi. **Interpretēšana**, kas pieder pie sarežģītām augsta līmeņa radošām prasmēm, minēta tikai vienā no satura komponentu virsrakstiem. Vienreiz minēta „**brīvība** izvēlēties labo”.

Patstāvības, patstāvīguma, patstāvīga darba aspekts nav minēts ne reizi. Programmā nav minēta **projektēšana** (radošuma aspektā) ne reizes. **Iniciatīva, zinātkāre, jaunrade** nav minētas. Nav paredzēta savu **ideju** un **ieceru** veidošana un īstenošana, kā arī **problēmu risināšana** (sk. programmas teksta kvantitatīvās analīzes tabulu nr. 111.).

Pirmsskolas izglītībā viens no būtiskākajiem aspektiem ir nepazaudēt un nenomākt bērnu dabisko atraisītību, radošo pieeju un radīšanas prieku. No šāda pamat pieņēmuma arī vērtēta „Integrētā mācību programmā sešgadīgiem bērniem”. Vienlaikus, lai katrs bērns varētu izpausties radoši, ir jāapgūst virkni darbību, paņēmienu, zināšanu un pamatprasmju, kas ir pietiekami tradicionālas un reproduktīvas (to apguve pati par sevi neparedz radošumu). Radošuma izglītības kontekstā svarīgi, lai arī salīdzinoši vienkāršas prasme un vēlāk rutinētas

iemaņas tiktu apgūtas radoši, lai tas izraisītu gandarījumu un prieku pirmsskolas audzēkņos. Jo svarīgākais nebūtu sasniegtais apguves līmenis, bet pats darbības process un pozitīva attieksme pret dažādām pašizpaušmes formām, kas turpinātos skolā. No šāda viedokļa raugoties, princips, kas varētu būt saistošs pirmsskolai, ir „labāk mazāk toties interesantāk, saistošāk (radošāk)”. Cits būtisks princips ir daudzveidīguma princips. Tieši šajā ziņā programma ir pārbagāta ar dažādiem piedāvājumiem, darba formām un risinājumiem. Bažas varētu izraisīt vienīgi tas, vai to iespējam īstenot kopumā viena gada laikā, vai laika ietvars ir adekvāts paredzētajam darba apjomam. Un otrs diskutējams jautājums ir pietiekami sarežģītais burtu rakstīšanas piedāvājums.

IETEIKUMI. Turpmākā programmas pilnveides procesā ieteicams pievērsties programmas izkārtojuma skaidrībai – pēc iespējas paredzot un tabulās norādot katrai metodei un darbības veidam attiecīgi attīstāmo prasmi un attieksmi. Programmu ieteicams papildus aprobēt, turklāt arī tādās pirmsskolas iestādēs, kurās ir salīdzinoši trūcīga materiāli tehniskā bāze vai mazāk pieredzējuši pedagogi.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija „Integrētajā mācību programmā sešgadīgiem bērniem” ir **pietiekami** atspoguļota. Taču to var vēl uzlabot precizējot radošo darbību un prasmju, kā arī attieksmju – saistību, uzsverot nedēļu tematos sadarbības un savstarpības principu, arī radoša darba projektus. Svarīgi, lai iegūtas radošās darba prasmes un iemaņas īstenotos sabiedriski nozīmīgā veikumā, kas ļautu audzēkņiem celt savu pašapziņu, pašizpaušties, pierādīt sevi savu vecāku un ģimenes priekšā, tāpēc būtiski ir padziļināt ģimenes līdzdalību pirmsskolas norisēs.

22.2. Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju „Integrētajā mācību programmā sešgadīgiem bērniem”

95. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radoši izteikties
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade, tehniskā jaunrade

96. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava, ir tendēta uz radošu darbību; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību, cilvēka radošumu

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosme muzikāli izpausties
brīvības	brīva improvizācija, brīvi rīkoties ar skaņām
iniciat -	veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantazēšana
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana,
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvēršanās iedvesmai

iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
pašizpauš-	pašizpaušmes mūzikā, pašizpaušties zīmējumā, kustībā rotaļā

97.tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāšana, izgatavo atklātņi
izgudro -	izgudrot nosaukumus rotaļlietām, izgudro vārdus, izgudro dziesmas nosaukumu, izgudro rotaļu
interpret -	interpretēšana, interpretācija, interpretē zīmējumu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, izveidot kompozīciju (no dabas elementiem)
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizēt melodiju, ritmu, improvizē kustības
patstāv -	patstāvīga darbošanās, patstāvīga pētišana, patstāvīga vērtēšana
projekt -	projekts, projekti, projektē leļļu māju
mode-; modeļ-	modelē lellēm kleitas, modelēšana, situāciju modelēšana, veido modeļus
izstād -	izstāde, radošo darbu izstāde, zīmējumu izstāde
pētnie -; pēt -	pētniecība, pētniecības darbi; pētīt (dabu); izpētīt apkārtņi
problēmu risin-	problēmu risināšana, risinājumi problēmām
paredz-; prognoz	paredz rīcības sekas, izsaka paredzējumu, prognozē savas darbības sekas
jaun -	jauni meklējumi, izdomā jaunas rotaļas
veido-; (pārveido)	veidot, veidošana (no plastilīna), pārveido kompozīciju
atjautība -	atjautība, atjautības uzdevumi, atjautīgi risinājumi
eksperiment -	eksperimentēšana, eksperimentē ar materiāliem, eksperimentē ar skaņām

98.tabula

Metodes, darba veidi un formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai darbā ar 6 gadīgajiem:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
iecer-	ieceres radīšana, ieceres īstenošana, ieceru izteikšana, ieceru apspriešana
pašizpaušm -	pašizpaušmes, pašizpaušme (dažādu materiālu izstrādājumos)
idejas (skic-)	veidot idejas, veido skici, kompozīcijas no dabas materiāliem idejas īstenošana
paša izgatavot- paša darināts	paša izgatavots izstrādājums, pašdarināts rīks, pašdarināta kompozīcija
vajadzīb- pēc uzlabojum	apzinās vajadzību pēc uzlabojuma (zīmējumā, kompozīcijā, pēc attēla - telpā, celtnē), saprot uzlabojumu nepieciešamību un spēj par tiem pastāstīt
kombinē -	kombinē materiālus, spēj kombinēt dažādus paņēmienus, kombinē skaņas
variē(vari -)	variē dažādus materiālus, paņēmienus, risinājumus, variē skaņas
plān-	plāno, ieplāno, izplāno (savas darbības), spēj izplānot idejas īstenošanu, plānveidīgi īsteno ieceres; plānveidīgi īsteno savu ideju
izdomā	izdomā stāstiņu, izdomā nobeigumu pasakai, izdomā spēles noteikumus

grupēšana	grupē priekšmetus pēc pazīmēm
jaukt-, jaukš-	krāsu jaukšana, jaukt krāsas
saskat-	līniju zīmējumos saskatīt priekšmetu, saskata sakarības
salīdzin-	salīdzina priekšmetus, salīdzina skaņdarbus pēc rakstura
tēlain-;tēl	tēlaina valoda, tēlaina izteiksme, iejūtas pasaku tēlos
sacer -	sacerēšana, sacer pasaku, sacer stāstu
spēl-	situāciju spēle, spēlēt lomu, lomu spēles
izskaidro	izskaidro novērotās dabas parādība, izskaidro pasaku tēlu uzvedību
izmēģin-	izmēģina dažādus darba paņēmienus, izmēģina materiālu iespējas
kļūd-	izskaidro savas kļūdas, meklē kļūdas attēlos
secin-	izdara secinājumus par novērojumiem, secina

99.tabula

Iespējamās radoša darba formas un uzdevumi atsevišķās mācību jomās pirmsskolā:

Latviešu valoda	izdomā stāstiņu pēc attēla, izdomā pasakas beigas, dots vārds – izdomā teikumu; dzīvnieku uzvedības atdarināšana un dabas skaņu variēšana veidojot stāstījumu
Matemātika	dotas dažādas līnijas – izdomā, kas tas varētu būt, pabeidz zīmēt, izdomā pēc dotā zīmējuma teksta uzdevumu.
Dabas zinības	eksperimenti ar augiem, ziemā eksperimenti ar sniegu (kādā temperatūrā kūst, izkusušā sniega tīrība, sniega iekrāsošana ar krāsainu ūdeni, ledus kalna veidošana lielā salā), eksperimenti ar priekšmetiem – ūdenī grimst, negrimst, samirkst, nesamirkst (papīrs, putuplasts, stikls, metāls, smiltis utt.); dažādu materiālu pētīšana (ciets, mīksts), eksperimentēšana.
Sports	izdomā spēles noteikumus, izdomā un atdarini dažādas dzīvnieku kustības.
Vizuālā māksla	līniju zīmējumos saskatīt priekšmetu un to iekrāsot; priekšmetu grupēšana (apaļi, stūraini), siluetu veidošana un izmantošana ēnu teātrī; krāsu jaukšana, pirkstu nospiedumu apzīmēšana.
Mājturība	no dabas materiāla izveidot aplikāciju; dabas materiāla vākšana, eksperimenti ar pārtiku – salātu griešana un jaukšana pēc garšas sajūtas; kompozīciju veidošana no dabas materiāliem ; veidošana no stieples: izveido priekšmetu un to salipina ar plastilīnu (cilvēks kustībā); no plastilīna izveidot kompozīciju.
Mūzika	skaņu stāsti (izmantojot dabas skaņas, balsi, ķermeni, skaņu rīkus); eksperimentēšana ar skaņu avotiem, melodijas izdomāšana un improvizēšana uz skaņu rīkiem un mūzikas instrumentiem, ritmu improvizēšana; rotaļu un deju kustību (soļu) brīva veidošana, izdomāšana.

22.3. Integrētajā mācību programmā sešgadīgiem bērniem minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

100.tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums programmas tekstā un konkrētie formulējumi

Vārda sakne	Reizes	Citāti
radoš -	26	Pedagogs var konkretizēt integrēto mācību saturu, ..., mācību gada laikā sasniedzot plānotos rezultātus, īstenojot diferencētu un individuālu pieeju, bērnu praktisko un radošo darbību un kā galveno bērna darbības veidu izmantojot rotaļu (5 lpp. <i>Šeit un turpmāk: iekavās lappuses numurs.</i>). Darboties radošā pašizpausmē un izkopt prasmi klausīties, vērot, iedvesmoties un līdzpārdzīvot (6);

		<p>Materiāla izvēle un atlase radošam darbam. Apgūto prasmju izmantošana ikdienas situācijās un radošā darbībā (14). Mūzikas uztvere un muzikāli radošā darbība (13, 15) Izmanto apgūtās prasmes ikdienas situācijās un radošā darbībā. (17). Telpisku radošu darbu no dabas materiāliem veidošana (19). Savāc dabas materiālus radošiem darbiem (19). Darina telpiskus radošus darbus no dabas materiāliem.. (19); Zīmē, glezno vai aplicē kontrastainus (gaišs, tumšs) radošus darbus (24). skujīņa). Darina radošu darbu atbilstoši skolotāja nosacījumiem. (27, 33) Veido radošus darbus ar punktiem un dažādām līnijām piemēram, smiltīs, sniegā, uz papīra (29). Materiālu izvēle un atlase radošam darbam (30); izmanto dažādas faktūras materiālus, veidojot radošu darbu. (31) Veido telpiskus radošus darbus no dažādiem materiāliem piemēram, koka mizas, čiekuriem, dzijas (31). Darina radošus darbus no tekstilmateriāliem (33). Ir ieinteresēts savu radošo darbu eksponēšanā (33). Materiāla izvēle un atlase radošam darbam. Materiālu un darba piederumu izmantošana radoši un (vai) atbilstoši nosacījumam. (36) Sava radošā darba vērtēšana. Apgūtās prasmes darbā ar dažādiem materiāliem unkonstruktoriem lieto ikdienas situācijās un radošā darbībā. Veido radošus darbus no lietotiem sadzīves priekšmetiem, piemēram, kartona kastes, PET pudeles. Zīmē un izgriež dažāda veida apveidus, veidojot radošus darbus.(38)</p>
jaunrad -	0	-
drosm -	1 daļēji atbilst	<i>Daļēji atbilst:</i> Saruna par mūzikas iespējām izteikt cilvēka izjūtas, piemēram, prieku, skumjas, drosmi , pārdomas (29).
brīvības	1	Brīvība izvēlēties labo (16)
iniciat -	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz -	0	-
iedvesm -	1	Darboties radošā pašizpaušmē un izkopt prasmi klausīties, vērot, iedvesmoties un līdzpārdzīvot (6);
atvērt-	0	-
iztēl-	2	Iztēlojas un vizualizē dažādus vārdus, tēlus, spēlē un atveido lomas (26) Iztēlojas un atveido dažādus vārdus un tēlus. (33)
pašizpauš-	1	Darboties radošā pašizpaušmē un izkopt prasmi klausīties, vērot, iedvesmoties un līdzpārdzīvot (6)
atklā-	0	-
izgudro -	1	Izrāda iniciatīvu rotaļās jaunu kustību izgudrošanā (20).
interpret -	1	Sociālpolitisko un ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un interpretēšana (10)
kompozīc-	1	Muzikālo kustību vai dejas kompozīcijā lieto apgūtos sastāšanās veidus, roku satvērienus, soļus (gājiena, tecīņus, pievilciena solis), palēcienus (39)

improviz -	10	Instrumentālā muzicēšana: skanošo žestu un skaņurīku izmantojums pavadījuma spēlē un improvizācijā ; Muzikāli ritmiskās kustības: vienkāršākie deju soļi, sastāšanās veidi, tautas deju raksturīgākie satvērieni, kustību improvizācija . Instrumentālā muzicēšana: skanošo žestu un skaņurīku izmantojums pavadījuma spēlē un improvizācijā . (15) Muzikāli ritmiskās kustības: vienkāršākie deju soļi, sastāšanās veidi, tautas deju raksturīgākie satvērieni, kustību improvizācija . (15) Instrumentālā muzicēšana: skanošo žestu un skaņurīku izmantojums pavadījuma spēlē un improvizācijā . (27) Skanošo žestu un skaņurīku izmantojums pavadījuma spēlē un improvizācijā . (30) Skanošo žestu un skaņurīku izmantojums pavadījuma spēlē un improvizācijā . (32) Improvizē dziesmiņas (ar vārdiem) par pavasari. (34) Ritma un melodiskā improvizācija . (36) Vienkāršākie deju soļi, sastāšanās veidi, tautas deju raksturīgākie satvērieni, kustību improvizācija . (37) Muzikāli ritmiskās kustības: vienkāršākie deju soļi, sastāšanās veidi, tautas deju raksturīgākie satvērieni, kustību improvizācija . (39)
patstāv -	0	-
projekt -	2 - neatbilst	<i>Neatbilst: no 2010.gada 1.septembra līdz 2011.gada 31.maijam pilotprojekta "Sešgadīgo izglītojamo mācību programmas ieviešanas aprobācija" iesaistītajās 35 izglītības iestādēs (4) Programmas projekta sadaļā "Mācību līdzekļi" ievietots ieteicamo mācību līdzekļu saraksts (4)</i>
mode-; modeļ-	14, no tiem 4 neatbilst, 2 daļēji atbilst	<i>Neatbilst: Programmas parauga saturs izstrādāts pēctecības nodrošināšanai pārējā no pirmsskolas izglītības uz pamatizglītības apguvi. Programmas parauga saturs veidots, pamatojoties uz humanistisko mijiedarbības didaktisko modeļi (piemēram, A. Maslovs, K. Rodžers, Š. Amonašvili), komunikatīvo didaktisko modeļi (piemēram, D. Hofmanis, K. Šēlers, J. Hābermāss) un ievērojot humanās pedagoģijas pamatprincipus (4) Materiāli praktiskai darbībai un pētnieciskai darbībai: pulkstenis, eiparnīcas modelis, (42, 44); Sadzīves situāciju modelēšana. (19, 33) Modelē skaitļu sastāvu. (21) Modelē darbības ar skaitāmo materiālu. (24) Ģeometrisku formu un figūru modelēšana, dalīšana daļās. Modelē skaitļu sastāvu. (26). Modelē ritmisku rindu (ar cipariem, ar ģeometriskām figūrām vai ar ornamentiem). Kopā ar pedagogu modelē upi un ezeru. (38) <i>Daļēji atbilst: Nolasa un atliek laika pilnas stundas uz pulksteņa modeļa (31). Parāda attēlos vai modeļos dzīvnieku ķermeņu daļas (galva, rumpis, kājas, aste) un nosauc tās (33).</i></i>
izstād -	1	Izliek savu darbu izstādē. (26)
pētnie -; pēt	16, no	

-	tiem 10 neatbilst	<p>Pētnieciskā un praktiskā darbība (8) Pētniecības darba pamati. Vienkāršu pētniecisku jautājumu (kāpēc?) formulēšana. (9; 33) Formulē vienkāršus pētnieciskos jautājumus (kāpēc?) par augu augšanu. (33)</p> <p><i>Neatbilst: Materiāli praktiskai darbībai un pētnieciskai darbībai: stieples, auklas ... (2 x 40, 2 x 41, 2 x 42, 2 x 43, 44)</i></p> <p>Pēta līnijas zīmējumu paraugos. (29) Ir ieinteresēts pētīt skaņas, noskaidrot to avotus, rašanās veidu. (18)</p>
problēmu risin-	0	-
paredz -	0	-
jaun -	1	Izrāda iniciatīvu rotaļās jaunu kustību izgudrošanā (20)
veidoš; pārveido	26, no tiem 2 neatbilst, 4 daļēji atbilst	<p>Runāšana: stāstīšana par savām interesēm, redzēto, dzirdēto; atbilžu uz jautājumiem veidošana; dzejoļu un tautasdziesmu runāšana no galvas; daiļdarba personāža atveidošana.(7) Telpisku radošu darbu no dabas materiāliem veidošana. (19) Veidošana no dabas materiāliem.(21, 24) Stāstīšana par redzēto; atbilžu uz jautājumiem veidošana; dzejoļu un tautasdziesmu runāšana no galvas; daiļdarba personāža atveidošana.(26; 33) Veidošana no vienas pikas materiāla. (27) atbilžu uz jautājumiem veidošana(14; 29) Stāstīšana par lasīto, dzirdēto vai izjusto, atbilžu uz jautājumiem veidošana, dzejoļu un tautasdziesmu runāšana no galvas. Jautājuma teikuma veidošana.(31) Skaņu ainavu veidošana.(35) Teksta veidošana (temats, sižets).(36) Darbs ar tekstu: teksta veidošana, lasīšana.(38)</p> <p><i>Neatbilst: Sižetisku attēlu komplekti: attēli teksta veidošanai, dabas ainavas ziemā, svētki. Sižetisku attēlu komplekti: attēli teksta veidošanai, fiziskas aktivitātes dabā ziemā (42, 43)</i></p> <p><i>Daļēji atbilst: Sekmēt bērnu vispusīgu un harmonisku attīstību dzīvei nepieciešamo zināšanu un prasmju apguvē, pamatojoties uz pozitīvas attieksmes veidošanu un mācīšanos darot. (4) Stāstījuma teikuma veidošana. (29) Dziju uztinumu veidošana (14, 30)</i></p>
atjautība -	0	-
eksperiment -	12	<p>Eksperimenti, izzinot roku un kāju iespējamās darbības un funkcijas (29). Eksperimenti ar augiem (9, 33). Eksperimenti ar krāsu jaukšanu. (20, 26) Eksperimenti ar skaņurīkiem, .. Eksperimenti par augu augšanu. Veic eksperimentus par augu augšanu (sēj un stāda).(33) Eksperimenti ar balsi un skaņurīkiem. Ir ieinteresēts eksperimentēt ar balsi un skaņu rīkiem, veidojot dažādas rudens ainavas, piemēram, vēji, lietūs, gājputnu saucieni. (23) Eksperimenti ar skaņurīkiem, pārrunas par to</p>

		izteiksmības iespējām. (33)
iecer-	0	-
idej -	0	-
paša izgatavot- pašdarināti	1	Mūzikas instrumenti un skaņurīki: tembra, augstuma un skaļuma ziņā atšķirīgi skaņurīki (arī pašdarināti) un mūzikas instrumenti. (44)
uzlabojum- kombinē-	0	-
	2	Izdomā savas kustības dejai, kombinējot apgūtos soļus, satvērienus. (31) Ritma motīvu sacerēšana, kombinējot apgūtos ritma elementus. (36)
variē	0	-
plāno - plānv-	5, no tiem 5 neatbilst	<i>Neatbilst: Programmas parauga sadaļā .. iekļauta šāda informācija: mācību satura tematiskais plānojums, .. . katrā tematā detalizēti sadalīts mācību priekšmetos noteiktais mācību saturs, lai bērni to apgūtu pakāpeniski, kā arī atvieglotu pedagogam darbu pedagoģiska procesa plānošana; pedagogiem piedāvātas mācību metodes un darba organizācijas formas, kuras var izmantot pēc savas izvēles, plānojot pedagoģisko procesu; Programmas projekta sadaļā "Mācību līdzekļi" ievietots ieteicamo mācību līdzekļu saraksts integrētā mācību satura īstenošanai, ko pedagogs var izmantot, plānojot integrētās nodarbības. (4) Pedagogs var konkretizēt integrēto mācību saturu, papildināt to vai mainīt tematus un to apguves secību atbilstoši bērnu vispārējās attīstības un iepriekš apgūto zināšanu un prasmju līmenim, mācību gada laikā sasniegt plānotos rezultātus,.. (5)</i>
izdomā	1	Izdomā savas kustības dejai, kombinējot apgūtos soļus, satvērienus. (31)
grupēšana	4	Objektu salīdzināšana, kārtošana un grupēšana pēc dotās pazīmes. (8) Objektu grupēšana . Grupē objektus pēc kopīgās pazīmes (forma, krāsa, lielums), daudzuma un lietojuma.(18) Objektu salīdzināšana, kārtošana un grupēšana . (21)
jaukt-, jaukš-	6, no tiem 1 daļēji atbilst	Krāsu jaukšana un uzlikšana uz virsmas. (13) Vingrinās krāsu jaukšanā un uzklāšanā uz virsmas. (21) Guašas krāsu jaukšana un uzklāšana uz virsmas. (24) Eksperimenti ar krāsu jaukšanu. (20, 26) <i>Daļēji atbilst: Zina, kā sajaukt divas guašas krāsas. (20)</i>
saskat-	12	Saskata un zīmē punktu un līnijas apkārtējā vidē un zīmējumā. (19) Saskata kopsakarības starp dzirdēto tekstu un tāilustrācijām. (20) Saskata skaitļus un matemātiskās darbības dažādās dzīves situācijās (24) Saskata simetriskas figūras attēlos un dabā. (26) Saskata latvju rakst pamatelementus (krustiņš, līklocis, skujīņa). Saskata daudzveidīgas formas priekšmetus, augus, dzīvniekus. (27) Saskata dažādas līnijas mākslas darbos. Saskata gleznā (reprodukcijā) krāsas un noskaņas. (29) Saskata saskaitīšanas un atņemšanas darbībukopsakarības. Saskata

		materiālu izmantošanas iespējas. Saskata apveidus apkārtējā vidē. (31) Attēlos vai dabā saskata kopīgo un atšķirīgo mežā un pļavā. (36)
salīdzin-	12	Salīdzināšana (vairāk, mazāk, tikpat). Objektu salīdzināšana , kārtošana un grupēšana pēc dotās pazīmes. (8) Objektu salīdzināšana , kārtošana un grupēšana. Salīdzina skaitļus līdz 5. Salīdzina objektu kopas pēc daudzuma. (21) Salīdzina dažādas skaņas un skanējumus: nosauc skaņu atšķirīgās īpašības, attēlo tās žestā, mīmikā, darbībā. (22) Salīdzina objektu garumu pēc acumēra un izmērot ar nosacīto mēru. Salīdzina mākslas darbu sižetu, noskaņu ar savu pieredzi. (23) Darina skaņu rīkus no dažādiem dabas materiāliem un salīdzina to skanējumu. (25) Salīdzināšana . Salīdzina skaitļus 10 apjomā. (26) Salīdzina objektu tilpumu pēc acumēra un izmērot arnosacīto mēru. (36)
tēlain-;tēlos	0	-
sacer -	2, no tiem 1 neatbilst	Ritma motīvu sacerēšana , kombinējot apgūtos ritma elementus. (36) ~~Neatbilst: Zina, ka muzicēt var divējādi — dziedāt un spēlēt, ka mūzikas sacerētāju sauc par komponistu.~~ (27)
spēl-	70, atkarībā no konteksta	Muzikālās spēles un rotaļas. Didaktiskās spēles. Lomu spēles. Muzikālas spēles un rotaļas. (20, 23, 26, 31, 33, 36, 38) Piedalās rotaļās, kas ietver dažādu instrumentu spēles kustību atdarināšanu, piemēram, pēc kustībām atmin, kādu instrumentu spēles vadītājs spēlē . (3) ~~Neatbilst aptuveni 20 – 30 izteikumi, jo ietilpts materiāli tehnisko līdzekļu uzskaitījumā! Neatbilst: Zina, ka daudzas dziesmas veido melodija un pavadījums, ka var būt ievads, starpspēles starp pantiem.~~ (36) ~~Spēles: galda spēles, lietišķās spēles, didaktiskās spēles, rūtinspēles.~~ utt (spēles kā mācību līdzekļu komplekti minētas 2 - 3 x katrā no pēdējām lappusēm: 40, 41, 42, 43, 44)
izskaidro	0	-
izmēģin-	0	-
kļūd-	0	-
secin-	1	Iz dara secinājumus (kopā ar skolotāju) par materiālu izmantošanu, izmantojot savus novērojumus. (31)

23. Metodisko norādījumu valsts un pašvaldību dibinātajām izglītības iestādēm profesionālās ievirzes izglītības programmu mākslā, mūzikā un dejā izstrādei un noformēšanai analīze

Dokuments *Metodisko norādījumu valsts un pašvaldību dibinātajām izglītības iestādēm profesionālās ievirzes izglītības programmu mākslā, mūzikā un dejā izstrādei un noformēšanai*

(turpmāk: „Metodiskie norādījumi”) sastāv no 8 daļām. I. daļa „Norādījumu mērķis” satur dokumenta nepieciešamības pamatojumu un tiesiskā statusa raksturojumu. II. daļa „Profesionālās izglītības programmu mākslā, mūzikā un dejā izstrāde” satur norādījumus par to, kā izglītības iestāde izstrādā profesionālās ievirzes izglītības programmu un to saskaņo, kā arī programmas ilgumu (t. sk., stundu apjomu), budžeta veidošanas nosacījumus. III. daļa „Profesionālās ievirzes izglītības programmu mākslā, mūzikā un dejā īstenošanas forma, ilgums un apjoms” nosaka programmas īstenošanas formu, programmas apjomu, prasības attiecībā uz izglītojamā iepriekš iegūto izglītību, pārcelšanas kārtību no klases uz klasi un dokumentu, kas apliecina attiecīgās izglītības programmas apguvi. IV. daļa: „Profesionālās ievirzes izglītības programmas mākslā, mūzikā un dejā noformēšana” satur norādījums kā noformēt izglītība programmu kā dokumentu, apraksta šī dokumenta struktūru. V. daļa „Profesionālās ievirzes izglītības mākslā, mūzikā un dejā stratēģiskais mērķis un izglītības programmu uzdevumi” satur visiem citiem izglītība standartiem raksturīgo uzbūvi: stratēģisko mērķi, uzdevumus. VI. daļa „Profesionālās ievirzes izglītības programmu mākslā, mūzikā un dejā obligātais saturs” sastāv no obligātā mācību satura apraksta. VII. daļa „Profesionālās ievirzes izglītības mākslā, mūzikā un dejā vērtēšanas pamatprincipi un kārtība” apraksta vērtēšanas pamatprincipus, vērtēšana skalu, kur noteiktas noslēguma prasības. VIII. daļa „Profesionālās ievirzes izglītības mākslā, mūzikā un dejā vērtēšanas formas un veidi” nosaka vērtēšanas formas, sasniegumu vērtētāju loku, kuri tiesīgi vērtēt izglītojamo sasniegumus un aprakta vērtēšanas veidus.

Tā kā izglītības standartiem raksturīgais saturs un struktūra ir ietverts vienīgi 4. – 8. daļās, tad turpmāk tikai tās tiks analizētas radošuma aspektā.

23.1. Metodisko norādījumu saturisks novērtējums radošuma aspektā. ANALĪZE, SECINĀJUMI

Profesionālās ievirzes izglītības metodiskajos norādījumos (turpmāk: Norādījumi) konstatēta radošo prasmju attīstīšana, radošas darbības formas un prasības. Norādījumus analizējot gan **kvantitatīvā** rakursā (radošas prasmes atspoguļojošo vārdu un izteikumu analizē), gan arī **kvalitatīvā** satura analizē var konstatēt atsevišķu radošo izpausmju paredzēšanu, galvenokārt uzsverot praktisku darbību mākslu jomā un radošuma kā personības īpašības izkopšanu. Svarīgi jaunieša radošai pašizpaušmei profesionālās ievirzes izglītībā ir panākt radošu izteikšanos konkrētos sava darba rezultātos. Tas ir atkarīgs gan no metodikas un skolotāja spējām attīstīt radošās spēja un prasmes, gan arī no individuālām iespējām (instrumenti, inventārs) trenēt savas prasmes.

Radošums atspoguļojas Profesionālās ievirzes izglītības stratēģiskajā **mērķī**: 2.1. *sekmēt izglītojamā veidošanos par garīgi, fiziski un emocionāli attīstītu, brīvu, atbildīgu un **radošu personību**, kura apgūvusi izvēlētais mākslas un kultūras jomas pamatus, prot **radoši pielietot** iegūto pieredzi un atbilstoši savām interesēm spēj turpināt izglītību nākamajā pakāpē.* Šis mērķis paredz radošas personības attīstību, līdztekus uzsverot radošai pašizpaušmei svarīgo brīvības un atbildības dimensiju. Mērķī otrreiz vārds ‘radoši’ lietots, lai raksturotu pieredzes, kuru izglītojamais iegūst profesionālās ievirzes izglītības programmās, izmantošanu. Gan personības faktors, gan iegūtā pieredze un spēja to radoši lietot ir būtiski aspekti radošuma attīstībā.

Metodiskie norādījumi tālāk apraksta profesionālas ievirzes izglītības vispārējos uzdevumus. Pirmais uzdevums 5.2.1. *nodrošināt talantu – izcilību atlasī un sekmēt viņu profesionālo virzību un **radošo izaugsmi*** uzver orientāciju uz izlasi un profesionalitāti, uz caur to – uz radošo izaugsmi, ar to acīmredzot domājot specifisko radošo spēju attīstību darbojoties mākslu (mūzikas, mākslas, dejas) jomā. Turpretī otrais uzdevums – 5.2.2. *nodrošināt mākslas, mūzikas un dejas izglītības plašu pieejamību, lai sekmētu **radošas personības** veidošanos, izkoptu izglītojamā vispārīgās prasmes un spējas, veidotu nacionālas valsts identitāti un uzturētu Dziesmu svētku tradīcijas nepārtrauktību un*

kvalitāti – raksturo pretējo: plašu pieejamību šāda veida izglītībai. Abos uzdevumos atrodama zināmā pretruna. Pēc speciālistu domām, objektīvi tālākajā profesionālajā izglītībā ir vieta 10% jauniešu, tātad pārējiem 90% ir jānodrošina iespēja kļūt par radošu personību un pilnvērtīgi iesaistīties Dziesmu svētku procesā. Otrais uzdevums uzsver vispārējo spēju izkopšanu un saista profesionālas ievirzes izglītību ar amatiermākslu („māksliniecisko pašdarbību”) un Latvijas identitātei būtisko kultūras tradīciju pārmantošanu. Trešajā uzdevumā tieši nav nosaukta radošuma attīstība: 5.2.3. *izkopt izglītojamā izziņas spējas, veidojot izpratni par dabas un kultūrvides daudzveidību*. Tomēr izziņas spēju izkopšanā var ietvert radošo spēju attīstību. Pētījuma autori atzīst par mulsinošu dabas daudzveidības minēšanu, jo šķiet, ka tiešā veidā profesionālās ievirzes izglītības programmās dabas zinības neapņūst. Formulējums būtu saprotamāks, ja dabas daudzveidības izpratnes vietā tiktu minēta dabas vērošana vai dabas skaistuma apzināšanās. Ceturtais uzdevums – 5.2.4. *veidot izglītojamā izpratni par mākslas valodas pielietojumu dažādos mākslas veidos un izpausmēs* – vairāk iezīmē mākslas izglītības praktisko, pielietojamo aspektu. Pie radošuma izkopšanas jautājuma vēlreiz atgriežas 5.2.5. uzdevums: *veidot izglītojamā daudzveidīgas radošās un vērtējošās darbības pieredzi*. Tātad var vērot kā trīs reizes minot radošumu mainās akcenti: no radošas izaugsmes vispār – uz radošas personības veidošanos, ar radošas darbības pieredzes palīdzību. Nozīmīguma ziņā šāda uzdevumu secība iespējams attaisnojas, taču izglītības procesa aspektā pēdējam uzdevumam būtu jābūt pirmajam. Jo mācību procesā izglītojamais vispirms iegūst radošās darbības pieredzi, tā nodrošina vispārēju radošu izaugsmi, kas beigās kļūst par personības neatņemamu dimensiju.

Līdztekus šiem 5 uzdevumiem, norādījumos vēl ietverti 3 uzdevumi, kas veidoti kā sasniedzami rezultatīvi rādītāji tieši profesionālās ievirzes izglītība programmām. Tie papildina iepriekš minētos uzdevumus un tos zināmā mērā dublē, taču ir konkrētāki. 5. 3.1. *attīstīt izglītojamajos interesi par izvēlēto nozari, radošo un analītiski kritisko domāšanu, prasmi vērtēt savu un citu radīto*. Formulējums ir saturiski ietilpīgs un būtisks. Tas uzsver divas: radošo domāšanu un analītiski kritisko domāšanu. Jādomā tāpēc, ka norādījumu autori uzskata, ka abi šie domāšanas veidi ir svarīgi. Problemātiski gan būtu viennozīmīgi pierādīt to funkcionālo saistību. Mākslas darba uztvere un izvērtēšanas gaitā bez šaubām ir svarīga kritiskā domāšana. Tā ir būtiska arī radošās darbības gatavošanas procesā, bet parasti to mēdz pretstatīt pašam radīšanas procesam un brīdim, kurā vairāk tiek saskatīta spontanitāte, brīvība, pašizpausme, negaidītība utt. Teikuma beigās minēta prasme vērtēt radīto (savu un citu), kas saprotams saistās ar analīzi un kritisko domāšanu. Nākamais uzdevums parāda funkcionālo saistību starp profesionālajām prasmēm un to nozīmi radošajā darbībā: 5.3.2. *uzkrāt profesionālas zināšanas un prasmes, un prast tās izmantot savā radošajā darbā*. Pēdējais uzdevums uzsver motivācijas nozīmi un sagatavošanu profesijai: *sagatavot un motivēt izglītojamos profesionālās izglītības ieguvei*. Tas ar radošumu tieši nav saistīts.

Profesionālās ievirzes izglītības programmu mākslā, mūzikā un dejā obligātais saturs ir strukturēs 4 daļās, kurām pievienota, no loģikas viedokļa lieka atsaucē (6.5) uz saskaņotību nākamo profesionālās izglītības pakāpi un tās mērķi, kā arī atsaucē (6.6.) uz satura detalizētāku aprakstu katrā profesionālās ievirzes izglītības programmā, kas šajā gadījumā ir vietā, jo obligātais saturs „Norādījumos” ir ieskicēts, protams, virspusēji.

Minētās 4 satura sadaļas ieskicē 4 darbības virzienus: 6.1. *Izziņas darbība*; 6.2. *Mākslu valodas apguve*; 6.3. *Radošā un vērtējošā darbība*; 6.4. *Vispārīgās prasmes un spējas*. No funkcionāla viedokļa šķiet lieka pirmā sadaļa, jo līdztekus izziņošanai darbībai, mākslas izglītībā tikpat svarīga, ja ne svarīgāka, ir emocionālā uztvere un mākslas darba emocionālais pārdzīvojums, pašrefleksija, kas paliek neminētas. Radošuma aspektu var saskatīt, kā nedaudz iezīmētu 6.2.2. punktā: *materiāli, tehnikas un tehnoloģijas, attēlošanas un interpretācijas paņēmieni*. Interpretēšanas prasmi var ietvert radošo prasmju skaitā. Šajā vispārīgajā obligātā satura ieskicējumā nav skaidrs vai runa ir par, piemēram, skaņdarba interpretāciju – to atskaņojot, vai par mākslas darba interpretāciju ar

valodas palīdzību. Var pieņemt, ka abi. Visticšāk radošā dimensija paredzēta 6. 3. sadaļā. Par to teikts 2 punktos: 6.3.1. *radošā procesa daudzveidība darbībā*; 6.3.2. *radoša darba analīze un izvērtējums*. Uz pašu radošo prasmju attīstību vairāk attiecas pirmais punkts. Taču nav skaidrs, vai radošais process (radoša darbība) šeit jāsaprot kā jebkura profesionāla darbība mākslā, vai tieši kā jaunrade – jaunu nebijušu kvalitāšu radīšana (kas nebūt tik bieži neatgadās) – māksla ar „Lielo burtu”. Jo profesionālā darbošanās mākslā, piemēram, mūzikā un dejā, var aprobežoties ar reproduktīvo darbību (dejas izpildīšana, skaņdarba nospēlēšana). Tā, protams, atsevišķos gadījumos kļūst sevišķi radoša (izcilas interpretācijas gadījumā).

Obligātā saturā ietverta sadaļa „Vispārējās prasmes un spējas” satur vairākus punktus, kas tieši vai netieši attiecas uz radošo prasmju attīstību. Tieši radošums ir minēts vienā punktā: 6.4.1. *radošums*. Tā ir VIENĪGĀ reize visos izglītība satura dokumentos, kas ir analizēti, kurā parādās šis latviešu valodā pagaidām par jaunvārdu uzskatamais jēdziens (tulkojums no angļu vārda: *creativity*). Gribētos domāt, ka tas tieši nozīmē augstākā līmeņa radošu izpausmi, jaunradi. Taču mulsina, ka tas ievietots sadaļā par vispārējām prasmēm un spējām. Ar radošo prasmju izkopšanas iespējām saistīts arī 6.4.2. punkts: *kritiskā domāšana*. Daži punkti netieši atspoguļo radošumu sekmējošus faktorus, piemēram, ieinteresētību, attieksmi pret darbu: 6.4.4. *ieinteresēta un aktīva attieksme pret darbu*. Radošums var izpausties arī informācijas izvēlē un izvērtēšanā: 6.4.7. *informācijas atrašana, atlase, izvērtēšana*, kā arī moderno tehnoloģiju izmantošanā: 6.4.8. *prasmes pielietot mūsdienu digitālās tehnoloģijas nozarē*.

Profesionālās ievirzes izglītības mākslā, mūzikā un dejā vērtēšanas pamatprincipos un kārtībā radošuma dimensija tieši neatspoguļojas, tāpēc tas varētu būt viens no šķēršļiem, kas traucē radošo prasmju attīstīšanā mācību procesā. Vērtēšanas pamatprincipi (7.1.) ir pārceļti no Pamatizglītības standarta (MK noteikumi Nr.1027 – 14.punkts.), tos nedaudz modificējot.

Profesionālās ievirzes izglītības mākslā, mūzikā un dejā vērtēšanas formas un veidi (8.5. un 8.6.) ir burtiski tādi paši kā pamatzglītības standartā (MK noteikumi Nr.1027 – 27. punkts)

Kopumā teksta kvantitatīvajai analīzei tika apzināti un noskaidroti **32 izteikumi un atslēgas vārdi**, ar kuriem **varētu raksturot profesionālas ievirzes izglītībā pieejamos radošas darbības aspektus**. Tie tika izmantoti, analizējot standartu, līdz ar vēl **20 vispārēja rakstura atslēgas vārdiem** (sk. atslēgas vārdu tabulas nr.).

Kvantitatīvā teksta analīze liecina, ka vārds **radošs** (radoša personība, radoša darbības pieredze, radoša darbība) standartā minēts 11 reizes. **Brīva** personība minēta 1 reiz. **Patstāvīga** darbība (patstāvīgi novērtējumi) dokumentā parādās 1 gadījumā. **Plānošana** (laika) minēta 1 reizi. **Interpretācija** (interpretācijas paņēmieni) minēta 1 reizi. Vārds **tehnoloģijas** minēts 2 reizes. **Analīze** (radošo darbu) minēta 1 reizi.

Vārds **jaunrade** nav minēts ne reizi. Nav konstatēts vārda **pētīt** lietošanas gadījumi. **Problēmu risināšana** nav minēta. Personības īpašība: spēja „uzņemties **iniciatīvu**” – nav minēta. **Eksperimentēšana** NAV minēta ne reizes. Nekur nav lietots vārds **jauns** (jaundarbi, jaunrade, jaunas pieejas). Nav minēta **projektējoša** darbība (**projekti**). Nav minēta **netradicionālu, oriģinālu, alternatīvu, nestandarta** risinājumu, pieeju iespēja, kā arī **variēšana, komponēšana, salīdzināšana, meklēšana, kompozīcija, daiļrade, inovatīva darbība**. (sk. analīzes tabulu). Nav paredzētas jaundarbu **izstādes**, tāpat **koncerti**, deju **uzvedumi**. (sk. atslēgas vārdu lietojuma kvantitatīvās analīzes tabulu nr.)

Analīzē tika ņemta vērā profesionālās ievirzes izglītības specifika. Tā aptver 3 dažādas jomas (mūzika, (vizuālā) māksla, dejas), tāpēc problemātiski ir atrast tādas izteiksmes formas, kas derētu

visu šos mākslas veidu daiļrades raksturošanai. Dokumentā, t. sk. stratēģiskajā mērķī, daudzviet parādās vārda *radošs* lietojums. Pilnīgi pareizi uzsvērtā *radošas personības* veidošanās – kā galvenais mērķis. Un tas ir labs un daudzsološs sākums, sākot analizēt dokumentu. Tālāk radošuma dimensija diemžēl atsegta visai skopi. Katram mākslas izglītības veidam un jomai, protams, ir savi uzdevumi, savs specifiskais saturs, tomēr arī vienojošie elementi var tikt atrasti, piemēram, visos gadījumos obligātajā saturā var iekļaut norādi par jaunradi, oriģinalitāti, iztēles attīstīšanu, eksperimentēšanu (ar skaņu, krāsu, apjomu, kustību, dažādiem materiāliem). Visticamāk dokumentu autora ideja ir bijusi tāda, ka specifiskās prasmes un mācību saturu jānosaka detalizēti katras jomas atsevišķajās izglītības programmās. Tomēr nepieciešams uzsvērt un paredzēt augstākā līmeņa izglītība satura dokumentā tādas darbības kā obligātas, kas ļautu precīzāk orientēties uz radošuma padziļinātu izkopšanu. Profesionālā ievirzes izglītība pieder pie jomām, kuros jaunieši saskaras arī reproducējošām darbībām, īpaši mācību sākumposmā. Taču arī tad, līdztekus tām, var tikt izkoptas radošās spējas un izmantotas radošas atraktīvas darbības. Tāpēc vēl jo svarīgāk ir iezīmēt tos virzienus, kuros varētu attīstīt jauniešu radošās spējas un prasmes. Pētnieciskās darbības apguve, jaunrade, jaunu inovatīvu produktu veidošana var veicināt radošumu. Radošās darbības nozīmīgums un sekmes ir arī atkarīga no instrumentu un materiālu pieejamības.

IETEIKUMI. Turpmākā „Metodisko norādījumu” pilnveides (un nākotnē – profesionālās ievirzes izglītības standarta izveides) procesā ieteicams pievērsties inovāciju, jaunrades, eksperimentēšanas, novatorisma un nestandarta risinājumu aspektam, kā arī projektu metodei. Tā var izpausties arī kā grupas vai klases nozīmīgs projekts (izstāde, deju uzvedums, koncerts, pašsacerēta vai iestudēta muzikāla luga), kurā rezultētos apgūtās prasmes, t. sk., radošās prasmes (izdomāt, iztēloties, projektēt, plānot, sacerēt, iestudēt, noformēt, iekārtot (izstādi), meklēt risinājumus, radīt). Ieteicams arī pētniecisku eseju, prezentāciju paredzēšana prasībās. Ieteicams dažus vārda ‘radošs’ izmantošanas gadījumus skaidrot, kā arī obligātā izglītības satura sadaļu izvērst plašāk.

SECINĀJUMI. Radošuma dimensija Profesionālās ievirzes izglītības Metodiskajos norādījumos ir **daļēji** atspoguļota. Tā izpaužas mērķos, uzdevumos, vairākos vispārīgos formulējumos, kas orientē uz radošas personības veidošanos, radošu darbības veidu apguvi. Taču to var izvērst un pilnveidot, piemēram, paredzot jauniešiem mācību procesa ikgadējā vērtēšanas un pārbaudes procesā darbu pie kāda nozīmīga projekta (koncerta, uzveduma, izstādes), kas liktu apvienot vairākas apgūtās prasmes un tās radoši izmantot praktiskā darbā. Svarīgi, lai iegūtās mākslinieciskās jaunrades prasmes īstenotos sabiedriski nozīmīgā veikumā, kas ļautu jauniešiem celt savu pašapziņu, pašizpausties, pierādīt sevi ārpus mācību priekšmetu (un varbūt par skolas) robežām. Metodisko norādījumu tās daļas, kas attiecas uz izglītības mērķiem un saturu, ir īsas, jo aptver 3 dažādas mākslas jomas un vairāk pievēršas reglamentējošiem noteikumiem, nevis saturam, kā arī satur atsauces uz pieņemto normatīvo aktu pielietojumu. Ieteikums strādāt pie vienota Profesionālās ievirzes izglītības standarta, turklāt detalizēt radošuma izpausmes mācību saturā un prasībās.

23.2. *Atslēgas vārdi un izteikumi, kas var liecināt par radošuma dimensiju profesionālās ievirzes izglītībā*

101. tabula

Galvenie atslēgas vārdi:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
radoš -	radošums, radošās prasmes, radošās spējas, radošā darbība, radoši risinājumi, radoši uzdevumi, radoša pašizpausme, radošais aspekts, radoši izteikties
radītspēja, spēja radīt	spēja radīt oriģinālus darbus, radīt jaunus risinājumus, radītspēja

oriģin -	oriģinalitāte, oriģināla domāšana, oriģināli risinājumi, skolēnu oriģināldarbi
novatori -	novatorisms, novatorisks, novatoriska pieeja, novatori
inovācij -	inovācijas, inovācija, inovāciju atbalstīšana
inovat -	inovatoriska pieeja, inovatīva domāšana, inovatīvi projekti, inovatīvas metodes
jaunrad -	jaunrade, jaunradīta vērtība, mākslinieciskā jaunrade, tehniskā jaunrade

102. tabula

Personības īpašības, kas var liecināt, ka persona ir gatava, ir tendēta uz radošumu, radošu darbību; īpašības, kas netieši sekmē radošo spēju attīstību MĀKSLĀS

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
drosm -	attīstīt drosmi izteikt savu viedokli, drosmīgums, drosmes attīstīšana
brīvības mīlestīb- ; brīv	veicināt brīvības mīlestību, brīva pašizpaušme, lietderīgi izmantot brīvo laiku, brīva impvizācija
iniciat -	attīstīt, veicināt iniciatīvu, iniciatīvas uzņemšanās prasme
zinātkār -	veicināt zinātkāri, zinātkāras personības attīstība
fantāz -	fantāzija, fantāzijas attīstīšana, fantāzijas izkopšana, fantazēšana
intuīcija	intuīcija, intuīcijas attīstīšana
intuit-	intuitīvi risinājumi, intuitīva pieeja, intuitīva darbošanās
iedvesm -	iedvesma, iedvesmošana, iedvesmojoši piemēri, iedvesmas rosināšana, iedvesmošana jaunradei
patstāvī -	patstāvīgums, patstāvība, patstāvīgie darbi, patstāvīgi risinājumi
atvērt-	atvērtība jaunajam, atvērtības kultivēšana, atvērtības iedvesmai, atvērtība nestandarta domāšanai
atjautī -	atjautība, atjautības uzdevumi, atjautīgi risinājumi
dīverģent -	dīverģentā domāšana
iztēl-	iztēle, iztēlošanās, iztēles attīstīšana, iztēles izkopšana
tēlain-	tēlainā domāšana, tēlainība

103. tabula

Radošas darbības veidi un to rezultāti:

<i>Atslēgas vārdi, to saknes:</i>	<i>Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:</i>
atklā-	atklāt, atklājums, atklājumi, atklāt jaunu pieeju, atklāt likumsakarības, atklāšana, mākslinieciskā tēla atklāsmē
interpret -	interpretēšana, interpretācija
komponē -	komponēšana, komponēt, sakomponēt dziesmu
kompozīc-	kompozīcijas, kompozīciju veidošana, kompozīcija, kompozīcijas uzdevumi, izveidot kompozīciju (no elementiem)
sacer -	sacerēšana, sacerējumi, sacerējumu veidošana, sacer(ēt) skaņdarbu, sacer(ēt) deju
domrakst -	uzrakstīt domrakstu, domraksts kā radošas izteikšanās veids
eseja -	eseja, esejas, strukturēta eseja
nestandart -	nestandarta uzdevumi, nestandarta domāšana, nestandarta pieeja
improviz -	improvizācija, improvizēšana, improvizatorisms, improvizācijas uzdevumi, improvizēt
projekt -	projektu veidošana, projekts, projekti, projektu metode, projektu konkursi, projektu izstādes, projektēšana, projektēšanas metode, projektēšanas uzdevumi
modelē -	modelēt, modelē, modelēšana, modelēšanas prasmes, situāciju modelēšana
izstād -	jaundarbu izstāde, izstāde, radošo darbu izstāde, gleznu izstāde
pētnie -	pētniecība, pētnieciski uzdevumi, pētnieki, pētniecības darbi;

pēt -	pētīt (mākslas procesus, kultūru, sabiedrību)
izpēt -	izpētīt, izpēte
pētīš -	daiļdarba pētīšana, apgūt pētīšanas metodes
problēmrisin -	problēmrisināšana, problēmrisinoša pieeja, problēmrisinājumi
problēmu risin-	problēmu risināšana, problēmu risināšanas uzdevumi, problēmu risināšanas metodes; risinājumi problēmām
progno -	attīstības prognozēšana, prognozes izteikšana, savas attīstības prognozēšana
jaun -	jauna pieeja, jauni meklējumi, jauninājumi, trenēt spēju uz zināmām lietām paraudzīties no jauna skatpunkta, jaunas tehnoloģijas
jaundarb -	jaundarbu izstādes, jaundarbu radīšana

104. tabula

Metodes, darba veidi un pārbaudes formas, kuras var tikt izmantotas radošuma un radošo prasmju attīstībai (ja tiek atbilstoši pielietotas) MĀKSLĀS:

Atslēgas vārdi, to saknes:	Izteikumi ar atslēgas vārdu ietvērumu, iespējamās prasības standartos, piemēri, prognozējamie rezultāti:
asoci-	asociāciju raisīšana, asociogrammas, asociatīvā domāšana
eksperiment -	Eksperimentēšana ar skaņu, eksperiments (kā darba uzdevums)
diskusij -	diskusija, diskusiju kultūra, diskusiju metode, diskusija (kā pārbaudes forma)
pārveido-	pārveidojošā darbība, pārveido savu vidi, pārveido materiālus
plāno-	plāno savu darbību, projektu plānošana
produktiv-	produktivitāte, produktīva domāšana
salīdzin-	salīdzināšana, stilu salīdzināšana
izvēl-	izvēlēties atbilstošu mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus
neparast-	neparast izteiksme, meklēt neparasto mākslā
meklē-	jaunu pašizpaušmju meklējumi, radoši meklējumi, meklējumu un kļūdu ceļā
strapdiscip-	starpdisciplināra pieeja
daiļ-	veicina daiļradi, daiļdarbu izstāde
tehnol-	modernās tehnoloģijas, prot radoši izmantot jaunās tehnoloģijas
uzved-	uzvedums, deju uzdevumi, uzved muzikālu izrādi

23.3. Metodiskajos norādījumos bērniem minēto vārdu un izteikumu apkopojums (tabulā), kas liecina par radošumu

105. tabula

Atslēgas vārdu saknes, to biežums standarta tekstā un konkrētie standarta formulējumi

vārda sakne	reizes	citāti
radoš-	11	5.1. Profesionālās ievirzes izglītības mākslā, mūzikā un dejā stratēģiskais mērķis ir sekmēt izglītojamā veidošanos par garīgi, fiziski un emocionāli attīstītu, brīvu, atbildīgu un radošu personību , kura apguvusi izvēlētajās mākslas un kultūras jomas pamatus, prot radoši pielietot iegūto pieredzi un atbilstoši savām interesēm spēj turpināt izglītību nākamajā pakāpē. 5.2.1. nodrošināt talantu – izcilību atlasī un sekmēt viņu profesionālo virzību un radošo izaugsmi ; 5.2.2. nodrošināt mākslas, mūzikas un dejas izglītības plašu pieejamību, lai sekmētu radošas personības veidošanos, izkoptu izglītojamā vispārīgās prasmes un spējas, veidotu nacionālas valsts identitāti un uzturētu Dziesmu svētku tradīcijas nepārtrauktību un kvalitāti; 5.2.5. veidot izglītojamā daudzveidīgas radošās un vērtējošās darbības pieredzi. 5.3.1. attīstīt izglītojamajos interesi par izvēlēto nozari, radošo un

		analītiski kritisko domāšanu , prasmi vērtēt savu un citu radīto; 5.3.2.uzkrāt profesionālas zināšanas un prasmes, un prast tās izmantot savā radošajā darbā ; 6.3. Radošā un vērtējošā darbība : 6.3.1. radošā procesa daudzveidība darbībā; 6.3.2. radoša darba analīze un izvērtējums. 6.4.1. radošums ;
radīšanas spēja	0	-
oriģin -	0	-
novatori	0	-
inovācij	0	-
inovat	0	-
jaunrad	0	-
drosm	0	-
brīvības mīlestība -, brīv	2, no tie 1 daļēji atbilst	5.1. Profesionālās ievirzes izglītības mākslā, mūzikā un dejā stratēģiskais mērķis ir sekmēt izglītojamā veidošanos par garīgi, fiziski un emocionāli attīstītu, brīvu , atbildīgu un radošu personību , kura apguvusi izvēlētajā mākslas un kultūras jomas pamatus, prot radoši pielietot iegūto pieredzi un atbilstoši savām interesēm spēj turpināt izglītību nākamajā pakāpē; <i>daļēji atbilst</i> : 7.1.1. Prasību atklātības un skaidrības princips. Vērtēšanai jābūt atbilstošai programmā paredzētajiem mācību sasniegumiem – jāietver iespēja novērtēt izglītojamo zināšanas, prasmes un attieksmes objektīvi, labvēlīgi, brīvi no vērtētāja aizspriedumiem , un pamatot vērtējumu atbilstoši vērtēšanas kritērijiem.
iniciatīv	0	-
zinātkār -	0	-
fantāz	0	-
intuīcij	0	-
intuit -	0	-
improviz -	0	-
iedvesm -	0	-
patstāvī -	1	Mācību sasniegumus vērtē: 8.4.2. izglītojamais, patstāvīgi novērtējot savus sasniegumus;
atvērt-	0	-
atjaut-	0	-
iztēl	0	-
diverģent	0	-
atklāt-	1	~~Neatbilst: 7.1.1. Prasību atklātības un skaidrības princips.~~
tēlain-	0	-
interpret -	1	6.2.2. materiāli, tehnikas un tehnoloģijas, attēlošanas un interpretācijas paņēmieni .
komponē-	0	-
kompozīc-	0	-
analī-	2	5.3.1. attīstīt izglītojamajos interesi par izvēlēto nozari, radošo un analītiski kritisko domāšanu , prasmi vērtēt savu un citu radīto; 6.3.2. radoša darba analīze un izvērtējums.
sacer-	0	-
domrakst-	0	-
eseja -	0	-
nestandart -	0	-

projekt -	0	-
model-	0	-
izstād -	0	-
pētnie -	0	-
izpēt -; pēt -	0	-
pētīš -	0	-
problēm risin-	0	-
progno -	0	-
jaundarb-	0	-
asoci	0	-
eksperiment	0	-
disku-	0	-
pārveido-	0	-
plāno-	1	6.4.6. laika plānošana ;
produktiv-	0	-
salīdz-	0	-
neparast-	0	-
meklē-	0	-
strapdiscip-	0	-
daiļ-	0	-
tehnol-	2	6.2.2. materiāli, tehnikas un tehnoloģijas , attēlošanas un interpretācijas paņēmieni. 6.4.8. prasmes pielietot mūsdienu digitalās tehnoloģijas nozarē.
uzvedum-	0	-

II. Interviju un anketēšanas rezultāti

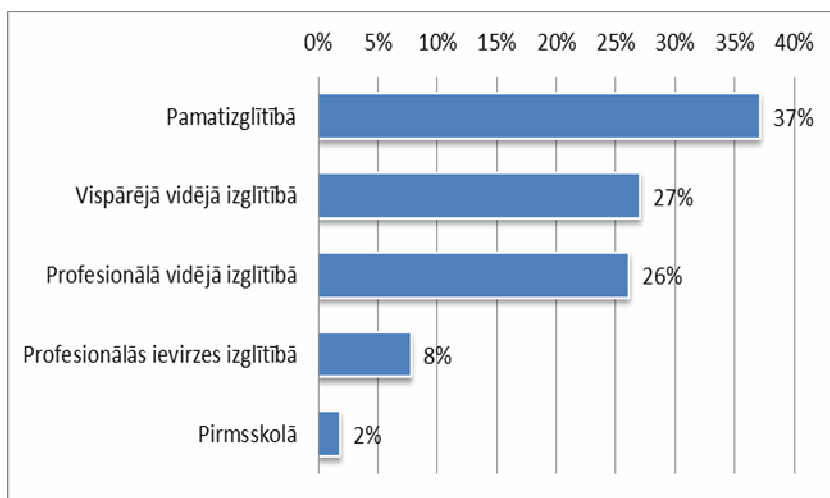
24. Anketēšanas rezultāti

24.1. Anketēšanas dalībnieku kopas vispārējs raksturojums

Anketēšanā kopā piedalījās **218** respondentu (situācija uz 1. jūniju). Anketa tika izstrādāta ņemot vērā pētījuma mērķi – noskaidrot radošās izglītības iespējas, vajadzības, trūkumus un populārākās metodes, kā arī veidokli par radošumu standartos un citos mācības nosakošos un ietekmējošos elementos. Anketu varēja aizpildīt elektroniski. Anketas adrese tika izsūtīta uz vairāk nekā tūkstoš e-pastu adresēm. Vispirms skolotāju profesionālajām asociācijām tika lūgts izplatīt šo anketu aktīvāko un radošāko skolotāju starpā. Pēc tam anketa tika nosūtīta uz visu vispārīzglītojošo, kā arī profesionālo vidējo izglītība iestāžu e-pastu adresēm, kuras piedāvāja Izglītības un zinātnes ministrija. Anketu aizpildīšana noritēja no 2012.gada **21. aprīļa līdz 1. jūnijam**. (Šobrīd iespēja aizpildīt anketu ir slēgta).

Pirmie 7 ir vispārējie jautājumi par respondentu. Atbildes uz tiem ļauj pārlicināties cik lielā mērā respondentu kopums atbilst ģenerālkopas – visu Latvijas – skolotāju parametriem (respondentu vecuma, dzimuma proporciju, reģionālās pārstāvniecības ziņā), ka arī par respondentu sadalījumu pēc izglītības pakāpes un veida (Pamatizglītība, Pimsskola, Vispārējā vidējā izglītība, Profesionālā vidējā izglītība, Profesionālās ievirzes izglītība).

1.attēls

1. jautājums. Lūdzam, atzīmējiet, kurā izglītības pakāpē Jūs mācat!

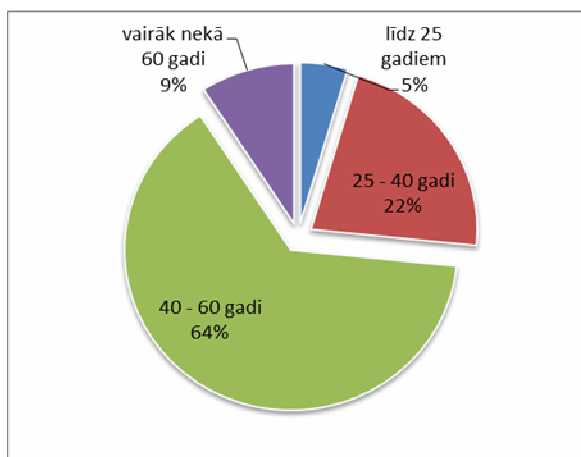
Kā redzams, liela respondentu daļa (37 %) ir no pamatizglītības pakāpes.

Gandrīz vienādā mērā pārstāvēta vispārējā vidējā izglītība (27%) un profesionālā vidējā izglītība (26 %).

No profesionālās ievirzes skolām atbildējušo skaits veido 8 % respondentu.

Pirmsskolas skolotāji veido tikai 2 % atbildējušo (4 respondenti).

2.attēls

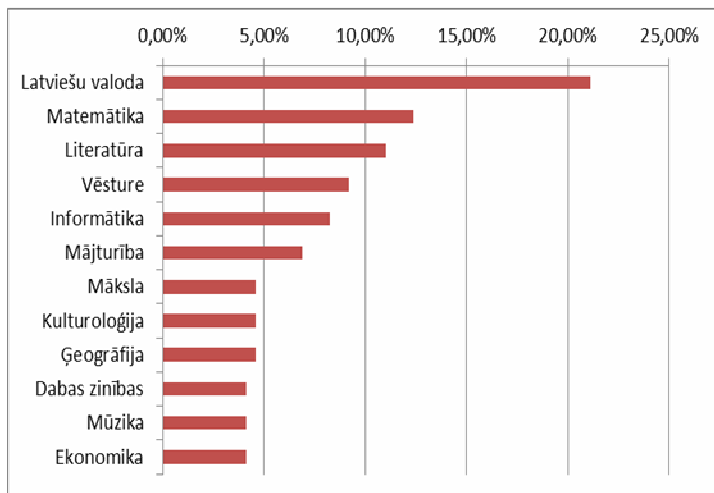

2. jautājums. Atzīmējiet, savu vecuma grupu!

Lielākā respondentu daļa (64 %) ietilpst vecumā grupā 40 - 60 gadi. Tikai 5% ir vecumā līdz 25 gadiem. Tas kopumā atbilst strādājošo skolotāju vecuma sadalījumam Latvijā (secinājums izdarīts balstoties uz Valsts stratēģiskajā ietvardokumentā pausto, ka „vairāk kā 2/3 pedagogu ir vecumā virs 40 gadiem”⁵ un Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības datiem).

Uz 3. jautājumu: „Uzrakstiet, cik ilgi strādājat pedagogisko darbu!” saņemtās atbildes liecina, ka vidējais nostrādāto gadu skaits atbildējušajiem ir 21 gads, minimālais minētais - 1 gads. Maksimālais gadu skaits, ko uzrādījis kāds respondents, ir 58 gadi. Kopumā tas liecina, ka atbildējušie ir skolotāji ar ievērojamu pieredzi.

3.attēls

4. jautājums. Uzrakstiet, kuru mācību priekšmets Jūs mācāt!

Atbildējušie galvenokārt pārstāv šādus mācību priekšmetus: latviešu valoda (vairāk nekā 20 % - 46 skolotāji), matemātika (15 %), literatūra, vēsture, informātika, mājturība, māksla, kulturoloģija, ģeogrāfija, dabas zinības, mūzika un ekonomika. Maz ir skolotāju, kas pārstāv angļu valodu, fiziku, ķīmiju (katru 8 skolotāji) un bioloģiju (6 skolotāji). Ar atsevišķiem skolotājiem pārstāvētas tādas jomas kā automobiļu tehnika, sports, zīmēšana, krievu valoda.

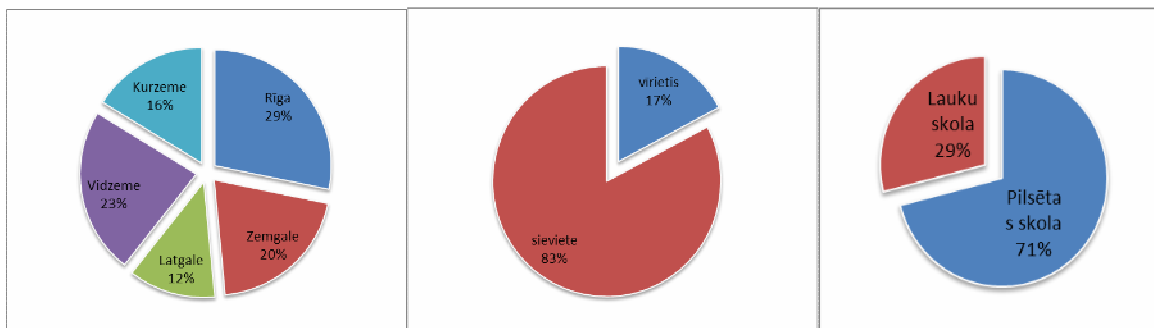
⁵ ESOŠĀS SITUĀCIJAS ANALĪZE VALSTS STRATĒĢISKAJAM IETVARDOKUMENTAM 2007.-2013.GADA PERIODAM – 9. lpp.
http://www.esfondi.lv/upload/04-kohezijas_politikas_nakotne/VSID_2007-10-23_pielikums_1.pdf

5. jautājums. Atzīmējiet reģionu, kurā Jūs patlaban strādājat!

6. jautājums. Atzīmējiet savu dzimumu!

7. jautājums. Vai Jūs strādājat pilsētas, vai lauku skolā?

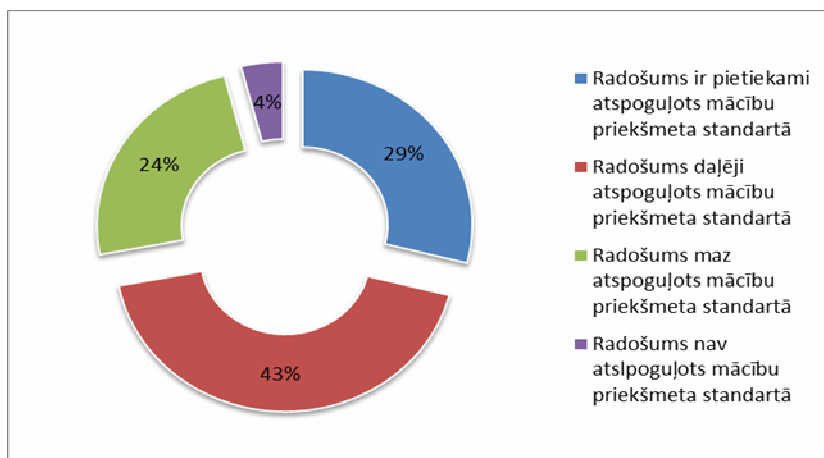
Anketu aizpildījušo vidū ir vienmērīgs reģionālais sadalījums: Rīga - 29 %, Vidzeme - 23 %, Zemgale - 20 %, Kurzeme - 16 %, Latgale - 12 %.

Lielākā daļa (83 %) atbildējušo ir sievietes, 17 % - vīrieši. Tas aptuveni atbilst dzimuma sadalījumam starp skolotājiem Latvijā.⁶

No atbildējušajiem skolotājiem 71 % respondentu ir no pilsētu skolām, bet 29 % no lauku skolām.

Respondentu kopa pēc vairākiem parametriem aptuveni atbilst pētāmajai ģenerālkopai – visiem Latvijas skolotājiem (īpaši dzimuma sadalījuma, reģionālā sadalījuma un vecuma aspektā).

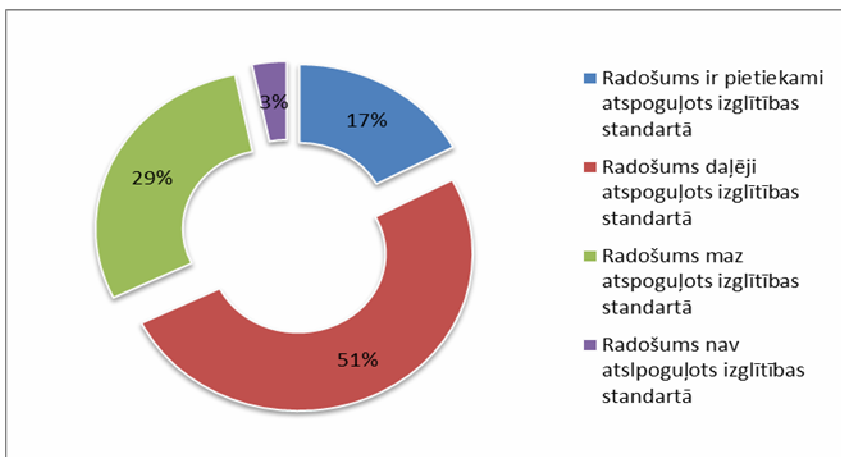
24.2. Anketu atbildes un to saturiskais izvērtējums

8. jautājums. Atzīmējiet, Jūsaprāt, atbilstošāko apgalvojumu!

No atbildēm var secināt, ka radošuma aspektā ar standartiem apmierināti ir 29 % respondentu. Taču tikai 4 % uzskata, ka radošums vispār nav atrodams mācību priekšmetu standartos. Liela daļa (43 %) uzskata, ka radošums daļēji atspoguļots standartos. 24 % ir skeptiskāki, jo uzskata, ka standartos ir maz atspoguļota radošuma diemensijs. Tas dod iespēju izdarīt secinājumu, ka standarti tomēr būtiski uzlabojami un pilnveidojami.

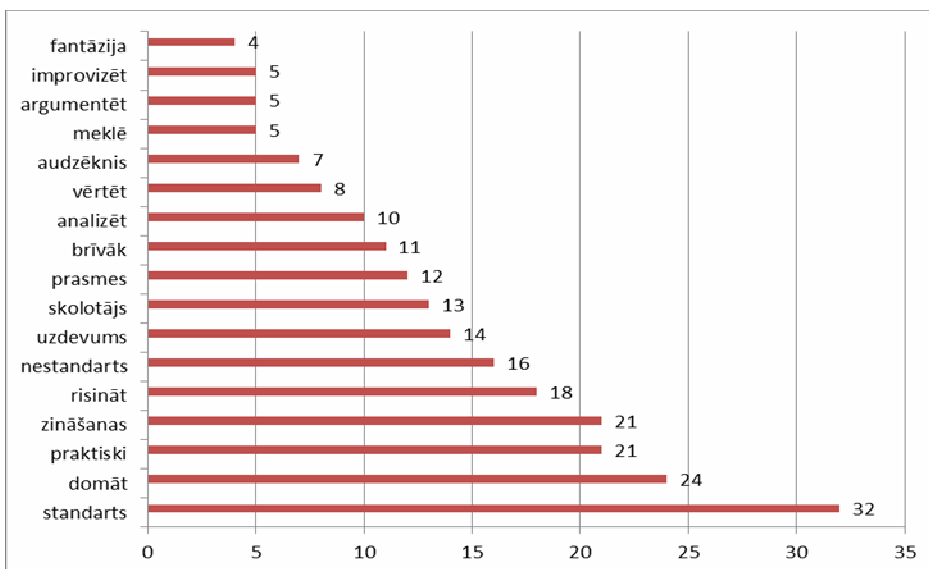
⁶ Aprēķināts, ņemot vērā Centrālās statistikas pārvaldes datus par 2011./2012. m.g: no 23796 vispārīgizglītojošo skolu skolotājiem 20 989 ir sievietes, no 3102 profesionālās izglītības iestāžu pedagoģiskajiem darbiniekiem 2237 ir sievietes. Sk. <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>

9. jautājums.
Jūsaprāt,
izteikumu!

6.attēls
Atzīmējiet,
atbilstošāko

Līdzīgi kā attiecībā uz mācību priekšmetu standartiem sadalās atbildes par izglītības pakāpju standartiem. Mazāk ir to, kuri uzskata, ka radošums nav atspoguļots standartā (3 %), un mazāk ir arī to, kuri domā, ka radošum ir pietiekami atspoguļots standartā (17 %). Lielākā daļa (51 %) uzskata, ka radošums ir daļēji atspoguļots izglītības pakāpju („cepures”) standartos. Vairāk nekā attiecībā uz mācību priekšmetu standartiem ir to respondentu, kuri domā, ka izglītības standartos maz minēts radošums (29 %). Kopumā var teikt: izglītības standartu vērtējumā ir mazāk galēju, kategorisku vērtējumu. Tas izskaidrojams ar to, ka skolotāji mazāk pārzina šos standartus, jo ikdienā vairāk saskaras ar mācību priekšmetu standartiem.

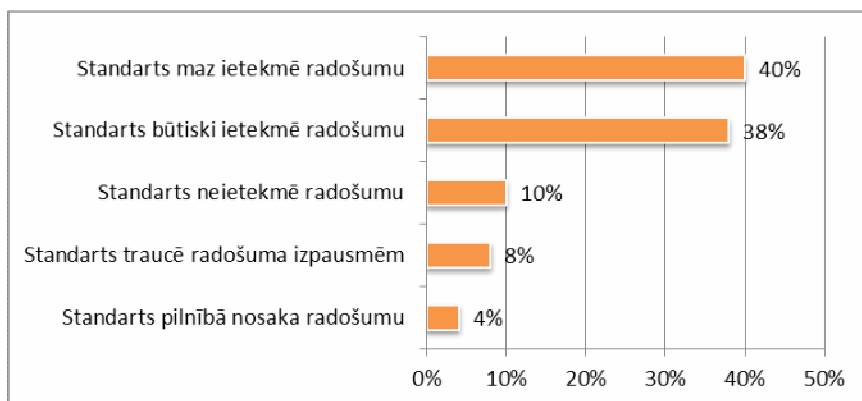

7.attēls
10. jautājums.
Uzrakstiet būtiskākās
prasības, ar kurām
standartā (vai
programmā),
Jūsaprāt, vajadzētu
raksturot radošā
darba prasmes
(radošumu)?

Atbildes tika analizētas pēc satopamo vārdu daudzuma. Ja atskaita vispopulārāko vārdu ‘standarts’, kas šajā gadījumā neattiecas tieši uz atbilžu saturu, tad būtiskākās prasības, ko pēc respondentu domām vajadzētu iekļaut standartos ir (iemācīt) **domāt, praktiski darboties, zināšanas, risināt** (problēmas, uzdevumus), **nestandarta** (risinājumus un uzdevumus). Radošuma attīstīšanā respondentiem svarīgi šķiet **skolotāji** paši (viņu devums). Uzsvērta nepieciešamība pēc iespējas **brīvāk** (strādāt, rīkoties). Minēta **analīze, argumentācija, improvizācija** un **fantāzija**. Pēdējā pieder pie personības īpašībām, kas prasībās visumā būtu grūti pārbaudāma. Bet var piekrist respondentiem, ka šī īpašība visciešāk saistīta ar radošumu: spēja iztēloties, to kā nav (vēl nav).

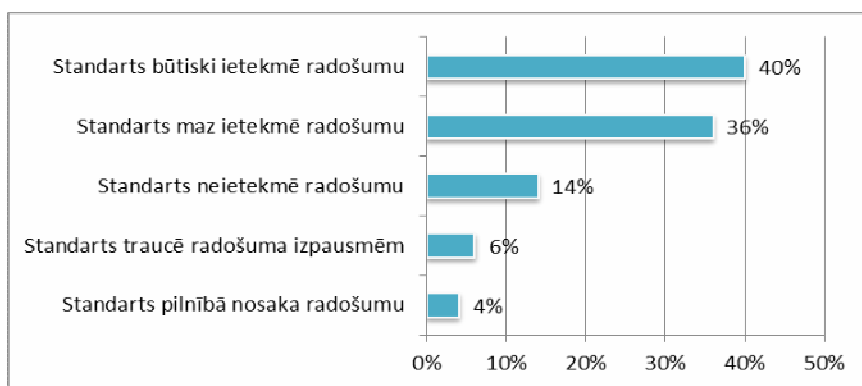
8.attēls

11. jautājums. Izvērtējiet - cik lielā mērā standarta prasības par radošumu ietekmē mācību literatūru un metodiku!

Mācību literatūrā

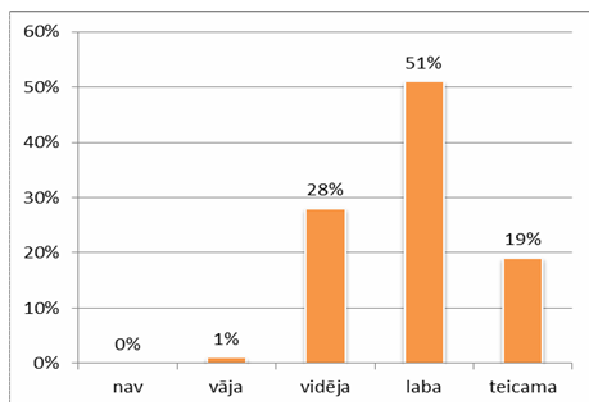
9.attēls

Mācību metodikā

Uz jautājumu - kā standarts ietekmē radošumu dažādos mācību sistēmas elementos, respondenti apmēram vienādi novērtē standarta ietekmi uz mācību literatūru un mācību metodiku. 40 % aptaujāto tomēr uzskata, ka standartam ir ietekme uz abiem šiem komponentiem. Nedaudz mazāk respondentu (attiecīgi 38 un 36 %) uzskata, ka standarti maz ietekmē mācību literatūru un metodiku. Tas ir satraucošs vērtējums, jo tas nozīmē, ka daudziem šķiet, ka standarti un reālie mācību materiāli nav īpaši cieši savā starpā saistīti. Standarti tāpat faktiski neietekmē reālos mācību satura „nesējus”: mācību grāmatas un skolotājiem domātos metodisko ieteikumus pie tām. Neliela daļa (attiecīgi 8 un 6 %) uzskata, ka standarti principā traucē radošuma izpaušmi mācību grāmatās un metodikā. Vēl mazāk ir to (4 %), kuri domā, ka standarts pilnībā nosaka (determinē) radošumu mācību literatūrā un metodikā, kas būtu ideālais variants. Tātad var secināt, ka attiecības starp standartiem un mācību materiāliem, kurus skolotāji izmanto stundās, ir jāuzlabo. Tās, pēc lielākās daļas respondentu domām, nav ideālas.

10.attēls

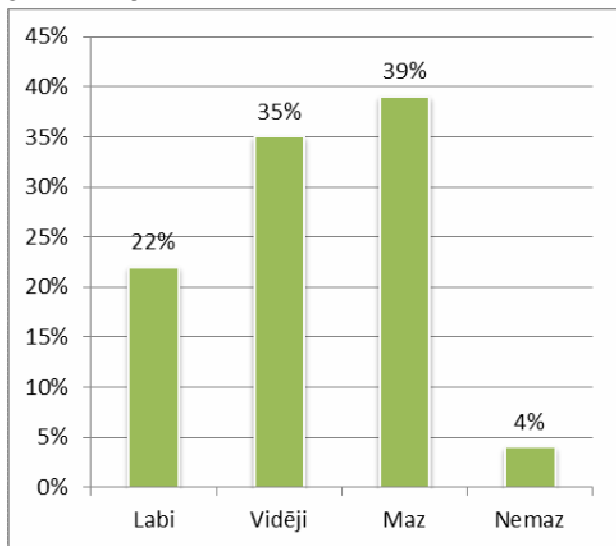
12. jautājums. Novērtējiet savu kompetenci, cik lielā mērā Jūs spējat attīstīt radošās prasmes un atrisīt audzēkņu radošumu Jūsu pasniegtajā(os) mācību priekšmetā(os)!

Kā redzams liela daļa skolotāju ir kopumā augstās domās paši par savu kompetenci radoši strādāt savā mācību jomā. Tikai 1 % atzīst, ka prasmes atrisināt radošumu skolēnos viņiem ir vājas.

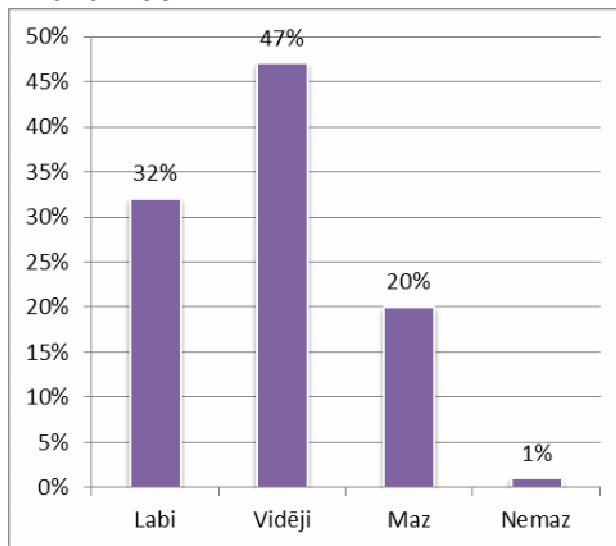
11.attēls

13. jautājums. Kuros mācību saturu elementos un cik lielā mērā Jūsu pasniegtajā mācību priekšmetā šobrīd visprecīzāk atspoguļota radošo prasmju dimensija (radošums) ?

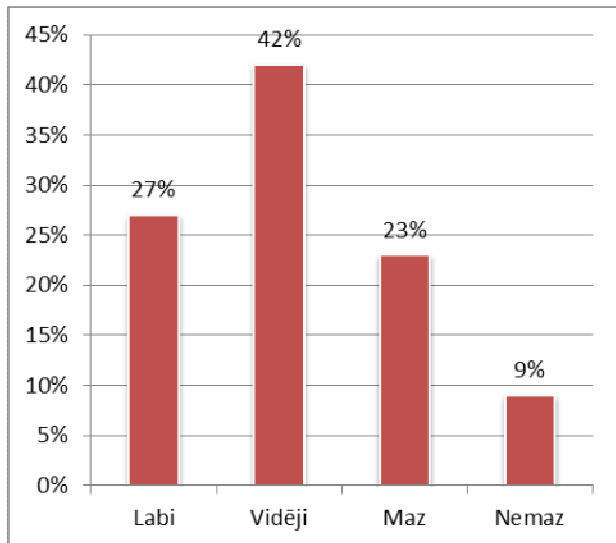
STANDARTS

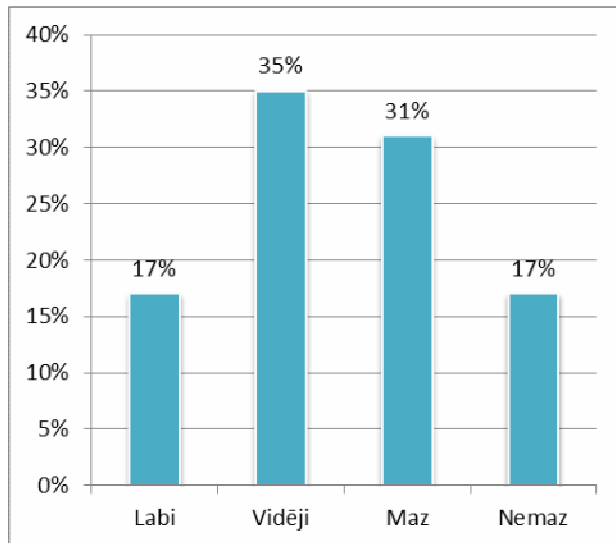
MĀCĪBU PROGRAMMA

MĀCĪBU GRĀMATAS

VALSTS PĀRBAUDES DARBI

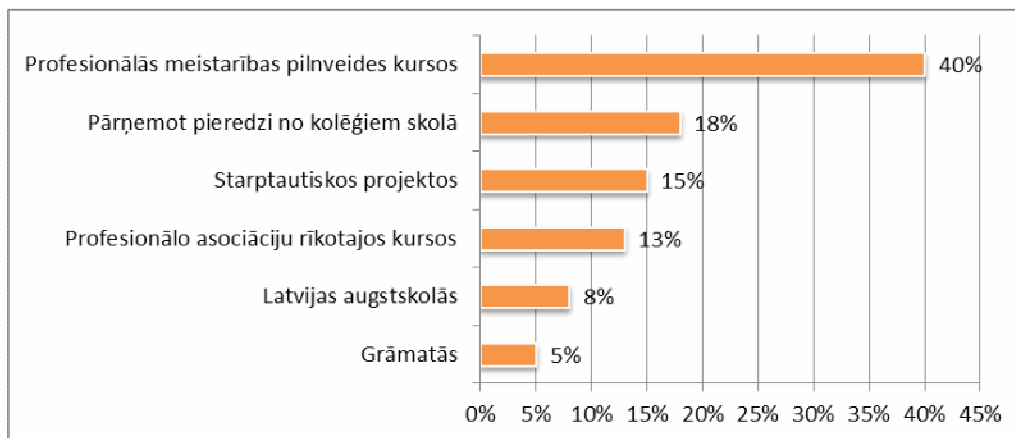

No atbilžu sadalījuma redzams, ka, pēc respondentu domām, vislābāk radošums atspoguļots mācību programmās (32 % domā, ka labi atspoguļots, un 47 %, ka vidēji) un visnepilnīgāk - Valsts pārbaudes darbos (tikai 17 % domā, ka labi atspoguļots un 35 %, ka vidēji). 17 % atbildējušo liekas, ka Valsts pārbaudes darbos vispār nav nekādu prasību radošuma pārbaudei. Nākošais kritiskais elements pēc Valsts pārbaudes darbiem ir mācību grāmatas. Tikai pēc 27 % respondentu domām radošums ir labi atspoguļots mācību grāmatās, 42 % domā, ka vidēji, 23 %, ka maz un 9 %, ka nemaz. Salīdzinoši maz radošumu saskata respondenti standartos (39 % viedoklis). Tomēr 35 % uzskata, ka radošums vidēji atspoguļots un 22 %, ka labi atspoguļots standartos. Tātad divi

elementi, pie kuriem, pēc skolotāju domām, būtu jāpiestrādā, lai tajos vairāk parādītos radošo darbības formu un iespēju, ir: **valsts pārbaudes darbi un mācību literatūra. Pilnveidojami arī standarti.** Tomēr, pēc respondentu domām, **visvairāk radošuma var atrast mācību programmās.** Jautājumā gan nebija prasīts, kurās programmās: paraugprogrammās vai pedagogu pašu izstrādātajās mācību programmās. Tas varētu būt nākamo pētījumu jautājums.

12.attēls

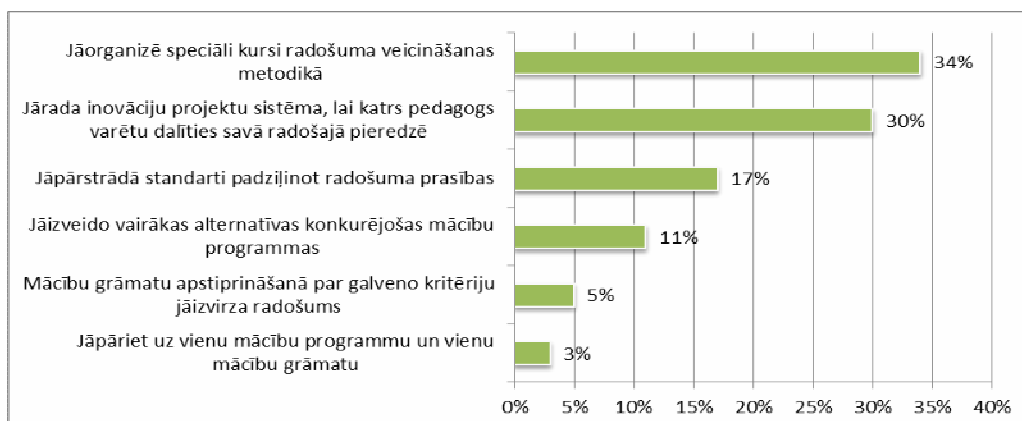
14. jautājums. Kur, Jūsaprāt, iespējams vislabāk apgūt radošās darbības attīstīšanas metodiku?

Radošuma attīstīšanas metodika, pēc atbildējušo domām, vislabāk var tikt apgūta profesionālās meistarībasursos (40 %). No kolēģiem skolā to apgūts tikai 18 %. Neliela daļa skolotāju šo iespēju saskata starptautiskos projektos (13 %) un profesionālo asociāciju rīkotosursos (8 %). Pēdējais izskaidrojams ar to, ka minētajām asociācijām nav bijusi iespēja saņemt valsts finansējumu īstenotajiem kursiem un pat likti šķēršļi tādus rīkot (pēdējo 10 gadu laikā), nosakot, ka šim mērķim ir jādibina izglītības ietāde. Diemžēl tikai 8 % respondentu uzskata, ka radošuma metodiku var apgūt augstskolās. Vēl mazāk ir to, kas radošumu iesaka apgūt no grāmatām (5 %). Pēdējais rezultāts izskaidrojams ar to, ka pārslodzes dēļ, skolotājiem iznāk mazāk laika lasīt grāmatas vispār, turklāt, acīmredzot dominē viedoklis, ka radošums ir dinamiska kvalitāte, kas labāk apgūstama tiešā kontaktā ar pasniedzēju un praksē. Kritiskais vērtējums attiecībā uz augstskolām, liek domāt ka **pedagogu izglītības programmas ir būtiski jāpārstrādā**, lai tajās parādītos radošo prasmju attīstīšanas metodika. Par maz šķiet ir savstarpējo komunikāciju un pieredzes apmaiņas starp skolotājiem skolās. Tas varētu būt sekas tam, ka ir nesakārtota metodiskā darba sistēma skolās un starp skolām novadu līmenī.

13.attēls

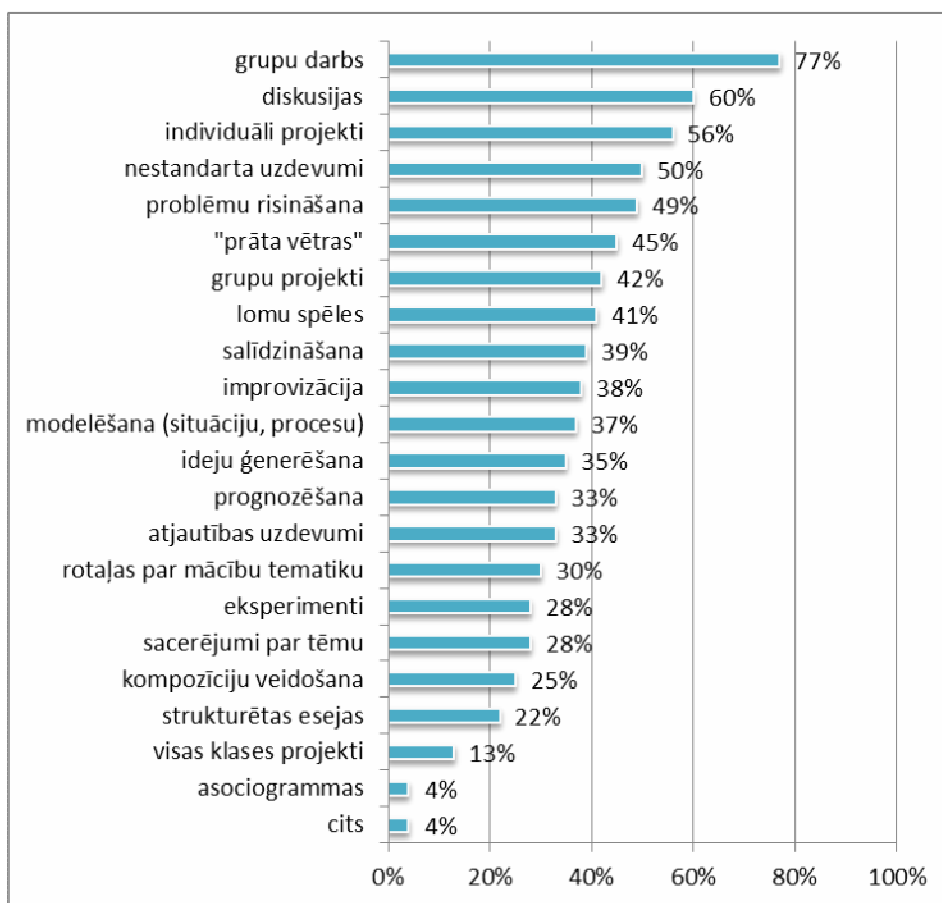
15. jautājums. Kas, Jūsaprāt, jādara, lai attīstītu radošuma dimensiju izglītībā?

Divas dominējošās atbildes uz jautājumu, kas ir jādara, lai attīstītu radošumu izglītībā, norāda uz speciālu kursu organizēšanu nepieciešamību (34 %) un izglītības inovāciju projektu sistēmu (30 %). Pēdējais iespējams izskaidrojams ar Izglītības inovācijas fonda īslaicīgo, bet veiksmīgo darbību. Daļa pedagogu (17 %) uzskata, ka radošuma prasības vairāk jāiestrādā standartos. Tikai 3 % uzskata, ka radošumu varētu sekmēt pāriešana uz tikai vienu mācību grāmatu un programmu (viedoklis, kas visai izplatīts sabiedrībā - neprofesionāļu un vecāku vidū).

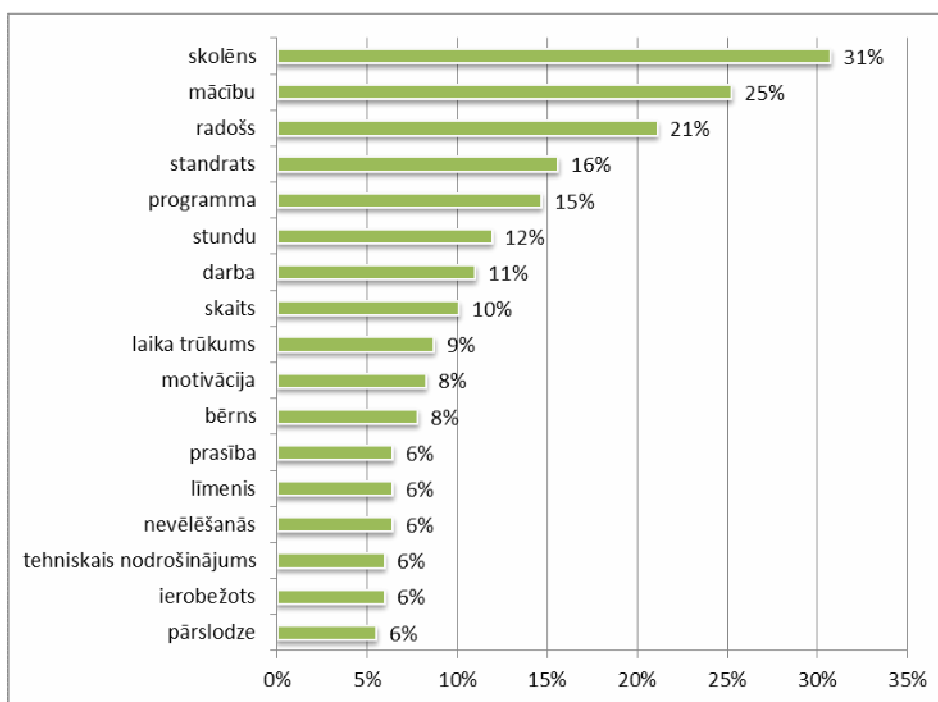
14.attēls

16. jautājums. Kurus darbības veidus Jūs visbiežāk lietojat stundās, lai attīstītu savu audzēkņu radošumu, radošās prasmes?

No atbildēm var secināt, ka visbiežāk radošuma attīstīšanai pedagogi izmanto **grupu darbu, diskusijas, individuālus projektus**. Kopumā augstu tiek vērtētas tādas darba formas, kas iesaista vairākus skolēnus (grupu projekti, lomu spēles, prāta vētra, jau minētais grupu darbs un diskusijas). Taču **maz tiek izmantoti visas klases projekti**.

17. jautājums. Īsi raksturojiet 3 faktorus, kuri visvairāk traucē radoši strādāt un attīstīt radošās darbības prasmes skolēnos!

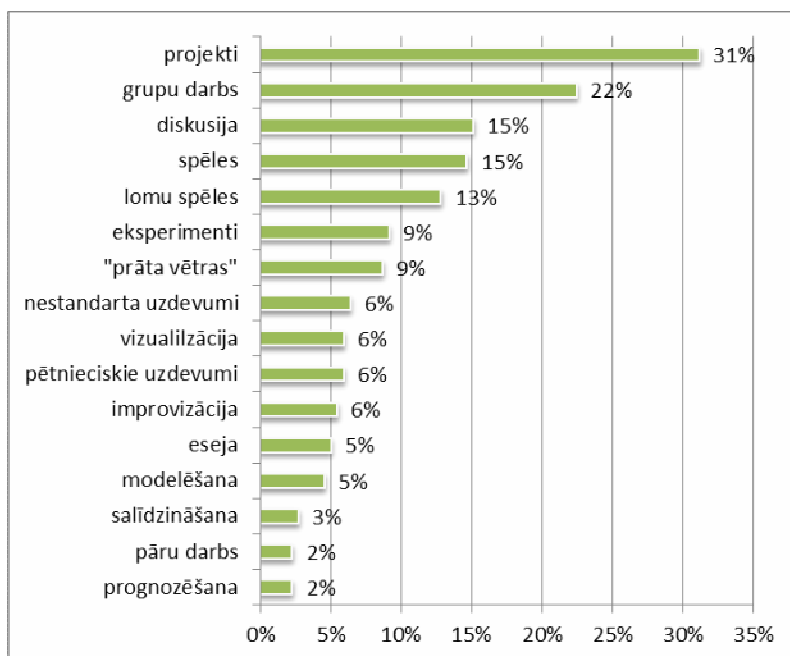
Tā kā šis bija brīvais jautājums, tad to ir sarežģītāk analizēt ar statistikas metodēm. Atbildes ir dažādas, un to jēga daudzviet saprotama tikai no konteksta un katra atsevišķā gadījuma analīzes. Tomēr, izdalot biežāk lietotos vārdus, ir iegūta sekojoša tabula (sk. 15. att.). No atbildēm var netieši secināt, ka paša skolēna (jeb bērna, jo atsevišķās atbildēs izmantoti abi šie vārdi) rīcība, raksturs, motivācija tiek uzskatīti par kavējošiem faktoriem radošuma attīstīšanai skolēnos. Tātad skolotāji problēmas vairāk saskata savos audzēkņos. Tas ir satraucošs, bet objektīvs rādītājs. Vecuma starpība un pieredzes atšķirības (kaut vai informāciju tehnoloģiju apguves un kultūras ziņā) var būt par nopietniem šķēršļiem skolotāja un skolēna savstarpējai izpratnei un sadarbībai radošo spēju attīstības virzienā.

Mazāk traucējošo faktoru vidū ir minēti standarti, programmas, stundu skaita un laika trūkums. Arī tehniskais nodrošinājums (tā nepietiekamība) un pārslodze maz minēti kā radošumu traucējoši faktori (6 % gadījumu).

18. jautājums. Nosauciet 3 labas prakses piemērus (pedagogus), kuri prot radoši strādāt, attīstīt radošās darbības prasmes un atraisīt radošumu savos skolēnos!

Labo piemēru – skolotāju, kuri strādā radoši – ir daudz, taču izteiktu līderu ir maz. Tas izskaidrojams ar jau konstatēto faktu, ka skolotāji maz zina par savu kolēģu sasniegumiem un metodēm. Skolotāja, kas minēta 5 anketās, ir Vija Cerusa no Bauskas ģimnāzijas, vēl 6 pedagogi (Līgita Zitāne, Ruta Linīte, Inga Sokolova, Ainārs Kreija, Aija Kļaviņa) minēti katrs 3 anketās. Pārējie radošie skolotāji minēti vai nu 2, vai 1 reizi.

19. jautājums. Nosauciet 3 metodes, kuras, saskaņā ar Jūsu pieredzi, vislabāk palīdz attīstīt radošās darbības prasmes un atrast radošumu skolēnos!

Populārākā metode, kas pēc skolotāju domām attīsta radošumu ir **projektu** metode (tā domā 31 % respondentu). Bieži izmantots ir grupu darbs (22 %), diskusijas (15 %), spēles (15 %), lomu spēles (13 %), eksperimenti (9 %). Eksperimentu salīdzinoši mazā popularitāte izskaidrojama ar to, ka respondentu vidū ir bijis maz dabas zinību skolotāju.

24.3. Galvenie secinājumi un atziņas par pedagogu izpratni, metodēm un izglītības satura vērtējumu radošuma aspektā

- 1) No vispārizglītojošo skolu skolotāju atbildēm uz anketas jautājumiem izriet, ka vairums domā - mācību priekšmetu standarti tomēr būtiski uzlabojami un pilnveidojami radošuma aspektā.
- 2) Izglītības standartu vērtējumā ir mazāk galēju, kategorisku vērtējumu.
- 3) Tas, ka 36 - 38 % respondentu uzskata, ka mācību priekšmetu standarti maz ietekmē mācību literatūru un tai pievienotos metodiskos ieteikumus radošuma aspektā, liecina, ka mācību grāmatas un mācību metodika ir vāji saistīta ar standartiem. Tiesa gan 40 % atbildējušo uzskata, ka standartiem ir ietekme uz minētajiem mācību satura komponentiem, toties 10 – 14 % uzskata, ka standarts nemaz tos neietekmē. Kopumā skolotāji ir skeptiski par standartu ietekmi uz mācību literatūru un metodiku. Tas ļauj izdarīt secinājumu, ka ir jāuzlabo mācību literatūras a) veidošanas sistēma, b) izvērtēšanas sistēma, c) standartiem jābūt tik skaidri formulētiem, lai tie sekmētu radošuma atspoguļošanu mācību literatūrā un metodikā.
- 4) No anketām netieši var secināt, ka ir samērā vāji attīstīta komunikācija un starp skolotājiem pašiem (skolās un starp skolām). Tāpēc pedagogu starpā ir mazāk radošuma attīstīšanas līderu. Salīdzinoši maz radošuma metodiku apguvuši no saviem kolēģiem (18 %).
- 5) Kritiski zemu skolotāji vērtē Latvijas **augstskolas** – citu radošās darbības attīstītāju faktoru starpā. Tas liecina par nepieciešamību pilnveidot pedagogu izglītības programmas – tieši

- ietvert vairāk a) metodikas par skolēnu radošo spēju un prasmju attīstīšanu, b) prakses, kurā šo metodiku topošie skolotāji apgūtu reālās mācību situācijās.
- 6) Aptaujātie pedagogi uzskata, ka, lai attīstītu radošuma dimensiju izglītībā, nepieciešams rīkot **speciālus kursus** radošo prasmju attīstības metodikā (34 % respondentu) un radīt **inovāciju projektu sistēmu** (30 % respondentu), lai radošie pedagogi varētu dalīties (ar citiem) savā radošā darba pieredzē. Tas nozīmē skaidru izglītība inovāciju politiku: vai nu atjaunot Izglītības inovāciju fonda darbību vai veidot citu struktūru, kas skolotājiem dotu iespēju gan nopelnīt par savu radošo ideju izstrādi, gan padarīt inovācijas pieejamas pārējiem (internetā).
  - 7) No anketas atbildēm var secināt, ka viens no radošuma attīstīšanas labākajiem veidiem, pēc respondentu domām, ir **projektu metode**. Tā ir vairāk jāuzsver standartos. Skolotāji min arī **kolektīvu darbu** (grupu darbu, diskusiju, lomu spēļu, rotaļu u.c) nozīmi radošo spēju attīstīšanā.
  - 8) Radoša darba traucējošo faktoru starpā skolotāji saskata īpašības un izmaiņa pašos skolēnos. Tas varētu liecināt par zināmu plaisu savstarpējā izpratnē starp skolotājiem un skolēniem. Viens no iemesliem šādai parādībai varētu būt salīdzinoši lielais strādājošo skolotāju vecums. Skolās ir maz gados jaunu skolotāju, kas labāk spētu izprast skolēnu vajadzības un mentalitāti.

25. Interviju rezultāti

Lai izzinātu pedagogu domas par radošuma dimensijas pilnveidi Latvijas izglītības sistēmā, līdztekus anketēšanai, tika izmantota daļēji strukturēto interviju metode⁷. Pārskats atspoguļo sekojošus pētniecības soļus⁸: 25.1. izziņas priekšmeta konkretizāciju (pedagogu viedokļi par radošuma attīstību izglītībā tika noskaidroti izvēloties strukturēto interviju metodi un izveidojot atbilstošu interviju jautājumu sarakstu), 25.2. intervijas dalībnieku atlases principus, 25.3. intervijas procedurālo aprakstu, datu analīzi, 25.4. interpretāciju un vispārināšanu, 25.5. triangulāciju (interviju rezultātus salīdzinot ar anketēšanas un standartu analīzes rezultātiem).

25.1. Interviju jautājumi

Intervijas jautājumi tika veidoti balstoties uz pētījumā mērķi - noskaidrot sekmējošos un traucējošos faktoru radošuma attīstīšanai Latvijas izglītības sistēmā. Intervijās tika iekļauti jautājumi, kas palīdzētu apzināt nepieciešamās izmaiņas, lai skolās tiktu vairāk un labāk attīstītas radošās prasmes un spējas. Galvenie jautājumi bija septiņi:

1. Raksturojiet prasmes, kas, Jūsaprāt, nepieciešamas pedagogam, kurš vēlas attīstīt savu skolēnu radošās spējas, radošumu!
2. Kas būtu jāmaina (standartos, programmās, mācību grāmatās vai citur), lai tiktu sekmīgāk attīstītas skolēnu radošās prasmes un spējas?
3. Kas Jūsu darbā visvairāk traucē attīstīt skolēnu radošās darbības prasmes un spējas?
4. Kas Jūsu darbā visvairāk palīdz attīstīt skolēnu radošās prasmes un spējas?
5. Kas Jums pietrūkst Jūsu darbā, lai sekmīgi īstenotu savas ieceres skolēnu radošo prasmju un spēju attīstīšanā?
6. Kur un kā Jūs iemācījāties metodes skolēnu radošo prasmju un spēju attīstīšanai?
7. Novērtējiet 10 ballu sistēmā Latvijas izglītību radošuma aspektā (kādā mērā Latvijas skolās tiek īstenota radošā darbība un attīstītas skolēnu radošās prasmes)! Pamatojiet savu vērtējumu!

25.2. Interviju dalībnieku izlase un tās pamatojums

Intervējamie tika izraudzīti galvenokārt ņemot vērā šādus kritērijus:

⁷ Sk. Geske A., Grīnfelds A., *Izglītības pētniecība* – Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006 – 122.lpp.

⁸ Kropļiņš A., Raščevska M. *Kvalitatīvās pētniecības metodes* – Rīga: Raka, 2004 – 140. un 102. lpp.

- 1) pedagogu profesionālo asociāciju ieteikumu,
- 2) lai būtu aptvertas vairākas mācību jomas [matemātika, dabas zinības, sociālās zinības, mūzika, valoda, mājturība]
- 3) lai būtu pedagogi no dažādām izglītība pakāpēm un veidiem [pirmskola, pamatskola, vidusskola, profesionālās ievirzes izglītības iestāde]
- 4) ievērojot reģionālo principu [Rīga, Vidzeme, Zemgale, Kurzeme, Latgale]
- 5) ņemot vērā mācību iestādes lielumu (gan no mazas, gan no lielas skolas), kā arī ietverot pedagogus gan no lauku, gan no pilsētu skolām.

Intervējamie 11 pedagogi:

- 1) **Andriņa Lozda** Valkas vidusskolā latviešu valoda un literatūras skolotāja [Vidzeme, profesionālās asociācijas ieteikums]
- 2) **Iveta Vīduša** Rīgas Franču licejā latviešu valoda un literatūras skolotāja [Rīga, profesionālās asociācijas ieteikums]
- 3) **Rota Nābele** Rīgas 3. vidusskolā matemātikas skolotāja [Rīga, profesionālās asociācijas ieteikums]
- 4) **Gunta Lāce** Valmieras ģimnāzijas matemātikas skolotāja [Vidzeme, profesionālās asociācijas ieteikums]
- 5) **Raimonds Felšs** Talsu Kristīgās vidusskolas mūzikas skolotājs, skolas jauktā kora diriģents (vecums 29) [Kurzeme, profesionālās asociācijas ieteikums]
- 6) **Marina Rasmāne** Dobeles raj. Naudītes pamatskolā pirmsskolas skolotāja [Zemgale, lauku skola, pirmsskola]
- 7) **Aija Grīnberga** Tīnūžu pamatskolas, Lielvārdes vidusskolas sociālo zinību un kristīgās mācības skolotāja [profesionālās asociācijas ieteikums]
- 8) **Jonika Tērvide** Ventspils vidusskolas mājturības un tehnoloģiju skolotāja [Kurzeme, profesionālās asociācijas ieteikums]
- 9) **Inese Pāvule** Rēzeknes mūzikas vidusskolas mūzikas literatūras, kā arī muzikālās formas mācības un instrumentu mācības skolotāja [Latgale, profesionālā ievirzes izglītība]
- 10) **Biruta Šķēle** Rīgas Franču licejs fizikas un dabas zinību skolotāja [Rīga, profesionālās asociācijas vadītāja]

25.3. Interviju pārskats, saņemto atbilžu apkopojums un analīze⁹

Intervijas notika gan klātienē, gan izmantojot tālruni, *skype* un interneta iespējas. Detalizētas atbildes skat. 1.pielikumā. Šajā sadaļā sniegta atbilžu analīze.

Pirmais jautājums: *raksturojiet prasmes, kas, Jūsuprāt, nepieciešamas pedagogam, kurš vēlas attīstīt savu skolēnu radošās spējas, radošumu!*

Pedagogu atbildēs uz šo jautājumu tika minētas dažādas prasmes. Pārskatāmības labā tās iedalītas 3 daļās: personiskās īpašības, metodiskās prasmes un speciālās prasmes (konkrētā jomā). Iespēju robežās izmantoti burtiski izteikumi no intervijām.

Personiskie talanti, īpašības, spējas un prasmes

- Skolotājam jābūt: atraktīvam, aizraujošam, radošam, tādām, kurš spēj ieinteresēt, cilvēkam ar harizmu, personībai.
- Prasmes, kas nepieciešamas, lai attīstītu skolēnu radošumu:
  - saskatīt radošo potenciālu [*ikvienā*] skolēnā un rast individuālu pieeju katram,
  - spēja iedvesmot, aizraut, likt izjust un iedrošināt, atbalstīt;
  - empātija (spēt iedziļināties skolēna gaumē, vērtībās);
  - pieņemt [*skolēnu*] dažādus pamatotus viedokļus (*atkārtojas 2 reizes*),
  - sadarbības, kritiskās domāšanas prasmes, iztēle (fantāzija);
- Spēja analizēt un paredzēt dažādas situācijas, saskatīt risinājuma idejas arī situācijās, kurās ir viena „pareizā” atbilde.
- Vajag censties saglabāt motivāciju, konkurences apstākļi ir ļoti svarīga, tātad teikums „Tu esi labākais!” arī ir motivācija.
- [*Prasme*] organizēt darbu ar laikam atbilstošām mācību metodēm un sadarbības formām stundā;
  - spēja sagatavot nepieciešamos materiālus un uzskates līdzekļus dažādām klašu grupām,
  - spēja sekmīgi izmantot jaunākās tehnoloģijas mācību stundās (*atkārtojas 2 reizes*).

Mācību satura pārzināšana, metodika, zināšanas

- Vēlme mācīt – zināt savu tēmu un parādīt to saviem skolēniem; skolotājam jābūt zinošam savā jomā; jebkuram pedagogam jāpārzina savs priekšmets; [*vienlaikus*] jābūt plašam redzeslokam, prasmei veidot analogijas.
- Veiksmīga stundas plānošana un organizatoriskas spējas.
- Prasme izstrādāt vērtēšanas kritērijus radošam darbam (tie visbiežāk ir jārada no jauna),
- Spēja izveidot [*mācībām*] labvēlīgu vidi klasē, attīstīt pozitīvu un progresīvu attieksmi pret mācībām, pozitīvas sadarbības attiecības ar skolēniem.
- Skolotājam pašam jābūt radošam un jāspēj mainīties un sekot līdzi laikmetam, jāiet laikam līdzi (3 reizes atkārtoja dažādās intervijās):
  - nepieciešama spēja mainīties, nevis mācīt gadu no gada vienādi, atkārtojot to pašu, tāpēc svarīga ir metožu dažādība (uzdrošināšanās mainīt izmantotās metodes), prasme ieinteresēt skolēnus ar dažām metodēm (eksperimentiem, pētījumiem, ekskursijām), prasme izvēlēties no esošajiem vai nepieciešamības gadījumā radīt jaunus, pietiekami atvērtus uzdevumus;
  - prasme iedrošināt skolēnus meklēt risinājumus problēmsituācijās;
  - jābūt labām komunikācijas prasmēm;
  - jāprot iesaistīt skolēnus darba plānošanā, izmantot viņu piedāvātos variantus;

⁹ Visu interviju atbilžu apkopojumu skat. 1.pielikumā.

- vienlaikus svarīga ir nevis [*neapdomīga*] eksperimentēšana, bet apjēga, kāpēc un ko es lieku skolēniem darīt;

Speciālas spējas un prasmes

- Pedagogam, kurš strādā mūzikas skolā, jāpārvalda kāds mūzikas instruments un sava balss.
- [*Jāspēj*] fokusēt citādi skatījumu uz savu mācību priekšmetu; katru mākslas darbu (t.sk. arī literāru) var skatīt no ļoti daudziem skatu punktiem – kāpēc vienmēr iet ierasto ceļu?

Otrais jautājums: *Kas būtu jāmaina (standartos, programmās, mācību grāmatās vai citur), lai tiktu sekmīgāk attīstītas skolēnu radošās prasmes un spējas?*

Vispārīgas atziņas atbildēs (mācību grāmatas, eksāmeni, mācību saturs)

- Mācību grāmatās var piedāvāt daudzveidīgākus uzdevumus, kas attīsta radošumu.
- Mācību grāmata var mudināt uz kādiem radošiem paņēmieniem, bet tā nepalīdzēs skolotājam, kurš to grib izmācīt no vāka līdz vākam
- Mācību grāmatās jāiekļauj vairāk problēmuzdevumu (uzdevumu, kuru risināšanai pietiek zināšanu, bet uzreiz nav zināms risināšanas algoritms). Arī eksāmenos jābūt lielākam šādu uzdevumu īpatsvaram (pretējā gadījumā skolotāji nav pārliecināmi tos izmantot ikdienas darbā).
- Mazāk faktu iekalšanas, bet kopsakarību meklējumi, piemēram, vēsture – literatūra – māksla, matemātika – dabaszinības.
- Lai attīstītu skolēnu radošumu, vajadzētu samazināt mācību vielas apjomu (vai palielināt stundu skaitu, kas laikam nav iespējams). Tas nepieciešams tāpēc, ka radoši uzdevumi (arī tādi, kuros skolēns pats nonāk pie jaunām atziņām, nevis saņem tās „gatavā veidā” no skolotāja) aizņem daudz vairāk laika. Pagaidām programmas paliek tādas, kādas ir, jo iestājeksāmenos augstskolā radošumu nevērtē, vērtē zināšanas!
- Saskaņotība un spēja sadarboties dažādos mācību priekšmetos. Jāintegrē mācību priekšmeti. Jāsakrīt mācāmajam literatūrā, mūzikā, kulturoloģijā, vēsturē vismaz pa gadiem.
- Sākt jau no sākumskolas, ieviešot radošuma stundu.
- Jādomā par jaunām metodiskās apvienības darba metodēm pedagogu radošās darbības veicināšanā. Nepietiek, ka metodiskās sanāksmes notiek divas reizes gadā.
- Skolas vadības atbalsts radošām idejām nepieciešams, jo tās reizēm nevar iekļaut formātā no zvana līdz zvaniem.
- Skolotāju tālākizglītībā jāpievērš uzmanība dažādām neformālām risinājumu idejām (tās „jālegalizē”); [*jāpanāk*] pedagogu izpratne par radošuma nepieciešamību bērna attīstībai.
- „Mūsdienās ir vērtīgi visam ātri uzlikt virsrakstu, pateikt pareizo, asprātīgo frāzi”, taču tā mēs vērtības neieaudzināsim, ir tikai peldēšana pa virsu. Nav laika domām! [*traucē steiga, problēma – kā apstāties, lai padomātu*]
- Vēlētos piedalīties kādos semināros šajā sakarā.

Konkrētos mācību priekšmetos

- Mazāk pieturēties pie standartiem, sakārtot pēctecību, īpaši pirmskolā.
- Pirmsskolas pedagogi cenšas vairāk sniegt akadēmiskās zināšanas, bet mazāk ļauj bērniem brīvi izpausties, vērojums, eksperimentos dabā utt.
- Programmās iekļaut zaļo domāšanas veidu, kā saglabāt dabu (spēles, uzdevumi par atkritumu šķirošanu, otrreizējo resursu izmantošanu utt.).
- Standarta prasībās vajadzētu lielāku uzsvāru likt uz dziedātprasmes attīstību un praktisko muzicēšanu. Īpaši attiecināms no 7. – 12.klasēm. (Svarīgi ir zināt, kur meklēt teorētiskās zināšanas, lai zinātu, ka par Mocartu nav jāmeklē santehniķu grāmatā).
- Mūzikas vidusskolām nav izstrādāti mācību priekšmetu standarti, nav mācību grāmatu (mūzikas literatūras priekšmetā nav izdota neviena grāmata!). Mācību programmas mēs sastādām, vadoties pēc JVLMA iestājeksāmenu prasībām.

- Radošums un vērtības nav šovs. Tās ir jāaudzina, jākopj. Jākopj lasīšanas kultūra no mazotnes. Lai tiktu sekmīgāk attīstītas skolēnu radošās prasmes un spējas, jālasa obligātā literatūra (es runāju par savu mācību priekšmetu – literatūru), latviešu valodā un literatūrā jābūt vismaz 6 mācību stundām nedēļā. Nedrīkst būt sadrumstaloti daudzi literārie darbi, jo, lai jebko izprastu, ir jāiepazīst, to nevar izdarīt pāris mācību stundās.
- Tomēr jāatjauno matemātikā lielāks „minimums”, kurš skolēnam jāzina no galvas bez formulu lapas, jo bieži tieši zināšanu trūkums traucē izpausties radošumam.

Trešais jautājums: 3. Kas Jūsu darbā visvairāk traucē attīstīt skolēnu radošās darbības prasmes un spējas? (Nosauciet vismaz dažus faktoros!)

Dažādi faktori skolās

- Pārāk liels skolēnu skaits klasē, jo nepietiek laika individuālai pieejai.
- Pedagoģa darba lielā slodze un stresa pilnā skolas ikdiena.
- Darba organizācija: 40 min. mācību stundās.
- Skolēnu dažādās iepriekšējās sagatavotības līmeņi
- Skolēnu lasītneprasmē. Nelasīšana mājās (tie, kuri izlasa, jūtas gandrīz nelaimīgi, jo tik un tā viss ir jāpārrunā). (2 intervijās uzsvērtā problēmas ar lasīšanu)
- Darbības vērtējums kā nosodījums. Ja skolēnam kaut kas nav izdevies radošajā darbībā, skolotājam nevajadzētu viņu kritizēt, bet, tieši otrādi, uzmundrināt skolēnu un kopā izanalizēt paveikto.
- Vienveidīga darbība, šablonisks atkātojums, stingri stereotipi domāšanā, uzspiešana, haoss, konflikts, izsmieklis, viegla ievainojamība, pārliecības trūkums, izvairīšanās no riska, bailes no nezināmā.
- Viennozīmīgi standarti, kas ierobežo [pārrunās atklājas, ka domātas tomēr mācību paraugprogrammas]
- Birokrācija, gadu gaitā izveidojusies rutīna.
- Mācību līdzekļu trūkums – ja būtu pieejami mācību līdzekļu komplekti, daudz vairāk laika gan skolotājam, gan skolēnam atliktu radošai darbībai un radošām izpausmēm.
- Traucē tas, ka ik pēc pāris gadiem mainās mācību plāni un stundu skaits.
- Nepietiekams laiks stundu sagatavošanai. (laika trūkums minēts vairākās intervijās)
- Nākas ļoti daudz enerģijas un uzmanības tērēt, lai iesaistītu darbā tos **dažus** skolēnus, kuri ir vairāk motivēti izrādīties un vienkārši slinkot, nekā strādāt, tāpēc pārējie (īpaši – paši talantīgākie) dažkārt nesaņem pietiekami daudz uzmanības. (disciplīnas problēma minēta vairākās intervijās)

Atsevišķos mācību priekšmetos

- Laika trūkums: [tikai] 2 literatūras stundas nedēļā 11.klasē matemātiķiem.
- Man klases telpā nav projektorā, bet es bieži gribu rādīt vizuālo materiālu. Ar audio nav problēmu.
- Manā darbā [mūzikā] radošo spēju attīstīšanu traucē: standarta slogs, jo cenšos pildīt standartā prasīto, bet bieži skolēni nespēj to uztvert.
- Skolas vadības kontrole par standartu izpildi traucē nedaudz atkāpties no standarta un paeksperimentēt ar dažādām spēlēm un rotaļām.

Ceturtais jautājums: Kas Jūsu darbā visvairāk palīdz attīstīt skolēnu radošās prasmes un spējas? (Nosauciet vismaz dažus faktoros!)

- Skolēnu vēlme darboties radoši (minēta 2 intervijās). Atzinība no skolas biedriem.
- Skolēnu publicitāte medijos (skolas mājas lapa, reģionālais laikraksts).

- Pieredze un metožu dažādība obligātajās mācību stundās.
- [*Prasme*] iemācīt skolēnam domāšanas stratēģijas.
- Pašas patstāvīga vēlme izzināt ko jaunu.
- Pacietība, interese, pozitīvas emocijas, labvēlīga vide, piepūle, iedvesma, materiālu, laika un psiholoģiska izvēles brīvība, pedagoga līdzpārdzīvošana [*savam skolēnam*] un pozitīvs darbības vērtējums, kas pozitīvi ietekmē skolēnu un skolotāju radošo darbību. Aizrautība, spēja motivēt, atzīme jeb vērtējums kā dzinulis.
- Būtiska ir skolēna ieinteresētība zināšanu apgūvē, papildus darbs, un tas tiek novērtēts, piemēram, piedaloties mācību priekšmeta olimpiādēs.
- Pieredzes apmaiņa ar kolēģiem (*minēta 3 intervijās*); regulāri tiek ar radošiem kolēģiem no citām skolām. Darba gados izveidojusies pieredze, kuru kā lietderīgu novērtē arī kolēģi.
- Tas, ka skolā kopumā ir radoša, demokrātiska gaisotne.
- Tikšanās ar kolēģiem no citām valstīm dažādās konferencēs.
- Laikam palīdz tas pats mācību grāmatu trūkums – nākas lasīt dažādas monogrāfijas, pašiem kritiski vērtēt, salīdzināt un spriest. Lasu pieejamo pedagoģisko literatūru gan krievu, gan angļu valodā. Tas, ka man ir pieejama ļoti laba metodiskā literatūra un mācību grāmatas svešvalodās. (*3 intervijās minētas papildus literatūras pieejamība*)
- Darba plānošana.
- Jaunāko tehnoloģiju izmantošanas iespējas.
- Latvijā vispārīzglītojošo skolu audzēkņiem tiek piedāvāti interesanti projekti, konkursi, akcijas. Pedagogu uzdevums ir skolēnus iepazīstināt ar šiem projektiem un konkursiem un iedrošināt savus audzēkņus tajos piedalīties.

Konkrētos mācību priekšmetos

- Mājturības un tehnoloģiju skolotājs šodien ļoti nopietni strādā pie uzskates un izdales materiālu veidošanas.
- Valstī tiek rīkotas arī atklātās mājturības olimpiādes, kas dod iespēju skolēniem uzdrīkstēties, sevi radoši pieteikt un parādīt sevi praktiskajā darbībā.
- Palīdz skolēnu atvērtība un vēlme darboties. (Viņi ar mūzikas palīdzību vēlas it kā „izvēdināt prātu”). Palīdz manis paša vēlme radoši darboties (tas it kā laužas ārā gribot, negribot). Katru nākamo gadu cenšos plānot darbu tā, lai uzdoto standartu varētu apgūt interesantāk caur spēlēm, rotaļām.
- Izmantoju jebkuru iespēju iepazīties ar jaunām metodēm gan mūzikas skolotāju kursos, gan citos pasākumos (ieskaitot pilsētas kultūras dzīves stratēģiskās plānošanas vai zīmolveidošanas darbnīcas).
- Ļoti daudz metodikas apgūvē deva maģistrantūras studijas Rēzeknes augstskolas pedagoģijas fakultātē (varbūt tāpēc, ka mūzikas literatūras priekšmets ir tuvs vispārīzglītojošiem priekšmetiem, un to metodikas izstrādē ir paveikts ļoti daudz atšķirībā no mūzikas priekšmetiem mūzikas vidusskolā).
- Visvairāk palīdz pašu audzēkņu entuziasms un ieinteresētība [*mūzikā*] – viņi ļoti labprāt komponē, aranžē (apgūstot instrumentu mācību, formas mācību, mūsdienu mūzikas tehnikas), raksta esejas, izdomā mīklas, izmanto teātra elementus (mūzikas literatūrā) [*Mūzikas vidusskola*].

Piektais jautājums: *Kas Jums pietrūkst Jūsu darbā, lai sekmīgi īstenotu savas ieceres skolēnu radošo prasmju un spēju attīstīšanā?*

Laika dimensija

- Laiks kvalitatīvas mācību stundas sagatavošanai (*3 intervijās*).
- Pietrūkst laika: nevis tieši stundās, bet laika lasīšanai, laika individuālam darbam ar ieinteresētiem skolēniem. (Savukārt, samazinot darba slodzi, pietrūkst naudas pat elementāru vajadzību apmierināšanai). Lai spētu dot, pašam ir jābūt piepildītam. Jāiet uz

teātriem, koncertiem, operu, izstādēm, kafejnīcām, jātiekas ar kolēģiem „jāver ņemšanas un došanas durvis”. (2 intervijās – trūkst laika izaugsmei ārpus mācību darba)

Līdzekļi: finansējums, materiāli tehniskā bāze, mācību vide

- Pietrūkst materiālais atbalsts no mācību iestādes puses. (Jo gatavojot dažādus uzskates līdzekļus, materiālus, to daru par saviem finansējumiem, kas tomēr nav pareizi).
- Man pietrūkst naudas. Es neesmu altruiste, lai to noliegtu. Jāspēj nopirkt grāmatas, mācību materiāli (3 intervijās uzsvērta personisko līdzekļu nepietiekamība)
- Novocojusī materiālā vide un finansējuma trūkums tā atjaunošanai, pieeja pie jaunākajām tehnoloģijām (interaktīvās tāfeles).

Personiskās prasmes, kas pietrūkst

- Prasme mērķtiecīgi plānot.
- Neprotu paļauties uz skolēniem.
- Personīgais radošums.

Atsevišķos mācību priekšmetos

- 7. – 12.klašu grupā noteikti ar vienu mācību stundu nedēļā [mūzikai] ir par maz, lai sekmīgi attīstītu skolēnu radošās spējas, jo tiekoties 1x nedēļā es jūtu kā mēs atsvešināties, trūkst regularitātes. Nedaudz pietrūkst arī pieredzes, lai brīvi plūstu mūzikas pasaulē un jebkuru tēmu pārvērstu radošā darbā. Jūtos sasaistīts, jo man taču ir jāizpilda prasītais.
- Dažkārt – [pietrūkst] zināšanu un prasmju matemātikā, lai sekmīgi vadītu skolēnu pētnieciskos darbus.

Sestais jautājums: Kur un kā Jūs iemācījāties metodes skolēnu radošo prasmju un spēju attīstīšanai?

Vispārīgas atziņas

- No pašas darba pieredzes; 17 gadu ilgā pedagoga praksē (2 intervijās atsaukšanās uz savu pieredzi).
- Neformālās izglītības ceļā. Ļoti daudz pašmācībā. (2 intervijas runāts par pašmācību)
- Starptautiskajos projektos; pieredzi es iegūstu arī piedaloties starptautiskajos projektos (2 intervijās minēti starptautiski projekti).
- Pieredzes apmaiņā no kolēģiem; no sadarbības ar kolēģiem; piedaloties vietējo kolēģu atklātajās stundās; no fantastiskiem kolēģiem (4 intervijās uzsvērta kolēģu loma).
- No kursiem; vispārīzglītojošajosursos; mūsu metodiskajā apvienībā pedagogi organizētajosursos iesaistās ļoti aktīvi (kursi minēti 7 intervijās)
- Matemātikas [skolotāju] asociācijas konferencēs.
- Patstāvīgi interneta materiālos. Interneta vidē (2 intervijās).
- Pieredzes apmaiņas brauciens uz kādu skolu rajonā vai valstī.
- Metodiskajā apvienībā būtu vēlams radoša atmosfēra, jaunāko metodiku aprobācija, jaunāko atziņu pedagoģijā un psiholoģijā apgūšana, radošās darbnīcas.
- No pedagoģiskās literatūras; lasu pieejamo pedagoģisko literatūru gan krievu, gan angļu valodā; visvairāk – lasot literatūru svešvalodās un izmēģinot praksē, attīstot, piemērojot tur iegūtās idejas. (3 intervijās minēta literatūra, 2 reizes – svešvalodās)
- Arī labi TV raidījumi var būt iedvesma.
- „Arī prese var būt laba ierosa [ierosinātāja]”
- No skolēniem.

Atsevišķos mācību priekšmetos

- Mums ir notikušas jau vairākas pedagogu radošās darbnīcas – “Vaska batika”, “Tekstilapdruka”, “Ziemassvētku darbnīca”, “Zīda apgleznošana”, “Pērlīšu aušana” un “Jauniešu mode un stils” u.c. [Mājturība un tehnoloģijas]

- Dabas zinību un matemātikasursos.
- Pirmā sastapšanās ar radošuma pieeju mācību vielai bija kursos, tad arī JVLMA mūzikas mācīšanas metodikā, jo uzskatu I.Nelsoni, kā arī kolēģi I.Grauzdiņu par radošām personībām. I.Nelsones lekcijās rādītajos videomateriālos.
- Izmantoju jebkuru iespēju iepazīties ar jaunām metodēm gan mūzikas skolotāju kursos, gan citos pasākumos (ieskaitot pilsētas kultūras dzīves stratēģiskās plānošanas vai zīmolveidošanas darbnīcas).
- Ļoti daudz metodikas apguvē deva maģistrantūras studijas Rēzeknes augstskolas pedagoģijas fakultātē (varbūt tāpēc, ka mūzikas literatūras priekšmets ir tuvs vispārīglītojošiem priekšmetiem, un to metodikas izstrādē ir paveikts ļoti daudz atšķirībā no mūzikas priekšmetiem mūzikas vidusskolā.
- Komunicējot ar kolēģiem Dabas zinību projekta darba grupās un projekta piedāvātajos semināros ar vieslektoriem no ārzemēm.

Septītais jautājums: *Novērtējiet 10 ballu sistēmā Latvijas izglītību radošuma aspektā (kādā mērā Latvijas skolās tiek īstenota radošā darbība un attīstītas skolēnu radošās prasmes)! Pamatojiet savu vērtējumu!*

Vidējā atzīme, saskaitot visu intervējamo izteiktos vērtējumus, ir **6, 5 jeb starp 6 un 7 ballēm**.

Vērtējuma pamatojumi, atziņas, radošuma paraugi.

* Manuprāt, radošās darbības iespējas Latvijas skolās labā līmenī nodrošina daudzpusīga interešu izglītība un pulciņi, skates un konkursi, kuros gan piedalās mazākā daļa skolēnu. Vērtējumu pazemina radošo prasmju attīstīšana obligātajās mācību stundās.

* Kopumā Latvijā 6, bet manā skolā – Rīgas Valsts 3.gimnāzijā – skolēniem notiek radošuma stundas.

* Tā kā skolā es strādāju no 1989. gada, es varu salīdzināt, kā mēs esam mainījušies pa šiem gadiem. .. To mēs redzam, kā notiek mācību stundas, izmantojot jaunākās tehnoloģijas, kā skolēni kopā ar saviem skolotājiem piedalās dažādos projektos, konkursos, pasākumos. No katra pasākuma mēs iegūstam kaut ko jaunu, kļūstam drošāki, radošāki, iegūstam pieredzi. Grūti pateikt un spriest par tiem, kuri nav tik aktīvi un necenšas iesaistīties dažādās aktivitātēs. Par sevi es varu teikt, ka ļoti aktīvi piedalos dažādos kursos, semināros, lekcijās, projektos, vadu kursus mājturības un tehnoloģiju skolotājiem, izstrādāju dažādas tēmas, aktīvi gatavoju skolēnus pilsētas, valsts olimpiādēm un iegūstam augstus rezultātus un godalgotas vietas, cenšamies ar skolēniem piedalīties valstī rīkotajos projektos, konkursos, kuros pēc tam gūstam gandarījumu par paveikto.

* Mūsu skolu sistēma audzina bērnus, kā labus darba ņēmējus. Par to liecina mazais uzņēmēju skaits Latvijā. Maz pievēršas eksakto priekšmetu popularizēšanai skolās (par to liecina augstskolu studentu pieteikšanās uz sociālajām zinātnēm, juristiem, maz zinātnieku, inženieru.)

* Labi panākumi mākslas jomā īpaši mūzikā, bet ņemot vērā niecīgo finansējumu reģionu mākslas skolās, izzudīs arī tās.

* Es novērtētu uz 6 (gandrīz labi). Jo sākumskolas posmā bērni ir pietiekami radoši un viņu iztēle ir labi attīstīta, ko var novērot klausīšanās uzdevumos. Savukārt nonākot pamatskolas posmā skolēni tiek gatavoti eksāmeniem, tiek iespiestas zināšanas par jebkuru cenu. Bērni bieži vien „iekaļ” zināšanas, bet neprot tās pielietot, neprot analizēt iegūto informāciju. Manā vidusskolas laikā viena no radošākajām skolotājām bija Dzintra Grošus, kura literatūrā izmantoja dažādas metodes un lielākā daļa bija saistītas ar radošuma izpausmi visādos veidos. Man bija kolēģe matemātikas skolotāja Indra Kore, kura skolēniem teorēmas mācīja uz „Kur tu teci gailīti mans” melodijas. Tie ir tikai divi piemēri, kur varu teikt, ka skolotāji arī ārpus mūzikas ir radoši, tādēļ mans novērtējums ir visai skops. Skolotāji baidās varbūt kautrējas iziet ārpus standarta rāmjiem.

* Mūsu mūzikas vidusskolu radošuma aspektā vērtēju ar „7” - labi. Audzēkņi labprāt veic radošus uzdevumus, radošie uzdevumu tiek paveikti labā, pat ļoti labā līmenī, gan audzēkņiem, gan skolotājam ir gandarījums par paveikto. Par līmeni liecina arī audzēkņu labie panākumi konkursos. Bez radošuma taču nebūtu labas interpretācijas!

* Ļoti svarīga ir interešu izglītība. Ja tikai par mācību stundām – 6 balles. Pamatojums: skolotājs nevar radoši izpausties procesā, jo gala beigās ir centralizētais eksāmens – tās ir konkrētas zināšanas un prasmes – tāpat arī rezultāts.

* Vidējais vērtējums varētu būt 5 līdz 6, bet tas ir neko neizsakošs skaitlis, jo veidojas no vērtējumiem 3 – 4 un 8 – 9. Manuprāt, ir apmēram vienādi daudz (vai nedaudz vairāk) skolotāju/skolu, kurās valda pilnīgi postpadomiska attieksme un izglītības filozofija (skolotājam vienmēr taisnība un skolēna galvenais uzdevums skolā – uzmanīgi klausīties „balsī no augšas”), un skolotāju/skolu, kuri attīsta skolēnu radošumu ar visiem sev pieejamajiem līdzekļiem, bieži vien uz sava brīvā laika rēķina, piemēram, Valmieras Valsts ģimnāzijā, abās Cēsu Valsts ģimnāzijās, Alūksnes Valsts ģimnāzijā, Rīgas 64. vidusskolā u.c. Iespējams, ka pat vairāk nekā minētās lielās skolas, radošumam uzmanību pievērš nelielās vidusskolas, kuras „cīnās par izdzīvošanu”. Man zināmie labākie piemēri ir Neretas vidusskola, Mazsalacas vidusskola, Skrīveru vidusskola.

25.4. Galvenās intervijās iegūtās atziņas un secinājumi

Galvenā atziņa: skolotāji vēlas strādāt radoši, arvien labāk attīstot savu skolēnu radošās spējas, viņi atzīst, ka radošums ir nepieciešama izglītība dimensija.

Traucē vairāki

1) ārēji faktori:

- laika trūkums - gan stundu gatavošanai, gan personiskai pilnveidei; atsevišķas intervijās minēta stundu ilguma problēma, stundu plānošana, atsevišķo mācību priekšmetos par maz stundu (mūzika, literatūra); pārmaiņu ātrums un dzīves steiga neļauj izdomāt radošus risinājumus, skolēniem traucē padomāt visār; pedagogam ir parāk liela slodze, ka kavē radoši strādāt;
- finansējuma trūkums (vairāki intervējami atzīst, ka pērk mācību materiālus un uzskati par savu naudu); materiāli tehnisko līdzekļu trūkums (t.sk. modernu tehnoloģiju); mācību grāmatu un metodisko komplektu trūkums; atsevišķas intervijās gan tas minēts kā pozitīvs faktors, jo spiež radoši strādāt pašiem un izdomāt ko jaunu;
- parāk liels skolēnu skaits klasē; dažāds viņu sagatavotības līmenis; problēmas, kas rodas, kad ir jāvelta daudz laika tādiem skolēniem, kuri traucē citiem vai nevēlas mācīties;
- traucē birokrātijas slogs, kontroles, stress, sakarā ar bailēm neiemācīt visu, kas standartos un programmās paredzēts un, kas varētu kaitēt skolēnam turpmākajā izaugsmē un izglītībā;

2) mācību saturā un tā organizācijā

- standartu prasību apjoms (dažās intervijā tomēr noskaidrojās, ka ar to domātas paraugprogrammas), mācību vielas daudzums, ko jāpagūst apskatīt, viennozīmīgums;
- eksāmenu prasības, kuras grūti uzminēt; eksāmenos pārsvara neprasa radošumu; iestājekšāmenos augstskolās (pārsvarā) prasa tikai zināšanas;
- nesaskaņotība starp mācību priekšmetiem radniecīgu tematu apgūvē un mācību satura secības izklāstā;
- mainība – mācību plānos, standartos, programmās;
- vienveidība, vienveidīgas darba formas,
- orientācija uz darba nēmēju (izpildītāju), trūkst prasību un ievirzes, kas sekmētu uzņēmju izveidošanos, par maz notiek eksakto mācību priekšmetu popularizēšana – par to liecina zinātnieku un inženieru trūkums;
- zināšanu trūkums bieži traucē izpausties radošumam (tāpēc mācību priekšmetā jānosaka „zināšanu minimums”).

3) Personiskās prasmes, kas pietrūkst

- Prasme mērķtiecīgi plānot, neprasme paļauties uz skolēniem, daži intervējami atzīst, ka pietrūkst personīgs radošums, dziļākas zināšanas un prasmes savā priekšmetā

Apkopojot intervijās minētos faktorus, kas **palīdz skolotājiem**, un **ko vajadzētu mainīt**, lai veicinātu radošuma attīstīšanu, var izdalīt sešus virzienus: standarti, mācību grāmatas, eksāmeni, skolas vide, iespējas skolotājam papildināties radošuma attīstīšanā un – kā atsevišķs faktors radošuma attīstīšana – interešu izglītība un profesionālās ievirzes izglītība.

Mācību grāmatas:

- jāiekļauj daudzveidīgākus uzdevumus, t.sk., problēmrīsinājošus,
- mazāk faktus, vairāk kopsakarību meklējumu,
- ietvert „zaļo domāšanu” (resursu taupība),
- paredzēt praktisko darbību,
- tomēr nedrīkst „mācīt mācību grāmatu no vāka līdz vākam”!

Standarti:

- samazināt mācību satura apjomu (vai palielināt tam atvēlēto stundu skaitu);
- iestrādāt starp priekšmetu sadarbību (saikni), saskaņot tematus radniecīgos mācību priekšmetos;
- sakārtot mācību satura secību viena mācību priekšmeta ietvaros;
- standartu jāformulē tā, lai uz šo obligātā mācību satura un prasību pamata varētu izveidot eksāmenu (neprognozējamas eksāmenu prasības rada stresu un neveicina radošumu).

Eksāmeni:

- paredzēt vairāk radošuma elementu eksāmenos,
- eksāmeņiem jābūt precīzāk saistītiem ar standartu,
- atsevišķās intervijās eksāmeni raksturoti kā radošumu traucējoši.

Skolas vide:

- nepieciešama savstarpēja sadarbība starp skolotājiem, pieredzes apmaiņa, mācīšanās citam no cita, tas īpaši jāveicina un jāorganizē,
- palīdz olimpiādes, konkursi, projekti – tie aktivizē radošākos skolēnus, veido radošuma attīstības motivāciju;
- uzskates materiālus skolā nākas pašiem skolotājiem veidot (īpaši praktiskas ievirzes mācību priekšmetos),
- nepieciešama moderno tehnoloģiju klātbūtne (interaktīvā tāfele, dator tehnika, projektori utml.),
- radoša, demokrātiska gaisotne skolā, skolas vadības atbalsts un izpratne, ka radoša darbība dažkārt nevar ieļauties laikā no zvana līdz zvanam,
- palīdz skolēnu vēlme darboties radoši, atsaucība, publicēšanās masu medijos,
- svarīgs radošuma attīstīšanas faktors ir INTEREŠU izglītība (*vienā intervijā atklājās, ka pateicoties interešu izglītībai, Latvijas izglītība sistēma radošuma aspektā tika novērtēta augstāk nekā tad, ja būtu jāvērtē tikai vispārīglītojošā skola*).

Iespējas skolotājam papildināties radošuma attīstīšanā:

- [*profesionālas meistarība pilnveides*] kursi, semināri, tālāk izglītība;
- profesionālo asociāciju rīkotas konferences;
- metodisko apvienību darbība; jāaktivizē un jāatjauno metodisko apvienību darbību, jāatbrīvo no formālisma un birokrātijas, nepieciešamas radošās darbnīcas,
- pieredzes apmaiņa starp skolām;
- studijas maģistrantūrā;
- pieredze, kas iegūta augstskolā;
- interneta vide, kurā patstāvīgi meklēt idejas un metodes radošuma attīstīšanā;

- pedagoģiskā literatūra (t.sk. svešvalodās);
- vieslektori no ārzemēm;
- iespēja iepazīties ar citu zemju pieredzi (t. sk., starptautiskos projektos).

Interesu izglītība un profesionālās ievirzes izglītība:

- interešu izglītība papildina vispārējo izglītību,
- tā ļauj izpausties apdāvinātākajiem,
- īpaši pateicīga radošumam, jo brīvākas iespējas radošai darbībai.

Profesionāla ievirzes izglītība

- svarīgi ir radīt mācību grāmatas (piemēram, mūzikas literatūrā to nav),
- iespējamās daudzveidīgas radošā darba formas.

25.5. Interviju un anketēšanas rezultātu un iegūto atziņu salīdzinājums ar standartu analīzes rezultātiem

- 1) Intervijās un citkārt sabiedrībā izteiktie pārmetumi un sūdzības par standartu pārāk lielo apjomu un augstajām prasībām ir pretrunā ar 21 standarta analīzi, kurā atklājās, ka
  - gan izglītības standarti, gan mācību priekšmetu standarti ir vispārīgi, tajos maz detalizēts mācību saturs,
  - Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standarti ir īsi (2 – 4 lpp.) – īsāki nekā pamatizglītība standarti, tajos daudzviet ir tikai mācību satura tēmu lielie virsraksti.

Tāpat standarti nosaka galvenokārt vispārējo virzienu un prasību loku, vairākas no kurām attiecas uz skolēnu motivāciju un attieksmju veidošanu, līdz ar to nav precīzi izmērāmas un pārbaudāmas.

Var izteikt pieņēmumu, ka pārāk detalizēts un plašs ir mācību saturs, ko piedāvā mācību paraugprogrammas un mācību grāmatas (vienā no intervijām atklājās, ka runājot par standartu prasībām, īstenībā tiek domātas mācību programmas).

Tāpat, lai samazinātu mācību satura plašumu un prasību daudzumu un līdz ar to atbrīvotu vietu radošo prasmju un spēju attīstīšanai, būtu jāpārskata mācību paraugprogrammās paredzētais mācību satura apjoms.

- 2) No anketu, interviju un standartu analīzes rezultātiem izriet, ka izglītības standartus (un mācību priekšmetu standartus) jāpārstrādā tā, lai tajos padziļinātu tās prasības un mācību satura komponentus, kas tieši sekmē radošuma (radošo spēju) attīstību.
  - Standartu formulējumiem jābūt skaidrākiem un, pēc iespējas, papildinātiem ar konkrētiem piemēriem, lai prasības nebūtu daudznozīmīgas un dažādi tulkojamas.
  - Standartos jāietver plašāks radošās darbības formu klāsts, piemēram, reti kurā standartā minēta projektu metode, lai gan ikvienā skolā tam ir atvēlēts vismaz vienas nedēļas ilgš laiks; visu standartu prasībās jāparedz diskusijas, patstāvīga darba formas, problēmu risināšana, uzdevumi ar vairākām atbilžu iespējām, argumentācijas prasmes apgūšana, domāšanas stratēģiju iepazīšana un citas darbības, kas minētas standartu analīzē (sk. konkrēto mācību priekšmetu un izglītība pakāpju standartu analīzi).
  - Izglītības standartos maz iezīmēta personības īpašību, kas sekmē radošumu, izkopšana (drosme, zinātkāre, brīvības mīlestība, iztēle, atvērtība jaunajam, mērķtiecība, patstāvīgums, spontanitāte, intuīcija). Maz minēta prognozēšana, improvizēšana, jaunrade, kā arī iespējas savu radošo veikumu izpaust publiski – projektos, izstādēs, ārpus klases un skolas aktivitātēs. Darbības forma – mākslinieciskā pašdarbība, kas šādas aktivitātes ietver, minēta tikai vienu reizi Vispārējās vidējās izglītības standartā. Taču tā notiek un tai jā saglabājas un tā ir jāattīsta arī pamatizglītībā. Ieteicams šo izglītība dimensiju iezīmēt skaidrāk standartos.
- 3) Anketēšanas rezultāti un izteikumi atsevišķās intervijās uzrāda, ka radošuma attīstīšanu kavē stress un laiks, kas veltīts gatavošanai eksāmeniem un valsts pārbaudes darbiem. No tā var izdarīt secinājumu, ka eksāmenu un pārbaudes darbu prasības ir neprognozējamas vai maz prognozējamas, un tas spiež skolotājus mācīt vairāk nekā standartos prasīts, lai uzminētu pārbaudes darbu saturu un labāk sagatavotu skolēnus tiem. Uz šo apsvērumu pamata

ieteicams VISC nodrošināt ciešāku saikni starp eksāmeniem un standartiem. Eksāmenu saturs ir jāpapildina ar radoša darba un radošu pašizpaušmju formām. Intervijās norādīts, ka eksāmenos ir par maz radošuma.

- 4) No anketēšanas rezultātiem var secināt, ka pedagogi uzskata, ka standarti maz ietekmē mācību grāmatu saturu. Iemesli tam ir a) standartu vispārīgums un konkrētības trūkums, b) mācību grāmatu atrautība no standartiem, tātad, iespējams jāpārskata mācību literatūras veidošanas un apstiprināšanas kārtība, kurā jāpadziļina mācību grāmatu (mācību līdzekļu, metodisko materiālu) un standarta saistības analīze.
- 5) No anketu atbildēm izriet, ka radošuma attīstīšanu sekmētu a) kursu organizēšana (34 % anketējamo viedoklis), dažās intervijās tieši minēta speciālu radošuma attīstīšanas kursu nepieciešamība, b) izglītības inovāciju projektu sistēma (30 % anketējamo domas). Tas liecina, ka skolotāji vēlas dalīties savos atklājumos un inovācijās, taču tas ir valstiski jāatbalsta un jārada internetā vide, kurā varētu notikt apmaiņa ar radošām idejām un metodiskām izstrādņēm. Tieši mācīšanās no klēģiem kā attīstīt skolēnu radošumu uzsvēta vairākas intervijās. Kā īpaši nozīmīga dažās intervijās uzvērta metodisko apvienību darbība, kuru ietvaros jānotiek sadarbībai starp skolotājiem (semināri, radošās darbnīcas, apmaiņa ar radošām idejām).
- 6) No anketu atbildēm izriet, ka salīdzinoši zemu tiek vērtēta augstskolu darbība. Arī intervijās tikai divos gadījumos minēta augstskolu loma radošuma attīstīšanas prasmju apguvē (pozitīvi novērtēti Rēzeknes augstskolas un Latvijas Mūzikas akadēmijas pedagogi).
- 7) Intervijās norādīta nepieciešamība pēc nodrošinājuma ar modernām tehnoloģijām un mācību materiāliem, kurus nereti gatavo pats pedagogs par saviem līdzekļiem. Laika un finansējuma trūkums intervijās minēts kā būtisks traucējums radošuma attīstīšanai.

III. Fokusgrupa

26. Fokusgrupas dalībnieku izvēles kritēriji¹⁰

Fokusgrupas diskusijai tika izvēlētas personas pēc sekojošiem kritērijiem:

- 1) izvēlētas personas ir savas jomas profesionāļi ar radoša darba pieredzi,
- 2) personas ir no dažādām izglītības iestādēm (tiek nosegti vairāki skolu tipi un alternatīvie izglītības modeļi: alternatīvā skola, pašvaldību skolas, iespējamās misijas pieredze, privātā skola),
- 3) tiek aptvertas vairākas izglītības pakāpes un veidi: profesionālās ievirzes izglītība, vispārīzglītojošā pamatskola un vidusskola, vidējā profesionālā izglītība, augstākā izglītība, sākumskola,
- 4) nosegtas atšķirīgas izglītības satura jomas: eksaktā izglītība, humanitārā izglītība, sociālās zinības, mūzikas un mākslas izglītība,
- 5) pārstāvēts inovāciju un moderno tehnoloģiju virziens,
- 6) iespēju robežās ievērots reģionālais princips: Zemgale, Rīga, Pierīga, Vidzeme, Latgale.

26.1. Fokusgrupas diskusijas dalībnieki un viņu īss raksturojums

1) **Egils Blūms** (Jūrmalas Alternatīvās skolas direktors) pārstāv alternatīvu skolu, skolā inovatīvas pieejas, Valdorfpedagoģija modificētā veidā, īpaši centies panākt radošumu skolas darbā, meklējot kā panākt katra skolēna individuālā radošā potenciāla attīstību.

2) **Agris Celms** (ilggadīgs Jelgavas 4. vidusskolas direktors) no Zemgales, skola ar pamatā sociāli nelabvēlīgu skolēnu kontingentu, bez īpašas izlases, panākumi mūzikā, skolēnu iesaistīšanā radošā darbībā, ārpusklases aktivitātēs.

3) **Valdis Klišāns** (*Mg. hist.*, Teikas vidusskolas vēstures skolotājs, Vēstures skolotāju asociācijas valdes priekšsēdētājs) – ilgstoša pieredze standartu veidošanā un izglītības reformās, radošu mācību grāmatu un mācību līdzekļu autors. [*iekļauts pēc pasūtītāja ieteikuma*]

4) **Dzintra Liepiņa** (Natālijas Draudziņas vidusskolas skolotāja) – pieredz ikdienas darbā skolā, zināmi skolotāju radoša darba piemēri Latvijā. [*iekļauta pēc pasūtītāja ieteikuma*]

5) **Maija Bajaruniene** (Berģu mūzikas un mākslas skolas skolotāja, logopēde) – ilgstoša skolas darba plānošanas pieredze kā mācību pārzinei, sākumskolas darba pieredze, ieinteresētība un pieredze skolēnu radošā atraišanās, inovatīvu mācību līdzekļu autore.

6) **Ardis Markss** (LU, informātika) – inovatīvu mācību līdzekļu autors modernajās tehnoloģijās (internets, *iPod*, interaktīvā vide), t.sk, interaktīvā ābece bērniem u.c.

7) **Guntars Dārziņš** (strādājis profesionālajā izglītībā) – darba pieredze: 20 gadi vidējā profesionālajā izglītībā, 6 gadi – augstākajā izglītībā, 3 gadi – pieaugušo izglītībā, kā eksperts piedalījies 12 vispārīzglītojošo skolu akreditācijā.

¹⁰ Fokusgrupas dalībnieku izvēles pamatojumu skat. 2.pielikumā.

8) **Ieva Lazdauska** (Vidzemes jūrmalas Mūzikas un mākslas skolas direktore, Latvijas Mākslas skolu skolotāju asociācijas valdes locekle) mākslas un mūzikas skolu pieredze profesionālas ievirzes izglītībā, no Vidzemes.

9) **Pēteris Ševcenko** (Rīgas. 99 skolas direktors, šobrīd skola Natālijas Draudziņas ģimnāzijas filiāle) – pieredze skolvadībā, ilgstoši vadījis nelielu Rīgas skolu, kurā nāk skolēni bez izlases, fizikas skolotājs ar ievērojamu pieredzi.

10) **Māra Dirba** (*Dr. paed.*, Latvijas Universitātes un Rīgas Stradiņa universitātes lektore) – pieredze valodas mācīšanā un mijkultūru izglītībā, pētījumi par radoša darba formu iekļaušanu mijkultūru izglītībā.

Uz diskusiju slimības un darba problēmu dēļ neieradās divi paredzētie dalībnieki:

Aija Tūna („Sorosa fonds Latvija” iniciatīvas „Pārmaiņu iespēja skolām” projekta koordinatore) – eksperta darba pieredze dažādos projektos, tai skaitā radošuma jomā. [***iekļauta pēc pasūtītāja ieteikuma***]

Rasma Igaune (Gaigalavas pamatskolas skolotāja, Ziemeļlatgales bērnu un jauniešu folkloras kopu koordinatore), no Latgales mazas skola, plašs skats uz radošo darbu gan stundu, gan ārpusstundu darbā, pieredze radošās darbības veidu organizēšanā, folkloras problemātikā.

Divu dalībnieku iztrūkums neietekmēja diskusijas kvalitāti un nepieciešamie dati tika iegūti diskusijas gaitā.

27. Diskusijas mērķis un tematiskais ietvars

Diskusija tika organizēta ar mērķi, lai iespējami konstruktīvi apspriestu radošās domāšanas, radošo spēju un prasmju izkopšanas stiprās un vājās puses, trūkumus, vajadzības un perspektīvas Latvijas izglītības sistēmā un apkopotu priekšlikumus radošuma attīstīšanai Latvijā.

Tika izvirzīti divi galvenie temati (diskusijas jautājumi):

1) **Kāda ir Jūsu pieredze radošuma attīšanā? Kā, Jūsaprāt, vislabāk var panākt jauniešu radošo spēju un prasmju attīstību, radošuma atraisīšanu skolēnos?** (*katram diskusijas dalībniekam paredzēts izteikties līdz 3 - 4 minūtes*)

2) **Kas, Jūsaprāt, traucē skolēnu radošuma attīstībai? Ko vajadzētu darīt, lai Latvijā skolēnu radošās spējas un prasmes tiktu attīstītas labāk?** (*katram diskusijas dalībniekam līdz 5 minūtes*)

Pirms diskusijas dalībniekiem tika nosūtīts arī plašāks tematisko jautājumu loks, lai rosinātu viņus uz pārdomām:

- 1) Kāda nozīme izglītībā ir
  - a) radošās domāšanas attīstīšanai?
  - b) radošās iztēles attīstīšanai?
  - c) radošo spēju attīstīšanai?
  - d) radošo prasmju attīstīšanai?
  - e) vispārējo radošo prasmju attīstīšanai?

- f) speciālo radošo prasmju attīstīšanai?
- 2) Kā Latvijas izglītībā notiek skolēna personības attīstība?
- 3) Kā veicināt skolēnu motivāciju būt radošiem? Kas vislabāk motivē skolēnus radošam darbam?
- 4) Kādas personības īpašības piemīt radošiem skolēniem?
- 5) Skolas un klases telpu piemērotība radošuma veicināšanai.
- 6) Kuras aktivitātes skolā vislabāk veicina radošumu, radošu pašizteikšanos, vēlēšanos attīstīt radošas prasmes un demonstrēt savus radošos veikumus?
- 7) Ko vajadzētu pilnveidot, ieviest, uzlabot izglītības sistēmā, lai nodrošinātu skolēnu radošo spēju, radošuma attīstību:
- dažādās vecuma grupās,
  - konkrētos mācību priekšmetos,
  - pedagogu pašizglītībā,
  - profesionālas meistarības pilnveides kursus,
  - augstskolu piedāvātajā pedagogu izglītībā?
- 8) Ar kādiem izglītības vadības mehānismiem, līdzekļiem un kā varētu panākt skolēnu radošas darbības, radošo spēju un prasmju labāku attīstību?
- skolu akreditācija,
  - izglītības un mācību priekšmetu standarti,
  - mācību paraugprogrammas,
  - skolotāju individuālās mācību programmas,
  - mācību grāmatas,
  - pārbaudes darbi,
  - skolu mācību plāni,
  - sadarbība starp skolotājiem, starpdisciplināritāte,
  - skolotāju profesionālo asociāciju darbība,
  - inovāciju projekti un metodiskā atbalsta sistēma,
  - interneta resursi, digitāli mācību līdzekļi,
  - ?

Gatavojoties diskusijai, dalībniekiem tika norādīts, ka nav nepieciešams meklēt atbildes uz visiem minētajiem jautājumiem, bet padomāt par tiem, kuros viņi vislabāk orientējas, kuros ir pieredze un kuri visvairāk satrauc („sāp”).

28. Fokusgrupas diskusijas gaita, galvenās atziņas un secinājumi

Fokusgrupas diskusija notika 23.05. 2012. plkst. 14.00- 16.00 Valsts administrācijas skolā. Diskusijā piedalījās 10 fokusgrupas dalībnieki, kā arī projekta eksperti Andrejs Mūrnieks un Ieva Cēbura. Diskusijā tika īstenota iecerētā viedokļu apmaiņa, katram dalībniekam vismaz 2 reizes

izsakot savu viedokli. Diskusijas beigu daļā viedokļu apmaiņa kļuva spontānāka, izteikumi īsāki, emocionālāki un radošāki. Vairākiem dalībniekiem izdevās izteikties vairākkārt. Diskusija ir ierakstīta CD formātā un pievienota pētījumu materiāliem.

28.1. Diskusijas gaitā izteiktās atziņas un secinājumi

Diskusijas dalībnieki piekrita vairākām vispārīgām tēzēm jeb atziņām.

Tika izteikti šādi vispārīgi atzinumi un izteikumi: „Latvijā ir radoši skolotāji. Patiesi radošu cilvēku sabiedrībā nav nemaz tik daudz. Radošumu tomēr var attīstīt. Katrs var būt radošs vismaz nelielā mērā. Svarīgi radošumu skolās „nenokaut”! Nepieciešams atrast līdzsvaru starp prasībām un brīvību radošam darbam. Radošumu vislabāk var attīstīt tas, kurš pats ir radošs.”

Fokusgrupas dalībnieku izteikumi, problēmu izvirzījumi un problēmu risinājumi, pēc to apkopjuma, tika strukturēti 4 daļās – pa jomām, par kurām notika saruna: 1) pedagogi (viņu izglītība un meistarība), 2) mācību saturs (standarti, prasības), 3) skolas dzīves organizācija, izglītības normatīvā bāze un 4) skolas dzīves un mācību procesa gaisotne, psiholoģiskie priekšnoteikumi radošuma attīstībai. Moderators piezīmes, komentāri un atziņas tekstā iezīmēti kvadrātiņos un slīpā drukā: [*tie radušies pēc diskusijas*].

Iegūtā atziņas strukturētas vispirms uzrādot identificēto problēmu, tad piedāvāto risinājumu.

28.2. Pedagogi

28.2.1. Pedagogu izglītībā saskatītās problēmas un ieteiktie risinājumi.

28.2.1.1. Teorijas atrautība no prakses. **Risinājums:** Didaktiku un citus teorētiskus kursus mācīt tikai saistībā ar konkrētu mācību priekšmetu, metodiku, praksi.

28.2.1.2. Nepietiekama studentu sagatavošana praktiskajai skolas dzīvei. **Risinājums:** Atgriezies pie nepārtrauktās prakses (2 nedēļu līdz 1 mēneša ilgumā, kurā dodas veselas studentu grupas). Sagatavot prakšu vadītājus – darbietilpīgs, bet nepieciešams darbs [*Viens no risinājumiem – katrai augstskolai savas prakses skolas*].

28.2.1.3. Pieredzes trūkums darbam skolā (jauniem skolotājiem nepieciešams iestrādāties un pārliecināties par apgūto radošo metožu un atziņu praktisko lietojamību). **Risinājums:** Pēc augstskolas students stažējas skolā kā palīgskolotājs 1 gadu, tikai tad iegūst skolotāja tiesības (līdzīgi kā tas ir rezidentūrā ārstu sagatavošanas sistēmā; Vācijā skolotāju sagatavošanā ir šāda prakse).

28.2.2. Pedagogu meistarības pilnveidē un sadarbībā saskatītās problēmas un risinājumi.

Problēma: Skolotāji par maz apmainās ar idejām un par maz sadarbojas savā satrūrā.

28.2.2.1. **Risinājums:** Pilnveidot metodisko komisiju darbību gan skolās, gan rajona (novada līmenī metodisko apvienību dārtbu: atjaunot tur, kur tās likvidētas). Lai šādas apvienības nevis aizpildītu papīrus un atskaitītos, bet reāli strādātu: pārņemtu labāko pieredzi, skolotāji ietu viens otra stundas vērot, rīkotu seminārus un „darbnīcas”.

28.2.2.2. **Risinājums:** Skolas ietvaros veidot projektu grupas, kurās skolotāji saskaņo mācību satura gaitu, plānus, veido kopīgus projektus (starpriekšmetu saite). Šajā nolūkā ir nedaudz jāatslogo mācību saturs, nepieciešama mazāka slodze skolotājam un nedaudz lielākas algas.

28.2.2.3. **Risinājums:** Jāveido interneta vietnes, kur pedagogi var dalīties ar savām idejām, taču pilnībā bez maksas (skolotāju asociāciju pieredze to rāda) tas notiek mazā mērā. Valstij ir šāda darbība jāfinansē, lai skolotāju labās idejas būtu pieejamas visiem: a) jāveido labo ideju datu banka, b) jāsamaksā par skolotāju izstrādātiem radošiem projektiem (inovācijām).

Problēma: Radošumu nokauj papīru rakstīšana, lai pierādītu savu radošumu un kvalitāti (cīnoties par kvalitātes kategorijām)!

28.2.2.4. **Risinājums:** Kvalitāti vērtēt pēc darbiem [*atklātās nodarbības, skolēnu rezultāti, paša veidoti mācību materiāli*], nevis pēc sarakstītajiem papīriem.

28.3. Mācību saturs

28.3.1. **Problēma:** Dominē divi pretēji viedokļi:

A) Mācību saturs ir par plašu, tas apgrūtina atrast laiku radošumam!

B) Standarti ir pietiekoši vispārīgi, tie neko neuzspiež. Vaina ir pašos skolotājos, kuri veido savu - pārspīlēto standartu, jo cenšas visu, ko zina, izstāstīt un iemācīt.

[*Tomēr 1) Centralizētos eskāmenus un pārbaudes darbus veido drīzāk pēc paraugprogrammas nekā pēc standarta (pēc ļoti vispārīgā standarta pārbaudes darbu diez nevar izveidot 2) Pārslogotas ir paraugprogrammas, un, tieši pēc tām arī vairums skolotāju māca.*]

Risinājums: Jāatrod līdzsvars starp prasībām un iespējām pietiekami daudz brīvā laika veltīt radošumam. Radošumam nepieciešama „vieta” (laiks, apstākļi)!

28.3.2. **Problēma:** Lai gan standarti varbūt ir brīvāki un atļauj variācijas iespēju, tomēr Centralizētie eksāmeni un pārbaudes darbi pēc 3., 6. un 9. klases liek skolotājam satraukties un strādāt tikai uz to, lai šajos darbos skolēni neizgāztos (jo svarīgi ir gan skolu reitingi, gan katram skolēnam ir svarīga atzīme un iespējas iekļūt nākamajā izglītības pakāpē un/vai iestāties labākā skolā).

Risinājums: [*iespējamie risinājuma varianti: a) samazināt Centralizētos pārbaudījumus un uzticēties vairāk skolotājam – ļaut viņiem pašiem pārbaudīt savus skolēnus, b) satvināt standartus ar pārbaudes darbiem (standartos uzdevumu paraugi, Cenralizētajos eksāmenos tikai tieši standartā prasītais, nevis programmās un mācību grāmatās atrodamais; c) pieļaut un veicināt tādus pārbaudes darbus, kuros izpaustos radošums (projekti, kursa darbi, pašu skolēnu radītie „produkti” utt.)*]

28.3.3. **Problēma:** Standarti neko nerisina un neietekmē (neveicina) radošuma ziņā!

Risinājums: Svarīgākais ir radošas mācību grāmatas, digitālie mācību līdzekļi, skolotāju personiskais radošums un sagatavotība.

28.3.4. **Problēma:** Darba burtnīcas „NOKAUJ” radošumu (it sevišķi mākslā), jo nerisina iztēli.

Risinājums: Atteikties no darba burtnīcām, vismaz tādām, kādas tās ir patlaban.

28.3.5. **Problēma:** Skolēni nespēj uztvert rakstītu informāciju, jo dzīvo vizuālās uztveres laikmetā, nespēj iztēloties (TV un kino uzspiež savu skatījumu, visu ielej mutē, pasaka priekšā).

Risinājums: Nepieciešams strādāt pie lasītprasmes un spējas izteikt domu secīgi [*sacerējumos*]!

28.3.6. **Problēma:** Skolēni daudz labāk jūtas IT nekā skolotāji! Vai mums būtu jāpretojas jaunā laikmeta izaicinājumiem? Jaunas IT tehnoloģijas tomēr VAR izmantot radoši – ir speciāli mācību materiāli, kuri kolosāli trenē radošumu.

Risinājums: Jārada attīstoši un radošumu vecinoši mācību materiāli jaunajās tehnoloģijās.

28.3.7. **Problēma:** Kā mācību saturu padarīt pārskatāmāku?

Risinājums: Nepieciešams izstrādāt un *online* ievietot visu „mācību satura koku”. Atņemt izdevniecībām satura veidošanas grožus! To jādara valstij. Izveidojot „satura koku” varēs saredzēt saites starp tematiem, pievienot metodiku, mainīt novecojušus elementus utt.

28.4. *Normatīvi, skolas dzīves organizācija*

28.4.1. **Problēma:** Lai skolēni kļūtu radošāki, viņiem ir jāiziet ĀRĀ no skolas, jāpēta daba, jāiet uz sabiedriskām vietām, muzejiem, izstādēm, koncertiem utt. Kā to panākt?

Risinājumi: Brīvāki [*īstenībā daudz grūtāk sastādāmi*] mācību plāni, pašvaldību atbalsts, Izgītība iestāžu sadarbība ar kultūras iestādēm [īpaša programma valsts līmenī]!

28.4.2. **Problēma:** Radošums nenozīmē visatļautību! Bet tas neveidojas arī pie birokrātisma, vadības „diktatūras” un stagnācijas skolā. Kā novērst šo dilemmu? [*Jāizglīto vecāki, masu mediji, skolu vadība, pedagogi*]

Risinājums: Jāmazina pārbaūžu, birokrātijas, papīru daudzums. Izglītības kvalitātes dienests (IKVD) pārbauda tikai dokumentāciju. Tajā nav profesionāļu, kas spētu noteikt vai skola un pedagogs strādā radoši. IKVD nodarbojas ar procesuālo, ne saturisko, rezultatīvo vērtēšanu. Turklāt pārbauda tikai tad, kad ir kāds negadījums.

28.4.3. **Problēma:** Atsevišķos gadījumos radošuma trūkums var liecināt par garīgo atpalcību (ja skolēns sēž zem galda un nepiedalās mācību procesā), nepieciešams to diagnosticēt. Ir bērni, kas nekad nebūs radoši, bet aprobežosies ar reproduktīvām prasmēm un iemaņām – ko darīt tiem? Radošums izpaužas arī sīkos uzlabojumos, nelielos veikumos un jebkurš nestandarta risinājums vai zināšanu un prasmju pielietojums praktiskā darbībā vai citā situācijā jau var tikt uzskatīts par radošu izpausmi (atbilstoši skolēna vecumam un personības īpatnībām).

Risinājums: skolēni ir jādiagnosticē, jāparedz iespēja izpausties arī „mazās lietās”. Globāli ir jātrenē: ATJAUTĪBA un IZTĒLE! Lai tās trenētu, vajadzīgs laiks!

Katram skolotājam ir kādi interesanti paņēmieni, rotaļas vai uzdevums, kas skolēnu PAŠU noved pie jaunām atziņām, taču lai šādas „odziņas” īstenotu – tas prasa laika. Laika nav, jo jāgatavojas pārbaudes darbiem, „jāizņem macību viela” utt.

28.4.4. **Problēma:** Nepieciešams, lai radošums izpaustos sabiedriski derīgā rīcībā (jo var būt ļoti radošs finanšu piramīdu būvētājs vai zaglis).

Risinājums: Radošumam jāparāda virziens – jādod iespēja izpausties radošumam interesantās, bet noderīgās formās [*radošums nav atraujams no vērtību izglītības*] Pretējā gadījumā cilvēka potenciāls attīstīsies negatīvā veidā [*destruktīva atjautība, destruktīvs radošums*].

28.5. *(Psiholoģiskie) priekšnoteikumi radošumam*

28.5.1. Lai izpaustos pozitīvs radošums, nepieciešams KLUSUMS. **Risinājums:** sevī ir jāieklausās, jaunas idejas ir jāizdomā, risinājumi ir jāapdomā, procesi ir jāiztēlojas. [*Skolās jārada „klusuma oāzes” – viena no tādām vietām var būt bibliotēka*].

28.5.2. Lai izpaustos pozitīvs radošums, nepieciešams PRIEKŠ. **Risinājums:** prieks ir jārada un jāuztur, priecīgam jābūt skolotājam (lai gan tas nenākas viegli), skolēnam jābūt novērtētam, jāpanāk, lai to nenomāc bailes kļūdoties. Bailes ir radošuma ienaidnieks.

28.5.3. Lai izpaustos pozitīvs radošums, nepieciešams MĒRĶIS. Jaunāko klašu skolēni sapņo un grib kļūt par lidotājiem, biznesmeņiem, māksliniekiem, taču mācoties arvien vairāk viļas, viņiem grūti izvēlēties, nav mērķu, trūkst iniciatīvas. [*Par daudz negatīvās informācijas*] Kā saglabāt vēlēšanos darīt, riskēt, sākt? [*Iniciatīvu var nokaut skola, skolotājs; trūkst labo piemēru – TV, publicistikā, internetā, publiskajā vidē.*]

IV. Labās prakses piemēru izvēle un analīze

29. Labās prakses piemēru identificēšana

Lai labās prakses piemēri varētu tikt efektīvi izmantoti priekšlikumu sagatavošanā par uzlabojumiem radošuma izglītībā, tiem jāaptver radošuma izglītības dažādās pakāpes, aspektus un vides nosacījumus, pētījumā neder labās prakses piemēru identificēšana atrauti no pārklājuma faktoriem. Tāpēc labās prakses piemēru identificēšanā ņemts vērā reģionālais, nozaru un rezultatīvo rādītāju princips.

29.1. identificēšanas kritēriji

Reģionālais princips:

- ne mazāk kā 2 izglītības iestādes Rīgā,
- ne mazāk kā 2 izglītības iestādes ārpus Rīgas,
- vismaz viena neliela lauku skola,
- vismaz viena izglītības iestāde vai radošas izglītības piemērs Latgalē.

Nozaru princips:

- vismaz viena profesionālās ievirzes izglītības iestāde,
- ne mazāk kā 2 vispārējās izglītības iestādes,
- vismaz viena interešu izglītības iestāde,
- vismaz viens mērķtiecīgas radošas darbības izkopšanas paraugs ārpus formāli institucionālajiem rāmjiem.
- viena pirmsskolas iestāde.

Rezultatīvie rādītāji:

- sasniegumi radošā darba un zinātniskajos konkursos (pēdējos 5 gados),
- sasniegumi mākslinieciskās pašdarbības (amatiermākslas) konkursos (pēdējos 5 gados),
- sasniegumi olimpiādēs (pēdējos 5 gados),
- skolotāju izglītība, kompetence, aktivitāte un pieredze (t.sk. radošuma un inovāciju attīstīšanā),
- dalība starptautiskos projektos un aktivitātēs,
- absolventu radošie panākumi Latvijas un starptautiskā mērogā.
- atbalvojumi.

29.2. Izvēlētie labās prakses piemēri¹¹

Vadoties pēc iepriekš minētajiem atlasē kritērijiem, tika izvēlēti 6 labās prakses gadījumi. Tās ir 6 skolas, kurās dažādā veidā tiek attīstītas skolēnu radošās prasmes un spējas (skat. 2. pielikumā *Labās prakses piemēru īss raksturojums*).

¹¹ Katra labās prakses piemēra īss raksturojums sniegts 4.pielikumā. Gaglavas piemērā sasniegumu tabula pievienota kā 3.pielikums, bet labās prakses piemēru izvēles pamatojums- 5.pielikumā.

Labas prakses seši piemēri:

- 1) **Rīgas Valsts 1. ģimnāzija**
- 2) **Rīgas 6. vidusskola**
- 3) **Gaigalavas pamatskola**
- 4) **JUNDA** – bērnu un jauniešu interešu izglītības centrs Jelgavā
- 5) **Baldones mākslas skola**
- 6) **Pirmsskola Jaunmārupes sākumskolā**

Izvēlētas skolas atbilst izvirzītajiem izvēles kritērijiem (Skat. 3. pielikumā *Labās prakses piemēru izvēles pamatojums saskaņā ar izvirzītajiem atlases kritērijiem*).

30. Labās prakses piemēru analīze

Lai sagatavotu labās prakses piemēru aprakstu, tika paredzēts veikt identificēto piemēru analīzi izmantojot šādus informācijas avotus:

- a) intervijas un pārrunas ar šo iestāžu vadītājiem un, iespēju robežās, sasniegumiem bagātākajiem pedagogiem,
- b) iepazīšanās ar iestādes mācību vidi un izglītības procesu;
- c) pieejamie informācijas avoti (dokumenti, programmas, mācību plāni, skolēnu pašu veidotie projekti, oriģinālās skolotāju veidotās programmas, radītie mācību līdzekļi un citas inovācijas);
- d) pārrunas ar skolēniem (izlases veidā) – šis paredzētais izpētes darbs nebija iespējams, jo skolas bija gatavas sadarbībai ar pētniekiem tikai pēc mācību gada beigām. Tomēr informāciju un skolēnu personisko viedokli par savu skolu izdevās daļēji noskaidrot pētot skolu mājas lapas internetā un skolu absolventu atsauksmes.

Ir sagatavots sešu labās prakses piemēru apraksts, kurā

- a) sniegta informācija par **izglītības iestādi un darbiniekiem**, kuri ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm,
- b) aprakstīta izglītības iestādes **fiziskā vide** (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, bibliotēkas izvērtējums u.c.)
- c) aprakstīta **sociālā vide** (konkursi, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām u.c.).
- d) aprakstā vērtēts **jauniešu ieguvums** (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve u.c.), pabeidzot šādu izglītības iestādi.

Balstoties uz 6 labas prakses skolu aprakstu analīzi, ir izveidots apkopojums un secinājumi par to, kas ir tie faktori, kas sekmē radošuma attīstību šajās skolās. Apkopojums sastāv no jau minētajām 4 dimensijām (izglītības iestādes vadība un darbinieki, viņu metodes –2.1., fiziskā vide – 2.2., sociāla vide –2.3., un ieguvumi, ko skolēni gūst šajās skolās – 2.4.)

30.1. Informācijas analīze par izglītības iestādēm un darbiniekiem, kas ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm

Visos apsektajos gadījumos skolas vadībā ir pieredzējuši profesionāļi, kuri tomēr nebaidās atbalstīt jaunas iniciatīvas. Katrā no labas prakses skolām, līdztekus tradicionālajiem izglītības virzieniem un formām, vērojami meklējumi pēc tādām darba formām, kas dotu iespējas jauniešiem PAPILDUS radoši augt, kā arī mēģinājumi saglabāt tradīcijas vai veidot jaunas tradīcijas. Piemēram, Rīga. 1. Ģimnāzijā ir Starptautiskais bakalaurāts, matemātikas novirziena tradīciju turpināšana, slaveni kori (Kamēr, Sāpnis); Rīgas 6. vidusskolā ir simfoniskais un pūtēju orķestris, vērojama mūzikas novirziena tradīciju saglabāšana un attīstīšana; Gaigalavas pamatskolā – folkloras tradīcijas, amatniecības un interešu izglītības izkopšana, ārpus stundu darbs, piedalīšanās novada, reģiona un valsts mēroga skolēnu konkursos. Tehniskās jaunrades centrā Junda – dažādu netradicionālu tehnisko jaunrades veidu piedāvāšana, līdztekus tradicionālajiem mākslas un mūzikas pulciņiem.

Viens no svarīgiem skolu panākumu iemesliem ir skolas vadītāju profesionalitāte un harizma (Rīgas 1. ģimnāzijas ilggadīgais mācību pārzinis Dainis Kriķis, matemātikas jomas entuziasts, kā arī skola direktors Māris Brasla, Rīgas 6. vidusskolā – direktors Haralds Bārzdiņš – vairākkārtējs Skolēnu Dziesmu svētku virsdiriģents un pūtēju orķestru kustības entuziasts, Baldones mūzikas skolas direktors Tālis Muzikants pats ir praktizējošs mākslinieks, Gaigalavas pamatskolā darbojas ievērojamā folkloriste un daudzbērnu muzicējošo ģimeņu entuziaste Rasma Igaune).

Sarunās ar skolu vadītājiem tika izcelta pedagogu cilvēcisko īpašību, personības pievilcības un saskarsmes prasmi nozīme. Cita nozīmīga kvalitāte tika atzīta profesionalitāte, metodiskās prasmes, sava mācību priekšmeta vai joma pārzināšana, paša pedagoga radošie panākumi. Balsoties uz Rīgas 6. vidusskolā dzirdēto un citu skolu izpēti, var izdarīt pieņēmumu, ka radošie skolotāji var tikt iedalīti divās grupās:

- * vieni piesaista skolēnus ar interesantu mācību procesu un mācību priekšmeta pasniegšanas metodiku, jauniem paņēmieniem;

- * otri vairāk piesaista ar savas personības starojumu un spēju ieklausīties skolēnos.

Ideālā gadījumā abas šīs kvalitātes sakrīt. Skolotājam jāspēj gan iedvesmot skolēni un veidot psiholoģiski labvēlīga gaisotne, kas palīdz atraisīties radošumam, gan arī ar savu piemēru jādemonstrē augsta meistarība (dziļas zināšanas vai praktiskās prasmes).

Pretrunīgi no pedagogu puses tiek vērtēti skolotāju darba kvalitātes izvērtēšanas mēģinājumi (5 kategoriju sistēma). Lai gan Eiropas projekts devis iespēju skolotājiem apkopt savus sasniegumus (*portfolio*), tomēr radošumu izvērtēt var tieši praktiskajā darbā. Augsti tiek vērtēta iespēja vērot un pārņemt kolēģu pieredzi – gan Latvijā, gan ārzemēs, turklāt nevis teorētiski, bet praktiski. Tika atzīts, ka nepieciešama skolotāju sadarbība, gan skolas ietvaros (metodiskajās komisijās), gan reģionā (metodiskajās apvienībās, kuru darbība pēdējos gados, pēc pedagogu domām apsīkusi finansēšanas problēmu dēļ). Vairākās apsektajās skolās (Jaunmārupes sākumskola, Rīgas 6. vidusskola, Rīgas Valsts 1. ģimnāzija) bija pedagogi, kuri izstrādājuši ne tikai savas oriģinālas mācību programma, bet arī mācību līdzekļus vai grāmatas – tā popularizējot savu pieredzi valstiskā līmenī. Tomēr domas dalījās vai tā ir būtiska radoša darba pazīme. Nereti radošiem skolotājiem trūkst laika tiešo darbu veikšanai, tāpēc neatliek laika savu pieredzi apkopt un rakstīt grāmatas. Svarīgākais viņu pienesums ir skolēnu radošās darbības prasmi attīstīšana un radošuma veicināšana tiešajā mācību procesā.

Secinājumi. Radošām skolām ir aizrautīgi, skolēnu attīstībā ieinteresēti un prasmi vadītāji un pedagogi. Radošam pedagogam nepieciešama gan profesionalitāte un radoši panākumi savā jomā, gan cilvēciskas īpašības, kas piesaista skolēnus un palīdz viņiem atraisīties radošam darbam.

30.2. Izglītības iestāžu fiziskās vides izvērtējums (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, palīgelpas un to izmantojums, bibliotēka un tās izvērtējums)

Labās prakses izvēlētajās skolās ir pamatā nodrošināta informācijas tehnoloģiju klātesamība (īpaši Rīgas Valsts 1. ģimnāzijā, Rīgas 6. vidusskolā, kā arī Jaunmārupes sākumskolā, Gaigalavas pamatskolā). Atsevišķas izglītības iestādes var lepoties ar jaunām visai plašām telpām, piemēram Jaunmārupes pamatskola – īpaši pirmsskola. Bērnu un jauniešu centrs „Junda” izvietots 4 korpusos, daži no tiem ir Jelgavas nozīme ēkas ar savu vēsturi (tai skaitā bijusī pasta ēka, atpūtas centrs „Lediņi” bijušajā sanatorijas ēkā – 5 km no Jelgavas centra. Visas telpas ir labi sakoptas un restaurētas.). Rīgas Valsts 1. ģimnāzijā veiksmīgi pārbūvētas jumta telpas, kur iekārtota bibliotēka un citas mācību telpas. Vēsturiski šajās telpās ir bijusi pilsētas 1. vidusskola un pirms tam ģimnāzija. Pēc Latvijas suverenitātes atjaunošanas, no Rīgas 1. ģimnāzijas nodalījusies pamatskola, kas atrodas citās telpās (J. Zālīša pamatskola), līdz ar to tradīcijām bagātais vēsturiskais Rīgas 1. ģimnāzijas korpus tiek intensīvi izmantots vecāko klašu skolēnu vajadzībām. Skolai ir labi iekārtoti iekšpagalmi, sporta zāle, aktu zāle, sporta laukums. Rīgas 6. vidusskolā nesen remontētas klašu telpas. Sākumskola atrodas citā vietā (Matīsa ielā) atsevišķās telpās. Vērojama tendence mūzikas novirziena klasēm paplašināties (sākuma bija 1 mūzikas klase, tad 2, nākamgad paredzētas jau 3 paralēlās mūzikas klases). Līdz ar to finansējuma modelī – nauda seko skolēnam, šādai lielai skolai ir iespēja labāk nodrošināt sevi ar līdzekļiem un piesaistīt skolotājus. Taču uzturot mūzikas novirziena skolas tradīcijas, skolotāju daba samaksa nebūt nav augstāka kā citur, jo mūzikas novirziena mācību plāns paredz daudz individuālo nodarbību (instrumenta spēles skolotāju vadībā), kas samazina līdzekļu daudzumu, ko var atļauties paredzēt viena skolotāja algai (līdz ar to Rīgas 6. vidusskolā skolotāju ir vairāk uz vienu skolēnu vidēji nekā citās skolās).

Skolu vadītāji un intervētie pedagogi atzīst, ka radošam darbam ir nepieciešamas sakoptas telpas, labs tehniskais aprīkojums. Mākslas nodarbībām turklāt vēl nepieciešama atbilstoša gaisotne telpā, kas rosinātu izteikties un droši eksperimentēt, tāpēc, piemēram, Baldones mākslas skolas atsevišķas telpas līdzinās muzejam vai reālai mākslinieka darbnīcai.

Secinājumi. Fiziskā vide ir viens no radošuma veicinošiem faktoriem. Būtiska ir informācijas tehnoloģiju klātbūtne, laboratoriju, mūzikas un citu darba instrumentu pieejamība. Lai gan interaktīvā tāfele automātiski negarantē radošuma attīstību, taču prasmīgi izmantota, rosina skolēnu pašizteikšanos un paver jaunas iespējas.

30.3. Izglītības iestāžu sociālās vides analīze (skolas psiholoģiskā gaisotne, pasākumi (konkursi, sacensības, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām), klašu kolektīvu darbība)

Visās labās prakses skolās vērojama intensīva līdzdalība gan valsts līmeņa, gan pašvaldības līmeņa, gan skolas līmeņa norisēs, kā arī starptautiskā sadarbība. Rīgas 1. ģimnāzija orientējas uz starptautiskām olimpiādēm un tajās tradicionāli šai skolai ir izcili panākumi (nozīmīgu vietu ieņem Starptautiskā bakalaurāta programma un sadarbība ar vairākām ārzemju skolām, kā arī koru darbība). Rīga 6. vidusskolas skolēni piedalījušies starptautiskajā mūzikas olimpiādē, Latvijas Dziesmu svētkos piedalās skolas orķestris un kori. Pat Jaunmārupes pirmsskolas audzēkņi piedalās starptautiskos projektos („Esmu pētnieks”, „Piena pārvērtības” sk. turpmāk).

Visgrūtāk savu specializāciju un pievilcību saglabāt mazām lauku skolām. Gaigalavas pamatskolā galvenais skolas gaisotnes pievilcība noslēpums ir radošā darba piedāvājuma daudzveidība, kas balstās uz skolotāju individuālo darbu un pašvaldības atbalstu. Baldones mākslas skola kopj savas tradīcijas: „Tautas tērps 2009”, „Ēnas 2009”, vietēja rakstura neparastais un, līdz ar to jauniešus piesaistošais faktors, ir skolotāja no Japānas, kura māca *origami*, kā arī sadarbība ar ASV, skolēnu darbu izstādes dažādās pasaules valstīs. Jaunrades centrs „Junda” savā mājas lapā ievietojis karti, kurā ietvertas vairākas valstis ar kurām bijusi sadarbība vai kur startējuši skolas audzēkņi (sākot ar festivālu Ķīnā, kur piedalījušies deju pulciņa dalībnieki un beidzot ar Dāniju, kur pabijuši foto pulciņa dalībnieki Eiropas jauniešu apmaiņas programmā ”Jaunatne Eiropai”).

Ievērojama nozīmē vairākās skolās (Jaunmārupes sākumskola, Rīgas 6. vidusskola, „Junda”, Rīgas Valsts 1. ģimnāzija) ir sadarbībai ar vecākiem un pašvaldību, kā arī skolēnu pašpārvaldei (īpaši Rīgas Valsts 1. ģimnāzijā).

Skolu vadītāji atzīst, ka viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir radīt labvēlīgu psiholoģisko gaisotnei gan pedagogu kolektīvā, gan arī skolēnu (klašu) kolektīvos.

Secinājumi. Būtiski skolēnu radošuma attīstību sekmē: a) skolas un klases psiholoģiskā gaisotne, b) ārpusklases aktivitātes (konkursi, skates, festivāli, olimpiādes, projekti), kas paver iespēju skolēniem savu radošumu izpaust publiski (individuāli vai komandā), c) starptautiskā sadarbība, kas dod iespēju tiklab skolēniem kā skolotājiem iepazīties ar radošiem panākumiem un idejām ārzemēs, d) svarīga ir līdzdalība valsts, reģiona, novada/pilsētas dzīvē un aktivitātēs, d) būtiskas, lai gan ne primāras radošuma attīstībai, pēc aptaujāto pedagogu un skolu vadītāju domām, esot skolēnu pašu iniciatīvas (skolas avīze, debašu klubi, skolas parlamenta darbība), e) sadarbība ar vecākiem un pašvaldību – netieši sekmē radošuma attīstību (jo palīdz materiāli tehniskās bāzes veidošanai; vecāku attieksme ir viens no faktoriem, kas sekmē arī skolēnu motivāciju būt radošiem).

30.4. Jauniešu ieguvumu izvērtējums, pabeidzot izglītības iestādi (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve)

Visos labas prakses izvēlētajos gadījumos vērojams **papildus piedāvājums**, ko izglītības iestāde ir pievienojusi savai izglītības programmai. Šis papildus pienesums 1) piesaista skolēnus, 2) dot iespējas attīstīt daudzveidīgas prasmes un spējas (t. sk radošās), 3) paver iespēju iepazīties ar jaunu pieredzi.

Labās prakses piemēros šo skolas komponentu izglītības piedāvājumā veido vai nu specializācija („novirziens”), vai interešu izglītība (pulciņi, darbnīcas, kori, folklorā), vai īpaši projekti, iespēja aizbraukt uz ārzemēm (īpaši Rīgas Valsts 1. ģimnāzija, Rīgas 6. vidusskola), vai arī iespējas iegūt

praktiski noderīgas prasmes un iemaņas (jauniešu un bērnu centrā „Junda”, Gaigalavas pamatskolā). Labās prakses piemēru gadījumā kaut kas tiek pievienots klāt tai izglītība programmai, ko izglītības iestāde īsteno. Līdz ar to skolēnu radošums var īstenoties daudzveidīgākās formās, viņi ir vairāk nodarbināti, bet parasti – sev patīkamā, pašu izvēlēta veidā (gatavojoties olimpiādēm, darbojoties mākslinieciskajā pašdarbībā, piedaloties projektos).

Secinājumi. Visos gadījumos, līdztekus speciālajām radošām prasmēm (mūzikā, matemātikā, mākslā, amatniecībā), skolu pārstāvji izcēla virkni cilvēcisku īpašību, kas, viņuprāt, nodrošina skolēniem labākas iespējas dzīvē izpausties radoši pēc izglītības iegūšanas. Tās ir:

- drosme izpausties, eksperimentēt,
- cieņa pret cita cilvēka un savu darbu,
- iztēles spēja,
- uzstāšanās pieredze (uz skatuves, debatēs, nodarbībās),
- iniciatīva,
- patstāvība,
- sadarbības prasmes (komandas darba pieredze),
- brīvība domāšanā (spēja pārvarēt stereotipus, klišejas),
- pašizpaušmju daudzveidības pieredze (izpratne, ka vienā jomā apgūtās radošās prasmes, paņēmieni, pieejas var būt kā paraugs un tikt līdzīgi ģenerētas citās jomās).

31. Atsevišķu labās prakses piemēru analīze. Gadījumu studijas (case study)

31.1. PIRMAIS GADĪJUMS: Pirmsskola Jaunmārupes sākumskolā

(Skolas direktore – Iveta Timule. Pirmsskolas izglītības metodiķe – Sandra Belcāne.)

31.1.1. informācija par izglītības iestādi un darbiniekiem, kas ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm.

Pirmsskola ir daļa no Jaunmārupes sākumskolas. Pirmsskolā mācās 118 bērnu. Nākamgad plāno paplašināties un izveidot vēl 48 papildus vietas (tādēļ tiek paplašinātas telpas). Pirmsskolā strādā 19 pedagoģiskie darbinieki, t. sk. logopēde, 2 mūzikas skolotājas, metodiķe, sporta skolotāja un peldēšanas skolotāja. Vienā grupiņā ir 17 – 24 bērni. Uz šo bērnu skaitu ir 2 skolotājas (audzinātājas) un viens pedagoga palīgs. Jaunmārupes pirmsskola ir piedalījies VISC organizētā 6 gadīgo integrētās izglītības programmas aprobācijā (kā viena no 21 pirmsskolas iestādēm). Arī līdz šim skolotāji ir strādājuši pēc paplašināta satura izstrādes - „Apmācības priekšmetu programma pirmsskolai”, kas veidota balstoties uz IZM ieteikumiem un Rīgas rajona pirmsskolas izglītības iestāžu metodiķu veidotiem materiāliem, t.sk. „Daiļliteratūras apguves” un „Runas attīstības programmu” izstrādānēm. Sporta skolotāja Ruta Ļesņičija uzrakstījusi metodisko līdzekli („Mana grāmatiņa Sports”. Sporta skolotāja grāmata, Rīga, Raka, 2001). Katrā grupiņā ir metodiskas iestrādes, pašgatavoti uzskates līdzekļi, metodiski materiāli. Galvenais princips ir radoša darbība noteiktas kārtības ietvaros (bērni radinās ievērot kārtību savā darba vietās, vienlaikus tiek dota iespēja katram izteikties dažādos veidos: zīmējot, dziedot, pētot dabu, darbojoties ar smiltīm, dažādiem materiāliem un rotaļlietām). Programmā ir izdalīta atsevišķi Veselības mācība. Mākslā nodalītas divas daļas: zīmēšana un gleznošana. Bērni glezno uz lielām lapām (vismaz A3 formātā), pieejams molberts. Būtisks aspekts ir ciešā sadarbība ar vecākiem. Bērni kopā ar vecākiem iesaistās projektos. Viena no problēmām, ko saskata metodiķe Sandra Belcāne, ir atšķirība starp tām attieksmēm un prasībām (jeb kārtību) kāda nereti ir ģimenēs, un to, kāda ir skolā. Svarīgi, lai būtu savstarpēja vienošanās, izpratne un vēlams, lai galvenie principi sakristu.

31.1.2.izglītības iestādes fiziskās vides apraksts (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, palīgtelpas un to izmantojums, bibliotēka un tās izvērtējums).

Skola ir nesen uzcelta (nodota ekspluatācijā 2005.gadā). Arhitektoniski novatorisks projekts. Zem viena jumta, tomēr dažādos korpusos, nodalīta sākumskola un pirmsskola. Bērniem no četrus gadu vecuma ir pieejams baseins, kurā notiek regulāras nodarbības (2 no 3 paredzētajām sporta nodarbībām). Samēra liela teritorija pie skolas ir ar rotaļu laukumiem. Vienā no grupiņām pieejama interaktīvā tāfele. To izmanto citas grupiņas tad, kad šīs grupas bērni ir peldēšanas, sporta vai mūzikas nodarbībā, ko organizē ārpus grupas telpas, vai ārā. Skolotājas atzīst, ka tāfele izraisa interesi, turklāt ir iespējams materiālus ieskanēt un parādīt lielajā ekrānā. Galvenokārt tā ir noderīga tāpēc, ka ir specifiski uzdevumi, kas neļauj bērnam būt pasīvam (kāds bērns kļūst pie TV ekrāniem) vai drudzaini aktīvam (kā tas ir datorspēlēs), bet iesaista viņu problēmu risināšanā. Tātad izšķirošais ir mācību saturs, tas, kā tāfele tiek izmantota. Lai gan skolotāju vidū atšķiras viedokļi par šādas tāfeles lietderību. Skolotājiem pieejama neliela bibliotēka ar mācību un metodiskajiem izdevumiem. Bibliotēka aprīkota ar moderniem datoriem, ir pieejams skeneris, kopējamā tehnika. Ir atsevišķas telpas pedagogiem, kur iespējams veidot savus materiālus un gatavoties nodarbībām. Grupiņas ir izrotātas ar to dalībnieku specialām pazīšanās zīmēm un attēliem, katram ir sava atvilktnē vai kastīte personiskajām lietām (krāsām, zīmuļiem). Mācību telpas ir sadalītas attīstošajos centros, atsevišķi ar piederumiem dabas pētīšanai, burtu pazīšanai, zīmēšanai, veidošanai, locīšanai, darbībām ar smiltīm, dzijām, pīnēm, flaneļa tāfelēm. Grupiņās ir ērti izvelkama gultas diendusai, kas tiek sabīdītas, kad nepieciešams rotaļu laukums. Vide ir pievilcīga un atbilstoša bērnu vajadzībām.

31.1.3.izglītības iestādes sociālās vides apraksts (skolas psiholoģiskā gaisotne, pasākumi (konkursi, sacensība, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām), klašu kolektīvu darbība).

Pirmskolas kolektīvs draudzīgs, visas sievietes, izņemot saimniecisko un tehnisko darbinieku. Sākumskolā gan esot daži vīrieši pedagogi. Kā arī citur Latvijā -saskatāma nevienlīdzība darba samaksā starp sākumskolas un pirmsskolas skolotājiem. Tomēr tam, ka abas skoliņas atrodas „zem viena jumta” (apvienotas), ir pozitīva nozīme: lielākā daļa pirmsskolas bērnu turpina mācības tajā pašā ēkā. Turklāt var izsekot viņu turpmākai izaugsmei, tādējādi pedagogi var izvērtēt arī savu darbu un ieguldījumu, nodot informāciju kolēģiem sākumskolā par bērnu raksturu, spējām un talantiem.

Kolektīvā notiek mācīšanās citam no cita. Metodiķe Sandra Belcāne ir ne tikai pirmsskolas mācību procesa norišu plānotājs un organizators, bet arī iedrošina, atbalsta un palīdz skolotājiem realizēt jaunas ieceres un idejas. Tās radīt viņai palīdz gan sākotnēji iegūtā izglītība Latvijas Mākslas akadēmijā, gan papildināšanās Latvijas Universitātes pirmsskolas skolotāja kvalifikācijas studijās, gan Rīgas pedagogijas un izglītības vadības maģistrantūrā. Pirmsskolā notiek iekšēji konkursi audzēkņiem, piemēram, skatuves runas mākslā „Zvirbulis” un dziedāšanā „Cālis”.

Šajā mācību gadā izmēģinājām dalību starptautiskajā konkursā „Esmu pētnieks” (я - исследователь), ko organizē biedrība „Stars” un Mārupes novada Skultes sākumskola, bet atbalsta Mārupes novada dome. Veidoti tika projekti „Piena pārvērtības”, kurā ar skolotājas Zanes Asmonavičas un audzēknes ģimenes atbalstu piedalījās septiņgadīgā Dana Felicija Ņikiforova bet projektā „Katrā valstī sava nauda”, izpētot to, ka dažādās valstīs ir atšķirīgas valūtas, pēta naudas zīmes un īpašā iespiedtehnikā izmēģina izveidot savu naudiņu. Tā rezultātā sešgadīgais Ēriks Edgars Joniņš ieguva 3.vietu un ar savu skolotāju Aigu Bērziņu devās uz Baltkrieviju, lai Minskā piedalītos konkursa finālā. Projektā „Piena pārvērtības” uz vietas virtuvē tiek pētīts kā veidojas

dažādi produkti no piena. Līdzdalība projektā bija jauna pieredze ne tikai dalībniekiem, bet arī visam kolektīvam, jo vairāk tādēļ, ka audzēkņiem nācās izteikties krieviski, kaut arī pirmsskolā mācību valoda ir latviešu!

Ar Mārupes novada domes atbalstu vairakkārt gadā bērniem ir iespēja piedalīties pirmsskolas izglītības iestāžu sporta svētkos, kas tiek organizēti dažādās izglītības iestādēs. Savukārt Pierīgas izglītības, kultūras un sporta pārvalde un allaž rosīgā speciāliste izglītības darbā Vija Tomiņa ar novadu izglītības iestāžu atbalstu audzēkņiem rada iespēju piedalīties pirmsskolas bērnu ansambļu skatē, ko šogad organizēja un citu iestāžu pārstāvjus laipni uzņēma Baldones pirmsskolas izglītības iestāde „Vāverīte”.

31.1.4.jauniešu ieguvumu izvērtējums pabeidzot izglītības iestādi (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve).

Divi galvenie uzdevumi, ko izvirza metodiķe Sandra Belcāne savai komandai ir:

- 1) palīdzēt audzēkņiem labi sagatavoties skolai,
- 2) patstāvīgi rīkoties situācijās.

Skolā pēc iespējas valda vienlīdzība visiem. Bez jau minētajām aktivitātēm, notiek ekskursijas uz netālo mežu un parku, dažkārt bērni skolotāju vadībā tur dodas darba tērpos un cimdos, lai savāktu atkritumus kā talkā, pēta pīļu uzvedību dīķī, novēro pārmaiņas dabā. Grupas ietvaros notiek sarunas un bērni paši skolotāju vadībā vienojas par noteikumiem, kurus ievēros. Tiek trenētas pašvērtējuma iemaņas. Audzēkņu darbi tiek uzkrāti mapēs, kas liecina par izaugsmes dinamiku, ar tām var iepazīties vecāki.

Neviennozīmīga ir attieksme par forsētu rakstīt un lasīt prasmes mācīšanu, kas saistās ar prasību apgūt to jau pirmsskolā. Domas dalās - vai tas nav paspīlēti, jo atņem laiku sensoro spēju attīstībai, piemēram, rokdarbos, veidošanā un rokas sīkās muskulatūras vingrināšanai, kas vēlāk tik būtiski rakstītprasmes apguvei. Skolēns radošā pašizpaušme tiek ierobežota un arī pedagogu uzmanība pārāk tiek koncentrēta uz intelektuālo attīstību. Svarīgi ir sadziedēt katru bērnu un ļaut izpausties pakāpeniski katram savā tempā.

Par svarīgu uzdevumu Jaunmārupes pedagogi uzskata mērķtiecīgi virzītu darbu, kas dod iespējas katram tomēr samērā brīvi darboties. Galvenais, kas traucē radošumam, lielā mērā ir laika trūkums, jo sagatavošanā mācību uzsākšanai 1.klasē jānovērtē katra bērna attīstības dinamika, kas ne vienmēr sakrīt ar viņa bioloģisko vecumu, bērna interešu respektēšanu un iespēju palīdzēt individuālā darbā.

31.2. OTRAIS GADĪJUMS: Rīgas 6. vidusskola

(Direktors – Haralds Bārzdiņš, mācību pārzine – Laila Āboltiņa)

31.2.1.informācija par izglītības iestādi un darbiniekiem, kas ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm.

Skolā mācās 867 skolēni. Strādā 104 pedagogi, no tiem 50 ir individuālo stundu pasniedzēji mūzikas instrumentu spēlē. Skolai ir senas „mūzikas novirziena” (specializācijas) tradīcijas. Pēc neatkarības atjaunošanas, līdztekus slavenajam jauniešu pūtēju orķestrim, dibināts skolas simfoniskais orķestris. Tradīcija ir rūpīgi kopta un pilnveidota. Direktors Haralds Bārzdiņš pats ir mūziķis, šīs skolas ilggadīgs pedagogs un Dziesmu svētku pūšaminstrumentu orķestra virsdiriģents - skolas dvēsele un radoša darba katalizators. Runājot ar direktoru ir iespaids, ka viņš ir vienkāršs komunikācijā, darbīgs, izlēmīgs un aizņemts (sarunas laikā 4 reizes atbildēja uz tālruņu zvaniem par

skolas problēmām). Kā īpaši radošus skolotājus nosauc mūzikas skolotājus Intu Godiņu, Āriju Šķepastu, Līgu Mezīti, kā arī sākumskolas skolotājus Sarmīti Zveju un Anitu Sudniku. Viņš uzskata, ka skolas un pedagogu panākumu pamatā ir 1) darbs uz rezultātu, lai katrā bērnā atraisītu viņa dotumus un talantus, lai ikviens skolēns varētu sevi apliecināt radošā darbībā (ne tikai mūzikā), 2) pieeja mācību procesam, kas skolotāju un skolēnu padara par sadarbības partneriem (piemēram, skolotājs spēlē līdzās skolēnam, spēlē kopā, līdz ar to skolēnam ir motivācija un paraugs; darbs grupās, kur skolēni mācās sadarboties un saspēlēties, tas trenē komandas izjūtu), 3) ar mazākiem līdzekļiem panākt lielāku labumu (t. sk., skolas iekārtošanā un pārbūvē).

Mācību pārzine Laila Āboltiņa kā īpaši radošus raksturo pamatskolas un vidusskolas skolotājus dažādos mācību priekšmetos. Anna Jansone matemātikā strādā sevišķi veiksmīgā sadarbībā ar skolēniem, izmanto interaktīvo tāfeli. Brigita Brūvere ķīmijas un dabas zinību skolotāja aizrauj skolēnus ar interesantām metodēm un ekskursijām (uz Liepājas Metalurgu, stikla šķiedras rūpnīcu, ķieģeļu cepli utt.). Tas ir ne tika interesanti, bet dod profesionālo orientāciju. Rīgas 6. vidusskolā uzskata, ka skolotājam jāspēj izvest skolēnu ārā no klases un parādīt kā teorētiski apgūtie procesi notiek reālajā dzīvē. Kalvis Kincis – informātikas skolotājs neizmanto esošos mācību līdzekļus, bet visu rada pats, raksta savus mācību materiālus un izvieto interneta vidē, apgūst pats un māca citiem pedagogiem *Moodle* programmu. Ieva Jansone – bioloģija skolotāja, kura piedalījies ES finansētajā Dabas zinību projektā, īpaši aizrauj ar laboratorijas darbiem. Turpretī Ingrīda Kuške – latviešu valodas un literatūras skolotāja – panāk skolēnu interesi un radošu atraisīšanos ar cilvēcību, saskatot skolēnā personību, iedziļinoties skolēnu pārdzīvojumu un vērtību pasaulē, viņai arī panākumi darbā ar vecākiem.

Tātad ir divi radošo skolotāju tipi:

- 1) vieni piesaista skolēnus ar interesantu mācību procesu un mācību priekšmeta pasniegšanas metodiku, jauniem paņēmieniem;
- 2) otri piesaista ar savas personības starojumu un spēju ieklausīties skolēnos. Tas ir īpaši vajadzīgs tiem skolēniem, kuru talanti vēl nav atklājušies, kuri kaut kādu iemeslu dēļ nav motivēti radošiem meklējumiem un intensīvam mācību darbam. Šie skolēni pamazām iemil mācību priekšmetu skolotāja dēļ, kurš to māca.
- 3) Vēstures skolotāja Veneranda Loja apvienojot abus šos aspektus. Viena no viņas metodēm ir iejušanās katrā laikmetā. Viņa trenē skolēnu spēju iejusties citos apstākļos, neparastā vidē, iztēloties sevi seno laiku cilvēku lomās. Vēsture it kā „atdzīvojas” un skolēni to mācās ar prieku un interesi, raksta esejas par dažādu laikmetu ikdienu, ļaužu uzskatiem un izjūtām. (*Secinājums: spējai iejusties un iztēloties jābūt vienam no būtiskiem aspektiem mācībās, ko jāatspoguļo arī standartos!*)

Gan direktors gan mācību pārzine uzskata, ka skolotājam, kurš intensīvi strādā skolā (nereti vairāk nekā vienu slodzi) nav laika rakstīt mācību grāmatas vai mācību līdzekļus, jo tas atrauj no mācību procesa (tad ir jāņem atvaļinājums u.tml.). Īstie skolotāji esot nevis rakstītāji, bet darītāji.

31.2.2. izglītības iestādes fiziskās vides apraksts (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, palīgtelpas un to izmantojums, bibliotēka un tās izvērtējums).

Skolā veiktas daudzas pārbūves paplašinot telpas un citas, lai iegūtu nelielas istabiņas – individuālo instrumentu spēlei. Turklāt direktors uzskata, ka visam mācību procesam jānotiek tikai skolā. „Nevajag skolas problēmas nest uz mājām” – visi darbi jā dara uz vietas un tiem jābeidzas skolā. Tāpēc ir pagarinātās dienas grupas un ir iespēja pēc mūzikas nodarbībām strādāt nelielajās telpās, kurās skolēni trenējas turpat skolā (līdz ar to netraucē mājiniekus ar savu mūziku, kas treniņu procesā var būt nepatīkami). Tā piemēram no 20 kvadrātmetru telpas tikko radītas 3 nelielas

istabiņas. Katrā klasē ir dators, 6 klasēs ir interaktīvās tāfeles. Skolā ir 2, pat 3 bibliotēkas. Viena ir parastā: grāmatu bibliotēka, divas citas ir attiecīgi – pūšaminstrumentu orķestra bibliotēka un simfoniskā orķestra bibliotēka. Skolā plānots nākamgad uzņemt vēl vienu, t.i. jau trešo, mūzikas novirziena paralēlklasi, līdz ar to ar šo virzienu nodarbotos 70 % visas skolas skolēnu.

Četri kabineti iekārtoti par ES finansējuma līdzekļiem (matemātikas, ķīmijas, bioloģijas un fizikas), t. sk., aprīkoti ar nepieciešamām laboratorijām.

31. 2. 3. izglītības iestādes sociālās vides apraksts (skolas psiholoģiskā gaisotne, pasākumi (konkursi, sacensība, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām), klašu kolektīvu darbība).

Vislielākās problēmas rada tas, ka skolā ir bērni no ļoti atšķirīgām sociālām vidēm. NAV nekādas izlases. Ņem visus, kuriem ir muzikālā dzirde. Pēdējā laikā mūzikas pedagogi ir iemanījušies pat vāji intonējošos bērnus („rūcējus”) gada laikā sagatavot tā, ka tie spēj dziedāt un iekļauties skolas prasībās. Tas no direktora viedokļa ir brīnums (sarunā ar citiem pedagogiem noskaidrojas, ka tā ir īpaša metodika, kas prasa papildus darba ieguldījumus no pedagoga). Taču grūtāk ir ar vecākiem, kuru interese nereti beidzas līdz ar to sākumskolas posma beigām. Problēmu rada arī tas, ka sākot 6. klasi skola sāk zaudēt labākos skolēnus, kuri pāriet uz spēcīgākām skolām, piemēram, uz Rīgas 1. ģimnāziju, jo tur ir augstāks līmenis un vairāk strādā tieši ar pašiem izcilākajiem skolēniem. Rīgas 6. vidusskola, protams, var tikai priecāties par šāda skolēna izaugsmi, bet skolas rādītājus un līmeni tas neceļ. Taču tas nav būtiskākais (reitingu tabulas), svarīgākais, pēc direktora domām, ir tas, ka jebkurš var Rīgas 6. vidusskolā attīstīt savu radošo potenciālu, un viņam prieks, ka skola ir bijusi pirmā daudziem pasaulē atzītiem māksliniekiem un radošiem cilvēkiem dažādās jomās. Ģimnāzijas konkurē ar citām skolām tādējādi, ka finansējums ģimnāzijām ir ar augstāku koeficientu. Rīgas 6. vidusskolā liela finansējuma daļa aiziet individuālo stundu pedagogu darba apmaksai. Pēc direktora domām, skolotāji ir motivēti strādāt ne tik daudz naudas dēļ, kā gandarījuma dēļ par rezultātu, viņus piesaista darba kvalitāte. Īpaši mūzikas jomā, jo citur nav tik laba iespēja attīstīt savu audzēkni un panākt viņa izaugsmi.

Skolā ir izvērsti metodisko komisiju darbs, kurās analizē iepriekšējo gadu rezultātus un plāno nākamo gadu. Mācību pārziņe uzskata, ka pedagogi mācās cits no cita. Jaunas metodes apgūtas Dabas zinību projektā, kas vairākus pedagogu motivējusi strādāt labāk un ar savu radošo pieredzi pat dalīties profesionālas meistarības pilnveidesursos. Skolēni piedalās konkursos, skatēs, Dziesmu svētkos, ārzemju braucienos, ekskursijās, projektos. Šogad pirmo gadu, pateicoties ekonomikas skolotājai Ingai Punkei, skola un skolēni iesaistījušies *Junior Achievement* kustībā, ekonomika ir aizrāvusi daudzus skolēnus ar iespēju dibināt savu firmu.

31. 2. 4. jauniešu ieguvumu izvērtējums pabeidzot izglītības iestādi (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve).

Ieguvumu, ko skolēni var šajā skolā gūt direktors raksturo ar citātu, no kāda šī gada sacerējuma, kurā skolēns raksta, ka skola viņam

- „iemācījusi cieņu pret cita un savu darbu”;
- skola dod iespēju sajūst katram sevi kā komandas locekli, apgūt sadarbības prasmes,
- skolēni gūst iespēju izmēģināt to, kas viņiem padodas un atrast savu turpmākās attīstības virzienu (ne tikai mūzika, bet arī zinātnē, sportā); H. Bārzdīņš uzskata, ka skolēns iegūst mūziku kā hobiju, ja neizdodas vai nav vēlētās klūt par mūziķi (skola ir izveidojusi profesionāli trenētu mūzikas klausītāju un/vai amatiermākslas kopēju.);
- skola devusi katram uzstāšanās, mūzikas radīšanas brīnuma un skatuves pieredzi – drosmi izteikt sevi. Šī īpašība var noderēt jebkurā darbā.

31.3. TREŠAIS GADĪJUMS. Jauniešu un bērnu centrs „Junda”

(direktore – Ilze Jaunzeme)

31.3.1.informācija par izglītības iestādi un darbiniekiem, kas ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm.

Interesešu izglītības centrā „Junda” darbojas 1600 audzēkņu un 50 pedagogi. Īpaši interesanti strādā jaunais skolotājs Ivars Bahmanis (robotikas pamati), Madlēna Bratkus (tautas dejas), Sarmīte Tauriņa (ādas plastika), Ilona Brizga (keramika), Māris Kalniņš (zēniem sevišķi interesējošais - automodelisms). Skolā vismaz puse pedagogu, kuri strādā citur. Daudzi no viņiem to ir spiesti darīt zemo algu dēļ. Strādā Vairāki skolotāji gatavojuši arī katrs savu portfolio ES projekta ietvaros, lai pierādītu savu kvalitāti. Ir izstrādātas katra pulciņa (darbnīcas) interesešu izglītības programmas. Tās ir īsas kodolīgas, galvenā portfolio vērtība ir idejas un skolēnu radošie darbi, kas fiksēti fotogrāfijās.

Pēc direktores Ilzes Jaunzemes domām, pedagogu panākumu pamata ir

1) brīvība (nav tik stingri stundu plāni kā obligātās izglītības iestādēs, bet nodarbību tematiskā satura plāns ir),

2) vide (gan fiziskā, gan psiholoģiskā);

3) katra pedagoga personības pievilcība. Šajā izglītības paveidā bērni zināmā mērā izvēlas skolotājus. Ja nodarbības nepatīk, audzēknis var aiziet, meklēt citu nodarbību pulciņu centra ietvaros vai pat citu interesešu izglītības iestādi. Tāpēc pedagogi īpaši rūpējas, lai ar kaut ko interesantu, savu un oriģinālu piesaistītu audzēkņus. Pedagogam ir jānāk ar ko tādu, kas nebūtu vispārīglītojošas skolas programmā, lai nedublētos ar skolu, vai arī jāpiešķir tam jauns ietērps, jāpiedāvā citu pieeju, radošāku ievirzi. Vērojama arī parādība, ka nereti skolas pārņem interesešu izglītība radušās idejas. Šajā ziņā interesešu izglītība varētu būt kā poligons, izmēģinājumu vieta jaunām pieejām, metodēm un risinājumiem

31.3.2.izglītības iestādes fiziskās vides apraksts (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, palīgtelpas un to izmantojums, bibliotēka un tās izvērtējums).

Interesešu izglītības centrs izvietots 4 ēkās (3 nodarbību ēkas un vasaras nometņu vieta „Lediņi”). Katram pulciņam ir sava darbnīca. Taču istabu un zāļu nepietiek un ir telpas, kurās darbojas 2 – 3 pulciņi (uz maiņām vai paralēli). Telpu iekārtojumu veidojuši paši skolotāji kopā ar audzēkņiem: izveidojot interjera dizainu, iekārtojumu un veidojot izrotājumus. Neparasti elementi vērojami jau sākot ar administrācijas kabinetu Skolas ielā 2, (lampu abażūri izrotāti ar sausiem koku zariem un telpā ir iespaidīga nokaltušu koku kompozīcija). Ikvienā telpā ir pašu gatavoti (katra pulciņa veikums) oriģināla dizaina pulksteņi. Interesešu centra audzēkņi, saskaņā ar pašvaldības aptiprinātajiem maksas pakalpojumiem, pulciņus apmeklē par maksu, kas atkarībā no pulciņa ir LVL 1 – 5 robežās. Tas dod iespēju iegādāties materiālus, iekārtot telpas, atjaunot instrumentu klāstu. Šie līdzekļi tiek izlietoti tikai audzēkņu vajadzībām (ar šo naudu netiek motivēti pedagogi). Telpu remontu un aparatūras iegādi apmaksā pašvaldība, kura ir atbalstoša un atsaucīga. „Jundā” ir viena no garākajām trasēm automodelismā. Ir pieejami portatīvie datori, projektori, podnieku ripas, keramikas un stikla kausējamās krāsni, aužamās stelles (viena 1886. gada darinājums).

31.3.3.izglītības iestādes sociālās vides apraksts (skolas psiholoģiskā gaisotne, pasākumi (konkursi, sacensība, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām), klašu kolektīvu darbība).

Lai centrā valdītu radoša gaisotne, pēc direktores domām, nepieciešama labestīga attieksme, iespēja, ka ikviens audzēknis tiks uzklauts un sadzirdēts. Lai gan pedagogu nenodarbojas ar padomu došanu, tomēr gadoties, ka audzēkņi vēlas izrunāties par dažādām savām problēmām. Svarīgi nevienu nenoraidīt. Tā kā bērni šeit ierodas pēc skolas (nereti pēc smagas mācību slodzes), dažkārt liek manīt nogurums. Pirms nodarbības viņiem ir iespēja iedzert tēju un nedaudz atpūsties un tad ķerties pie darba. Tā kā nodarbību laiks nav tik stingri reglamentēts kā skolā (attiecināms uz darbnīcu darbu), tad laiku izmantot var pakāpeniski pievērsties paredzētajām darbībām un izvēloties savu darba tempu un arī individuālus uzdevumus (paredzētās tēmas ietvaros). Dažkārt pie viena projekta strādā visa grupa. Vairāki no pedagogiem vairās dot audzēkņiem gatavus paraugus, lai neuzspertu šampus un klišejas, bet mudina pašiem radīt idejas, iztēloties un tad tās īstenot. Centrs piesaista arī ar to, ka ir iespēja aizbraukt uz citām zemēm – konkursiem, festivāliem un pieredzes apmaiņā uz līdzīgiem centriem. Svarīgi, ka radot kaut ko jaunu, audzēkņi gūts novērtējumu, redz savus sasniegumus. Tiek iesaistīti darbībā arī ārpus centra – regulāri notek nometnes, ekskursijas un ekspedīcijas.

Paši pedagogi brauc skatīties idejas un mācās cits no cita. Skolotāji apmeklē izstādes kopa ar bērniem un nereti no tām smeļas idejas un iedvesmu. Centra vadītāja regulāri seko līdzī pedagogu darbam un novēro nodarbības, ja nepieciešama palīdzība, neliedz padomu un iesaka idejas, mudina uz izdomu un palīdz vecākiem pedagogiem apgūt jaunas tehnoloģijas un saprast jauniešus. Pati kā bērns nākusi uz nodarbībām šajā centrā. Mācījiesies sākumā LLU par mājturības skolotāju, tad ieguvusi LLU izglītības zinātņu maģistra grādu pedagogijā. „Jundā” sākusi strādāt kā pulciņa skolotāja, bijusi direktora vietiece. Palīdz pašas pētnieciskā darbība (augstskolā) un literatūras studijas. Par kolektīva darbības pamatprincipiem uzskata – 1) demokrātisku attieksmi un 2) mērķtiecīgu darbību. Darbam jābūt rezultatīvam, tam ir jāstimulē audzēkņu radošums, turklāt pēc iespējas ievērojot katra īpatnības.

Kā vienu no traucējošiem faktoriem „Jundas” vadītāja min prasību visiem pedagogiem pēc augstākās pedagoģiskās izglītības, jo ir amatu meistari, kuri vēlētos piedāvāt sava darbnīcas, bet dažiem no viņiem nav pedagoģiskās izglītības. Kā stimulējošu faktoru un arī kā izaicinājumu viņa uzskata to, ka interešu izglītības pedagogiem pašiem jārada savs mācību priekšmets: sava darbnīca. Nav mācību līdzekļu vai programmu, kas visu pateiktu priekšā. Visu jāizdomā un jārada pašam. Līdz ar to arī darbs ir radošāks un tas „pielīp” arī bērniem. Svarīgākais ir mācīt bērniem meklēt, izziņāt, pētīt.

31.3.4. jauniešu ieguvumu izvērtējums pabeidzot izglītības iestādi (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve).

Jaunieši centrā var:

- iegūt praktiskas, dzīvei noderīgas iemaņas un prasmes (rokdarbus, ādas apstrādi, izrotāšanu, prasmes keramikā, datortechnikā, dejas, muzicēšanas iemaņas). Piemēram, „Radošās darbnīcas” pulciņā meitenes ir tika labi esot iemācījušās atsevišķas tehnikas, ka vēlāk uzrādījušas labus rezultātus arī skolā. Tātad interešu izglītības nodarbības dažos gadījumos palīdz padziļināti apgūt skolā prasīto un darbojas kā motivējošs pastiprinājums skolēna izziņas darbībā;
- noskaidrot savu interešu virzienu, pārbaudīt savas spējas dažādās jomās, iegūt profesionālo orientāciju. Centrā iepazītais var kļūt par sākumu nākotnes profesijai vai kļūt par dzīves hobiju – saturīgu brīvā laika kavēkli;
- iegūt radošas domāšanas un darbības pieredzi, iemācīties nebaidīties izteikties, eksperimentēt, izdomāt jaunas idejas un tās īstenot. Pats meklējumu process ir matrica, kas māca līdzīgi darboties un būt radošam citās jomās.

Audzēkņi arī iegūst komunikācijas un socializācijas pieredzi, prasmi uzstāties. Aptaujas liecina, ka tieši tas, ka interešu izglītības centrs atrodas citās telpās, ārpus skolas un tajā ir cita gaisotne, piesaista jauniešus. Skolā notiek arī gadskārtu svētku svinēšana, piemēram, Ziemassvētku. Skolā mūsdienu deju studija un muzikālās studijas un popgrupas „Lai skan” gūts dažādas balvas konkursos. Regulāri – arī ārpus „Jundas” telpām – pilsētā notiek koncerti kopā ar izstādēm, kur savu varējumu demonstrē dažādu darbnīcu (pulciņu) dalībnieki. Tālākie punkti kurp nokļuvusi „Jundas” kolektīvi ir Ņujorka, Meksika, Tatarstāna.

Parasti darbošanās katrā darbnīcā (pulciņā) noslēdzas ar savdabīgi „meistarstiķi”: paša izgatavotu darinājumu vai veikumu. Tas tiek novērtēts un par to izsniegts sertifikāts – audzēknis iegūst iekšēju jauniešu centra līmeņa „meistara” titulu. Līdzīgi kā daži pedagogi, kuri savu amatniecības meistara diplomus novietojuši apskatei pie nodarbības telpas sienas.

Centrs īpaši nepēta savu audzēkņu gaitas dzīvē (nav statistikas kādas ir turpmākās pulciņu dalībnieku gaitas), tomēr var droši apgalvot, ka daudzi no Jelgavas iedzīvotājiem ir šī centra bijušie audzēkņi. Tas apstiprināja arī pētnieku nejaušā sarunā ar dažiem Jelgavas iedzīvotājiem.

31.4. CETURTAIS GADĪJUMS. Rīgas Valsts 1. ģimnāzija

(direktors – Māris Brasla, mācību pārzinis – Dainis Kriķis)

31.4.1. informācija par izglītības iestādi un darbiniekiem, kas ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm.

Skolā mācās 1034 skolēni (7. – 12. klases), strādā 95 skolotāji. Atlase 3 – 4 pretendenti uz vienu vietu. Skola ar matemātikas „novirzienu” (kopš 1963. gada uztur šo tradīciju). Tajā ir 6 izglītības apakšvirzieni: matemātika un ķīmija, matemātika un fizika, matemātika un datorzinības, matemātika un svešvalodas, matemātika un business, starptautiskais bakalaurāts. Skola nav gājusi līdz liberalizācijas tendencēm 90 gados, kad bija brīvāka mācību priekšmetu izvēle. Gluži otrādi, tā ir saglabājusi nosacījumu, ka eksaktie mācību priekšmeti ir obligāti (izņēmums – Starptautiskais bakalaurāts, kurā skolēnam ir izvēle dabas zinību priekšmetu starpā). Pēc direktora M. Braslas domām, viens no Rīgas 1. ģimnāzijas panākumu iemesliem radošuma attīstīšanā ir tas, ka skolotājiem jāstrādā tā, lai noturētu ļoti apdāvinātu skolēnu interesi. Viņš uzskata, ka otrs radošuma atraisīšanas pamataspekts ir skolotāju iespēja izvēlēties metodes un paņēmienus, radīt savas oriģinālas programmas. Rīgas 1. ģimnāzijas skolotāji viedo savas programmas. Ir, piemēram, arī pašu izstrādāts mācību standarts „Matemātiskajā analizē”, kas ir tikai Rīgas 1. ģimnāzijai raksturīgs mācību kurss. Ne tikai matemātikas, bet arī ģeogrāfijas, bioloģijas un latviešu valodas skolotāji ir piedalījušies mācību līdzekļu izstrādē visas Latvijas skolām. Īpaši labi panākumi ir darbā ar talantīgiem skolēniem, kur skolai ir panākumi starptautiskās olimpiādēs, saņemta arī Pūces balva. Šajā darbā ir iespēja izpausties skolēnu un arī skolotāju radošumam. Pedagogus motivē arī iespēja profesionāli izaugt – strādājot šādā skolā ar radošu skolēnu izlasi. Īpaši šajā ziņā jāizceļ Starptautiskā bakalaurāta programma, kas paver iespējas skolotājam iemācīties pasniegt savu mācību priekšmetu angļu valodā (Starptautiskā bakalaurāta programmā visus mācību priekšmetus jā māca angļu valodā¹²). Šādu prasmi apguvuši apmēram 15 % visu skolotāju. Tas paver iespējas gatavojoties nodarbībām apgūt jaunas metodes un lasīt jaunāko literatūru angļiski. Rīgas 1. ģimnāzijas atmiņu grāmatā ”Atvērtās durvis” rakstīts: „Skola ir kļuvusi par metodisko centru visai Latvijai, jo skolotāji prot būt dāsni. [Rīgas] Centra rajona [skolotāju] metodiskās apvienības ilgstoši vadījuši Dainis Kriķis (matemātika), Maira Baumanē (latviešu valoda), Zaiga Tenisonē (ģeogrāfija), Biruta Brangule (ekonomika), Līga Reitere, Aija Lūse (datorika), Saniat Rieksta (angļu valoda),

¹² Informācija par Starptautiskā Bakalaurāta organizāciju - <http://www.ibo.org>

Baiba Lizuma (vācu valoda), Inese Mežsarga (vēsture), Baiba Danovska (mūzika). Šie skolotāji piedalījušies citu skolu akreditācijā, piedalījušies valsts eksāmenu organizēšanā, organizējuši rajona olimpiādes, konkursus, vērtējuši skolēnu zinātniskos darbus”.¹³

31.4.2.izglītības iestādes fiziskās vides apraksts (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, palīgtelpas un to izmantojums, bibliotēka un tās izvērtējums).

Skola nesen renovēta, izbūvēts jumta stāvs un pagrabstāvs. Ēka tiek izmantota maksimāli un īpaši veidots skolas estētiskais tēls. Notiek telpu apzaļumošana. Skolas direktora *Credo*: „Radošs, labestīgs kolektīvs – materiāli nodrošinātā estētiskā vidē!”. Visi šie 4 aspekti tātad ir savā starpā saistīti – radošums, labestība, tehniskais nodrošinājums un estētika. Katrā klasē ir dators, skolā - 18 datorprojektorī. Kopumā ir 3 datorklases, divas no tām ar jaunākā tipa datoriem. Dabas zinību projekta ietvaros un arī citādi skolā ir nonākušas 6 interaktīvās tāfeles. Samērā liela bibliotēka, kas ir izbūvēta jumta stāvā, ar iespējām skolēniem strādāt arī pie datoriem. Diemžēl sporta laukums ir samazināts, un skolēniem nākas dažkārt izmantot tuvējo parku – skriešanai un citām fiziskām aktivitātēm. Atjaunoti ir oriģinālie koka logi, iekšpagalmi iekārtoti māksliniecišķi, ar augiem un akmentiņiem. Skolēniem pastaigājoties pa gaitiņiem paveras estētiski pievilcīgs skats. Vizītes laikā apsekojot skolu apakšstāva vestibilā pie griestiem piekārti gari audekla gabali ar citātiem un domu graudiem no nesenā pasākuma. Var redzēt, ka skola ir kultūras centrs, ne velti šeit savu darbību sākuši un turpina mēģināt kori „Kamēr”, „Sapnis”, „Ilūzija” (tagad – „Jaunais Rīgas vīru koris”)¹⁴.

31.4.3.izglītības iestādes sociālās vides apraksts (skolas psiholoģiskā gaisotne, pasākumi (konkursi, sacensība, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām), klašu kolektīvu darbība).

Viens no skolas uzdevumiem, pēc direktora domām, ir radīt gaisotni, kurā labi justos ikviens. Problēmas var būt skolēniem, kuri nākuši no dažādām skolām, pirmajā gadā (t.i., 7. vai 10. klasēs). Rīgas 1. ģimnāzijai nav vairs tiešas saistības arī ar J. Zālīsā pamatskolu (ko kādreiz izveidoja atdalot no ģimnāzijas sākumskolas un pamatskolas pirmā posma klases). Skolēni var kļūt par ģimnāzistiem tikai izturot konkursu, kur būtiskais rādītājs ir sekmība un sasniegumi iepriekšējā izglītības posmā. Tā kā savās iepriekšējās skolās viņi ir bijuši nereti paši izcilākie skolēni, tad tagad ir jāpalīdz iejusties jaunajā situācijā, kurā viņi ir tikai vieni starp līdzīgiem. Un tas bieži vien nav viegli. Lai radošums izpaustos, vispirms skolēnam jājūtas labi, jājūtas novērtētam, pasargātam no atstumšanas un vientulības. Ir vajadzīgs adaptācijas periods. Tāpēc skolā strādā psihologs un 2 sociālie pedagogi. Zināt radošu un talantīgu bērnu psiholoģiju un iespējamās problēmas ir arī pārējo skolotāju kompetencē. Pie tā, lai saliedētu kolektīvu, strādā klašu audzinātāji. Neskatoties uz to apmēram 1- 2 skolēni klasē aiziet no skolas uz citām, visticamāk nespējot iejusties jaunajā sociālajā vidē vai nespējot īstenot visas skolas prasības un personiskās intereses. Labestīga attieksme un cilvēciskais faktors ir PIRMAIS nepieciešamais radošas attīstības faktors, uzskata Māris Brasla. Lai panāktu saskaņu klases kolektīvos, ir jāsaliedē arī pedagogi. Līdztekus metodisko komisiju darbam skolā ir arī Metodiskā padome, ko veido komisiju vadītāji, direktors, bibliotekāre un direktora vietnieks metodiskajā darbā. Viens no šīs padomes uzdevumiem ir vērtēšanas principi, t. sk., skolēnu Zinātniski pētniecisko darbu (ZPD) vērtēšana.

Kā būtisku kolektīva izaugsmes faktoru direktors min 3 skolu sadarbību: no Tallinas, Viļņa un Rīgas (Viļņas Vitauta Dižā ģimnāzija (*Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija*), Tallinas Gustava Ādolfa ģimnāzija (*Gustav Adolfs Ģimnāzium*)). Ar šīm skolām draudzība ilgst no 1960. gada. Visas

¹³ Mellepe A., *Atvērtas durvis* – Rīga: Likteņstāsti/Rīgas Valsts 1. ģimnāzija, 2009 – 316. lpp.

¹⁴ Mellepe A., *Kamēr... Māris Sirmāis un Latvija dzied* – Rīga: Likteņstāsti, 2008, 84. lpp.

3 skolas ir ar eksakto ievirzi. Notiek pieredzes apmaiņa un tikšanās vismaz 2 reizes gadā, sacensības sportā un draudzības olimpiādes. No 1985. gada starp skolām notiek Starptautiskā Jauno matemātiķu, fiziķu, ķīmiķu olimpiāde. Pieredzes apmaiņa un sacensība tieši Baltijas līmenī ir svarīga tāpēc, ka visām trim valstīm (un līdz ar to arī skolām) ir līdzīga vēsturiskā - postpadomju dzīves telpas - pieredze, līdzīgas starta pozīcijas un, zināmā mērā, arī tautu mentalitāte (kultūras konteksts). Labāk raisās sarunas, skolotāji labāk saprotas savā starpā. Vienlaikus katra no skolām ir neatkarīga. Pēdējos 3 gados šai draudzībai pievienojušās vēl 3 skolas no Somijas no Krievijas (S. Pēterburgas), un no Zviedrijas (*Helsinki Munkkiniemi School* – no 2008.gada; *Sanktpēterburgas 2. ģimnāzija* – no 2009.gada; *Rudbeckianska Upper Secondary School* – no 2010.gada). Sadarbība notiek Eiropas projekta *Nord+* ietvaros. Lai iegūtu pieredzi, apgūtu valodas un iejustos citos sociālajos apstākļos, notiek sadarbība ar Aldegrēvera ģimnāziju (*Aldegrever-Gymnasium Soest*) Zostē (Vācijā). Sadraudzība ilgst no 1990. gada. 10. klašu skolēni uz nedēļu katru gadu dodas apmaiņas braucienā, lai piedalītos mācībās un iepazītu Zostes (*Soestes*) pilsētu¹⁵.

Rīgas 1. ģimnāzija (kopā ar 16 citām Latvijas skolām) piedalās arī Vācu valodas diploma programmā (DSD), kas dod iespēju iestāties Vācijas augstskolās, uz Rīgas 1. ģimnāziju brauc vies skolotāji no Vācijas. Reizi 3 gados skolēnu grupām ir iespēja braukt pa Vācijas universitātēm programmas „Tilts uz Baltiju” ietvaros.

Skolā ir aktīva vidusskolēnu Dome. Katru mēnesi iznāk skolēnu pašu sagatavota skolas avīze: *”Rīgas Ģimnāzijas Laiki”*, redaktore (2011./2012.m.g.) Luīze Lazdāne¹⁶.

Svarīgs ir vecāku viedoklis. Katra mēneša otrajā trešdienā ir vecāku diena, kad vecāki var pieteikties pie jebkura skolotāja uz sarunu.

Direktors atzīst, ka panākumus radošajā darbā zināmā mērā ir sekmējis pozitīvs konservatīvisms, piemēram, skola tik pat kā neizmanto ieskaitīts/neieskaitīts sistēmu, uzskata, ka vērtējums izteikts ballēs ir objektīvāks nekā aprakstoši vērtējumi. Par to savā laikā iestājušies ne tikai skolēnu vecāki, bet paši skolēni (laikā, kad valsts līmenī notika diskusija par šo jautājumu). Kopīgais viedoklis saliedējis skolēnus, vecākus un skolotājus. Savus oriģinālos pārbaudes darbus daudzi skolotāji izstrādā ikdienas. Lielākā daļa no tiem ir pietiekami diferencēti, lai rezultātus varētu aprēķināt 10 ballu skalā. Tiek izmantota E-skolas iespējas, arī Uzdevumi.lv, miksika.lv (portāls, kas trenē rēķināšanu galvā).

Lai radošums izpaustos, pēc Māra Braslas domām, skolotājam nepieciešama prasme uzklaut, labestība un sadarbības prasmes – bez personiskā kontakta nebūs radošas darbības, mūsdienu dzīves saspringtajā gaisotnē, **cilvēciskais faktors** ir izšķirošs radošuma attīstībā. Ejot līdzīgu laikam, vienlaikus nevajagot pazaudēt pārbaudītas vērtības. Skolotājam jābūt īpaši ieinteresētam skolēna izaugsmē – tieši tad skolēns centīsies maksimāli attīstīt savu izdomu un atjautību, centīsies.

Direktors uzskata, ka nepieciešam valsts atbalsts olimpiādēm un darbam ar talantīgiem bērniem, kas pēdējā laikā palicis novārtā. Nav iespēju arī interešu izglītības resursus novirzīt padziļinātai kāda priekšmeta mācīšanai. Rīgas 1. ģimnāzijas skolotāji velta milzīgu darbu ārpus saviem tiešajiem pienākumiem, lai gatavotu skolēnus olimpiādēm. To dara arī pedagogi citviet Latvijā. Īpaši uzteicama ir Latvijas Universitātes darbība tieši matemātikas olimpiāžu jomā.

¹⁵ Par Skolu sadraudzību skat.: <http://r1g.edu.lv/v/arpusstundu/sadraudziba>

¹⁶ Par skolas avīze skat.: <http://r1g.edu.lv/v/arpusstundu/avize>

Pats direktors Māris Brasla ir paraugs ilgstošai un neatlaidīgai darbībai skolvadībā (ģimenes tradīcija – skolas direktores dēls). Šķiet, ka viņš un mācību pārzinis Dainis Kriķis, veido izcilu tandēmu – direktors ar savu cilvēcisko attieksmi un organizatorisko pieredzi, Dainis Kriķis – ar metodisko prasmi, eksakto pieeju un radošo domāšanu, kas izpaužas matemātikas mācīšanas aizrautībā.

31.4.4. jauniešu ieguvumu izvērtējums pabeidzot izglītības iestādi (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve).

- Skolēni Rīgas 1. ģimnāzijā (neskaitot tiešo pieredzi eksakto zinātņu jomā) iegūst iespēju darboties vidē, kas mudina darīt, attīstīties, būt dinamiskam cilvēkam.
- Skolēniem ir iespējas iesaistīties nevalstisko organizāciju darbā (piemēram, debašu klubs latviešu, angļu un vācu valodā, Eiropas jauniešu parlaments).
- Skolēniem ir iespējas iesaistīties starptautiskajā sadarbībā (sk. analīzi iepriekš).
- Skolā ir plaši izvēsta „mākslinieciskā pašdarbība” (amatiermāksla) – vairāki kori, deju kolektīvs, kultūras vēstures ietvaros notikuši teatralizēti uzvedumi par dažādiem laikmetiem. Direktors uzskata, ka valsts līmenī bija liela kļūda likvidēt kultūras vēstures mācību priekšmetu – aizstājot to ar obligāto mākslas vai mūzikas izvēli (Rīgas 1. ģimnāzija izvēlējusies mākslu, tomēr tas neatsver kultūras vēstures zaudējumu, kurā strādāja pieredzējuši skolotāji; savukārt mūziku visiem uzspiest nevar – tās vietā nepieciešams attīstīt māksliniecisko pašdarbību un labāk apmaksāt solu koru diriģentu darbu).
- Skolu beidzot absolventi veiksmīgi startē gan eksaktajā, gan sociālajā, gan humanitārajā virzienā. Apgūtās radošā darba prasmes nodrošina viņu konkurētspēju dažādās jomās.
- Skolas panākumus raksturo rezultāti: skolēniem pirmās vietas matemātikas, angļu valodas, latviešu valodas un dabas zinību Centralizētajos eksāmenos.

Skolas mājas lapā var lasīt, ka „šogad skolas skolēni ieguva godalgotas vietas 10 dažādu mācību priekšmetu valsts olimpiādēs, **kopumā iegūstot 14 zelta, 21 sudraba un 25 bronzas medaļas** (salīdzinājumam – 2010./2011. m.g. bija 10 zelta, 24 sudraba, 15 bronzas). Visvairāk – 26 godalgas – iegūtas matemātikas 62. valsts olimpiādē.”¹⁷ Skola lepojas ar tiem skolēniem, kuri pārstāvēs skolu un valsti starptautiskajās olimpiādēs. 53. starptautiskajā matemātikas olimpiādē Argentīnā, Mar del Platā, no 2012. gada 8. jūlija līdz 16. jūlijam Rīgas Valsts 1. ģimnāziju pārstāvēs četri skolēni – Pēteris Kārlis Ratnieks (11.f), Ilze Ošiņa (12.), Miķelis Pūķis (12.b) un Andrejs Kuzņecovs (12.f). Māris Seržāns, 11.sb klases skolnieks, dosies uz trijām starptautiskajām olimpiādēm. No 8. jūlija līdz 15. jūlijam viņš piedalās 23. starptautiskajā bioloģijas olimpiādē Singapūrā, no 15. jūlija līdz 24. jūlijam notiks 43. starptautiskā fizikas olimpiāde Tallinā, bet no 21. augusta līdz 26. augustam Māris būs Latvijas komandas sastāvā 9. starptautiskajā ģeogrāfijas olimpiādē Vācijā, Ķelnē. 44. starptautiskajā ķīmijas olimpiādē ASV, Baltimorā, no 2012.gada 21. jūlija līdz 30. jūlijam piedalīsies 11.f klases skolnieks Ervīns Cauņa.

Rīgas Valsts 1. ģimnāzijas direktors Māris Brasla uzskata, ka Latvijas izglītības sistēmu radošuma aspektā varētu vērtēt ar 8 ballēm.

¹⁷ Par skolas sasniegumiem sk.: <http://r1g.edu.lv/v/articles/2012/06/13/sasniegumi-valsts-olimpids>

31.5. PIEKTAIS GADIJUMS. Baldones mākslas skola

(direktors Tālvāldis Muzikants)

31.5.1.informācija par izglītības iestādi un darbiniekiem, kas ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm.

Baldones mākslas skola īsteno „Vizuāli plastiskās mākslas” programmu (skola dibināta 1988. gadā). Skolā mācās 85 audzēkņi vecumā no 7 – 18 gadiem. Šobrīd ir 6 skolotāji; vēl nesen bija 8. Divi aizgāja kopā ar vairākiem audzēkņiem, kad Baldones mākslas skolas filiāle, kas bija Daugmalē, līdz ar savu pagastu pievienojās Ķekavas novadam. Tālvāldis Muzikants, kurš ir direktors jau 24 gadus, īpaši pārdzīvo par, pēc viņa vārdiem, pašu labāko Mākslas vēstures skolotāju, kura aizgājusi, jo dzīvoja un strādāja Bauskā, un vairs nevar izbraukāt zemo algu dēļ. Skolotājiem ir 4. un 5. kategorijas, arī pašam direktoram ir 5. kategorija. Lielu darbu veikuši skolotāji, kuri izveidojuši savus portfolio, taču, direktors uzskata, ka birokrātija traucē radošumam. Skolotājus nevar vērtēt pēc tā – kā viņš ir aizpildījis ailītes. Portfolio sagatavošana īstenībā neko nav mainījusi darbā, ja nu vienīgi pedagogi labāk apzinājušies un apkopojusi savu pieredzi (diplomas).

Tālvāldis Muzikants var teikt, ka izaudzis kopā ar skolu, turklāt ir praktizējošs mākslinieks. Ņemot vērā to, ka Baldones skolas skolēniem katru gadu (sadarbības projekta *Creative connection* ar ASV ietvaros, kas notiek kopš 1999. g.) bija ļoti labi darbi, tad brauciena laikā uz ASV ir bijuši piedāvājumi T. Muzikantam palikt ārzemēs un strādāt privātajā skolā ASV (nevis *Public school*). Viņš to ir noraidījis. Tāpat kā tolaik, arī tagad direktoram ir grūti atbildēt, kas tieši ir radošo panākumu pamatā, kāpēc tieši Baldones skolas audzēkņu darbi atšķiras no citu savu vienaudžu darinājumiem.

Viņš uzskata, ka radošuma attīstīšanā svarīgākais ir a) mīlēt to, ko dari, b) pašam skolotājam jābūt personībai, 3) jābūt profesionālim (skolēns novērtē to, ka pedagogs pats spēj radīt mākslas darbu), 4) nepārtraukti ir jāpilnveidojas: skolotājiem ir **jāļauj ceļot** un uz to jānodrošina. Tieši citās zemēs gūtie iespaidi un arī pieredzes apmaiņa sekmē jaunu radošu ideju rašanos.

Skola dalās ar savu pieredzi valsts mērogā: 2008. gadā Baldonē notikusi mākslas skolu veidošanas skolotāju seminārs. Skola ir Latvijas Mākslas skolu asociācijas biedre. Skolas pedagogi piedalījušies starptautiskos festivālos, konferencēs, projektos un darbnīcās ASV, Lielbritānijā, Polijā, Slovākijā, Somijā, Izraēlā un Francijā. Ir gandarījums, ka vairāki skolas absolventi paši ir kļuvuši par māksliniekiem, piemēram, Daiga Krūze.

Skolas direktors uzskata, ka skolotāja personība ir noteicošais faktors skolēnu radošuma attīstīšanā. Skolotājam jābūt atvērtam jaunajam, fleksiblām, mobilam piemēram, kā radīt blogus un citas ar informācijas tehnoloģijām saistītas lietas. Viena no pieredzēm (kas nāk no Īrijas) ir šāda: skolotājam ieteicams sekot līdzī sava audzēkņa darba attīstībai izmantojot modernās tehnoloģijas (foto, video ieraksti).

31.5.2.izglītības iestādes fiziskās vides apraksts (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, palīgtelpas un to izmantojums, bibliotēka un tās izvērtējums).

Baldones mākslas skola ir izvietota 2 ēkās. Vienu tā daļa ar pašvaldību, tomēr tieši nelielais korpus, kas stāv atsevišķi no citām ēkām, ir īstais radošas darbības centrs. Korpusā, kas ir pašvaldības mājā, iekārtota izstāde, arī apakšstāvā ir oriģināls mākslas darbs neliela strūklaka, ko veidojusi Baldones mākslas skola. Otrajā stāvā i dažādi darbi sākot ar instalācijām un beidzot ar gleznām, t. sk., Baldones mākslas skolu pedagogu gleznām un skulptūrām – pašvaldību sanāksmju zālē (tas uzskatāmi liecina par to, ka pašvaldība kopumā novērtē mākslas skolas nozīmi).

Skolai ir arī datorklase (otrajā korpusā, ko tā dala ar pašvaldību). Pietiekami ir materiālu un darba līdzekļu. Tas ir pateicoties mācību maksai 10 Ls. Diemžēl norēķināšanās notiek ar pašvaldību. Tādēļ skolēni, kuru vecāki nespēj samaksāt, nevar turpināt mācības. Mācību maksas regulāri maksājumi ir sarežģīti ģimenēm, kurām ir vairāki bērni vai kuras ir uz trūcīgas ģimenes statusa robežas. Ja varētu diferencēti pieiet mācību maksai, tad iespējams, skolai būtu vairāk audzēkņu. Tātad radošumam traucē vecāku sociālā nevienlīdzība. Bieži vien mācību maksu nevar samaksāt tieši talantīgāko vecāku bērni. Tas ir arī problemātiski situācijā, kad bērnam ir talants un vēlēšanās apmeklēt arī mūzikas skolu, kur mācību maksa ir nedaudz mazāka.

Baldones mākslas skolas telpās (atsevišķajā korpusā) ir iepriekšējo gadu audzēkņu darbi, kas rosina un iedvesmo – jaunākos kolēģus. Sienas ir izveidota ar plauktiem un līdz pat griestiem ir pilnas ar modeļiem, instrumentiem, mākslas darbiem, maketiem, figūrām. Ieejot šādā darbnīcā jaunajiem māksliniekiem ir uz ko skatīties. Vide mudina darboties, izpausties radoši, veidot savu oriģināldarbu, kas vērtības ziņā būtu līdzīgu plauktos atrodamajiem darbiem.

31.5.3.izglītības iestādes sociālās vides apraksts (skolas psiholoģiskā gaisotne, pasākumi (konkursi, sacensība, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām), klašu kolektīvu darbība).

Skolas direktors uzskata, lai veicinātu skolēna radošuma attīstību, nepieciešama a) radoša vide, b) atbalsta personāls, c) neatkarība un savas telpas, kas ļauj veidot mācību procesu citādāk nekā vispārīzglītojošā skolā. Jo dominējošā parādība mūsdienās skolās esot TROKSNIS. Lai radītu mākslas darbu, nepieciešams arī klusums un atbilstoša vieta, kur darbus var radīt, kā arī izstādīt to tapšanas stadijā. Nepieciešams iekšējs dialogs ar topošo mākslas darbu. Protams, vajadzīgs arī pedagoga padoms un atbalsts.

Pēc direktora domām, skolai a) jārada gaisotne, lai bērnam gribētos uz to nākt, b) jābūt interesantiem uzdevumiem, un c) iespējām savu redzes apvārsni paplašināt. Lai to visu panāktu savukārt nepieciešami skolotāji, kuriem ir nodrošinātas pamatvajadzības. Nav normāli, ka skolotājam jāstrādā vairākās skolās, lai izdzīvotu. Satraucoši ir mēģinājumi samazināt mērķdotācijas mākslas skolām.

Nākamais, kas jāpanāk, pēc direktora domām, ir ļaut brīvi strādāt. Vienlaikus ir jābūt kaut kādiem rāmjiem, kas orientē procesu uz rezultātiem. Šādi rāmji ir pedagoga paša radīta programma.

Skolā izdevies izveidot ģimenisku gaisotni. Apsekojot skolu pētniekam bija iespējams iepazīties ar mākslas tapšanas procesu. Diplomdarbu veidošanā audzēknis pats izvēlas savu darba laiku (ārpus stundām), tas nereti noris nelielās grupiņās, kur ne tikai skolotājs, bet arī cits audzēknis var būt vērtētājs un padomdevējs. Skola mudina audzēkņus arī dokumentēt darba tapšanas procesu (fotogrāfijās), tas palīdz atgriezties pie agrīnākām izstrādēm, apdomāt risinājumus un paliek skolēnam kā viņa radošās domas attīstības liecinieks.

Viens no interesantajiem projektiem, ko skolai izdevies īstenot ir *performance* ar instalācijām, tērpiem, mūziku, zīmējumiem, gleznojumiem, vides akciju - teatralizēts uzvedums, kurā attēlota pasaules māksla stilu vēsture, modelējot arī cilvēces attīstību nākotnē. Projekta rezultāts fiksēts 30 minūšu filmā.

Baldones mākslas skolas audzēkņu darbi ir veiksmīgi startējuši izstādēs Japānā, Slovākijā, Polijā, Francijā, Somijā, Čehijā, Ēģiptē, Bangladešā, Grieķijā un citur. Taipejas misija ir pasniegusi zelta medaļas balvu Baldones mākslas skolas audzēknei Evelīnai Skalbergai 2008 un citiem audzēkņiem par sasniegumiem starptautiskajā konkursā Taivānā (kopā šajā konkursā kopā iegūtas 8 zelta, 6

sudraba un 3 bronzas godalgas. Vasarās notiek 1- 2 nedēļas „Zaļā prakse”, kuras laikā audzēkņi glezno plenērā (piemēram, Vidzemes Jūrmalā).

31.5.4. jauniešu ieguvumu izvērtējums pabeidzot izglītības iestādi (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve).

Sarunā ar skolas direktoru izkristalizējas 3 dimensijas, kurās atspoguļojas tas, ko audzēknis iegūst Baldones mākslas skolā:

- audzēkņi skolā reāli apgūst nākamajai profesijai nepieciešamās prasmes (viens no rādītājiem, kas liecina, ka skola ir atradusi pareizu ceļu ir tas, ka daži audzēkņi ir atgriezušies skolā kā pedagogi; vairāki audzēkņi pēdējos gados ir arī iestājušies Mākslas akadēmijā);
- ja arī skolēns nekļūš par mākslinieku vai pedagogu, tad tomēr beidzot skolu viņš sapratīs mākslu, būs profesionāls tās vērtētājs, viņam būs kultūrvēstures izpratne, skola cenšas izkopt arī vispārēju inteliģenci, saskarsmes un sadarbības prasmes;
- audzēknis būs apguvis ideju radīšanas un īstenošanas pieredzi, viņam būs radošs skats uz dzīvi, kas var tikt izmantots un ir nepieciešams mūsdienās visdažādākajās jomās.

31.6. SESTAIS GADĪJUMS. Gaigalavas pamatskola

(direktore – Ināra Ūsīte, interešu izglītības, folkloras un mūzikas skolotāja – Rasma Igaune)

31.6.1.informācija par izglītības iestādi un darbiniekiem, kas ir labās prakses ieviesēji, un viņu darba metodēm.

Skolā ir 88 skolēni un 16 skolotāji (neskaitot tos, kuri ir Gaigalavas pamatskolas struktūrvienības Rikavas pamatskolā). Skolas pārstāvji uzskata, ka visi skolotāji strādā radoši. Taču to starpā, kuriem īpaši padodas skolēnu radošo izpausmju attīstīšana, nosauc bioloģijas skolotāju Inesi Bikovsku (veiksmīgi gatavo skolēnus olimpiādēm), talantīgo bērnu attīstībai pievērsusies arī ģeogrāfijas skolotāja Vija Armuška (vides projekti). Latviešu valodas un literatūras skolotāja Maruta Krustāne gatavo bērņus dzejas un prozas konkursiem, t.sk. latgaliešu dzejas un prozas sacerēšanai. Tas ir nopietns, skolotājam neobligāts un programmās neparedzēts papildus ieguldījums novada etniskās savdabības izkopšanai. Tieši latgaliešu valodā radoši pašizpausties motivē lokālpatriotisms, kas valda skolēnos. Vizuālajā mākslā Jolanta Dundeniece pievērsusies ne vien zīmēšanai, bet arī keramikai, kas Latgalē ir gadsimtiem kopts amatniecības un radošas pašizpausmes veids. Rasma Igaune gatavo skolēnus arī mūzikas olimpiādei un folkloras praktiskai apguvei – stāstīšanai, dziedāšanai, dejošanai un muzicēšanai, tai skaitā improvizēšanai, un panāk brīvu izteikšanos tradicionālās mūzikas formās. Jautāta, kas ir nepieciešams skolēnu radošo prasmju izkopšanā, vispirms uzsver (a) entuziasma nozīmi, viņai pašai hobijs sakrīt ar darbu. Skolā nevarot strādāt cilvēks, kurš savu darbu nemīl, kurš nebūtu gatavs (b) papildus darbam. Skolotājiem nereti pietrūkst laika visu labo ideju īstenošanai. Vienlaikus nepieciešama nepārtraukta (c) pašizglītība – jāiet laikam līdzi. Nesen Gaigalavas un Rikavas skolotāji, pēc skolas direktores iniciatīvas, speciāli kursus apguvuši interaktīvās tāfeles lietošanas metodes un paņēmienus. Tas bijis interesanti, iedvesmojoši un praktiski noderīgi. Skolā pagaidām ir tikai viena interaktīvā tāfele.

Gaigalavas pamatskolā izvērsts metodiskais darbs, tie skolotāji, kuri ir gājušiursos un apguvuši ko jaunu, dalās ar saviem kolēģiem pieredzē. Novada līmenī pieredzes apmaiņa notiek pa mācību jomām, bet jūtams ir apmaksāta metodiskās darbības vadītāja iztrūkums.

Skola piesaista jauniešus ar piedāvājuma dažādību – pamatā interešu izglītību un nodarbībām arī pēc obligāto mācību stundu beigām.

31.6.2.izglītības iestādes fiziskās vides apraksts (telpu iekārtojums, speciālu kabinetu aprīkojums, IKT lietošanas iespējas, palīgtelpas un to izmantojums, bibliotēka un tās izvērtējums).

Skola ir izveidota divos korpusos, viena ēka ir izremontēta 2007.gada ziemā, bet otra skolas ēka vēl cer uz projektiem un remontdarbiem. Tieši mazākajā no ēkām izvietoti vizuālās mākslas, mājturības, mūzikas un ticības mācības kabineti. Šeit notiek gan keramikas nodarbības, gan gatavošanās folkloras un citu muzikālo pulciņu priekšnesumiem, gan veidotas zīmējumu izstādes. Skolā ir interaktīvā tāfele, digitālās klavieres un sintezators, nesen iegūti 8 jauni datori. Drīzumā paredzams, ka būs dators ikvienā kabinetā pamatskolas ēkā. Mūzikas skolotāja Rasma īpaši rūpējusies par daudzveidīgu mūzikas instrumentu klāstu, kas iegūts dažādā veidā, arī vācot ziedojumus. Līdzīgi ir ar dažādām grāmatām – bibliotēkai, kas bieži iegūta skolā, ciemojoties labdarības akciju dalībniekiem no galvaspilsētas. Bibliotēka ir labi iekārtota, dāvinājumu rezultātā tā papildināta ar enciklopēdijām. Sporta zāle ir neliela, toties ir savs sporta laukums, turklāt pie pagasta mājas arī hokeja laukums, volejbola laukums un basketbola laukums, ko var lietot skolēni.

31.6.3.izglītības iestādes sociālās vides apraksts (skolas psiholoģiskā gaisotne, pasākumi (konkursi, sacensība, skates, festivāli, olimpiādes, tikšanās ar radošām personībām), klašu kolektīvu darbība).

Skolotāji cenšas radīt labvēlīgus apstākļus ikvienam bērnam, jo skolēnu kontingents nāk nereti no sociāli nelabvēlīgas vides, t. sk., īpaši no nabadzīgām ģimenēm. Skolotāja Rasma Igaune stāsta, ka skolotāji bieži nopērk skolēniem burtnīcas, jo pat šādiem elementāriem darba līdzekļiem vecākiem nepietiek naudas vai arī viņi aizmirst par bērna vajadzībām. Cits gadījums ir stāsts par vientuļo tēvu, kurš tomēr varonīgi audzina 10 bērnus. Ikvienā skolēnā varot parādīties radošums, spēja un vēlēšanās sevi izteikt radoši, oriģināli, radošums nav atkarīgs no sociālā statusa, tomēr ļoti svarīgs ir vecāku viedoklis. Tas motivē skolēnu centties. Ja vecāki novērtē radošo pašizpaušmi, tad skolotājiem ir vieglāk to attīstīt un palīdzēt. Bet rodas problēmas, ja vecāki neatbalsta vai pietiekami nenovērtē skolēna pūles, tad arī skolotāju centieni var nedot rezultātu.

Viena no radošuma motivējošām dimensijām skolas darbā ir tikšanās ar radošām personībām.

Svarīgs aspekts ir arī skolēnu saliedēšana klases kolektīvā. Daudzos pasākumos un konkursos skolēni piedalās kopā – komandās (Zemkopības ministrijas konkurss „Mūsu mazais pārgājiens”, kurā piedalījās 8.un 9.klases skolēni un citi, sk. tabulu pielikumā), citkārt ir gūti individuāli panākumi, svarīgi, lai tas tiktu novērtēts arī no klases biedru puses. Taču nereti ir jāmotivē šķietami tik vienkāršam solim – kā pašas skolas apmeklēšanai. Skolēni ir ļoti dažādi. Lai gan 4 skolēni apmeklē līdztekus Gaigalavas pamatskolai vēl arī mūzikas skolu 35 km tālajā Rēzeknē, tomēr lielākajai daļai tādu iespēju nav. Tātad skolai jānodrošina visiem papildus radošas darbošanās pieredzi uz vietas.

Radošai darbībai nepieciešama drosme, ko skolotāji cenšas skolēnos attīstīt un motivācija, ko jāpanāk – iedvesmojot – uzskata Rasma Igaune.

Nereti vieni un tie paši skolēni piedalās vairākās aktivitātēs, tad nodarbību saraksts tiek veidots tā, lai pēc iespējas uz visām viņi paspētu. Izmantota tiek arī projektu metode, ko parasti īsteno katra klase atsevišķi, klases saliedēšanai noder apkārtnes sakopšanas talkas. Skolas parlaments, lai gan pastāv, nedarbojas tik patstāvīgi, kā vēlētos (nepieciešams skolotāju padoms), bija labāk šajā ziņā, kad Gaigalavā bija vēl arī vidusskola kopā ar pamatskolu.

Problēma ir tajā, ka darbu ar talantīgiem skolēniem neuzskaita un tieši neapmaksā. Tas ietilpst individuālajā darbā, kas it kā ir paredzēts skolotāja pienākumos, taču konsultācijas parasti tiek izmantotas atpakaļpalcēju papildus izglītošanai, taču olimpiāžu (konkursu) gatavošanas darbs, kas taču ir viegli konstatējams pēc to rezultātiem, netiek tieši apmaksāts. Lai gan skolotājus motivē arī publiskas atzinības un kolēģu uzslavas, nepieciešams to valstiskā līmenī risināt ar reālu talantīgo jauniešu radošuma attīstīšanas darba uzskaiti un apmaksu.

31.6.4.jauniešu ieguvumu izvērtējums pabeidzot izglītības iestādi (personības iezīmju attīstība, radošo prasmju apguve).

- Skola attīsta skolēnus daudzveidīgi – vairākos virzienos (teātris, sports, mājturība un vizuāla māksla, tehnoloģijas, mūzika un folkloras, velosipēdistu CSDD konkursi, daiļlasīšana, dejas, literatūra, latgaliešu valoda).
- Ir iespējas apgūt sadarbības prasmes un projektu pieredzi (vides projektos);
- Skola sagatavo pašizpaušmei, brīvi iztiekties, uzstāties, padziļināt savas prasmes un zināšanas, izkopt spējas – to dod pulciņu sistēma, kas piedāvā nodarbības ārpus mācību stundām.

Skola īsteno:

- Pamatizglītības programmu;
- Speciālās pamatizglītības programmu izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem
- Speciālās pamatizglītības programmu izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem
- Skolā darbojas interešu izglītības pulciņi: tautu dejas, folkloras kopa "Purīņš", 1.- 4. klašu un 5.- 9. klašu ansambļi, keramika, dabas draugi, sports, jaunie velosipēdisti un dramatiskais pulciņš.

Ir iespēja apmeklēt pagarinātās dienas grupu. Skolēnus, kuri dzīvo ārpus Gaigalavas centra, uz skolu un no skolas ved autobuss (bezmaksas).

Skolas paveikto 2011/12. gadā raksturo tabula, tajā atzīmēti 43 sasniegumi, kurus izcīnījuši valsts, reģiona (Latgales) vai novada līmenī samērā mazās Gaigalavas pamatskola skolēni savu skolotāju vadībā. Sk. pielikumā – saīsināts sasniegumu saraksts.

V. Pedagogu sagatavošanas studiju programmu, studiju kursu aprakstu analīze

32. Pedagogu sagatavošanas studiju programmu atlase

Pedagogu sagatavošanas studiju programmu atlase tika noteikta tehniskajā piedāvājumā. Analizējamo pedagogu sagatavošanas studiju programmu grupā iekļautas akreditētas studiju programmas, kas atbilst profesiju standartam – skolotājs.

Analizējamās studiju programmas atlasītas tā, lai tās pēc iespējas plašāk atspoguļotu pedagogu studiju programmu spektru. Programmas atlasītas, ievērojot to, lai

- atlasē tiktu iekļautas visas augstākās izglītības mācību iestādes, kas piedāvā kādu no potenciālo programmu grupas programmām¹⁸;
- atlasē būtu programmas, kas sagatavo skolotājus pirmsskolas, pamatskolas, vidējās izglītības pakāpes un profesionālās ievirzes izglītībai;

¹⁸ atkāpjoties no šī nosacījuma formāla pielietojuma, izlasē nav iekļauta Latvijas Lauksaimniecības universitāte, jo tā piedāvā tikai 2 skolotāju studiju programmas, kas, salīdzinot ar citām augstskolām, veido nebūtisku daļu. No katras augstskolas, izņemot LLU un LU, ir iekļauta viena studiju programma, bet no LU iekļautas 2 studiju programmas, jo LU ir lielākais skolotāju studiju programmu skaits.

- atlasē būtu „plašas” skolotāju sagatavošanas programmas, kas piešķir vairāk nekā 10 dažādas kvalifikācijas un atlasē būtu „šauras” skolotāju sagatavošanas programmas, kas piešķir 1 vai 2 atšķirīgas kvalifikācijas;
- lai atlasē būtu gan bakalaura, gan maģistra, gan profesionālās studiju programmas.

Pamatojoties uz šiem kritērijiem, atlasītas sešas skolotāju sagatavošanas studiju programmas:

1. Profesionālās izglītības mūzikas skolotājs. Maģistra studiju programma. **Daugavpils Universitāte** (6 kvalifikācijas);
2. Vidusskolas fizikas skolotājs. 2. līmeņa profesionālā studiju programma. **Latvijas Universitāte** (1 kvalifikācija);
3. Skolotājs. Profesionālā bakalaura studiju programma. **Latvijas Universitāte** (17 kvalifikācijas);
4. Pirmsskolas izglītības skolotājs. 2. līmeņa profesionālā studiju programma. **Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija** (1 kvalifikācija);
5. Latviešu valodas un literatūras skolotājs un svešvalodu skolotājs. Profesionālā studiju programma. **Liepājas Universitāte** (2 kvalifikācijas);
6. Speciālās izglītības skolotājs. Profesionālā bakalaura studiju programma. **Rēzeknes Augstskola** (1 kvalifikācija).

Turklāt vēl veikta pedagogu **profesionālās pilnveides B moduļa programmu** analīze pēc kreativitātes kritērijiem. Atlasīta viena pedagogu profesionālās pilnveides B programma augstāk minētajās augstskolās pie nosacījuma, ka attiecīgā augstskola īsteno šādu programmu. Ir analizētas Daugavpils Universitātē, Liepājas Universitātē un Rēzeknes Augstskolā apgūstamās pedagogu profesionālās pilnveides B moduļa programmas, kuras var apgūt šajās augstskolās, lai sākumskolu pedagogi iegūtu tiesības mācīt arī 5.- 6. klasē. RPIVA šāda B moduļa programmas kursu nav, ir tikai atsevišķi projektu ietvaros īstenojami kursi.

Pētījuma gaitā nācās pārliecināties, ka ne viss, kas atspoguļots oficiālajos pieejamajos dokumentos, atbilst šodienas reālajai praksei. Piemēram, nācās nomainīt Liepājas universitātē vairs nedarbojošos programmu „Latviešu valodas un literatūras skolotājs un svešvalodu skolotājs” uz tās vietā pašlaik īstenojamo (bet vēl neakreditēto) profesionālo maģistra studiju programmu „Vispārējās izglītības skolotājs” (Latviešu valodas un literatūras un kulturoloģijas skolotājs, krievu valodas un literatūras un kulturoloģijas skolotājs, angļu, franču, vācu valodas skolotājs – var izvēlēties 1 vai 2 specializācijas), kas pēc apjoma ir plašāka programma nekā sākotnēji paredzētā. Tomēr tajā kā sastāvdaļa ir iekļauta arī iepriekš minētā programma „Latviešu valodas un literatūras skolotājs un svešvalodu skolotājs”, tāpēc iespējams, ka tiek analizēta programma „Latviešu valodas un literatūras skolotājs un svešvalodu skolotājs”. Tomēr Liepājas universitāte atteicās izsniegt analīzei minēto programmu ar ieganstu, ka to varēs izdarīt tikai augustā – septembrī, un iesniedza analīzei saīsinātu plānu Vispārējās izglītības skolotājs Bioloģijas un dabaszinību skolotājs.

Latvijas Universitātes programmā Skolotājs ir deviņas pamatievirzes programmas. Lielā apjoma dēļ (2500 lpp.) tika atlasīta viena programma – Sākumskolas skolotājs, jo līdzīga iepriekš izvēlētajās programmās nebija iekļauta, turklāt šī programma bija labi izstrādāta ar daudz vērtīgām ierosmēm veicamā pētījuma aspektā. Šīs programmas ietvaros tika analizēti arī visi studiju kursu apraksti (A daļa – kopīga visiem skolotāja darbības virzieniem un B daļa tieši sākumizglītības virzienam, kopā 35 studiju kursu apraksti).

Tā kā pētījuma gaitā tika konstatēts, ka minētajās augstskolu studiju programmās reti tiek atspoguļoti radošuma (kreativitātes) jēdzieni, tad – atbilstoši Tehniskajam piedāvājumam - bija jāizvēlas analīzei arī studiju kursu apraksti, kas stipri paplašināja pētāmā materiāla apjomu. Piemēram, Daugavpils universitātes Mg. studiju programmā Profesionālās izglītības mūzikas skolotājs, izrādījās, ir 43 studiju kursu apraksti, kas arī tika analizēti pēc radošuma kritērijiem,

RPIVA programmā Pirmsskolas izglītības skolotājs ir 49 studiju kursu apraksti, Rēzeknes augstskolas studiju programmā Speciālās izglītības skolotājs ir 40 studiju kursu apraksti, Latvijas Universitātes Sākumizglītības skolotājs – 35. Tie pilnībā vai daļēji tika analizēti.

Šajā sadaļā lietotie saīsinājumi:

LU FI - Latvijas Universitātes 2. līmeņa profesionālā studiju programma Vidusskolas fizikas skolotājs

LU SI – Latvijas Universitātes profesionālā bakalaura studiju programma Skolotājs. Sākumizglītības skolotājs

RPIVA – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas 2. līmeņa profesionālā studiju programma Pirmsskolas izglītības skolotājs

DU – Daugavpils universitātes maģistra studiju programma profesionālās izglītības mūzikas skolotājs

RA – Rēzeknes augstskolas Profesionālā bakalaura studiju programma Speciālās izglītības skolotājs

LiepU – Liepājas universitātes Vispārējās izglītības skolotājs

33. Augstskolu studiju programmās fiksētie un apkopotie dati par radošuma komponentiem

Atbilstoši izstrādātajai un Pasūtītāja akceptētajai metodoloģijai, studiju programmās tiek meklētas un apkopotas metodes par radošumu augstskolu studiju programmās. Tā kā studiju programmās tieši neparādījās detalizētas konkrētas kreativitātes metodes, tad bija jāapkopo un jāanalizē arī citi rādītāji – programmās nosauktie radošuma komponenti, kuriem augstskola plānojusi pievērst uzmanību studiju procesa gaitā. Dati fiksēti un tematiski sagrupēti atbilstoši metodoloģijā izvirzītajiem pieciem jautājumiem par studiju programmām:

17.attēls

- I izglītojamo personības īpašību un prasmju attīstīšana
- II izglītojamo radošās domāšanas, radošās iztēles u.c. procesu attīstīšana
- III zināšanu un iemaņu apguve izglītojamo jaurades produktu vērtēšanā
- IV pašu studējošo personības radošuma veicināšana
- V studējošo radošo prasmju attīstība

Pirmie trīs jautājumi attiecas uz to, kā studenti tiek gatavoti turpmākajam pedagoģiskajam darbam, kā viņi mācīsies strādāt ar audzēkņiem (izglītojamiem) radošuma attīstības virzienā; divi pēdējie punkti attiecas uz to, kā studiju procesā tiek veicināta pašu studentu radošās personības attīstība un viņu radošo prasmju attīstīšana. Reizēm grūti nodalīt, kuras studiju procesa darbības veicina studentu prasmes darboties ar audzēkņiem, bet kuras attiecas uz studentu pašu personības un prasmju attīstīšanu. Tāpēc dažkārt viens un tas pats faktors attiecas gan uz vienu, gan otru, tomēr ir arī tādi gadījumi, kad precīzi norādīts, vai konkrētajā gadījumā radošuma kategorija attiecas uz pašu studenta personību vai arī uz viņa zināšanu un prasmju apguvi, kā darboties ar audzēkņiem.

Tekstā esošajās **tabulās pirmajā ailē** ir no visa analizējamā teksta **izdalītās satura vienības** (tās var būt arī nepilni teikumi vai atsevišķi vārdi), kurās parādās radošuma kategorijas; **otrajā ailē** ir tikai **atslēgas vārdi, jēdzieni** kas apzīmē atsevišķas radošuma kategorijas (tās raksturo tā dēvētos trīs P: Personību, Procesu, jaurades Produktu). Tās pēc tam tiek analizētas, nonākot pie pēc iespējas vispārīgākiem jēdzieniem un atziņām. Šādu kvalitatīvo metodoloģisko pieeju ar kontentanalīzes

izmantošanu pamatojis A. Kroplijs (A. Kroplijs, M. Raščevska (2004). Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs, Rīga, RaKa, 178 lpp.).

33.1. Izglītojamo personības īpašību un prasmju attīstīšana

Pozitīvi vērtējams fakts, ka augstskolu studiju programmās starp svarīgiem uzdevumiem izvirzīts uzdevums pievērst uzmanību nevien audzēkņu atsevišķu domāšanas procesu un prasmju attīstībai, bet kopumā skolēna personības attīstībai. Tās attīstīšana jāapgūst studentiem turpmākajai radošajai pedagoģiskajai darbībai. Programmas orientē uz svarīgiem radošumu veicinošiem faktoriem. Starp tiem minēti: skolēnu individualitātes un zinātkāres attīstība, radošais potenciāls, radošās izpausmes, apdāvinātības attīstība, attieksmju un vērtīborientācijas attīstība, zinātniskās pētniecības projektu veikšana, gatavošanās olimpiādēm, mūzikas un mākslas iemaņu apguve u.c.

106. tabula

Izdalītā satura vienība	Atsēgas vārds
skolotāju izglītībai jābūt vērstai uz bērna individualitātes un zinātkāres attīstību (LU SI)	individualitātes un zinātkāres attīstība
veicināt skolēnu zinātkāri, radošās izpausmes (LU SI)	zinātkāre, radošās izpausmes
apgūst skolēnu zināšanu, prasmju un attieksmju (vērtīborientāciju) attīstību (LU FI)	attieksmju, vērtīborientāciju attīstība
gatavošanās fizikas olimpiādēm (LU FI)	gatavošanās olimpiādēm
skolēnu zinātniskās pētniecības projektu izstrāde interešu izglītības ietvaros (LU FI)	zinātniskās pētniecības projekti
mūzikas metodikas kurss (RPIVA)	mūzikas metodikas
tēlotājdarbības metodikas kurss (RPIVA)	tēlotājdarbības metodikas
rokdarbu metodikas kurss (RPIVA)	rokdarbu metodikas
attīstīt audzēkņu radošo potenciālu (DU)	radošais potenciāls
veicināt audzēkņu muzikālās apdāvinātības attīstību (DU)	apdāvinātības attīstība
mājturības un tehnoloģiju kurss (LiepU)	mājturība un tehnoloģijas

Lielāka uzmanība izglītojamo personības attīstībai studiju programmās pievērsta Latvijas Universitātes vidusskolas fizikas skolotāja un Daugavpils universitātes profesionālā maģistra studiju programmas profesionālās izglītības mūzikas skolotāja sagatavošanā, kas tieši (individualitātes attīstība, LU SI) vai netieši (audzēkņu radošais potenciāls, DU) piemin personības (individualitātes) kopveseluma jēdzienu. Lai gan tieši nav teikts, bet jāpieļauj, ka radošie, mākslas mācību priekšmeti (mūzikas, tēlotājdarbības, rokdarbu, mājturības metodikas kursi), gatavošanās olimpiādei, zinātnisko pētniecības projektu izstrāde u.c. arī pievēršas audzēkņu personības radošo aspektu attīstīšanai (iniciatīvitate, novatorisms u.c.).

Tomēr jāatzīmē, ka pašās studiju programmās tiešā veidā ļoti maz vai dažās nemaz nav fiksēts konkrēti personības, radošas personības attīstības jēdziens tādā aspektā, ka studenti tiek gatavoti arī piedalīties izglītojamo personības veidošanā. Tas ir ļoti svarīgs izglītības sistēmas uzdevums, īpaši ievērojot straujās izmaiņas, kas mūsdienās notiek sabiedrībā, to, ka situācija ar ģimenes audzināšanu Latvijā nav labā stāvoklī – bieži ģimenes ir nepilnas vai sociāli nelabvēlīgas, vecāki aizņemti algas darbā, aizbraukuši u.t.t. Tāpēc lielāka atbildība jāuzņemas skolai, visai izglītības sistēmai. Skolēna personības radošuma veicināšanai jāizvirzās starp prioritārajiem pedagoģu sagatavošanas uzdevumiem, kam jāatspoguļojas arī studiju programmās.

33.2. Izglītojamo radošās domāšanas, radošās iztēles u.c. procesu attīstīšana

Iepazīstoties ar augstskolu izstrādātajām studiju programmām, var konstatēt, ka no izziņas procesiem pieminēta vienīgi domāšana kā process, kura attīstību studentiem jāiemācās veicināt,

mācot skolā attiecīgo studiju priekšmetu. Netiek pieminēta ne iztēle, ne uzmanība, ne atmiņa. Lai attīstītu domāšanas u.c. procesus bērniem, kam ir garīgās attīstības traucējumi (turpmāk tekstā – GAT), studentiem paredzēts apgūt specifiskas zināšanas mākslas pedagoģijas piedāvāto iespēju izmantošanai korekcijas darbā.

Jāpieļauj, ka iztēles veicināšanu paredzēts attīstīt ar bērniem tīkamu rotaļu un spēļu organizēšanu.

107.tabula

skolēnu domāšanas spēju attīstība (LU FI)	domāšanas spējas
rotaļa teorijā un praksē (RPIVA)	rotaļa
mākslas pedagoģijas iekļaušana attīstības traucējumu korekcijas darbā (RA)	korekcijas darbs

33.3. Zināšanu un iemaņu apgūšana izglītojamo jaunrades produktu vērtēšanā

108.tabula

prasmes analizēt un izvērtēt praktiskās muzicēšanas radošos un pedagoģiskos aspektus (DU)	prasmes izvērtēt
radošas pārbaudes formas (RA)	pārbaudes formas

Jautājums par to, ka studenti tiktu speciāli sagatavoti audzēkņu jaunrades produktu vērtēšanā, vērtēšanas metodikas apgūšanā, programmās īpaši nav izcelts. Tai pat laikā, ir ļoti būtiski metodiski pareizi veikt jaunrades produktu (eseju, mākslas un mūzikas darbu, lietišķās mākslas darinājumu, skolēnu zinātniski pētniecisko darbu) pedagoģiski korektu izvērtēšanu. Jārēķinās ar to, ka ir dažādu tipu skolnieki, kas dažādi uztver pedagoga sniegto vērtējumu. Dažkārt nesmalkjūtīgi izteikts publisks aizrādījums var dziļi ievainot bērna psihi un traucēt turpmākai radošai darbībai. Tādus faktus min pat literatūras vēsture.

Tai pat laikā – radošuma aspektā tipiski būtu pievērst uzmanību vairāk jaunrades procesam, ne produktam. Tomēr pilnīgi bez novērtēšanas arī to nedrīkstētu atstāt, jo vērtējums var sniegt ierosmes darba pilnveidošanai.

33.4. Pašu studējošo personības radošuma veicināšana

Lai gan studentu vecums (kas svārstās plašā amplitūdā) pieļauj, ka viņu personībām ir vismaz izveidojušies pamati (kodols, mugurkauls), tomēr tas ne vienmēr ir tā. Pat sastopami apgalvojumi, ka pazīstamas personības sevi kā izveidojušos personību atzīst pēc trīsdesmit gadu sasniegšanas – tas daļēji iekļauj studiju gadu posmu. Šie konstatējumi liek pievērst atbilstošu uzmanību nevienam tam, kā studentiem iemācīt, kā būtu jāpiedalās audzēkņu personības veidošanā, bet gan studiju programmām vajadzētu paredzēt arī pašu studentu radošo personību attīstību. Dažās programmās tas ir iezīmēts:

109.tabula

iesniedz zinātnisku eseju , kas ļauj vērtēt studentu radošumu (LU FI)	eseja, radošums
nodrošināt iespējas studentu personības tālākai izaugsmei (LU SI)	personības tālākizaugsme
skolotājam jātop par daudzpusīgu, talantīgu personību , kas iedvesmo (LU SI)	daudzpusīga, talantīga personība
attīstīt kompetenci līdzdalībai nacionālās kultūras un tradīciju saglabāšanā (LU SI)	kultūras kompetence
veicināt dziļi un vispusīgi izglītotu, kritiski un radoši domājošu personību (DU)	radoši domājoša personība

attīstīt studējošo iemaņas pašizpaušmei mūzikā un mākslā (DU)	pašizpaušme mākslā
labāko vērtējumu iegūst studenti, kas ir radoši (DU)	radoši studenti
studiju kurss: muzikālās apdāvinātības attīstība (DU)	muzikālā apdāvinātība
vērtē: mācīšanās radošo pieeju	radoša pieeja
attīstīt studējošo radošo tehnisko un māksliniecisko potenciālu (DU)	radošs potenciāls
programmas mērķis: attīstīt kultūru, zinātņi un izglītību (RA)	kultūras, zinātnes izpratne
indikatoru: studenta pašrealizēšanās līmenis (RA), pašnoteikšanās (RA) spēj uzņemties iniciatīvu (RA)	pašrealizēšanās, pašnoteikšanās, iniciatīva
programmas rezultāti: studenti prakses laikā veic radošu pedagoģisko darbu (RA)	radošs darbs
spēj radoši veikt darbu (RA)	radošs darbs

Šajās studiju programmās minēti šādi radošu studenta personību raksturojoši jēdzieni: personības tālākizaugsme, daudzpusīga, talantīga personība, radoši domājoša personība, radošs potenciāls, pašrealizēšanās, pašnoteikšanās, pašizpaušme mākslā, muzikāla apdāvinātība, kultūras kompetence, radošs darbs, radošums, ko veicina eseju rakstīšana un pēc kurām arī pašu radošumu var diagnosticēt, radoša pieeja, iniciatīva u.c.

Tomēr neparādās tādas radošu personību spilgti raksturojošas iezīmes kā: oriģinalitāte, drosmē, nerunājot jau par tādām iezīmēm kā antikonformisms, brīvības mīlestība (kas būs, ja studenti būs izteikti brīvdomātāji un nostāsies pret iesīkstējušām, konformistiskām pieejām!), tomēr bez tādām iezīmēm kļūt par spilgtu, radošu individualitāti nav iespējams. Bet sabiedrībai tādas ļoti vajadzīgas, jo tikai radošas personības virza sabiedrības progresu. Šī pretruna augstskolām pozitīvi jārisina, tas jāatspoguļo arī studiju programmās.

33.5. Studējošo radošo prasmju attīstība

Salīdzinot ar četriem iepriekšējiem radošuma rādītājiem, visbiežāk studiju programmās pārstāvēta studējošo radošo prasmju attīstīšana. Ir minētas gan vispārīgās, gan speciālās prasmes. Tas būtu pozitīvi vērtējams, ja aiz pastiprinātas prasmju attīstīšanas nepazustu radošas personības kā veseluma attīstība.

Visbiežāk (no 29 minētajām prasmēm) atkārtojas prasmes veikt pētnieciskus, radošus darbus, projektus – 17 reizes. Arī pārējās prasmes ir šo prasmi atbalstošas: interpretācija, improvizācija, radoši vingrinājumi, inovatīvas metodes, novitāte, radoši kontakti, eksperiments u.c. Tātad augstskola pietiekami veicina radošo prasmju attīstību, un daudz kas ir atkarīgs no studentu personīgās motivācijas, bet tā programmās neparādās kā veicināms radošuma komponents.

110.tabula

apgūst fizikas eksperimentu metodiku (LU FI)	eksperimenti
apgūst jaunāko zinātniski pētnieciskajā darbībā (LU FI)	jaunākais pētnieciskajā darbībā
prot vadīt skolēnu zinātniski pētniecisko darbību (LU FI)	vada pētniecisko darbību
praktikants sagatavo audzinoša ārpusklases pasākuma scenāriju un novada to (LU SI)	sagatavo scenāriju
programmā: projektu izstrāde , mācību ekskursijas (LU SI)	projekti, ekskursijas
iesaistīt studentus lietišķajā pētniecībā (LU SI)	pētniecība
attīstīt pētnieciskā darba iemaņas (LU SI)	pētnieciskās iemaņas
radoši kontakti starp studentu un docētāju (īpaši nepilna laika neklātienē studijās) (LU SI)	radoši kontakti

prot veikt zinātniski pētniecisko un mākslinieciski radošo, projektēšanas darbu (DU)	pētnieciskais, radošais, projektēšanas darbs
pilnveido mākslinieciskās jaunrades un radošas pedagoģiskas darbības prasmes (DU)	radošas darbības prasmes
apgūt mūzikas improvizācijas pamatus (DU)	improvizācija
attīstīt studējošo prasmes veikt patstāvīgu interpretāciju (DU)	interpretācija
sagatavot radošus darbus (DU)	radoši darbi
eksāmenā vērtē radošo darbu (DU)	radoša darba vērtēšana
Mg. darba izstrādē veicina radošo domāšanu (DU)	radošā domāšana
prasmē patstāvīgi veikt pētniecisko darbu (RA)	pētniecisks darbs
attīstītas pētnieciskā darba iemaņas (RA)	pētnieciskā darba iemaņas
radošā darba iemaņas (RA)	radošā darba iemaņas
iesaistās zinātniski pētnieciskā darbībā (RA)	pētnieciska darbība
studiju indikatori: apgūtas inovatīvas studiju procesa metodes, studiju kursu novitāte (RA)	inovatīvas metodes novitāte
piedalīšanās studentu zinātnisko darbu konkursos (RA)	darbu konkursi
radošās domāšanas iemaņu apguve (RA)	radošā domāšana
zinātniskās izziņas metožu apguve (RA)	zinātniskās izziņas metodes
referātu izstrāde (RA)	referāti
starptautiskās zinātniskās konferences (RA)	zinātniskās konferences
zinātnisko darbu publicēšana (RA)	darbu publicēšana
radošo vingrinājumu iekļaušana zināšanu un prasmju pašizvērtēšanas sistēmā (RA)	radošie vingrinājumi
novitātes dator tehnoloģiju izmantošanā (RA)	novitātes
speciālā pedagoģija un inovatīvie pētījumi (LiepU)	inovatīvi pētījumi

Kā redzams, augstskolu programmās vislielākā vērība veltīta studenta radošo prasmju apguvei. Tas, protams, ir ļoti vērtīgs studiju procesa rezultāts, tomēr mūsdienā strauji mainīgajā gadsimtā bez konkrētām praktiskām vai teorētiskām prasmēm ir būtiski veidot plašāku radošuma izpratni, tajā iekļaujot tādas būtiskas rādītājus kā motivācijas, vispārējo spēju attīstība u.c.

34. Augstskolu studiju kursu aprakstos apkopotie dati un secinājumi

34.1. Izglītojamo personības īpašību un prasmju attīstīšana

111.tabula

LU SI A programma:

<i>nodrošinot katra skolēna attīstību, izaugsmi</i>	attīstība, izaugsme
<i>mācību procesa individualizāciju un diferenciaciju</i>	individualizācija diferenciacija
<i>prasmju zināšanas lietot</i>	lietot zināšanas
<i>sekmētu skolēnu mācīšanos un personības attīstību.</i>	personības attīstība
<i>analizēt skolēnu personības attīstības un uzvedības īpatnības</i>	personības attīstība uzvedības īpatnības
<i>zināšanas un izpratni par personības attīstības būtību</i>	personības attīstības būtība
<i>paredzēt sagaidāmos skolēna personības pilnveides rezultātus</i>	personības pilnveides rezultāti
<i>radoši veicināt skolēnu socializācijas procesu</i>	skolēna socializācija

veikt pētniecisku darbību skolēna socializācijas izpētē	skolēna socializācija
veicināt topošo pedagogu radošu pieeju mūsdienu socializācijas problēmu risināšanai	5 LU SI A
attīstošais dialogs skolēna atbildības, iniciatīvas un radošuma veicināšanā	atbildība, iniciatīva radošums
pedagoga personība kā skolēna socializācijas veicinātāja	4 LU SI A
paredzēt skolēnu sagaidāmos mācīšanās un personības pilnveides rezultātus	personības pilnveide

112.tabula

LU SI B programma:

izglītēt studentus, lai viņi spētu iegūtās zināšanas aktīvi pielietot bērnu un ģimenes tiesību aizsardzībā	bērnu tiesības
muzicēšanas nepieciešamību skolēna harmoniskas personības attīstībā	harmoniska personība
mājturības un tehnoloģiju mācību priekšmeta mērķi, uzdevumiem un nozīmi 1.-4. klašu skolēnu personības attīstībā	personības attīstībā
mājturības un tehnoloģiju priekšmeta mērķis un uzdevumi 1.-4. klasē, nozīme skolēnu personības veidošanās procesā	personības veidošanās
skolēnu reprodutīvā un mākslinieciski radošā darbība	mākslinieciski radošā darbība
bērna personības attīstības veicināšanā	personības attīstība
izpratne par iespējām mērķtiecīgi izmantot tēlotājdarbību bērna vispusīgai attīstīšanai	vispusīga attīstīšana
bērnu mākslinieciskā darbība	mākslinieciskā darbība
bērnu literatūras un folkloras lomu un nozīmi bērna personības attīstībā un vērtību sistēmas izveidē	personības attīstība vērtību sistēma
mācību un audzināšanas darbības optimizēšana un individualizācija	individualizācija
veidot skolēnos izpratni par drošu vidi un iesaistīt skolēnus aktīvā darbībā par drošības ievērošanu	aktīva darbība
spēj veidot un koordinēt sadarbību bērna interešu aizstāvībai	interesešu aizstāvība
apgūs dažāda vecuma bērnu tēlotājdarbības raksturu , iespējām izmantot vizuālo darbību skolēnu personības veidošanā	tēlotājdarbība personības veidošanā
mākslas mācību metožu atbilstību pamatskolas vecuma bērniem prasmes zināšanas pielietot skolēnu personības īpašību veidošanai	personības veidošana
veidot mācību uzdevumus par tēmu sākumskolas skolēniem, meklējot jaunas pieejas un metodes priekšmeta mācīšanai	jaunas pieejas

113.tabula

RA

studenti izprot individualizācijas principu	individualizācija
spēj izstrādāt individuālas izglītības programmas	izstrādā programmas
realizē gan izglītojošus, gan audzinošus, gan veselību veicinošus uzdevumus	audzinoši uzdevumi
jākjūst par neatņemamu veselīga dzīvesveida un personības pašrealizācijas līdzekli	personības pašrealizācija
veidojas prasmes saskatīt un atpazīt bērna attīstības traucējumu simptomus	prasmes saskatīt un atpazīt
spēj savākt un analizēt bērna ar GAT izpētes materiālu	analizēt bērnu ar GAT
izstrādāt un realizēt individuālas izglītības programmas;	izstrādāt programmas

<i>spēj izstrādāt individuālas korekcijas programmu</i>	<i>izstrādāt programmu</i>
<i>spēj izstrādāt darbības plānu konkrēta skolēna sociālās adaptācijas veicināšanai</i>	<i>izstrādāt plānu</i>

34.2. Izglītojamo radošās domāšanas, radošās iztēles u.c. procesu attīstīšana

114.tabula

LU SI A programma:

<i>veicināt skolēnu pētniecisko prasmju veidošanos</i>	1
<i>skolēnu pētnieciskās darbības vadīšanu</i>	<i>pētnieciskā darbība</i>
<i>plānot un organizēt bērnu/skolēnu/audzēkņu pētniecisko darbību</i>	<i>pētnieciskā darbība</i>
<i>vadīt skolēnu projektus</i>	<i>projekti</i>
<i>studenti apgūs bērnu/skolēnu/audzēkņu pētnieciskās darbības vadīšanu, izmantojot iespēju attīstīt vadīšanas pieredzi un organizatorisko kompetenci</i>	5 LU SI A
<i>Skolēna pētniecisko prasmju attīstība pedagoģiskajā procesā. Skolēnu pētnieciskās darbības vadīšana</i>	5LU SI A
<i>bērnu/skolēnu/audzēkņu sadarbība un komunikācija projekta sagatavošanā un norisē</i>	<i>komunikācija</i>
<i>skolotāja un skolēnu radošā darbība</i>	<i>radošā darbība</i>
<i>prasmī plānot, organizēt, vadīt un izvērtēt ārpusstundu pasākumus klases un skolas mērogā</i>	3LU SI A

115.tabula

LU SI B programma:

<i>prasmēs, kas nepieciešamas skolotājam latviešu valodas standartā izvirzīto prasību sekmīgai īstenošanai pamatskolā</i>	5LU SI B
<i>skolēna runas darbības prasmju attīstīšanai</i>	<i>runa</i>
<i>lasītprasmes pilnveidei</i>	<i>lasītprasme</i>
<i>ārpusklases darbs skolēna lasītintereses rosināšanai</i>	<i>rosināšana</i>
<i>vada skolēnu pētniecisko darbību</i>	<i>pētnieciskā darbība</i>
<i>mācību metožu izvēle skolēnu ieinteresēšanai</i>	<i>ieinteresēšana</i>
<i>informācijas tehnoloģiju lietošana skolēnu ieinteresēšanai un motivēšanai</i>	1 LU SI B
<i>nodrošina gan skolēnu zināšanu pilnveidi, gan praktisko iemaņu apguvi</i>	<i>iemaņu apguve</i>
<i>darbā ar bērniem izmantot muzikālās spēles un rotaļas</i>	<i>spēles un rotaļas</i>
<i>metodiski pareizi vadīt mūzikas klausīšanās procesu</i>	<i>mūzikas klausīšanās</i>
<i>rotaļas ar dziedāšanu</i>	<i>rotaļas</i>
<i>modelēšana orientēta uz skolēnu izziņas darbības, uztveres un domāšanas procesu, praktisko iemaņu un radošās darbības attīstības veicināšanu</i>	<i>Izziņas, uztvere, domāšana radošās darbības</i>
<i>uztveres, domāšanas veicināšana mākslas nodarbībās</i>	<i>uztvere, domāšana</i>
<i>bērnu folklorā</i>	<i>folklorā</i>
<i>spēs izstrādāt izglītojošu programmu vecākiem un to realizēt</i>	<i>Izstrādā un realizēt</i>
<i>mācību uzdevumu modelēšana orientēta uz skolēnu izziņas darbības, uztveres un domāšanas procesu, praktisko iemaņu un radošās darbības attīstības veicināšanu</i>	<i>uztvere, domāšana radošā darbība</i>
<i>sākumskolas skolēnu uztveres un izpratnes spēju līmeņa</i>	3 LU SI B

novērtēšana	
--------------------	--

116.tabula

RA

ģimenes iesaistīšana pirmskolas un skolas bērnu programmās.	ģimenes iesaistīšana
veidot sapratni par bērnu ar speciālām vajadzībām	sapratne
pilnveido prasmes , kā arī attīsta biomotorās spējas	pilnveido prasmes, attīsta spējas
attīsta iemaņas veidot veiksmīgu mācīšanās procesu skolēniem	attīsta iemaņas
studenti spēj analizēt savas (skolotāja) darbības psiholoģisko ietekmi uz skolēnu	analizē
spēj pielāgot uzdevumus, testus un tekstus bērna ar GAT individuālajai izglītošanai	pielāgo uzdevumus
individuālas mācību programmas izstrādāšana	programmas izstrādāšana
apgūst prasmī veikt korekcijas darbu bērniem ar GAT	veikt korekciju

34.3. Zināšanu un iemaņu apguve izglītojamo jaunrades produktu vērtēšanā

117.tabula

LU SI A programma

prātīs veikt dinamisko izvērtēšanu bērnam ar nepietiekamu sekmību	dinamisko izvērtēšanu
veikt skolēnu un pedagogu mācīšanās darbību izvērtējumu dažādos kontekstos	darbību izvērtējumu
skolotāja un skolēnu radošā darbība, tās izvērtēšana	radošās darbības izvērtēšana
pētnieciskā vērtēšana klasē – problēmas, organizēšana, norise, rezultāti	pētnieciskā vērtēšana
izstrādāt pārbaudes darbus, vadīt tos un novērtēt skolēnu mācību sasniegumus un dinamiku specializācijai atbilstošajā/os mācību priekšmetos	novērtēt sasniegumus un dinamiku
novērtēt skolēnu sasniegumus , izmantojot dažādus vērtēšanas instrumentus	novērtē sasniegumus

118.tabula

LU SI B programma:

apgūt prasmes pārbaudes darbu un vērtēšanas kritēriju izstrādē	vērtēšanas kritēriji
apgūt prasmī analizēt un novērtēt rokdarbus	novērtēt rokdarbus
skolēnu darba sasniegumu vērtēšanas specifiku vizuālajā mākslā	vērtēšanas specifika
izvērtēt mācību procesa un skolēnu darba rezultātus	izvērtēt rezultātus
mācību sasniegumu vērtēšanas vizuālās mākslas priekšmetā	sasniegumu vērtēšana
apgūt prasmī analizēt un novērtēt rokdarbus	novērtēt rokdarbus

119.tabula

RA

māca izdarīt skolēnu spēju novērtēšanu	izdarīt novērtēšanu
praktiskajās nodarbības analizē bērnu ar attīstības traucējumiem raksturojumus	analizē raksturojumus
studenti spēj analizēt bērna ar attīstības traucējumiem sasniegumus	analizē sasniegumus
Spēj analizēt bērna ar garīgās attīstības traucējumiem valodu	analizē valodu
pārzina pārbaudes darbu veidošanas principus, prot sastādīt pārbaudes darbus	sastāda pārbaudes darbus

34.4. Pašu studējošo personības radošuma veicināšana

120.tabula

LU SI A programma:

vispārējās prasmes: būt elastīgam un atvērtam jaunai informācijai	<i>elastīgs, atvērts</i>
kreativitāte	<i>kreativitāte</i>
<i>sekot līdzi izmaiņām</i> Latvijas izglītības politikā, kā arī censties <i>to ietekmēt</i> no aktīva, ziņoša un prasmīga pilsoņa un izglītības darbinieka (skolotāja) pozīcijām	<i>seko izmaiņām ietekmē</i>
motivācijas veicināšanu	<i>motivācija</i>
būt atvērtam pārmaiņām	<i>atvērts pārmaiņām</i>
<i>uzņemties vadību un iniciatīvu</i>	<i>iniciatīva</i>
<i>mācīšanās motivācijas veicināšana</i>	<i>motivācija</i>
<i>pretrunas starp kontroli un brīvo mācīšanos</i>	<i>brīvā mācīšanās</i>
<i>attīstīt pedagoģisko domāšanu, lai mērķtiecīgi veidotu vidi produktīvām mācībām,</i>	<i>attīstīt domāšanu, mērķtiecīgi veidot vidi</i>
<i>apzinās turpmākās pētnieciskās darbības virzienu</i>	<i>apzināties virzienu</i>

121.tabula

LU SI B programma:

<i>veidojas spēja patstāvīgi analizēt</i> ētiskos fenomenus	<i>patstāvīgi analizē</i>
būt atvērtam pārmaiņām	<i>atvērts pārmaiņām</i>
<i>studenti spēš parādīt: akadēmisko kompetenci</i> izstrādājot integrētu mācību saturu	<i>kompetence</i>
pielāgoties jaunām situācijām	<i>pielāgoties situācijām</i>
būt atvērtam pārmaiņām	<i>atvērts pārmaiņām</i>
orientēties jaunās situācijās	<i>orientēšanās</i>

122.tabula

RA

<i>personiskās kultūras</i> izpausmju analīze sadzīvē	<i>personiskā kultūra</i>
<i>veicinot gan studenta pašvērtējuma attīstību</i>	<i>pašvērtējums</i>
attīsta sevī radošu pieeju	<i>radoša pieeja</i>
<i>tiek sekmēta studenta pašattīstība</i>	<i>pašattīstība</i>

34.5. Studējošo radošo prasmju attīstība

123.tabula

LU SI A programma:

prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
prasmes zināšanas pielietot	<i>lietot zināšanas</i>
sagatavot un prezentēt zinātniskās atziņas semināros	<i>sagatavot un prezentēt</i>
komunikācijas prasmes	<i>komunikācija</i>
<i>sekmīgi jānovada 1 seminārs</i>	<i>vadīt semināru</i>
interaktīvi sadarbojoties	<i>interaktīvi sadarboties</i>
<i>iegūst šādas kompetences: akadēmiskās kompetences</i>	<i>kompetences</i>
<i>veidot spontānu runu par dažādām tēmām</i>	<i>spontānitāte</i>
<i>trenēt prasmes iesaistīties sarunā, uzturēt sarunu, mācīties diskutēt, debatēt, izspēlēt lomu spēles un simulācijas</i>	<i>prasmes diskutēt, izspēlēt lomu spēles un simulācijas</i>
<i>spēs demonstrēt sociolingvistisko kompetenci (sveicienu</i>	<i>sociolingvistiskā</i>

lietošana, pieklājības normu izpratne), spēs demonstrēt prasmi pielāgoties sarunas biedram, iesaistīties sarunā , izvērst sarunu, veidot vienotu un saskaņotu tekstu	kompetence
studentiem iespēju analizēt filozofijas problēmas , kā arī reflektēt par to konsekvencēm pedagoģiskajā praksē	analizēt , reflektēt
prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt	analizēt, sintezēt, izvērtēt
prasmes zināšanas pielietot	lietot zināšanas
veikt pētniecisku darbību	pētnieciska darbība
komunikācijas prasmes	komunikācija
diskutēt un risināt filozofijas problēmas gan vēsturiskajā, gan mūsdienu kontekstā; risināt ar filozofijas problēmām saistītās konfliktsituācijas sociālajā un profesionālajā praksē, formulēt un analītiski aprakstīt filozofijas problēmas	diskutēt, risināt
veicināt topošo pedagogu radošu pieeju mūsdienu ētikas problēmu risināšanai sociālajā un profesionālajā praksē	radoša pieeja
diskutēs par kursa tēmām	diskutēt
biznesa plāns	biznesa plāns
sekmēt studentu izpratni par projektu vadīšanas būtību, teorētiskajām nostādnēm un izmantošanas iespējām izglītībā, izstrādājot un vadot pētnieciska, praktiski pedagoģiska vai didaktiska profila projektus	izstrādāt un vadīt projektus
spēs demonstrēt un lietot zināšanas par projekta veidošanu, vadīšanu un novērtēšanu. Studenti spēj veidot projekta pieteikumu sociālpedagoģisku problēmu risināšanai.	projekta pieteikums
projekta sagatavošana ieviešanai	projekta sagatavošana
izstrādāt savu (atbilstoši studenta profesionālajām interesēm) projektu	izstrādāt projektu
jāaizstāv iespējama projekts izglītībā	jāaizstāv projekts
aptaujas anketu izstrādē	anketu izstrāde
izglītības pētniecībā	pētniecība
sekmīgi veikts pētījums	veikts pētījums
prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt	analizēt, sintezēt, izvērtēt
saskatīt jauninājumus	saskatīt jauninājumus
sintezēt un modelēt dažādas mācīšanās teorijas un praksi; analizēt un izvērtēt	Sintezēt, modelēt, analizēt izvērtēt
prasmes zināšanas lietot	lietot zināšanas
veidot mācību vidi; piedalīties izglītības iestādes attīstības/pilnveides projektos; radoši organizēt mācīšanos	veidot vidi, projekti, radoši organizēt
veikt daļēji vadītu pētniecisku darbību	pētnieciska darbība
komunikācijas prasmes	komunikācija
sadarboties ar citu priekšmetu skolotājiem mācību vides veidošanā; vadīt starppriekšmetu projektu darbus mācīšanās veicināšanai	vides veidošanā projekti
radīt jaunas idejas	jaunas idejas
eksāmens – projekta darbs par mācīšanās paņēmieniem un to saistību ar veiksmīgu mācību procesa organizāciju un tā aizstāvēšana	eksāmens – projekta darbs, aizstāvēšana

<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt dažādas izglītības vides, dažādību izglītības vidēs</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>vērtēt savas darbības efektivitāti</i>	<i>efektivitāte</i>
<i>paredzēt izglītības vides ietekmes rezultātus</i>	<i>paredzēt rezultātus</i>
<i>plānot izglītības vides resursu pilnveidi</i>	<i>plānot pilnveidi</i>
<i>darboties dažādās izglītības vidēs</i>	<i>darboties dažādās vidēs</i>
<i>prasmes radoši organizēt un pārveidot izglītības vidi</i>	<i>organizēt un pārveidot</i>
<i>organizēt un uzturēt diskusijas</i>	<i>organizēt diskusijas</i>
<i>sadarboties ar citu priekšmetu skolotājiem</i>	<i>sadarboties</i>
<i>patstāvīgi pētīt citu valstu, skolu, izglītības iestāžu pieredzes izglītības vides veidošanā</i>	<i>pētīt</i>
<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>veidot pētnieciskās darbības kompetenci</i>	<i>pētnieciskās darbības kompetence</i>
<i>izpratne par pētīšanu pedagoģiskajā procesā</i>	<i>pētīšana</i>
<i>izmantos zinātnisko metodi pētījumos pedagoģijā,</i>	<i>pētījumi</i>
<i>pratīs pētnieciska mācību procesa organizēšanu</i>	<i>pētniecisks process</i>
<i>izpratni par pētīšanas integrējošo potenciālu teorijā un praksē</i>	<i>pētīšanas integrējošais potenciālu</i>
<i>mērķtiecīgi izvērtēs iespējamās pedagoģiskā procesa izmaiņas/inovācijas</i>	<i>izmaiņas, inovācijas</i>
<i> piedalīties projektos un citās ar pētniecību saistītās aktivitātēs</i>	<i>projekti, pētniecība, aktivitātes</i>
<i>komunikācijas prasmes</i>	<i>komunikācija</i>
<i>inovācijas pedagoģiskajā procesā</i>	<i>inovācijas</i>
<i>skolotāja, bērnu/skolēnu/audzēkņu pētnieciskās darbības pieredzes veidošana</i>	<i>pētnieciskā pieredze</i>
<i>pētījuma apraksta, referāta, raksta vai projekta izveidošana un prezentēšana</i>	<i>pētījums, projekts</i>
<i>kursa mērķis ir dot iespējas studentiem veidot izpratni par zinātniskās pētniecības procesu un apgūt prasmes, kuras nepieciešamas izglītības pētījumu sagatavošanai un veikšanai, pētījumu rezultātu apkopošanai un zinātnisku pārskatu sagatavošanai</i>	<i>zinātniskās pētniecības process, pārskats</i>
<i>iespēju īstenot pētījumu diplomdarbā</i>	<i>pētījums</i>
<i>veikt pētījumus izglītības iestādēs</i>	<i>pētījums</i>
<i>pētījuma rezultātu analīze, diskusija par pētījuma rezultātiem un secinājumi</i>	<i>pētījums, diskusija</i>
<i>eseja par izglītības mērķu un satura atbilstību</i>	<i>eseja</i>
<i>projekta darbs</i>	<i>projekts</i>
<i>priekšmeta izglītības programmas vispārējā projekta izstrāde tā prezentācija</i>	<i>projekts, prezentācija</i>
<i>spēju teorētiskās zināšanas lietot praksē</i>	<i>zināšanas lietot praksē</i>
<i>kompetenci veikt patstāvīgu zinātniski pētnieciskā, metodiskā un pedagoģiskā rakstura pētījumu, parādīt pētnieciskās iemaņas un prasmes</i>	<i>pētījums, pētnieciskās iemaņas</i>

<i>un spēju veikt skolotāja darbu</i>	<i>veikt skolotāja darbu</i>
<i>prasmī plānot, organizēt, vadīt un izvērtēt audzinātāja stundu</i>	<i>plānot, organizēt, vadīt, izvērtēt</i>
<i>izstrādāt mācību stundas komplektus</i>	<i>izstrādāt komplektus</i>
<i>veikt pētniecisko darbu</i>	<i>pētniecisks darbs</i>
<i>attīsta prasmes pētnieciskajā darbībā</i>	<i>pētniecisks darbs</i>

124.tabula

LU SI B programma:

<i>veidot prasmes orientēties tiesību un normatīvajos aktos.</i>	<i>orientēšanās</i>
<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: izprot preventīvā darba nozīmi</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>komunikācijas prasmes: argumentēti diskutēt</i>	<i>komunikācijas</i>
<i>ievirze tālākās mācīšanās prasmēm</i>	<i>ievirze turpmākam</i>
<i>analītiski izvērtēt, zinātniski korekti traktēt</i>	<i>izvērtēt, traktēt</i>
<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>prasmes zināšanas lietot</i>	<i>zināšanas lietotprasmes</i>
<i>komunikācijas prasmes: spēš diskutēt</i>	<i>komunikācija diskutēt</i>
<i> citas vispārējās prasmes: noteikt prioritātes darbībā, būt atvērtam pārmaiņām, kuras ir atšķirīgas no personīgās iepriekšējās pieredzes.</i>	<i>vispārējās prasmes atvērts pārmaiņām</i>
<i>attīstot matemātiskās spriešanas prasmes</i>	<i>matemātiskās prasmes</i>
<i>attīstīt prasmī izmantot zināšanas</i>	<i>prasmē izmantot zināšanas</i>
<i>veido latviešu valodas mācību saturu pamatskolā</i>	<i>veidot mācību saturu</i>
<i>attīstīs prasmī skatīt valodas parādības kopsakarībās</i>	<i>skatīt kopsakarībās</i>
<i>prātīs izmantot gūtās zināšanas, analizējot, izstrādājot un pilnveidojot latviešu valodas standarta īstenošanai nepieciešamo mācību saturu</i>	<i>izstrādāt, pilnveidot saturu</i>
<i>attīstīs prasmī pētīt valodas parādības un prezentēt savu pētījumu rezultātus</i>	<i>pētīt valodas , prezentēt rezultātus</i>
<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>prasmes zināšanas lietot plānojot un īstenojot latviešu valodas pedagoģisko procesu</i>	<i>prasmes zināšanas lietot</i>
<i>komunikācijas prasmes, sadarbojoties ar skolēniem, kolēģiem un skolēnu vecākiem</i>	<i>komunikācijas</i>
<i>ievirze tālākās mācīšanās prasmēm, veicot lietišķus pētījumus</i>	<i>ievirze mācīšanās prasmēm, pētījumi</i>
<i>studentu pētnieciskajos darbos</i>	<i>pētnieciski darbi</i>
<i>prasmī izvēlēties rezultāta sasniegšanai atbilstošākās mācību metodes un formas</i>	<i>prasmī izvēlēties</i>
<i>pētnieciskā darbība matemātiskā</i>	<i>pētnieciskā darbība</i>
<i>komunikatīvo prasmju attīstīšana</i>	<i>komunikatīvās prasmes</i>
<i>pilnveidot zināšanas</i>	<i>pilnveidot zināšanas</i>
<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>izstrādāt didaktiskos materiālus dabaszinībām</i>	<i>izstrādāt materiālus</i>
<i>organizējot integrētu mācību procesu</i>	<i>organizēt integrētu procesu</i>
<i>jāizstrādā viens patstāvīgais darbs un jāprezentē seminārā</i>	<i>patstāvīgais darbs jāprezentē</i>

<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>prasmes zināšanas lietot: pratīs noteikt nošu atrašanos līnijkopā un izmantot dziesmas pēc dzirdes apguves metodiku</i>	<i>prasmes zināšanas lietot izmantot metodiku</i>
<i>izveidot un izpildīt ritma pavadījumu</i>	<i>izveidot un izpildīt pavadījumu</i>
<i>komunikācijas un citas vispārējās prasmes</i>	<i>komunikācijas , vispārējās prasmes</i>
<i>diskutēt par mūzikas metodikas aktuāliem jautājumiem sākumskolā</i>	<i>diskutēt</i>
<i>ritma pavadījuma ar skanošajiem žestiem izveide un iestudēšana</i>	<i>pavadījuma izveide un iestudēšana</i>
<i>apgūt prasmes darbam ar papīru, tekstilmateriāliem un dabas materiāliem</i>	<i>rokdarbu prasmes</i>
<i>izpratīs tekstilmateriālu, dabas materiālu un papīra mākslinieciskās un plastiskās izteiksmes daudzveidību un to pielietojuma iespējas</i>	<i>izteiksmes daudzveidība</i>
<i>sagatavot materiālus un darba rīkus papīra plastikai, darbam ar dabas materiāliem, darbam ar tekstilmateriāliem</i>	<i>sagatavot materiālus</i>
<i>veidot kompozīcijas, mērķtiecīgi mākslas izteiksmes līdzekļus</i>	<i>veidot kompozīcijas</i>
<i>izgatavot papīra darinājumus, dabas materiālu kompozīcijas, vīt, pīt aukliņas, veidot dziju un diegu uztinumus, izšūt, šūt ar roku dūrieniem, aplicēt, adīt, tamborēt, filcēt, aust rāmī un ar celu galdiņiem, izgatavot lelles</i>	<i>izgatavot kompozīcijas</i>
<i>trīsdimensiju uzdevumi: papīra locīšana, apsveikuma kartīšu darināšana, rotallietu izgatavošana</i>	<i>trīsdimensiju uzdevumi</i>
<i>Dabas materiālu kompozīciju veidošanas principi un tehnoloģijas. Kompozīciju veidošana gada ritumā</i>	<i>kompozīciju veidošana</i>
<i>Darbu skates un izstādes iekārtošana</i>	<i>izstādes iekārtošana</i>
<i>Mājturības un tehnoloģiju stundu konspekti ar mācību uzskates līdzekļiem un/vai izdales materiāliem un tā prezentācija</i>	<i>stundu konspekti, prezentācija</i>
<i>eksāmens: piedalīšanās darbu skatē</i>	<i>eksāmenā darbu skate</i>
<i>izpratne par vizuālās mākslas priekšmeta nozīmi</i>	<i>mākslas izpratne</i>
<i>prasmes analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>radoši plānot mācību darbu vizuālās mākslas mācību priekšmetā</i>	<i>radoši plānot</i>
<i>ģenerēt un attīstīt jaunas metodes un paņēmienus</i>	<i>ģenerēt jaunas metodes</i>
<i>izstrādāt mācību līdzekļus</i>	<i>izstrādāt mācību līdzekļus</i>
<i>komunikācijas prasmes: argumentēti diskutēt par aktualitātēm mākslā un mākslas izglītībā</i>	<i>komunikācija diskutēt</i>
<i>prasmju un iemaņu veidošana mākslas nodarbībās</i>	<i>prasmes un iemaņas</i>
<i>dot iespēju studentiem pilnveidot analītiskas prasmes daiļdarbu un folkloras sacerējumu analīzes procesā pamatizglītības mācību kontekstā</i>	<i>pilnveidot prasmes</i>
<i>pilnveidos prasmi vērtēt, analizēt un interpretēt daiļdarbus un folkloras sacerējumus</i>	<i>vērtēt, analizēt, interpretēt</i>
<i>mācību uzdevumu un materiālu izstrāde</i>	<i>uzdevumu izstrāde</i>
<i>pilnveidos prasmi iesaistīties dialogā par literāru darbu un folkloras sacerējumu problēmām un vērtībām</i>	<i>dialoga prasmes</i>
<i>pilnveidos prasmi prezentēt savu pētījumu rezultātus</i>	<i>prezentēt</i>
<i>2 esejas par uzdotiem tematiem</i>	<i>esejas</i>
<i>anotācijas par vismaz 25 bērnu grāmatām (latviešu un ārzemju)</i>	<i>anotācijas</i>

<i>spēja plānot skolēna izpētes procesu, apgūtas prasmes izmantot dažādas skolēnu izpētes metodes un metodikas</i>	<i>plānot izpēti, izmantot metodes un metodikas</i>
<i>veikt skolēnu izpēti ar dažādām, atbilstošām izpētes metodēm un metodikām</i>	<i>veikt skolēnu izpēti</i>
<i>izmantot izpētē iegūtos rezultātus pedagogiskajā procesā</i>	<i>izmantot rezultātus</i>
<i>spēj plānot un realizēt savu darbību drošības nodrošināšanā izglītības iestādē, izprot preventīvā darba nozīmi drošas vides nodrošināšanā</i>	<i>plānot un realizēt</i>
<i>paplašināt un pilnveidot pētnieciskā darba prasmes</i>	<i>pilnveidot prasmes</i>
<i>students prot izvērtēt pētījuma rezultātus un izdarīt secinājumus</i>	<i>izvērtēt rezultātus</i>
<i>iegūt radošās darbības pieredzi rokdarbos ar dažādiem materiāliem</i>	<i>radošās darbības pieredze</i>
<i>apgūt prasmi kombinēt materiālus</i>	<i>prasme kombinēt</i>
<i>izgatavot vienkāršus izstrādājumus no koka, metāla un plastiskajiem materiāliem; kombinēt dažādus materiālus</i>	<i>izgatavot izstrādājumus</i>
<i>eksāmens: darbu skate</i>	<i>eksāmenā darbu skate</i>
<i>eksperimentēt, apgūstot vizuālās mākslas mācību metodes, teorētiski pamatot eksperimentus, prezentēt praktisko un teorētisko darbu rezultātus</i>	<i>eksperimentēt, prezentēt rezultātus</i>
<i>zināt vizuālās mākslas mācību metožu specifiku, specifiskiem paņēmieniem vizuālās mākslas priekšmeta apgūvē</i>	<i>zināt specifiskus paņēmienus</i>
<i>prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt mākslas darba saturu un formas jautājumus; pedagogiski/metodiska rakstura jautājumus mākslas izglītībā</i>	<i>analizēt, sintezēt, izvērtēt</i>
<i>komunikācijas prasmes: argumentēti diskutēt par mākslas un mākslas izglītības jautājumiem</i>	<i>komunikācija</i>
<i>sadarboties ar citu priekšmetu skolotājiem organizējot ar mākslu saistītas aktivitātes skolā</i>	<i>sadarboties, organizēt</i>
<i>eksāmens – mācību uzdevumu kopas vizuālajā mākslā izstrāde un prezentācija</i>	<i>eksāmenā uzdevumu izstrāde un prezentācija</i>

125.tabula

RA

<i>spēj patstāvīgi iegūt, atlasīt un analizēt informāciju un to izmantot patstāvīgā darba uzdevumu izpildē.</i>	<i>spēj iegūt, atlasīt, analizēt</i>
<i>veicina studentu pedagogisko domāšanu un profesionālo virzību piedalīšanās lekcijās, seminārnodarībās, diskusijās un praktiskajās nodarbībās</i>	<i>pedagoģiskā domāšana seminārnodarības, diskusijas un praktiskās nodarbības</i>
<i>piedāvāt studentiem iespēju attīstīt svešvalodas prasmes atbilstoši ES vienotajam valodu apguves līmenim</i>	<i>svešvalodas prasmes</i>
<i>spēj aprakstīt, formulēt un komunicēt praktiskus jautājumus un risinājumu ceļus attiecīgajā nozarē</i>	<i>formulēt risinājumu ceļus</i>
<i>Kursa ietvaros paredzēts aktualizēt filozofijas kā zinātnes un filozofijas kā domāšanas metodes iezīmes., atklājot filozofisko ideju nozīmi</i>	<i>atklāt nozīmi</i>
<i>ir apguvuši filozofisko kategoriju saturu, spēj analizēt to interpretācijas dažādos modeļus</i>	<i>analizētsmodeļus</i>
<i>spēj kritiski izvērtēt un salīdzināt dažādu laikmetu un skolu pārstāvju filozofiskās atziņas, projicējot tās uz savu dzīves</i>	<i>salīdzināt atziņas</i>

pieredzi	
demonstrē prasmi argumentēti izklāstīt savu viedokli par aktuālajām filozofiskajām problēmām, iesaistoties diskusijā	diskusijas
lekciju apmeklējums, aktīva līdzdalība seminārnodarībās, diskusijās un tekstu analīzes nodarbībās. Ieskaites darbs, tā apspriešana grupā	seminārnodarības, diskusijas,
veidojas iemaņas, kā organizēt metodisko darbu izglītības iestādē	iemaņas organizēt darbu
veidojas prasme patstāvīgi analizēt un izvērtēt izglītības iestādes darbu	analizēt un izvērtēt
Piedalīšanās lekcijās, seminārnodarībā (uzdodot jautājumus un iesaistoties problēmu apspriešanā)	seminārnodarība
noteikti ārējie un iekšējie apdraudējumi, rūpniecisko avāriju attīstības scenāriju modelēšanas metodes . Tiek dotas zināšanas par rīcību katastrofu gadījumos	attīstības scenāriju modelēšana
Piedalīšanās lekcijās, seminārnodarībās un diskusijās (uzdodot jautājumus un iesaistoties problēmu apspriešanā)	seminārnodarības, diskusijas, problēmu apspriešana
prezentāciju veidošana diagrammas / grafikas, zīmēti objekti ir apgūti praktiskas darba iemaņas strādājot ar Internet tīklu un to resursiem, tajā skaitā ar e-apmācības sistēmu Moodle	prezentācijas veidošana praktiskas iemaņas
diskusiju un kritiskas attieksmes iemaņu veidošana	diskusija
saskarsmes īpatnības mākslā	saskarsme
prot kritiski analizēt un definēt estētisko un tikumisko vērtību izmantošanas modeļus - prot patstāvīgi identificēt un interpretēt tikumisko konfliktu situāciju	analizēt, definēt, identificēt , interpretēt
aktīva iesaistīšanās seminārnodarībās/diskusijās, izstāžu u.c. mākslas pasākumu apmeklēšana	aktīva iesaistīšanās
divas argumentētās esejas, ieskaites darbs un tā prezentācija veidotas attieksmes, prasmes un iemaņas, kas nepieciešamas veselības saglabāšanai	esejas, prezentācija attieksmes, prasmes, iemaņas
attīstītas spējas izprast, izmantot un ietekmēt apstākļus	spējas izprast, izmantot, ietekmēt
prasmes patstāvīgi analizēt, izskaidrot	analizēt, izskaidrot
veidot un attīstīt zinātniski pētnieciskā darba iemaņas	pētnieciskā darba iemaņas
zinātne un studentu zinātniski pētnieciskais darbs	zinātniski pētnieciskais darbs
bibliotēkas apmeklējums	apmeklējums
pētījuma veikšana pedagoģijā	pētījuma veikšana
pedagoģiskais eksperiments, tā veikšana un pedagoģisko pētījumu rezultātu analīze	eksperiments, rezultātu analīze
gatavošanās trim seminārnodarībām	seminārnodarības
studenti spēj aprakstīt, formulēt un komunicēt	aprakstīt, formulēt ,komunicēt
prot veikt problēmu analīzi	analizēt
prot atlasīt informāciju un izmantot	atlasīt un izmantot
komunicēt par savu izpratni, prasmēm un darbībām	komunicēt
referāta izstrāde atbilstoši prasībām un aizstāvēšana	referāta izstrāde
seminārnodarību, praktisko nodarbību un patstāvīgo darbu izpilde	seminārnodarības, praktiskās nodarbības

<i>studenti prot sagatavot prezentācijas un demonstrēt</i>	<i>sagatavot prezentācijas</i>
<i>seminārnodarībās studenti diskutē</i>	<i>seminārnodarībās diskutēt</i>
<i>veido korekcijas nodarbību izstrādi un to prezentāciju</i>	<i>izstrāde prezentācija</i>
<i>mācās analizēt, salīdzināt, vērtēt un pilnveidot, pamatojoties uz pieredzi</i>	<i>analizēt, salīdzināt, vērtēt, pilnveidot</i>
<i>spēj analizēt izveidoto unikālo bērna pašattīstības sistēmu</i>	<i>analizēt</i>
<i>mācās pilnveidot, praktiski gatavojot uzskates materiālu</i>	<i>pilnveidot</i>
<i>attīstīt prasmi veidot programmas</i>	<i>veidot programmas</i>
<i>veido praktiskās iemaņas un prasmes</i>	<i>iemaņas un prasmes</i>
<i>vingrinās audzināšanas darba un audzināšanas pasākumu plānošanā, organizācijā</i>	<i>Plānošana, organizēšana</i>
<i>mācās risināt</i>	<i>risināt</i>
<i>spēj analizēt situāciju klasē, izvērtēt dažādas audzināšanas metodes</i>	<i>analizēt, izvērtēt</i>
<i>aktīva piedalīšanās praktiskajās nodarbībās</i>	<i>aktīvi piedalīties</i>
<i>aizstāvēti pētnieciskie darbi</i>	<i>pētnieciskie darbi</i>
<i>veido topošo pedagogu labvēlību, humānu attieksmi pret cilvēkiem</i>	<i>attieksme</i>
<i>veidojas iemaņas un prasmes komunicēt</i>	<i>komunicēt</i>
<i>aizstāvēts pētnieciskais darbs</i>	<i>pētnieciskais darbs</i>
<i>spēj analizēt skolas darbību</i>	<i>analizēt</i>
<i>aizstāvēti pētnieciskie darbi</i>	<i>pētnieciskie darbi</i>
<i>spēj analizēt izglītības ietekmi uz tautsaimniecības attīstību</i>	<i>analizēt</i>
<i>veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas</i>	<i>iemaņas izmantot zināšanas</i>
<i>veikt praktisku problēmu analīzi</i>	<i>analizēt</i>
<i>seminārnodarībās un diskusijās</i>	<i>seminārnodarības, diskusijas</i>
<i>veidojas iemaņas plānot un realizēt</i>	<i>plānot, realizēt</i>
<i>spēj motivēt citus aktīvai darbībai</i>	<i>motivēt</i>
<i>veidojas iemaņas dažādu metožu izmantošanai</i>	<i>metožu izmantošana</i>
<i>veidojas iemaņas lietot apgūtās kustību prasmes</i>	<i>iemaņas lietot prasmes</i>
<i>kontrolstundas vadīšana</i>	<i>kontrolstundas vadīšana</i>
<i>diskutē un mēģina praktiski izmantot pedagoģiskās teorijas</i>	<i>diskutē, praktiski izmanto</i>
<i>sekmē radošas pedagoģiskās domāšanas izkopšanu un pedagoģiskās kultūras veidošanos</i>	<i>radošas domāšanas kultūra</i>
<i>attīstīt studentu prasmes</i>	<i>attīstīt prasmes</i>
<i>prot salīdzināt</i>	<i>salīdzināt</i>
<i>prot patstāvīgi analizēt</i>	<i>analizēt</i>
<i>prot veikt teorētisku pedagoģisko pētījumu</i>	<i>veikt pētījumu</i>
<i>seminārnodarībās un diskusijās</i>	<i>seminārnodarības, diskusijas</i>
<i>esejas</i>	<i>esejas</i>
<i>teorētisks pedagoģisks pētījums</i>	<i>pētījums</i>
<i>seminārnodarībās studenti diskutē</i>	<i>seminārnodarībās diskutēt</i>
<i>analizē dažādus mācību procesa etapus</i>	<i>analizēt</i>
<i>veidojas iemaņas veiksmīga, mērķtiecīga mācīšanās procesa organizēšanā</i>	<i>iemaņas organizēt</i>
<i>veidojas prasmes profesionālas pedagoģiskās saskarsmes vadīšanā</i>	<i>prasmes vadīšanā</i>
<i>esejas, mācību stundu psiholoģiskā analīze</i>	<i>analizēt</i>

<i>padziļināma studentu izpratne</i>	<i>padziļināma izpratne</i>
<i>prasmī uztvert, cienīt un novērtēt dažādas kultūras parādības</i>	<i>prasmī uztvert, cienīt un novērtēt</i>
<i>prasmī diskutēt</i>	<i>diskutēt</i>
<i>kopj gaumi</i>	<i>kopt gaumi</i>
<i>seminārnodarbības</i>	<i>seminārnodarbības</i>
<i>izstāžu apmeklēšana</i>	<i>izstāžu apmeklēšana</i>
<i>veidojas iemaņas un prasmes veikt pedagoģisku diagnosticēšanu</i>	<i>iemaņas un prasmes</i>
<i>diskusijas</i>	<i>diskusijas</i>
<i>praktiskā darba izpilde (kontroldarbs), tā aizstāvēšana</i>	<i>praktiskā darba izpilde</i>
<i>seminārnodarbībās studenti diskutē par diagnostikas jautājumiem</i>	<i>seminārnodarbībās diskutēt</i>
<i>spēj izstrādāt un pamatot individuālu programmu</i>	<i>izstrādāt un pamatot</i>
<i>aizstāvēti pētnieciskie darbi</i>	<i>pētnieciskie darbi</i>
<i>veidojas prasmes veidot saskarsmi ar pirmsskolas vecuma bērniem</i>	<i>prasmes veidot saskarsmi</i>
<i>aizstāvēti pētnieciskie darbi</i>	<i>pētnieciskie darbi</i>
<i>nodrošina izglītota pedagoga profesionālo kompetenci – zināšanu, prasmju un attieksmju kopumu</i>	<i>kompetence – zināšanu, prasmju un attieksmju kopums</i>
<i>pārziņa un prot pielietot praktiskās mācību metodes</i>	<i>prot lietot metodes</i>
<i>seminārnodarbībās studenti diskutē</i>	<i>seminārnodarbībās diskutēt</i>
<i>praktiski sastāda koriģējošo vingrinājumu kompleksus</i>	<i>praktiski sastādīt</i>
<i>veidojas iemaņas, kā izmantot iegūtās zināšanas profesionālajā darbībā</i>	<i>iemaņas</i>
<i>seminārnodarbības</i>	<i>seminārnodarbības</i>
<i>sporta nodarbības plāna izstrāde</i>	<i>plāna izstrāde</i>
<i>patstāvīgi uzrakstīts un aizstāvēts referāts</i>	<i>uzrakstīts un aizstāvēts referāts</i>
<i>veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas</i>	<i>iemaņas</i>
<i>veidojas prasme patstāvīgi atrast pieņemamas metodes</i>	<i>prasme atrast metodes</i>
<i>aizstāvēts pētnieciskais darbs</i>	<i>pētnieciskais darbs</i>

35. Secinājumi par studiju kursu aprakstos ietvertajiem radošuma komponentiem

Secinājumi par DU Mg. studiju kursu aprakstiem „Profesionālās izglītības mūzikas skolotājs” studiju kursu aprakstiem radošuma aspektā

43 studiju kursu apraksti radošuma aspektā būtiski atšķiras. Radošuma kategorijas sastopamas 6 studiju kursu aprakstos: Mūzikas psiholoģija, Stilistiskais solfedžo, Instrumentācija, Solo dziedāšana, Kamerdziedāšana, Latviešu kora mūzikas attīstība. Radošuma kategorijas nav sastopamas pārējos 37 studiju kursu aprakstos. Dažos gadījumos tās var atšifrēt netiešā veidā, pieļaujot, ka radošums ietverts citos jēdzienos, bet tie var būt tikai minējumi. Pārsteidz, ka, piemēram, radošas personības jēdziens nav vispār nekur minēts, pat ne kordiriģenta, solo dziedāšanas, ne aktiermeistarības kursus. Tas liecina, ka studiju kursu apraksti, kas nosaka kursu saturu, ir būtiski jāpārstrādā, pievēršot lielāku vērību personības radošumam, ne tikai specifiski tehniskai attiecīgā mūzikas priekšmeta apguvei.

VI. Augstskolu Pedagogu profesionālās pilnveides programmu B modulēs fiksētie un apkopotie dati un to analīze radošuma aspektā

36. Augstskolu studiju programmās apkopotie dati par radošuma komponentiem

Pamatizglītības skolotājiem 5.-6. klasēs profesionālā pilnveide (B programma, 72 st.)

Kursa programmā minēti šādi radošuma komponenti, kas jāapgūst sākumskolu skolotājiem, lai varētu mācīt arī 5. – 6. klasē:

36.1. Izglītojamo personības īpašību un prasmju attīstīšana

126.tabula

DU	
skolēnu pētnieciskā darbība	pētnieciskā darbība
skolēnu sagatavošana matemātikas olimpiādēm	sagatavošana olimpiādēm
jautājumi par skolēnu pētnieciskās darbības organizēšanu mācību stundās un ārā nodarbībās	pētnieciskās darbības organizēšanu
Skolēnu motivācijas attīstīšana, lietojot spēļu metodi	spēļu metodi
RA	
prasmju skolēnu patstāvīgas pētnieciskās darbības organizēšanā	pētnieciskās darbības
prasmju izvēlēties radošumu veicinošas vērtēšanas metodes	radošumu veicinošas metodes
domāšanas kritiskais un radošais psihes aspekts	radošais aspekts
kritēriji skolēnu heterogenitātes noteikšanai pēc sasniegumiem, spējām, valodas u.c. prasmēm	heterogenitātes noteikšanai
skolēnu spēju attīstīšanas uzdevumi	spēju attīstīšanas
skolēnu pētnieciskās darbības veicināšana	pētnieciskās darbības
radošumu veicinošs mācību process	radošumu veicinošs
iniciatīvā (aktīvā) runa	iniciatīva
domraksts	domraksts
kreativitātes veicināšana	kreativitātes veicināšana
teksta analīze, attīstot skolēna jaunradi	skolēna jaunrade
valodas un literārās spēles	spēles
interaktīvo mācību metožu funkcionalitāte	interaktīvs
skolēnu pētnieciskās darbības nozīmīgums	pētnieciskās darbības
skolēnu izziņas aktivitāti un radošumu veicinošu mācību metožu izvēle	aktivitāte un radošums
LiepU	
Nav	

36.2. Izglītojamo radošās domāšanas, radošās iztēles u.c. procesu attīstīšana

127.tabula

DU	
skolēnu mājas darbu dažādošanas iespējas	dažādošanas iespējas
skolēnu pētnieciskā darba plānošana	darba plānošana
RA	
radošā domāšana problēmu risināšanā	radošā domāšana
uzdevumi skolēnu radošās domāšanas attīstīšanai	radošā domāšana
uzdevumi ar radošo domāšanu	radošā domāšana
skolotāji pārveido esošos uzdevumu radošās domāšanas attīstīšanai	radošā domāšana
skolotāji izstrādā spēles , kas rosina bērniem tieksmi pēc intelektuālas aktivitātes	spēles, intelektuālas aktivitātes
skolēnu pētnieciskā darba prasmju pilnveides nosacījumu izpratne	pētnieciskais darba
literārā darba uztvere kā radošā darbība	uztvere kā radošā darbība
situācijas izspēles uzdevumi	situācijas izspēles
LiepU	
Nav	

36.3. Zināšanu un iemaņu apguve izglītojamo jaunrades produktu vērtēšanā

128.tabula

DU	
Nav	
RA	
skolēnu izziņas aktivitāti un radošumu veicinošu vērtēšanas metožu izvēle	radošums
dažādu vērtēšanas veidu nepieciešamība	vērtēšanas veidi
LiepU	
dažādi skolēnu mācību sasniegumu novērtēšanas veidi	novērtēšanas veidi

36.4. Pašu studējošo personības radošuma veicināšana

129.tabula

DU	
Nav	
RA	
prasmes organizēt mācību procesu mācīšanās prasmju un intelektuālo spēju attīstīšanai	mācīšanās prasmes intelektuālās spējas
klausītāji apgūs radošas pieejas matemātikas mācīšanā	radošas pieejas
lingvokulturoloģiskā pieeja	lingvokulturoloģiskā pieeja
LiepU	
studentu radošuma attīstība	radošuma attīstība
dzimtās valodas prasmju izmantošana pašizpaušmē	prasmju izmantošana pašizpaušmē
jautājumi saistībā ar prozas, dzejas, drāmas apguves iespējām	apguves iespējas

36.5. Studējošo radošo prasmju attīstīšana

130.tabula

DU	
Adaptācijas mainīgajiem izglītības apstākļiem izpratne	izpratne
Mājas darbs: sagatavot stundas fragmentu , balstoties uz kāda mācību līdzekļa resursiem	sagatavot fragmentu
Kursu dalībnieki iepazīstas ar olimpiāžu uzdevumu risināšanas metodēm	olimpiāžu metodes
projektu metode	projektu metode
pētnieciskā darbība dabaszinību mācību procesā (laboratorijas apstākļos un dabā)	pētnieciskā darbība
Pilnveido izpratni par pētniecisko darbu daudzveidību, pētnieciskās darbības soļiem, pētniecisko prasmju attīstību	pētnieciskie darbi pētnieciskās prasmes
laboratorijas darbi , izzinot vielas fiziskās un ķīmiskās īpašības un pārvērtības	laboratorijas darbi
apaļais galds, diskusija	apaļais galds, diskusija
pētnieciskais darbs	pētnieciskais darbs
projekts	projekts
prāta vētra par dabaszinības metodēm	prāta vētra
situāciju izspēle	situāciju izspēle
dažādu modeļu izgatavošana	modeļu izgatavošana
saules sistēmas modeļa izveide	modeļa izveide
kartīšu spēles izveide par izvēlēto dabaszinātisko tēmu	spēles izveide
metodes: dubultā dienasgrāmata, akvārija diskusija, grafiti, sinektika	dubultā dienasgrāmata, akvārija diskusija, grafiti, sinektika
lietot grafiti metodi, ar IT metodi spēle „kas, kur, kad”	grafiti
Izveidot krustvārdu mīklu par cilvēka anatomiju un fizioloģiju	krustvārdu mīklas
esejas rakstīšana	esejas
didaktiskās spēles	didaktiskās spēles
Izstrādāt vienu lomu vai kustību spēli par tematu „Ekosistēmas”	kustību spēle
Prasmes lietot aktīvas darbības metodes stundās.	aktīvas darbības metodes
RA	
mācību organizācija heterogēnās grupās	heterogēnās grupās
efektīvu mācību metožu lietošanas prasmes	efektīvas metodes
modelēti tematiskie plāni	modelēti plāni
kooperatīvo mācību metodiskie paņēmieni	kooperatīvas mācības
daudzveidīgo spēju metodes apguve	daudzveidīgas spējas
stundu fragmentu modelēšana	modelēšana
klausītāji attīstīs sākotnējo prasmī izmantot varbūtības teorijas un statistikas pamatjēdzienus	attīstīt prasmī
diskusija par dažādām ārpusklases darba formām	diskusija
gūs pārskatu par olimpiāžu organizēšanu	olimpiāžu organizēšanu
izvērtēt mācību līdzekļus pēc noteiktiem kritērijiem	izvērtēt pēc kritērijiem
interaktīvi uzdevumi	interaktīvi
taksta radīšanas loma	taksta radīšana
mākslas tēla jēdziens	mākslas tēls

daiļdarba tēlu veidojums	tēlu veidojums
brīnumu pasakas ģenēze, tēlu sistēma	pasakas ģenēze
klausītāji paplašinās ārpusklases pasākumu organizācijas pieredzi	ārpusklases pasākumi
pētnieciskā darbība dabaszinību mācību procesā	pētnieciskā darbība
LiepU	
skolotāji gūs priekšstatu par didaktiskajām inovācijām	inovācijas
paredzēta praktiska modelēšana ar komentāriem, diskusijas, videosemināri, prezentācijas	modelēšana, diskusijas, videosemināri, prezentācijas
inovatīvu pieeju apzināšana	inovatīva pieeja
veidoti un praktiski izspēlēti dažādu mācību situāciju metodiskie modeļi	veidot metodiskus modeļus
izpētīt un izvērtēt mācību grāmatu	izpētīt, izvērtēt
kā radoši un atbilstoši jaunajiem metodiskajiem paņēmieniem izmantot...	izmantot
risinājumu inovācijas mācību procesā	inovācijas
interpretācijas prasmju apguve	interpretācijas
prasme veidot teksta analīzes uzdevumus	prasme veidot
modelē stundu fragmentus	modelēt
veidojas prasmes lietot dažādas izpētes metodes	prasmes lietot metodes
aktīva iesaiste semināros	semināri
stundu plānu sastādīšana	plānu sastādīšana
veidojas prasme, kā racionāli izmantot mācību līdzekļus	prasme izmantot
veidojas iemaņas sagatavot vajadzīgo mācību līdzekļu veidu	iemaņas sagatavot
spēj analizēt situāciju grupā, izvērtēt un izmantot dažādas metodes tās izpētē	analizēt, izvērtēt, izmantot
prasmes un iemaņas pielāgot un atvieglot piedāvāto materiālu	prasmes un iemaņas pielāgot
veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas profesionālajā darbībā	iemaņas izmantot zināšanas
patstāvīgi uzrakstīts un aizstāvēts referāts	referāts

VII. Secinājumi

37. Secinājumi par Latvijas izglītības sistēmas priekšrocībām un šķēršļiem radošas izglītības veicināšanā.

1. Latvijas izglītības sistēmā līdztekus Vispārizglītojošām skolām ir izglītības struktūras (programmas un skolas, kas darbojas līdzās obligātajai pamatizglītībai), kur attīstīties radošumam. Tās ir:
  - a) interešu izglītība,
  - b) profesionālās ievirzes izglītība (mākslas un mūzikas skolas).

Tas dod papildus iespējas gan talantīgākiem bērniem (profesionālās ievirzes skolās), gan ikvienam aktīvam un darboties gribošam skolēnam attīstīt savas radošās prasmes un spējas (interešu izglītībā). Tas, ka minētās izglītības struktūras (programmas) nav obligātas un tajās ir vājāk determinēts mācību saturs, palielina skolotāja manevra iespējas un laika limitus – individuālākiem un radošākiem piedāvājumiem.

Ir vēl trešā papildus iespēja, kur tiek attīstītas radošās pašizpaušmes – mākslinieciskā pašdarbība (amatiermākslas nodarbības), ko sauc par interešu izglītību pamatskolas pakāpē, taču tai ir neoficiāla mācību priekšmeta statuss skolās – tā turpina pastāvēt tradīciju dēļ (lai gan mākslinieciskā pašdarbība minēta tikai vienreiz Vispārējās vidējās izglītības standartā).

Minētās iespējas jāvērtē kā unikālas Latvijas izglītības sistēmā, kas izskaidro Latvijas panākumus pasaules līmenī mākslā un mūzikā.

Taču šo papildizglītības un interešu izglītības programmu iespējas netiek izmantotas eksakto un tehnisko zinību jomā. Latvijā ir salīdzinoši maz tehniskās jaunrades centru (no 64 interešu izglītības iestādēm 24 ir arī tehniskās jaunrades centri, no kuriem Kuzemē tikai 3, Vidzemē 3, Latgalē 6, Rīgas reģionā 6, Zemgalē 6)¹⁹, kas koptu radošumu inženierzinātņu, eksakto zinību, amatniecības jomā. Līdz ar to jaunieši neiegūst agrīno motivāciju darboties tehniskajā jaunradē. Tas vēlāk atsauca uz Profesionālās izglītības kvalitāti un apjomu. Trūkst nopietni ieinteresētu audzēkņu. Proporcionāli Profesionālā vidējā izglītībā ir iesaistīts četrreiz mazāk jauniešu nekā Vispārējā vidējā izglītībā.

2. Vispārējās izglītības mācību saturu nosaka standarti (izglītības standarti izglītības pakāpēm un tajās īstenotajām programmām, kā arī mācību priekšmetu standarti). Kopumā standartu loma ir nozīmīga, taču ir virkne pozīciju, kur to ietekme ir nepietiekoša, proti, a) eksāmenu saturā un b) mācību literatūras saturā (par to liecina anketu rezultāti). Līdztekus standartiem galveno lomu spēlē mācību paraugprogrammas, kas precīzi sadala mācību tematiku pa semestriem un stundām. Var izteikt pieņēmumu, balstoties uz anketu rezultātiem, intervijām un fokusgrupas diskusiju, ka šāda dubulta sistēma traucē radošuma attīstībai, jo skolotājs nezina precīzi, kas tieši tiks ietverts eksāmenos un pārbaudes darbos, un kas no visai plašās paraugprogrammas ir jāiemāca, jo standartu prasības daudzos gadījumos ir vispārīgas (īpaši tas attiecas uz Vidējās vispārējās izglītības mācību priekšmetu standartiem).

3. Izglītības standartu analizē atklājās, ka visos izglītības pakāpju un mācību priekšmetu standartos var saskatīt radoša darba formas, radošās darbības iespējas un prasības, kas tās vismaz daļēji paredz. Taču radošuma dimensija vairākos mācību priekšmetu standartos ir atsegtā nevienmērīgi (būtiski uzlabojami „Sporta” un „Sociālo zinību” standarti Pamatizglītībā, „Literatūras” un „Mūzikas” mācību priekšmetu standarti Vizpārējā vidējā izglītībā). Novērojama atšķirības starp mērķos deklarēto un prasībās atspoguļoto (piemēram, „Mūzikā” Vispārējās vidējās izglītības pakāpē), starp dažādiem mācību satura komponentiem (Pamatizglītības standartā), starp vienas mācību jomas priekšmetu standartiem (piemēram, literatūra, vizuālā māksla, mūzika – Pamatizglītībā), starp vienas izglītības pakāpes dažādu mācību priekšmetu standartiem (piemēram, „Literatūra” un „Mazākumtautību valoda un literatūra” Vispārējā vidējā izglītībā vai „Sports” un „Mājturība un tehnoloģijas” Pamatizglītībā).

Salīdzinoši veiksmīgi radošuma attīstības kontekstā veidots „Dabas zinību (1. - 6. kl.)” un „Mājturības un tehnoloģiju” standarts Pamatizglītībā. Interesanti, bet ļoti sarežģītā valodā veidots Vispārējās vidējās izglītības standarts „Mazākumtautību valodā un literatūrā”.

Atšķirībā no Pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, kas ir visai detalizēti, Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standarti ir vispārīgi, ar īsiem formulējumiem, kas pieļauj dažādas interpretācijas. Tie atšķiras arī pēc apjoma (Mūzikas mācību priekšmeta standartā Pamatizglītībā ir 8342 zīmes, Mūzikas mācību priekšmeta standartā Vispārējā vidējā izglītībā ir 2713 zīmes, Matemātikas mācību priekšmeta

¹⁹ Sk. Tehniskās jaunrades centru izvietojuma karti: <http://www.tjd.lv/tjc>

standartā Pamatizglītībā ir 21 936 zīmes, bet Vispārējā vidējā izglītībā – tikai 5460 zīmes, Literatūras mācību priekšmeta standartā Pamatizglītībā ir 7310 zīmes, bet Vispārējā vidējā izglītībā – tikai 2840 zīmes. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standarti ir 3 un pat 4 reizes īsāki apjoma ziņā nekā Pamatizglītības standarti).

Visos mācību priekšmetu standartos par maz iezīmēta starpdisciplinārā pieeja (mācību priekšmetu savstarpējā saikne). Lielākajā daļā mācību priekšmetu standartu nav paredzēti projekti prasībās, lai gan skolās ir projektu nedēļas. Ieteicams šo metodi, kas ir sevišķi pateicīga radošuma attīstīšanai, peredzēt visos standartos.

4. Radošuma attīstīšanas šķēršļu skaitā jāmin a) skolotāju pārslodze (nepietiekamā darba atalgojuma dēļ tiek strādāts vairāk nekā viena slodze) – līdz ar to laika trūkums meklēt netradicionālus, jaunus risinājumus, piedāvāt skolēniem radoša darba formas; b) nepietiekamā mācību tehniskā bāze, moderno tehnoloģiju trūkums, mācību literatūras trūkums un tās kvalitāte. Mācību grāmatās, pēc aptaujāto pedagogu domām, joprojām ir maz radoša darba formu. Atsevišķos mācību priekšmetos diskusijas izraisa darba burtnīcu izmantošana, jo tā ierobežo radošumu. Tas ir nevis tādēļ, ka darba burtnīcās šo dimensiju nevarētu ietvert vispār, bet tādēļ, ka tam netiek pievērsta pietiekama uzmanība. Fokusgrupas diskusijā izkristalizējās viedoklis par nepieciešamību koncentrēt spēkus digitālu mācību līdzekļu jomā, ievietojot internetā visu mācību satura apjomu brīvā pieejā (mācību satura koks).
5. Atsevišķi izvērtējama pedagoģisko augstskolu darbība – radošuma aspektā. No aptaujāto pedagogu viedokļa augstskolas (izņemot dažas) maz ietekmējušas radošo skolotāju izaugsmi. Fokusgrupas diskusijā izskanēja viedokļi, ka augstskolām jāpilnveido teorijas sasaiste ar praksi un jāpalielina prakses apjoms.
6. Vērtējot pedagogu iespējas papildināt savas zināšanas un pilnveidot meistarību, t. sk. radošuma jomā, izkristalizējās 2 virzieni: a) kursi, b) metodisko apvienību darbība (gan skolas ietvaros, gan novadā/pagastā). Radošuma aspektā sevišķi svarīga ir pēdējā sadarbības forma, jo tieši mācīšanās no kolēģiem bija viens no atzinumiem, kurus izteica intervējamie attiecībā uz savu personisko pieredzi radošuma izkopšanas prasmju pilnveidē. Kā nopietns trūkums turpmākajā radošuma attīstīšanā būtu situācija, ja šādu metodisko apvienību darbība tiktu pārtraukta vai turpinātos tikai formāli (kā nereti tas notiek, pēc dažu intervēto skolotāju domām).
7. Labās prakses piemēru analīze liecina, ka panākumi radošuma attīstīšanā skolas līmenī saistāmi ar:
  - a) komandas darbu, harizmātisku vadītāja personību, bet vienlaikus radošu un demokrātisku gaisotni skolas pedagogu kolektīvā;
  - b) mācībām labvēlīgu fizisko vidi – skolas telpām, pieejamām tehnoloģijām, metodisko un mācību materiālu kopumu (ko veido paši pedagogi un/vai skolēni);
  - c) ar papildus piedāvājumiem līdztekus oficiālajai izglītības programmai (interesu izglītība, mākslinieciskā pašdarbība, konkursi, olimpiādes, projekti, starptautiskā sadarbība, skolas specializācija jeb „novirziens”). Skolas, kuras specializējas, vairāk izkopj radošumu ne tikai izvēlētajā specializācijas jomās, bet arī citās;
  - d) tradīciju kopšanu, pārmantošanu vai jaunu tradīciju radīšanu, noteiktu kārtību skolā, kas, no vienas puses, disciplinē, bet, no otras puses, nav iniciatīvu bremzējoša, pārspīlēta;
  - e) sadarbību ar vecākiem un pašvaldību.

Latvijas izglītības sistēmas apkopojošs novērtējums radošas izglītības kontekstā

Pēc intervēto pedagogu domām, Latvijas izglītības sistēma radošuma aspektā jāvērtē ar atzīmi nedaudz **virš 6** – izmantojot 10 ballu sistēmu. Tātad **gandrīz labi**. Šo vērtējumu jūtami paaugstina profesionālās ievirzes un interešu izglītības klātbūtne un ieguldījums. Vērtējot tikai vispārējo izglītību šis novērtējums varētu būt zemāks.

Radošās spējas un prasmes paredz attīstīt izglītības un mācību priekšmetu standartu, taču nevienādā mērā. Radošuma dimensija ir dažādi traktēta un nepietiekami apzināta. Radošuma iekļaušana un pilnveide nepieciešama a) mācību literatūrā, b) pārbaudes darbos, c) pedagogu izglītībā.

Latvijā ir skolas un pedagogi, kas uzrāda lieliskus rezultātus skolēnu radošuma attīstīšanā, veido inovatīvus mācību līdzekļus, oriģinālas programmas un grāmatas. Taču šos pedagogus ir jāmotivē gan novērtējot viņu darbu, gan dodot iespējas ar viņu pieredzi iepazīties citiem skolotājiem. Mehānismi, kas sekmētu pedagogu pilnveidi radošuma attīstīšanā, ir a) kursi, b) metodisko apvienību darbs, c) inovācijas projektu sistēma, d) digitālu mācību līdzekļu radīšana un izvietošana interneta vidē.

38. Secinājumi par pedagogu studiju programmās ietvertajiem radošuma komponentiem

Analizējot sešas Latvijas augstskolās akreditētās studiju programmas profesijas - skolotājs - sagatavošanai, jāsecina, ka:

1. izglītojamo/skolēnu personības attīstīšanai izglītības sistēmā uzmanība ir pievērsta, bet nepietiekami, lai arī programmās radošuma jēdziens figurē. Tomēr parasti tas ir tikai formāli piesaukts, neprecizējot un neakcentējot tā nozīmīgumu;
2. vēl skopāk programmās parādās nepieciešamība attīstīt skolēnu izziņas procesus. Kā vienīgais no šiem procesiem ir minēta domāšana, vēl arī rotaļas kā iespējamās iztēles attīstītājas. Tas ir pilnīgi nepieņemami un ir nepieciešamas jaunas prasības studiju programmu rakstīšanā;
3. tikpat maz uzmanības pievērsts tam, lai studentus apmācītu metodiski pareizi vērtēt audzēkņu jaurades produktus (rokdarbus, pētnieciskos darbus, esejas u.c.). Lai gan radošuma aspektā radošajam procesam būtu jāpievērš lielāka uzmanība nekā jaunrades produktam (īpaši skolā), tomēr studenti būtu perfektāk apmācāmi skolēnu radošās darbības produktu vērtēšanā
4. vairāk programmas paredz rūpēties par studentu pašu personības attīstību studiju procesa ietvaros. Tiek minēta personības tālākizaugsme, radoši domājoša studenta personība, ar iniciatīvu apveltīta, mākslinieciski radoša, daudzpusīga, ar radošo potenciālu. Tai pat laikā – šie raksturojumi ir apkopoti no sešām programmām, tātad katrā atsevišķi tiek minētas atsevišķas studentu radošuma iezīmes. Acīmredzot, augstskolu mācībspēkiem nepietiek kompetences kreativitātes problemātikā, līdzīgi kā tas ir skolās ar pedagogiem, kuri parasti nezina, kas ir radošums, kā to diagnosticēt un attīstīt. Par to vēl tiks vērtēts tālāk, analizējot pedagogu profesionālās pilnveides programmas;
5. visvairāk studiju programmās vērtības pievērsts studentu radošo prasmju attīstībai. Spriežot pēc programmām, augstskolas sniedz diezgan daudz iespēju radošo, īpaši speciālo prasmju attīstīšanai, un daudzkārt to attīstība ir atkarīga no pašu studentu motivācijas, kas ne vienmēr tiek virzīta pienācīgai zināšanu apguvei, ko visai bieži traucē lielais strādājošo studentu skaits, kuri nespēj pilnvērtīgi nodoties zināšanu un prasmju apguvei.
6. Kopumā jāsecina, ka studiju programmās nepietiekoši veltīta vērtība radošuma attīstībai augstskolu studiju apstākļos, tā parasti nav kā sistēma, bet gan atkarīga no pedagogu un

studentu individuālās motivācijas, iniciatīvas. Pieļaujams, ka praksē nav tik katastrofāli, kā to atspoguļo programmas.

7. Sakarā ar šo situāciju augstskolu studiju programmās, bija vajadzība pievērsties konkrēto studiju kursu aprakstiem, kuri visumā uzrādīja labākas tendences nekā programmas, kurām tomēr būtu jābūt ar noteiktāku, sistemātiskāku virzību uz radošumu augstskolu studiju procesā.

39. Secinājumi par pedagogu studiju kursu aprakstos ietvertajiem radošuma komponentiem

1. Lai gūtu pilnīgāku ieskatu studiju procesa norisēs, tika izvērtēti arī trīs studiju kursu aprakstu komplekti: LU SI programmas A daļa (21 studiju kursu apraksts), LU SI B daļa (22 studiju kursu apraksti) un RA (40 studiju kursu apraksti), kopā vērtēti 83 studiju kursu apraksti.
2. No 43 dažādiem skolēnu radošo personību apzīmējošiem jēdzieniem studiju kursu aprakstos visvairāk minēti: attīstība, izaugsme – 7 reizes, pilnveide – 5 reizes, socializācija – 4 reizes, pa 2 reizēm minēta individualizācija, diferenciacija, mākslinieciski radošas darbības prasmes, bērna tiesības. Šāds sadalījums atbilst vidusmēra izglītojamo vecumposma raksturīgajām iezīmēm. Diemžēl, tikai 1 reizi minēts radošums, jaunas pieejas, iniciatīva. Tas dara uzmanīgu attiecībā uz nepietiekamu vērību skolēnu personības radošuma veicināšanā.
3. No 32 dažādiem izglītojamo radošas domāšanas, radošās iztēles u.c. procesu attīstīšanas jēdzieniem minēti: pētnieciskā darbība, radošā darbība, projekti – 8 reizes, domāšana – 4 reizes, iemaņu apguve – 3 reizes, uztvere – 3 reizes, sapratne – 3 reizes. Pa 2 reizēm – komunikācija, rosināšana, spēles un rotaļas, mūzikas klausīšanās, plāna izstrāde, 1 reizi – spēju attīstīšana un ģimenes iesaistīšana procesu attīstīšanā. Pozitīvi vērtējams, ka izziņas procesi tiek attīstīti pētnieciskās, radošās darbības procesā, kas parasti bērņus aizrauj un veicina viņu spēju attīstību.
4. No 18 dažādiem jēdzieniem, kas raksturo studentu zināšanu un iemaņu apgūšanu izglītojamo jaunrades produktu vērtēšanā 7 raksturo sasniegumu vērtēšanu, kam bieži vien tuvs ir arī nākamais kritērijs – radošās darbības izvērtēšana, pētnieciskā vērtēšana – minēta 6 reizes, 2 reizes dinamiskā vērtēšana, pa reizei – spēju novērtējums, raksturojuma analīze u.c. Līdzīgi kā studiju programmu analīzē, arī studiju kursu aprakstos salīdzinoši mazāk uzmanības pievērsts tam, kā metodiski pareizi būtu vērtējami skolēnu jaunrades produkti. Bet par to īpaši nevajadzētu satraukties, jo, kā jau iepriekš minēts, skolēnu jaunradē svarīgāks ir tieši process, ne produkts.
5. No 22 dažādām studentu radošo personību raksturojošām īpašībām, kuru attīstību paredzēts veicināt studiju kursu aprakstos, visbiežāk minēta atvērtība – 4 reizes, sekošana izmaiņām – 4 reizes, kreativitāte, radoša pieeja – 3 reizes (interesanti atzīmēt, ka tiek lietots jēdziens „kreativitāte” (jēdziena „radošums” ekvivalents). Pa 2 reizēm minēta motivācija un spējas ietekmēt izmaiņas. Kā liels retums pirmo reizi parādās jēdziens „brīvs”, kas raksturo „brīvu mācīšanos” pretstatā kontrolei. Citi jēdzieni – elastīgs, iniciatīvs, kompetents, personiskā kultūra u.c. Jāatzīmē, ka studentu radošumu raksturo 2 reizes mazāk jēdzienu nekā skolēnu radošumu. Varētu izdarīt secinājumu, ka studentu personību radošuma veicināšanai tiek veltīts mazāk vērības nekā skolnieku personību veidošanai, acīmredzot ļaujot studentiem pašiem sevi veidot radošus, par ko varētu liecināt jēdzienu „pašattīstība, pašvērtējums” lietojums minētajā sadaļā;

6. No 240 studējošo radošo prasmju attīstības iespējām vislielāko piedāvājumu studiju kursu apraksti paredz pētnieciskai darbībai – 49 reizes, 38 reizes studenti tiek mudināti analizēt, sintezēt, izvērtēt, 29 reizes pieminētas diskusijas un semināri, 22 reizes – rokdarbu un citas speciālas prasmes, 20 reizes – komunikācija un tikpat arī dažāda darbošanās, svarīgi arī prast lietot zināšanas – minēts 18 reizes, sagatavot un prezentēt – 17 reizes, radoša pieeja tiek ieteikta 16 reizes. Samērā retāk ieteiktas tādas prasmes kā – inovācijas (3), saskatīt jauninājumus (2), efektivitāte (1), motivēt (1), spontanitāte (1). No šī uzskaitījuma var secināt, ka studentiem tiek piedāvātas visdažādākās iespējas attīstīt savas prasmes daudzos un dažādos virzienos un veidos. Un atkal – jāsecina, ka studiju programmās situācija arī ir līdzīga, arī programmas piedāvā apgūt daudzas prasmes. Tomēr pēdējie minētie retāk sastopamie attīstāmo prasmju piemēri liecina, ka tieši radošumam raksturīgās iezīmes kā spontanitāte, inovācijas, efektivitāte, prasme saskatīt jauninājumus u.c. parādās kā retums. Pieļaujama varbūtība, ka iemesls līdzīgs kā agrāk minētajam – ka docētāji ne pārāk precīzi orientējas radošuma parādībās, būtībā. Tas vēlreiz apliecina, ka mācībspēkiem pietrūkst zināšanu par kreativitāti un tās daudzveidīgajām izpausmēm. Pedagogu profesionālās pilnveides programmās unursos katrā ziņā jāpalielina pedagogu kompetence šai sfērā. Tas veicinās gan individuālo, gan sabiedrības labklājību, kam uzmanība pievērsta arī topošajā Latvijas attīstības plānā 2014 – 2020.

40. Secinājumi par pedagogu profesionālās pilnveides programmu B moduļu radošuma komponentiem

Vērtētas trīs pedagogu profesionālās pilnveides B moduļu programmas: Daugavpils universitātes, Liepājas universitātes un Rēzeknes augstskolas programmas, kas paredzētas sākumskolas skolotājiem, lai viņi pašreizējos darba apstākļos gūtu tiesības mācīt arī 5.,6. klasē.

1. Attiecībā pret izglītojamiem/skolēniem pedagogi pozicionēti līdzīgi kā studenti pret skolēniem²⁰.
2. No 19 nosauktajām skolēna personības radošumu veicinošām iezīmēm 5 reizes nosaukta pētnieciskā darbība un, apvienojot līdzīga satura jēdzienus, 7 reizes minētas radošumu veicinošas metodes, kas sīkāk nav aprakstītas, 3 reizes minēts radošais aspekts un pa vienai reizei vēl tādi jēdzieni kā iniciatīva, interaktivitāte, heterogenitātes noteikšans u.c. Visumā var atzīt, ka par skolēna personības radošumu, lai arī ne pārāk daudz, tomēr ir domāts.
3. Ne visai daudz, līdzīgi arī kā studiju programmās, domāts par izglītojamo radošās domāšanas, radošās iztēles u.c. procesu attīstīšanu. No 11 nosauktajiem procesiem 5 ir – radošā domāšana, 2 reizes minēts skolēnu pētnieciskais darbs, 2 reizes - spēles un vēl pāris atsevišķu procesu. Rodas iespaids, ka pedagogi no izziņas procesiem pazīst tikai domāšanu, nekur nemin ne iztēli, ne uzmanību, ne atmiņu. Vēlams pedagogu programmās paplašināt skolēnu izziņas procesu attīstīšanu.

²⁰ Tā kā Metodoloģijas aprakstā minētajos piecos uzdevumos nebija pieminēti pedagogi, bet tikai (pedagoģijas specialitāšu) studenti, tad, analizējot minētos uzdevumus profesionālās pilnveides Bursos, pedagogi tika vērtēti līdzīgās pozīcijās (attieksmēs) kā studenti. Piemēram: tekstā ir „pašu studentu personības radošuma veicināšana, studējošo radošo prasmju attīstība”.

Tāpat tas pats tiek attiecināts arī uz pedagogiem: pašu pedagogu personības radošuma veicināšana, pedagogu radošo prasmju attīstība.

4. Līdzīgi kā citos iedalījumos, arī pedagogu profesionālās pilnveides programmā visniecīgākā vieta ierādīta iemaņu apguvei skolēnu jaundarbu vērtēšanā: no 3 nosauktajiem ieteikumiem 2 mudina dažādot vērtējumus, 1 ieteikums vērtēt radošumu un aktivitāti. Iespējams, ka šajos pilnveidesursos lielāka vērtība veltīta 5.-6. klašu jauno mācību priekšmetu mācīšanas apguvei, kas palielinātu pedagogu darba iespējas, mazāk citiem ar radošumu saistītiem jautājumiem. Par to turpmāk derētu vairāk rūpēties.

5. Arī pedagogu personību radošumam B moduļa programmās nav ierādīta vajadzīgā vieta. Ir zināms, ka radošu skolēna personību var veicināt tikai radoša skolotāja personība, bet, ja par to īpaši neparūpējas, tad rezultāti nerasniedz vēlamo. No 8 nosauktajām pedagoga radošumu veicinošām iezīmēm 3 reizes minētas radošās pieejas, 3 reizes mācīšanās prasmes (labi!), vēl arī pašizpaušme, lingvokulturoloģiskā pieeja. Noteikti derētu papildināt (skat. piemērus citās personības radošumu veicinošās sadaļās).

6. Līdzīgi kā citās sadaļās, arī pedagogu profesionālās pilnveides programmās vislielākā vērtība pievērsta pedagogu radošo prasmju apguvei. No 70 nosaukumiem vislielākā piekrišana – 12 reizes minētas – ir: apgūt dažādas jaunas prāta spēles, prāta vētras, dubulto dienasgrāmatu, akvārija diskusiju utml., kas liecina par vēlmi mācību procesu vērst radošāku, bērniem saistošāku un ir pozitīvi vērtējama izvēle. Otrajā vietā ar 9 izvēlēm ir projekti, pētnieciskais darbs, modeļu izgatavošana – 8 reizes, diskusijas -5, attīstīt daudzveidīgas spējas - 4, vēl minētas tādas prasmes kā inovācijas (3), izpratne (3), pārējās: lietot metodes, lietot zināšanas, organizēt āpusklases pasākumus, olimpiādes, izprast mākslas tēlus u.c.

7. Kopumā jāvērtē, ka B moduļa programmasursos pedagogi cenšas iegūt jaunas prasmes, dažādot metodes, veikt projektu darbu, - tas viss, protams, aktivizēs un dažādos viņu darbu klasē un āpusklases nodarbībās. Tomēr jāvērš uzmanība uz to, lai vairāk vērtības pievērstu plašākam radošuma traktējumam, īpaši radošas personības attīstības veicināšanas aspektā.

PIELIKUMI

1. Pielikums

Visu interviju atbilžu apkopojums (sadalījumā pa jautājumiem)

1.jautājums. Raksturojiet prasmes, kas, Jūsuprāt, nepieciešamas pedagogam, kurš vēlas attīstīt savu skolēnu radošās spējas, radošumu!

1.A.Grinberga:

- Prasme saskatīt radošo potenciālu skolēnā
- Prasme rast individuālu pieeju katram
- Spēja iedvesmot, aizraut un iedrošināt, atbalstīt

2. R. Nabele-Šneidere:

- Vēlme pašam pedagogam
- Spēja analizēt un paredzēt dažādas situācijas
- Organizēt darbu ar laikam atbilstošam mācību metodēm un sadarbības formām stundā

3. J. Tēvide:

- Vēlme mācīt – zināt savu tēmu un parādīt to saviem skolēniem,
- Spēja sagatavot nepieciešamos materiālus un uzskates līdzekļus dažādām klašu grupām,
- Veiksmīga stundas plānošana un organizatoriskas spējas,
- Spēja izveidot labvēlīgu vidi klasē,
- Spēja attīstīt pozitīvu un progresīvu attieksmi pret mācībām,
- Spēja sekmīgi izmantot jaunākās tehnoloģijas mācību stundās,
- Labas komunikācijas prasmes,
- Skolotājam būt radošam un iet laikam līdzī.

4. I.Vīduša

Prasme mainīties, nevēlēšanās mācīt gadu no gada vienādi, atkārtojot to pašu.

Svarīga ir uzdrošināšanās- mainīt izmantotās metodes, iesaistīt skolēnus darba plānošanā, izmantot viņu piedāvātos variantus. Svarīga ir nevis eksperimentēšana, bet apjēga, kāpēc un ko es lieku skolēniem darīt.

5.M.Rasmane:

M.R. Skolotājam jābūt ziņošam savā jomā, jāstrādā ar jaunākajām tehnoloģijām, [jābūt] prasmei mainīties un sekot līdzī laikmetam, prasmei ieinteresēt skolēnus ar dažām metodēm (eksperimentiem, pētījumiem, ekskursijām).

6.R. Felšs:

RF: Skolotājam jābūt: atraktīvam, aizraujošam, radošam, tādām, kas spēj ieinteresēt, cilvēkam ar harizmu, personībai. Ļoti svarīgi ir pozitīvas sadarbības attiecības ar skolēniem (tādas it kā mēs audzinātu kolēģus, nevis konkurentus).

7. I. Pāvule:

I.P. Jebkuram pedagogam jāpārzina savs priekšmets, jābūt plašam redzeslokam, prasmei veidot analogijas. Pedagogam, kas strādā mūzikas skolā, jāpārvalda kāds mūzikas instruments un sava balss. Prasmes, kas nepieciešamas, lai attīstītu skolēnu radošumu – sadarbības, kritiskās domāšanas prasmes, iztēle un fantāzija.

8.Lozda A.

A.L. Pedagogam nepieciešamās prasmes:

fokusēt citādi skatījumu uz savu mācību priekšmetu, katru mākslas darbu (t.sk. arī literāru) var skatīt no ļoti daudziem skatu punktiem – kāpēc vienmēr iet ierasto ceļu?

prasme aizraut, likt just,

empātijas prasme, spēt iedziļināties skolēna gaumē, vērtībās utt.,

prasme pieņemt dažādus pamatotus viedokļus,

prasme izstrādāt vērtēšanas kritērijus radošam darbam (tie visbiežāk ir jārada atkal no jauna),

prasme censties saglabāt motivāciju, konkurences apstākļi ir ļoti svarīgi, tātad teikums „Tu esi labākais!” arī ir motivācija.

9. G.Lāce

Prasme uzklaut un respektēt dažādus viedokļus, risinājuma idejas arī situācijās, kurās ir viena „pareizā” atbilde. Prasme izvēlēties no esošajiem vai nepieciešamības gadījumā radīt jaunus, pietiekami atvērtus uzdevumus. Prasme iedrošināt skolēnus meklēt risinājumus problēmsituācijās.

10. B. Šķele

Skolotājam

* pašam jābūt atvērtam jaunām idejām, jāprot ieklausīties neordināros risinājumos, visu mūžu pilnveidoties un attīstīties, tolerantī un kritiski reizē izturēties pret jaunām vēsmām pedagoģijā;

* jāprot uzklaut skolēnu, nepārtraukt pusvārdā, atbalstīt centienus jebkurai problēmai meklēt savu, neierastāku risinājumu;

* radoši jāpieiet stundas struktūrai, darba metodēm, centrā liekot skolēnu, viņa nepārtrauktu attīstību; izzināšanas vēlmi;

* neapstāšanos grūtību gadījumā, prasmi analizēt neveiksmju cēloņus, uz šīs analīzes pamata pārskatīt un pārveidot savu darbību;

* nemeklēt vainu apkārtējā pasaulē, bet iemācīties sākt ar sevi- ko es varēju varu un varētu darīt citādāk, lai man izdotos.

2. jautājums. *Kas būtu jāmaina (standartos, programmās, mācību grāmatās vai citur), lai tiktu sekmīgāk attīstītas skolēnu radošās prasmes un spējas?*

1.A.Grinberga:

- Mācību grāmatās var piedāvāt daudzveidīgākus uzdevumus, kas attīsta radošumu
- Pedagogu izpratne par radošuma nepieciešamību bērna attīstībai

2. R. Nabele-Šneidere:

- Sākt jau no sākumskolas, ieviešot radošuma stundu,
- Mazāk faktu iekalšanas, bet kopsakarību meklējumi, piemēram, vēsture – literatūra – māksla, matemātika – dabaszinības,...

3. J. Tēvide:

Mācību priekšmetu pamatā ir valsts pamatizglītības standarts. Pirmais no četriem tajā minētajiem mērķiem ir “veicināt katra skolēna harmoniskas personības veidošanos un attīstību”. Tas izceļ

skolēnu kā indivīdu, personību, nevis kā grupas pārstāvi. Visgrūtākais skolotājam, iespējams, ir pieņemt jebkuru skolēnu, saskatīt viņa stiprās puses un meklēt veidus, kā labot trūkumus. Jaunajā pamatizglītības standarta mērķis ir pilnveidot skolēnu izpratni par cilvēka dzīvesvides kvalitāti un tās uzlabojumiem. Lai pedagogi šo mērķi varētu sasniegt, lielu atbalstu viņiem varētu sniegt metodiskās apvienības vadītājam. Nepietiek ar to, ka metodiskās sanāksmes notiek divas reizes gadā. Jādomā par jaunām vadītāja metodēm un paņēmieniem pedagogu radošās darbības veicināšanā. Ar skolotāju palīdzību būtu vēlams panākt, lai skolēni radoši iesaistītos tehnoloģisko procesu realizēšanā. Svarīgi mācību stundā panākt šo tehnoloģiju procesa radošo pieeju, un nebūtu tik svarīgi šodien, kādu priekšmetu skolēns izvēlējas darināt iecerētās tehnoloģijas apgūšanā.

4. I. Vīduša:

Standarts un programma- apjoms, kas no tur iecerētā patiešām ir vajadzīgs, saskaņotība un spēja sadarboties dažādos mācību priekšmetos. Mācību grāmata var mudināt uz kādiem radošiem paņēmieniem, bet tā nepalīdzēs skolotājam, kurš to grib izmācīt no vāka līdz vākam. Skolas vadības atbalsts radošām idejām nepieciešams, jo tās reizēm nevar iekļaut formātā no zvana līdz zvanam.

5.M.Rasmane:

Mazāk pieturēties pie standartiem, sakārtot pēctecību, īpaši pirmsskolā.

Papildjautājums: Vai tad pirmsskolā ir standarts?

M.R. Programma un vadlīnijas pilda standarta uzdevumu.

Papildjautājums: Kas tieši šajos dokumentos jāmaina?

M.R. Pirmsskolas pedagogi cenšas vairāk sniegt akadēmiskās zināšanas, bet mazāk ļauj bērniem brīvi izpausties, vērojums, eksperimentos dabā utt. Vajadzētu programmās iekļaut zaļo domāšanas veidu, kā saglabāt dabu. Ieteicamas spēles, uzdevumi par atkritumu šķirošanu, otrreizējo resursu izmantošana utt. Tas ir ārzemju praksē redzēts. Un tas ir bērnam no mazotnes ieteicams apgūt.

6.R. Felšs:

Manuprāt, standarta prasībās vajadzētu lielāku uzsvāru likt uz dziedātprasmes attīstību un praktisko muzicēšanu. Īpaši attiecināms no 7. – 12.klasēm. (Svarīgi ir zināt, kur meklēt teorētiskās zināšanas, lai zinātu, ka par Mocartu nav jāmeklē santehniķu grāmatā).

7. I. Pāvule:

Mūzikas vidusskolām nav izstrādāti mācību priekšmetu standarti, nav mācību grāmatu (mūzikas literatūras priekšmetā nav izdota neviena grāmata!). Mācību programmas mēs sastādām, vadoties pēc JVLMA iestājesāmenu prasībām. Lai attīstītu skolēnu radošumu, vajadzētu samazināt mācību vielas apjomu (vai palielināt stundu skaitu, kas laikam nav iespējams). Tas nepieciešams tāpēc, ka radoši uzdevumi (arī tādi, kuros skolēns pats nonāk pie jaunām atziņām, nevis saņem tās „gatavā veidā” no skolotāja) aizņem daudz vairāk laika. Pagaidām programmas paliek tādas, kādas ir, jo iestājesāmenos augstskolā radošumu nevērtē- vērtē zināšanas!

8. A.Ložda

Radošums un vērtības nav šovs. Tās ir jāaudzina, jākopj. Jākopj lasīšanas kultūra no mazotnes. Pilnībā piekritu norvēģu socioantropologam Ēriksenam („Rīgas Laikā” 2011.g.nov.), ka „mūsdienās ir vērtīgi visam ātri uzlikt virsrakstu, pateikt pareizo, asprātīgo frāzi”, taču tā mēs vērtības neieaudzināsim, ir tikai peldēšana pa virsu. Nav laika domām.

Lai tiktu sekmīgāk attīstītas skolēnu radošās prasmes un spējas, jālasa obligātā literatūra (es runāju par savu mācību priekšmetu – literatūru), latviešu valodā un literatūrā jābūt vismaz 6 mācību

stundām nedēļā. Nedrīkst būt sadrumstaloti daudzi literārie darbi, jo, lai jebko izprastu, ir jāiepazīst, to nevar izdarīt pāris mācību stundās. Jāintegrē mācību priekšmeti. Jāsakrīt mācāmajam literatūrā, mūzikā, kulturoloģijā, vēsturē vismaz pa gadiem.

9. G.Lāce

Mācību grāmatās jāiekļauj vairāk problēmuzdevumu (uzdevumu, kuru risināšanai pietiek zināšanu, bet uzreiz nav zināms risināšanas algoritms). Arī eksāmenos jābūt lielākam šādu uzdevumu īpatsvaram (pretējā gadījumā skolotāji nav pārliecināmi tos izmantot ikdienas darbā). Tomēr jāatjauno matemātikā lielāks „minimums”, kurš skolēnam jāzina no galvas bez formulu lapas, jo bieži tieši zināšanu trūkums traucē izpausties radošumam. Skolotāju tālākizglītībā jāpievērš uzmanība dažādām neformālām risinājumu idejām (tās „jālegalizē”).

10. B.Šķele

Standartos bieži prasības attīstīt skolēnu radošās un pētnieciskās prasmes ir **pievienotas klāt**, praktiski nesamazinot iepriekšējo teorētisko prasību apjomu, tādējādi trūkst laika. Nopietni ir jādomā par sabalansētību prasībās eksāmenos, kas izteikti atšķiras no proponētā, ka galvenais ir skolēna pētniecisko iemaņu un prasmju attīstīšana u.t.t.

3. jautājums. *Kas Jūsu darbā visvairāk traucē attīstīt skolēnu radošās darbības prasmes un spējas? (Nosauciet vismaz dažus faktorus!)*

1.A.Grinberga:

- Par lielu skolēnu skaits klasē, jo nepietiek laika individuālai pieejai
- Pedagoģa darba lielā slodze un stresa pilnā skolas ikdiena
- Darba organizācija 40 min. mācību stundās

2. R. Nabele-Šneidere:

- Skolēnu dažādās iepriekšējās sagatavotības līmeņi
- Skolēnu lasītneprasme

3. J. Tēvide:

Kad skolēns ir paveicis kādu darbu, skolotājs dod tam vērtējumu. Ja skolēnam kaut kas nav izdevies radošajā darbībā, skolotājam nevajadzētu viņu kritizēt, bet, tieši otrādi, uzmundrināt skolēnu un kopā izanalizēt paveikto. Mūsu pedagoģu radošajā darbībā nevajadzētu pieļaut, lai notiktu šie bremsējošie faktori – vienveidīga darbība, šablonisks atkātojums, stingri stereotipi domāšanā, uzspiešana, haoss, konflikts, izsmiekls, viegla ievainojamība, pārliecības trūkums, izvairīšanās no riska, darbības vērtējums kā nosodījums, nelabvēlīga vide, skolēna kļūdu akcentēšana, materiālās problēmas, bailes no nezināmā. Notiekot pārmaiņām sabiedrībā, notiek pārmaiņas izglītībā.

4.I. Viduša

Prasme mainīties, nevēlēšanās mācīt gadu no gada vienādi, atkārtot to pašu. Svarīga ir uzdrošināšanās- mainīt izmantotās metodes, iesaistīt skolēnus darba plānošanā, izmantot viņu piedāvātos variantus. Svarīga ir nevis eksperimentēšana, bet apjēga, kāpēc un ko es lieku skolēniem darīt.

5.M.Rasmane:

Viennozīmīgi standarti, kas ierobežo, birokrātija, gadu gaitā izveidojusies rutīna.

Papildjautājums: Kā tieši birokrātija izpaužas?

MR. Ir tāda atrakstīšanās – vecie žurnāli. Tos jāmodernizē.

6.R. Felšs:

Manā darbā radošo spēju attīstīšanu traucē: standarta slogs, jo cenšos pildīt standartā prasīto, bet bieži apmācāmie nespēj to uztvert, līdz ar to tiek iekavēta mācāmā viela, kas situāciju padara vēl sakairinātu, jo darbs dzen darbu. Arī skolas vadības kontrole par standarta izpildi traucē nedaudz atkāpties no standarta un paeksperimentēt ar dažādām spēlēm un rotaļām.

7. I. Pāvule:

Mācību līdzekļu trūkums- ja būtu pieejami mācību līdzekļu komplekti, daudz vairāk laika gan skolotājam, gan skolēnam atliktu radošai darbībai un radošām izpausmēm. Traucē tas, ka ik pēc pāris gadiem mainās mācību plāni un stundu skaits.

8. A.Ložda:

Laika trūkums, 2 literatūras stundas nedēļā 11.klasē matemātiķiem, nelasīšana mājās (tie, kuri izlasa, jūtas gandrīz nelaimīgi, jo tik un tā viss ir jāpārrunā). Man klases telpā nav projektora, bet es bieži gribu rādīt vizuālo materiālu. Ar audio nav problēmu.

9. G.Lāce:

Nepietiekams laiks stundu sagatavošanai. Tas, ka ikdienas stundās nākas ļoti daudz enerģijas un uzmanības tērēt, lai nodarbinātu, pat manipulējot iesaistītu darbā tos **dažus** skolēnus, kuri dažādu iemeslu dēļ ir vairāk motivēti izrādīties un vienkārši slinkot, nekā strādāt, tāpēc pārējie (īpaši – paši talantīgākie) dažkārt nesaņem pietiekami daudz manas uzmanības.

10. B. Šķēle:

Esmu cilvēks gados, pensija tikai attālinās un attālinās, pieļauju domu, ka ne visam jaunajam spēju (un reizēm arī gribu) izsekot līdzī: patīk vai nepatīk, bet radošums manā jaunībā atšķiras no tā, kas šobrīd – tāpēc prāts liek visu izvērtēt daudz kritiskāk un neļauj jauno absolutizēt un uzreiz „lēkt no viena grāvja otrā”, lai gan mani vienmēr ir aizrāvis jaunais un neierastais. Šobrīd skolu vērtējumā praktiski par vienīgo noteicošo ir kļuvis Centralizētā eksāmena rezultāts un tiešām radošā skolēnu darbība, kas bija saistīta ar zinātniski pētnieciskajiem darbiem un olimpiādēm, vērtējumā ir izskausta. Ja liela sabiedrības daļa un skolu vadība tik sakāpināti pārspīlēti nereaģētu uz skolu reitingu tabulām un neprasītu no skolotāja tikai visaugstākos rezultātus, būtu citādāk.

4. jautājums. Kas Jūsu darbā visvairāk palīdz attīstīt skolēnu radošās prasmes un spējas?(Nosauciet vismaz dažus faktorus!)

1.A.Grinberga:

- Pieredze un metožu dažādība obligātajās mācību stundās.

2. R. Nabele-Šneidere:

- Iemācot skolēnam domāšanas stratēģijas
- Pašas patstāvīga vēlme izzināt ko jaunu

3. J. Tēvide:

Ir ļoti daudz veicinošo faktoru – radošs skolotājs, pacietība, interese, pozitīvas emocijas, labvēlīga vide, piepūle, iedvesma, materiālu, laika un psiholoģiska izvēles brīvība, pedagoga līdzpārdzīvošana un pozitīvs darbības vērtējums, kas pozitīvi ietekmē skolēnu un skolotāju radošo darbību, un mēs varam sasniegt ļoti labus rezultātus, gūt gandarījumu par paveikto. Mājturības un tehnoloģiju skolotājs šodien ļoti nopietni strādā pie **uzskates un izdales materiālu veidošanas**. Tas ir ļoti svarīgi, ko skolotājs var izmantot mācību stundās.

Radoši skolotāji ar savu aktivitāti un enerģiju spēj aizraut skolēnus, iesaistīt dažādās mācību un ārpusskolas aktivitātēs. Būtiska ir skolēna ieinteresētība zināšanu apgūvē, papildus darbs, un tas tiek novērtēts, piemēram, **piedaloties mācību priekšmeta olimpiādēs**. Prakse rāda, ka mājturības olimpiādēs jādod iespēja piedalīties apdāvinātiem un talantīgiem skolēniem, kuriem ir interese par šo priekšmetu. Ļoti svarīgi šiem skolēniem ir izmēģināt savus spēkus, pārbaudīt savas spējas un prasmes, būt radošiem un neatkarīgiem šajās olimpiādēs

Valstī **tiek rīkotas arī atklātās mājturības olimpiādes**, kuras notiek pēc iepriekš izstrādātā nolikuma. Arī šīs olimpiādes dod iespēju skolēniem uzdrīkstēties, sevi radoši pieteikt un parādīt sevi praktiskajā darbībā. Bet lai skolēni sagatavotos tām, liels atbalsts un palīdzība ir nepieciešama no viņu pedagogiem.

Ja pedagogs būs radošs un ar savu aktivitāti un enerģiju spēs iedrošināt, aizraut spējīgos, apdāvinātos, talantīgos skolēnus, gatavojot viņus olimpiādēm. Audzēkņiem tiek dota iespēja radoši izteikties savā darbībā, rosināt viņus uz jaunām idejām un rezultātā ir iespējams sasniegt augstus rezultātus un gūt gandarījumu par paveikto.

Šodien Latvijā vispārīglītojošo skolu audzēkņiem **tiek piedāvāti interesanti projekti, konkursi, akcijas**, kuros mēs aktīvi piedalāmies. Pedagogu uzdevums ir skolēnus iepazīstināt ar šiem projektiem un konkursiem un iedrošināt savus audzēkņus tajos piedalīties. Iedrošināšana pauz pozitīvu novērtējumu un cieņu, palīdz uzturēt draudzīgas skolēnu un skolotāju attiecības.

Es domāju, cik labi, ka šodien Latvijā ir tādas organizācijas, kuras piedāvā skolām dažādus projektus, konkursus, akcijas. Šajos pasākumos sevi var pieteikt visi, kas vēlas. Skolēniem ir iespēja uzdrīkstēties, nenobīties, pamēģināt. Bet noteikti skolotājam savus audzēkņus mazliet jāpamudina, skolēniem ir ļoti svarīgs pedagoga atbalsts.

4. I. Vīduša:

Skolēnu vēlme darboties radoši. Pieredzes apmaiņa ar kolēģiem. Darba gados izveidojusies pieredze, kuru kā lietderīgu novērtē arī kolēģi.

5.M.Rasmane:

Darba plānošana, jaunāko tehnoloģiju izmantošanas iespējas.

Papildjautājums: Kādas jaunās tehnoloģijas pirmsskolā izmantojat?

MR. Mācos izmantot interaktīvo tāfelī. Tas nodarbības padarīs interesantākas. Mūsdienas ir jauno tehnoloģisku bērni, viņi uztver labāk zināšanas, kas tiek sniegtas ekrānā, nekā grāmatā vai attēlā. Bērni alkst redzēt kustību. Sevišķi pirmsskolā.

6.R. Felšs:

Pirmkārt jau palīdz skolēnu atvērtība un vēlme darboties. (Viņi ar mūzikas palīdzību vēlas it kā „izvēdināt prātu”). Palīdz manis paša vēlme radoši darboties (tas it kā laužas ārā gribot, negribot). Katru nākamo gadu cenšos plānot darbu tā, lai uzdoto standartu varētu apgūt interesantāk caur spēlēm, rotaļām. Ļoti daudz palīdz kolēģu pieredze.

7. I. Pāvule:

Visvairāk palīdz pašu audzēkņu entuziasms un ieinteresētība – viņi ļoti labprāt komponē, aranžē (apgūstot instrumentu mācību, formas mācību, mūsdienu mūzikas tehnikas), raksta esejas, izdomā mīklas, izmanto teātra elementus (mūzikas literatūrā).

Laikam palīdz tas pats mācību grāmatu trūkums – nākas lasīt dažādas monogrāfijas, pašiem kritiski vērtēt, salīdzināt un spriest.

8. A.Lozda

Aizrautība, spēja motivēt, atzīme jeb vērtējums kā dzinulis, skolēnu publicitāte medijos (skolas mājas lapa, reģionālais laikraksts), atzinība no skolas biedriem.

9. G.Lāce

Tas, ka man ir pieejama ļoti laba metodiskā literatūra un mācību grāmatas svešvalodās.

Tas, ka skolā kopumā ir radoša, demokrātiska gaisotne.

Tas, ka regulāri tiekos ar radošiem kolēģiem no citām skolām vai pat valstīm dažādās konferencēs.

10. B.Šķēle

Tā ir pašu skolēnu vēlme plašāk izzināt un dziļi izprast pasauli, kurā viņi dzīvo - šajā viņu vēlmē skolotājs ir priecīgs palīdzēt.

Nenoliedzama ir IT loma, skolotājam jebkurā gadījumā ir jācenšas turēties līdz skolēniem un nekautrēties no savas nezināšanas, jo skolēni pārsvarā ir priecīgi palīdzēt un justies noderīgi .

Man ļoti palīdz zināšanas psiholoģijā par skolēnu izzināšanas procesiem, kuras ieguvu, rakstot maģistra darbu.

Noteikti – skolēnu zinātniski pētnieciskā darbība. Gadu desmitiem esmu novērojusi, kā attīstās skolēnu interese, mērķtiecība, eksperimentālās prasmes, izpratne, vēlme saskatīt būtisko, analizēt, veidot loģiskus un pārdomātus secinājumus, aizrauties ar pētāmo problēmu u.t.t. Pozitīvu rezultātu gadījumā (kas praktiski ir vienmēr) „neglītajā pīlēnā” veidojas ticība sev, pārliecība par savām spējām, uzlabojas vispārējās sekmes un ir intelektuālajam darbam pievērsts un ar zinātņi neglābjami „saindēts” indivīds – tur atpakaļceļa vairs nav – ko vairāk vēl var vēlēties ?

5. jautājums. Kas Jums pietrūkst Jūsu darbā, lai sekmīgi īstenotu savas ieceres skolēnu radošo prasmju un spēju attīstīšanā?

1.A.Grinberga:

- Laiks kvalitatīvas mācību stundas sagatavošanai
- Personīgais radošums

2. R. Nabele-Šneidere:

- Vēlētos piedalīties kādos semināros šajā sakarā

3. J. Tēvide:

Man pietrūkst materiālais atbalsts no mācību iestādes puses. Jo gatavojot dažādus uzskates līdzekļus, materiālus, to es daru par saviem finansējumiem, kas tomēr nav pareizi. Arī gatavojot skolēnu konkursiem, projektiem, olimpiādēm, es ieguldu savus materiālus, jo mūsu priekšmets atšķiras no pārējiem un mums ir ļoti vajadzīgs šis materiālais atbalsts.

4. I.Vīduša:

Laiks, prasme mērķtiecīgi plānot, neprotu paļauties uz skolēniem.

5.M.Rasmane:

Novecojušī materiālā vide un finansējuma trūkums tā atjaunošanai, pieeja pie jaunākajām tehnoloģijām (interaktīvās tāfeles).

Papildjautājums: Vai Jums skolā ir interaktīvā tāfele?

MR. Skolā ir. Ceram, ka biežāk ļaus strādāt arī mums. Piemēram, kad bērnam parāda kā tīrīt zobus interaktīvajā tāfelē, viņš uzreiz uztver labāk. Arī tāpēc, ka uz šīs tāfeles attēli izskatās lielāki.

6.R. Felšs:

7. – 12.klašu grupā noteikti ar vienu mācību stundu nedēļā ir par maz, lai sekmīgi attīstītu skolēnu radošās spējas, jo tiekoties 1x nedēļā es jūtu kā mēs maz pamazām atsvešināties, zūd arī regularitāte. Nedaudz pietrūkst arī pieredzes, lai brīvi plūstu mūzikas pasaulē un jebkuru tēmu pārvērstu radošā darbā. Jūtos sasaistīts, jo man taču ir jāizpilda prasītais.

7. I. Pāvule:

Lasu pieejamo pedagoģisko literatūru gan krievu, gan angļu valodā.

Izmantoju jebkuru iespēju iepazīties ar jaunām metodēm gan mūzikas skolotājuursos, gan citos pasākumos (ieskaitot pilsētas kultūras dzīves stratēģiskās plānošanas vai zīmolveidošanas darbnīcas).

Ļoti daudz metodikas apguvē deva maģistrantūras studijas Rēzeknes augstskolas pedagoģijas fakultātē (varbūt tāpēc, ka mūzikas literatūras priekšmets ir tuvs vispārīzglītojošiem priekšmetiem, un to metodikas izstrādē ir paveikts ļoti daudz atšķirībā no mūzikas priekšmetiem mūzikas vidusskolā).

8. A.Lozda

Lai spētu dot, pašam ir jābūt piepildītam. Jāiet uz teātriem, koncertiem, operu, izstādēm, kafejnīcām, jātiekas ar kolēģiem – „jāver ņemšanas un došanas durvis”. Jāspēj nopirkt grāmatas, mācību materiāli.

Man pietrūkst naudas. Es neesmu altruiste, lai to noliegtu.

9. G. Lāce

Pietrūkst laika! (Nevis tieši stundās, bet laika lasīšanai, laika individuālam darbam ar ieinteresētiem skolēniem. Savukārt, samazinot darba slodzi, pietrūkst naudas pat elementāru vajadzību apmierināšanai). Dažkārt – zināšanu un prasmju matemātikā, lai sekmīgi vadītu skolēnu pētnieciskos darbus.

10. B.Šķēle

Visvairāk – laika visu paspēt. Reizēm arī zināšanu (vairākos virzienos – tehnoloģijas, zinātne, bet īpaši – pētījumu, kas parāda un pierāda, kāpēc šādi darbojoties, rezultāts būs labāks).

6. jautājums. Kur un kā Jūs iemācījāties metodes skolēnu radošo prasmju un spēju attīstīšanai?

1.A.Grinberga:

- 17 gadu ilgā pedagoga praksē un pieredzes apmaiņā no kolēģiem
- Neformālā izglītības ceļā
- Starptautiskajos projektos

2. R. Nabele-Šneidere:

- Dabaszinību un matemātikasursos
- Matemātikas asociācijas konferencēs
- Patstāvīgi interneta materiālos

3. J. Tēvide:

Šodien metodiskā darbība sniedz lielu palīdzību pedagogu **tālākizglītībai**. Metodiskā darbība paredz ikviena iestādes vadītāja, metodiskā apvienības vadītāja un pedagoga izglītošanos, papildizglītību, jaunas kvalifikācijas ieguvu, profesionālās meistarības pilnveidi, pašizglītību .

Notiekot pārmaiņām izglītībā, jāmainās arī pašiem vadītājiem. Viņu uzdevums ir pilnveidot savu profesionālo meistarību. Tāpēc es kā pedagogs un vadītājs sistemātiski apmeklēju lekcijas, kursus, kurus organizēja gan skolā, gan pilsētā, gan valstī.

Mūsu metodiskajā apvienībā pedagogi organizētajosursos iesaistās ļoti aktīvi.ursos iegūtās zināšanas un informācija tiek nodota skolēniem. Par to varam pārliecināties, apmeklējot skolēnu tekstildarbu izstādes mācību gada noslēgumā skolās. Skolēnu tekstildarbos vērojami jaunrades elementu risinājumi, kurus pedagogi savukārt apguva kursu laikā. Varam secināt, ka kursu organizēšana metodiskajā apvienībā ir sekmīga, jo pedagogi veiksmīgi to popularizē tālāk saviem audzēkņiem.

Lai pedagogam būtu iespēja nepārtraukti sevi profesionāli pilnveidot, mūsu mājturības metodiskajā apvienībā arī ir izveidota jauka tradīcija – rudenī tiek organizēts **pieredzes apmaiņas brauciens** uz kādu skolu rajonā vai valstī. Pieredzes apmaiņas braucienos pedagogiem ir iespēja iepazīties ar citu mājturības skolotāju metodiskiem darbiem, uzskates materiāliem mācību stundās, ar kabinetu materiālo bāzi.

Savā praksē esmu novērojusi, ka sistemātiski organizējot pieredzes apmaiņas braucienus, tiek veicināta teorētiska, metodiska un praktiska palīdzība mājturības skolotājiem. Pedagogi regulāri tiek iepazīstināti ar jaunām idejām, citu metodisko apvienību darbību un problēmām, to risinājumiem.

Arī pie mums, Ventspilī, ir viesojušās mājturības metodiskās apvienības no dažādām Latvijas pilsētām. Viesiem – pedagogiem mēs popularizējam savu pieredzi.

Lai pedagogos attīstītu vēlēšanos un nepieciešamību paaugstināt savu profesionālo prasmi, metodiskajā apvienībā būtu vēlama radoša atmosfēra, labvēlīga vide jaunāko metodiku aprobācijai, jaunāko atziņu pedagoģijā un psiholoģijā apgūšanai, apzināšanai.

Šodien aktuālākās, interesējošās tēmas metodiskās apvienības vadītāji piedāvā izskatīt **radošajās darbnīcās**. Tās tiek iekārtotas mācību gada laikā. Tematika radošajā darbnīcā tiek izvēlēta, ievērojot pedagogu intereses, vēlmes un aktualitātes izglītībā. Skolotāji arvien vairāk tiek mudināti būt radošiem. Jaunievedumi un pārveidošanas procesi tiek uzskatīti par vēlamiem metodiskajā darbā, kas meklē svaigus, jaunus risinājumus vecām problēmām.

Mums ir notikušas jau vairākas pedagogu radošās darbnīcas - “Vaska batika”, “Tekstilapdruka”, “Ziemassvētku darbnīca”, “Zīda apgleznošana”, “Pērlīšu aušana” un “Jauniešu mode un stils” u.c. Pieredzi es iegūstu arī **piedaloties starptautiskajos projektos**.

4. I. Viduša:

No pašas darba pieredzes, sadarbības ar kolēģiem, kursiem, pedagoģiskās literatūras.

5. M. Rasmane:

Vispārīzglītojošajosursos, interneta vidē.

6. R. Felšs:

Pirmā sastapšanās ar radošuma pieeju mācību vielai bija kurss, tad arī JVLMA mūzikas mācīšanas metodikā, jo uzskatu I. Nelsoni, kā arī kolēģi I. Grauzdiņu par radošām personībām. I. Nelsones lekcijās rādītajos videomateriālos, kā arī piedaloties vietējo kolēģu atklātajās stundās.

7. I. Pāvule:

Lasu pieejamo pedagoģisko literatūru gan krievu, gan angļu valodā.

Izmantoju jebkuru iespēju iepazīties ar jaunām metodēm gan mūzikas skolotājuursos, gan citos pasākumos (ieskaitot pilsētas kultūras dzīves stratēģiskās plānošanas vai zīmolveidošanas darbnīcas).

Ļoti daudz metodikas apgūvē deva maģistrantūras studijas Rēzeknes augstskolas pedagoģijas fakultātē (varbūt tāpēc, ka mūzikas literatūras priekšmets ir tuvs vispārīzglītojošiem priekšmetiem,

un to metodikas izstrādē ir paveikts ļoti daudz atšķirībā no mūzikas priekšmetiem mūzikas vidusskolā.

8. A.Lozda

No fantastiskiem kolēģiem. Ļoti daudz pašmācībā. Dažādosursos. No skolēniem. Arī labi TV raidījumi var būt iedvesma, piem., 2010.gada „Spēlmaņu nakts”. Arī prese var būt laba ierosa.

9. G.Lāce

Visvairāk – lasot literatūru svešvalodās un izmēģinot praksē, attīstot, piemērojot tur iegūtās idejas. Komunicējot ar kolēģiem DZM projekta darba grupās un DZM projekta piedāvātajos semināros ar vieslektoriem no ārzemēm.

10. B.Šķēle

Šīs problēmas mani ir interesējušas vienmēr – jau studiju diplomdarba rakstīšanas laikā; daudz papildus apguvu, vadot skolēnu pētniecisko darbību un gatavojot skolēnus olimpiādēm; lasot pieejamo literatūru interesantas un aizraujošas mācību stundas izveidē; vērojot korifeju – Kubes, Antona, Pekarēviča stundas; rakstot maģistra darbu pedagoģijā un psiholoģijā; bet visvairāk- ESF Projektā (Daces Namsones vadībā), kur bijām pilotskola 10. –12.klašu grupā.

7. jautājums. Novērtējiet 10 ballu sistēmā Latvijas izglītību radošuma aspektā (kāda mērā Latvijas skolās tiek īstenota radošā darbība un attīstītas skolēnu radošās prasmes)! Pamatojiet savu vērtējumu!

1.A.Grinberga:

5 (pieci) Manuprāt, radošās darbības iespējas Latvijas skolās labā līmenī nodrošina daudzpusīga interešu izglītība un pulciņi, skates un konkursi, kuros gan piedalās mazākā daļa skolēnu. Tādēļ vērtējumu pazemina radošo prasmju attīstīšana obligātajās mācību stundās.

2. R. Nabele-Šneidere:

6 (seši) Kopumā Latvijā, bet manā skolā, Rīgas Valsts 3.ģimnāzijā, skolēniem notiek radošuma stundas.

3. J. Tēvide:

Ja vērtējums jādod kopumā, tad es vērtētu ar **7** ballēm. Tā kā skolā es strādāju no 1989. gada, es varu salīdzināt, kā mēs esam mainījušies pa šiem gadiem. Kādas izmaiņas ir notikušas izglītībā un kādas iespējas tiek dotas šodien gan pedagogiem, gan skolēniem, lai ietu laikam līdzi un nestāvētu uz vietas. To mēs redzam, kā notiek mācību stundas, izmantojot jaunākās tehnoloģijas, kā skolēni kopā ar saviem skolotājiem piedalās dažādos projektos,ursos, pasākumos. No katra pasākuma mēs iegūstam kaut ko jaunu, kļūstam drošāki, radošāki, iegūstam pieredzi. Grūti pateikt un spriest par tiem, kuri nav tik aktīvi un necenšas iesaistīties dažādās aktivitātēs. Par sevi es varu teikt, ka ļoti aktīvi piedalos dažādosursos, semināros, lekcijās, projektos, vadu kursus mājturības un tehnoloģiju skolotājiem, izstrādāju dažādas tēmas, aktīvi gatavuju skolēnus pilsētas, valsts olimpiādēm un iegūstam augstus rezultātus un godalgotas vietas, cenšamies ar skolēniem piedalīties valstī rīkotajos projektos,ursos, kuros pēc tam gūstam gandarījumu par paveikto.

4. I.Vīduša:

Apmēram **7**, bet tas ļoti atkarīgs no skolotāja.

5.M.Rasmane:

8 (astoņi). Mūsu skolu sistēma audzina bērnus, kā labus darba ņēmējus. Par to liecina mazais uzņēmēju skaits Latvijā. Maz pievēršas eksakto priekšmetu popularizēšanai skolās (par to liecina augstskolu studentu pieteikšanās uz sociālajām zinātnēm, juristiem, maz zinātnieku, inženieru.) Labi panākumi mākslas jomā īpaši mūzikā, bet ņemot vērāniecīgo finansējumu reģionu mākslas skolās, izzudīs arī tās.

6.R. Felšs:

Es novērtētu uz **6** (gandrīz labi). Jo sākumskolas posmā bērni ir pietiekami radoši un viņu iztēle ir labi attīstīta, ko var novērot klausīšanās uzdevumos. Savukārt nonākot pamatskolas posmā skolēni tiek gatavoti eksāmeniem, tiek iespiestas zināšanas par jebkuru cenu. Bērni bieži vien „iekaļ” zināšanas, bet neprot tās pielietot, neprot analizēt iegūto informāciju. Manā vidusskolas laikā viena no radošākajām skolotājām bija Dzintra Grošus, kura literatūrā izmantoja dažādas metodes un lielākā daļa bija saistītas ar radošuma izpausmi visādos veidos. Man bija kolēģe matemātikas skolotāja Indra Kore, kura skolēniem teorēmas mācīja uz „Kur tu teci gailīti mans” melodijas. Tie ir tikai divi piemēri, kur varu teikt, ka skolotāji arī ārpus mūzikas ir radoši, tādēļ mans novērtējums ir visai skops. Skolotāji baidās varbūt kautrējas iziet ārpus standarta rāmjiem.

7. I. Pāvule:

Nevaru vērtēt Latvijas izglītību kopumā, jo man nav saskares ar vispārīglītojošām skolām- bērni lieli, mazbērni mazi. Kā es varu vērtēt citas mūzikas vidusskolas, ja neesmu tās labi iepazīsusi? Mūsu mūzikas vidusskolu radošuma aspektā vērtēju ar „7” – labi. Audzēkņi labprāt veic radošus uzdevumus, radošie uzdevumu tiek paveikti labā, pat ļoti labā līmenī, gan audzēkņiem, gan skolotājam ir gandarījums par paveikto. Par līmeni liecina arī audzēkņu labie panākumi konkursos. Bez radošuma taču nebūtu labas interpretācijas!

Vērtējums būtu precīzāks, ja būtu zināmi kritēriji, pēc kuriem vērtēt.

8.Ložda A.

Jautājums man īsti nav saprotams.

Te ļoti svarīga ir interešu izglītība. Ļoti!

Ja tikai par mācību stundām – **6** balles. Pamatojums: skolotājs nevar radoši izpausties procesā, jo gala beigās ir centralizētais eksāmens – tās ir konkrētas zināšanas un prasmes – tātad arī rezultāts. Tas ir ļoti svarīgi.

9. G.Lāce

Vidējais vērtējums varētu būt **5 – 6**, bet tas ir neko neizsakošs skaitlis, jo veidojas no vērtējumiem 3 – 4 un 8 – 9. Manuprāt, ir apmēram vienādi daudz (vai nedaudz vairāk) skolotāju/skolu, kurās valda pilnīgi postpadomiska attieksme un izglītības filozofija (skolotājam vienmēr taisnība un skolēna galvenais uzdevums skolā – uzmanīgi klausīties „balsī no augšas”), un skolotāju/skolu, kuri attīsta skolēnu radošumu ar visiem sev pieejamajiem līdzekļiem, bieži vien uz sava brīvā laika rēķina, piemēram, Valmieras Valsts ģimnāzijā, abās Cēsu Valsts ģimnāzijās, Alūksnes Valsts ģimnāzijā, Rīgas 64. vidusskolā u.c.

Iespējams, ka pat vairāk nekā minētās lielās skolas, radošumam uzmanību pievērš nelielās vidusskolas, kuras „cīnās par izdzīvošanu”. Man zināmie labākie piemēri ir Neretas vidusskola, Mazsalacas vidusskola, Skrīveru vidusskola.

10. B. Šķēle

Pēc pēdējā desmitgadē paveiktā – varētu būt **6**, bet man trūkst vispusīgas informācijas, lai objektīvi varētu izvērtēt procesus Latvijā kopumā, es tos nepārzinu tādā mērā, lai dotu vērtējumu.

2. pielikums

Fokusgrupas dalībnieku izvēles pamatojums

- 1) izvēlētās personas ir savas jomas profesionāļi ar radoša darba pieredzi (par to liecina dalībnieku darba pieredze, atsauksmes un profesionālo asociāciju rekomendācijas),
- 2) tiek nosegti vairāki skolu tipi un alternatīvie izglītības modeļi: alternatīvā skola (E. Blūms), pašvaldību skolas (A. Celms, P. Ševčenko, V. Klišāns, Dz. Liepiņa u.c.) iespējamās misijas pieredze (uzaicinātais dalībnieks E. Bajarūns diemžēl neieradās darba dēļ), privātā skolā (uzaicinātā dalībniene M. Kokare neieradās aizņemtība dēļ),
- 3) tiek aptvertas vairākas izglītības pakāpes un veidi: profesionālās ievirzes izglītība (I. Lazdauska), vispārizglītojošā pamatskola (vispārizglītojošā pamatskola P. Ševčenko, vispārizglītojošā vidusskola A. Celms), vidējā profesionālā izglītība (G. Dārznieks), augstākā izglītība (tieši pedagogu izglītībā – M. Dirba), sākumskola (M. Bajaruniene);
- 4) nosegtas atšķirīgas izglītības satura jomas: eksaktā izglītība (P. Ševčenko), humanitārā izglītība (M. Diba), sociālās zinības (V. Klišāns, Dz. Liepiņa), mūzikas un mākslas izglītība (I. Lazdauska, A. Celms);
- 5) pārstāvēts inovāciju un moderno tehnoloģiju virziens (A. Markss),
- 6) ievērots reģionālais princips: Zemgale (A. Celms), Rīga (P. Ševčenko, V. Klišāns, Dz. Liepiņa u.c.), Pierīga (M. Bajaruniene), Latgale (R. Igaune - neieradās), Vidzeme (I. Lazdauska), Jūrmala (E. Blūms).

3. Pielikums

Gaigalavas pamatskolas sasniegumi 2011./2012. mācību gadā

(Tabula īsināta - atstājot nozīmīgākos panākumus)

N. P. K	Mācību priekšmetu olimpiādēs	Klase	Skolēni	Skolotājs	Rezultāti
1	Latviešu valodas un literatūras olimpiāde	8.	Viktorija Zakarkeviča	Maruta Krustāne	3.vieta
2	Bioloģijas olimpiāde	9.	Armands Počs	Inese Bikovska	Atzinība
	Skatēs un konkursos	Klase	Skolēni	Skolotājs	Rezultāti
1.	<u>Latvijas Nacionālais lasīšanas kongress bērniem 2011 – Daiļlasīšanas konkurss</u> 10.09.2011. Rīgā	4.	I.Spīčs	Ē.Bozoviča	<u>Diploms</u> <u>III.pakāpe</u>
5.	<u>CSDD konkurss „Gribu būt mobils”</u>	8.	5 skolēni	I.Ūzula	<u>Atzinības raksts</u>
9.	<i>Stāstnieku konkurss „Teci, teci valodiņa” 22.11.2012. Rēzeknē</i>	4., 8. 6.	4 skolēni	R.Igaune	<i>Diplomi</i> <i>I pakāpe, II pakāpe</i>
10	<u>Latvijas folkloras festivāls “Mežā eimu, mežā teku”- XV Stāstnieku konkurss „Teci, teci, valodiņa 2011”</u> 26.11.2011. Rīgā	4. 6. 8.	4 skolēni	R. Igaune	<u>Diploms –</u> <u>II pakāpe</u> <u>Lielais stāstnieks</u>
11	<i>Balvu Vilka turnīrs teātra sportā</i> 10.02.2012. Balvos	9.	Komanda „Aplikācija”	G.Reine	<i>I.vieta</i>
14	Rēzeknes un Viļānu novada skolu jaunatnes vides izziņas spēļu konkurss „Iepazīsti vidi” 21.02.2012.Rēzeknē	8. 8. 7. 7.	I.Kruste V.Zakarkeviča J.Kruste R.Špundzāne	V.Armuška	Diploms I pakāpe III pakāpe
15	Rēzeknes un Viļānu novadu skolu jaunatnes skatuves runas konkurss 29.02.2012. Rēzeknē	6. 8.	J.Počs E.Armuška	M.Krustāne G.Reine	Diploms II pakāpe III pakāpe
17	<i>Ziemeļlatgales tradicionālās dejošanas un skatu lēkšanas, kadriņu un dvieļu deju konkurss. 01.03.2012. Rēzeknē</i>	2., 4. 6., 7	14 skolēni	R.Igaune	<i>I pakāpe</i>
20	<u>40.Starptautiskais bērnu mākslas konkurss LIDICE 2012 „Teātris – Lelle – Pasaka” Latvijas kārtā</u> 05.03.2012.	2., 3. 4.	4 skolēni	J.Dundeniece	<u>Atzinības raksts</u>
21	<i>Ziemeļlatgales tradicionālais muzicēšanas konkurss „Klaverjakte”</i> 28.03.2012. Rēzeknē	4. 7. 6.	Folkloras kopas “Purinešs” kapela	R.Igaune	<i>Diploms</i> <i>I pakāpe</i>
22	<i>Ziemeļlatgales tradicionālais dziedātāju konkurss „Dziesmu dziedu</i>	6. 7.	A.Barinova J.Kruste	R.Igaune	<i>Diploms</i> <i>I pakāpe</i>

	<i>kāda bija” 28.03.2012. Rēzeknē</i>				
23	Rēzeknes un Viļānu novadu deju kolektīvu koncerts – skate „Tautas deju sadancis 2012” 29.03.2012. Bērzgalē	1.-3. kl.		G.Reine	Diploms I pakāpe
28	<u>Valsts izglītības satura centra diploms Tradicionālās muzicēšanas konkurss „Klāberjakte 2012” 28.04.2012. Rīgā</u>	4. 7. 6.	<u>Folkloras kopas “Purīnešs” kapela</u>	<u>R. Igaune</u>	<u>Diploms II pakāpe</u>
29	<u>Valsts izglītības satura centra diploms Tradicionālās dziedāšanas konkursā ”Dziesmu dziedu kāda bija 2012” 28.04.2012. Rīgā</u>	6. 7.	<u>A.Barinova</u> <u>J.Kruste</u>	<u>R.Igaune</u>	<u>Diploms II pakāpe</u> <u>Diploms III pakāpe</u>
32	<i>Vides izglītības projekts - konkurss „Vienoti vidē” 03.05.2012. Rēzeknē</i>	6.	<i>4 skolēni</i>	<i>V.Armuška</i>	<i>2.vieta</i>
33	Skatuves runas konkurss „Vuolyudzāni” 28.04.2012. Rēzeknē	5. 8.	V.Bolmane I.Kruste	M.Krustāne	Atzinības raksts
34	Rēzeknes novada skolēnu spartakiāde vieglatlētikā – 100 m skrējienā 1998.-2000.dz.g.Viļāni 09.05.2012.	5.	R.Plušs	A.Ceirule	3.vieta
37	Jauno satiksmes dalībnieku forums Rēzeknē 22.05.2012.	5. 4.	6 skolēni	J.Zapāns	1.vieta
39	<u>VISC diploms Vizuālās un vizuāli plastiskās mākslas konkurss „Toņi un pustoņi” 2012.</u>	8.	<u>V.Zakarkeviča</u>	<u>J.Dundeniece</u>	<u>III pakāpe</u>
41	<u>Mammas dabas meistarklase Vides izglītības programma „Izzini mežu” 2011./2012.mācību gadā Rīgā</u>	6.-9.	<u>Pulciņš „Dabas draugi”</u>	<u>V.Armuška</u>	<u>Meistaru diploms</u>
42	<u>Apgāda Zvaigzne ABC erudīcijas konkurss „Zvaigžņu klase 2012” Rīgā, maijā, 2012.</u>	7.klase		<u>I.Ūzula</u>	<u>Pateicības raksts</u>
43	<u>VISC Pateicības raksts bērnu un jauniešu folkloras festivālā „Pulkā eimu, pulkā teku” Jelgavā, 27.05.2012.</u>	2.-7. klase		<u>R.Igaune</u>	<u>Pateicības raksts</u>

- Valsts pasākumi
- Reģiona pasākumi
- Novada pasākumi

Labās prakses piemēru īss raksturojums

- 1) **Rīgas 1. ģimnāzija** (direktors Māris Brasla) - panākumi starptautiskās olimpiādēs (matemātika, fizika, ķīmija), skola ilgus gadus reitingu tabulu līdere, programma „Starptautiskais bakalaurāts”, skolas beidzēju vidū virkne politiķu, premjeru, ārstu, kolektīvā strādā skolotāji, kas ir mācību grāmatu autori.
- 2) **Rīgas 6. vidusskola** (direktors Haralds Bārzdiņš) - panākumi dažādās jomās, t.sk. absolventi: Ilmārs Rimševics, Latvijas bankas prezidents, Guntars Āboliņš (aktieris), pasaules klases mūziķi: Andris Nelsons (diriģents), Maija Kovaļevska (dziedātāja), skolā simfoniskais un pūtējinstrumentu orķestris, attīstīta arī eksaktā izglītība, godalgotas vietas Eiropas starptautiskajā un Latvijas mūzikas olimpiādē, skolā strādā radoši pedagogi, mācību grāmatu autori.
- 3) **Gaigalavas pamatskola** (direktore Ināra Ūsīte) – neliela lauku skola Latgalē ar filiāli Rikovā – neliels kolektīvs, panākumi interešu izglītībā, mūzikā, folklorā, mājturībā, amatniecībā (keramika, konstruēšana, velosipēdu pulciņš), piedalīšanās vietējas nozīmes konkursos.
- 4) **JUNDA** – bērnu un jauniešu interesu centrs Jelgavā – automodelisms, robotika, keramika, kokapstrāde, ādas plastika, floristika, tehniskā jaunrade (līdztekus dejām, folklorai, mūzikai), panākumi automodelismā (starptautiskā līmenī).
- 5) **Baldones mākslas skola** – profesionālās ievirzes skola (direktors Tāļivaldis Muzikants) – panākumi starptautiskos konkursos, laba skolas darba organizācija, neliels skolotāju un audzēkņu kolektīvs.
- 6) **Pirmsskola Jaunmārupes sākumskolā** (pirmsskolas izglītība metodiķe Sandra Belcāne, skolas direktore – Iveta Timule) – pirmsskolā vērojamas interesantas āra rotaļnodarbības, skolotāji nebaidās eksperimentēt, jo ir komanda ar atbalstošu administrāciju, piedalījās sešgadīgo integrētās mācību programmas aprobācijā, laba materiāli tehniskā bāze.

Labās prakses piemēru izvēles pamatojums saskaņā ar izvirzītajiem atlases kritērijiem

Reģionālais princips:

- ne mazāk kā 2 izglītības iestādes Rīgā (Rīgas 1. ģimnāzija un Rīgas 6. vidusskola),
- ne mazāk kā 2 izglītības iestādes ārpus Rīgas (Gaigalavas pamatskola, Jauniešu interešu centrs Junda, Jaunmārupes sākumskola)
- vismaz viena neliela lauku skola (Gaigalavas pamatskola),
- vismaz viena izglītības iestāde vai radošas izglītības piemērs Latgalē (Gaigalavas pamatskola).

Nozaru princips:

- vismaz viena profesionālās ievirzes izglītības iestāde (Baldones mākslas skola),
- ne mazāk kā 2 vispārējas izglītības iestādes (Rīgas 1. ģimnāzija un Rīgas 6. vidusskola),
- vismaz viena interešu izglītības iestāde (Jauniešu interešu centrs Junda),
- vismaz viens mērķtiecīgas radošās darbības izkopšanas paraugs ārpus formāli institucionālajiem rāmjiem (Jauniešu interešu centrs Junda),
- viena pirmsskolas iestāde (Jaunmārupes sākumskola, kas īsteno primsskolas programmu).

Rezultatīvie rādītāji:

- sasniegumi radošā darba un zinātniskajos konkursos (pēdējos 5 gados) (Rīgas 1. ģimnāzija, Jauniešu interešu centrs Junda, Rīgas 6. vidusskola),
- sasniegumi mākslinieciskās pašdarbības (amatiermākslas) konkursos (pēdējos 5 gados) (Rīgas 6. vidusskola, Baldones mākslas skola)
- sasniegumi olimpiādēs (pēdējos 5 gados) – (Rīgas 1. ģimnāzija, Rīgas 6. Vidusskola, Gaigalavas pamatskola),
- skolotāju izglītība, kompetence, aktivitāte un pieredze (t.sk. radošuma un inovāciju attīstīšanā) (Rīgas 1. ģimnāzija un Rīgas 6. vidusskola, Jaunmārupes sākumskola, Gaigalava pamatskola, Jaunmārupes sākumskola, Jauniešu interešu centrs Junda, Baldones mākslas skola)
- dalība starptautiskos projektos un aktivitātēs (Rīgas 1. ģimnāzija, Jauniešu interešu centrs Junda, Rīgas 6. Vidusskola, Baldones mākslas skola, Jaunmārupes sākumskola),
- absolventu radošie panākumi Latvijas un starptautiskā mērogā (Rīgas 6. vidusskola, Rīgas 1. ģimnāzija).
- apbalvojumi (Rīgas 1. ģimnāzija „Lielās pūces balva” u.c. un Rīgas 6. vidusskola – skolas kolektīvu apbalvojumi Dziesmu svētkos).

Studiju programmās fiksētās satura vienības

1. Izglītojamo personības īpašību un prasmju attīstīšana

LU FI

apgūst skolēnu zināšanu, prasmju attīstību
skolēnu zinātniskās pētniecības projektu izstrāde interešu iaglītības ietvaros
gatavošanās fizikas olimpiādēm,

LU SI

veicināt skolēnu zinātkāri, radošās izpausmes
skolotāju izglītībai jābūt vērstai uz bērna individualitātes un zinātkāres attīstību

RPIVA

Studiju kursi: Mūzikas metodika,
Tēlotājdarbības metodika
Rokdarbu metodika

D U

Rezultāti: attīstīt audzēkņu radošo potenciālu

RA

Programmā rezultāti: studenti prakses laikā veic radošu pedagoģisko darbu

LiepU

Mājturība un tehnoloģijas speciālajā izglītībā

2. Izglītojamo radošās domāšanas, radošās iztēles u.c. procesu attīstīšana

LU FI

skolēnu domāšanas spēju attīstība

RPIVA

Studiju kurss: Rotaļa teorijā un praksē

DU

iegūstamie rezultāti: zināšanas par muzikālās apdāvinātības attīstību.

RA

Mākslas pedagoģijas iekļaušana attīstības traucējumu korekcijas darbā

3. Zināšanu un iemaņu apguve izglītojamo jaunrades produktu vērtēšanā:

RPIVA

Studiju kurss : Tēlotājdarbības metodika

DU

prasmes analizēt un izvērtēt praktiskās muzicēšanas radošos un pedagoģiskos aspektus;

4. Pašu studējošo personības radošuma veicināšana:

LU FI

pašizglītības prasmju apguve

LU SI

Programmā: attīstīt kompetenci līdzdalībai nacionālās kultūras un tradīciju saglabāšanā
nodošināt iespējas studentu personības tālākai izaugsmei

skolotājam jātop par daudzpusīgu, talantīgu personību, kas iedvesmo
iesniedz zinātnisku eseju, kas ļauj vērtēt studentu radošumu

DU

uzdevumi: 4. veicināt dziļi un vispusīgi izglītotu, kritiski un radoši domājošu personību veidošanos, kuras veiktu augsti kvalificētu pedagoģisko un pētniecisko darbību profesionālās ievirzes izglītības iestādē (bērnu mūzikas skolā);

uzdevumi: 5. attīstīt studējošo iemaņas pašizpaušmei mūzikā un mākslā;

vērtēšana: labāko vērtējumu iegūst studenti, kas ir radoši;

kurss: muzikālās apdāvinātības attīstība;

vērtē: mācīšanās radošo pieeju; studējošo radošo tehnisko un māksliniecisko potenciālu.

RA

programmā mērķis: attīstīt kultūru, zinātni un izglītību

Programmā uzdevumi: apgūt jaunrades pieredzi,

Indikatorī: studenta pašrealizēšanās un pašnoteikšanās līmenis
uzņemties iniciatīvu

Bakalaura darbs: eksperimentāls aktuāla temata pētījums

spējas radoši veikt

spējas dot rekomendācijas

Vērtē: esejas

radošas pārbaudes formas

LiepU

speciālā pedagoģija un inovatīvie pētījumi

5. Studējošo radošo prasmju attīstība:

LU FI

apgūt fizikas eksperimentu metodiku

vadīt skolēnu zinātniski pētniecisko darbību

apgūst jaunāko zinātniski pētnieciskajā darbībā

aktīva iesaiste pētniecības projektos ārpus skolas un studiju darba praktiski nav iespējama

praktikants sagatavo scenāriju vienam audzinoša rakstura ārpusklases pasākumam un novada to

LU SI

Programmā: projektu izstrāde, mācību ekskursijas

iesaistīt studentus lietišķajā pētniecībā

attīstīt pētnieciskā darba iemaņas

radoši kontakti starp studentu un docētāju (īpaši nepilna laika neklātienes studijās)

DU

Uzdevumi: zinātniski pētnieciskais darbs, mākslinieciski radošais darbs, projektēšana;

Studiju programmas B daļa paredz pētnieciskā darba un jaunrades darba, projektēšanas kursus;

Programma paredz: pilnveidot mākslinieciskās jaunrades un radošas pedagoģiskās darbības prasmes;

jauns kurss: mūzikas improvizācijas pamati;

Koncertprakses uzdevums: attīstīt studējošo prasmes veikt patstāvīgu interpretāciju; analizēt un izvērtēt praktiskās muzicēšanas radošos un pedagoģiskos aspektus;

vērtēšana: eksāmenā vērtē radošo darbu;

Studiju kursu ietvaros sagatavo radošos darbus;

Akadēmiskā personāla radošā darbība: ļoti aktīva koncertdarbība;

iegūstamie rezultāti: zināšanas par muzikālās apdāvinātības attīstību;

Mg. darba izstrādē: radošās domāšanas veicināšana.

RA

rezultāti: patstāvīgi veic pētniecisko darbu,
attīstītas pētnieciskā darba iemaņas
radošā darba iemaņas

iesaista studējošos zinātniski pētnieciskā darbībā

Studiju indikatori: apgūtas inovatīvas studiju procesa metodes
studentu zinātnisko darbu konkursi
studiju kursu novitāte

Radošas domāšanas iemaņu apguve

Zinātniskās izziņas metožu apguve

Referātu izstrāde

Starptautiskas zinātniskās konferences

Zinātnisko darbu publicēšana

Radošo vingrinājumu iekļaušana zināšanu un prasmju pašizvērtēšanas sistēmā

Novitātes datortehnoloģiju izmantošanā

LiepU

Speciālā pedagoģija un inovatīvie pētījumi

Mājturība un tehnoloģijas speciālajā izglītī

Studiju kursu aprakstos fiksētās satura vienības: LU SI A daļas studiju kursi

(Kopīgie kursi visām Latvijas Universitātes skolotāju programmām)

Vispārīgā psiholoģija

Prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: - analizēt psihiskos procesus un to likumsakarības ikdienas situācijās; - cilvēku individuālās atšķirības ikdienas situāciju kontekstā. 3. Prasmes zināšanas pielietot: - atšķirt zinātnisko literatūru no populārzinātniskās; - sagatavot un prezentēt zinātniskās atziņas semināros; - izmantot Internetu kā informācijas avotu. 4. Komunikācijas prasmes: - būt tolerantam pret citādi domājošiem; - demonstrēt sociālās prasmes un emocionālo inteligenci. 5. Vispārējās prasmes: - būt elastīgam un atvērtam jaunai informācijai; - uzņemties atbildību par savu rīcību.

Kursa plāns

Domāšana, tās veidi, operācijas un formas. Intelekti. Kreativitāte.

Prasības kredītpunktu iegūšanai

Lekciju apmeklējums nav obligāts. Semestra laikā ir plānoti 8 semināri. Semināru apmeklējums ir obligāts. Kredītpunktu iegūšanai ir jāpiedalās visos semināros, sekmīgi jānovada 1 seminārs.

Svešvaloda (vācu)

nodarbību laikā interaktīvi sadarbojoties. Kursa ietvaros studenti veido

Sekmīgi apgūstot kursu, studenti iegūst šādas kompetences: 1) akadēmiskās kompetences: - demonstrēt zināšanas un izpratni par valodas mikro un makrofunkcijām; - apgūt runas iemaņu metodiskos pamatus; 2) profesionālās kompetences: - veidot spontānu runu par dažādām tēmām -

Prasības kredītpunktu iegūšanai

Kursa mērķis ir turpināt pilnveidot funkcionālo kompetenci, sociolingvistisko kompetenci un uzlabot runas raitumu un precizitāti; paplašināt leksiku par dažādām tēmām, trenēt prasmes iesaistīties sarunā, uzturēt sarunu, mācīties diskutēt, debatēt, izspēlēt lomu spēles un simulācijas. Studenti turpina veidot materiālu banku par semestra laikā apgūstamajām tēmām.

Rezultāti

Sekmīgi apgūstot kursu, studenti būs pilnveidojuši funkcionālo kompetenci un spēs izmantot apgūtās prasmes sociālo mijiedarbības modeļu veidošanā, tādējādi uzlabojot komunikācijas prasmes; būs pilnveidojuši runas raitumu un precizitāti; spēs demonstrēt sociolingvistisko kompetenci (sveicienu lietošana, pieklājības normu izpratne), spēs demonstrēt prasmi pielāgoties sarunas biedram, iesaistīties sarunā, izvērst sarunu, veidot vienotu un saskaņotu tekstu.

Filozofijas pamati

Studiju kursa mērķis ir dot studentiem iespēju analizēt filozofijas problēmas, kā arī reflektēt par to konsekvencēm pedagoģiskajā praksē.

Rezultāti

Kursa apguves laikā studenti apgūs un pratīs demonstrēt: 1. zināšanas un izpratni par: • filozofijas pamatkonceptu un problēmu būtību, nozīmi, saturu; • filozofijas mērķiem un ideāliem; • filozofijas problēmām vēsturiskajā un mūsdienu kontekstā; • filozofijas problēmu risināšanas iespējām; •

filozofijas problēmu konsekvencēm cilvēka dzīvē. 2. prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: • saskatīt filozofijas problēmu būtību; • analizēt un izvērtēt filozofijas problēmas; • radoši izmantot filozofiskās domāšanas modeļus sociālajā un profesionālajā praksē; 3. prasmes zināšanas pielietot: • dažādas filozofijas teorijas vēsturiskajā un mūsdienu skatījumā; • izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus, veikt pētniecisku darbību; • izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus, veikt filozofisku problēmu analīzi. 4. komunikācijas prasmes; • formulēt un analītiski aprakstīt filozofijas problēmas; • diskutēt un risināt filozofijas problēmas gan vēsturiskajā, gan mūsdienu kontekstā; • risināt ar filozofijas problēmām saistītās konfliktsituācijas sociālajā un profesionālajā praksē. 5. vispārējās prasmes: • veicināt topošo pedagogu radošu pieeju mūsdienu ētikas problēmu risināšanai sociālajā un profesionālajā praksē; • patstāvīgi strukturēt savu mācīšanos, vadīt savu tālāko izglītību un profesionālo pilnveidi.

Dažādība skolas pedagogiskajā procesā

Kursa anotācija

Kursa vispārējais mērķis ir veidot studentu izpratni par daudzveidīgajiem dažādības aspektiem vispārīzglītojošajā skolā un sagatavot pedagogus, lai viņi efektīvi darbotos mūsdienu iekļaujošā vispārīzglītojošā klasē, nodrošinot katra skolēna attīstību, izaugsmi, sekmību un iespējas iegūt izvērtēšanu mācību procesā - mācību procesa organizāciju iekļaujošā klasē, mācību procesa diferenciaciju un individualizāciju - mācību programmu adaptāciju vai modifikāciju atbilstoši modificēt mācību programmu atbilstoši bērna izglītības vajadzībām prasmes zināšanas lietot: - prātis atpazīt dažādas mācīšanās vajadzības - prātis veikt dinamisko izvērtēšanu bērnam ar nepietiekamu sekmību - prātis izvēlēties nepieciešamos atbalsta pasākumus (mācību programmas

Ievads tiesību zinātnē

Nav radošuma

Izglītības vadība un uzņēmējdarbība

komunikācijas prasmes; • sadarbosies ar kolēģiem, diskutēs par kursa tēmām, izklāstīs un pamatos savu viedokli; • respektēs pamatotu viedokļu dažādību, kā arī prātis aizstāvēt savu viedokli. ievirze tālākai mācīšanās prasmēm • uzturēt interesi par vadības procesiem, pieļemt aktīvu pozīciju šajos jautājumos, • sekot līdzi izmaiņās Latvijas izglītības politikā, kā arī censties to ietekmēt no aktīva, zinoša un prasmīga pilsoņa un izglītības darbinieka (skolotāja) pozīcijām. par kādu izglītības vadības vai uzņēmējdarbības problēmu izglītībā Latvijā vai biznesa plāns (40%) 2. Tests (20%) Gala pārbaudījums: Rakstisks eksāmens 40%

Projektu vadīšana izglītībā

Kursa anotācija

Kursa mērķis ir sekmēt studentu izpratni par projektu vadīšanas būtību, teorētiskajām nostādnēm un izmantošanas iespējām izglītībā, izstrādājot un vadot pētnieciska, praktiski pedagogiska vai didaktiska profila projektus. Kursa saturā tiek analizētas sistēmiskās pieejas būtība, Sekmīga studiju kursa apguves rezultātā studenti spēs demonstrēt un pielietot zināšanas par projekta veidošanu, vadīšanu un novērtēšanu. Studenti spēj veidot projekta pieteikumu sociālpedagoģisku problēmu risināšanai. Studenti spēj veikt nepieciešamās aplēses un plānošanu Projekta sagatavošana ieviešanai. (L, 2). 9. Patstāvīgais darbs un prezentācija: Izstrādāt savu (atbilstoši studenta profesionālajām interesēm) projektu, izmantojot studiju gaitā iegūtās zināšanas. Prezentēt izstrādāto projektu studentu kopīgajā seminārā. (S, 16). Prasības kredītpunktu iegūšanai Jāpiedalās teorētiskajās nodarbībās, jāizstrādā praktiskais studiju darbs (50%), jāgatavo un jāaizstāv iespējama projekts izglītībā (50%).

Informātika izglītībā

Sekmīgi apgūstot šo kursu studenti būs ieguvuši profesionālās kompetences: 1) aptaujas anketu izstrādē un 2) kvantitatīvo datu statistiskajā apstrādē; un akadēmiskās kompetences: 1) kvantitatīvo pētījumu dizainā un 2) izglītības pētniecībā. Studenti spēs veikt datu kvantitatīvo

Prasības kredītpunktu iegūšanai

sekmīgi veikts pētījums - (25% no kopējā vērtējuma), 2. Sesijas laikā sekmīgi nokārtots eksāmens (mutiski) – (25% no kopējā vērtējuma).

Mācīšanās: teorija un prakse

ietekmē mācīšanos; (e) spējām, temperamentu, raksturu, motivāciju; (f) motivācijas veicināšanu; (m) mācīšanās procesa vadīšanu; (n) pretrunām starp kontroli un brīvo mācīšanos; (o) mācīšanās rezultātu novērtēšanu un pašnovērtēšanu. 2. Prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: (a) analizēt problēmas mācīšanās procesā un noteikt to cēloļus un paredzēt iespējamus risinājumus; (b) izvērtēt mācīšanās stilus un to pilnveides iespējas; (c) saskatīt jauninājumus un prasību mailu uz mācīšanos; (g) sintezēt un modelēt dažādas mācīšanās teorijas un praksi; (h) analizēt un izvērtēt mācīšanās rezultativitāti, veicot pašnovērtēšanu. 3. Prasmes zināšanas pielietot: (a) izvirzīt mācīšanās mērķus un uzdevumus; (b) paredzēt sagaidāmos mācīšanās rezultātus; (c) plānot to sasniegšanu; (d) izvēlēties atbilstošākās mācīšanās teorijas un mācīšanās stilu; (e) veikt profesionālu pedagoga darbību mācīšanās darbības veicināšanā; (f) veidot mācību vidi; (g) piedalīties izglītības iestādes attīstības/pilnveides projektos; (h) radoši organizēt mācīšanās procesu mācību priekšmetā; (i) veikt skolēnu un pedagogu mācīšanās darbību izvērtējumu dažādos kontekstos; (j) veikt daļēji vadītu pētniecisku darbību izglītības pedagoģiski profesionālās darbības jomā, izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus un prasmes. 4. Komunikācijas prasmes; (a) izskaidrot mācīšanās mērķus un uzdevumus; (b) izskaidrot mācīšanās darbību un tās būtību audzēkļu vecākiem; (c) pierādīt pašregulētas mācīšanās priekšrocības; (d) sadarboties ar citu priekšmetu skolotājiem mācību vides veidošanā; (e) vadīt starppriekšmetu projektu darbus mācīšanās veicināšanai; (f) izskaidrot informāciju par mācīšanās darbības elementus atbilstoši katra skolēna vajadzībām; (b) pielāgoties jaunām situācijām un būt atvērtam pārmailām; (c) ievērot ētikas normas; (d) uzņemties atbildību par saviem lēmumiem un darbību; (e) radīt jaunas idejas savu teorētisko zināšanu un pieredzes ietvaros; (f) uzņemties vadību un iniciatīvu un atbildēt par sekām.

īpatnības, kas ietekmē mācīšanos: spējas, temperaments, raksturs, motivācija. Mācīšanās motivācijas veicināšanas palēmieni. Pretrunas starp kontroli un brīvo mācīšanos Mācīšanās rezultātu novērtēšana un pašnovērtēšana. 2 (1L; 1S)

Prasības kredītpunktu iegūšanai

1) izpildīti patstāvīgie darbi - 20% no vērtējuma; 2) sekmīgi starppārbaudījumi (30% no vērtējuma): - analītisks darbs par mācīšanās stiliem: to būtību, veidiem, individuālo mācīšanās stilu noteikšanu un ievērošanu; - mācību motivācijas izvērtēšanas un veicināšanas palēmieni; - eseja par izziņas procesu īpatnībām mācīšanās laikā. Uzmanības un izziņas procesu loma mācīšanās procesā; 3) eksāmens - projekta darbs par mācīšanās palēmieniem un to saistību ar veiksmīgu mācību procesa organizāciju un tā aizstāvēšana (50% no vērtējuma).

Izglītības vide

Kursa mērķis ir palīdzēt studentiem apgūt vispārpedagoģiskās sakarības, attīstīt pedagoģisko domāšanu, lai mērķtiecīgi veidotu vidi produktīvām mācībām, organizētu zinātniski pamatotu mācību procesu, sekmētu skolēnu mācīšanos un personības attīstību.

Rezultāti

Kursa apguves laikā studenti apgūs un pratīs demonstrēt 1. zināšanas un izpratni par: - par izglītības vides būtību un daudzveidību; - Latvijas izglītības vidi, Eiropas izglītības vidi; - izglītības

iegūvi organizētā un neorganizētā vidē; - pedagoģiskās vides organizēšanu mācību diferencēšanai un individualizēšanai; - par izglītības vides daļādiem komponentiem; - par vecāku lomu izglītības vides veidošanas procesā; - par izglītības vides veidotājiem; 2. prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: - dažādas izglītības vides; - daļādiu izglītības vidēs; - Latvijas izglītības vidi, saistībā ar Eiropas izglītības vidi; - izglītības vides komponentus; - vecāku lomu izglītības vides veidošanas/ās procesos; - izglītības vides veidotāju darbību; - konkrēto izglītības vidi skolā, klasē, mācību stundā; - vērtēt savas darbības efektivitāti; 3. prasmes zināšanas pielietot: - plānot vides izveidi skolēna daudzveidīgajai darbībai; - plānot izglītības vidi skolā, klasē, mācību stundā; - paredzēt izglītības vides ietekmes rezultātus; - plānot izglītības vides resursu pilnveidi; - darboties dažādās izglītības vidēs-organizētās, neorganizētās, virtuālās; - prasmes izvēlēties izglītības videi nepieciešamos mācību līdzekļus, IKT, saturu, metodes, formas; - prasmes radoši organizēt un pārveidot izglītības vidi; - prasmes veicināt audzēkļu mācību motivāciju, izmantojot izglītības vides daļādas iespējas; - plānot un vadīt skolēnu sasniegumus mācību procesa organizētā vidē, ievirzot skolēnus mūžizglītībai; 4. komunikācijas un citas vispārējās prasmes: - veidot un uzturēt komunikācijai un sadarbībai labvēlīgu vidi; - organizēt un uzturēt diskusijas starp skolēniem, skolēniem un skolotāju daudzveidīgajā vidē, veicināt skolēnu komunikācijas un sadarbības pieredzes veidošanos; - rosināt un uzturēt sarunu ar vecākiem par skolēnu sasniegumiem un perspektīvu; - izskaidrot vecākiem izglītības vides ietekmi, tās nozīmi mācīšanās motivācijas veidošanās procesā; - pierādīt savas skolas, klases izglītības vides priekšrocības; - sadarboties ar citu priekšmetu skolotājiem, skolas personālu labvēlīgas vides veidošanai 5. ievirze tālākām mācīšanās prasmēm: - patstāvīgi pētīt citu valstu, skolu, izglītības iestāžu pieredzes izglītības vides veidošanā.

Prasības kredītpunktu iegūšanai

1) lekciju apmeklējums -10% 2) izpildīti un prezentēti 2 patstāvīgie darbi, kā starppārbaudījums-30% no kopējā vērtējuma; 3) darbs semināros, diskusijās, projektos (sagatavotība) - 40% 4) mutisks eksāmens - praktiski analizēt norādīto izglītības vidi - 20 %

Personības attīstība socializācijas procesā

Kursa anotācija

Kursa mērķis ir veicināt studentu izpratni par personības attīstību un audzināšanu socializācijas procesā vēsturiskajā un mūsdienu kontekstā, analizēt skolēnu personības attīstības un uzvedības īpatnības, fiksējot tās klases audzinātāja portfolio un izmantojot socializācijas problēmu risināšanā. Kursa ietvaros paredzēts apgūt prasmes plānot un realizēt socializācijas procesu klasē dažādās izglītības pakāpēs, kā arī veicināt profesionālu sadarbību un tālākizglītību.

Rezultāti

Kursa apguves laikā studenti apgūs un pratīs demonstrēt: 1. zināšanas un izpratni par: • personības attīstības būtību, lomu, saturu; • audzināšanas mērķiem un funkcijām sabiedrībā; • bērnu socializāciju Latvijā un pasaulē vēsturiskajā un mūsdienu kontekstā; • audzināšanas problēmām multikultūru un informācijas sabiedrībā; • vecāku, klases audzinātāja un mācību priekšmeta skolotāja darbību personības socializācijā; 2. prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: • izvirzīt socializācijas mērķus un uzdevumus konkrētā situācijā; • paredzēt sagaidāmos skolēna personības pilnveides rezultātus; • plānot to sasniegšanu; • diagnosticēt, izvēlēties un izstrādāt iespējamās socializācijas problēmu risinājumus • radoši veicināt skolēnu socializācijas procesu; 3. prasmes zināšanas pielietot: • dažādas personības attīstības un audzināšanas teorijas vēsturiskajā un mūsdienu skatījumā; • izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus, veikt pētniecisku darbību skolēna socializācijas izpētē; • izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus, prognozēt, plānot un izvērtēt pedagoģu un vecāku audzināšanas darbību; • izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus, veikt profesionālās attīstības pašizvērtējumu un monitoringu; 4. komunikācijas prasmes; • formulēt un analītiski aprakstīt ar personības socializāciju saistītās problēmas; • diskutēt un risināt personības socializācijas problēmas gan vēsturiskajā, gan mūsdienu kontekstā; • veicināt skolēnu, skolotāju un vecāku sadarbību; • sadarboties ar citu mācību priekšmetu skolotājiem, skolas

psihologu, sociālo pedagogu u.c. socializācijas veicināšanā; 5. vispārējās prasmes: • veicināt topošo pedagogu radošu pieeju mūsdienu socializācijas problēmu risināšanai atbilstoši konkrēta vecuma un personības pieredzes specifiskajām vajadzībām; • patstāvīgi strukturēt savu mācīšanos, vadīt savu tālāko izglītību un profesionālo pilnveidi. periodā. Attīstošais dialogs skolēna atbildības, iniciatīvas un radošuma veicināšanā. Pedagoģa personība kā skolēna socializācijas veicinātāja. L2, S4 13. Komunikācija un konflikti socializācijas procesā. L2, S4

Skolotāja pētnieciskā darbība

Kursa anotācija

Kursa mērķis ir palīdzēt studentiem apzināt pētīšanu profesionālās darbības struktūrā, veidot pētnieciskās darbības kompetenci, veicināt skolēnu pētniecisko prasmju veidošanos. Studenti demonstrēs kompetences pamatus pētniecības metodoloģijas izvēlei pedagogijā, izmantojot bakalaura programmā apgūto pētnieciskā darba pieredzi; apzinās turpmākās pētnieciskās darbības virzienu, sagatavosies pētīšanai pedagoģiskajā praksē un skolotāja darbā. Šī mērķa - zināšanas un izpratne par: • pētīšanu pedagoģiskajā procesā saskares zinātņu pētījumu un prakses kontekstā; studenti apzinās un formulēs aktuālas pedagoģiskā procesa problēmas un piedāvās pamatotu risinājumu, izmantojot citos studijuursos iegūtās zināšanas; • zinātnisko metodi pētījumos pedagogijā, atgriezeniskās informācijas iegūvi, iegūto datu interpretāciju pedagoģisko sakarību kontekstā; • pedagoģiskā procesa mērķu un līdzekļu pamatotību izpētē, pētnieciska mācību procesa organizēšanu, skolēnu pētnieciskās darbības vadīšanu. - prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt, studenti: • uz iegūtās atgriezeniskās informācijas pamata analizēs un vērtēs profesionāli pedagoģisko darbību, identificēs normatīvā un humānpedagoģiskā procesa pazīmes; • formulēs aktuālu problēmu cēloņus ikdienas darbā un plānos mērķtiecīgu to risinājumu, demonstrējot studiju programmā ietvertu kursu zināšanas un prasmi izraudzīties teorētiski metodisko literatūru; • formulēs pielēmumus un izpētes jautājumus, demonstrējot izpratni par pētīšanas integrējošo potenciālu teorijā un praksē, kā arī lēmumu realizēšanas iespējām; • uz sistemātiskas atgriezeniskās informācijas pamata izvērtēs pedagoģiskā procesa dalībnieku un citu daudzveidīgo faktoru darbību, mērķtiecīgi izvērtēs iespējamās pedagoģiskā procesa izmaiņas/inovācijas; • uz atgriezeniskās informācijas, pedagoģiskā darba analīzes un izvērtēšanas pamata uzrakstīs loģiski strukturētu referātu, publiski to prezentēs. - zināšanas un prasmes lietot pēc apgūtā parauga un izmantot jaunā situācijā, studenti demonstrēs spēju: • pašizvērtēt un izvērtēt profesionāli pedagoģisko darbību un organizēt bērnu/skolēnu/audzēkļu darbības procesa un sasniegumu savstarpējo un individuālo pašizvērtēšanu; • plānot un organizēt sistemātiskas atgriezeniskās informācijas iegūvi sadarbībā ar citiem pedagoģiskajā procesā iesaistītajiem, tajā skaitā skolēniem, kā arī bērnu/skolēnu/audzēkļu pētniecisko darbību; • izstrādāt mācību projektu un noteikt savu līdzdalību tā realizēšanā, vadīt skolēnu projektus; prakses laikā vērot un iespēju robežās piedalīties izglītības iestādes iekšējā izvērtēšanā, projektos un citās ar pētniecību saistītās aktivitātēs. - komunikācijas prasmes: • aprakstīt situāciju, kuras ieguvē un sniegšanā vērtēs profesionālo ētiku un izmantos studiju procesu skolotāja profesionālās ētiskas apguvei; • studenti apgūs bērnu/skolēnu/audzēkļu pētnieciskās darbības vadīšanu, izmantojot iespēju attīstīt vadīšanas pieredzi un organizatorisko kompetenci;

Kursa plāns

1. Pētīšana kā skolotāja darbības komponents, tās būtība. L 2 ; S 2 2. Atgriezeniskā informācija skolotāja pētnieciskās darbības struktūrā, tās ieguve un apmaiņa mācību procesā. L 1; S 3 3. Bērnu, skolēnu, audzēkļu un skolotāju darbības izvērtēšana; pašizvērtēšanas un savstarpējas novērtēšanas prasmju veidošana pedagoģiskajā procesā. L 1; S 3 4. Pētīšana kā mācību metode. Pētnieciska mācību procesa būtība. L 1; S 3 5. Skolēna pētniecisko prasmju attīstība pedagoģiskajā procesā. Skolēnu pētnieciskās darbības vadīšana. L 1; S 3 6. Mācību un pētnieciskais projekts, tā sistematizējošā un organizējošā funkcija pedagoģiskajā procesā, bērnu/skolēnu/audzēkļu sadarbība

un komunikācija projekta sagatavošanā un norisē. L 1; S 3 7. Inovācijas pedagoģiskajā procesā, skolotāja un skolēnu radošā darbība, tās izvērtēšana. L 1; S 3

Prasības kredītpunktu iegūšanai

1) izpildīti 2 patstāvīgie darbi un mutiski prezentēti semināros – kopā 20% no vērtējuma: - skolotāja, bērnu/skolēnu/audzēkļu pētnieciskās darbības pieredzes veidošana pedagoģiskajā procesā – 9. nedēļa; - pētījuma apraksta, referāta, raksta vai projekta izveidošana un prezentēšana. Tematika un forma – docētāja ieteikta un pēc studentu izvēles – 15.nedēļa. 2) Viens sekmīgs starppārbaudījums - tests – 8. nedēļā – 20%. 3) Regulārs darbs semināros un praktiskajās nodarbībās, izveidots portfolio – 30% no kopvērtējuma. 4) Sekmīgs noslēguma pārbaudījums - eksāmens vai projekta prezentācija (pēc studentu izvēles) - 30% no vērtējuma.

Metodoloģija un zinātniski pētnieciskās metodes izglītībā

Kursa anotācija

Kursa mērķis ir dot iespējas studentiem veidot izpratni par zinātniskās pētniecības procesu un apgūt prasmes, kuras nepieciešamas izglītības pētījumu sagatavošanai un veikšanai, pētījumu rezultātu apkopošanai un zinātnisku pārskatu sagatavošanai. Iegūtā kompetence izglītības pētniecībā dos iespēju īstenot pētījumu diplomdarbā, veikt pētījumus izglītības iestādēs un 1. Zinātniskās pētniecības būtība. Pētniecības principi. Pētījuma plānošana un īstenošana. Pētījuma problēmas, mērķu un pētniecisko jautājumu izvirzīšana un formulēšana 4L, 2S 2. Izglītības pētījumu klasifikācija. Izglītības pētījumu veidi. 2L 3. Literatūras atlases un kritiskās analīzes principi izglītības pētniecībā 2S 4. Informācijas iegūšanas instrumenti un metodes pētījumos, kvalitatīvā un kvantitatīvā paradigma 6L, 2S 5. Kvantitatīvo datu apstrādes metodes un analīze 6L 6. Kvalitatīvo datu analīze 2L 7. Pētījuma rezultātu analīze, diskusija par pētījuma rezultātiem un secinājumi 2S 8. Pētnieciskā vērtēšana klasē – problēmas, organizēšana, norise, rezultāti

Izglītības un mācību programmu veidošana

konkrēto situāciju klasē . - prasmes zināšanas pielietot: izvirzīt izglītības un mācību mērķus un uzdevumus; paredzēt skolēnu sagaidāmos mācīšanās un personības pilnveides rezultātus; plānot Prasības kredītpunktu iegūšanai

1. izpildīti patstāvīgie darbi - 20% no kopējā vērtējuma; 2. sekmīgi veikti starppārbaudījumi - 40% no kopējā vērtējuma: - eseja par izglītības mērķu un satura atbilstību un to saistība ar konkrētā priekšmeta mērķiem un saturu (10 %.); - referāts: sava priekšmeta specifikas izvērtējums kopējā standarta kontekstā (10 %); - projekta darbs: satura un metoju atlasī ietekmējošo faktoru izvērtēšana – izstrāde un prezentācija (10%); - rakstveida ziņojums: mācību metoju atlases īpatnības priekšmetā sasaistē ar sagaidāmajiem rezultātiem (10%); 3. eksāmens - kombinēts pārbaudījums - 40% no kopējā vērtējuma: - studiju darba izstrāde: priekšmeta izglītības programmas vispārējā projekta izstrāde PP; - tā prezentācija.

Valsts eksāmens

jautājumiem, spēju teorētiskās zināšanas pielietot praksē un apliecina studenta atbilstību

Diplomdarbs

Kursa anotācija

Diplomdarbs veido studiju programmu noslēdzošo daļu. Diplomdarbs apliecina studējošā kompetenci veikt patstāvīgu zinātniski pētnieciskā, metodiskā un pedagoģiskā rakstura pētījumu, parādīt pētnieciskās iemaļas un prasmes, kas balstās uz studiju procesā apgūtajām teorētiskajām analīzi. Students demonstrē profesionāls kompetences attiecīgajā pedagoģijas nozarē un spēju veikt skolotāja darbu.

Skolotāja prakse I

Skolotāja prakse II

Praksē studenti iegūst: • izpratni par klases audzinātāja darbības sistēmu; • izpratni par ārpusstundu darba sistēmu izglītības iestādē; • izpratni par skolēnu vajadzībām, interesēm un attieksmēm; • izpratni par skolotāja darbību izvēlētajā specializācijas priekšmeta mācību stundās; • prasmi plānot, organizēt, vadīt un izvērtēt ārpusstundu pasākumus klases un skolas mērogā; • prasmi plānot, organizēt, vadīt un izvērtēt audzinātāja stundu; • prasmi analizēt pedagoģiskās

Skolotāja prakse III

Praksē studenti attīsta prasmes: • plānot, organizēt un izvērtēt mācību procesu atbilstošajā/os mācību priekšmetā/os; • izstrādāt mācību stundas komplektus un metodiski – didaktisko nodrošinājumu mācību stundām pamata un/vai vidējās izglītības pakāpei specializācijai atbilstošajā/os mācību priekšmetos; • izstrādāt pārbaudes darbus, vadīt tos un novērtēt skolēnu mācību sasniegumus un dinamiku specializācijai atbilstošajā/os mācību priekšmetos; • veicināt

Skolotāja prakse IV

Kursa anotācija

Prakses mērķis ir specializācijai atbilstošā/o priekšmeta/u skolotāja profesionālās kompetences pilnveide. Prakses uzdevumi studentiem: 1. patstāvīgi plānot, organizēt un vadīt mācību procesu specializācijai atbilstošajā/os mācību priekšmetos; 2. izvēlēties mācību metodes un līdzekļus specializācijai atbilstošajā/os mācību priekšmetos; 3. novērtēt skolēnu sasniegumus, izmantojot dažādus vērtēšanas instrumentus; 4. izvērtēt sava darba rezultātus un plānot profesionālo pilnveidi; 5. veikt pētniecisko darbu.

Rezultāti

Praksē studenti: 1. padziļina izpratni par mācību priekšmeta/u mērķi un nozīmi izglītības programmā; 2. pilnveido prasmi mācību priekšmeta/u satura apguves plānošanā, mācību metožu un palēmienu izvēlē, realizēšanā un novērtēšanā dažāda vecuma skolēnu grupās; 3. attīsta prasmes pētnieciskajā darbībā.

Studiju kursu aprakstos fiksētās satura vienības: LU SI B daļa (Sākumizglītības skolotājs)

Ētika

Rezultāti

Sekmīgi apgūstot šo kursu, studenti iegūst izpratni par ētiskas zinātnes pamatatziņām, morāles būtību un priekšstatu par tikumisko fenomenu lomu personības veidošanā. Kursa apguves rezultātā studentiem - veidojas prasme adekvāti izmantot ētisko terminoloģiju, - veidojas spēja patstāvīgi analizēt ētiskos fenomenus, - pilnveidos pētnieciskās prasmes morāles analīze.

Bērnu un ģimenes tiesību aizsardzība

Kursa anotācija

Izglītot studentus, lai viņi spētu iegūtās zināšanas aktīvi pielietot bērnu un ģimenes tiesību aizsardzībā. Veidot prasmes orientēties tiesību un normatīvajos aktos.

Rezultāti

Kursa apguves laikā studenti apgūs un pratīs demonstrēt: • zināšanas un izpratni par: atceras un izprot terminus, orientējas tiesību un normatīvajos aktos, kas nodrošina bērnu tiesību un ģimenes tiesību aizsardzību; • prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: izprot preventīvā darba nozīmi bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā. • prasmes zināšanas pielietot: ievēros bērna tiesības pedagoģiskajā procesā, spēš dot padomus bērnu tiesību un pienākumu jautājumos, • komunikācijas prasmes: argumentēti diskutēt par bērna tiesībām un pienākumiem, saprotami pastāstīt un diskutēt par bērnu un ģimenes tiesību aizsardzību; • ievirze tālākās mācīšanās prasmēm: izvērtēt savu esošo zināšanu apjomu un dziļumu un apzināt deficītus un to novēršanas ceļus; • citas vispārējās prasmes: būt atvērtam pārmailām, kuras ir atšķirīgas no personīgās iepriekšējās pieredzes; pieņemt kritiski izvērtētus lēmumus un rast risinājumus iepriekš neparedzētos un mainīgos apstākļos

Valodas kultūras pamati

Kursa anotācija

Rezultāti

• izvēloties avotus un literatūru par valodas kultūras jautājumiem, pratīs to kritiski un analītiski izvērtēt, zinātniski korekti traktēt tos gan studiju procesā, gan

Ekonomikas pamati

Rezultāti

komercedarbības formām, nodokļiem; • prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: analizēt biznesa plānu, izvērtēt komercedarbības vidi; • prasmes zināšanas pielietot: profesionālajā darbībā, realizējot mācību saturu sociālajās zinībās un citur; • komunikācijas prasmes: spēš diskutēt par makroviedes faktoriem un to ietekmi uz ekonomikas stabilitāti; • ievirze tālākās mācīšanās prasmēm: izvērtēt savu esošo zināšanu apjomu un dziļumu un apzināt deficītus un to novēršanas ceļus; • citas vispārējās prasmes: noteikt prioritātes darbībā, būt atvērtam pārmailām, kuras ir atšķirīgas no personīgās iepriekšējās pieredzes.

Matemātikas pamati

Kursa anotācija

Kursa mērķis ir pilnveidot prasmi lietot matemātiskās metodes pasaules izziņāšanā un daudzveidīgā darbībā, paplašinot izpratni par matemātisko modeļu lomu dabas un sabiedrības procesu aprakstīšanā un attīstot matemātiskās spriešanas prasmes atbilstoši matemātikas.

Latviešu valodas gramatikas pamati

Kursa anotācija

*Kursa mērķis ir sniegt studentiem teorētiskas zināšanas par mūsdienu latviešu valodu un attīstīt prasmi izmantot tās savā valodas lietotāja pieredzē, kā arī analizējot valodas vienības un veidojot latviešu valodas mācību saturu pamatskolā; pilnveidot studentu komunikatīvo un Rezultāti
Selmīgi apgūstot šo kursu, studenti gūs zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas skolotājam latviešu valodas standartā izvirzīto prasību sekmīgai īstenošanai pamatskolā, proti: • padziļinās zināšanas par mūsdienu latviešu valodas fonētisko, morfēmisko, vārddarināšanas, leksikas, frazeoloģijas un sintakses sistēmu, valodas vienību funkcionālo nozīmīgumu, kā arī tekstveides pamatprincipiem, • attīstīs prasmi skatīt valodas parādības kopsakarībās un zinātniski argumentēt savu viedokli par valodas vienību izmantojuma lietderīgumu un savu un citu runas kvalitāti, • pilnveidos prasmi strādāt ar uzzīļu literatūru, kritiski vērtēt dažāda veida lingvistiskos resursus, leksikogrāfiskos avotus, • pratīs izmantot gūtās zināšanas, analizējot, izstrādājot un pilnveidojot latviešu valodas standarta īstenošanai nepieciešamo mācību saturu, • attīstīs prasmi pētīt valodas parādības un prezentēt savu pētījumu rezultātus.*

Latviešu valodas didaktika

Rezultāti

•prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt latviešu valodas kā mācību priekšmeta vietu citu mācību priekšmetu sistēmā 1.-4. klasē, latviešu valodas kā integrēta kursa mācību saturu un tā metodiku skolēna runas darbības prasmju attīstīšanai un vērtībizglītības veicināšanai, •prasmes zināšanas pielietot plānojot un īstenojot latviešu valodas pedagoģisko procesu 1.-4. klasē, •komunikācijas prasmes, sadarbojoties ar skolēniem, kolēģiem un skolēnu vecākiem, •ievirze tālākās mācīšanās prasmēm, veicot lietišķus pētījumus latviešu valodas didaktikā un tos atspoguļojot studentu pētnieciskajos darbos (studiju darbs, diplomdarbs).

Kursa plāns

Daudzveidīgs darbs ar tekstiem lasītprasmes pilnveidei. Ārpusklases darbs skolēna lasītintereses rosināšanai. L-4 P-6 5.Valodas mācības saturs un metodika. Latviešu valodas

Matemātikas didaktika

Kursa anotācija

uz sasniedzamo rezultātu, skolēnu sasniegumu vērtēšanu, prasmi izvēlēties rezultāta sasniegšanai atbilstošākās mācību metodes un formas.

Rezultāti

mūsdienu izglītības procesā. 2. Analizē izvēlēto mācību un vērtēšanas metožu un formu Analizē un izvērtē savu profesionālo darbību. 6. Vada skolēnu pētniecisko darbību.

Kursa plāns

Pētnieciskā darbība matemātikā. L P S 2 4 2 5. Dažādas mācību darba formas matemātikas stundās. Skolotājs informācijas sabiedrībā. L P S 2 4 2

6. Komunikatīvo prasmju attīstīšana matemātikas mācību procesā. Uzdevumu risināšanas lietojumu matemātikas stundās. Mācību metožu izvēle skolēnu ieinteresēšanai matemātikas apgūvē. L P S 2 4

2 9. Mācību stundu analīze. Matemātikas mācību procesa diferenciacija. L P S 2 4 2 10.

Informācijas tehnoloģiju lietošana skolēnu ieinteresēšanai un motivēšanai. L P S 2

Dabaszinību mācību saturs un metodika

Kursa anotācija

Kursa mērķis ir pilnveidot zināšanas dabas zinātņu pamatos un mācību metožu pielietošanā dabaszinību mācību procesā, kas nodrošina gan skolēnu zināšanu pilnveidi, gan praktisko iemaļu apguvi, atbilstoši mūsdienu apstākļiem.

Rezultāti

metodiskiem palēmieniem un to izmantošanu dabaszinībās; •prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: analizēt un izvērtēt mācību procesu, paredzēt sasniedzamos mācību rezultātus, veikt pašnovērtēšanu; •prasmes zināšanas pielietot: plānot mācību procesu, izvēlēties un pielietot dabaszinībām atbilstošas mācību metodes, veikt didaktisko materiālu atlasīšanu, veikt mācību procesa kontroli un izvērtēšanu, plānot un organizēt skolēnu praktisko darbību, izstrādāt didaktiskos materiālus dabaszinībām; •komunikācijas prasmes: izskaidrot mācību mērķus un uzdevumus dabaszinībās, sadarboties ar citiem pedagogiem un vecākiem pedagogiskajā procesā; •ievirze tālākās mācīšanās prasmēm: izvērtēt savu esošo zināšanu apjomu un dziļumu un apzināt deficītus un to novēršanas ceļus; •citas vispārējās prasmes: noteikt prioritātes darbībā, būt atvērtam pārmailām, kuras ir atšķirīgas no personīgās iepriekšējās pieredzes.

Sociālo zinību mācību saturs un metodika

Kursa anotācija

Studiju kursa mērķis ir nodrošināt studentiem iespēju gūt zināšanas par sociālo zinību mācību satura komponentēm, prasmes mācību metodikas izvēlē un pielietošanā sociālo zinību mācību stundās, organizējot integrētu mācību procesu, gūt izpratni par mācību metodikas izvēli atbilstoši mācību tematikai un skolēnu vecumposmam, apgūt prasmes pārbaudes darbu un vērtēšanas kritēriju izstrādē.

Rezultāti

Sekmīgi apgūstot studiju kursu studenti spēs parādīt: akadēmisko kompetenci izstrādājot integrētu mācību saturu, izvēloties mācību metodes un palēmienus atbilstoši mācību procesa
Lai iegūtu kredītpunktus: 1. jāizstrādā viens patstāvīgs darbs un jāprezentē seminārā – 30%

Mūzika un tās mācību metodika

Kursa anotācija

Rezultāti

2. Prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: •analizēt dažādu periodu mūzikas pedagogu metodikās atziņas; •mūzikas mācību priekšmeta mērķi, uzdevumus un saturu vispārizglītojošā skolā; •mūzikas klausīšanās un praktiskas muzicēšanas nepieciešamību skolēna harmoniskas personības attīstībā. •skandēšanas būtību un tās nozīmi ritma izjūtas pilnveidošanā, kā arī integrācijas iespēju citu mācību priekšmetu apgūvē; •bērna balss aparāta attīstības īpatnības, salīdzinot ar pieauguša cilvēka balss aparātu; •izvērtēt mūzikas apgūvē izmantojamās vispārīgās un mūzikai specifiskās mācību metodes. 3. Prasmes zināšanas pielietot: •pratīs noteikt nošu atrašanos līnijkopā un izmantot dziesmas pēc dzirdes apguves metodiku; •teorētisko pamatu apguves rezultātā, metodiski pareizi izmantot daudzveidīgās ritma zilbes muzicēšanas procesā un rakstisku uzdevumu izpildē; •izveidot un izpildīt ritma pavadījumu ar skanošajiem festiem vai ritma instrumentiem; •darbā ar bērniem izmantot muzikālās spēles un rotaļas; •metodiski pareizi vadīt mūzikas klausīšanās procesu. 4. Komunikācijas un citas vispārējās prasmes: •veidot un uzturēt komunikācijai un sadarbībai labvēlīgu vidi; •demonstrēt sociālās prasmes un ievērot ētikas normas; •pielāgoties jaunām situācijām un būt atvērtam pārmailām. •diskutēt par mūzikas metodikas aktuāliem jautājumiem sākumskolā; •uzņemties atbildību par saviem lēmumiem un darbību. 5. Ievirze tālākajām mācīšanās prasmēm: •patstāvīgi
Prasības kredītpunktu iegūšanai

1)Izpildīti un prezentēti praktiskie darbi (30% no vērtējuma); -divu daļādu autoru kolektīvu 1.klases mūzikas mācību grāmatu salīdzināšana un analizēšana (15%); -mūzikas stundas konspekta izveide (15%). 2)Obligāts semināru apmeklējums un sekmīgs starpvērtējums (60% no vērtējuma) -mūzikas mācību priekšmeta mērķa, uzdevumu un satura vispārīzglītojošā skolā kritiska analīze (10%); -ritma pavadījuma ar skanošajiem ģestiem izveide un iestudēšana (10%); -latviešu tautas dziesmas četrindes ritmiska skandēšana (10%); -gammās dziedāšana dažādos ritmos (10%); -dziesmas metodiski pareiza apguve pēc noīm (10%); -rotaļas ar dziedāšanu iestudēšana

Mājturības un tehnoloģiju mācību saturs un metodika

Kursa mērķis: Sekmēt izpratnes veidošanos par mājturības un tehnoloģiju mācību priekšmeta mērķi, uzdevumiem, saturu un nozīmi 1.-4. klasē un praktiski apgūt rokdarbu pamatus. Kursa uzdevumi: apgūt kompozīcijas pamatus, apgūt prasmes darbam ar papīru, tekstilmateriāliem un dabas materiāliem, Apgūt prasmi analizēt un novērtēt rokdarbus. Apgūt prasmi plānot mājturības un tehnoloģiju stundas 1.-4. klasē.

Rezultāti

Kursa apguves laikā studenti apgūs un pratīs demonstrēt: akadēmiskās kompetences: -zināšanas un izpratni par: mājturības un tehnoloģiju mācību priekšmeta mērķi, uzdevumiem un nozīmi 1.-4. klašu skolēnu personības attīstībā; tekstilmateriālu, dabas materiālu un papīra mākslinieciskās un plastiskās izteiksmes daudzveidību un to pielietojuma iespējām mājturības un tehnoloģiju priekšmetā 1. -4. klasē. profesionālās kompetences: -prasmes zināšanas pielietot: -izvēlēties un sagatavot materiālus un darba rīkus papīra plastikai, darbam ar dabas materiāliem, darbam ar tekstilmateriāliem; -veidot kompozīcijas, izmantojot mērķtiecīgi mākslas izteiksmes līdzekļus; -izgatavot papīra darinājumus, dabas materiālu kompozīcijas, vīt, pīt aukliņas, veidot dziju un diegu uztinumus, izšūt, šūt ar roku dūrieniem, aplicēt, adīt, tamborēt, filcēt, aust rāmī un ar celu galdīļiem, izgatavot lelles, -plānot mājturības un tehnoloģiju stundas 1.-4. klasē un analizēt rezultātus;. -prasmes analizēt un izvērtēt skolēnu mācību sasniegumus mājturībā un tehnoloģijās 1.-4. klasē

Kursa plāns

1. Mājturības un tehnoloģiju priekšmeta mērķis un uzdevumi 1.-4. klasē, nozīme skolēnu personības veidošanās procesā L 1 2. Papīra darinājumu klasifikācija L 1 3. Divdimensiju uzdevumi. Aplikācija Ld 2 4. Trīsdimensiju uzdevumi. Papīra locīšana Ld 4 5. Apsveikuma kartīšu darināšana Ld 2 6. Rotaļlietu izgatavošana Ld 4 7. Dabas materiālu klasifikācija .Dabas materiālu vākšana, apstrāde, glabāšana L 2 8. Dabas materiālu kompozīciju veidošanas principi un tehnoloģijas Ld2 9. Kompozīciju veidošana gada ritumā Filcēšana Ld 4 20. Leļļu izgatavošana. Ld 2 21. Skolēnu reproduktīvā un mākslinieciski radošā darbība L 1 22. Skolēnu mācību sasniegumu novērtēšana mājturībā un tehnoloģijās. Darbu skates un izstādes iekārtošana. L 1 23. Mājturības un tehnoloģiju stundu plānošana. L 2 Stundas kopā 48 Prasības kredītpunktu iegūšanai 75% nodarbību apmeklējums 5% Starppārbaudījumi: Papīra darinājumi 10% Tekstilizstrādājumi 10% Dabas materiālu kompozīcijas 10% Mājturības un tehnoloģiju stundu konspekti ar mācību uzskates līdzekļiem un/vai izdales materiāliem un tā prezentācija 20%. Eksāmens: piedalīšanās darbu skatē 45%

Vizuālā māksla un tās mācību metodika

organizēšanā un bērna personības attīstības veicināšanā. Mācību uzdevumu modelēšana orientēta uz skolēnu izziņas darbības, uztveres un domāšanas procesu, praktisko iemaņu un radošās darbības attīstības veicināšanu.

Rezultāti

Sekmīgi apgūstot šo kursu, studenti iegūst 1. zināšanas un izpratni par: - vizuālās mākslas priekšmeta nozīmi un specifiku izglītības programmā; - daļāda vecuma bērnu tēlotājdarbības

raksturu; - iespējām mērķtiecīgi izmantot tēlotājdarbību bērna vispusīgai attīstīšanai; - mācību metožu un palēmienu specifiku vizuālās mākslas priekšmeta apguvē; - mācību darba plānošanu: mācību uzdevumu un mācību programmas veidošanu; - skolēnu darba sasniegumu vērtēšanas specifiku vizuālajā mākslā. 2. prasmes analizēt, sintezēt, izvērtēt: - vizuālās mākslas priekšmeta mērķus un uzdevumus; - iespējas mērķtiecīgi izmantot tēlotājdarbību bērna vispusīgai attīstīšanai dažādās vecuma grupās; - tradicionālās un jaunas idejas mākslā un mākslas izglītībā; - vizuālās mākslas priekšmeta īstenošanas iespējas: metožu un palēmienu atbilstību un lietderību; 3. prasmes zināšanas pielietot: - radoši plānojot mācību darbu vizuālās mākslas mācību priekšmetā; - izvērtējot mācību procesa un skolēnu darba rezultātus; - aktualizējot saikni ar jaunākajām idejām mākslas izglītībā; - ģenerējot un attīstot jaunas metodes un palēmienu; - izvēloties un izstrādājot mācību līdzekļus. 4. komunikācijas prasmes: - argumentēti diskutēt par aktualitātēm mākslā un mākslas izglītībā; - sadarboties ar citiem skolotājiem; - būt tolerantiem, respektēt viedokļu dažādību.

Kursa plāns

1. Vizuālās mākslas mācību metodikas priekšmets, tā specifika L2 2. Vizuālās mākslas mācību priekšmeta saturs L8 3. Bērnu mākslinieciskā darbība, raksturīgākas iezīmes dažāda vecuma grupās L4 4. Mācību satura apguves plānošana P4 5. Vizuālās mākslas mācību priekšmets, tā obligātais saturs L2, P4 6. Mācību metožu specifika vizuālajā mākslā L2, P2 7. Mācību sasniegumu vērtēšanas vizuālās mākslas priekšmetā L4 8. Prasmju un iemaļu veidošana mākslas nodarbībās P8 9. Uztveres, domāšanas un radošās darbības veicināšana mākslas nodarbībās P8

Prasības kredītpunktu iegūšanai

1) 1. patstāvīgais darbs - 20% no kopējā vērtējuma; 2) 5 praktiskie darbi - 30% no kopējā vērtējuma, vērtēšana darbu skatē; 3) eksāmens: 2.patstāvīgais darbs, tā demonstrējums - 50%

Sporta didaktika

Kursa anotācija

sasniegumu vērtēšanas kritērijus sportā. 4) Sniegt prasmes par darba organizācijas formām un mācību metodēm.

Rezultāti

pamatskolā. Profesionālās kompetences: 1. Studenti prot plānot sporta nodarbības. 2. Studenti prot patstāvīgi analizēt skolēnu fizisko slodzi, pielietot dažādas sporta darba metodes. 3.

Bērnu literatūra un folkloras pamatizglītības (1. – 4. kl.) mācību kontekstā

latviešu kultūras vēsturē un saistību ar mūsdienu kultūras parādībām; dot iespēju studentiem pilnveidot analītiskas prasmes daiļdarbu un folkloras sacerējumu analīzes procesā pamatizglītības mācību kontekstā, mācīties izvērtēt problēmas, kas saistītas ar bērnu literatūras

- izpratīs bērnu literatūras un folkloras lomu un nozīmi bērna personības attīstībā un vērtību sistēmas izveidē,
- pilnveidos prasmi vērtēt, analizēt un interpretēt daiļdarbus un folkloras sacerējumus,
- būs guvuši iemaļas studiju kursā gūtās zināšanas saistīt ar konkrētu 1.-4. klašu skolotāja uzdevumu risinājumu, mācību uzdevumu un materiālu izstrādi,
- pilnveidos prasmi iesaistīties dialogā par literāru darbu un folkloras sacerējumu problēmām un vērtībām,
- pilnveidos prasmi prezentēt savu pētījumu rezultātus.

kontekstā. L 2, S 2 13. Gadskārtu ieražu folkloras pamatizglītības (1. – 4. kl.) mācību kontekstā. L 2, S 2 14. Ģimenes ieražu folkloras pamatizglītības (1. – 4. kl.) mācību kontekstā. S 2 15. Vēstītāja folkloras pamatizglītības (1. – 4. kl.) mācību kontekstā. S 2 16. Brahioloģismi pamatizglītības (1. – 4. kl.) mācību kontekstā. S 2 17. Bērnu folkloras. S 2

Prasības kredītpunktu iegūšanai

Pilna laika studentiem - obligāts semināru apmeklējums + 2 referāti, nepilna laika studentiem - 2 patstāvīgie darbi (esejas) par tematiem „Pasauls apguve .. [vienā latviešu vai ārzemju bērnu

grāmatā pēc izvēles]// un „Ētiski estētiskās vērtības .. [vienā tautasdziesmu, pasaku, teiku,

anekdošu, sakāmvārdu un parunu, mīklu grupā pēc izvēles]//, katra apjoms - ~ 1200 vārdu – 40%

(20+20%). Anotācijas par vismaz 25 bērnu grāmatām (latviešu un ārzemju, pēc

Kritiskā domāšana

Mācību stundas/nodarbības plāna izstrāde atbilstīgi kritiskās domāšanas principiem un prezentēšana saskalā ar studenta iespējamo specializāciju (30%). Eksāmens rakstveidā (40

Skolēnu izpētes metodika

Kursa anotācija

pedagoģiskajā darbībā. Studenti izprot skolēnu izpētes nozīmi pedagoģiskajā procesā. Studenti spēj plānot skolēna izpētes procesu, apguvuši prasmes izmantot dažādas skolēnu izpētes metodes un metodikas. Spēj izmantot izpētē iegūtos rezultātus, mācību un audzināšanas darbības optimizēšanai un individualizācijai

Rezultāti

Kursa apguves laikā studenti apgūs un pratīs demonstrēt: • zināšanas un izpratni par: pedagoģiskās izpētes principiem, izpētes metožu un metodiku zinātniskuma kritērijiem, skolēnu izpētes nozīmi pedagoģiskajā procesā, skolēna un klases raksturojuma izveidi; • prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: skolēnu izpētē iegūto informāciju; • prasmes zināšanas pielietot: veicot skolēnu izpēti ar dažādām, atbilstošām izpētes metodēm un metodikām, izpētē iegūtos rezultātus izmantot mācību un audzināšanas darbības optimizēšanai un individualizācijai; • komunikācijas prasmes: izskaidrot skolēnu izpētes nepieciešamību un nozīmi skolēniem un vecākiem, sadarboties ar citiem pedagogiem gan skolēnu izpētes procesā, gan izmantojot izpētē iegūtos rezultātus pedagoģiskajā procesā;

• ievirze tālākās mācīšanās prasmēm: izvērtēt savu esošo zināšanu apjomu un dziļumu un apzināt deficītus un to novēršanas ceļus; • citas vispārējās prasmes: noteikt prioritātes darbībā, būt atvērtam pārmailām, kuras ir atšķirīgas no personīgās iepriekšējās pieredzes.

Izglītības vides drošība

Kursa anotācija

higiēnas prasības izglītības iestādēm, izprot skolas darba vides pedagoģisko aspektu; •prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: apguvuši prasmes veikt ergonomiskus mērījumus, apguvuši prasmes izvērtēt situācijas un to atbilstību normatīviem aktiem, apguvuši prasmes analizēt situācijas un rast tām risinājumu, •prasmes zināšanas pielietot: spēj plānot un realizēt savu darbību drošības nodrošināšanā izglītības iestādē, izprot preventīvā darba nozīmi drošas vides nodrošināšanā, spēj veidot skolēnos izpratni par drošu vidi un iesaistīt skolēnus aktīvā darbībā par drošības ievērošanu, spēj izglītēt un konsultēt vecākus bērniem drošas vides nodrošināšanā; •komunikācijas prasmes: saprotami pastāstīt un diskutēt par izglītības vides drošību, spēj veidot un koordinēt sadarbību bērna interešu aizstāvībai;

Ģimenes pedagoģija

Kursa apguves laikā studenti apgūs un pratīs demonstrēt: • zināšanas un izpratni par: izvērtēt tā ietekmi uz bērnu, problēmas ģimenē un to ietekmi uz bērnu, • prasmes zināšanas pielietot: noteikt

audzināšanas stilus ģimenē, diagnosticēt ģimenes pēc dažādiem kritērijiem, spēs noteikt ģimenes pedagoģisko potenciālu, spēs izstrādāt izglītojošu programmu vecākiem un to realizēt, spēs konsultēt un dot padomus audzināšanas jautājumos, • komunikācijas prasmes: argumentēti diskutēt ar vecākiem par ģimenes audzināšanas jautājumiem,

Kursa darbs

Kursa anotācija

Kursa darba mērķis ir paplašināt un pilnveidot pētnieciskā darba prasmes un teorētiskās zināšanas izmantot pedagoģiskā procesa izpētē. Kursa darbs ir studentu patstāvīgs, zinātnisks darbs, kura mērķis ir: attīstīt studenta patstāvīgās darba iemaļas; veidot prasmi iegūt, sistematizēt un analizēt noteiktu pētījuma materiālu, strādāt ar literatūras avotiem, veidot prasmi uz iegūtā pētījuma materiāla pamata atrast likumsakarības, izteikt secinājumus un vispārinājumus; veidot prasmes rakstīt un noformēt darbu atbilstoši zinātniska darba prasībām.

Rezultāti

Students apgūst prasmi analizēt literatūru vai pētnieku viedokļus. Students apgūst prasmi izvēlēties empīriskās pētījuma metodes, atbilstoši pedagoģiskā pētījuma mērķim. Students spēj analizēt pedagoģiskās situācijas. Students prot izvērtēt pētījuma rezultātus un izdarīt secinājumus. Students spēj kursa darbu uzrakstīt atbilstoši noformējuma prasībām un latviešu

Radošā darbība rokdarbos

Kursa anotācija

Kursa mērķis: Iegūt radošās darbības pieredzi rokdarbos ar dažādiem materiāliem. Kursa uzdevumi: apgūt prasmes darbam ar koku, metālu, plastiskajiem materiāliem. Apgūt prasmi kombinēt materiālus. Apgūt prasmi analizēt un novērtēt rokdarbus.

Rezultāti

pielietojuma iespējām mājturības un tehnoloģiju priekšmetā 1. -4. klasē. profesionālās kompetences: -prasmes zināšanas pielietot: -izvēlēties un sagatavot materiālus un darba rīkus darbam ar koku, metālu, plastiskajiem materiāliem; -izgatavot vienkāršus izstrādājumus no koka, metāla un plastiskajiem materiāliem;. -kombinēt dažādus materiālus.

100% nodarbību apmeklējums 10% Starppārbaudījumi: Izstrādājumi no koka 20%

Izstrādājumi no metāla 20% Izstrādājumi no plastiskajiem materiāliem 20 % Izstrādājumi no kombinētiem materiāliem 20 % Eksāmens: darbu skate 10 %.

Radošā darbība vizuālajā mākslā

Kursa anotācija

nozīme tēlotājdarbības mācību procesa organizēšanā un bērna personības attīstības veicināšanā. Mācību procesā paredzēts praktiski eksperimentēt, apgūstot vizuālās mākslas mācību metodes, teorētiski pamatot eksperimentus, prezentēt praktisko un teorētisko darbu rezultātus, apspriest un vērtēt savas un kursa biedru izstrādātās mācību metodes. Mācību uzdevumu modelēšana orientēta uz skolēnu izziņas darbības, uztveres un domāšanas procesu, praktisko iemaļu un radošās darbības attīstības veicināšanu.

Rezultāti

Kursa apguves laikā studenti apgūs: 1. Zināšanas un izpratni par: • mākslas formas un satura vienotību; • dažāda vecuma bērnu tēlotājdarbības raksturu; • iespējām izmantot vizuālo darbību skolēnu personības veidošanā; • sākumskolas skolēnu uztveres un izpratnes spēju līmeni; • vizuālās mākslas mācību metožu specifiku; • specifiskiem palēmiēniem vizuālās mākslas priekšmeta apguvē. 2. Prasmes analizēt, sintezēt un izvērtēt: • mākslas darba satura un formas jautājumus; • pedagoģiski/metodiska rakstura jautājumus mākslas izglītībā; • mākslas mācību metožu atbilstību pamatskolas vecuma bērniem 3. Prasmes zināšanas pielietot: • skolēnu personības īpašību veidošanai; • plānojot un vadot mācību procesu mācību priekšmetā; • veidojot mācību uzdevumus

par tēmu sākumskolas skolēniem; • meklējot jaunas pieejas un metodes priekšmeta mācīšanai. 4. Komunikācijas prasmes: • argumentēti diskutēt par mākslas un mākslas izglītības jautājumiem • organizēt un uzturēt diskusijas starp skolēniem; • sadarboties ar citu priekšmetu skolotājiem organizējot ar mākslu saistītas aktivitātes skolā. 5. Vispārējās prasmes: • izvērtēt savu darbību; • būt tolerantam pret citu viedokli; • orientēties jaunās situācijās, būt atvērtam pārmaiņām. Mācību darbu apkopojums darbu mapē - 20% no kopīgā vērtējuma: izpildīti un apkopoti visi mācību uzdevumi, veikta to analīze un personīgās pieredzes izvērtējums. 2. Patstāvīgais darbs – 40% no kopīgā vērtējuma: izveidots temata satura apkopojums un uzskates materiālu atlase par tematu. 3. Eksāmens - mācību uzdevumu kopas vizuālajā mākslā izstrāde un prezentācija 40% no kopīgā vērtējuma; vērtēšana atbilstoši uzdevuma prasībām.

Radošuma komponentu saturošās satura vienības: RPIVA (studiju kursi pirmsskolas skolotāju programmai)

Kultūru teorija un vēsture

nav

Latviešu valodas kultūra

nav

Lietiskā svešvaloda

raksta pētnieciskus darbus

Ētika un estētika

nav

Pedagoģijas vēsture

prognozēt rezultātus

Vispārīgā pedagoģija

radīt izpratni par pētniecības metodēm

Vispārīgā psiholoģija

mērķis: personības pašrealizācija, pašpilnveidošanās process. Pētīšanas metodes

Rotaļa teorijā un praksē

rotaļas nozīmes izpratne

Attīstības psiholoģija un bioloģija

pratīs analizēt pētījumus

Civilā aizsardzība un arodveselība

nav

Lietiskā svešvaloda

nav

Sociālā pedagoģija

nav

Informātika pedagoģijā

prot veidot datorizētu mācību vidi, izmantojot skaņu, krāsu, audio, video iespējas

Pedagoģiskā psiholoģija

nav

Pirmsskolas pedagoģija

nav

Audzināšanas teorija un metodika

nav

Didaktika

organizēt studentu mācību pētniecību

Ģimenes psiholoģija

nav

Pedagoģisko pētījumu metodika

pilnveidot topošo skolotāju zinātniski pētniecisko kompetenci risināt pētnieciskas problēmas;
pētniecisko spēju attīstība;
apgūt zināšanas un prasmes izglītības procesu pētniecībā;
sagatavot studentus zinātniski pētniecisko darbu izstrādei;
pilnveidot topošo skolotāju zinātniski pētnieciskās kompetences risināt pētnieciskas problēmas;
pētniecības spēju attīstība

Bērnu literatūra un folklorā

sekmēt studentu radošumu

Lomas un pozīcijas ģimenē

nav

Mājmācības pamati

nav

Filozofijas pamati

nav

Projektu vadības pamati

prasmes lietot projektu vadības metodes pedagoģijas procesā;
gatavība iesaistīties projekta vadībā;
spēja lietot inovatīvas projekta vadības metodes

Apdāvināti bērni

iemācīt radoši izmantot mācīšanās metodes

Ievads speciālajā pedagoģijā

nav

Skolvadība

nav

Bērna gatavība skolai

prasme organizēt rotaļu un spēļu situācijas

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: mūzikas metodika

spēja atklāt savu muzikālo radošo potenciālu

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm metodika

nav

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: iepazīstināšana ar dabu metodika veidot izpratni par pētnieciskā darba nozīmi;

saistīt vērojumus dabā ar rotaļnodarbībām

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: runas attīstības metodika

nav

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: tēlotājdarbības metodika

sekmēt radī vidi un palīdzēt bērnam radoši apspēlēt jauniegūtos iespaidus zīmējumā, aplikācijā; prasme izvirzīt un novērtēt tēlotājdarbības procesu

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: elementāro matemātisko priekšstatu veidošanas metodika

iegūt prasmi integrēt matemātikas uzdevumus dažādās bērnu dzīves aktivitātēs (mūzika, tēlotājmāksla)

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: mājturības pamati

palīdzēt bērniem attīstīt prasmi veidot radošu vidi; veidot prasmes radoši izmantot dažādus materiālus un tehnikas

Bērna izglītības saturs ģimenē un pirmsskolā: pirmsskolas izglītības satura integrācijas pamati

nav

Bērnu filozofija un valoda

nav

Ievads logopēdijā

zināšanas par rotaļām verbālo traucējumu novēršanai

Skolas pedagoģija

nav

Bērnu radošā pašizpaušme: gleznošana

veicināt studentu radošās spējas;
veicināt bērnu jaunrades spējas;
aktivizēt tēlaino domāšanu;
radoši izmantot zināšanas pedagoģiskajā procesā;
zināšanas par dažādiem mākslinieciskās izteiksmes paņēmieniem, veidiem, tehniku;
izmantot mākslinieciski radošu pašizpaušmi;
radīt izpratni par bērna radošo pašizpaušmi;
zināšanas par dažādiem mākslinieciskās izteiksmes paņēmieniem, veidiem, tehnikām;
students aktivizē savu iztēli, tēlaino domāšanu, brīvi darbojoties radošā vidē;
rodas izpratne par sevi, krāsu nozīmi radošā aktivitātē

Bilingvisms un bilingvālās izglītības pamati

nav

Mātes un bērna veselības pamati

nav

Pedagoģiskā procesa vadība pirmsskolā

sekmēt studenta radošo darbību;
veicināt pētniecisko prasmju attīstību

Bērna izglūības saturs ģimenē un pirmsskolā:sporta metodika

nav

Bērna radošā pašizpaušme: teātra veidi pirmsskolā

ievadīt bērnu teātra pasaulē caur radošu darbību;
atklāt un attīstīt jaunrades spējas;
radoši izmantot iegūtās zināšanas pedagoģiskajā procesā;
sekmēt studentu radošo darbību;
veicināt pētniecisko prasmju attīstību.

Mājmācības tehnoloģijas latviešu valodā un literatūrā

veikt lietišķus pētījumus

Mājmācības tehnoloģijas matemātikā

nav .

**Radošuma komponentu saturošās satura vienības: Daugavpils
Universitātes profesionālās izglītības mūzikas skolotājs.**

1. **Mūzikas psiholoģija**

Izziņas procesi muzikāli radošajā darbībā: radošās domāšanas, iztēles attīstība. Muzikāli radošā darbība. Radošā uztvere. Spēju attīstība muzikāli radošajā darbībā.

2. **Muzikālās apdāvinātības attīstība**

Nav kreativitātes kategoriju (turpmāk īsi: „nav”)

Tikai ir literatūras sarakstā P. Torensa un R. Bebres darbi

3. **klavierspēles mācību metodika**

ir tēma: radošās domāšanas attīstība

4. **Stilistiskais solfedžo**

sekmēt muzikāli radošo darbību, radošo spēju attīstību;
radoša improvizācija rakstiskā un mutiskā veidā.

5. **Mūzikas stili un to interpretācija**

prasmes: prognozēt mākslinieciskā izpildījuma rezultātu.

6. **Mūsdienu mūzikas problēmas**

nav

7. **Speciālais instruments – klavieres**

nav

8. **Klavierspēles mācīšanas metodika**

15. tēma: radošās domāšanas attīstība

9. **Pedagoģiskais repertuārs (klavierspēle)**

nav

10. **koncertmeistara klase**

mūzikas interpretācijas īpatnības

11. **Pasaules un latviešu klaviermūzikas literatūra**

nav

12. **Stilistiskais solfedžo**

sekmēt muzikāli radošo darbību, radošo spēju attīstību;
radoša improvizācija rakstiskā un mutiskā veidā.

13. **Mūzikas teorētiskie pamati**

nav

14. **Harmonijas mācības mūsdienu koncepcijas**

veicināt fantāziju, sacerot

15. **Kontrapunkts un fūga**

attīstīt studējošo jaunradi

16. **Mūzikas vēstures attīstība**

nav

17. **Klavierspēle**

nav

18. **Speciālais instruments (akordeons)**

nav

19. **Akordeona spēles mācīšanas metodika**

attīstīt studējošo radošo aktivitāti

20. **Pedagoģiskais repertuārs (akordeons)**

nav

21. **Ansamblis**

nav

22. **Instrumentācija**

nav

23. **Speciālais instruments (pūšamie instrumenti)**

mūzikas interpretēšanas iemaņu veidošana

24. **Pūšamo instrumentu spēles mācību metodika**

nav

25. **Pedagoģiskais repertuārs (pūšamo instrumentu spēle)**

nav

26. **Ansamblis**

nav

27. **Instrumentācija**

veicināt praktisko iemaņu attīstību partitūras izveidošanai;

apgūt praktiskās instrumentācijas iemaņas

28. **Stīgu instruments**

nav

29. **Stīgu instrumenta spēles mācīšanas metodika**

nav

30. **Pedagoģiskais repertuārs**

nav

31. **Ansamblis**

nav

32. **Instrumentācija**

nav

33. **Solo dziedāšana**

muzikāli poētiskā satura interpretēšanas iemaņu izveide;

veido skaņdarba māksliniecisko izpildījumu adekvāti komponista iecerei

34. **Solo dziedāšanas mācību metodika**

nav

35. **Aktiermeistarība**

tēla izveide skaņdarba sagatavošanas procesā

36. **Kamerdziedāšana**

attīstīt studenta individuālās izpildītāja īpašības;

mūzikas izteiksmes līdzekļu apgūšana skaņdarba satura un mākslinieciskā tēla atklāsmei

37. **Vokālā literatūra**

nav

38. **Diriģenta tehnika un profesionalitāte**

nav

39. **Diriģēšanas mācību metodika**

motivēt un ieinteresēt izglītojamos mācību darbam

(nav nekas par diriģenta personības īpašībām)

40. **Latviešu kora mūzikas attīstība**

izveido latviešu kora dziesmu komponista portretu;

izveido latviešu kora diriģentu „māksliniecisko portretu”

41. **Kora mūzikas stilistika**

attīstīt skaņdarba mākslinieciskā izpildījuma analīzes iemaņas

42. **Kora partitūru mākslinieciskā analīze**

nav

43. **Kora un vokālā ansambļa vadīšana**

nav

Profesionālā prakse

nav

Maģistra darbu tēmas:

Radošie uzdevumi kā radošo prasmju attīstības līdzeklis;

Radošās iztēles attīstība.

Radošuma komponentus saturošās satura vienības studiju kursu aprakstā Rēzeknes Augstskolā

Vispārīgā, pirmsskolas un skolas pedagoģija

Pedagoģija kā zinātne un māksla. Pedagoģijas zinātnes struktūra. Pedagoģijas saistība ar 18. Izglītības iestādes un ģimenes sadarbība. Ģimenes iesaistīšana pirmsskolas un skolas bērnu programmās.

Spēj patstāvīgi iegūt, atlasīt un analizēt informāciju un to izmantot patstāvīgā darba uzdevumu izpildē.

Didaktika

Veicina studentu pedagoģisko domāšanu un profesionālo virzību. Piedalīšanās lekcijās, seminārnodarībās, diskusijās un praktiskajās nodarbībās,

Praktiskā svešvaloda (vācu)

Piedāvāt studentiem iespēju attīstīt svešvalodas prasmes atbilstoši ES vienotajam valodu apguves līmenim pilnveidot vācu valodas kompetenci un iemācīties to pielietot praktiski, kā arī. Spēj aprakstīt, formulēt un komunicēt praktiskus jautājumus un risinājumu ceļus attiecīgajā nozarē, balstoties uz iegūtajām zināšanām attiecīgajā nozarē veikt praktisku problēmu analīzi.

Filozofijas pamati

Kursa ietvaros paredzēts aktualizēt filozofijas kā zinātnes un filozofijas kā domāšanas metodes iezīmes. Studentiem tiek dota iespēja gūt priekšstatu par būtiskākajām iezīmēm cilvēces pasaules uzskata veidošanās procesā, atklājot filozofisko ideju nozīmi visas sabiedrības vērtību modeļa izveidē, kā arī cilvēka individuālā dzīves modeļa formēšanā.

ir apguvuši filozofisko kategoriju saturu, spēj analizēt to interpretācijas dažādos modeļus, spēj kritiski izvērtēt un salīdzināt dažādu laikmetu un skolu pārstāvju filozofiskās atziņas, projicējot tās uz savu dzīves pieredzi; demonstrē prasmi argumentēti izklāstīt savu viedokli par aktuālajām filozofiskajām problēmām, iesaistoties diskusijā

Lekciju apmeklējums, aktīva līdzdalība seminārnodarībās, diskusijās un tekstu analīzes nodarbībās. Ieskaite darbs, tā apspriešana grupā.

Skolvadības pamati

- veidojas iemaņas, kā organizēt metodisko darbu izglītības iestādē;
- veidojas prasme patstāvīgi analizēt un izvērtēt izglītības iestādes darbu;
- ir izpratne par vadības teorijām;

Piedalīšanās lekcijās, seminārnodarbībā (uzdodot jautājumus un iesaistoties problēmu apspriešanā),

Civilā un darba aizsardzība

Noteikti ārējie un iekšējie apdraudējumi, rūpniecisko avāriju attīstības scenāriju modelēšanas metodes. Tiek dotas zināšanas par rīcību katastrofu gadījumos.

Piedalīšanās lekcijās, seminārnodarbībās un diskusijās (uzdodot jautājumus un iesaistoties problēmu apspriešanā)

Informātika izglītībā

Prezentāciju veidošana

Teksts un attēli

Diagrammas/ grafikas, zīmēti objekti

Slīdu demonstrēšanas efekti

Ir apgūti praktiskas darba iemaņas strādājot ar:

Internet tīklu un to resursiem, tajā skaitā ar e-apmācības sistēmu Moodle.

Estētika, ētika

Diskusiju un kritiskas attieksmes iemaņu veidošana; ētikas un estētikas pamatkategoriju apguve, to būtības izpratnes attīstīšana, personiskās kultūras izpausmju analīze sadzīvē, darbā, tādējādi veicinot gan studenta pašvērtējuma attīstību, gan personiskās kritiskās attieksmes veidošanos morāles un estētisko vērtību jomā

Saskarsmes īpatnības mākslā. Mākslinieciskais, tā izpratnes īpatnības.

Veidotas attieksmes, prasmes un iemaņas, kas nepieciešamas veselības saglabāšanai. Tiek attīstītas spējas izprast, izmantot un ietekmēt apstākļus, kuri ietekmē savu un citu cilvēku veselību.

Veidojas prasmes patstāvīgi analizēt, izskaidrot uztura un fizisko aktivitāšu ietekmi uz cilvēka fizisko un psihisko stāvokli.

Metodoloģija un zinātniski pētnieciskais darbs pedagogijā

Kursa mērķis: iepazīstināt ar zinātniski pētnieciskā darba metodoloģiju, veidot un attīstīt zinātniski pētnieciskā darba iemaņas,

Zinātne un studentu zinātniski pētnieciskais darbs

Bibliotēkas apmeklējums

Pētījuma veikšana pedagoģijā. Pedagoģiskais eksperiments, tā veikšana un pedagoģisko pētījumu rezultātu analīze
Gatavošanās trim seminārnodarbībām;

studenti spēj aprakstīt, formulēt un komunicēt praktiskus jautājumus un risinājumu ceļus pedagoģijā un, balstoties uz iegūtajām zināšanām attiecīgajā nozarē, prot veikt praktisku problēmu analīzi;

Studenti prot atlasīt informāciju un izmantot to skaidri definētu problēmu risināšanai;

Komunicēt par savu izpratni, prasmēm un darbībām ar kolēģiem un vadību;

Referāta izstrāde atbilstoši prasībām un aizstāvēšana. Vērtējumu ietekmē seminārnodarbību, praktisko nodarbību un patstāvīgo darbu izpilde.

Izglītības saturs un mācību procesa pedagoģiskie modeļi

Studenti prot sagatavot prezentācijas un demonstrēt ar savu profesiju saistīto teoriju un uzskatu izpratni;

Mākslas pedagoģija bērnu attīstības traucējumu korekcijā

Seminārnodarbībās studenti diskutē par mākslas nodarbību koriģējošo iedarbību uz bērnu dzirdes, redzes, garīgās attīstības, kustību traucējumu uzlabošanu un korekciju, praktisko nodarbību laikā studenti pielieto iegūtās teorētiskās veido korekcijas nodarbību izstrādi mākslas nodarbībās un to prezentāciju.

Studenti orientējas mākslas pedagoģijas pamatprincipos un metodēs, veidojas priekšstats par dažādu metožu un darba formu pielietojumu bērnu attīstības traucējumu korekcijā mākslas un mūzikas nodarbību laikā speciālajās mācību iestādēs un bērnu attīstības centros.

M.Montesori pedagoģija attīstības traucējumu korekcijā

Studenti apgūst un demonstrē Montesori praktiskās dzīves, sajūtu, valodas, matemātikas un kosmiskos vingrinājumus, iepazīst Montesori vidi, mācās analizēt, salīdzināt, vērtēt un pilnveidot to, pamatojoties uz teorētiskām zināšanām un praktiskā darbā gūto personisko pieredzi.

Studenti spēj analizēt reformpedagoģijas pārstāves izveidoto unikālo bērna pašattīstības sistēmu speciāli sagatavotā attīstošā vidē,

studenti mācās pilnveidot M. Montesori vidi ,

studentiem veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas profesionālajā darbībā, sadzīvē.

patstāvīgais darbs - gatavošanās M. Montesori praktiskās dzīves, sajūtu, valodas, matemātikas un kosmisko vingrinājumu apgūšanai un demonstrēšanai, studējot literatūru un praktiski gatavojot uzskates materiālu

Individ.izglītības programmu izstrāde un realizācija

Studiju kursa programmas ietvaros studentiem tik nodrošinātas iespējas attīstīt prasmi veidot variablas speciālās izglītības individuālās programmas.

Studiju rezultāti

Studenti izprot individualizācijas principu un tā realizācijas noteikumus speciālajā izglītībā;
Studenti spēj izstrādāt individuālas izglītības programmas speciālo vajadzību bērniem;

Audzināšanas teorija un metodika

Veido audzināšanas darbam nepieciešamās praktiskās iemaņas un prasmes - studenti vingrinās audzināšanas darba un audzināšanas pasākumu plānošanā, organizācijā, mācās risināt ikdienas audzināšanas darba situācijas un problēmas.

Spēj analizēt situāciju klasē, izvērtēt un izmantot dažādas audzināšanas metodes tās risinājumam;
Aktīva piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, aizstāvēti 2 pētnieciskie darbi.

Ievads speciālajā pedagogijā un psiholoģijā

Veido topošo pedagogu labvēlību, humānu attieksmi pret cilvēkiem ar attīstības traucējumiem iekļaujošas izglītības un iekļaujošas sabiedrības veidošanas kontekstā.

Veidojas iemaņas un prasmes komunicēt un veidot saskarsmi ar dažādiem attīstības traucējumu bērniem.

Integrācija un iekļaušana izglītības sistēmā

veidot sapratni par bērnu ar speciālām vajadzībām integrāciju vispārējās izglītības iestādēs

spēj analizēt skolas darbību, lai saskatītu un ieteiktu nepieciešamās izmaiņas skolas ikdienā iekļaujošas skolas aspektā

Sociālās ekonomikas pamati

- studenti spēj analizēt izglītības ietekmi uz tautsaimniecības attīstību un dzīves līmeņa veidošanos;
- veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas profesionālajā darbībā, sadzīvē.
- balstoties uz iegūtajām zināšanām spēj veikt praktisku problēmu analīzi.

Sports

Sporta stunda sākumskolas posmā realizē gan izglītojošus, gan audzinošus, gan veselību veicinošus uzdevumus.

Sporta stundas māca un pilnveido prasmes, kā arī attīsta biomotorās spējas. Kustību aktivitātēm jākļūst par neatņemamu veselīga dzīvesveida un personības pašrealizācijas līdzekli.

- studentiem veidojas iemaņas plānot un realizēt mācību procesu atbilstoši skolēnu vecumposmam, interesēm un fiziskajai sagatavotībai,
- studenti spēj motivēt citus aktīvai darbībai,
- veidojas iemaņas dažādu metožu izmantošanai personīgās pieredzes nodošanai,
- veidojas iemaņas pielietot apgūtās kustību prasmes un teorētiskās zināšanas fizisko aktivitāšu pilnveidošanā;

Pedagoģijas teoriju vēsture

Kursa laikā studenti diskutē un mēģina praktiski izmantot pedagoģiskās teorijas. sekmē radošas pedagoģiskās domāšanas izkopšanu un pedagoģiskās kultūras veidošanos, attīstīt studentu prasmes pedagoģijas atziņu izmantošanā profesionālajā un pētnieciskajā darbā.

- prot salīdzināt dažādu laika posmu un dažādu zinātnieku pedagoģiskos uzskatus,

prot patstāvīgi analizēt izglītības procesus, operējot ar atbilstošiem pedagoģijas zinātnē akceptētiem terminiem,

prot veikt teorētisku pedagoģisko pētījumu par pedagoģisko teoriju, skolas un audzināšanas galveno likumsakarību attīstību dažādos laika posmos.

Seminārnodarbībās un diskusijās (uzdodot jautājumus un iesaistoties problēmu apspriešanā), esejas, personiskās pieredzes izvērtējums (rakstveidā), teorētisks pedagoģisks pētījums.

Pedagoģiskā psiholoģija

Attīsta iemaņas veidot veiksmīgu mācīšanās procesu skolēniem ar dažādu personības attīstības pakāpi.

Seminārnodarbībās studenti diskutē par mācību procesa, izziņas darbības un skolotāja un skolēna savstarpējo attiecību psiholoģiskajiem

Praktiskajās nodarbībās analizē dažādus mācību procesa etapus no psiholoģiskā aspekta.

Studenti spēj analizēt savas (skolotāja) darbības psiholoģisko ietekmi uz skolēnu veidojas iemaņas veiksmīga, mērķtiecīga mācīšanās procesa organizēšanā veidojas prasmes profesionālas pedagoģiskās saskarsmes vadīšanā.

Latvijas kultūras vēsture

Studenti attīsta sevī radošu pieeju kultūras vērtību sistēmām, prasmi uztvert, cienīt un novērtēt dažādas kultūras parādības, prasmi diskutēt, kopj gaumi, tiek sekmēta studenta pašattīstība.

Bērnu vecuma psihopatoloģija

Studentiem veidojas padziļināts priekšstats un zināšanas par psihiskās attīstības traucējumu veidiem, izpausmēm, piedāvātajām korekcijas iespējām mūsdienās.

Veidojas iemaņas un prasmes veikt pedagoģisku diagnosticēšanu, traucējumu atpazīšanu

diskusijās/

Speciālās pedagogijas vēsture

Nav

Neiroloģijas pamati

Nav

Bērnu attīstības traucējumu diagnostikas pamati

Kurss māca izdarīt skolēnu spēju novērtēšanu sākumskolā,
Seminārnodarbībās studenti diskutē par diagnostikas jautājumiem
Praktiskajās nodarbībās analizē bērnu ar attīstības traucējumiem raksturojumus

studenti spēj analizēt bērna ar attīstības traucējumiem sasniegumus
veidojas prasmes pielietot dažādas izpētes metodes,
veidojas prasmes saskatīt un atpazīt bērna attīstības traucējumu simptomus.

Speciālā psiholoģija GAT aspektā

Spēj analizēt bērna ar garīgās attīstības traucējumiem uzvedību, valodu, darbību
Spēj izstrādāt un pamatot individuālu programmu.

Speciālā pedagogija GAT aspektā

Spēj savākt un analizēt bērna ar GAT izpētes materiālu, izstrādāt un realizēt individuālas
izglītības programmas;

Spēj pielāgot uzdevumus, testus un tekstus bērna ar GAT individuālajai izglītošanai.

Bērnu ar GAT audzināšana ģimenē un agrīnā apmācība

Studentiem veidojas prasmes veidot saskarsmi ar pirmsskolas vecuma bērniem

Sociālo un dabas zinātņu saturs un mācīšanas metodika bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem

Studiju programmas apguve nodrošina izglītota pedagoga profesionālo kompetenci – zināšanu,
prasmju un attieksmju kopumu,

pārzina un prot pielietot praktiskās mācību metodes,

pārzina pārbaudes darbu veidošanas principus, prot sastādīt pārbaudes darbus

Sporta un koriģējošās aktivitātes bērniem ar GAT

Seminārnodarbībās studenti diskutē

kā arī praktiski sastāda koriģējošo vingrinājumu kompleksus.

- studenti spēj sastādīt atbilstošus vingrinājumu kompleksus sporta nodarbībām,

- veidojas iemaņas, kā izmantot iegūtās zināšanas profesionālajā darbībā.

Mājturības un tehnoloģiju saturs un mācīšanas metodika bērniem ar GAT

patstāvīgi uzrakstīts un aizstāvēts referāts.

Bērnu ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem garīgās attīstības traucējumiem mācīšana

- studenti spēj izstrādāt individuālas korekcijas programmu
- veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas, sastādīt stundu plānus.
- veidojas prasme patstāvīgi atrast pieņemamas metodes

individuālas mācību programmas izstrādāšana,
stundu plānu sastādīšana

Speciālie mācību līdzekļi

Veidojas prasme, kā racionāli izmantot mācību līdzekļus.
veidojas iemaņas sagatavot vajadzīgo mācību līdzekļu veidu.

Audzēkņu ar GAT sociālā adaptācija un socializācija

spēj analizēt situāciju grupā, izvērtēt un izmantot dažādas metodes tās izpētē,
spēj izstrādāt darbības plānu konkrēta skolēna sociālās adaptācijas veicināšanai.

Aizstāvēts pētnieciskais darbs.

Logopēdija GAT aspektā

Studenti apgūst prasmi veikt korekcijas darbu bērniem ar GAT.

Dzimtās valodas un lasīšanas saturs, mācīšanas metodika bērniem ar GAT

veidojas prasmes un iemaņas pielāgot un atvieglot piedāvāto materiālu

- veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas profesionālajā darbībā;

patstāvīgi uzrakstīts un aizstāvēts referāts.

Matemātikas saturs un mācīšanas metodika bērniem ar GAT

Veidojas iemaņas, kā izmantot šīs zināšanas profesionālajā darbībā

Radošuma kategoriju saturošās satura vienības: pedagogu profesionālās pilnveides programmas B modulī Daugavpils Universitātē

Pamatizglītības skolotājiem 5.-6. klasēs profesionālā pilnveide (B programma, 72 st.)

Kursa programmā minēti šādi radošuma komponenti, kas jāapgūst sākumskolu skolotājiem, lai varētu mācīt arī 5.-6. klasē:

Adaptācijas mainīgajiem izglītības apstākļiem izpratne

Mājas darbs: sagatavot stundas fragmentu, balstoties uz kāda mācību līdzekļa resursiem

Skolēnu mājas darbu dažādošanas iespējas

Skolēnu pētnieciskā darbība

Skolēnu sagatavošana matemātikas olimpiādēm

Jautājumi par skolēnu pētnieciskās darbības organizēšanu mācību stundās un āra nodarbībās

Kursu dalībnieki iepazīstas ar olimpiāžu uzdevumu risināšanas metodēm

Projektu metode

Pētnieciskā darbība dabaszinību mācību procesā (laboratorijas apstākļos un dabā)

Pilnveido izpratni par pētniecisko darbu daudzveidību, pētnieciskās darbības soļiem, pētniecisko prasmju attīstību

laboratorijas darbi, izzinot vielas fiziskās un ķīmiskās īpašības un pārvērtības

Apaļais galds, diskusija

Pētnieciskais darbs

Projekts

Prāta vētra par dabaszinības metodēm

Situāciju izspēle

Skolēnu pētnieciskā darba plānošana

Dažādu modeļu izgatavošana

Saules sistēmas modeļa izveide

Kartīšu spēles izveide par izvēlēto dabaszinātnisko tēmu

Metodes: Dubultā dienasgrāmata, akvārija diskusija, grafiti, sinektika

Lietot grafiti metodi, ar IT metodi spēle „kas, kur, kad”

Izveidot krustvārdu mīklu par cilvēka anatomiju un fizioloģiju

Esejas rakstīšana

Didaktiskās spēles

Skolēnu motivācijas attīstīšana, lietojot spēļu metodi

Izstrādāt vienu lomu vai kustību spēli par tematu „Ekosistēmas”

Prasmes lietot aktīvas darbības metodes stundās.

Radošuma kategoriju saturošās satura vienības: pedagogu profesionālās pilnveides programmas B modulī Rēzeknes augstskolā

- mācību organizācija heterogēnās grupās
- prasmes organizēt mācību procesu mācīšanās prasmju un intelektuālo spēju attīstīšanai
- efektīvu mācību metožu lietošanas prasmes
- prasmes skolēnu patstāvīgas pētnieciskās darbības organizēšanā
- prasmes izvēlēties radošumu veicinošas vērtēšanas metodes
- radošā domāšana problēmu risināšanā
- uzdevumi skolēnu radošās domāšanas attīstīšanai
- domāšanas kritiskais un radošais psihes aspekts
- uzdevumi ar radošo domāšanu
- skolotāji pārveido esošos uzdevumu radošās domāšanas attīstīšanai
- skolotāji izstrādā spēles, kas rosina bērniem tieksmi pēc intelektuālas aktivitātes
- modelēti tematiskie plāni
- kritēriji skolēnu heterogenitātes noteikšanai pēc sasniegumiem, spējām, valodas u.c. prasmēm
- kooperatīvo mācību metodiskie paņēmieni
- daudzveidīgo spēju metodes apguve
- skolēnu spēju attīstīšanas uzdevumi
- skolēnu pētnieciskās darbības veicināšana
- skolēnu pētnieciskā darba prasmju pilnveides nosacījumu izpratne
- radošumu veicinošs mācību process
- stundu fragmentu modelēšana
- klausītāji apgūs radošas pieejas matemātikas mācīšanā
- klausītāji attīstīs sākotnējo prasmi izmantot varbūtības teorijas un statistikas pamatjēdzienus
- diskusija par dažādām ārpusklases darba formām
- gūs pārskatu par olimpiāžu organizēšanu
- izvērtēt mācību līdzekļus pēc noteiktiem kritērijiem
- literārā darba uztvere kā radošā darbība
- lingvokulturoloģiskā pieeja
- interaktīvi uzdevumi
- iniciatīvā (aktīvā) runa
- domraksts
- situācijas izspēles uzdevumi
- taksta radīšanas loma
- kreativitātes veicināšana
- mākslas tēla jēdziens
- daiļdarba tēlu veidojums
- teksta analīze, attīstot skolēna jaunradi
- brīnumu pasakas ģenēze, tēlu sistēma
- valodas un literārās spēles
- interaktīvo mācību metožu funkcionalitāte
- klausītāji paplašinās ārpusklases pasākumu organizācijas pieredzi
- pētnieciskā darbība dabaszinību mācību procesā

- skolēnu pētnieciskās darbības nozīmīgums
- skolēnu izziņas aktivitāti un radošumu veicinošu mācību un vērtēšanas metožu izvēle
- dažādu vērtēšanas veidu nepieciešamība.

Radošuma komponentus saturošās satura vienības: Pedagogu profesionālās pilnveides programmas B modulī Liepājas Universitātē

- skolotāji gūs priekšstatu par didaktiskajām inovācijām
- paredzēta praktiska modelēšana ar komentāriem, diskusijas, videosemināri, prezentācijas
- studentu radošuma attīstība
- inovatīvu pieeju apzināšana
- veidoti un praktiski izspēlēti dažādu mācību situāciju metodiskie modeļi
- izpētīt un izvērtēt mācību grāmatu
  - kā radoši un atbilstoši jaunajiem metodiskajiem paņēmieniem izmantot...
- dzimtās valodas prasmju izmantošana pašizpaušmē
- risinājumu inovācijas mācību procesā
- jautājumi saistībā ar prozas, dzejas, drāmas apguves iespējām
- interpretācijas prasmju apguve
- prasme veidot teksta analīzes uzdevumus
- dažādi skolēnu mācību sasniegumu novērtēšanas veidi
- modelē stundu fragmentus